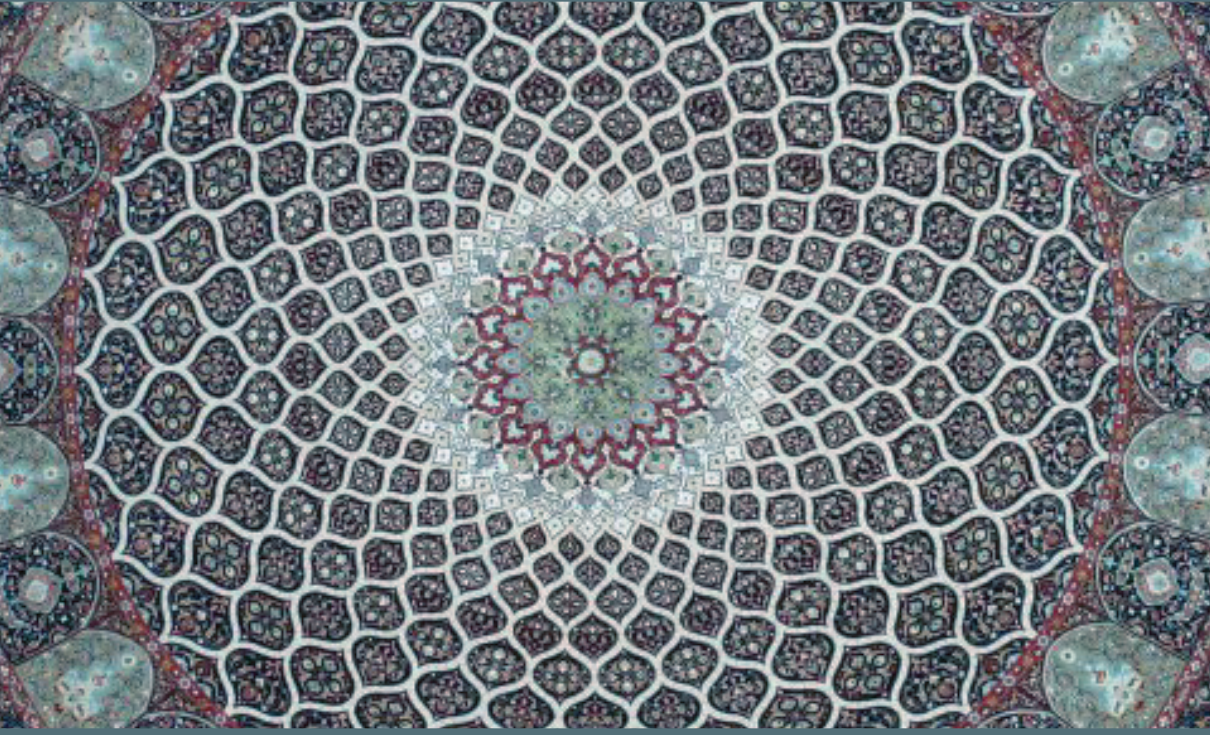

Komisyon

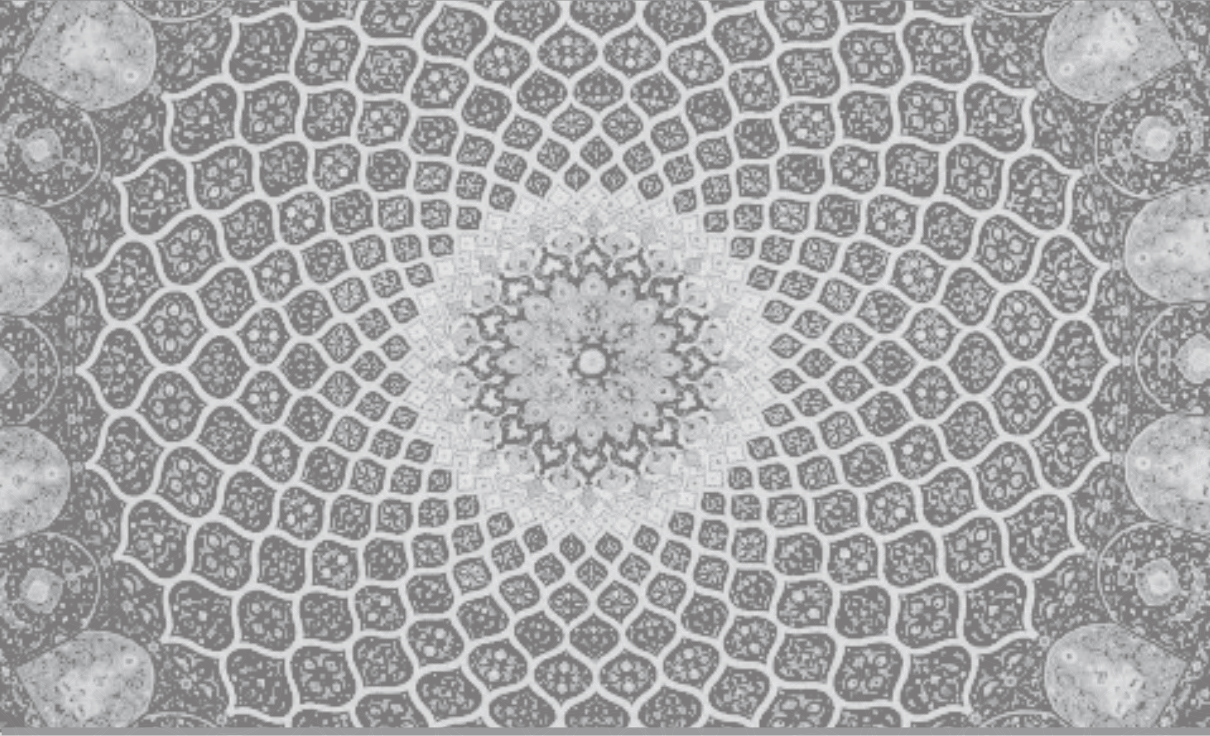

Sorular ve Cevaplar

CİLT 3 | HADİS&TARİH

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Komisyon

Sorular ve Cevaplar

CİLT 3 | HADİS&TARİH

el-Mustafa Yayınları: 27
ISBN: 978-605-9982-08-5

Sorular & Cevaplar 3

Hadis & Tarih

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 27932

© el-Mustafa Yayınları, 2014
Bu kitabın tüm yayın hakları,
el-Mustafa Yayınları'na aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı ya-
pılabilir, izinsiz olarak hiçbir bi-
çimde çoğaltılamaz, dağıtılamaz.

Eserin özgün adı

پرسش ها و پاسخ ها - حدیثی ، تاریخی

Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Resul Abdullahî

Yazar

Komisyon

Editör

Yusuf Tazegün

Tashih ve Redakte

Nurcan Altun

Rızvan Murat Altun

Baskı Hazırlık

DBY Ajans

Birinci Baskı

İstanbul, Ağustos 2014

Baskı ve Cilt

Yılmaz Basın Yayın

Maltepe Mah. Litros yolu 2. Matbaacılar sitesi 3NB2

Topkapı / İstanbul • Tel: 0212 493 00 85

(Sertifika no: 27185)

Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi
Türkiye Temsilciliği

Merkez Efendi Mah. Mevlana Cad. Aktaş Apt. No: 108

Zeytinburnu / İSTANBUL Tel: (0212) 664 46 40

www.elmustafa.com.tr • elmustafa@hotmail.com.tr

İçindekiler

› Başlarken.....	9

HADİS

» Allah ile Hz. Peygamber Arasındaki Konuşma	13
» Ahd Duası.....	24
» Çocuğa Güzel İsim Koymak.....	30
» Ehlibeyt (a.s) ile Allah'ın Tanınması.....	36
» Hadislere Güven	39
» Gadir Hutbesi.....	46
» Gadir-i Hum Hadisinin İspatı.....	66
» Günlere Düşmanlık.....	69
» Hadis Çeşitleri.....	71
» Hadislerin Yazılması	74
» Hadis Yazımının Yasaklanması	78
» Hadislerde Ayaklara Mesh.....	83
» Hadislerde İmam Mehdi'nin (a.f) Gaybeti.....	85
» Her Gün Âşura, Her Yer Kerbela	91
» Hikmet.....	94
» Hz. Peygamber'in Ebuzer'e Nasihatleri.....	98
» Hz. Peygamber'in (s.a.a) Tabibe Benzetilmesi.....	113
» Hz. Peygamber'in Sözleri.....	116
» Kabir Azabı.....	120

» Kadınlarda Hamilelik Dönemi.....	126
» Kadınların Akılları.....	138
» Kırk Hadis Ezberleme.....	143
» Kisa Hadisi	150
» Kur'an'la Yetinmek	154
» Masumların (a.s) Fiil ve Sözlerinin Delil Oluşu.....	160
» Masumların (a.s) Hadislerinin Senedi	165
» Mütevatir ve Vahid Hadis.....	170
» Namazı İlk Vaktinde Kılmak	172
» Nevruz Bayramının İslam'daki Yeri	174
» Refi Hadisi	177
» Rızık Bolluğu İçin Dua.....	180
» Rüyada Ölen Yakınların Görülmesi.....	181
» Sabahları Okunacak Dua	182
» Sahih, Hasen, Muvassak ve Zayıf Hadisler	183
» Sahih Hadisler.....	186
» Sahih Bilinen Hadislerin Uydurma Olma İhtimali.....	194
» Şeytan'ın Feryatları.....	198
» Şia'nın İlk Hadis Mushafları.....	202
» Şia'nın Kütüb-i Erba'a / Şia'nın Dört Hadis Kitabı.....	210
» Şia'nın Rical Kaynakları	219
» Usul-u Kâfi'deki Sahih Hadisler.....	223
» Yerkürenin Konumu	225
» Yetmiş Üç Fırka Hadisi.....	232
» Ziyaret-i Âşura'da Yezid'in Oğlu Muaviye'ye Lanet.....	238
» Zuhur Öncesindeki Kiyamlar.....	242

TARİH VE SİYRE

» Abdullah bin Mesud	253
» Abdullah bin Sebe Masalı.....	256
» Altı Kişilik Şûrada Hz. Ali (a.s).....	265
» Amr bin As	268
» Aşura Günü Şehit Olan Peygamber Sahabeleri.....	272
» Benî Kurayza Kabilesi	274
» Bilal-i Habeşî.....	278

» Cabir İbn Hayyan	281
» Cafer-i Kezzab ve İmamet İddiası	283
» Danyal Peygamber.....	287
» Dr. Şeriatî'nin Kitaplarını Okumak.....	288
» Dünya Siyonizm'i.....	291
» Ebu Derda.....	296
» Ebu Leheb	299
» Ebu Said Hudrî.....	301
» Ebu'l-Kasım'ın Manası	302
» Ebubekir'in Cemaat İmamlığı.....	303
» Fatıma'nın Anlamı.....	308
» Fedek.....	310
» Filistin ve İsrail Meselesi	315
» Huzeyfe Bin Yeman.....	318
» Hz. Fatıma'yla (s.a) İlgili Hadis.....	321
» Hz. Hüseyin'in Kıyamı.....	326
» Hz. Hüseyin'in (a.s) Şehribanu ile Evliliği	330
» Hz. Hüseyin'in, Rukayye veya Sakine Adındaki Kızları	335
» Hz. İbrahim'in (a.s) Yaşamı	339
» Hz. İbrahim'in Babası Putperst miydi?	348
» Hz. Masume'nin Türbesi	353
» Hz. Mehdi'nin Hayatı	357
» Hz. Musa'nın Mucizeleri ve Kaynaklar	368
» Hz. Peygamber'in Şehadeti.....	372
» Hz. Yusuf (a.s) Kıssası.....	376
» Hz. Zehra'nın (s.a) Şahsiyeti.....	386
» Hz. Zeynep (s.a)	391
» Hz. Zeyneb'in (s.a) Kabri.....	395
» İbn Meysem Bahranî.....	397
» İmam Hasan'ın (a.s) Evlilikleri.....	399
» İmam Hasan'ın (a.s) Evlilikleri 2	403
» İmam Hasan'ın (a.s) Kıyam Etmeme Sebebi	413
» İslam ve Medeniyet.....	418
» İslam'da Savaş.....	424
» İslâm'ın Tebliğ Yöntemi.....	428

» Kufelilerin Hz. Hüseyin'e İhaneti.....	435
» Kur'ân ve Rivayetlerde Hz. Hızır (a.s)	441
» Makam-ı İbrahim	448
» Mekke'de Putperestlik Başlangıcı.....	452
» Mikdad bin Esved.....	454
» Muaviye'nin Hz. Ali'ye (a.s) Muhalefet Nedeni.....	459
» Muhammed bin Hanefiye.....	462
» Namazda Hz. Ali'nin Ayağından Çıkarılan Ok	472
» Peygamber'den Sonra Hz. Fatıma.....	475
» Peygamber'in (s.a.a) Güç Kazanınca Değişmesi	486
» Peygamberlerin Kabirleri.....	490
» Sıffin ve Nehrevan Savaşları	492
» Sıla-i Rahim	495
» Suheyb-i Rumî	497
» Şeyh Tüsi'nin Siyasi Görüşleri.....	499
» Şeyh Tüsi'nin İktisat Risalesi.....	504
» Tarihte Şia'nın Kazanımları.....	509
» Ubey bin Ka'b'ın	514
» Usame'nin Ordu Komutanı Seçilmesi.....	517
» Ümmü Eymen	520
» Ümmü Ammâre /Nesibe.....	524
» Yaratılış Zamanı.....	526
» Yezid'in Tövbesi.....	528
» Zülfikar.....	533
» Zülkarneyn.....	534
» Zürare.....	540

Başlarken

Sorular, ihtiyacımız doğrultusunda oluşan bilmediğimiz, anlam veremediğimiz durumların gerekli mercîye danışılması ile ilgili bir araştırma sürecine tabidir. Bu mercî, ister düşünce yoluyla, ister bir başka insanın deneyimlerinden edinilmiş bilgilere başvurma olsun, hepsi öğrenme arzusunun istekleridir. Öğrenmek, ruhsal olgunluğa kavuşma dürtüsü, bu dünyada oluşumuzun nedeninin araştırılması gibi birçok sorumluluğun farkındalığı, bizleri sorarak en doğrusunu bulmamıza iten bir durumdur.

Buna toplum içerisinde en yatkın olan her zaman gençler olmuştur. Onlar tam bir tevazu ile sadece doğruları öğrenme peşinde olup, akıllarının ve doğru bilgi değerlerinin kabul ettiği cevapları alma temayülünde olmuşlardır.

Ayrıca içinde bulunduğumuz bu çağda, gittikçe artış eğilimi gösteren intihar, yaralama, öldürme, cinayet, terör ve global savaş tehdidi gibi modern çağla birlikte; azgınlaşan insanın varlığını tehdit ve yok etmeye yönelik eylemlerin de dayatması ile birlikte din ve ahlak eğitimi, hem akademik hem de pratik anlamda yeniden insanlığın gündemine girmiştir.

Özellikle de günümüz gençliği yaratılış gayesi, yaşam felsefesi, ahiret yurdu hakkında çok daha meraklı ve kokuşmuş Batı medeniyeti içerisinde gerçek saadet yolu olan İslami irfanı tanımaya çok daha isteklidir. Tanımak da hiç şüphesiz sormak ve araştırmakla müyesser olabilir. Kur'an ayetlerinde bizler araştırmaya, akletmeye ve sormaya davet edilirken aynı şekilde hadisler de öğrenmenin yolunun sorudan geçtiğini şöyle bildirmektedir:

“Ancak güzel sorular soran, öğrenebilir ve sadece öğrenen, güzel sorular sorabilir.”

Fakat bu hususta dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta; aklımıza takılan soruların mutlaka doğru cevabını bulmamız, hiçbir zaman zihnimizde cevapsız soru bırakmamamızdır. Bu sorular ve aldığımız cevaplar sayesinde dünya görüşümüz şekillenecektir. Bu da ister istemez pratikteki yaşamımızı, hal ve hareketlerimiz oluşturacaktır.

Dünyanın dört bir tarafından sorulan sorulara en doğru şekilde cevap vermeye çalıştık, sorulara cevap verirken de kısa cevap ve ayrıntılı cevap olmak üzere iki başlık halinde konuyu ele aldık. Elimize ulaşan ve cevabını verdiğimiz binlerce soru içerisinde, toplumumuzun ihtiyaç duyduğu soru ve cevapları seçerek bir araya getirmeye çalıştık. Bunun neticesinde elinizde bulunan 3 ciltlik kitap ortaya çıkmış oldu.

Kitabımızın birinci cildi, kelim, akait ve felsefe alanında çokça karşılaşılan inançla alakalı birçok soruya ve bu sorulara verilen daha çok akli cevapları içermektedir.

İkinci cilt, Kur'an, Kur'an ilimleri, tefsir ve ahlak, irfan, tasavvuf alanında bizlere ulaşan soruların cevabıdır.

Kitabımızın üçüncü cildi ise, hadis ve tarih başlıklarıyla iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde elli ve ikinci bölümde yetmiş soruya cevap vererek, siz değerli okuyucularımızın aklına takılan şüpheleri gidermeye çalıştık. Böylece toplamda dört yüzden fazla sorunun cevabını verme gayreti içerisinde olduk. Her bölümdeki sorular çok farklı konuları içerdiğinden, başlık sıralamasını alfabetik sıraya göre yaptık.

Son olarak bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen Revak-ı Hikmet kurumuna, Komisyon başkanlığını yürüten ve cevapların hazırlanmasında çok faydalandığımız Dr. Resul Abdullahi beye, el-Mustafa Yayınları editörü Yusuf Tazegün hocamıza ve düzeltmeleriyle yardımcı olan Nurcan Altun ve Rıdvan Murat Altun kardeşlerimize en kalbi teşekkürlerimizi sunarız.

Umulur ki bu kitap, Öz Muhammedi İslam'ı meşale olarak seçip, bu aydınlık yol ile yaşamlarına yön vermek isteyenlere faydalı olur. Yine umulur ki azıkların az, yolun uzun olduğu günde, günahlarımız dolayısıyla yorgun düşmüş bedenlerimiz, Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.a) elimizden tutmasıyla ebedi saadete ulaşır.

Tevfik Allah'tandır..

el-Mustafa Yayınları

Hadis

Allah ile Hz. Peygamber Arasındaki Konuşma

Soru

Peygamberimiz miraca çıktığında, Cebrail'in bile varamadığı yere varıyor ve Yüce Allah ile arasında bir konuşma geçiyor. Rica etsem bu konuşmayı benim için yazar mısınız?

Ayrıntılı Cevap

Peygamberimiz arz etti: Rabbim, katındaki en faziletli amel hangisidir?

Yüce Allah buyurdu: Benim için en faziletli amel, kulumun bana tevekkül edip, verdiğim her şeye razı olmasıdır. Ey Ahmet! Dört grubu sevmek bana vaciptir; birbirlerini benim için sevenler, benim için benim sevmediklerimle ilişkisini kesenler, benim için birbirleriyle dostluk kuranlar ve sadece bana tevekkül edenler. Benim sevgime bir sınır yoktur, ne zaman bir belirti göndersem, peşi sıra başka bir belirtiyi de onlar için gönderirim.

Benim dostlarım; benim kendilerine baktığım gibi, onlar da benim kullarıma bakarlar, ihtiyaçlarını halka götürmezler. Karınları asla haram malla dolmaz, dünyadaki sevinçleri benim zikrim, sevgim ve onlardan hoşnut olmamdır. Ey Ahmet! Eğer insanların en çok sakınanı olmak istiyorsan, dünyaya karşı ilgisiz, ahirete karşı ise çok istekli ol.

Arz etti: Rabbim, dünyaya karşı nasıl ilgisiz olabilirim?

Buyurdu: Dünyadan sadece günlük yemeni, içmeni, elbiseni al, yarın için de bir şey biriktirme ve sürekli benim zikrimde ol.

Arz etti: Rabbim, seni sürekli nasıl zikredebilirim?

Buyurdu: İnsanlardan uzak dur, dünyanın tatlılarını, ekşilerini bırak, evini ve mideni tamamen dünyadan boşalt. Ey Ahmet! Çocuklar gibi olmaktan sakın; onlar sarıyı, kırmızıyı gördüler mi hemen seviyorlar, helva veya ekşi bir şey verildi mi de hemen kanıyorlar.

Arz etti: Rabbim, bana onunla sana yaklaşılabileceğim bir amel göster.

Buyurdu: Geceni gündüz, gündüzünü de gece karar kıl.

Arz etti: Bunu nasıl yapayım?

Buyurdu: Geceleri uyuma ve namaz kıl, gündüzleri de karnını doldurma, aç bırak. Ey Ahmet! İzzet ve celâlîme andolsun ki; hangi kulum şu dört özelliği kendisinde toplarsa onu cennete yerleştireceğim. Dili faydasız sözleri söylemekten korumak, kalbi şeytanın vesveselerinden muhafaza etmek, her anını gördüğümü bilmek ve açlığı göz nuru olarak kabul etmek.

Ey Ahmet! Keşke susmanın ve açlığın ne kadar tatlı, faydalarının da ne kadar çok olduğunu bilseydin.

Arz etti: Rabbim, susmanın ve açlığın faydaları nelerdir?

Buyurdu: Hikmet, kalbin kontrolü, bana yaklaşma, her zaman hüzünlü olma, insanların arasında kanaatli olma, her zaman hakkı söyleme ve geleceğin zorluk mu yoksa rahatlık mı getireceği endişesinde olmamak.

Ey Ahmet! Kulumun bana en yakın olduğu anı biliyor musun?

Arz etti: Hayır Rabbim.

Buyurdu: Kulum aç olduğu ve bir de secdeye kapandığı zaman, bana en yakın olduğu andır.

Ey Ahmet! Kullarımdan üç gruba çok şaşıyorum: Namaza durup namaz kılariken kime el açtığını, kimin karşısında durduğunu bildiği halde yine de uyuklayan, bugün yiyecek ufacık bir şeyi olduğu halde ya-

rın ne yiyeceği endişesinde olan ve benim ondan razı mı yoksa gazaplı mı olduğumu bilmediği halde sürekli eğlenip, gülen kimselere.

Ey Ahmet! Cennette inci ve zümrütlerden üst üste kurulmuş, tek parça halinde saray bulunmaktadır. Orada sadece benim özel kullarım yaşar. Her gün yetmiş defa onlara bakar ve onlarla konuşurum, her konuştuğumda da mülkleri yetmiş kat çoğalır. Cennettekiler meyveler ve şaraplardan lezzet alırken onlar benim zikrim, sözüm ve onlarla konuşmamdan keyif alırlar.

Arz etti: Rabbim, bu özel kullarının nişanesi nedir?

Buyurdu: Onlar sürekli kendilerini hapsederler; dillerini boş sözler söylemekten ve midelerini de fazla yemeden korurlar.

Ey Ahmet! Benim sevgim, fakirleri sevip onlara yaklaşmak ve onlarla birlikte olmaktadır.

Arz etti: Rabbim, fakirler kimlerdir?

Buyurdu: Aza razı olan, açlığa sabreden ve rahatlık anında da şükredenlerdir. Açlık ve susuzluklarından dolayı şikâyet etmezler. Dille-riyle asla yalan söylemez ve Rablerine de gazaplanmazlar. Onlar öyle fakir kimselerdirler ki; kaybettikleri için üzülmez ve kazandıkları için de sevinmezler.

Ey Ahmet! Benim sevgim fakirlerin sevgisidir. Öyleyse fakirlere yaklaş, onların toplantılarına katıl, zenginlerden ve onların toplantılarından da uzak dur, zira fakirler benim dostlarımdır.

Ey Ahmet! Kendini güzel elbise, leziz yemekler ve yumuşak yatakla süsleme; çünkü nefis şerhlerin sığınağı ve her türlü kötülüğün arkadaşıdır. Sen onu Allah'a itaat etmeye çağırırken o da seni sürekli günaha çağırır.

Allah'ın sevdiği şeyleri yapmada sürekli sana karşı gelir ve Allah'ın sevmediği işleri yapmak istediğinde ise hemen sana itaat eder. Doyduğunda tuğyan eder, aç olduğunda sızlanmaya başlar, yoksulluk anında öfkeli, zengin olduğun zaman da pek gururludur, büyüdüğünde unuttur, emniyete kavuştuğunda gaflet eder ve şunu bil ki nefis şeytanın en ya-

kın arkadaşıdır. Nefis çok yiyen ama uçamayan deve kuşu, bir de rengi güzel ama tadı aç ılan karpuz a benzer.

Ey Ahmet! Dünyadan ve dünya ehlinden nefret et, ahiret ve ahiret ehlini ise sev.

Arz etti: Rabbim, dünya ehli ve ahiret ehli kimlerdir?

Buyurdu: Dünya ehlinin özellikleri şunlardır; onların yemesi, gülmesi, uykusu ve öfkesi çoktur, fakat çok az raz ı olurlar. Birine kötölük ettiklerinde özür dilemez, birisi de onlardan özür diledi mi kabul etmezler.

Dünya ehli; itaat anında tembel, günah anındaysa pek cesaretlidirler. Onlar; arzuları uzun, ecelleri yakın ve kendilerini hesaba çekmeyenlerdir. Başkalarına faydaları azdır, çok konuşur, az korkarlar, yemek anındaysa çok sevinirler. Kuşkusuz dünya ehlinden olan birisi; rahatlığa kavuştu mu şükretmez, zorluğa düştü mü de sabretmez. İnsanların güzel işlerini küçümserler, yapmadıkları halde kendilerine nispet verip övünürler, kendilerinde olmayan şeyleri iddia eder, isteklerini hep dile getirir ve başkalarının hatalarını söylerler.

Arz etti. Rabbim, bütün bu kötü sıfatların hepsi dünya ehlinde var mı?!

Buyurdu: Ey Ahmet! Şüphesiz dünya ehlinin ayıb ı çoktur, en başta da onlar cahil ve ahmaktırlar. İlim öğrendikleri kimseye karşı alçak gönüllü olmazlar. Kendilerini çok akıll ı zannederler, oysaki onlar ariflerin yanında cahillerdir.

Ey Ahmet! Hayır üzere olan ahiret ehlinin yüzleri ince, hayâları çok, akılsızlıkları az, faydaları fazla ve hileleri azdır. Kimse onlardan bir zarar görmez, insanlar onlardan rahatta, nefisleriyse onların elinden zordadır. Ahiret ehlinin sözleri ölçülüdür, nefislerini hesaba çeker ve onu azarlar. Gözleri uyur ama kalpleri uyumaz. Gözleri ağlar kalpleri zikreder, başkaları gafiller olarak yazılırken onlar zikredenler olarak yazılırlar.

Ahiret ehli olan kimseler; bir nimete ulaştılar mı hemen başında hamd, sonunda şükrederler. Duaları Allah'ın katına yükselir, sözleri onun yanında işitilir. Melekler onlarla sevinirler, ettikleri dualar hicapların altında döner durur, Allah onların seslerini duymayı annenin yavrusunu sevdiği gibi sever.

Ahiret ehlini, bir göz açıp kapayıncaya kadar bile olsa hiçbir şey Allah'tan alıkoymaz, onlar çok yemek, çok konuşmak ve çok elbise istemezler. Başkaları onlar için sanki ölüdür, ama Kerim olan Allah onlar için hep diridir ve asla ölmez. Kendilerine sırt çevirenleri büyüklükleriyle çağırır, kendilerine gelenleri de lütuflarıyla kabul ederler. Dünya ve ahiret onlar için eşit olmuştur.

Diğer insanlar ömürlerin de bir defa ölürler, ama ahiret ehli her gün nefisleriyle mücadele etmelerinden, heva-heveslerine karşı gelmelerinden ve damarlarda dolaşan şeytanla yaptıkları cihat nedeniyle her gün yetmiş defa ölürler. Bir rüzgâr bile esecek olsa onları titretir, lakin benim karşımda durduklarındaysa sapasağlam, birbirine kenetlenmiş binalar gibidirler. Bir an dahi benden başkasını düşünerek gafil olmazlar.

İzzet ve celalime yeminler olsun ki, hiç şüphesiz onu (Allah'a ulaşmış, ahiret ehli kimse) mutlu bir hayatla dirilteceğim. Ölüm anı geldiğinde canını almak için Azrail'i yahut başka bir meleği göndermem, bizzat benim kendim canını alırım. Sonra göklere, bütün kapılarını onun için açmasını emrederim ve onunla aramda olan bütün hicapları kaldırırım.

Cennete ve hurilere onun için süslenmeyi, meleklerle onu karşılamak için sıraya girip selamlamalarını, ağaçlara meyvelerini vermeyi, meyvelere de onun için dökülmelerini emrederim.

Arşın altında olan rüzgârlardan bir rüzgâra emredeceğim ki, kâfur ve ezfer miskiniden olan bir dağı yükseltsinler ve ateşi olmayan bir odunla onu dumanlandırınsınlar. Onunla kendi aramda bir engel olmaksızın, cennete yerleştirmelerini emrederim.

Onun ruhunu aldığımdaysa şöyle derim: Hoş geldin, dergâhımıza mutlulukla gir. Kendi lütfumla yücel, sana rahmetimi ve sürekli nimetler içerisinde sonsuza kadar kalacağın cennetleri müjdeliyorum. Hiç şüphesiz en büyük mükâfat yalnızca Allah'ın yanındadır.

Ey Peygamber'im! Keşke meleklerin nasıl da bu mümin kulunun ruhunu bir birlerine verdiklerini görseydin.

Ey Ahmet! Şüphesiz ahiret ehli Rablerini tanıdıktan sonra yemek onlara afiyet olmadı ve hatalarını anladıktan sonra hiçbir musibet onları

meşgul etmedi. Hatalarına ağlarlar, nefislerini kınar, onu sevindirmezler, şüphesiz ahiret ehlinin rahatlığı ölümdür. Ve ahiret, ariflerin rahatlığa kavuşmasıdır. Gözyaşları sırdaşları olmuştur. Oturup durdukları kimşeler, sağlarında ve sollarında yürüyen meleklerdir. Onların münacatı, arşların üzerindeki azamet sahibi Allah'ladır. Şüphesiz ahiret ehlinin kalpleri gönüllerinde sıkılmıştır. Şöyle derler, "Ne zaman fena evinden, beka evine kavuşacağız?"

Ey Ahmet! Acaba zahitlerin benim yanımdaki mükâfatının ne olduğunu biliyor musun?

Arz etti: Hayır Rabbim, bilmiyorum.

Buyurdu: İnsanlar dirilip hesaba çekildiklerinde, onlar bundan güvendedirler. Ahirette zahitlere vereceğim en küçük mükâfat, cennetin bütün anahtarlarıdır, onunla istedikleri cennet kapısını açarlar. Kalp gözle-riyle bana bakmalarını sağlarım ve onlarla konuşmamla en güzel şekilde nimetlendiririm. Onları doğruluk makamında oturtur, sonra dünyada zahmete düştükleri şeyleri hatırlatırım.

Onlar için dört kapı açarım. Bir kapıdan onlara benim yanımdan sabah, akşam hediyeler gelir. Diğer kapıdan rahatlıkla, nasıl isterlerse bana bakarlar. Başka bir kapıdan cehennem hakkında bilgi alırlar ve zalimlerin nasıl azaba uğradıklarını görürler. Dördüncü kapıdan da huriler gelir.

Arz etti: Anlattığın bu zahitler kimlerdir?

Buyurdu: Zahit yıkıldığında üzüleceği bir evi, öldüğünde onu üzecek bir evladı, kaybettiğinde kederleneceği bir şeyi ve bir göz açıp kapayıncaya kadar bile onu Allah'tan alıkoyacak bir tanıdığı olmayandır. Onun hesabını veremeyeceği fazlaca bir yiyeceği ve yumuşak bir elbisesi yoktur.

Arz etti: Acaba bunlar benim ümmetime de verilecek mi?

Buyurdu: Ey Ahmet! Bu mükâfat peygamberlerin ve senin ümmetinden yahut başka ümmetlerden olan siddiklerle, şehitlerin derecesidir.

Arz etti: Allah'ım! Benim ümmetimin zahitleri mi çok, yoksa İsrail oğullarının mı?

Buyurdu: İsrailoğullarının zahitleri senin ümmetinin zahitlerine göre beyaz inekte bulunan siyah bir tüy gibidir.

Arz etti: Bu nasıl olur, hâlbuki İsrail oğullarının sayısı çok daha fazladır.

Buyurdu: Çünkü onlar kesin inandıktan sonra şüpheyi düştüler ve kabul ettikten sonra inkâr ettiler.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: Allah'a çok şükür ettim, onların korunması, hayırlara ulaşip, Allah'ın rahmetine vasıl olmaları için dua ettim ve yüce Allah'a şöyle arz ettim: Allah'ım! Onları koru, razı olduğun dinde sağlam kıl, sonrasında şüphe olmayan bir iman nasip et, bir daha günaha rağbet etmeyecekleri takva ve hiçbir zaman gaflete düşmemeleri için de korku ver. Onlara sonrasında cehaletin olmadığı ilim, ahmaklığın olmadığı akıl, uzaklığın olmadığı yakınlık, kalplerini katılaştırmayacak huşu, seni unutturmayacak zikir, alçaklığın olmadığı bir yücelik ve sabırsızlığın olmadığı bir sabır nasip eyle. Rabbim! Onlara öyle bir hilim nasip et ki, ondan sonra acelecilik olmasın. Kalplerini hayâyla doldur ki her an senden utansınlar, onlara dünyanın zararını, nefislerinin afetini ve şeytanın vesveselerini göster, sen benim içimde olanı en iyi bilersin, çünkü sen gaybı çok iyi bilirsin.

Buyurdu: Ey Ahmet! Hep takvalı olmaya çalış; çünkü takva dinin başı, ortası ve sonudur, insan ancak gûnahtan kaçınarak bana yaklaşabilir.

Ey Ahmet! Gûnahtan uzak durmak dinin direği, müminin süsüdür. Bineni kurtaran, binmeyenin de boğulduğu bir gemiye benzer, öyleyse dünyadan yüz çeviren zahit, sadece gûnahtan kaçınarak kurtuluşa erişebilir.

Ey Ahmet! Şüphesiz gûnahtan sakınmayla kulun yüzüne ibadet kapıları açılır böylece insanların içinde değerli ve Allah'a yakın olur. Kulum bana saygı gösterip, huşu ettiğinden beni tanıdı ve bana saygı gösteren kuluma her şey saygı gösterdi.

Ey Ahmet! Zahitlerin yüzleri geceleri ibadetin zorluğundan, gündüzleri de oruçtan sararmıştır ve dilleri yüce Allah'ı anmaktan yorgun düşmüştür. Sinelerindeki kalpleri çok susmaktan dolayı delik deşiktir. Var güçleriyle çalışıp çabalamaktadırlar; bütün bu gayretleri cehennem ateşinden korktukları veya cennete olan iştiaklarından değildir. Onlar

göklerin ve yerin melekûtuna bakarlar, sonuçta münezzeh olan Allah'ı ibadete layık görürler.

Ey Ahmet! Suskunluğunu koru, çünkü en diri kalp salihlerin ve su-sanların kalbidir. En kötü ve ölü kalp ise, boş yere çok konuşan kimse-lerin kalbidir.

Ey Ahmet! İbadet on kısımdır ve bunun dokuzu helal rızık elde et-mek için çalışmaktadır. Eğer yiyecek- içeceğin helalinden olursa işte o zaman benim korumam ve sığınağım altındasın demektir.

Arz etti: Rabbim, ibadetin ilki nedir?

Buyurdu: Sükût etmek ve oruç tutmaktır.

Arz etti: Rabbim, orucun faydaları nelerdir?

Buyurdu: İlk faydası hikmet, hikmet peşi sıra tanımayı getirir, tanıma da yakini doğurur ve kul yakine ulaştı mı zorlukla mı, yoksa rahatlıkla mı sabahladığı onun için önemli olmaz.

Mümin kulun ölüm anı gelip çatığında; ölümün acısını, elem ve korkusunu ona kolaylaştıracam, öyle ki rahatça cennete doğru yük-selecek.

Ölüm meleği ona indiğinde şöyle der: Merhaba, ne mutlu sana, yüce Allah seni beklemektedir. Ey Allah'ın dostu! Bil ki amelinin yükseldiği kapılar, namaz kıldığın yerler ve secdegahın sana ağlamaktadır.

Kul şöyle der: Allah, benim için neye razıysa ben de ona razıyım, onun her türlü ikramıyla hoşnudum.

Kılın yağdan rahatça çıkması gibi, mümin kulun da ruhu beden-in-den öyle çıkar ve melekler başucunda sıraya geçerler. Meleklerin elinde Kevser suyu ve şarap kadehleri vardır. Onlarla ruhunun susuzluğunu gi-derirler, böylece ölümün bütün elem ve acıları giderilmiş olur.

Sonra ona büyük müjdelere verirler ve şöyle derler: Tertemizsin ve gideceğin yer de tertemiz. Artık bundan sonra aziz, kerim, sevgili ve ya-kın olan Allah'ın misafirisin.

Müminin ruhu meleklerin elinden uçar ve bir göz açıp kapamadan daha çabuk yüce Allah'a doğru yükselir. Onunla Allah arasında ne bir engel, ne de bir perde kalır ve azamet sahibi olan Allah ona müştaktır.

Çok geçmeden arşın sağında bulunan bir çeşmenin başına oturur ve ona şöyle denir: Dünyayı nasıl bırakıp geldin?

O da der ki: Rabbim! İzzet ve celaline yemin ederim ki; beni yarattığın günden beri ben senden korkarım, dünyayı tanımam bile.

Allah da şöyle buyurur: Doğru söyledin kulum, senin bedenin dünyadaydı, ama ruhun sürekli benimleydi. Ben senin aşıkârda ve gizlide olan her şeyini bilirim. Benden ne istersen iste sana vereyim, neyi temenna edersen ikram edilecektir, işte cennetim, işte benim civarım yerleş oraya.

Mümin kulun ruhu şöyle der: Rabbim! Kendini bana tanıttın ve böylece ben hiç kimseye muhtaç olmadım. Senin hoşnutluğun eğer benim parça parça olmamda, bir insanın öldürüle bileceği en kötü şekilde öldürülmemde ve en kötü işkencelere maruz kalmamdaysa, kesinlikle senin bu hoşnutluğun benim içim her şeyden daha sevimlidir. Ben nasıl olurda kendini beğenmiş olabilirim? Sen beni yüceltmeseydin ben zelil olurum, yardım etmeseydin kesinlikle yenilirdim, sen beni güçlü kılmısaydın ben hep güçsüz kalırdım. Ben ölüyüm, beni diriltten senin zikrin olmuştur. Eğer senin sattariyetin olmasaydı ilk günah işlediğim anda rezil, rüsva olmuştum. Allah'ım! Nasıl olurda senin hoşnutluğun için çalışmayayım? Oysaki sen benim aklımı kemale erdirdin. Kemale ulaşmış akıl sayesinde, hakkı batılı, iyiyi kötüyü, bilgiyi cehaleti, aydınlığı ve karanlığı bir birinden ayırarak seni tanıdım.

Cenabı Hak şöyle buyurur: İzzet ve celalime yeminler olsun ki; hiçbir zaman senle kendi aramda bir engel kılmayacağım. İşte sevdiklerime böyle davranırım.

Ey Ahmet! Hangi hayatın daha mutlu ve kalıcı olduğunu biliyor musun?

Arz etti: Hayır Allah'ım, bilmiyorum.

Buyurdu: Mutlu yaşam; beni hatırlamaktan alı koymayan, verdiğim nimetleri unutturmayan, hakkıma bilgisiz kılmayan ve gece gündüz sürekli benim rızam için yaşanan hayatıdır.

Kalıcı ve ebedi yaşam ise; insan kendisi için öylesine çalışmalı ki, dünya onun gözünde değersiz ve hakir olsun, ahiret ise onun gözünde

yücelsin. Benim isteğimi kendi isteğine tercih etsin, sürekli benim rızam peşinde koşsun ve beni hakkıyla övsün. Onun her halinden haberdar olduğumu ve gece gündüz işlediği her günahı bildiğimi hatırlasın. Kalbini benim hoşlanmadığım her şeyden temizlesin. Şeytana, onun vesveselerine düşman kesilsin ve kalbine hüküm etmesi için ona açık bir yol bırakmasın.

Böyle yaptığında kalbine kendi sevgimi yerleştiririm. Ta ki, kalbini kendim için karar vereyim. Boş vaktini, dolu vaktini, çalışıp çabalamasını ve konuşmasını sevdiğime vermiş olduğum bir nimet kılarım. Beni kalbiyle duyup, celal ve azametime kalbiyle bakabilmesi için kalp gözünü ve kulağını açarım. Dünyayı ona sevdirmem, dünyevi bütün lezzetlerden de nefret ettiririm, bir çobanın sürüsünü zehirli çayırardan koruduğu gibi ben de onu dünya ve dünyanın içindekilerden korurum. Böyle olunca insanlardan sakınır ve yokluk evinden (dünyadan) ebediyet evine, şeytanın evinden de Rahman'ın evine doğru koşar.

Ey Ahmet! Şüphesiz onu azametle, büyüklükle süsleyeceğim, işte bu mutlu ve ebedi yaşamdır. Bu Allah'ın rızasına razı olanların makamıdır.

Kim benim rızamı kazanmak için çalışırsa, ona şu üç özelliği veririm; cahillikle beraber olmayan şükür, unutmayla beraber olmayan zikir ve hiçbir şeyin sevgisini benim sevgime tercih etmeyecek bir sevgiyi nasip ederim. O beni sevdiği zaman ben de onu severim, Celalime bakması için kalp gözünü açarım ve özel kullarımı ondan gizlemem. Gece-nin karanlığında, gündüzün aydınlığında onunla münacat ederim, öyle ki artık başkalarıyla konuşmaz olur.

Ey Ahmet! Himmetini tek bir himmet kıl. Sözün bir olsun ve kendini hep canlı tut, ancak bu şekilde benden gafil olmazsın; zira kim benden gafil olursa hangi vadide helak olduğu umurunda olmaz.

Ey Ahmet! Aklın gitmeden önce onu kullan, kim aklını kullanırsa hata ve tuğyan etmez. Ey Ahmet! Niçin seni diğer peygamberlerden üstün kıldığımı biliyor musun?

Arz etti. Hayır Allah'ım.

Buyurdu: Yakinin, güzel ahlakın, cömertliğin ve insanlara karşı çok sevecen olman dolayısıyla üstün kıldım. İşte yeryüzünün sarsılmaz direkleri ancak bu sıfatlarla böyle oldular.

Ey Ahmet! İnsan karnını aç tutup, diline de hâkim olduğunda; ona hikmeti veririm, eğer bu insan kâfirse hikmet onun aleyhine bir hüccet, bir vebal olur ve eğer o insan müminse; hikmet onun için nur, burhan, şifa ve rahmet olur. Böylece bilmediklerini bilmeye ve görmediklerini de görmeye başlar. Ona ilk gösterdiğim şey kendi ayıplarıdır, böylelikle başkalarının ayıplarıyla uğraşmaz, kendi ayıplarını düzeltmeye çalışır. Ona ilmin inceliklerini gösteririm ta ki, şeytan hiçbir yerden yaklaşmasın.

Ey Ahmet! İbadetlerin içinde en çok sevdiğim, oruç ve susmaktır. Oruç tutup, diline hâkim olmayan kimse, namaza duran; ama bir şey okumayan kimse gibidir, ona sadece namazda durmanın sevabı verilir, ibadetin sevabı verilmez.

Ey Ahmet! Biliyor musun, kul ne zaman hakkıyla ibadet eden bir abid olur?

Arz etti: Hayır Rabbim, bilmiyorum.

Buyurdu: Onda şu yedi özellik toplanınca; onu gûnahtan sakındıracak kaçınma, faydasız sözler konuşmaktan alıkoyacak suskunluk, her gün ağlamasını şiddetlendirecek korku, gizlide benden utanacağı bir hayâ, gerektiği miktarda yemek yeme, dünyadan nefret ettiğim için onun da dünyadan nefret etmesi ve ben ahireti sevdiğim için onun da ahireti sevmesi.

Ey Ahmet! Her beni sevdiğini söyleyenin doğru söylediğini zannetme. Beni gerçekten sevenler; sadece günlük yiyeceğini alır, sıradan giyinir, secde halinde uyur, namazda kıyâmı uzatır, sürekli suskundur. Çok ağlar, az güler, isteklerine karşı gelir, camiye kendisine ev, ilim öğrenmeyi de arkadaş seçer. Züht hep onunladır, arkadaşı yalnız âlimler ve fakirlerdir. Beni gerçekten seven, her zaman beni hoşnut etmek için çalışır, günahkâr insanlardan kaçır, sürekli beni zikreder, beni övmeyi çoğaltır, sözünde durur, ahbine vefa eder, kalbi temiz olur, namazda mutludur, vacipleri yerine getirmede çok çalışkan, katımdaki sevaba ulaşmaya çok isteklidir, azabımdan da çokça korkar ve sevdiklerime yaklaşıp, onlarla dost olur.

Ey Ahmet! Eğer bir insan yerde ve göktekilerin hepsinin namazını kılrsa, orucunu tutsa, melekler gibi hiçbir şey yemese, giyecek hiçbir şeyi olmasa; ama kalbinde azıcık dünya sevgisi, riya, bir makama ulaşma isteği, dünyanın bir malına, bir süsüne bağlılığını görürsem asla

onu kendi evimde komşu kılmam. Şüphesiz onun kalbinden sevgimi çıkarıp atarım.”¹

Ahd Duası

Soru

İmam Sadık'tan (a.s) aktarılan ahd duası ile ilgili olarak bizi bilgilendirebilir misiniz?

Kısa Cevap

Gaybet döneminde okunan ve derin bir içeriği bulunan dualardan birisi Ahd Duasıdır. Bu duayı Allâme Meclisî *Biharu'l-Envar*'da üç bölümde aktarmış ve bunun iki bölümünün senedini de belirtmiştir. Her ne kadar Ahd Duasının çoğu ravileri Şia'nın büyük şahsiyetleri ve fakihlerinden sayılsa da onlar arasında net bir duruma sahip olmayanlar da mevcuttur. Ama bu duanın *Misbahu'z-Zair*'de Seyyid b. Tavus ve *Misbah* kitabında Kefemî ve sonra da Allâme Meclisî gibi büyük âlimler tarafından nakledilmiş olması onların Ahd Duasına güvendiklerinin göstergesidir. İkincisi, bu duanın içeriği diğer dualarda onaylanmıştır. Bu nedenle Ahd Duası okunabilir ve inşallah ilahi ecir ve sevaba bu sayede nail olunabilir.

Ayrıntılı Cevap

Ahd Duası olarak meşhur olan duayı Allâme Meclisî *Biharu'l-Envar*'da üç yerde değişik kaynaklardan nakillerde bulunarak zikretmiştir. Duanın bazı kelimelerinde çok az ihtilaflar da gözlemlenmektedir. Meclisî, bu duayı ilk önce Ric'at babında² ve Seyyid b. Tavus'un *Misbahu'z-Zair* ve Cenahu'l-Misafir kitabından nakletmektedir.³ Seyyid, bu kitapta İmam Sadık'tan (a.s) bir dua nakletmektedir. İmam'ın (a.s) buyurduğu üzere her kim bu duayı kırk sabah okursa İmam Mehdi (a.f) ortaya çıktığında ve

¹ I-Deylem-i, İrşad'ül Kulub, c:1, s:199, Bab:54. Meclisî, *Bihar'ül Envar*, c:77, s:21.

² Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, c. 53, s. 95, Müessesetu el-Vefa, Beyrut, h.k. 1404.

³ Aga Bozorg Tahrânî, *ez-Zeria ile Tesanifi'sh-Şia*, c. 21, s. 107, İsmailiyan, Kum, h.k. 1408.

kiyam ettiğinde onun yareni olacak ve İmam Mehdi'den (a.f) önce dünyadan göçmesi halinde de Allah İmam Mehdi'ye (a.c.f) yardım etmesi gayesiyle onu diri bir halde ve İmam Mehdi'ye (a.f) yardım etme niyetiyle kabrinden çıkaracaktır. Bu inanç Şia'da "Ric'at" olarak belirtilmiştir.

Burada Allâme Meclisî sadece bu duanın kaynağını, yani Seyyid b. Tavus'un kitabını ve onun İmam Sadık'tan (a.s) aktardığı sözü belirtmekle yetinmiş ve rivayetin senedine hiçbir işarette bulunmamıştır. Meclisî, dualar ve sabah duaları bölümünde bu duayı ikinci bir defa aktarmış ama bu sefer "el-Kitabu'l-Atik" adlı kitaptan nakilde bulunmuş ve kitabın yazarına hiçbir işaret etmemiştir. Bununla birlikte Meclisî "Biharu'l-Envar" kitabını yazarken istifade etmiş olduğu kaynak kitapları belirtirken "el-Kitabu'l-Atik" kitabının tanıtımında şöyle demiştir: "İstifade edilen kitaplardan bir diğeri de eski hadis bilginleri tarafından yazılan ve Necef-i Eşrefte bulunduğumuz Kitab-ı Atik'tir."⁴ Elbette Kefemî bu kitabın değerli hadis âlimi Harun b. Musa Tel-Ekberî'nin olduğunu ifade etmiştir.⁵ Allâme Meclisî de bu bölümün sonundaki sayfalarda Kefemî'nin bu ifadesini nakletmiştir.⁶

Aynı şekilde Aga Bozorg-i Tahrânî şöyle yazmaktadır: "el-Kitabu'l-Atik" kitabının diğer adı da "Mecmeu'd-Deavat" veya "Mecmuu'd-Deavat" olup yazarı Ebi'l-Hüseyn veya Ebi Cafer Muhammed b. Ebi Muhammed Harun b. Musa Tel-Ekberî'dir.⁷ Her halükârda Meclisî kitabı belirttikten sonra bu kitaptaki mevcut izin ve senet silsilesini yazarından şöyle aktarmaktadır: Kitabın müellifi şöyle dedi: Büyük Seyyid Abdü'l-Hamid b. Fahhar 676 yılında şöyle dedi: Babam bana Tacüddin Hasan b. Ali ed-Durbî'den, kendi Muhammed b. Abdullah Bahranî'den, kendi Ebi Muhammed Hasan b. Ali'den, kendi Ali b. İsmail'den, kendi Yahya b. Kesir'den, kendi Muhammed b. Ali Karaşî'den, kendi Ahmed b. Said'den, kendi Ali b. Hakem'den ve kendi de Rebi b. Muhammed Muslî'den naklettiği üzere ravi şöyle demiştir: Ben İmam Sadık'tan (a.s) duyduğum şu sözü Abdullah b. Selma'ya ifade ettim:

"Her kim bu duayı kırk sabah okursa bizim Kaimimizin (a.f) sahabelerinden olacaktır. Eğer ölürse, Allah onu bu iş için kabrinden çıkaracak ve bu

⁴ Biharu'l-Envar, c. 1, s. 16.

⁵ ez-Zeria ile Tesanifi's-Şia, c. 20, s. 323.

⁶ Biharu'l-Envar, c. 1, s. 33.

⁷ ez-Zeria ile Tesanifi's-Şia, c. 20, s. 28.

duanın her bir kelimesi için ona bin güzellik verecek ve onun bin günahını bağışlayacaktır. Bu dua ahittir...”¹

Ahd Duası Ravilerinin İncelenmesi:

Bu senette yer alan bireylerin incelenmesi aşağıda açıklanmıştır:

1. Belirtildiği gibi Allâme Meclisî, el-Kitabu'l-Atik müellifini Şia'nın eski hadisçilerinden bilmektedir. Allâme Meclisî ve diğerleri Kef'emî'den naklettikleri üzere bu kitabın yazarı “Ebi Cafer Muhammed b. Ebi Muhammed Harun b. Musa Tel-Ekberî'dir.

2. Seyyid Abdu'l-Hamid b. Fahhar: Bu şahsın adı âlimlerin izinler silsilesinde mevcuttur ve Şeyh Hürri Âmulî onu erdemli, muhaddis ve ravi olarak adlandırmıştır.²

3. Seyyid Abdu'l-Hamid'in babası: Bu şahıs, Seyyid Şemsuddin Fahhar b. Mad Musevî'dir.³ Şeyh Hürri Âmulî onun hakkında şöyle demektedir: O âlim, erdemli, edip ve muhaddistir. İbn İdris-i Hillî ve Şazan b. Cebrail el-Kummî'den rivayet nakletmektedir.⁴ Hicri 630 yılının Ramazan ayında vefat etmiştir.⁵

4. Tacuddin Hasan b. Ali b. Derbî: Onun gerçek ismi Hasan b. Ali Derbî'dir. Ali Derbî'nin oğlu değildir.⁶ Biharul-Envar'ın bu bölümünde yanlışlıkla bu şekilde aktarılmıştır. Hasan b. Ali Derbî de Şia'nın büyük fakih ve âlimlerindendir.⁷

5. Muhammed b. Abdullah Bahranî Şeybanî: Bu şahıs, altıncı asrın İmami fakihlerindendir⁸ ve Tacuddin Hasan b. Ali Derbî'nin şeyhlerindendir.⁹

¹ Biharul-Envar, c. 83, s. 284.

² Hürri Âmulî, Muhammed b. Hasan, Emeli'l-Amal, c. 2, s. 145, İntişaratu Mektebeti el-Endülüs, Bağdat, چاپی Necce-i Eşref, h.k. 1385.

³ a.g.e, s. 214; Subhanî, Cafer, Movsuatu Tabagatu'l-Fukaha, c. 7, s. 192, Müessesetu İmam Sâdık (a.s), Kum, h.k. 1418.

⁴ Emeli'l-Amal, c. 2, s. 214.

⁵ Movsuatu Tabagatu'l-Fukaha, c. 7, s. 192.

⁶ a.g.e, s. 7, s. 68; Emin Amuli, Seyyid Muhsin, A'yanu's-Şia, c. 5, s. 64 ve 192, Daru't-Taaruflî'l-Metbuat, Beyrut, h.k. 1406

⁷ a.g.e.

⁸ Emin, Seyyid Hasan, Müstedreki A'yanu's-Şia, c. 6, s. 286 ve 287, Daru't-Taaruflî'l-Metbuat, Beyrut, h.k. 1408.

⁹ A'yanu's-Şia, c. 9, s. 388 ve 389.

6. Ebi Muhammed Hasan b. Ali: Bu şahıs, fakih olup Muhammed b. Abdullah Bahrani Şeybanî'nin üstatlarındandır.¹⁰

7. Ali b. İsmail: Bu şahıs Hasan b. Ali'nin üstatlarındandır ve bir fakihdir.¹¹

8. Yahya b. Kesir: Bu şahıs hakkında Şia'nın Teracüm ve rical kitaplarında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.¹²

9. Muhammed b. Ali Kureşî: Şia'nın hadis ricali kitaplarında Muhammed b. Ali el-Karaşî olarak kendinden söz edilen tek şahıs, Muhammed b. Ali Ebu Sumine'dir.¹³ Bu, İmam Rıza (a.s) ashabının sınıflandırılmasında zikredilmiştir.¹⁴ Ebu Sumine çok zayıf ve inancı bozuk biri olarak sayılmıştır.¹⁵ O halde rivayette sözü edilen şahıs, belirtilen Ebu Sumine ise zayıf sayılır ve değilse meçhul addedilir.

10. Ahmed b. Said: Bu şahıs, Şia'nın ve Ehl-i Sünnet'in rical kitaplarında birkaç şahıstan ibarettir: Şeyh Saduk'un kendisinden rivayet aktardığı Ahmed b. Said b. Abdullah Demeşki bunlardan biridir.¹⁶ Bu şahsın hali hakkında bir bilgi bulunmamaktadır ve anlaşıldığı kadarıyla meçhuldür. Ahmed b. Said b. Yezit Sakafide¹⁷ bu şahıslardan biridir ve bunun hakkında da bir bilgi mevcut değildir. Hatibi Bağdadi ondan söz etmiş ve Muhammed b. Selme Ebu Ubeyde el-Emevî el-Heytî'nin ondan rivayet naklettiğini söylemiştir.¹⁸ Ehl-i Sünnet kaynaklarında adı geçen Ah-

¹⁰ *Müstedrek-u A'yanî's-Şia*, c. 6, s. 286.

¹¹ A.g.e

¹² Tabiinden ya da tabiinin tabiinden olan Ehl-i Sünnet'e mensup ravilerinden birkaç kişi bu adla adlandırılmıştır. Ama Şia ravileri arasında böyle bir raviye rastlanmamıştır.

¹³ Necaşî, Ahmed b. Ali, *Fihrist-i Esmâ-i Musennifi's-Şia (Ricali Necaşî)*, s. 332, Defter-i İntişarat-ı İslami, Kum, 6. baskı, h.ş. 1365.

¹⁴ Berkî, Ahmed b. Muhammed b. Halit, *et-Tabakat (Ricali el-Berki)*, s. 54, İntişarat-ı Danışgah-ı Tahrân, h.k. 1383.

¹⁵ *Fihrist-i Esmâ-i Musennifi's-Şia (Ricali Necaşî)*, s. 332.

¹⁶ Şeyh Saduk, *el-Hisal*, Muhakkık ve Musahhıh: Gaffari, Ali Ekber, c. 1, s. 320, Defter-i İntişarat-ı İslami, Kum, 1. baskı, h.ş. 1362.

¹⁷ Bu ravinin senet silsilesinde yer aldığı rivayetleri görmek için: Şeyh Tusî, *el-Emali*, s. 515 ve 517, Daru's-Segafe, Kum, 1. baskı, h.k. 1414; *Vesailu's-Şia*, c. 16, s. 368.

¹⁸ Hatibi Bağdadi, Ebubekir Ahmed b. Ali, *el-Muttefik ve el-Mufterik*, Tahkik: Aydın el-Hamidi, Muhammed Sâdık, c. 3, s. 1844, Daru'l-Gadirili't-Tabaa ve'n-Neşr ve't-Tevzi, Dimeşk, 1. baskı, h.k. 1417.

med b. Said b. Osman Sakafide bir diğer şahıstır.¹ Her halükârda Ahmed b. Said'in bu bireylerden kimin olduğu belli değildir. Buna ek olarak rivayetlerde Ahmed b. Said adında bir şahsın Ali b. Hakem'den rivayet aktardığı gözlemlenmemiştir.

11. Ali b. Hakem: Bu şahıs Tusî'nin ricalinde İmam Rıza'nın (a.s) sahabelerinden² ve saygın ve güvenilir âlimlerden sayılmıştır.³

12. Rebi b. Muhammed Musla: Bu şahıs İmami mezhebine mensuptur ve bir gurup ondan bir kitap nakletmiştir. Kitabının meşhur kitaplardan sayıldığı öne sürülmüştür. O İmam Sadık'tan (a.s) rivayet nakletmiştir.⁴ Kendisi hakkında bundan daha fazla bir bilgiye rastlanmamıştır.

13. Abdullah b. Selmî: Raviler arasında böyle bir şahıs mevcut değildir ve büyük ihtimalle Biharu'l-Envar nüshalarında yapılan hataların bir sonucudur. Zira Allâme Meclisî üçüncü defa Ahd duasını "el-İstişabi Muhammed ve âl-i Muhammed fi'd-dua ve ediyye ve et-Teveccüh ileyhim" başlığı altında ahit duasını nakletmiştir. Burada Abdullah b. Selma yerine Ebi Abdullah b. Süleyman zikredilmiştir.⁵ Lâkin büyük ihtimalle Ebi Abdullah da doğru değildir ve onun doğru ismi Abdullah b. Süleyman'dır. Zira evvela Ebi Abdullah b. Süleyman adında raviler arasında bir şahıs bulunmamaktadır. İkincisi Abdullah b. Süleyman Amirî, tıpkı Ahd Duasının rivayet senedi gibi sadece Kütüb-i Erbaa'da⁶ Rebi b. Muhammed tarafından ondan rivayet aktarılmıştır.⁷ O halde söz

¹ Taberi, Razi, Ebu'l-Kasım Hibetu'llah b. El-Hasan, *Keramatu'l-Evliya* (min kitabı *Şerhi Usulu İtikadı Ehli's-Sunne ve'l-Cemaah*), Tahkik: Gamidi, Ahmed b. Sad, c. 9, s. 87, Daru Tayyibe, Arabistan-ı Suudi, 8. baskı, h.k. 1423; Sehmi Kurşi Curcani, Ebu'l-Kasım Hamza b. Yusuf, *Tarih-i Curcan*, s. 520, Alemlu'l-Kitab, Beyrut, 4. baskı, h.k. 1407; İbn Hacer Askalani, *Tebisiretu'l-Mentibebi Tahriri'l-Müştebeh*, Tahkik: Neccar, Muhammed Ali, c. 2, s. 732, el-Mektebetu'l-İlmiyye, Beyrut, tarihsiz.

² Şeyh Tusî, *el-Ebvaab* (Ricali Tusî), s. 361, İntişarat-ı Hayderiyye, Necef-i Eşref, h.k. 1381.

³ Şeyh Tusî, *el-Fihrist*, s. 263, el-Mektebetu'l-Murtezeviyye, Necef-i Eşref, tarihsiz.

⁴ *Ricali Necaşi*, s. 164.

⁵ *Biharu'l-Envar*, c. 91, s. 41.

⁶ Örnek olarak Kuleynî, Muhammed b. Yakup, *el-Kâfi*, Muhakkık ve Musahhıh: Gaffari, Ali Ekber, Ahundi, Muhammed, c. 1, s. 178, Daru'l-Kutubu'l-İslamiyye, Tahran, 4. baskı, h.k. 1407.

⁷ Musevi Hoî, Seyyid Ebu'l-Kasım, *Mucemu Ricalu'l-Hadis*, c. 10, s. 201, Merkez-i Neşr-i Asar-ı Şia, Kum, h.k. 1410.

konusu şahsın Abdullah b. Süleyman Amirî olduğu hususunda hiçbir kuşku bulunmamaktadır. Berkî ricali⁸ ve Tusî ricali⁹ onu İmam Sadık'ın (a.s) sahabelerinden biri olarak tanıtmışlardır. Ayetullah Hoî onu güvenirilir bilmektedir.¹⁰

Sonuç:

Her ne kadar Ahd Duasının ravileri Şia'nın büyüklerinden ve fakihlerinden olsa da onlar arasında durumu açık bir duruma sahip olmayan kimseler de mevcuttur. Lâkin bu duanın Misbahu'z-Zair kitabında Seyyid b. Tavus ve Misbah kitabında Kefermî ve ardından Allâme Meclisî gibi büyük âlimler tarafından nakledilmiş olması, onların Ahd Duasına güvendiklerinin göstergesidir. İkincisi, bu duanın muhtevası diğer dualarda onaylanmıştır. Örneğin bu duanın önemli içeriklerinden biri dünyaya dönmek ve ricattir.¹¹ Bu, Şia'nın inançları ve kelim kaynakları ile mutabıktır. Bunun benzerini diğer dualarda ve bu cümleden olmak üzere Camie-yi Kebire'de okumaktayız:

“Beni sizin en iyi takipçilerinizden, düşmanlarınızın aleyhine savaşmak için dönenlerden, devletinizde hâkimiyete ulaşanlardan, sizin sağlık ve esenliğiniz atmosferinde yüce ve ulvi bir makama ulaşanlardan, sizin günlerinizde izzet, istikrar ve sebat bulanlardan ve yarın sizi görmeyle gözleri aydınlanan kimselerden karar kıl.”¹²

Bundan dolayı Ahd Duasının senedi bir takım sorunlar taşısa da onun derin içeriği diğer muteber dualarda onaylanmıştır. Ahd Duası okunabilir ve inşallah onu okuyan ilahi ecir ve sevaba nail olur.

⁸ Ricali el-Berki, s. 22.

⁹ Ricali Tusî, s. 264.

¹⁰ Mucemu Ricalu'l-hadis, c. 10, s. 202.

¹¹ Ahd Duasında şöyle okuruz:

“اللَّهُمَّ إِنِّ حَالِ بَيْنِي وَبَيْنَهُ الْمَوْتِ الَّذِي جَعَلْتَهُ عَلَى عِبَادِكَ حَقًّا مَقْضِيًّا فَأَخْرِجْنِي مِنْ قَبْرِی
مَوْتَزَا كَفْنِي شَاهِرًا سِيفِي مَجْرَدًا قِنَاتِي مَلْبِيَا دَعْوَةَ الدَّاعِي فِي الْحَاضِرِ وَالْبَادِي.”

¹² Şeyh Saduk, Uyun-u Ahbaru'r-Rıza (a.s), Muhakkık ve Musahhıh, Laciverdi, Mehdi, c. 2, s. 276, neşr-i cihan, Tahran, 1. baskı, h.k. 1378.

Ahd Duasının Zamanı

Ahd Duası hakkında rivayetlerde şöyle gelmiştir: “Kim bu duayı kırk sabah okursa İmam Mehdi’nin (a.s) yarenlerinden sayılır...”¹ Bu dua sabahları okunmalıdır ve onun en iyi zamanı sabah namazından sonradır. Sabah ise fıkhıya göre fecr-i sadıktan, güneşin doğuşuna kadardır. Ama örfte güneş çıktıktan sonra geçen bir iki saatlik süreye de sabah denir. Rivayete göre kırk sabah arka arkaya okunmalıdır. Bu duayı okumak müstehaptır.

Çocuğa Güzel İsim Koymak

Soru

İnsan çocuğu için hangi ismi seçerse daha iyidir,İslamiyetteki güzel isimler nelerdir?

Kısa Cevap

İsim ve unvan bir şeyin mahiyet ve hüviyetini ortaya koyan bir alamdır. İsim söylendiği zaman, insanın aklına ister istemez onun manası ve sahibi gelir. Bütün varlıkların (bitkiler, hayvanlar, cansızlar vs.) onları bildirecek ve akla getirecek bir ismi olmalıdır. İnsan yaratılmışların en üstünüdür. Her insanın kendisine göre bir kişiliği olduğundan, herkesin en güzel, en değerli, haline münasip, şeref ve değerini ortaya koyacak bir ismi olmalıdır. Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyuruyor:

“Çocuğun baba üzerindeki haklarından biri ona iyi ve güzel bir isim koymasıdır.”

İslam’da güzel bir isim ve lakaba sahip olmak bir değer olup insanın ruh ve bedeninde olumlu etkiler bırakır. Bu yüzden her Müslüman, çocuğuna güzel ve anlamlı isimler koymalıdır. Zira güzel isim güzel manayı, kötü isimde insanın değerini düşüren kötü manayı çağırır. İslam’ın

¹ Efendim İmam Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğunu duydum: “Kim bu duayı kırk sabah okursa Kaimimizin yardımcılardan olacaktır. Eğer ölürse Allah onu kabrinden çıkaracaktır. Ve Allah ona her kelimesine bin hasene verecek ve bin günahını bağışlayacaktır. İşte o, bu ahdidir.” (Biharul-Envar, c. 83, s. 284)

ahlâkî öğretilerinde, güzel isim koyma hakkında gelen ölçülerden bazıları şunlardır:

1. İsim, insanın kişiliğine ve yaşamının tüm dönemlerine (çocukluk, gençlik ve yaşlılık) uygun olmalıdır.

2. Zat ve Rahman gibi Yüce Allah'ın zatına ait isimlerden olmamalıdır.

3. En doğru isimler Abdullah, Abdurrahman, Abdurrahim gibi kulluğu çağrıştıran isimlerdir.²

4. Peygamberlerin (a.s) ve Ehlibeyt İmamlarının (a.s) isimleri güzel isimlerdir. Bir rivayette peygamberlerin isimlerinin en güzel isimler olduğu buyrulmuştur.³ İmam Sâdık (a.s) buyuruyor:

“Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: Üç tane oğlu olup da onlardan birinin adını Muhammed koymayan kimse bana cefa etmiştir.”⁴

5. Kötü manası olan veya kötü insanların isimlerinden olmamalıdır. İmam Bâkır (a.s) buyuruyor:

“Resulullah (s.a.a) en güzel ve en kötü isimlerin şunlar olduğunu buyurdu: En güzel isimler: Abdullah, Abdurrahman... En kötü isimler: Dirar, Merre, Harp, Zalim.”⁵

Bazı rivayetlerde Hakem, Hakim, Halit ve Malik gibi isimlerde bunlara eklenmiştir.⁶ Güzel isimlerinde kendi içinde değerlisi ve üstün olanları vardır. İsim, insanın ayrıcalık ve değerini ortaya koyan isimlerden olmalıdır.

Ayrıntılı Cevap

İnsanın uğraştığı her şeyi isimlendirmesi zaruridir. Zira insan her şeyi tanımak veya tanıtmak için ismine muhtaçtır. Hatta kendisini başkalarına tanıtmak için ismini söylemeye mecburdur. Burada önemli

² Biharu'l-Envar, c. 101, s. 130.

³ a.g.e.

⁴ a.g.e.

⁵ Hürri Âmulî, Vesailu's-Şia, c. 21, s. 399, H. 27403, el-Mektebetu'l-İslami, 5. Baskı, h.k.1398.

⁶ Hürri Amuli, a.g.e. s. 398, H. 27399.

olan isim koyma ve isim seçmenin zamanıdır. Mâsûmlar'ın (a.s) siyerinde ikisi üzerinde de durulmuştur. İslâm'da çocuğun isminin doğmadan önce konulması üzerinde durulmuştur. İmam Sâdık (a.s) şöyle buyuruyor: Babam ceddinden, Emîru'l-Mu'minîn'in (a.s) şöyle buyurduğunu nakletti:

Çocuklarınıza doğmadan önce isim koyunuz ve eğer erkek ya da kız olduğunu bilmiyorsanız, ikisine de koyulabilen isimlerden faydalanınız. Zira kendilerine isim verilmeyen çocuklar kıyamet günü size “neden bana isim koymadın” diye itiraz ederler. Peygamber (s.a.a) de Muhsin'e, doğmadan önce isim koydu.¹

İmam Bâkır'dan (a.s) nakledilen rivayetlerde de isim koyma, akike, yenidoğanın saçının tıraş edilmesi ve saçının ağırlığınca sadaka verilmesinin yedinci gün yapılması buyrulmaktadır.

Ebu Basir, İmam Sâdık'ın (a.s) yenidoğan hakkında şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

Yenidoğana yedinci gün isim koyarlar, onun için akike verirler ve başını (saçlarını) tıraş ederler.²

Bu iki grup rivayet birbirine zıt değildir. Çünkü bazı rivayetlere göre yedinci güne kadar isim değiştirilebilir. İmam Sâdık (a.s) şöyle buyuruyor:

Bizim, adını Muhammed koymadığımız bir oğlumuz olmamıştır. Doğumundan yedi gün geçtiğinde eğer istersek adını değiştiririz ve eğer istersek o şekilde bırakırız.³

Yani doğmadan önce Resulullah'a (s.a.a) ihtiram ve teberrük için isim koyuluyor ve yedinci güne kadar da değiştirilebiliyor. Ama neden doğmadan önce isim koyuluyor?

¹ “Peygamber (s.a.a) de ...” cümlesini İmam Ali'nin (a.s) söylemiş olma ihtimali vardır. Bu durumda çocuğun sözü kıyamette isim koyulmamasına itirazdır ve bu cümle, İmam Ali'nin (a.s), Peygamber'in (s.a.a) siyerinden verdiği bir başka haberdır. Bu metindeki, bu ihtimal üzerinedir. Ama bu rivayetle ilgili başka bir ihtimal, bu cümlemin çocuğun sözünün devamı olduğudur, İmam Ali'den (a.s) başka bir haber değil. Bu durumda çocuk ebeveynine şöyle itiraz ediyor: Peygamber (s.a.a) Muhsin'e doğmadan önce isim vermişken neden bana da doğmadan önce isim vermediniz? Bkz. Meclisî, Muhammed Bâkır, Mir'atu'l-Ukul fi Şerh-i Ahbari'r-Resul (s.a.a), C. 21, s. 32.

² Kuleynî; Kâfî, C. 6, s. 29, Hadis 10.

³ a.g.e., s. 18, Hadis 4.

Bir ihtimal, rivayette zikredilen şeydir. Yani çocuk doğmadan önce de ruha, kişiliğe ve saygınlığa sahiptir. Eğer isim koyulmazsa ve bu şekilde düşerse, ona gereken saygı gösterilmemiş olur ve o çocuk kıyamette ebeveyninin bu saygısızlığına itiraz eder.

Başka bir ihtimal şudur: Eğer yedinci güne kadar isim koyulmazsa akrabaların ve tanıdıkların uygunsuz, yakışıksız isimleri ebeveyne yüklemesi mümkündür. Bu yüzden doğumdan önce isim verilmesi daha iyidir. Bu sebeple Mâsûmlar'ın (a.s) siyerinin ve İslâm büyüklerinin üzerinde durduğu, çocuğa büyüklerin isim koymasındır.

Peygamber (s.a.a) Hz. Ali'nin çocukları için isim seçti⁴ ve Hz. Ali (a.s) İbn-i Abbas'ın çocuğuna isim koydu.⁵ Sahabe de çocuklarını, onlara uygun ve layık isimler seçerek koyması için Peygamber (s.a.a) ve İmamlar'ın (a.s) yanına getiriyorlardı.⁶ Öyleyse isim koymanın yedinci günden sonraya kalmaması iyidir.

Özel bir öneme sahip bir diğer konu isim seçilmesidir. Mâsûmlar'ın (a.s) siyerinde güzel ve anlamlı isim seçilmesi özel öneme sahiptir. İmam Ali (a.s) buyurdu:

“İnsanın evladına ilk iyiliği, onun için seçtiği güzel isimdir.”⁷

Resulullah (s.a.a) da iyi isimlendirmeyi, çocuğun ebeveyni üzerindeki haklarından bilmektedir. İmam Kâzım (a.s) şöyle buyuruyor:

Bir adam, Peygamber'in (s.a.a) huzuruna gelerek dedi ki: Çocuğumun benim üzerimdeki hakkı nedir? Peygamber (s.a.a) buyurdu⁸: Ona iyi isim koyma, onu iyi eğitmen ve onu kendine uygun (sosyal) konuma ulaştırmandır.⁹

Mâsûmlar (a.s) tüm çocuklarına yüce anlamlı isimler koyuyorlardı. Her zaman toplumun ve çevrelerinin iyi ve anlamlı isimlerden faydalanmasına, anlamsız ve kötü isimlerden arınmasına çalışmışlardır.

⁴ Meclisî; Bihâru'l-Envâr, C. 43, s. 242. Elbette bu konuda Peygamber'in (s.a.a) bu işi Allah'a bıraktığı ve Allah'ın Hasan ve Hüseyin ismini seçtiğine dair başka rivayetler de vardır.

⁵ İbn-i Ebî'l-Hadid, Şerh-i Nehcu'l-Belağa, C. 7, s. 148.

⁶ Buhârî, Es-Sahih, C. 6, s. 216.

⁷ Kuleynî; Kâfî, C. 6, s. 18, Hadis 3.

⁸ a.g.e., s. 48, Hadis 1.

⁹ Kastedilen uygun bir meslek edindirmek veya uygun bir eş seçmektir. (Meclisî, Mir'atu'l-Ukul, c. 21, s. 84.)

Yine Peygamber (s.a.a) ve İmamlar (a.s), kişilerin, hatta mekânların kötü isimlerini değiştiriyorlar ve onlara güzel isimler veriyorlardı. İmam Sâdık (a.s) şöyle buyurdu:

“Peygamber (s.a.a), kişilerin ve şehirlerin kötü isimlerini değiştiriyordu.”¹

Nâfi diyor ki:

Peygamber (s.a.a), Ümmü Asım'ın Asiye² olan adını Cemile olarak değiştirdi.³

Yakup bin Sirac da şöyle diyor:

İmam Sâdık'ın (a.s) huzuruna vardım. İmam beşikte olan İmam Kâzım'ın (a.s) başında duruyordu ve uzun bir müddettir ona fısıldıyordu. İmam bitirene kadar oturdum, bitirince kalktum. İmam (a.s) bana şöyle buyurdu: “Mevlâ'nın yanına gel ve ona selam ver.” Yaklaştım ve selam verdim. İmam Kâzım (a.s) fasih bir dille bana cevap verdi ve buyurdu: “Çocuğuna dün verdiğin ismi değiştir; zira o isim Allah'ın nefretine mazhardır.” O diyor ki: Benim bir kızım olmuştu ve ben adını Hümeysra koymuştum.⁴

İsmi eğitim üzerinde, iyiliği ve kötülüğünün bahsi olacak derecede ne etkisi olabilir? Cevabında iyi ismi insan üzerinde birkaç açıdan tesiri olduğunu söyleyebiliriz:

1- Başkalarının davranışı üzerindeki etkisi. Her insanın ismi, onun bir timsalidir ve kimliğini ve kişiliğini diğerlerine anlatır. Bir İranlı'nın yabancı biriyle karşılaştığında ismini söylemesi, yabancının onun milliyetini anlaması için yeterli olur. O kişi, İranlılar hakkındaki tasavvuruna göre ona davranacaktır. Aynı milliyete sahip olanlarda, isimler sahip oldukları kendine özel anlam ve kavramları muhatabın zihnine nakledeceklerdir. Muhatap, kişinin kimliğini, ismi ve anlamıyla beraber tanıyacak ve ona göre davranacaktır. Bununla beraber iyi isim, insan kişiliğine bir tür saygıdır ve başkalarında da saygı uyandırır.

¹ İmam Sâdık (a.s), İmam Bâkır'dan naklediyor. Meclisî; Bihâru'l-Envâr, C. 104, s. 127.

² Asiye günahkâr, Cemile güzel anlamındadır.

³ İbni Sa'd, Et-Tabakatu'l-Kubra, C. 3, s. 266.

⁴ Nuri; Mustedreku'l-Vesâil, C. 15, s. 128, Hadis 17746.

2- Telkin etkisi. İnsanın ismi, ömrünün başından sonuna, hatta kıyamete⁵ kadar insanla birlikte olan bir etikettir ve üzerinde telkin etkisi vardır. Zira insanla işi olan tüm kişiler onu bu isimle çağırırlar. İnsanın adı Fazıl, Ebulfazl, Abdurrahman ve benzeri isimler olursa insana fazilet sıfatlarını ve Allah'a kulluğu telkin eder. İnsan bu sıfatları kendisinde oluşturmaya çalışır. İnsanla işi olan kimseler de kişinin adına uygun amel etmesini beklerler. Bu yüzdendir ki rivayette şöyle geçmektedir:

“Kıyamette adı Muhammed olan kişiler gelirler. Allah buyurur: “Acaba benim habibimin adını taşıırken bana karşı günah işlemekten hayâ etmedin mi? Ben, sen habibimin ismini taşıırken sana azap etmekten hayâ ediyorum.”⁶

3- Motivasyon etkisi. İnsan kendiliğinden, adaşları olan ismini aldıkları büyüklerin aynısı olmak ister ve onlara benzemeye uğraşır. Bunun için onların davrandığı gibi davranmaya çalışır.

4- Çirkin isimlerin tahrip edici etkilerinin önlenmesi. Çirkin ve uygunsuz isimler, insan üzerinde kötü etkiler bırakır. İlâveten kötü ve yaksıksız isimler, başkalarının, insanın kişiliğini alaya alması ve zedelemesi için bir araç olmaktadır. Özellikle, çocuklukta ve ergenlikteki, bu dönemdeki çocuklar genelde oyun alanlarını ve konularını renklendirmek için zaten bu tür araçların peşindedirler ve hatta kendileri başkalarıyla dalga geçmek için onlara alaycı isimler takarlar. Bu yüzdendir ki, İmam Bâkır (a.s) Muammer bin Haysem'le konuşmasında, çocuklar için küçükken künye seçilmesi üzerinde durmaktadır:

Muammer bin Haysem şöyle diyor: İmam Bâkır (a.s) “Künyen nedir?” diye buyurdu. “Henüz kendime bir künye seçmedim; çünkü karım, çocuğum ya da bir hizmetçim yok” dedim. İmam buyurdu: “...Biz, başkaları onlara olur da kötü ve yaksıksız lakaplar takar diye evlatlarımıza çocukluklarında künye seçiyoruz.”⁷

Sonuç olarak iyi isim, çocuğun eğitimi üzerinde etki bırakır ve bu göz ardı edilemez. Hatta azıcık etkisi olsa bile, buna özen gösterilmelidir. Çünkü eğitim, küçük noktalara teveccühün ardında gerçekleşir.

⁵ İmam Sâdık (a.s), Peygamber'den (s.a.a) şöyle buyurduğunu naklediyor: “İyi isimler seçiniz; çünkü kıyamette sizi bu isimlerle çağıracaklar.” Kuleynî; Kâfî, C. 6, s. 19, Hadis 10.

⁶ Nuri; Mustedreku'l-Vesâil, C. 15, s. 130, Hadis 17757)

⁷ Kuleynî; Kâfî, C. 6, s. 19, Hadis 11.

Mâsûmlar'ın (a.s) siyerinde isim koymayla ilgili bir diğer nokta, onların evlatları için her zaman din büyüklerinin adını seçmeleri ve başkalarına da bunu tavsiye etmeleridir. Bunun, büyüklere saygı ve çocuklara bunun öğretilmesi dışında en az üç eğitimsel etkisi daha vardır:

1- Çocukların o büyüklere benzetilmesi.

2- Çocuklara din büyüklerinin isimlerini seçmekten kaynaklanan mânevî etkileri olur, ama bu etkiler bizim için pek hissedilebilir ve dokunulabilir değildir. Bu konuda Cabir şöyle söylüyor:

Bir gün İmam Bâkır (a.s) Şialarından birini görmeye niyetlendi. Bana “Cabir, benimle gel” diye buyurdu. Evin kapısına vardığımızda ev halkından küçük bir çocuk kapıyı açtı. İmam “İsmin nedir?” diye buyurdu. Çocuk “Muhammed” dedi. İmam (a.s) buyurdu: “Künyen nedir?” Çocuk “Ali” dedi. İmam (a.s) buyurdu:

“Doğrusu kendini şeytanın giremeyeceği kuvvetli bir kaleye almışsın. Şeytan ne zaman birisine “Ey Muhammed, ey Ali” diye seslenildiğini duysa erir, aynı kurşunun eridiği gibi. Ne zaman birisi düşmanlarımızdan birinin adını ansa mutlu olur ve övünür.”¹

3- Çocuklara din büyüklerinin adının verilmesi, ailenin ve toplum kültürünün dinî ruha bürünmesini sağlar. Bu kültür, çocukların eğitiminde ve hidayetinde müessirdir. Sosyoloji açısından da bu tür isimlendirmenin toplum kültürü üzerinde etkisi vardır, toplum kültürünün çocukların eğitimi ve hidayeti üzerinde etkisi olduğu gibi. Bu çarkın parçalarının sürekli birbirini etkisi altında bıraktığına dikkat edilmelidir.

Ehlibeyt (a.s) ile Allah'ın Tanınması

Soru

Lütfen “Biz olmasaydık Allah’a ibadet edilmezdi ve Allah tanınmazdı” hadisi hakkında bir açıklamada bulunur musunuz?

Kısa Cevap

İnsan fitrî olarak Allah'ı isteyen ve O'na yönelik bilgi elde etmeye ve böylece Allah'a yönelik elde ettiği bilgiyle yaratılışın asıl hedefi olan ibadet

¹ Kuleynî; Kâfî, C. 6, s. 20, Hadis 12.

ve kulluğu yerine getirmeye çalışan bir varlıktır. Öte taraftan Yüce Allah'ın Kur'an'da buyurduğu gibi insanın ilim ve bilgiden nasibi çok azdır. O halde taşıdıkları liyakat ve ilahi özel lütuf sayesinde kendileri için ilimlerden kapılar açılan ve insanın muhtaç olduğu her şeyi öğrenen kimselere ihtiyaç duyar. Bunlar ilahi elçiler ve peygamberlerdir. Peygamberlerden sonra onların halifeleri olan Masum İmamlar (a.s) ve ilahi seçkinler, gönderilmiş peygamberlerin yolunu sürdürür. Onlar her şeyi detaylarıyla Peygamber'den (s.a.a) aldılar, şefkatli öğretmenler gibi insanlara kılavuzluk ettiler ve insanların muhtaç olduğu her şeyi bildiklerinden, onların soru soran zihinlerine cevap verdiler ve böylece onların yardımıyla insanların cehalet ve bilgisizlik bataklığından kurtulabilme olanağı oldu. O halde eğer peygamberlerin ve onlardan sonra Ehlibeyt İmamlarının (a.s) öğretileri olmasaydı, insan Allah'ı tanımamakla kalmaz, O'na layık olduğu şekliyle ibadet de edemezdi.

Ayrıntılı Cevap

Sorulan hadis, hadis kaynaklarında şöyle yer almaktadır:

قال ابو عبد الله (ع): إِنَّ اللَّهَ عزوجل خلقنا فاحسن خلقنا و صورنا فاحسن صورنا
و جعلنا خزانة في سمائه و ارضه و لنا نطق الشجرة و بعبادتنا عبد الله و
”لولانا ما عبدالله“²

Bildiğiniz gibi insan fitrî olarak Allah'ı isteyen³ ve Yüce Allah ile ilgili olarak daha çok bilgi edinme peşinde olan bir varlıktır. Öte taraftan ibadet, yaratılışın hedefi olarak tanıtılmıştır.⁴ Yerinde ispat edildiği üzere, insanın Allah'a yönelik bilgisi ne kadar çoksa, bu onun ibadet niteliğine de kesinlikle etki etmekte ve bilginin artmasıyla kendisinin ibadeti daha derinlik kazanmaktadır.⁵ Öte taraftan insan, elinde bulundurduğu akıl,

² Kuleynî, Muhammed b. Yakub, *el-Kâfi*, c. 1, s. 193, **باب أن الائمة (ع) ولاة أمر الله**, h. 6, Daru'l-Kutubi'l-İslamiye, Tahran, 1365; Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, c. 25, s. 4, **باب بدو ارواحهم و انوارهم و طينتهم**, h. 7, Müessesetu'l-Vefa, Beyrut, h.k. 1404.

³ Rum, 30.

⁴ Zariyat, 56.

⁵ Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 1, s. 180, **باب معرفة الامام**, h. 1, Daru'l-Kutubi'l-İslamiye, Tahran, 1365.

fitrat ve benzeri araçlarla ideal bilgi derecesine ulaşacak ve bu âlemin hakikatlerini idrak edecek bir düzeyde bulunmamaktadır. Nitekim Yüce Allah da Kur'ân'da bu hususa işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Size pek az ilim verilmiştir.”¹

Ama Yüce Allah hikmet sahibi, adil ve tüm kemal sıfatlarını taşıması nedeniyle, hem insanın yetkinliğini kendine yönelik derin bir ilim sahibi olması ve onun ibadet düzeyine göre şekillendirmesi ve hem de onun bilgi alanını kısıtlaması ve daha fazla bilgi edinme koşullarını hazırlamaması mümkün değildir. Dolayısıyla vahiy kalıbında bir takım öğretileri peygamberlerin kalbine nazil kılmiş, onları gönderilmiş elçiler olarak tanıtmış ve kendilerine hikmet ve bilmedikleri ne varsa öğretmiş² ve de şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz biz elçilerimizi apaçık deliller ile yolladık.”³

O halde ilahi hüccetler olan peygamberler, insanların kemal merhalelerini kat etmek ve marifet zirvelerine ulaşmak için ihtiyaç duyduğu her şeyi getirmeleri gayesiyle gönderilmişlerdir. Son elçi olan Hz. Muhammed'den (s.a.a) sonra, onun ardından ne olacaktır, sorusu sorulmaktadır. Sonraki insanların dinsel öğretilere ve onların açıklamasına ihtiyaçları yok mudur? İnsanların Allah'a yönelik daha fazla bilgi edinmesi ve marifet kazanmasının yolu kapandı mı?

İşte burada Peygamberliğin halifelîği tartışması başlamaktadır. Gerçekten de kimler peygamberlerin halifesi olabilir? Bu halifeleri kim seçmelidir? Burada her akıl sahibinin dirayeti şöyle hükmeder: Peygamberlerin halifeleri, onların insanlar karşısında yaptıklarını yapmak zorunda olduklarından, evvela onların yanında bulunan tüm ilim ve kemalleri taşımaları gerekir ve ikincisi, bu fertlerin insanlar tarafından tespit edilmesi mümkün olmadığından, insanları hidayete erdirmeye dönük ilahi gayenin tahakkuk etmesi için onların Allah tarafından atanması icap eder. Rivayet ve tarih kitaplarına müracaat etmeyle, Peygamber'in (s.a.a) vasilik ve halifelîği konusunun onun kendi döneminde ve değişik törenler ile dile

¹ İsra, 85.

² Nisa, 113.

³ Hadid, 25

getirildiğini öğrenmekteyiz. Hz. Peygamber (s.a.a) bazen açıkça ve bazen de kinayeyle her neyin peşindeyseniz ve benden neyi istiyorsanız benden sonra On iki İmam (a.s) taşımaktadır diye halka buyurmaktaydı.⁴ Sadece onlar sizin marifet ateşinizi söndürebilir, bir başkası değil.⁵

O halde ilimden nasibi çok az olan ve hatta kendi fayda ve zararını bilmeyen insanın bu ilahi öğretmenlerden faydalanarak (peygamberler ve hak halifeleri) bilmediği her şeyi öğrenebileceği ve ihtiyaç duyduğu her şeyi idrak edebileceği neticesine ulaşmış oluyoruz. Eğer bu ilahi lütuf ve kılavuzlar olmasaydı biz kathi cehaletimizde kalır ve asla bu bilgisizlik bataklığından kurtulmazdık. Bu açıklamalarla İmam Sadık'ın (a.s) *“Eğer biz olmasaydık siz Allah'ı tanımamakla kalmaz, hatta O'na layık olduğu şekilde ibadet bile etmezsiniz”* diye buyurduğu sözü iyice aydınlanmaktadır.

Hadislere Güven

Soru

Tarihe nasıl güvenilebilir? Tarihi, şahsî gazez ve hedefleri esasınca tahrif etmiş ve uydurmuş olabilirler. O halde hadislere nasıl güvenilebilir? Tarihe özellikleriyle yansıyan bireylerin gerçekte lanse edildikleri gibi olmamaları mümkün müdür? O halde hadislere nasıl güvenilebilir?

Kısa Cevap

Tarihe güvenmek bir ölçüye kadar çağdan çağa, zamandan zamana ve nesilden nesile intikal eden şöhet, karine ve deliller aracılığıyla hâsıl olur. Tarihte yer alan bazı hadise ve vakıaların deyim yerindeyse tevatür derecesinde birçok delil ve karineleri mevcuttur ve bundan ötürü bunların doğruluğundan çok az insan şüphe etmektedir. Hatta tarihsel vakıaların bazı örneklerinde tahrif ve uydurma ihtimali olsa bile bu bizim hadislere güvenimizi hiçbir şekilde zedelemes. Çünkü rical ilminde doğru sözlü ve güvenilir aktarıcıları tanımak, zayıf aktarıcıları dışlamak ve hadis metnini korumak maksadıyla hadisleri imam ve âlimlere sunmak, nüshaların

⁴ Meclisî, *Biharu'l-Envar*, c. 36, s. 299, h. 133.

⁵ Bkz. Misbah, Muhammed Taki, *Amuzeş-i Akaid*, 38. Ders.

mukayesesi, hadis nakletme izni, fihrist metodu ve benzeri yöntemler tedvin edilmiştir. Bu nedenle genellikle Şia kaynaklarda ve özellikle dört kitapta (*Kâfî*, *Tehzîb*, *İstîbsar* ve *Men La Yehdüruhu el-Fakih*) bugün toplanmış rivayetlerin çoğu değerlendirilmiş ve senedi sahih ve muteber olanları belirlenmiştir. Buna ek olarak âlimler, müçtehitler ve özellikle de rical ve diraye ilmi uzmanları uydurulmuş ve kusurlu rivayetleri tespit etme yönünde duraksamamış ve Kur'ân'dan sonra İslâm mektebinin en büyük sermayesi olan hadisleri korumak ve süzmek doğrultusunda uyanık muhafızlar gibi her zaman büyük çabalar sarf etmişlerdir.

Ayrıntılı Cevap

Giriş

Tarih, geçmişten haberdar olma ilmidir. Bundan dolayı bazı yerlerde bizim için bir öğretmen olabilir. Bir tarihçi sapmadan ve yanlış yola girmeden tarihi beyan etmeye çok dikkat etmelidir. İbn Haldun gibi tarihçilerin belirttiği üzere tarihe olan güvenimiz şu yolla hâsıl olur: Bir tarihçi tarihsel bir hadise veya vakıayı nakletmeden önce ilk başta naklettiği şeyin aklî kaide ve usullerle ve de ilgili fertlerle uyuşup uyuşmadığını belirlemek için tüm boyutlarını inceler. Örneğin tarih boyunca beyan edilen bir takım rakamlar bazı hususlarda akılla bağdaşmamaktadır.

Velhasıl tarihçi tarihi beyan etme noktasında dikkatli olursa sapma ihtimali azalacaktır. Elbette tarihin beyan edilmesinde gerçek dışı veya bazı yerlerde büyütülmüş hadiselerin zikredilmiş olması da muhtemeldir. Tarihsel hadiselerin tevatür, şöhret, karine ve delil taşıdığı yerlerde ise dikkatli bir incelemeyle onlara güven duyabiliriz.¹ Hatta bazı tarihsel hadise ve beyanlarda tahrif ihtimalini kabul etsek bile hadislere ve hadis ricaline güvenmek hususunda mesele fark eder. Yani her ne kadar tarihsel kitaplardaki bazı sayı ve rakamların veya hadiselerin gerçek dışı bir şekilde beyan edilme ihtimali olsa da, bir hadis ve rivayete güvenmek, bir aktarıcının varlık veya yokluğunu incelemek veya bu şahsın güvenilir olup olmadığı hakkında yaşamının detayları söz konusu olunca

¹ İbn Haldun Abdurrahman, *Mukaddime-i İbn Haldun*, c. 1, s. 13, tercüme: Muhammed Pervin Gonabadi, İntişarat-ı Bongah, Tercüme ve Neşr-i Kitab-ı Çarom-ı Tahrân, 1359.

durum değişir. Biz hiçbir inceleme yapmaksızın ve dikkat etmeksizin salt hadis kitaplarında yer almasından ötürü bir hadisi kabul etmeyiz. Sonra bu hadis güvenilir midir diye bir şüpheyi yol açmayız. Zira bir rivayeti veya bir aktarıcıyı kabul veya reddetmeden söz edildiği vakit, rical ve diraye ilimlerinin kaide ve usullerinden istifade ederek söz konusu aktarıcı ve rivayet, değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır (Rical'de aktarıcıların halleri ve hadis aktarıcılarının güvenilir olup olmadıkları incelenmekte ve diraye ilminde ise rivayetlerin metni etüt edilmektedir.) Sağlam deliller, karineler ve tanıklar ile bir rivayetin doğruluğu veya bir aktarıcının güvenilir olduğu anlaşılmadığı müddetçe söz konusu rivayet ve aktarıcıya güvenilmez.²

Hadislere Güvenme Yolları

a) Hadislerin Metin ve Senet Açısından Süzülmesi:

Bu iş değişik suretlerde yapılmıştır:

1- Şia mirasındaki uydurma hadisler hakkında ilk uyarı Masum İmamlar'dan (a.s) gelmiştir. Onlar (a.s), hadis uyduran kimselere dikkat çekmiş, uydurma hadislerdeki fikir ve manaların türüne işaret etmişlerdir. Abdullah b. Meskan, İmam Sadık'ın (a.s) bazı ashabından Onun (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet eder:

“Allah, Muğire b. Said'e lanet etsin! O, babam İmam Bâkır'ın (a.s) adına hep yalan hadis uydurmaktadır. Allah, ateşin sıcaklığını ona tattırsın. Allah, bizim hakkımızda bizim inancımız olmayan şeyleri bize isnat eden kimseye lanet etsin. Allah, bizi yaratan, kendisine döneceğimiz ve bütün işlerimizin elinde olduğu Allah'a kulluk derecesinden bizi indiren kimseye lanet etsin.”³

Böyle uyarılar, bu sapıtmış gurupların isim ve düşüncelerinin senet ve metinlerden uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Masumların (a.s) ashabı ve Şia muhaddisler dikkat ve titizlikleriyle böyle sapıklıkları önemli ölçüde temizlemişlerdir.

2- Bu temizlemeler, Kütüb-ü Erbaa (*Kâfi*, *Tehzib*, *İstibsar*, *Men La Yahduruhu'l-Fakih*) yazarları zamanında da yapılmıştır. Kendilerinin de

² Allâme Hillî, *Rical-i Allâme-i Hillî*, c. 1, s. 3, چاپ-۱ Daru'l-Zahair, Kum, 1411.

³ Mamakanî, *Telhis-u Mikyasî'l-Hidaye*, s. 156.

dediği gibi uzman ve ahdine bağlı kimselerden Allah'la kendileri arasında hüccet olacak hadisleri toplamışlardır.¹ Yani kendilerine göre sahih olan hadisleri toplamışlardır. Öte yandan eskilere göre sahih istilahının, bir rivayetin söylendiğine itminan etmeleri demek olduğunu biliyoruz.² Bu da metin ve senet yönünden yapılan inceleme neticesinde bir hadisin Masumun (a.s) ağzından çıktığına itminan etmekle oluyordu.

Kısacası, Erbaa Rical biyografisi kitaplarından (*Rical-i Keşşî, Fihrist-i Necaşî, Rical-i Tusî, Fihrist-i Tusî*) önce bu alanda birçok rical kitabı vardı. Yani hadislerin elenmesine Masumların (a.s) zamanında başlanmıştır. Muhaddislerimiz, hadislerin ricalini göz önüne alarak hadis yazarlardı. Gözü bağlı, eleştirmeden, cerh ve ta'dil yapmadan bu işi yapmamışlardır. Örneğin Abdullah b. Cebele Kenanî (ö. 219 h.), Muhammed b. İsa Yaktinî, Hasan b. Mahbub (ö.224 h.), Hasan Ali b. Fazzal (ö.224 h.) vs. gibilerin rical kitapları vardı.³

Bundan sonra Erbaa'nın rical ve biyografi kitapları yazıldı. Bu kitaplarda ravileri ve rivayet kitaplarını tanıma ve yazarlarına ait olup olmadığı konusunda birçok çalışmalar yapılmıştır.

b) Metnin İncelenmesi

Hadislerin metnini her türlü kasıtlı ve kasıtsız değişim ve tahriften ayırştırmak için şu yollardan yararlanılmaktadır:

1- Hadisin Masumlara (a.s) ve Âlimlere Sunulması: Metin incelemesinde Masumların ashâbı, özellikle İmam Rıza (a.s) ve İmam Askerî'nin (a.s) ashâbının uyguladığı yöntemlerden biri, rivayetlerin Masumlara (a.s) sunulması, onların sahih ve uydurma olduğundan emin olunmasıdır.

Rivayetlerde "Arzu'l-Hadis (Hadis Sunumu)" denen bu yol, daha çok ilk dönemde yani Masumların (a.s) olduğu dönemde yazılan hadislerde görülmektedir. Bu yöntemle hadis, Masum İmam'a (a.s) veya büyük ve güvenilir ashâbından birine sunulmakta, hadisin metnindeki kelimelerin teyit ya da reddi alınmaktaydı.

¹ Saduk, *Men La Yahduruhu'l-Fakih*, c. 1, s. 3, (İntişarat-ı Camia-yı Müderrisin).

² Ali Ekber Seyfi Mazenderanî, *Mikyasu'r-Rivaye fi İlmi'd-Diraye*, s. 44.

³ Kazım Müdirşaneçî, a.g.e, s. 56-57.

Hadis sunumu, hadis naklinin doğuşuyla başlamış ve devamlı olagelmıştır. Eski hadis kitaplarında İmam Ali'ye (a.s),⁴ İmam Hasan'a (a.s),⁵ İmam Hüseyin'e (a.s),⁶ İmam Seccad'a (a.s),⁷ İmam Bâkır'a (a.s),⁸ İmam Sâdık'a (a.s)... hadis sunumu örnekleri vardır.

Birçok hadisin İmam Sâdık'a (a.s) sunumu, Onun (a.s) döneminde bu işin ciddileştiğini göstermektedir. Bu dönemde teşeyyü hüviyeti sabitleşmiş, Caferî Şia'sı, Zeydî ve diğer Şia fırkalarından ayrılmıştır. Bu mektepte hadis ehli ve eğitilmiş raviler, Şia'ya ve İmamlarına (a.s) nispet verilen her şeyin doğruluğunun ölçüldüğü mihenk taşlarıydı. Onlarda yazılmış veya nakledilmiş hadislerin sunumunu yaparak, Şia'nın mirasını garanti altına aldılar. Bu dönemin tehlikeli hareketi Guluv hattıdır. Gulat, makam sevdalarından dolayı Masum İmamlara (a.s) gerçek makamlarından daha üstün makamlar uydurmuş ve kendilerini de Onların (a.s) halifeleri olarak görüp kötü maksat ve hedeflerine ulaşmak istemişlerdir. Masum İmamlar (a.s) da daha baştan bu sapık ve tehlikeli grubun farkına varmış ve başkalarına da bunun zararını söylemişlerdir. Bunların çeşitli örneklerine rical kitaplarında, özellikle Rical-ı Keşşî'de Ebu'l-Hattap ve Yunus b. Zebyan gibi gulatların durumlarında rastlamaktayız.⁹

Aynı şekilde Yunus b. Abdurrahman, İmam Rıza'ya (a.s) birçok hadis sunmuş, İmam (a.s) da onların çoğunu reddetmiştir.¹⁰ Bunun benzeri Benî Fezzal'ın kitapları içinde yapılmıştır. İmam Hasan Askerî (a.s), o kitapların ravilerini teyit etmiştir.¹¹

Hadis sunum yöntemi, yüzeysel yaklaşımların Şia hadislerinden çıkmasına ve dar düşünceli uydurmacıların –sayıları da az değildi- hadislerden

⁴ *Ricalu'l-Keşşî*, c. 2, s. 692-700; *Kitab-u Selim b. Kays el-Hilali*, c. 2, s. 558, 562.

⁵ *Tabakat-u İbn Saad*, c. 3, s. 26, *Müsned-i İmam Müteba'*dan nakletmiştir, s. 535, 36. hadis.

⁶ *Kitab-u Selim b. Kays el-Hilali*, c. 2, s. 628; *el-Müstedrek Ala's-Sahihayn*, c. 3, s. 187, 4798. hadis; *Daaimu'l-İslâm*, c. 1, s. 142; *el-Caferiyat*, s. 5, 42. hadis; *Tefsir-i Ayyaşi*, c. 1, s. 157, 530. Hadis.

⁷ *el-Kâfi*, c. 8, s. 15, 2. hadis; *Kitab-u Selim b. Kays el-Hilali*, c. 2, s. 59; *Ricalu'l-Keşşî*, s. 104, No:167.

⁸ Şeyh Tusî, *el-Fihrist*, s. 176; *Maani'l-Ahbar*, s. 382, 13. Hadis.

⁹ *Ricalu'l-Keşşî*, s. 291, 292, 363, 364, 546; *Maani'l-Ahbar*, s. 181, 1. hadis; *Biharu'l-Envar*, c. 26, s. 140, 12. hadis.

¹⁰ *Ricalu'l-Keşşî*, s. 224.

¹¹ *Kulliyatun fi İlmi'r-Rical*, s. 278.

uzaklaşmasına neden olmuştur. İmam'ın bir hadisi reddetmesi, Şia saf-larına girmiş birçok münafığın korku hissiyle hadis nakletmesine engel olmaya ve onları o pak sahadan uzaklaştırmaya yetmiştir. Ancak yinede tümüyle temizlendiği söylenemez.

2- Nüşhaları Karşılaştırma: Bu metot eskiden beri âlimler, Peygamber'in (s.a.a) ve Masumların (a.s) ashabı arasında olan bir metottu. Yani belirli sürelerde naslar, hadis kitapları ve el yazması eserler güvenilir kimsele-rin sahih ve asıl yazılarıyla karşılaştırılır ve tatbik edilirdi. Bu metot, ka-sıtlı ve yanlışlıkla yapılan tahrifleri, fazlalıkları ve eksiklikleri gidermek için yapılan bir çabaydı.

3- Hadis Nakli İcazeti: Hadis âlimleri nakil icazetini, *Tahammülü'l-Hadis*'in en önemli yollarından biri olarak kabul eder ve hadislerin nakli-nin doğruluğuna destek amacıyla karşılıklı alışverişe önem verirlerdi. Şöyle ki hadis ilmi üstadları yazılı veya şifahi hadisleri rivayet etme iznini tale-belerine verirlerdi. Genellikle bu icazetlerde üstatların, hadis şeyhleri ve eserlerinin isimlerini getirirlerdi. Örneğin ünlü fakih, değerli muhaddis ve hicri 3. y.y'ın mukaddes Kum şehrindeki parlak çehrelerden biri olan Ah-med b. İdris Eş'ari Kummî, 11. İmam olan, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) huzuruna varma şerefine nail olmuştu. O, çeşitli ilimleri Ahmed b. İshak Kummî (İmam-ı Zaman'ın (a.s) Kum şehrindeki temsilcisi) gibi kendi as-rının ünlü İmamiye üstat ve âlimlerinden ve Şia'nın onlarca başka parlak çehresinden almış, fıkıh ve hadis alanlarında değerli kitaplar yazmıştır. O, Masum İmamlardan (a.s) çeşitli rivayetler nakletmiştir. Onun mek-tebinde bilgin talebeler yetişmiş ve ondan rivayet izni almışlardır. Onun en önemli ve en meşhur öğrencisi Sıkatu'l-İslâm Muhammed b. Yakup Kuleynî'dir. Şia'nın en güvenilir hadis kitabı olan Kâfi Kuleynî'nin eseri-dir. O, İbn İdris'in rivayetlerini vasıtasız nakletmiştir.

Rivayet icazetinin önemli faydalarından biri, hadislerin senetlerinin Masum İmamlara (a.s) ulaşmasıdır. Üstatlar genellikle rivayet icazetle-rinde senet silsilesini Molla Muhammed Taki Meclîşî, şehit-i Evvel, Allâme Hillî veya Şeyh Tusî gibi büyük şeyhlerden birine ulaştırır ve orada du-rurlardı. Çünkü büyük şeyhlerin usulü belli idi.

4- Fihrist Metodu: İlk dönem âlimlerin uyguladığı bir metottu. Yani rivayetleri bir takım karinelerle ölçer ve onları kabul ya da reddederlerdi.

Örneğin Kum ekolünde olanlar, guluv konusunda çok katıydılar. Öyle ki İbn Velid, Saffar'ın Basairu'n-Derecat kitabının dışında bütün kitaplarını nakletmiştir.¹ Hâlbuki onların hepsini yazan Muhammed b. el-Hasan el-Saffar'dır. Veya yine İbn Velid, Nevadiru'l-Hikme'nin birkaç ricalinin dışında bütün ricalleri teyit ediyor.² Bu red onların zayıf olmasından dolayı değil, aksine bir rivayet bu senetle bu kitapta geldiği için reddedilmiştir.

Bu metot, her ne kadar şahsi ve içtihadi olsa da onunla rivayetlerin metninde bir çeşit temizlik yapılmaktadır.

5- Rivayetlerin Metninin Kur'ân'ın Açık Öğretileriyle Uyumu: Metotlardan bir diğeri, rivayetlerin Kur'ân'a sunulmasıdır. İslâm Peygamberi (s.a.a) ve Masum İmamlar (a.s) defalarca şöyle buyurmuşlardır:

“Bizden size bir hadis ulaştığında onu Allah'ın kitabıyla karşılaştırm, Kur'ân'a uyanı alın (ona göre amel edin), muhalif olanı da bir kenara bırakın veya bize döndürün (doğru ya da yanlışlığını bize sorun).”³

Aynı şekilde Allah, menfaatine düşkün fırsatçılara karşı değerli nebevi mirası korumak için hakkın peşinde olan Müslümanların başvurabileceği korumacılar koymuştur. Hakkın peşinde olan kimselerden biri Selim b. Kays el-Hilali'dir. O, peygamber adına söylenen yalanların, karıştırmaların, iktibasların ve nakildeki farklılıkların farkına varmış ve Peygamber'in (s.a.a) hadislerinin yalnızca Ehl-i Beyt'in (a.s) doğru ilminden alınmasının mümkün olduğunu anlamıştır.⁴

Kısacası Masumların (a.s) ve ashabının sıkı çabaları, ciddi çalışmaları ve zorlu mücadeleleri sonucunda bugün zengin ve bir ölçüye kadar sağlam miraslar elimize ulaşmıştır. Ama âlimler ve müçtehitler bu çabaların yanı sıra sahih rivayetleri diğer rivayetlerden ayırmak için yinede senet ve metinde derin araştırmalar yapmanın, başka karine ve deliller bulmanın gerekli olduğuna inanmaktalar. Âlimler ve müçtehitler rivayetlerin

¹ *Ricalu'l-Keşşî*, s. 251, Muhammed b. El-Hasan el-Saffari'nin yaşamı, (Daveri baskısı).

² *Rical-i Necaşî*, s. 245, *Tehzibu'l-Ahkam*, c. 7, s. 275; Abdulhadi Mesudi, *Mecelle-i Ulum-i Hadis*, sayı:6, Ahmed b. Yahya'nın yaşamı, (Daveri baskısı).

³ *Tehzibu'l-Ahkam*, c. 7, s. 275: Nebi'nin (s.a.a) ve Masum İmamların (a.s) şöyle buyurdıkları rivayet edilir...

⁴ Abdulhadi Mesudi, *Mecelle-i Ulum-i Hadis*, sayı:6.

senedi ve Kütüb-ü Erbaa'nın rivayetlerini aldığı ilk kitapların, onları yazanlara ait olup olmadığı hakkında yaptıkları araştırmaların sonucunda muhtemelen bazı kesin karinelere göre senet ve metni sahih olmayan rivayetleri kabul etmeyebilirler. Örneğin bir rivayetin:

- 1- Kur'an'a muhalif olması
- 2- Usul-u Mezhebe muhalif olması
- 3- Tarih boyunca İmamiyye âlimlerinin onu dikkate almaması
- 4- Takiyyeden dolayı söylenmiş olması
- 5- Uydurma olduğuna dair alametlerin olması vb. gibi karinelere göre reddedebilirler. Bu ve daha başka birçok önemli ve bilimsel yollar var ki, günümüz âlim ve müçtehitleri onları bir rivayetin kabul veya reddinde kullanmaktadırlar.

O halde biz her ne kadar tarihin beyan edilmesinde tahrif ihtimalini versek de bu, hadislerle güvenme noktasında bizim için bir problem yaratmaz. Zira hadisleri kabul etmek için rical ve dirayeden ibaret iki ilim vardır. Rical ilminde hadisleri nakleden şahıslar incelenmekte ve diraye ilminde ise hadis kabulündeki ölçüler ve hadis türleri etüt edilmekte ve açıklanmaktadır. Dolayısıyla belirtilen ölçülere sahip olduktan sonra hadis ve aktarıcılara güvenmekteyiz.

Gadir Hutbesi

Soru

Mümkünse Resulullah'ın (s.a.a) Gadir-i Hum günü okuduğu hutbenin tam metnini yazar mısınız?

Ayrıntılı Cevap

Resulullah'ın (s.a.a) Gadir-i Hum'da okuduğu hutbenin tam metni şöyledir:

1- Allah'a Hamd ve Sena

Hamd ve sena; birliğinde yüce, yalnızlığında ve tekliğinde yakın, kudret ve sultasında azametli ve erkanında azim olan Allah'a mahsustur.

O'nun ilmi yerinde kaldığı halde (hareket etmeksizin) her şeyi kuşatmıştır; bütün yaratıkları kudret ve burhaniyla hakimiyeti altına almıştır.

Sürekli olarak övülmüş ve de övülmektedir. Allah yok olmayan bir azametın sahibidir. Yaratan ve yeniden diriltten O'dur. Her iş O'na dönmektedir.

Yükseltilmişleri (gök cisimlerini ve yörüngelerini) vücuda getiren, serilenleri (yeryüzünü) seren, yerlerin ve göklerin tek hükümranı, pak, münezzeh ve tesbih edilmiştir. Meleklerin ve ruhların Rabbi, yarattığı her şeye ihsanda bulunan, vücuda getirdiği her şeye lutfeden O'dur. Her göz O'nun gözetimindedir ama gözler O'nu göremez.

Allah ikram edici, sabırlı ve tahammül sahibidir. Rahmeti her şeyi kaplamış, nimeti ile hepsine minnet etmiştir. İntikam almada acele davranmaz ve müstehak oldukları azabına hemen teşebbüste bulunmaz.

Batınları ve gizlilikleri anlar, içleri bilir, gizlilikler ona saklı kalmaz ve gizlilikler O'na karmaşık gelmez. Her şeye ihatası, her şeye galebesi vardır. Her şeyde kuvvet O'dur, her şey üzerindeki kudret O'dur. Onun gibi bir şey yoktur. Hiçbir şey yokken bir şey var eden O'dur. Daimidir, diridir, adalet ile kaimdir. İzzet ve hikmet sahibi O'ndan başka bir ilah yoktur.

O, gözlerin idrak etmesinden daha yücedir ama kendisi gözleri idrak eder. O lütuf sahibi ve bilendir. Hiç kimse görmekle sıfatlarına ulaşamaz ve hiç kimse bizzat aziz ve celil olan Allah'ın kendisinin kılavuzluk ettiği dışında gizli ve açık niteliği hakkında bir şey elde edemez.

Şahadette bulunurum ki kutsiyeti, temizliği ve münezzehliği zamanı dolduran ilah O'dur. O'nun nuru ebediyeti kapsamıştır. O emirlerini meşveret eden kimselerle meşveret etmeksizin icra etmekte, takdirinde ortağı bulunmamakta ve tedbirinde hiçbir yardım görmemektedir.

Yarattığı şeyi örnek ve misali olmaksızın yaratmış ve yarattığı her şeyi hiç kimseden yardım almadan, zahmete katlanmadan, fikir ve çare bulmaya ihtiyaç duymadan yaratmıştır. Allah yaratıkları icat etti ve onlar da vücuda geldiler. Yarattı ve onlar da zahir oldular. O halde ondan başka ilah yoktur. Yaptığı sağlam ve işi güzeldir. Zulmetmeyen bir adil ve işlerin kendisine döndüğü bir ikram sahibidir.

Şehadette bulunurum ki her şeyin azameti karşısında tevazu gösterdiği ve her şeyin izzeti karşısında zelil olduğu ve her şeyin kudreti karşısında teslim olduğu ve her şeyin heybeti karşısında huzu gösterdiği (boyun eğdiği) ilah O'dur.

Padişahların padişahıdır; tayin edilmiş bir zamanla hareket eden gök cisimlerini döndüren, güneş ve ayı musahhar kılan da O'dur.. Geceyi gündüze ve gündüzü de geceye giydirmektedir ve bunlar süratle bir-biri peşince gitmektedir. İnâtçı zorbayı yıkan ve her isyankâr şeytanı helak eden O'dur.

O'nun için bir zıt ve onunla birlikte bir muhalif mevcut değildir. Tek ve ihtiyaçsızdır. Doğurulmamış ve doğurmamıştır, O'nun hiç bir benzeri yoktur. Tek olan Allah ve azamet sahibi Rab istemekte, ardından yerine getirmektedir. İrade etmekte, ardından mukadder kılmakta, bilmekte ardından saymaktadır. Öldürmekte ve diriltmektedir. Fakir kılmakta ve zenginleştirmektedir. Güldürmekte ve ağlatmaktadır. Yakın kılmakta ve uzaklaştırmaktadır. Esirgemekte ve bağışta bulunmaktadır. Hükümdarlık O'nundur, hamd ve sena O'na mahsustur. Hayır O'nun elindedir, O her şeye kadirdir.

Geceyi gündüze ve gündüzü geceye giydirir. O'ndan başka ilah yoktur. Allah izzet ve mağfîret sahibidir. Dualara icabet eden, çok ih-sanda bulunan, nefesleri sayandır. Cin ve insanların Rabbidir. Hiç bir şey O'na zor gelmez. Yardım isteyenlerin feryadı O'nu usandırmaz, ısrar edenlerin ısrarı O'nu bıktırmaz. Salihlerin koruyucusu, kurtuluşa erenlerin başarıya ulaştırıcısı, müminlerin ihtiyar sahibi, âlemlerin Rabbi'dir. Yarattığı her şeyden dolayı kendisine her halde şükredilmesi gereken Allah'tır.

Rahatlık ve sıkıntıda, şiddet ve rahatlıkta O'na hamd ediyorum; zorluk ve huzurda O'na sürekli şükrediyorum. O'na, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ediyorum. O'nun emrini dinliyor, sadece O'na itaat ediyorum. O'nu hoşnut eden şeylere teşebbüste bulunuyorum. İta-atinde râğbet içinde olmak ve cezasından korkmak açısından O'nun mukadderatı karşısında teslim oluyorum. Zira düzeninden güvende olunmayan ve zulmünden korkulmayan (yani asla zulmetmeyen) Allah O'dur.

2- Önemli Bir Hususta Allah'ın Emri

Allah için nefsim hususunda kulluğumu itiraf ediyorum ve O'nun Rab olduğuna tanıklık ediyorum. Bana vahyettiği her şeyi eda ediyorum, zira eğer onu eda etmezsem bana azabının ineceğinden korkuyorum. Şüphesiz O'nun azabını hiç kimse -her ne kadar büyük düzen kursa da ve dostluğu halis olsa da- def edemez. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah bana Ali hakkında nazil buyurduğunu tebliğ etmediğim taktirde risaletimi eda etmemiş olacağımı ilan etti. Beni insanların şerrinden koruyacağını garantiledi. Allah kifayet eden ve yücelik sahibidir.

Allah bana şöyle vahyetmiştir:

﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ

يَغْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Ey Peygamber! Rabbinden sana (Ali'nin hakkında, yani Ali bin Ebi Talib'in halifeliliği hakkında) indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur.”

Ey insanlar! Ben Allah'ın bana nazil buyurduğu her şeyi ulaştırma hususunda kusur etmedim ve ben bu âyetin nüzul sebebini sizlere açıklıyorum:

Cebrail üç defa bana nazil oldu ve selam sahibi olan -ki o Selam'dır- Rabbim tarafından bu toplantı yerinde ayağa kalkmamı, siyah ve beyaz (ırktan) herkese “Ali bin Ebi Talib benim kardeşimdir, vasimdir, ümmetim üzerinde benim halifemdir ve benden sonra imamdır. O'nun bana olan menzileti Harun'un Musa'ya menzileti gibidir. Sadece şu farkla ki benden sonra peygamber gelmeyecektir. O, Allah ve Resulünden sonra sizlerin ihtiyar sahibinizdir.” diye ilan etmemi emretti. Allah bu konuda kitabından bana bir de âyet nazil buyurdu:

﴿ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ

وَهُمْ رَاكِعُونَ

“Şüphesiz sizin veliniz Allah, Resulü, iman edip namaz kılanlar ve ruku halinde zekat veren müminlerdir.”

Namaz kılıp ruku halinde zekat veren ve her halinde aziz ve celil olan Allah’a yönelen kimse Ali bin Ebi Talib’tir.

Ey insanlar! Ben Cebrail’den benim için Allah’tan, beni bu önemli şeyi tebliğ etmekten mazur görmesini dilemesini istedim. Zira takva sahiplerinin az olduğunu, münafıkların çokluğunu, kınayanların fesadını ve İslam’ı alaya alanların hilelerini biliyorum. Onlar Allah’ın kitabında kendilerini şöyle nitelendirdiği kimselerdir:

“Bilmediğiniz şeyleri ağızınıza alıyordunuz. Onu önemsiz bir şey sayıyordunuz, oysa Allah katında önemi büyüktü.”

Hakeza, münafıklar defalarca bana eziyette bulundular hatta bana “uzun- أَذُنْ” (yani her söze kulak asan kimse) bile dediler. Onlar Ali’nin benden ayrılmaması, benim kendisine teveccüh etmem, Onun bana temayülü ve beni kabullenışı sebebiyle böyle olduğumu sandılar. Sonunda aziz ve celil olan Allah şu âyeti nazil buyurdu:

﴿وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أَذُنٌّ قُلْ أَذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ

لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ﴾

“İkiyüzlülerin içinde “O her söyleneni dinleyen bir kulak adeta” diyerek peygamberi incitenler vardır. De ki: “O, sizin için bir hayır kulağıdır, Allah’a ve inananlara inanır ve sizden inananlara rahmettir.”

Eğer ben, bana bunu (her söze kulak veren kimse olmayı) isnat edenleri ifşa etmek istersem ifşa edebilirim. Eğer onların şahsına işaret etmek istersem, işaret de edebilirim. Eğer onları alametleriyle tanıtmak istersem tanıtabilirim. Ama Allah’a yemin olsun ki ben onların işi hususunda yücelik gösterdim.

Bütün bunlardan sonra eğer Ali hakkında bana nazil olan şeyi tebliğ etmezsem Allah asla benden razı olmayacaktır.”

Hiz. Peygamber (s.a.a) daha sonra şu âyeti tilâvet buyurdu:

﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ

يَغْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴾

“Ey Peygamber! Rabbinden sana (Ali'nin hakkında) indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur. Doğrusu Allah kâfirlere yol göstermez.”

3- On İki İmam'ın (a.s) İmamet ve Velayetini Resmen İlan Etmesi

Ey insanlar! Onun hakkındaki bu konuyu biliniz ve anlayınız. Biliniz ki Allah muhacirlere, ensara ve onlara iyilikle tabi olanlara, köylüye ve şehirliye; Araba ve Aceme; özgüre ve köleye; büyüğe ve küçüğe; beyaza ve siyaha Ona (Ali'ye) itaat etmeyi farz bilmiş, Onu imam ve ihtiyar sahibi kılmıştır. Her muvahhid için Onun hükmünü icra etmesi, sözüyle amel etmesi, emrini kabullenmesi gerekir. Her kim Ona muhalefet ederse melundur. Her kim Ona tabi olursa ve Onu tasdik ederse Allah'ın rahmetine mazhar olacaktır. Allah Onu ve Onu dinleyip kendisine itaat eden herkesi bağışlamıştır.

Ey insanlar! Son defadır böylesine bir toplulukta ayağa kalkmışım. O halde işitiniz, itaat ediniz, Rabbiniz olan Allah'ın emri karşısında teslim olunuz. Zira aziz ve celil olan Yüce Allah sizin ihtiyarınızın sahibi ve mabudunuzdur. Allah'tan ve sizleri muhatap kılan Peygamberinden, yani benden sonra da Ali, Allah'ın emriyle sizin irade sahibiniz ve imamınızdır. İmamet makamı ondan sonra da Allah ve Resulüyle görüşeceğiniz güne kadar benim neslimin, onun çocuklarının hakkıdır.

Allah, Resulü ve onların (İmamların) helal kıldığı hususlar dışında bir helal yoktur. Allah, Resulü ve onların (imamların) sizlere haram kıldığı şey dışında da bir haram yoktur. Aziz ve celil olan Allah bana helal ve haramı tanıtmış ve Rabbimin kitabından, helal ve haramından bana öğrettiği her şeyi de ben Ona ısmarlamış (öğretmiş) bulunmaktayım.

Ey insanlar! Ali'yi (başkalarından) üstün tutun. Allah var olan her ilmi bende bir araya toplamıştır. Ben de öğrendiğim her ilmi takva sahiplerinin imamında (Ali'de bir araya) topladım. Var olan her ilmi mutlaka

Ali'ye öğrettim. Allah'ın Yasin Sûresinde zikrettiği İmam-ı Mübin (apaçık İmam) Odur:

﴿وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾

“Her şeyi, apaçık bir İmam'da saymışızdır.”

Ey insanlar! Ondan (Ali'den) başkasına yönelerek sapıklığa düşmeyin. Ondan yüz çevirmeyin, Onun velayetinden ayrılmayın. O hakka hidayet eder ve hak ile amel eder. Batılı iptal eder ve batıldan sakındırır. Allah yolunda kınayıcıların kınaması ona engel olamaz.

O (Ali) Allah'a ve Resulüne iman eden ilk kimsedir. Bana iman hususunda hiç kimse Ondan öne geçmemiştir. O canıyla Allah Resulü'nün yolunda her türlü fedakarlığa katlanmıştır. İnsanlardan hiç kimse Peygamberle beraber Allah'a ibadet etmediği bir zamanda O Allah Resulüyle birlikteydi. Namaz kılan ve benimle birlikte Allah'a ibadet eden ilk kimse de O'dur. Allah tarafından yerime yatağında yatmasını emrettim. O da canını bana feda ederek benim yerime yatağında yattı.

Ey insanlar! Onu üstün bilin ki Allah da Ona üstünlük vermiştir. Onu kabul edin ki Allah Onu tayin etmiştir.

Ey insanlar! O, Allah tarafından seçilmiş imamdır. Kim Onun velayetini inkâr ederse Allah onun tövbesini kabul etmeyecek ve onu bağışlamayacaktır. Kim Ona karşı gelirse Allah'ın ona böyle davranacağı, ebediyete kadar ve sonsuza dek şiddetli bir azapla azaplandıracağı kesindir. Öyleyse Ona karşı gelmekten sakının ve yakıtı insanlar ve taşlar olan ve kâfirler için hazırlanmış ateşe düşer olmayın.

Ey insanlar! Allah'a yemin olsun ki önceki peygamberler ve elçiler beni müjdelemişlerdir ve ben Allah'a yemin olsun ki peygamber ve elçilerin sonuncusuyum, gök ve yerdeki bütün yaratıkların üzerinde hüccetim. Her kim bu konuda şek ederse cahiliye küfrü gibi kâfir olmuş olur. Her kim bu sözümünden bir şeyde şüphe ederse bana nazil olmuş olan her şeyden şüphe etmiştir. Her kim imamların birinde şüphe ederse Onların tümünde şüphe etmiştir ve kim bizim hakkımızda şüphe ederse, şüphesiz ateştedir.

Ey insanlar! Allah bu üstünlüğü bana bağışta bulunmuştur, bu O'nun bana bir minneti ve O'ndan bana bir ihsandır. O'ndan başka ilah

yoktur. Ebediyete kadar, sonsuza dek her halde O'na hamd ve senada bulunurum.

Ey insanlar! Ali'yi üstün biliniz ki O, Allah rızık indirdiği ve yaratıklar baki kaldığı müddetçe, benden sonra kadın ve erkek tüm insanların en üstünüdür. Benim bu sözümü reddeden ve uymayan kimse melundur, melundur, gazaba uğramıştır, gazaba uğramıştır!

Biliniz ki Cebrail Allah tarafından bu haberi benim için nazil kıldı ve şöyle buyurdu: “Kim Ali'ye düşmanlık eder ve velayetini kabul etmezse lanetim ve gazabım onun üzerine olsun.”

Herkes yarın için önceden ne göndereceğine baksın. Ali'ye muhalefet etmekten ve neticede sabit olduktan sonra adımının sürçmesinden dolayı Allah'tan korksun. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

Ey insanlar! O (Ali) Allah'ın aziz kitabında zikrettiği ve Ona muhalefet edenler hakkında buyurduğu Cenbillah'tır:

﴿ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَى عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ ﴾

“Kişinin: “Cenbillah'a karşı (Allah katında) aşırı gitmemden ötürü bana yazıklar olsun.” diyeceği...”

Ey insanlar! Kur'an hakkında tefekkür ediniz, âyetlerini anlamaya çalışınız, muhkem âyetlerine bakınız, müteşabih âyetlerinin peşi sıra koşmayınız. Allah'a yemin olsun ki Kur'an'ın batınını sizlere beyan edebilecek ve tefsirini sizler için açıklayabilecek olan kimse, benim elinden tuttuğum, onu kendime doğru yükselttiğim, pazusundan tuttuğum, iki elimle kaldırdığım ve sizlere, “Ben kimin mevlasıysam bu Ali de O'nun mevlasıdır” diye bellettiğim kimsedir ve O benim kardeşim ve yerime geçecek olan Ali bin Ebi Talib'dir. Onun velayeti, bana nazil buyuran aziz ve celil olan Allah tarafından.

Ey insanlar! Ali ve onun soyundan olan temiz evlatlarım sıkl-i asgar (daha küçük değerli şey) ve Kur'an ise sıkl-i ekber (daha büyük değerli şey)'dir. Bu ikisinden her biri diğerini haber vermekte ve onunla uyum içinde bulunmaktadır. Onlar Kevser havuzunun başında yanıma gelinceye kadar asla birbirinden ayrılmazlar. Biliniz ki onlar insanlar arasında Allah'ın emin kulları ve yeryüzündeki hakimleridir.

Biliniz ki ben eda ettim, biliniz ki ben tebliğ ettim, biliniz ki ben duyurdum, biliniz ki ben açıkladım, biliniz ki Allah buyurmuştur ve ben aziz ve celil olan Allah adına konuşuyorum. Biliniz ki Müminlerin Emiri yalnızca benim kardeşimdir. Biliniz ki “Müminlerin Emiri” olmak, benden sonra ondan başka hiç kimse için helal değildir.

4- Müminlerin Emiri’nin (a.s) Tanıtılması ve Peygamber’in (s.a.a) Eliyle Ayağa Kaldırılması

Daha sonra Peygamber (s.a.a) eliyle Ali’nin (a.s) pazusundan tuttu ve yukarı kaldırdı. Müminlerin Emiri ise Peygamber (s.a.a) minberin üstüne çıktığı zamandan beri, ondan bir basamak aşağıda bulunuyordu. Peygamber’in yüzüne (a.s) oranla sağ tarafa meyletmişti ve dolayısıyla da sanki ikisi de bir mekanda durmuş gibiydiler.

Sonra Peygamber (s.a.a) eliyle onu kaldırdı. Her iki elini göğse doğru açtı ve Ali’yi (a.s), ayağı Peygamber’in (s.a.a) dizisiyle aynı hizaya gelecek şekilde yerinden kaldırdı. Daha sonra Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu:

“Ey insanlar, bu Ali’dir, O benim kardeşim, vasım, ilmimi toplayan ve ümmetim arasında bana iman eden kimseler üzerinde halifemdir. Aziz ve celil olan Allah’ın kitabını tefsir etmekte, Allah’a davet etmekte, Allah’ı razı eden şeylerle amel etmekte, Allah’ın düşmanlarıyla savaşmakta, Allah’a itaat edeni sevmekte ve Allah’a isyan etmekten sakındırmakta benim yerime geçen kimsedir.

Allah Resulü’nün halifesi Odur, Allah tarafından Müminlerin Emiri ve hidayet edenlerin imamı Odur. Nakisin (ahdini bozan Cemel ashabı), Kasitin (Zulmeden Muaviye taraftarları) ve Marikin’i (dinden çıkan Hariciler’i) Allah’ın emriyle öldüren Odur.

Allah şöyle buyurmuştur:

﴿ مَا يَبْدُلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ ﴾

“Nezdimde söz değişmez.”

Ey Rabbim! Senin emrinle şöyle diyorum: “Allah’ım! Ali’yi seveni sev, Ali’ye düşman olana düşman ol. Ona yardım edene yardım et, Onu

yardımsız bırakan kimseyi sen de yardımsız bırak. Ali'yi inkâr eden kimseye lanet et, Ali'nin hakkını inkâr eden kimseye gazap et.”

Ey Rabbim! Sen, bu konu aydınlandıktan ve Ali'yi bugün tayin ettikten sonra Onun hakkında şu âyeti bana nazil buyurdun:

“Bugün, size dininizi kemale erdirdim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslam'ı beğendim.”

“Kim İslam'dan başka bir dine yönelirse, onunki kabul edilmeyecektir. O ahirette de kaybedenlerdendir.”

Ey Rabbim seni şahit tutuyorum ki ben tebliğ ettim.

5- Ümmetin İmamet Meselesine Teveccüh Etmesi Gerektiğini Vurgulama

Ey İnsanlar! Allah dininizi O'nun imametiyile kamil buyurmuştur. O halde kıyamet gününe ve aziz ve celil olan Allah'ın huzuruna varılacağı güne kadar her kim ona ve benim çocuklarımdan ve Onun soyundan olan vasilelere iktida etmezse, böyle kimselerin amelleri dünya ve ahirette yok olmuş olur ve sürekli azap içinde bulunurlar. Azapları asla hafifletilmez ve onlara mühlet verilmez.

Ey İnsanlar! Bu Ali sizlerden bana en çok yardım eden, bana en yakın olan, bana en yakın bulunan ve nezdimde en değerli olan kimsedir. Aziz ve celil olan Allah ve ben ondan razıyız. Kur'an'da Ali dışında hiç kimse hakkında rızayet âyeti (kendisinden razı olduğunu bildiren bir âyet) inmemiştir. Allah müminlere hitap ettiği her yerde önce Ona hitap etmiştir. Kur'an'da var olan övgü âyetleri Onun hakkındadır ve Allah İnsan Sûresinde sadece Onun cennete gireceğine şهادette bulunmuştur. Bu sûreyi Ondan başkası hakkında nazil buyurmamış ve bu sûreyle Ondan başkasını övmemiştir.

Ey insanlar! O (Ali) Allah'ın dininin yardımcısı, Allah Resulü'nün (s.a.a) savunucusudur. O takvalı, temiz, hidayet olmuş hidayet edici kimsedir. Peygamberiniz en iyi Peygamber, vasiniz en iyi vasi, Onun çocukları da en iyi vasilerdir.

Ey insanlar! Her peygamberin soyu kendi sülbündendir ama benim neslim Ali'nin sülbündendir.

Ey insanlar! Şeytan Âdem'i hasetle cennetten dışarı çıkardı. Sakın Ali'ye haset etmeyiniz. Aksi taktirde amelleriniz boşa gider, ayaklarınız sürçer. Âdem bir sürçme sebebiyle yeryüzüne gönderildi. Oysa Âdem aziz ve celil olan Allah'ın seçtiği kimseydi. O halde sizler, aranızda Allah'ın düşmanları olduğu halde nasıl bir halet içinde olacaksınız?

Biliniz ki sadece şekavet sahibi kimse Ali'ye düşmanlık eder ve sadece takva sahibi kimse Ali'yi sever. Ali'ye sadece halis mümin olan kimse iman eder. Allah'a yemin olsun ki Asr Sûresi Ali (a.s) hakkında nazil olmuştur:

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَالْغَضِرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ﴾

“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Andolsun asra ki, İnsan hiç şüphesiz hüsrana içindedir.”

Asra andolsun ki iman eden, hak ve sabırdan hoşnut olan Ali dışında tüm insanlar hüsrana içindedir.

Ey insanlar! Ben Allah'ı şahit tuttum, risaletimi sizlere tebliğ ettim ve Peygamber'in üzerine açıkça tebliğ etmeden başka bir sorumluluk yoktur. Ey insanlar! Allah'tan hakkıyla korkun ve dünyadan sadece Müslüman olarak ayrılın.

6- Münafıkların Bozgunculuklarına İşaret.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ

وُجُوهًا فَتَرُدُّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ﴾

“Ey Kitab verilenler! Bir takım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden, yahut cumartesi ashabını (Yahüdileri) lânetlediğimiz gibi lânetlemeden önce, elinizdeki Kitab'ı tasdik ederek indirdiğimiz Kur'an'a iman edin.”

Ey insanlar! Allah'a yemin olsun ki bu âyette kendilerini isim ve soylarıyla bildiğim ashabımdan bir gurup kastedilmiştir. Ama onları ifşa etmemekle görevlendirildim. O halde kim kalbinde Ali'ye karşı taşıdığı sevgi veya kine mutabık olan şeye amel ederse onu bulacaktır.

Ey insanlar! Aziz ve celil olan Allah tarafından bana bir nur verilmiş, benden sonra Ali bin Ebi Talib'e ve Ondan sonra da Mehdi-i Kaim'e (a.f) kadar Onun nesline verilmiştir. Mehdi de Allah'ın hakkını ve bize ait olan her hakkı geri alır. Zira aziz ve celil olan Allah bizleri, kusur edenlere, düşmanlık gösterenlere, muhaliflere, hainlere, günahkarlara, zalimlere, gasıplara ve tüm âlemlere hüccet etmiştir.

Ey insanlar! Sizleri (Allah'tan) korkutuyorum ve uyarıyorum ki ben Allah'ın Resulüyüm. Benden önce de peygamberler gelmiştir. Ben ölür veya öldürülürsem, sizler gerisin geriye mi döneceksiniz? Her kim gerisin geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah çok yakında şükredenlere ve sabredenlere mükafat verecektir. Biliniz ki sabır ve şükürle nitelendirilen Ali'dir. Ondan sonra da Onun neslinden olan çocuklarım da aynen böyledir.

Ey insanlar! Müslüman oluştunuz sebebiyle bana, hatta Allah'a minnet etmeye kalkışmayın. Aksi takdirde amelleriniz ortadan kalkar, size gazap edilir ve Allah sizleri ateşten ve (erimiş) bakırdan alevlere müptela kılar. Şüphesiz rabbiniz pusudadır.

Ey insanlar! Benden sonra da ateşe davet edecek olan imamlar olacaktır. Onlar kıyamet günü yardım görmezler. Ey insanlar! Allah ve ben onlardan uzağız. Ey insanlar! Onlar ve yardımcıları, onlara tabi olanlar, onları takip edenler ateşin en alt derecesinde olacaklardır ve kibirli kimselerin yeri ne de kötüdür. Biliniz ki onlar, Ashab-ı Sahife'dir. O halde sizden her biriniz kendi sahifesine baksın.”

(Ravi diyor ki: Peygamber (s.a.a) “Ashab-ı Sahife” adını zikredince insanların çoğu Peygamber'in bu sözle neyi kastettiğini anlamadılar. Akıllarında bir soru oluştu. Oradakilerden pek azı Peygamber'in maksadını anlayabildi.)

“Ey insanlar! Ben hilafet emrini kıyamet gününe kadar İmamet ve veraseti olarak neslime emanet ediyorum. Ben tebliğ etmekle görevli olduğum

şeyi tebliğ ettim ki, burada hazır olan ve olmayan, dünyaya gelen ve gelmeyen herkese hüccet olsun. O halde kıyamet gününe kadar, burada hazır olanlar hazır olmayanlara ve babalar çocuklarına ulaştırsınlar.

Çok yakında benden sonra İmameti padişahlık olarak zulüm ve zorbalıkla alacaklardır. Allah gasp edenlere ve (bu hakka) tecavüzde bulunanlara lanet etsin. Bu esnada ey insanlar ve cinler! Sizlere dökülmesi gerekeni döker, sizlere ateş ve (erimiş) bakırdan alevler gönderir ve siz onu asla defedemezsiniz.

Ey insanlar! Aziz ve celil olan Allah sizleri, kötüyü iyiden ayırt etmede başı boş bırakmamıştır. Allah sizlere gaibi bildirmeyecektir.

Ey insanlar! Allah kıyamet kopmadan önce yalanlamaları sebebiyle bayındır olan her bölgeyi helak edecektir ve onu Mehdi'nin hakimiyeti altına geçirecektir. Allah kendi vaadini uygulayacaktır.

Ey insanlar! Sizden öncekilerin çoğu helak oldu. Allah onları helak etti ve gelecek nesilleri de helak edecek olan O'dur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿ أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ثُمَّ نَنْبِغُهُمُ الْآخِرِينَ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ وَإِلَّ يَوْمَئِذٍ

لِّلْمُكْذِبِينَ ﴾

“Öncekileri yok etmedik mi? Ardından, sonrakileri de onlara katarız. Suçlulara böyle yaparız. O gün! Yalanlamış olanların vay haline!”

Ey insanlar! Allah bana emretmiş ve beni sakındırmıştır. Ben de Allah'ın emriyle Ali'ye emrettim ve onu sakındırdım. Emir ve yasaklama ilmi onun nezdindedir. O halde onun emrini dinleyiniz ki esenlikte kalasınız. Ona itaat edin ki hidayet bulasınız. Onun yasaklamalarını kabul edin ki doğru yolda olasınız ve onun maksat ve muradına doğru hareket edesiniz ve bilinmedik yollar sizleri onun yolundan alıkoymasın.

7- Ehl-i Beyt'in (a.s) Takipçileri ve Düşmanları

“Ey insanlar! Ben Allah'ın uymayı emrettiği doğru yoluyum. Benden sonra da Ali ve sonra onun neslinden olan çocuklarım da hidayet imamlarıdır. Hakka hidayet eder, hakkın yardımıyla adalet üzere davranırlar.”

Daha sonra Peygamber şu sûreyi tilavet buyurdu:

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ... ﴾

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın Adıyla. Hamd âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur...” (Sûrenin sonuna kadar tilavet ettiler. Sonra şöyle buyurdu:)

Bu sûre benim hakkımda nazil olmuştur ve Allah’a yemin olsun ki onlar (imamlar) hakkında nazil olmuştur. Hem genel olarak hem de özel olarak onlar hakkındadır. Onlar Allah’ın dostlarıdır, onlara bir korku yoktur ve onlar asla üzülmazler. Biliniz ki Allah’ın hizbi galip gelecektir.

Biliniz ki onların düşmanları, sapık beyinsizler ve şeytanın kardeşleridir. Onlar batıl şeyleri gurur yüzünden birbirine iletirler. Biliniz ki Onların (Ehl-i Beyt’in) dostları ise Allah’ın kitabında kendilerini zikrettiği ve haklarında şöyle buyurduğu kimselerdir:

﴿ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ ﴾

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir millettir, babaları veya oğulları veya kardeşleri ya da akrabaları olsa bile Allah’a ve peygamberine karşı gelenlere, sevgi beslediklerini görmezsin. İşte Allah, imanı bunların kalplerine yazmıştır.”

Biliniz ki Onların (Ehl-i Beyt’in) dostları, aziz ve celil olan Allah’ın kendilerini nitelendirdiği ve haklarında şöyle buyurduğu kimselerdir:

﴿ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴾

“İşte güven; inananlara ve inançlarına haksızlık karıştırmayanlardır. Onlar doğru yoldadırlar.”

Biliniz ki Ehl-i Beyt’in (a.s) dostları iman edenler ve şüpheye düşmeyen kimselerdir.

Biliniz ki Ehl-i Beyt'in (a.s) dostları esenlikle ve güven içinde cennete girenlerdir. Melekler selamla onları görmeye gelir ve şöyle derler: "Selam olsun size, tertemiz oldunuz. O halde ebedî olarak cennete giriniz."

Biliniz ki Ehl-i Beyt'in (a.s) dostları, cennetin kendilerinin olduğu ve içinde hesapsız rızıklanan kimselerdir.

Biliniz ki Ehl-i Beyt'in (a.s) düşmanları ise ateşin alevleri içine girecek olan kimselerdir. Biliniz ki Ehl-i Beyt'in (a.s) düşmanları ise cehennem kaynarken korkunç bir ses duyan ve cehennemin alevlenmesini gözleriyle gören kimselerdir.

Biliniz ki Ehl-i Beyt'in (a.s) düşmanları, Allah'ın haklarında şöyle buyurduğu kimselerdir:

﴿كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا﴾

"Her ümmet girdikçe kendi yoldaşına lânet eder."

Biliniz ki Ehl-i Beyt'in (a.s) düşmanları, Allah'ın haklarında şöyle buyurduğu kimselerdir:

﴿كُلَّمَا أَلْقَى فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ... فَسُحِقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾

"Oraya atıldıkları zaman, bekçileri onlara: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" diye sorarlar. Onlar: "Evet; doğrusu bize bir uyarıcı geldi fakat biz yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmemiştir, siz büyük bir sapıklık içindesiniz demiştik" derler...Çılgın alevli cehennemlikler yok olsunlar!"

Biliniz ki Ehl-i Beyt'in (a.s) dostları, gizlide Rablerinden korkan ve kendileri için mağfiret ve büyük ecir bulunan kimselerdir.

Ey insanlar! Ateşin alevleri ve büyük ecir arasındaki fasıla ne de uzundur.

Ey insanlar! Bizim düşmanlarımız, Allah'ın kendilerini kınadığı ve lanet ettiği kimselerdir. Bizim dostlarımız da Allah'ın kendilerini methettiği ve sevdiği kimselerdir.

Ey insanlar! Biliniz ki ben uyarıcı ve korkutucuyum, Ali de müjdeleyicidir.

Ey insanlar! Biliniz ki ben uyarıcıyım ve sakındırıcıyım. Ali ise hidayet edicidir.

Ey insanlar! Ben peygamberim, Ali ise benim vasımdır.

Ey insanlar! Biliniz ki ben peygamberim ve Ali ise imam ve benim vasımdır. Ondan sonraki imamlar da onun evlatlarıdır. Biliniz ki ben onların babasıyım ve Onlar Onun (Ali'nin) sülbünden vücuda gelecektir.

8- Hz. Mehdi (a.f)

Biliniz ki İmamların sonuncusu, kıyam edecek olan Mehdi bizdendir. Dinlere galip gelecek olan O'dur, zalimlerden intikam alacak olan O'dur, kaleleri fetheden ve onları yok edecek kimse O'dur. Şirk ehlinde her kabileye üstün gelecek ve onları hidayet edecek O'dur.

Biliniz ki Allah'ın evliya kullarına ait her kanın intikamını alacak olan O'dur. Allah'ın dinine yardım edecek olan da O'dur.

Biliniz ki derin denizden istifade edecek O'dur, her fazilet sahibini fazileti miktarınca ve cehalet sahibini cehaleti miktarınca ödüllendirecek O'dur. Allah'ın seçtiği ve ihtiyar ettiği kimse O'dur. Her ilmin varisi ve her anlayışı ihata edecek O'dur.

Biliniz ki rabbinden haber verecek O'dur, ilahi âyetleri yukarı yükseltecek O'dur, hidayete eren temeli sağlam kimse O'dur ve işlerin kendisine ısmarlandığı kimse de odur.

Öncekilerin müjdelediği kimse O'dur. Hüccet olarak baki kalacak olan O'dur ve ondan sonra hiç bir hüccet yoktur. Var olan her hak onunladır ve var olan her nur onun nezdindedir.

Biliniz ki o galibi olmayan kimsedir. Hiç kimseye onun aleyhine yardım edilmez. Allah'ın yeryüzündeki velisi, kulları arasında hükmedicisi, gizli ve açık eminidir.

9- Biat Meselesi

Ey insanlar! Ben sizler için açıkladım ve sizlere anlattım. Benden sonra sizlere anlatacak olan da Ali'dir.

Biliniz ki ben, hutbemin sonunda sizleri onunla biat etmek ve ona ikrarda bulunmak adına elinizi bana uzatmaya ve benden sonra da sizleri kendisiyle biatleşmeye davet ediyorum.

Biliniz ki ben Allah'a biat ettim, Ali de bana biat etti ve ben de Allah tarafından onun için sizlerden biat alıyorum. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَمِنْ أَجْرٍ أَعْظِيمًا﴾

“Şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler, Allah'a baş eğip el vermiş sayılırlar. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir. Verdiği bu sözden dönen, ancak kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük ecir verecektir.”

10- Helal ve Haram, Farzlar ve Haramlar

Ey insanlar! Hac ve umre Allah'ın şiarlarındandır. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur:

﴿فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا﴾

“Kim Kabe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de tavaf etmesinde bir beis yoktur.”

Ey insanlar! Allah'ın evini haccetmeye gidin. Allah'ın evine giren her hanedan müstağni olur ve sevinir. Allah'ın evini terk eden her hanedan ise (soy açısından) kesilir ve fakirleşir.

Allah, vukuf yerlerinde (Arafat, Meş'ar ve Mina'da) duran her müminin o ana kadar işlemiş olduğu tüm geçmiş günahlarını affeder. Hacı sona erince de amellerine yeniden başlar.

Ey insanlar! Hacılar yardım edilir ve harcadıkları şey kendilerine geri döner. Allah ihsan edenlerin mükafatını zayi etmez.

Ey insanlar! Kâmil bir dinle ve tam bir anlayışla Allah'ın evini haccedin. O şerafet sahibi mukaddes yerlerden tevbe ederek ve günahlardan el çekerek geri dönün.

Ey insanlar! Aziz ve celil olan Allah'ın size emrettiği gibi namaz kılın ve zekat ödeyin. Eğer uzun bir süre üzerinizden geçer de kusur ederseniz veya unutursanız Ali sizin ihtiyar sahibinizdir. Sizin için beyan eder. Aziz ve celil olan Allah benden sonra onu kullarının emini olarak tayin etmiştir. O bendendir ve ben de ondanım.

O ve benim neslimden olanlar, sorduğunuz her soruya cevap verir ve sizlere bilmediğiniz şeyleri açıklar.

Biliniz ki helal ve haramlar benim sizlere tümünü tanıtacağımdan, bir oturumda tüm helalleri emredeceğimden ve tüm haramları sakındıracağımdan çok daha fazladır. O halde aziz ve celil olan Allah tarafından Müminlerin Emiri Ali ve benim ve onun soyundan olan ondan sonraki vasileri hakkında getirdiğim şeyleri kabul etme hususunda sizlerden biat almak ve sizlere el uzatmakla görevlendirildim. (Ali ve ondan sonraki vasiler hakkında nazil buyurulan şey ise) sadece onlarla ayakta duracak olan imamettir. Onların (vasilerin) sonuncusu kaza ve kaderi idare eden, Allah ile görüşünceye kadar Mehdi'dir.

Ey insanlar! Sizlere gösterdiğim her helalden ve sizleri sakındırdığım her haramdan dönmüş değilim. Onları değiştirmedim. Bunu unutmayınız ve hafızalarınızda tutunuz, birbirlerinize tavsiyelerde bulununuz. Onu değiştirmeyiniz, tahrife kalkışmayınız.

Ben sözümü tekrar ediyorum: Namaz kılınız, zekat veriniz, iyiliği emrediniz ve kötülükten sakındırınız.

Biliniz ki iyiliği emretmenin en üst mertebesi sözümü anlamanız, onu burada hazır bulunmayanlara iletmeniz, benim tarafımdan kabul etmesini emretmeniz ve muhalefet etmekten sakındırmanızdır. Zira bu emir, aziz ve celil olan Allah ve benim tarafımdandır. Sadece masum imam ile iyilik emredilir ve kötülükten sakındırılır.

Ey insanlar! Kur'an sizlere, Ali'den sonraki imamların onun evlatları olduğunu tanıtmakta ve ben de onların, benim ve onun soyundan olduğunu tanıtmaktayım. Nitekim Yüce Allah kitabında şöyle buyurmuştur:

﴿جَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ﴾

“Bu sözü, devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı.”

Ben de size demiştim ki: “O ikisine (Kur’an ve Ehl-i Beyt) sarılırsanız asla sapmazsınız.”

Ey insanlar takvalı olunuz, takvalı olunuz ve kıyametten sakınınız. Nitekim aziz ve celil olan Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴾

“Doğrusu kıyamet gününün sarsıntısı büyük şeydir.”

Ölümü, ahireti, hesabı, ilahi terazileri, âlemlerin rabbi nezdinde hesaba çekilmeyi, sevap ve cezayı hatırlayın. Her kim kendisiyle birlikte bir iyilik getirirse o iyilik esasınca sevaba erişir. Her kim de günah getirirse cennette onun bir nasibi olmayacaktır.

11- Resmi Olarak Biat Almak¹

Ey insanlar! Sizler aynı anda bana el verebileceğiniz miktardan çok daha fazlasınız. Rabbim, Müminlerin Emiri Ali’nin ve ondan sonra gelecek olan imamlar hakkında söylediklerim hususunda dilinizden itiraf almamı emretti. Onlar (İmamlar) benim ve onun (Ali’nin) soyundandır. Nitekim sizlere daha önce de çocuklarımın onun (Ali’nin) soyundan olduğunu anlattım.

O halde hepiniz şöyle deyiniz: “Biz işittik, itaat ettik, razı bulunmaktayız, teslim olmuşuz, rabbimiz ve kendi nezdinden imamımız, Müminlerin Emiri Ali’nin ve onun sülbünden dünyaya gelecek olan imamların imameti hususunda bizlere ulaştırdığın şeylere boyun eğmişiz. Bu konuda kalplerimizle, canlarımızla, dillerimizle ve ellerimizle sana biat etmekteyiz. Bu inanç üzere hayatta kalacağız ve onunla öleceğiz. (Kıyamet günü de) Onunla haşr olacağız. Asla değişmeyeceğiz, değiştirmeyeceğiz, şüphe etmeyeceğiz ve inkârda bulunmayacağız. Kalbimizle şüpheye düşmeyeceğiz, bu sözden dönmeyeceğiz ve ahdimizi bozmayacağız.

Sen bizlere Müminlerin Emiri Ali (a.s) ve ondan sonra senin neslinden ve onun çocukları olduğunu söylediğin imamlar Hasan, Hüseyin ve

¹ Muhammed Bâkır Ensârî, *Esrar-ı Gadir*, (Şeyh Tabersî, *el-İhticac*, c. 1, s. 55-67’den naklen, Beyrut), Mevlud-u Kabe yayınları.

Allah'ın o ikisinden sonra tayin ettiği kimseler hakkında ilahi öğütlerde bulundu. O halde onlar için bizden söz ve ahit alındı. Kalplerimizden, canlarımızdan, dillerimizden, içimizden ve ellerimizden söz alındı. Her kim yapabilirse eliyle biat eder. Her kim de yapamazsa diliyle ikrar eder. Asla onu değiştirme peşinde değiliz. Allah bu konuda nefislerimizde değişme görmeyecektir.

Biz bu konuyu senin dilinden çocuklarımızdan ve akrabalarımızdan uzak ve yakın herkese ulaştıracağız. Allah'ı bu konuda şahit tutuyoruz. Allah şahadet hususunda kifayet eder ve sen de bu itirafımıza şahit bulunmaktasın.”

Ey insanlar! Ne diyorsunuz? Allah her sesi işitir ve her gizliliği bilir. O halde kim hidayet bulmuşsa kendi lehinedir ve her kim de sapmışsa kendi zararına sapmıştır. Her kim biat etmişse Allah'a biat etmiştir, Allah'ın eli onların (biat edenlerin) elinin üzerindedir.

Ey insanlar! Allah'a biat ediniz, bana biat ediniz, Müminlerin Emiri Ali'ye (a.s), Hasan'a, Hüseyin'e ve dünya ve ahirette onlardan olan imamlara, soylarında baki kalan imamet makamı hasebiyle biat ediniz. Allah vefasız kimseleri (biatini bozanları) helak edecektir. Vefalı olanları ise rahmetine mazhar kılacaktır. Her kim biatinden dönerse kendi zararına dönmüştür. Her kim de Allah'a söz verdiği şeyler hususunda vefalı olursa Allah ona büyük bir ecir inayet buyuracaktır.

Ey insanlar! Sizlere bu dediğimi söyleyin (tekrar edin) ve Ali'yi müminlerin emiri olarak selamlayın ve şöyle deyin:

﴿ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴾

“İşittik, itaat ettik, Rabbimiz, affını dileriz, dönüş sanadır.”

Hakeza şöyle deyiniz:

﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ ﴾

“Bizi buraya hidayet eden Allah'a hamd olsun. Eğer Allah bize hidayet etmeseydi, biz hidayeti bulamazdık.”

Ey insanlar! Allah nezdinde -ki Kur'an'da nazil buyurmuş olduğu- Ali bin Ebi Talib'in faziletlerinin tümü, bir oturumda sayabileceğim miktardan çok daha fazladır. O halde her kim onları size haber verir ve onları tanırsa, siz de kendisini tasdik edin.

Ey insanlar! Her kim Allah'a, Peygamberine, Ali'ye ve bu zikrettiğim imamlara itaat ederse büyük bir kurtuluşa ulaşmış olacaktır.

Ey insanlar! Ona biat etmek, velayetini kabul etmek ve onu müminlerin emiri olarak selamlamak hususunda öne geçen kimseler, kurtuluşa erenlerdir ve onlar nimet bahçelerinde olacaklardır.

Ey insanlar! Allah'ın sizden razı olacağı bir söz söyleyiniz. Eğer sizler ve yeryüzünde bulunan herkes tümüyle kâfir olsa, yine de Allah'a hiçbir zarar gelip çıkmaz.

Allah'ım! Eda ettiğim ve emrettiğim şeyler hatırına müminleri bağışla ve inkâr eden kâfirlere gazap et. Hamd ve sena âlemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur.

Gadir-i Hum Hadisinin İspatı

Soru

Gadir-i Hum hadisini ispat eden senedler nelerdir?

Kısa Cevap

Şöyle söylenmekte: Gadir-i Hum olayı ve o günde İmam Ali'nin (a.s) Allah Resulü'nün (s.a.a) halifesi olarak tanıtılması o kadar azametli bir olaydı ki, bu tarihi olayı Resulullah'ın 110 tane sahabeti nakletmiştir. Ancak bu, o olaya şahit olan Resulullah'ın (s.a.a) binlerce sahabetinden yalnızca bu kadarı onu nakletmiştir, demek ki o kadar da azametli değil. Bu sayı sadece Ehl-i Sünnet'in kitaplarında isimleri zikredilen sahabelerdir.

Ayrıntılı Cevap

Gadir olayını rivayet eden 110 sahabeden bazıları şunlardır: Ebu Bekir bin Ebi Kuhafe, Ömer bin Hattap, Osman bin Affan, Talha, Zübeyr,

Abdullah bin Cafer, Abbas bin Abdulmuttalib, Abdullah bin Abbas, Ebu Eyyub Ensarî, Ebuzer Gıffarî, Selman-ı Farisî, Ebu Katade, Ebu Hureyre, Zeyd bin Erkam, Adiy bin Hatem, Sehl bin Hanif, Hassan bin Sabit... (Kadınlardan) Fatıma Zehra, Ümmü Seleme, Aişe, Ümmü Hani, Fatıma binti Hamza...¹

Sahabeden sonra aralarında Ebu Raşid, Ebu Seleme, Ebu Süleyman, Mu'zen Ebu Salih de olmak üzere Tabiinden de 84 kişi Gadir hadisini nakletmiştir.²

Daha sonraki asırlarda âlimler ve muhaddisler bu ölümsüz mirası korumak için ellerinden gelen çabayı göstermiş ve her asırdakiler, bu değerli hadisi bir öncekilerden dikkatle alıp kendilerinden sonraki tabakaya teslim etmişlerdir:

Ehl-i Sünnet âlimlerinden 2. yüzyılda 56 kişi, 3. yüzyılda 92 kişi, 4. yüzyılda 43 kişi, 5. yüzyılda 24 kişi, 6. yüzyılda 20 kişi, 7. yüzyılda 21 kişi, 8. yüzyılda 18 kişi, 9. yüzyılda 16 kişi, 10. yüzyılda 14 kişi, 11. yüzyılda 12 kişi, 12. yüzyılda 13 kişi, 13. yüzyılda 12 kişi, 14. yüzyılda 21 kişi Gadir hadisini nakletmişlerdir. Toplam sayı 360 kişiye ulaşmaktadır.³

Gadir hadisinin ölümsüz olmasının delillerinden bir diğeri, bazı Ehl-i Sünnet âlimlerinin bu hadisi nakletmenin yanı sıra onun senet ve manası hakkında da ayrıca kitaplar yazmış olmalarıdır. Örneğin:

1- Ebu Cafer Taberî (ö. h. 310) büyük İslam tarihçisidir. O, *el-Vilayetu fî Turuki Hadisi'l-Gadir* adlı kitabında bu hadisi 70'ten fazla yolla Peygamber'den (s.a.a) nakletmiştir.

2- Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed Hemedanî (ö. h. 333) Ukde diye meşhurdur. O, *Meveddetu'l-Kurba* adlı kitabında bu hadisi 105 kişiden nakletmiştir.

3- Ebu Bekir Muhammed bin Ömer Bağdadî (ö. h. 355) Cahanî diye meşhurdur. O, *Men Reva Hadis-i Gadir-i Hum* adlı kitabında Gadir hadisini 125 yolla Peygamber'den (s.a.a) nakletmiştir.

¹ İbni Şehrâsub, *Menakıb*, c. 3, s. 25'te 110 kişinin adını zikretmiştir. Yine Allâme Eminî de *el-Gadir*, c.1, s.14'te 110 kişinin adını alfabetik sıraya göre yazmıştır.

² *el-Gadir*, c. 1, s. 129-151.

³ a.g.e., c. 1, s. 73-151.

4- Ebu Galib Ahmed b. Muhammed er-Razi (ö. h. 368), Muhsin b. Hüseyin Nişaburi Hazaî, Ali bin Abdurrahman bin İsa Cerrahi Kannatî ve bunların dışında Ehl-i Sünnet'ten meşhur 26 kişi daha Gadir hadisi hakkında kitaplar yazmışlardır.¹

Büyük Şia âlimleri de Gadir olayını *A'yanu's-Şia*, *el-Gadir*, *el-Müracaat*, *et-Taraif*, *Avamilu'l-Ulum*, *Biharu'l-Envar*, *Abakatu'l-Envar* vb. gibi önemli ve değerli kitaplarında nakletmişlerdir.

Ehl-i Sünnet'e Göre Tebliğ Âyetinin Nüzul Sebebi

Ehl-i Sünnet âlimlerinin, tefsir, hadis ve tarih alanlarında yazdıkları çeşitli kitaplarda “Ey Peygamber, sana Rabbinden indirilen emri bildir ve eğer bu tebliği ifa etmezsen onun elçiliğini yapmamış olursun ve Allah, seni insanlardan korur.”² âyetinin nüzul sebebinin Gadir-i Hum'da Hz. Ali'nin (a.s) velayeti olduğunu söyleyen bir çok rivayet olduğu görülmektedir. Örneğin:

1- Fahr-u Razi kendi yazdığı tefsir kitabında İbn Abbas'tan şöyle naklediyor: Tebliğ âyeti nazil olduğunda Peygamber (s.a.a) Ali'nin (a.s) elini kaldırarak “*Ben kimin mevlasıysam Ali de onun mevlasıdır...*” diye buyurdu. Bu arada Ömer bin Hattap, Ali'nin (a.s) yanına gelerek ona dedi ki: “Ey Ebu Talib'in oğlu, (bu makam) sana mübarek olsun! Benim ve kadın erkek bütün müminlerin mevlası oldun.”³

2- İbn Kesir Dimeşki de âyetin Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olduğunu ve ardından Peygamber'in (s.a.a) Gadir hutbesini okuduğunu teyit etmiştir.⁴

3- Şeyh Muhammed Abduh, kendi tefsirinde *Tebliğ* âyetini tefsir ederken Ebu Said Hudrî'den âyet-i kerimenin Gadir-i Hum gününde Ali bin Ebi Talib hakkında nazil olduğu bilgisini naklediyor. Sonra Berra bin Azib'in şöyle dediğini naklediyor: “*Ben kimin mevlasıysam Ali de onun mevlasıdır.*” sözünü Peygamber (s.a.a) söylemiştir.⁵

¹ a.g.e., s. 152-157.

² Maide, 67.

³ *Tefsir-i Fahr-i Razi*, c. 12, s. 42.

⁴ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 5, s. 183-189.

⁵ *Tefsiru'l-Menar*, c. 6, s. 463-465.

4- Suyutî *ed-Durru'l-Mensur*'da Tebliğ âyeti hakkında şöyle yazıyor: Ebu Said Hudrî diyor ki: "Bu âyet Gadir-i Hum'da Ali b. Ebi Talib hakkında nazil olmuştur."^{6 7}

Günlere Düşmanlık

Soru

"Günlere düşmanlık yapmayın, onlar da size düşmanlık yapmasın" cümlesini açıklayınız. Buradaki günlerden kasıt nedir?

Kısa Cevap

"Günlere düşman kesilmeyin zira onlara düşman kesilirseniz onlar da size düşman kesilir."

Bu ibare Peygamber Efendimiz'den (s.a.a) nakledilen bazı rivayetlerde zikredilmiştir. "Günler" den kasıt haftanın günleridir.

Bu tabir, zamanın ehemmiyetini ve günlerin kötülük kaynağı algılanarak şikâyet konusu yapılmaması gerektiğini göstermektedir. Aksi takdirde talihsizlik olarak algılanan şeyin insanın başına gelmesi mümkündür. Yapılması gereken insanın bu günlerde esen ilahi rahmet esin-tilerinden gafil kalmayıp yararlanmasıdır. Bu cümle bir diğer manaya da gelebilir ki detaylı cevapta açıklanmıştır

Ayrıntılı Cevap

Peygamber Efendimiz'den (s.a.a) nakledilen bazı rivayetlerde zikredilen⁸ bu ibarenin manası şudur:

"Günlere düşman kesilmeyin aksi halde onlarda size düşman kesilir."

Bu tabir zâhirî olarak insanın günlere karşı düşmanlık beslememesi, şikâyet konusu yaparak uğursuzluk endişesine kapılmaması gerektiğini ifade ediyor. Zira uğursuzluk kaygısı taşımanın insan için kötü sonuçları

⁶ *Tefsiru'd-Durru'l-Mensur*, c. 2, s. 298.

⁷ *Gencname-i İmam Ali* (a.s), *Gadir ve Velayet* bölümünden alıntı yapılmıştır.

⁸ Ebu Hanife, Numan b. Muhammed b. Mansur, *Deaimu'l-İslâm*, 2. baskı, Lübnan, Beyrut: Muesse-i Alu'l-Beyt (a.s) li ihyai't-Turas, h.k. 1385, c. 2, s. 145.

olabilir ve günlerle ilgili düşündüğü ve şikâyetle bulunduğu olaylar ve öngörüler kendisi için meydana gelebilir.

Ancak bazı rivayetlerde başka bir mana daha söz konusudur ki bu rivayetleri yukarıdaki ibarenin uzantısında, batınî veya mısdaqlarından biri olarak telakki etmek mümkündür. Bu ibare haftanın günlerinin adlandırılması hakkında söylenmiştir. Zira günlerden her biri Ehlibeyt İmamlarından (a) birinin adıdır ve günlerden kasıt, haftanın günleridir.¹

Şia olan Sakar bin Ebu Dulf'a göre bu rivayette zikredilen günlerden maksat gece ve gündüzdür. Onun inancına göre bu rivayet müneccim ve falcıların inançlarına bir kanıttır. Onlar, insanın yazgısını ve kaderini gece ve gündüzün, ay ve yıldızların dönüşümüne bağlı kılar ve insanın buna karşı eli bağlı olduğunu kabul ederler. Sakar derki: İmam Hadi'yle (a.s) görüşmek için hapishaneye gittim ve O'na (a.s) şöyle dedim: Efendim, Peygamberimiz'den (s.a.a) bir rivayet nakledilmiş, manasını anıyıyorum. Hz. İmam Hadi (a.s) şöyle buyurdu:

“Yerler ve gökler ayakta durduğu sürece, biz günlerin manasıyız. Öyleyse Cumartesi Peygamberimiz'in (a.s),Pazar Ali'nin (a.s) Pazartesi Hasan ve Hüseyin'in (a.s), Salı İmam Seccad, İmam Bâkır ve İmam Sadık'ın (a.s),Çarşamba İmam Musa Kazım, İmam Rıza, İmam Cevad ve benim (İmam Hadi'nin), Perşembe oğlum olan Hasan'ın (İmam Hasan Askeri) ve Cuma da torunumun (İmam Mehdi) isimleridirler.”²

Sonuç itibariyle bu tabir ve bu cümle, zamanın önemini vurgulamakta, dolayısıyla insanın bu günleri kötölemek ve onları şikâyet konusu etmek yerine, onlarda esen rahmet esintilerinden gafil kalmamasının gerekli olduğunu ve bu günleri layıkıyla değerlendirip onlardan gerektiği şekilde yararlanıp istifade edilmesinin ve nasibini almasının gerekli olduğu açıklanmaktadır.

Masum İmamlara (a) ziyaretleri vesilesiyle tevessülde bulunmak, ilahi rahmeti kendi üzerine çekip yararlanmanın örneklerinden biridir. Bu ziyaretler günlerin isimlendirilmesine uygun bir şekilde *Mefatihü'l-Cinan* adlı dua kitaplarında zikredilmiştir.

¹ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, Lübnan, Beyrut, Muessesetu'l-Vefa, c. 99, s. 211.

² *Biharu'l-Envar*, c. 99, s. 211.

Hadis Çeşitleri

Soru

Senetleri sahih olan “Mütevâtir-i lâfzî”, “Mütevâtir-i manevî” ve “Mütevâtir-i icmalî” hadis çeşitlerinin kuralı nedir?

1- Mütevâtir-i lâfzî olabilmesi için hadisin kaç tane senedinin sahih olması gerekir?

2- Mütevâtir-i manevî olabilmesi için hadisin kaç tane hadisin senedinin sahih olması gerekir?

3- Mütevâtir-i icmalî olabilmesi için hadisin kaç tane senedinin sahih olması gerekir?

Kısa Cevap

Şia âlimleri, bir haberin senet silsilesinin her tabakasındaki ravilerin sayısının ilme neden olacak ve rivayeti Masum'un (a.s) söylediğine dair yakın haddine ulaştıracak habere mütevâtir hadis demekteler. Her tabakada yerine göre kişilerin sayısını farklı saymış ve ravilerin sayısı hakkında belli bir sayı belirtmemişlerdir. Onlara göre ölçü sözün Masum'dan çıktığını bilmek ve ona yakın etmektir. Bu açıdan bakıldığında lâfzî, manevî ve icmalî mütevâtir arasında bir fark yoktur.

Ancak mütevâtir-i lâfzî, rivayetlerin sözlerinin aynı olması, mütevâtir-i manevî rivayetlerin sözlerinin farklı ama manasının aynı olması, mütevâtir-i icmalî ise manasının genişlik ve darlığı bakımından birbirlerinden farklı ama ortak yönleri olan rivayetlere denir.

Ehl-i Sünnet âlimleri ise mütevâtir hadis ravilerinin sayısı hakkında değişik görüşlere sahiptirler. Örneğin mütevâtir hadis için en az 4 kişiden, en fazla 313 kişiye kadar sayı söyleyenler vardır.

Ayrıntılı Cevap

Hadisler, her tabakadaki ravilerin sayısına göre ‘mütevâtir’ ve ‘vahid’ diye ikiye ayrılır. Mütevâtir kelimesinin kökü ‘Vetr’ olup ‘bir’ manasına gelmektedir. ‘Tevâtür’ ise peş peşe veya birbiri ardına gelen demektir. Nitekim

“Sonra birbiri ardınca peygamberlerimizi gönderdik.”¹ âyet-i kerimesinde “birbiri ardınca” manasına gelen “tetra” kelimesi kullanılmıştır.²

Rivayet-i mütevatir, istilahta “Her tabakadaki raviler silsilesi öyle bir hadde olmalıdır ki, normal olarak yalan üzerine anlaşmaları imkânsız olmalı ve verdikleri haber bilgi vermelidir.”³ demektir.

Mütevatir rivayetler her ne kadar az olsa da genellikle muhteva bildirir ve önemli bir haberdur. Örneğin Gadir rivayetini sadece sahabe tabakasında 100’den fazla kişi rivayet etmiştir.

Mütevatir Haberin Kısımları

Mütevatir, bir açıdan bakıldığında lâfzî ve manevî diye ikiye ayrılır.

Mütevatir-i lâfzî, bütün ravilerin haberi aynı sözlerle naklettikleri rivayete denir.⁴ Örneğin: “Kim benim adıma bilerek yalan söylerse yeri ateşle dolacaktır.”⁵ hadisini kırk ile altmış arasında sahabe nakletmiştir.⁶

Mütevatir-i manevî ise bütün ravilerin ibareleri değişik ama içeriği aynı olarak verdikleri habere denir ve manada tazammünü (içerdiği mana) ve iltizamî (mananın zorunlu olarak gerektirdiği şey) delaletin uyumu olarak kabul edilmelidir.⁷

Mütevatir hadis için tevatür-ü tafsilî ve tevatür-ü icmalî diye başka bir sınıflandırma daha yapılmıştır. Tevatür-i tafsilî, manevî ve lâfzî tevatürü içermektedir. Ama tevatür-i icmalî bir konuda birkaç rivayet geldiğinde ve delalet yönünden eşit olmayan ama hepsinden birinin kesinlikle söylendiği anlaşılan ortak yönleri olan rivayetlere denir. Haber-i vahidin hüccet olduğunu söyleyen rivayetler bu türdendir.⁸

¹ Muminun, 44.

² Ragıb-ı İsfahanî, *Müfredat-u Elfazi’l-Kur’ân*, s. 853.

³ Abdullah Mamakanî, *Mikbasu’l-Hidaye*, c. 1, s. 89-90; şehit-i Sani, *er-Riaye fi İlmi’d-Diraye*, s. 28.

⁴ *Mikbasu’l-Hidaye*, c. 1, s. 115.

⁵ Şeyh Kuleynî, *Kâfi*, c. 1, s. 62.

⁶ *er-Riaye fi İlmi’d-Diraye*, s. 29.

⁷ *Mikbasu’l-Hidaye*, c. 1, s. 115.

⁸ Seyyid Rıza Müeddep, *İlmü’d-Diraye Tatbiki*, s. 37; *Mikbasu’l-Hidaye*, c. 1, s. 115.

Haber-i vahid ise bütün tabakalarda tevatür haddine ulaşmayan rivayetlere denir.⁹ Böyle rivayetler yalnız başlarına ilim vermezler. Başka karinelerin yardımıyla hüccet olurlar. Bu yüzden bir rivayet birkaç tabakada tevatüre ulaşır ama bir tabakada ulaşmazsa mütevatir olmayacak bunun yerine haber-i vahid olacaktır. Zira sonuç, öncüllerin zayıf olmasına bağlıdır.

Ravilerin sayısının ne kadar olacağı konusunda Şia âlimleri belli bir sayı belirtmemişlerdir. Onlara göre tevatürün ölçüsü onun insanı ilime ulaştırmasıdır. Ravilerinin sayısı senet silsilesinin her tabakasında ilim veren ve rivayeti İmam'ın (a.s) söylediğine yakın edilen hadde olan habere mütevatir hadis demekteler. Ayrıca yalan üzerine anlaşmaları imkânsız olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında onlara göre lâfzî, manevî veya icmalî mütevatirler arasında fark yoktur.

Oysa Ehl-i Sünnet âlimlerine göre mütevatir haberde ravilerin belli bir sayıda olması şart koşulmuştur. Ama bu sayının ne kadar olacağı konusundaki görüşleri farklıdır. Aşağıda o görüşleri getiriyoruz:

1- Kadı Ebubekr Baklanî'nin görüşü: Ravilerin sayısı en az 4 olmalıdır.

2- İstahrî'nin görüşü: Ravilerin sayısı en az 10 kişi olmalıdır.

3- Bir gurup Sünnî âlimin görüşü: Ravilerin sayısı en az 12 kişi olmalıdır. (Benî İsrail eminlerinin sayısı kadar.)

4- Ebu Huzeyl Allaf'ın görüşü: Ravilerin sayısı en az 20 kişi olmalıdır.

5- Bir başka görüş: Ravilerin sayısı en az 40 kişi olmalıdır.

6- Bir başka grubun görüşü: Ravilerin sayısı en az 70 kişi olmalıdır.

7- Son görüş de şudur: Ravilerin sayısı en az Bedir savaşındakilerin sayısı olan 313 kişi olmalıdır.¹⁰

⁹ Mikbasu'l-Hidaye, c. 1, s. 125; Şehid-i Sani, *er-Riaye fi İlmi'd-Diraye*, s. 29.

¹⁰ Cafer Subhanî, *Usul-u Hadis ve Ahkamuhu*, s. 25-35, Müesseset-u Neşri'l-İslami, h.k.1420.

Hadislerin Yazılması

Soru

Hadis kitaplarında sayısız çelişki bulunmaktadır. Neden Peygamber ve İmamların kendileri, hadis içeren kitaplar yazmadılar? Neden Kur'an için tefsir yazmadılar? Neden diğer yazarlardan kitaplar elimize ulaştı ama imamlardan bizim için geride bir şey kalmadı?

Kısa Cevap

İslâm Peygamberi (s.a.a) Allah'ın isteği ve takdiri üzerine ders okumamış; hiçbir zaman bir üstadın yanına gitmemiş ve hiçbir kitap yazmamıştır. Bu ilahi takdirin nedeni de kâmilten açıktır. Zira Peygamber'in ebedi mucizesi Kur'an adındaki kitabıdır. Normal olarak okuma ve yazması olan bir kimsenin kitap getirmesi olanaksız bir iş değildir. Dolayısıyla okuma ve yazması olmuş olsaydı en azından bazı kimseler için şöyle bir şüphenin şekillenmesi söz konusu olabilirdi: Bu kitap (Kur'an) Peygamber'in (s.a.a) zihinsel düşünceleri ve öğretmeninin vermiş olduğu eğitimin neticesinde oluşturulmuş zihinsel öğretilerdir. İmam Ali (a.s) ve İmam Secad (a.s) dışında diğer Masum İmamlardan (s.a) bize kitabın ulaşmamasının birçok muhtelif nedenleri vardır. İnsanların toplumsal rehberlik ve imamet vazifesi, zamana has şartların olması, öğrencilerinin olması ve hadis yazan yazarların bulunması bu nedenlerden bir kaçıdır.

Ayrıntılı Cevap

Sorunuz birkaç açıdan incelenebilir:

1. İslâm Peygamberi'ne (s.a.a) Dair:

Peygamber Efendimiz (s.a.a) çok özel şartlara sahip bir zamanda yaşıyordu. İslâm Peygamberi (s.a.a) Allah'ın isteği ve takdiri üzere ders okumamış ve hiçbir zaman bir üstadın yanına gitmemiş ve hiçbir kitap yazmamıştır. Bu ilahi takdirin nedeni de kâmilten açıktır.

Zira Peygamber'in ebedi mucizesi Kur'an adındaki kitabıdır. Normal olarak okuma ve yazması olan bir kimsenin kitap getirmesi olanaksız bir iş değildir. Dolayısıyla okuma ve yazması olsaydı en azından bazı kimseler için şöyle bir şüphenin şekillenmesi söz konusu olabilirdi: Bu

kitap (Kur'ân) Peygamber'in (s.a.a) zihinsel düşünceleri ve öğretmenlerinin eğitimi neticesinde oluşturulmuş öğretilerdir. Zira Kur'ân'da şöyle buyuruyor:

“Sen şu Kur'ân'dan önce hiçbir kitap okumuyor ve onu sağ elinle yazmıyordun. (Okuyup yazsaydın) o takdirde batıl peşinde koşanlar, şüpheye düşerlerdi.”¹

Buna binaen okuma ve yazma niteliğinin her insan için kemal sayıldığı doğrudur. Ama bazen, bazı nedenler dolayısıyla ve bazı şartlar gereğince okuma ve yazmanın olmayışı kemal sayılır. Bu peygamberlere özellikle son peygamber'e (s.a.a) kâmilten sıdk etmektedir. Eğer okumuş bir bilgin veya bilgili ve çok okuyan bir filozof nübüvvet iddiasında bulunsa ve semavî kitap unvanıyla bir kitap sunmuş olsaydı, acaba bu kitap ve mektep kendi düşüncelerinin eseri midir, şeklindeki vesvese ve şüphelerin akla gelmesi muhtemel olmayacak mıydı? “Belki Peygamber Efendimizin (s.a.a) nübüvvetinden sonra bile bir şeyleri yazmamış olması İslâm karşıtlarının eline bir kozun geçmemesi içindir.”² O kendi ilimlerinin tümünü vahiyden öğreniyordu.”³

Hafız'ın dediği gibi:

Benim yazarım mektebe gitmedi, yazı yazmadı
Gamze ile mesele öğreten yüz müderris oldu.”⁴

2. Neden İmamlar (a.s) Kitap Yazmadılar?

Mutlak bir şekilde İmamların bir şey yazmadığını söylemek doğru değildir. Zira imamların babası olarak adlandırılan İmam Ali (a.s), meşhur bir kitap yazmıştır ki bu kitap onun masum evlatlarının sözlerinde “*Ali'nin (a.s) Kitabı*” şeklinde tanınmıştır.⁵ İmam Seccad'dan (a.s) da

¹ Ankebut, 48.

² Mutahharî, Murtaza, *Peygamber-i Ümmi*, Tahran, Sadra, h.ş. 1378, s. 6.

³ Mekarim Şirazi, Nâsir, *Tefsir-i Numûne*, Tahran, Kitab-ı İslamiye, h.ş. 1374, c. 16, s. 308.

⁴ *Nigari men ki bi mektep nereft ve hat ne niyişt*

Bi gamze, mesele amuz-i sed muderris şod. (Divan-ı Hafız, 167. Gazel)

⁵ Kuleynî, Muhammed bin Yakup, *Kâfi*, Tahran, Darul-Kitab-ı İslamiye, h.ş. 1365, c. 1, s. 41.

meşhur Sahife-i Seccadiye elimize ulaşmıştır. Evet! Günümüzde Ali'nin (a.s) kitabı olarak bilinen kitap elimizde bulunmamaktadır. Kur'an tefsiri konusunda da, Kur'an'ın nüzul sebeplerini ve bazı tefsirlerini ilk toplayan İmam Ali'dir (a.s), ancak halifeler ve onları takip eden halk tarafından İslâm'ın ilk yıllarında olan bazı olaylar sonucu kabul görmedi.

Masum İmamlar (a.s) tarafından yazılan bu kitaplar dışında, onlardan başka bir el yazması rapor edilmemiştir. Bunun nedenini birkaç maddede özetleyebiliriz:

a) Halkın Toplumsal Rehberliği ve İmametî Bağlamında İmamların Vazifeleri:

Her zamanın imamının omuzlarına yüklenmiş olan vazifeler o kadar geniş ve kapsamlıdır ki, kitap yazmak bunlara karşı çok küçük bir şey kalırdı. İmam bir yazar veya müellif değildir, o halkın zâhiri ve manevî rehberlik vazifesini üstlenmiştir. O'nun vazifesi İslâm yolunda canlarını feda edecek mücahit ve temiz insanları yetiştirmektir. İmam'ın vazifesi halkın bütün dünyevî ve uhrevî meselelerini denetlemektir. Her ne kadar bu iş de (kitap yazma) çok önemli konulardan sayılıyor ise de, İmam'ın daha önemli işler ile meşgul olmasından dolayı bu işlere zaruretin icap ettiğinden daha fazla vakit ayırmamışlardır. Zahirî bu zaruret ve vakit genişliği İmam Ali (a.s) ve İmam Seccad'ın (a.s) haricindekiler için vücuda gelmemiştir.

b) Özel Zamansal Şartların Varlığı:

Bu delil iki yönden incelenebilir:

1. Halkın teveccühsüz ve ilgisiz olmaları: İmamların hazırda bulundukları dönemdeki halk, hükümet yerini işgal ve gasbeden kimseler tarafından oluşturulmuş şartlar nedeniyle Ehl-i Beyt'e (a.s) gereken teveccüh göstermiyorlardı. Ehlibeyt İmamlarının (a.s) evlerine çekilme sebeplerinin asıl nedeni, halkın isteksiz ve ilgisiz olmalarıydı. Elbette halkın bu isteksizliği Ehl-i Beyt'in (a.s) makam ve şanlarından herhangi bir şey eksiltmedi, bilakis halkın sahip oldukları bu durumun bütün zararları yine halka yönelikti. Her halükârda bir görüş, fikir ya da bu tür

hususiyetlere haiz bir metnin yazılıp insanlara sunulması kendi başına toplumsal olgunluk gerektirmektedir. Zahiren toplum böyle bir olgunluğa ulaşmamıştı.

2. Özel zamanda takiyye ortamının oluşması: Bu boğucu ortamın var olması sadece İmamların kendilerinin söylemiş oldukları sözlere ve yazdıkları mektuplara yönelik değildi, bilakis bu durum İmamların (a.s) ashâpları tarafından yazılmış olan şeyler karşısında da oluşmuştu. İmam Cevad'ın (a.s) ashabından birisi İmam'a şöyle bir şey söylüyor:

“Üstatlarımız İmam Bâkır (a.s) ve İmam Sadık'tan (a.s) rivayetler nakletmiş ve yazmışlar. Ancak sıkı bir takiyye döneminden geçtikleri için kitaplarını sakladılar ve toplumda yayılmasını önlediler. Şimdi bu kitaplarla ne yapmamız gerekir? İmam şöyle buyurdu: O kitaplarda sorun yok onları yayımlayabilirsiniz.”¹

Buna binaen, imamların ellerine kalem alıp (bırak kitap yazmalarını bir yana) bir mektup yazmaları bile kendileri için çok zor idi. Bunun en önemli delillerinden bir tanesi o dönemlerde sıkı bir takiyye ortamının olmasıdır. Emevi ve Abbasi hükümetleri tarafından Masum İmamlar (a.s), imamet dönemleri boyunca şiddetli bir şekilde kontrol ve gözetim altında tutuluyorlardı. Bu durum ve halet İmamlar (a.s) döneminde bazen azalıyor ve bazen de şiddetleniyor olsa da onların tümü takiyye gölgesi ve şemsiyesi altında yaşıyorlardı. Bu ortam o kadar baskıcı idi ki İmam Bâkır (a.s) takiyyenin önemi bağlamında şöyle buyuruyor:

“Takiyye benim ve babalarımın dinidir.”²

3. Hadis öğrencilerinin ve yazarlarının bulunması: İmamların (a.s) buyruk ve hadislerini yazma vazifesini, muhaddisler adıyla meşhur olan imamların bazı ashabı üstlenmişlerdir. Bundan dolayı, İmamların rivayetleri onların ashabının zahmet ve çabalarıyla bize ulaşmıştır. Yani İmamlar (a.s) tarafından kitap yazılmamış olsa bile onlar tarafından alınan tedbirler hadislerin yok olmasını önlemişlerdir. Evet, belki şöyle diyebiliriz: Eğer İmamların (a.s) kendileri kitap yazmış olsalardı onlarda ihtilaf olmazdı. Ama kesinlikle böyle bir durum söz konusu değildir. Zira eğer İmamların (a.s) kendileri bile kitap yazmış olsalardı, diğer ashâplarının yazmış

¹ Kâfi, c. 1, s. 53.

² Kâfi, c. 2, s. 219.

oldukları kitaplarında olduğu gibi onlarınkinde de kirli ellerin ve tahrif edici kimselerin müdahalesinden masum kalamazlardı. Belki ashaplarının kitaplarını tahrif etmek için gösterdikleri şiddetli çaba, onların kitaplarını tahrif etmek için daha çok olurdu. İmamlara nispet edilen tahrif edilmiş bu kitaplarla halkın yoldan çıkması daha şiddetli olurdu. Çünkü halk ve hatta muhaddisler, bu kitapların İmamlara (a.s) ilişkilendirilmesiyle içinde hata ve yanlışlık olacağı ihtimalini vermezler ve diğer ashabin kitaplarında olduğu gibi tashih ve düzenleme fikrine düşmezlerdi. Sonuç itibarıyla İmamlar (a.s) tarafından kitap yazılmasının bir faydası olmazdı.

Konumuza son vermeden önce şunu hatırlatmakta yarar var: Sorduğunuz soruda hadis kitaplarında birçok çelişkiler olduğunu söylediniz. Ama bu söz doğru değildir. Bilakis zahiri olarak bazı rivayetler arasında kendisini gösteren çelişkiler İslâm düşünürleri tarafından gösterilen çaba ve çalışma neticesinde çözülmüş durumdadır. Bizim hadislerimiz tarih boyunca İmamların ashabı ve bizzat İmamlarımızın (a.s) kendileri tarafından tasfiye edilip düzenlenmiştir. Fakihlerin görüşlerinde de aralarında zahiren çelişki olan hadisler çözülmüştür.

Hadis Yazımının Yasaklanması

Soru

Ehlisünnet'te hadis yazımının yasaklanması ve bunun zararları hakkında bilgi almak istiyorum

Cevap

Halifeler döneminden başlayarak Ömer İbn Abdulaziz'e kadar (hk. 99) devam eden hadis yazmanın yasaklanması tarihin şüphe götürmeyen gerçeklerindendir. Bahis konusu bu yasağın Allah Resulü döneminde olup olmayışıdır ve cevabın evet olması durumunda bu yasağın sebep ve amaçlarıdır. Ehl-i Sünnet hadis araştırmacılarının büyük bölümü bu yasağı Resulullah dönemine kadar uzatarak o Hazret'ten nakledilen bazı rivayetlerle bu meseleye meşruiyet katmaya çalışmışlardır.

Diğer kesim ise bu yasağın ilk halife döneminde getirildiğini kabul edip gayenin İslam ve Müslümanların hayrı olduğunu iddia etmişlerdir.

Tarihi gerçekler ise bu meselede siyasi amaçlar olduğunu ve her açıdan İslama zarar verdiğini göstermektedir.

Resulullah'ın (s.a.a) hadis yazımını reddettiğini iddia eden rivayetler dışında, hadis yazımına karşı çıkan ilk şahsın Ömer İbn Hattab olduğu tarihi verilerle sabittir. Gerek Ehl-i Sünnet gerekse Şia âlimlerinin doğruladığı vâkâda Resulullah vefat ettiğiyle sahabe ve Ben-i Haşim'den bazılarının da bulunduğu bir zamanda “*Bana kalem kağıt getirin size benden sonra asla sapmayacağınız bir şey yazayım*” talebinde bulunmuş, II. Halife ise “*Bu adam ağırların etkisiyle sayıklıyor! Kur'an yanımızdadır ve o bize yeter*”¹ diyerek buna mani olmuştur.

Resulullah'ın vefatından kısa bir süre sonra I. Halife Ebu Bekir, halktan toplattığı hadisleri imha etmiş ve hadis naklini yasaklamıştır. Ayşe bu konuda şöyle nakletmiştir:

“Babam, Peygamber'in sözlerinden beş yüz hadis toplamıştı, gece uyurken pek rahatsızdı, ben endişelenip neden üzöldüğünü sordum, dedi ki; Kızım yanında olan hadisleri getir! Ben hadisleri getirdikten sonra benden ateş istedi ve onları yaktı.”²

Urve şöyle naklediyor:

“Ömer İbn Hattab Süneni yazmak istediğini belirterek bu işte sahabeler ile meşverette bulundu. Onlar da bu meseleyi olumlu karşılayıp teşvikte bulundular. Ömer bir ay kadar düşünüp Allah'tan yol göstermesini istedi ve bir gün Allah'ın verdiği azimle şöyle dedi: Ben Sünen'i yazmak istedim fakat Allah'ın kitabını bir kenara bırakıp kendi kitaplarına yönelen önceki kavimleri hatırladım. Andolsun Allah'a ki ben Allah'ın kitabıyla başka bir kitabın karışmasına mücadele etmem.”³

Böylece hadisleri toplamayıp, o da Ebu Bekir gibi hadis yazımına mani oldu. Bazılarının hadis yazdığını duyunca da onlardan yazdıkları hadisleri getirmelerini ve daha sonra toplanan rivayetlerin yakılmasını emretti.⁴

¹ Sahih-i Buhari, c. 1, s. 54, Sahih-i Müslim, c. 2, s. 16, Müsned-i Ahmed İbn-i Hanbel, c. 1, s. 355

² Tezkiretu'l Huffaz, c. 1, s. 5, Tarihu'l İslam es-Sakafi ve's-Siyasi, s. 362

³ Takyidu'l İlm, s. 50

⁴ Tabakat-i İbn-i Sa'ad, c. 5, s. 140

II. Halife'nin bu işte oldukça kararlı olduğu, Ebu Mes'ud, Ebu Derda ve Ebu Mes'ud-i Ensari gibi bazı önde gelen şahsiyetleri fazla rivayet nakletmek suçu dâhilinde hapisle cezalandırması¹ ve Medine dışında yaşayıp hadis nakleden kimseleri Medine'ye davet edip çıkmalarına mani olmasıyla anlaşılmaktadır.

Osman döneminde ise onun ılımlı kişiliği ve bazı tarihi bilgilere göre bu yasağın şiddeti daha azdır fakat yine devam etmiştir.² Örneğin özellikle Ebuzer gibi sahabelerin Resulullah'tan herhangi bir hadis nakletmeleri yasaklanmıştır.³

Hadis Yazımına Getirilen Yasağın Zararları

Hadis yazımına getirilen yasağın hiçbir ilahi boyutu olmayıp yalnızca hilafet yönetiminin temellerini sağlamlaştırmak amacıyla getirildiğini belirledikten sonra bu yasağın doğurduğu zararları incelemekte fayda görüyoruz:

1- Hadis Zincirlerinin Kopması

Sahabelerin en fazla birinci asrın sonuna kadar yaşadığı ve hadis yasağının yaklaşık bir asır devam ettiğinden yola çıkarak Peygamber ve tabiiler asarındaki bariz bir şekilde rivayet zincirlerinde kopukluk olduğunu söyleyebiliriz. Tarihi belgelere göre vefat eden son sahabe, Peygamber döneminde sekiz yıl yaşayan ve hk. 110 yılında 108 yaşındayken irtihal eden Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vasile'dir.⁴ Mesele şu ki acaba ashaptan kaç kişi bu kadar uzun yaşamıştır?!

Üstad Celali sünnette şüpheye düşmeyi hadis yasağının doğurduğu zararlardan biri diye nitelendirdikten sonra bazı şarkiyatçıların sözlerine değinmiştir. Örneğin Goldziher'e göre:

¹ Tezkiretu'l Huffaz, c. 1, s. 75, Tedvin es-Sünneti'sh-Şerife, s. 436

² O'nun şöyle dediği nakledimştir: Ebu Bekir ve Ömer'in döneminde duymadıkları bir hadisi kimse nakledemez. et-Tabakatu'l Kubra, c. 2, s. 366

³ et-Tabakatu'l Kubra, c. 2, s. 366, daha fazla bilgi için bkz. Tedvin es-Sünnetu'sh-Şerif, s. 423-436

⁴ Men lehu Rivayet fi Kütüb-i Sitte, c. 1, s. 527, Tehzibu'l Tehzib, c. 5, s. 71

“Yazılan tüm rivayetlerle birlikte birinci asırdan sonra telif edilmiş hadis mecmuları sahte ve itibarsızdır.”⁵

Şüphesiz şayet hadis yazımı yasaklanmayıp rivayet zincirleri Peygamber Efendimize kadar kesinti içermeyen uzasaydı, müsteşrikler veya Kaddafi gibi düşünenler için Sünnet-i Nebeviye şüphe duymaları için hiçbir bahane kalmazdı.

2- Sahte Hadislerin Ortaya Çıkışı

Hakiki din ile el değirmiş dinin bir savaşı olan sahte ve uydurma hadis meselesi, İslam tarihi boyunca görülmüş en acı kültürel vakaalardan-
dır. Sahte hadisler zahirde Peygamber’e (s.a.a) intisap ettikleri için kutsal bir konuma sahip olmalarına karşın aslında İslam’ı temelden kesen bal-
talar misali İslam akide ve ahlakını tahrip etmektedirler.

Hadis uydurma tarihçesini incelediğimizde çok acı ve talihsiz olay-
larla karşılaşırız. Buna örnek olarak akidevi düşmanlık, ateistlik ve ça-
tışmalar neticesinde uydurulan rivayetleri gösterebiliriz.⁶ Sadece bu amaçla
uydurulan rivayetlerin on dört bin olduğu düşünülüyor.⁷

Bilindiği üzere Muhammed b. Süleyman tarafından yakalanıp zın-
dık olduğu için idama mahkûm edilen İbn Ebi'l Avca şöyle itirafta bu-
lunmuştur:

“Andolsun aranızda dört bin rivayet uydurarak size helal olanı ha-
ram ve haram olanı helal edip oruçlu olunacak günde size iftar etmeyi,
iftar edilecek günde size oruç tutmaya zorladım.”⁸

Hal böyleyken mezhepsel, siyasi ve ahlaki nedenler gibi diğer fak-
törlerle uydurulan hadisler de buna eklenirse çok sayıda sahte hadis ile
karşılaşılabilmektedir.⁹

⁵ Tedvin es-Sünnetü's-Şerif, s. 528-532

⁶ el-Mecruhin, c. 1, s. 62. Kitab el-Mevzuat, c. 1, s. 18

⁷ Kitab el-Mevzuat, c. 1, s. 20

⁸ age, c. 1, s. 37. Ahadis-i Ummu'l Mü'minin Aişe, c. 2, s. 327

⁹ Daha fazla bilgi için bkz. el-Vaz'i fi'l Hadis, c. 1, s. 265-280. Usulu'l-Hadis, s. 132-133

Bu yüzden de Buhari'nin altı yüz bin rivayetten sadece yedi bin kadarını seçerek sahihinde topladığını aynı şekilde Malik'in yüz bin kadar rivayetten sadece üç binini, Ebu Davud'un beş yüz bin rivayetten yalnızca beş bin iki yüz kadarını, Müslim'in üç yüz bin rivayetten sadece yedi bin iki yüz rivayeti ve Ahmed b. Hanbel'in yedi yüz elli bin rivayetten yaklaşık otuz binini toplayıp hadis mecmualarında getirdiklerini düşününce şaşırılmamalıyız.

Bu hadis mecmualarındaki zayıf rivayetleri bir kenara bırakıp uydurulmuş hadislerin birçoğunun tarih sayfasından silindiğini varsaymamıza rağmen Ehl-i Sünnet'in muasır araştırmacılarından biri *Mevsuetu'l Ahadis ve'l Asar ve'l Zaife ve'l Mevzu'e*¹ adlı eserin önsözünde uydurulmuş hadisleri açıklayan ve tanıtan kitaplar arasından yetmiş sekiz eseri zikretmiştir.²

Bunların hepsi sahte hadis belasının kapsamını ne denli geniş ve yıkıcı olduğunu göstermektedir. Burada dürüstçe şu soruyu sormalıyız: Şayet halifeler hadis yazım ve naklini yasaklamasalar ve bu değerli miras yazılı bir şekil olarak muhafaza edilseydi yine de hadisler bu derece yalanlarla karşılaşır mıydı? Halifelerin icraatları ve gayeleri İslam ve Müslümanların hayrına dair ise dinin temellerini mahvetmek etmek için fırsat kollayan Yahudiler, zındıklar, fırkacılar gibi birçok iç ve dış düşmanın pusuda beklediğini görmeleri gerekmez miydi? Onlar hiç mi Kur'an'ın en uzun ayet-i kerimesini okumadılar da Allah Teala'nın Müslümanlara hataya düşüp unutmamaları için birbirine borç verirken yazmalarını ve hatta bir şahitten belgenin onaylatılmasına dair buyruğunu görmediler?³

Daha açık bir beyanla hadis uyduranların oluşturduğu tehlike olmasa dahi, her insanın tabiatında olan unutkanlık ve yanlış nakletmek bile hadis yazmanın gerekliliğini gösterir.

Ne oldu da Halifeler Kur'an'ın Peygamber döneminde sahifelerde yazılmasına rağmen bu sahifelerin toplatılıp mushaf şeklinde muhafaza edilmesi için pek çaba gösterdiler hatta üçüncü halife Osman'ın diğer bazı sa-

¹ موسوعة الاحاديث و الآثار و الضعيفة و الموضوعة

² Mevsuetu'l Ahadis ve'l Asar ez-Zaife ve'l Mevzu'a, c. 1, s. 209

³ Bakara/282

habelerle meşveretinden sonra dağınık mushafları toplatıp yaktılar.⁴ Oysa bir çok Müslüman Kur'an'ı ezbere bilir ve Kur'an'ın mucizevi yapısı ile ilahi vaad gereği tahrife uğraması söz konusu dahi olamazdı.

Hadiste ise yazılması yönünden teşvik olunmadığı gibi tüm güçleriyle yazımı engellemeye çalışmışlardır?!

Acaba onların ve bu işi haklı çıkarmaya çalışanların tarih karşısında geçerli bir cevapları var mıdır?

Ehl-i Sünnet'in bazı insaflı araştırmacıları bile hadis yazımına getirilen yasağın hadis uydurmaya zemin hazırladığına dair itiraflarda bulunmuşlardır.

Muhammed Ebu Riyye konuyla ilgili şöyle demiştir:

“Hadis yazımının gecikmesi ve ikinci asrın başlarına kadar ertelenmesi neticesinde hadis uydurma ve yalan kapısı hiçbir ölçü olmaksızın sonuna dek açılarak sayısızca hadis uydurulmuştur. Öyle ki sahte hadislerin sayısı binlerle ifade edilerek İslam dünyasının doğusu ve batısında bir çok eserde yer bulmuşlardır.”⁵

Hadislerde Ayaklara Mesh

Soru

Ayakların üstünü mesh etme konusunu hadislerle ispatlayınız.

Kısa Cevap

“Vesailü's-Şia” gibi Şia'nın muteber kitaplarında İmamlardan (a.s) nakledilmiş olan hadislerle baktığımızda, abdest alınırken başın ön kısmının ve ayakların üstünün mesh edilmesinin vacip olduğunu görürüz. Keza hadislerden istifade ediliyor ki ayaklar mesh edilirken sağ ve sol sırası dikkate alınmalı ve ayak parmaklarından başlayarak ayaklarda var olan çıkıntıya kadar mesh edilmelidir.

⁴ Daha fazla bilgi için bkz. c. 1, s. 260, et-Temhid fi Ulum-i Kur'an, c. 1, s. 338-354

⁵ İzv'a a'la's-Sünneti'l Muhammediye, s. 121

Ayrıntılı Cevap

Meshin Anlamı

Mesh bir şeyi başka bir şeyin üstünden geçirmek ve gezdirmek anlamındadır.¹ Fıkıh literatüründe ise eli ıslak olarak baş ve ayakların üzerine çekme anlamındadır.

Kur'an-ı Kerim, Maide Sûresinin altıncı âyetinde bu konuya değinmiştir. Kur'an tefsirleri de bu âyet-i kerimenin zeylinde bu konuyu mevzu bahis etmişlerdir. Ama sorunuz hadisler çerçevesinde konunun açıklanması doğrultusunda olduğu için bizde konuyu hadisler çerçevesinde ele alacağız.

Şia'nın muteber ve kaynak kitaplarında birçok rivayet vardır ki bu rivayetler baş ve ayakların mesh edilmesinin vacip olduğuna delalet etmektedir.

Şia'nın muteber kitaplarından sayılan birisi *Vesailu's-Şia*'dır. Bu kitabın birinci cildinde sahih senetle nakledilen birçok rivayet, başın mesh edilmesinden sonra ayakların da mesh edilmesinin vacip olduğuna delalet etmektedir. Biz burada bu rivayetlerden birkaçını zikredeceğiz:

1. İmam Sadık'tan (a.s) nakledilerek şöyle buyurduğu söylenmektedir:

“(Abdestte) Başın ön kısmının dörde birini ve ayakların ikisini mesh ediniz. Ayakları mesh ederken sağ ayaktan başlayarak mesh ediniz.”²

2. İmam Bâkır'a (a.s) ayağın mesh edilmesi soruldu. İmam cevabında şöyle buyurdu:

“Ayakların mesh edilmesi Allah tarafından Cebrail vesilesiyle nazil olmuş bir şeydir.”³

3. Zürare İmamlar tarafından güvenilir ve İmam Bâkır'ın (a.s) öğrencilerinden olan bir ravidir. Zürare İmam'dan şöyle naklediyor: “İmam Maide Sûresinin altıncı âyetine dayanarak şöyle buyurdu:

¹ Tureyhî, Fahrüddin, *Mecmeu'l-Bahreyn*, 2. baskı, Mektebet-u Neşr-i Sakafetu'l-İslamiye, 1408, c. 4, s. 198.

² Âmulî, Hurr, *Vesailu's-Şia*, 2. baskı, Kum, İntişarat-ıMüesese-i Âlu'l-beyt, 1414, c. 1, s. 418.

³ Âmulî, Hurr, *Vesailu's-Şia*, c. 1, s. 419.

“Ayakların üstünü (bir kısmını) mesh etmek vaciptir.” ⁴

4. Zürare naklediyor: İmam Bâkır’a (a.s) Peygamber’in (s.a.a) abdestinin nasıl olduğu soruldu. O da şöyle cevap verdi:

“Hazreti Resul-i Ekrem (s.a.a) bir leğenin getirilmesine emretti! Leğen getirildikten sonra Peygamber (s.a.a) abdest almaya başladı. Sırasıyla yüzünü, sağ elini, sol elini yıkadı daha sonra başını ve iki ayağını aldığı abdestten kalan ıslak elleriyle mesh etti ve şöyle buyurdu: Ayakların parmaklarının ucundan ayaklardaki “ka’b” a kadar mesh edilmesi gerekir. Ayaklardaki “ka’b” hakkında sorulunca şöyle buyurdu: Ayağın çıkıntısı ve ayak bileğinden aşağısıdır.” ⁵

Buna binaen hadisler esasınca ve elbette Maide Sûresinin altıncı âyeti gereğince yüz ve ellerin yıkanmasından sonra baş ve iki ayağın mesh edilmesi vaciptir. Mesh edilmesinin miktarı da ayaktaki parmaklardan ayaklardaki çıkıntıya kadardır.

Hadislerde İmam Mehdi’nin (a.f) Gaybeti

Soru

Acaba Peygamber Efendimiz (s.a.a) Hz. Mehdi’nin (a.f) gaybet ve kıyamı konusunu açıklamış mıdır?

Kısa Cevap

İslâm dininin ortaya çıkışından beri, mehdeviyet konusu, Müslümanların şek ve şüphe etmeyecekleri bir şekilde açık ve netti. Hz. Resulullah (s.a.a), Hz. Mehdi’nin (a.f) varlığını, onun bazı sıfatlarını, tevhit ve adalet hükümeti kurmasını, zulmün kökünü kazınmasını, İslâm dininin bütün dinlere üstün geleceğini ve Hz. Mehdi’nin (a.f) eliyle yapılacak olan bazı düzeltmeleri Müslümanların bütün geneline açıklamıştır ve onları bu gibi müjdelerle bu konuya ısındırmıştır.⁶

⁴ Tabatabâi, Muhammed Hüseyin, *Tefsir-i el-Mizan*, Farsça tercümesi: Musevî Hemedanî, Muhammed Bâkır, Kum, İntişarat-ı İslami, c. 5, s. 378.

⁵ Tabatabâi, Muhammed Hüseyin, *Tefsir-i el-Mizan*, Farsça tercümesi: Musevî Hemedanî, Muhammed Bâkır, Kum, İntişarat-ı İslami, c. 5, s. 379.

⁶ İbrahim Eminî, *Dadgosteriyi Cihan*, s. 92.

Hız. Mehdi'nin (a.f) varlığı, kıyamı ve zuhuru hakkında, Sünnî ve Şia'nın naklettiğı Resulullah'ın (s.a.a) birçok hadisi bulunmaktadır. Bu hadisler üzerinde dikkatlice inceleme yapan birisi, Peygamber (s.a.a) zamanında Hız. Mehdi (a.f) konusunun Müslümanlar arasında çok açık olduğunu, Hız. Mehdi'nin (a.f) gelecek bir zamandaki varlığı inancının insanlar arasında yaygın olduğunu, onun hakkında bazı ayrıntıların (örneğin soyu, ismi, künyesi, kıyam zamanı, zuhur alametleri, gaybetin illeti vb.) sorulduğunu ve Allah Resulü'nden (s.a.a) cevap alındığını anlayacaktır. Hız. Resulullah (s.a.a) Hız. Mehdi'nin (a.f) varlığından haber vererek onun hakkında şöyle buyurmaktaydı:

“Vaat edilen Mehdi benim soyumdan ve Hız. Fatuma'nın (s.a) oğlu Hız. Hüseyin'in (a.s) evlatlarından dünyaya gelecektir.”

Onun ismini ve künyesini açıklamış ve başka özellik ve alametlerini beyan etmiştir.¹

Bu hadisler, Şia kaynaklarına ilave olarak, Ehl-i Sünnet'in muteber kaynaklarında yer almıştır Hız. Mehdi'nin on ikinci imam olduğu ise Ehl-i Sünnet'in “Feraidu's-Simtayn” “Yenabiu'l-Meveddet” gibi kitaplarında yer alır.

Ayrıntılı Cevap

Hız. Resulullah (s.a.a) ve İmamların her birisinden, Hız. Mehdi'nin (a.f) doğumu, gaybeti, zuhuru, evrensel kıyamı ve diğer özellikleri hakkında birçok rivayet nakledilmiştir. Aslında, Hız. Mehdi'nin (a.f) doğumundan yıllar önce, onun Hız. Peygamber'in (s.a.a) ailesinden, Hız. Fatuma'nın (s.a) çocuklarından, İmam Hüseyin'in (a.s) soyundan olduğu, evrensel kıyamıyla yeryüzünü adaletle dolduracağı önceden haber verilmişti. Bu rivayetlerin sayısı o kadar çoktur ki İslâmî konuların çok azı hakkında bu kadar rivayet nakledilmiştir.² Öyle ki bu mesele Şia mezhebinin (On iki İmam s.a Şia'sı) gerekliliklerinden sayılmaktadır.³ Ayetullah Safi Gulpeyganî, bu hadislerin bir kısmını “Muntehabu'l-Eser” adlı değerli eserinde bir araya getirmiştir.

¹ a.g.e, s. 40.

² Pişvayî, Mehdi, *Sire-yi Pişvayan*, s. 693.

³ Bkz. Harrazî, Seyyid Muhsin, *Bidayetu'l-Mearifu'l-Âlihiyye*.

Biz burada, Şia'nın ve Ehl-i Sünnet'in muteber kaynaklarındaki Hz. Resulullah'tan (s.a.a) Hz. Mehdi (a.f) hakkında rivayet edilen hadislerle ve konulara ayrı ayrı işaret edeceğiz.

Şia Kaynaklarında İmam Mehdi (a.f)

Hz. Mehdi'nin (a.f) gaybeti ve kıyamı, İslâm dininde öyle kesin ve sabitleşmiş bir konudur ki onun hakkında birçok kitap yazılmış ve bu kitapların bazılarının yazılma tarihi, Hz. Mehdi'nin (a.f) doğumundan yıllar önceye dönmektedir. Örneğin Şia'nın güvenilir hadis yazarlarından biri olan Hasan b. Mahmut Zerrad, "el-Meşihe" kitabını, gaybet-i kübradan (büyük gaybet) yüz yıl önce yazmıştır ve İmam Mehdi'nin (a.f) gaybeti ile ilgili olan rivayetleri bu kitabında nakletmiştir.⁴ Aynı şekilde İbrahim Eminî, "Dadgosteriyi Cihan" kitabında "Rical-i Necaşi" den naklen, Hz. Mehdi'nin (a.f) doğumundan önce gaybet hakkında kitap yazmış olan yedi kişinin ismini zikretmiştir.

Allâme Muzaffer (r.a) "Akaidu'l-İmamiyye" kitabında şöyle yazmaktadır: Eğer mehdeviyyet düşüncesi Hz. Resulullah (s.a.a) tarafından Müslümanlara aşikâr olmasaydı ve söz konusu edilmeseydi, Keysaniyye, Abbasiler gibi birinci devrin yalancı iddiacıları, kendilerinin vaat edilen Hz. Mehdi (a.f) oldukları iddiasında bulunmazlardı.⁵

Aynı şekilde Şeyh Saduk (r.a) "Kemalu'd-Din ve Temamu'n-Nimet" adlı değerli kitabında sadece Hz. Resulullah'tan (s.a.a) (diğer masum imamlardan değil) toplam kırk beş rivayet nakletmiştir ve bu rivayetler, Hz. Mehdi'nin (a.f) var olduğunun yanı sıra onun özelliklerine de işaret etmektedir.⁶

Örneğin Abdullah b. Abbas Hz. Resulullah'tan (s.a.a) şöyle rivayet etmektedir:

"Yüce Allah yeryüzüne baktı ve onların arasından beni seçti ve peygamber yaptı, daha sonra ikinci kez baktı ve Ali'yi seçti ve onu imam karar kıldı, daha sonra bana, onu kendimin kardeşi, velisi, vasisi ve halifesi olarak karar

⁴ Pişvayî, Mehdi, *Sire-yi Pişvayan*, s. 695.

⁵ İçerikten naklen bkz. Harrazî, Seyyid Muhsin, *Bidayetu'l-Mearifu'l-Âlihiyye*, Akidetu'l-Tenafi fi'l-Mehdi bâbı.

⁶ Şeyh Saduk, *Kemalu'd-Din ve Temamu'n-Nimet*, 24 ve 25. Bâblar.

kılmamı emretti. Buna göre Ali, bendendir ve ben de Ali'denim. O, kızım Fatma'nın eşi ve iki torunum Hasan ve Hüseyin'in babasıdır. Biliniz ki; Yüce Allah beni ve onu kullarına hüccet olarak karar kılmıştır ve Hüseyin'in çocuklarından ise benim risaletimi devam ettirmeleri için (benim getirdiğim dini yürütmeleri ve vasiyetimi korumaları için) imamları karar kılmıştır. Onların dokuzuncusu; şekli, sözleri ve davranışları herkesten bana en çok benzeyen, Ehl-i Bey'timin kaimi ve ümmetimin hidayet edicisidir. O, uzun bir gaybetten ve sapıklığa sebep olan bir şaşkınlıktan sonra zuhur edecek ve Yüce Allah'ın dinini galip kılacaktır..."¹

Başka bir yerde İbn Abbas Hz. Resulullah'tan (s.a.a) şöyle rivayet etmektedir:

"Allah'ın yarattıklarına olan halifeleri, vasileri ve hüccetleri benden sonra on iki kişidir. Onların birincisi benim kardeşim ve sonuncusu benim çocuklarımdandır. Hz. Resulullah'a (s.a.a) kardeşinin kim olduğu sorulduğunda, Ali b. Ebi Talip'tir cevabını verdi. Çocuğunun kim olduğu sorulduğunda ise şöyle buyurdu: Mehdi'dir. O, yeryüzünü, zulümle dolduğu sırada adaletle dolduracaktır. Beni hak olarak peygamberliğe seçene yemin olsun ki; eğer dünyanın ömrünün bitmesine bir gün kalsa bile, Yüce Allah o günü oğlum Mehdi (a.f) zuhur edinceye kadar uzatacaktır. O gün İsa b. Meryem gökten yeryüzüne inerek onun arkasında namaza duracaktır ve onun hükümeti bütün batı ve doğuya ulaşacaktır."²

Şunu da söylemek gerekmektedir ki Şia'nın diğer kaynaklarında da bu konuyla ilgili onlarca hadis bulunmaktadır.

Ehl-i Sünnet Kaynaklarında İmam Mehdi (a.f)

Hız. Mehdi'nin (a.f) varlığı ve o hazretin zuhur edeceği konuları, Şia mezhebine has konular değildir. Aksine, Ehl-i Sünnet'in büyük hadis yazarları da Hız. Mehdi'ye (a.f) ait konuları birçok sahabe ve tabiin kanalıyla kendi kitaplarında nakletmişlerdir. Sadece Şia kaynakları değil, aksine diğer İslâmî mezheplerin (Hanefî, Şafîî, Malikî ve Hanbelî) kitap ve eserleri de, Peygamber'den (s.a.a) Hız. Mehdi (a.f) ve onun zuhuru ile ilgili nakledilen hadislerle doludur.³

¹ a.g.e, 24. bâb, 2. Hadis.

² Şargî, Muhammed Ali, *Usul-u Vâfi*, s. 226.

³ Pişvayî, Mehdi, *Sire-yi Pişvayan*, s. 697.

Birçok büyük araştırmacının araştırmalarına göre, Ehl-i Sünnet hadis yazarları Hz. Mehdi (a.f) ile ilgili olan hadisleri, Peygamber'in (s.a.a) otuz üç sahabeti kanalıyla kendi kitaplarında nakletmişlerdir. Ehl-i Sünnet'in meşhur âlimlerinden yüz altı tanesi Hz. Mehdi'nin (a.s) zuhuru ile ilgili olan haberleri ve hadisleri kendi kitaplarında nakletmişlerdir ve onlardan otuz iki tanesi Hz. Mehdi (a.f) hakkında ayrıca kitap yazmışlardır.⁴

Müsned-i Ahmed b. Hanbel (vefat: 241 h.k.) ve Sahih-i Buharî (vefat: 256 h.k.), Hz. Mehdi (a.f) doğmadan önce yazılan ve onun hakkında hadislerin nakledildiği Ehl-i Sünnet'in meşhur kitaplarındandır. Ahmet b. Hanbel'in naklettiği hadislerden birisi şu hadistir: Peygamber (s.a.a) buyurmuştur:

“Eğer dünyanın ömrünün bitmesine bir gün kalsa bile, Yüce Allah kesinlikle o günde bizden –bizim ailemizden- olan birisini ayağa kaldıracaktır ve o yeryüzünü, zulümle dolduğu sırada adaletle dolduracaktır.”⁵

Buharî ve Muslim de kendi Sahih adlı eserlerinde Hz. Mehdi (a.f) hakkında şu hadisi naklederler: Resulullah şöyle buyurdu:

“Sizin durumunuz ne olur o zaman ki Meryem'in oğlu (İsa a.s gökten) iner ve imaminiz sizden olur.”⁶

Bu hadis açıkça Hz. Mehdi'nin kıyam edeceği dönemde Hz. İsa'nın da gökten ineceğini ve Hz. Mehdi'ye uyacağına açıklamaktadır. Dikkat edilmesi gereken nokta şu ki bu hadis Hz. Mehdi'nin, Hz. İsa'nın (a.s) hazır bulunduğu bir sırada bile imamlık görevinin üstleneceğini açıklaması ve Hz. İsa'nın ona uyacağını göstermesi yönünden de Hz. Mehdi'nin sıradan bir kişi olmayıp yüce bir makama sahip masum imam olduğunu göstermektedir. Çünkü masum olan birisine gayri masumun önder olması asla mümkün olamaz.

Mutezile âlimlerinden olan İbn Ebi'l-Hadid, bu konu hakkında şöyle yazmaktadır: Bütün İslâmî fırkalar, dünyanın ömrünün Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhuruyla son bulacağı konusunda görüş birliği içerisindeyler.⁷

⁴ A.g.e.

⁵ A.g.e.

⁶ Buharî, *Kitabu Bedu'l-Halk*, c. 4, s. 143; Sahih-i Muslim, *Bâb-ı Nuzul-i İsa*, c. 1, s. 94.

⁷ a.g.e, s. 700.

Ehl-i Sünnet'in meşhur âlimlerinden olan Şeyh Süleyman Kundûzî, "Yenabiu'l-Meveddet" adlı kitabında şöyle nakletmektedir:

"Ne'sel adında Yahudi bir adam Peygamber'in (s.a.a) yanına gelecek ona bir takım sorular sordu. Sorularının arasında, ondan sonra kimlerin vasi ve halife olacağını da sordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.a) onları şöyle tanıttı:

"Benim vasım Ali b. Ebi Talip'tir. Ondan sonra, onun iki oğlu Hasan ve Hüseyin'dir. Hüseyin'den sonra dokuz imam onun neslindendir." Yahudi adam "Onların isimleri nedir?" diye sordu. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Hüseyin bu dünyadan gittikten sonra onun oğlu Ali gelecektir ve Hüseyin'in oğlu da bu dünyadan gittikten sonra onun oğlu... ve Hasan bu dünyadan gittikten sonra onun oğlu Hüccet Muhammedi'l-Mehdi gelecektir. Bunlar on iki imamlardır."¹

Şunu da bilmek gerekmektedir ki Şia'ya en aşırı karşı olan gruplar –Vahhabîler- bile bu konuyu (mehdeviyyet) kabul etmektedirler. Arabistan'ın önemli dinî merkezlerinden biri olan "Rabitatu'l-Alemi'l-İslâmî" adındaki kuruluşu, bu konu hakkında bir beyanname yayımlamıştır. Bu beyannamede şöyle geçmektedir:

"O, Peygamber'in (s.a.a) sahih hadislerde haberini verdiği on iki Hulefa-yı Raşidin'in sonuncusudur ve Hz. Mehdi (a.f) hakkında Peygamber'in (s.a.a) birçok sahabelerinden hadis nakledilmiştir... Hadis hafız ve yazarlarından olan bir topluluk açıkça, Hz. Mehdi (a.f) ile ilgili olan hadislerin, hem sahih ve hem de hasen hadis türünden ve bunların toplamının kesinlikle mütevatir olduğunu, Hz. Mehdi'nin (a.f) kıyamına inanmanın vacip olduğunu, bu inancın Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın kesinleşmiş inançlarından olduğunu ve bunun sadece cahil ve bid'at ehli kişiler dışında hiç kimsenin inkâr etmediği bir gerçek olduğunu söylemişlerdir."²

Sonuç olarak bazı İslâmî konular araştırmacıları, bu konu hakkında Ehl-i Sünnet kanalıyla ulaşan rivayetlerin sayısının iki yüz hadis olduğunu tahmin etmektedirler. Oysaki bu konu hakkında Şia kanalıyla ulaşan rivayetlerin sayısı belki 500 hadisten daha fazladır.³

¹ Mekarim Şirazî, Nâsır, *Gençler için 50 Usul-i Akaid dersi*, s. 306.

² a.g.e, s. 320.

³ Mekarim Şirazî, Nasır, *Hükümet-i Cihani-yi Hazreti Mehdi*, s: 151

Şunu da söylemek gerekmektedir ki; bu konu hakkında Ehl-i Sünnet hadislerinin Şia'nın hadislerinden az olmasının nedenlerinden biri de Şia'nın, Ehl-i Sünnet'in aksine Ehlibeyt İmamlarının rivayetlerini tıpkı Hz. Resulullah'ın (s.a.a) rivayetleri gibi hüccet bilmeleridir. Ancak Ehl-i Sünnet sadece Hz. Resulullah'ın (s.a.a) rivayetlerini muteber bilmektedir.

Yukarıdaki konuların toplamından elde edilen şudur: Hz. Resulullah (s.a.a) mehdeviyyet konusunu tıpkı İmam Ali'nin (a.s) velayeti konusu gibi Gadir-i Hum'da ümmetine açıkça beyan etmiştir. Ancak Ehl-i Sünnet, tıpkı Hz. Resulullah'ın (s.a.a) ilk halifesi konusunda Şia mezhebiyle ihtilafta oldukları gibi bu konuda da ihtilaftadırlar ve onu başka türlü beyan etmektedirler.

Buna göre, Hz. Mehdi (a.f) konusu, Hz. Resulullah (s.a.a) tarafından açıkça beyan edilmiştir. Bu da, bu konunun oldukça önemli olmasından kaynaklanmaktadır.

Her Gün Âşura, Her Yer Kerbela

Soru

Birçok kişiden “Her gün Âşura’dır, her yer Kerbela.” hadisinin çok zayıf bir hadis olduğu veya böyle bir hadisin olmadığını duydum. Sizden ricam bu konuda daha fazla bilgi vermenizdir. Bu söz bir hadis ise lütfen onun itibar ve doğruluğunun ne ölçüde olduğunu söyleyiniz.

Kısa Cevap

Hadis kitaplarında “Her gün Âşura’dır, her yer Kerbela” sözünün masumlara ait olduğuna dair bir delile rastlamadık. Ancak bu söz Kerbela olayı hedef ve maksadını ifade etmek yönünden güzel bir anlamı ifade eden anlamlı mesajlar içeren bir sözdür. Zira İmam Mehdi (a.s) zuhur edip zalimlerin kökünü kazıyınca kadar zalimin mazluma yapacağı zulüm bitmeyecektir. Âşura günü gibi bir günün olması mümkün olmamakla beraber Âşura kültürü devam etmektedir ve Kerbela’da, İslâm uğruna direnişin ve zulümle, adaletsizlikle mücadele etmenin sembolü olmuştur.

Masum İmamlar (a.s) bize, zalimlerin zulmüyle mücadele etmenin gerekliliğini öğretmiş, kendileri de buna amel etmişlerdir. Âşura, belli bir zaman ve mekân içinde sınırlanmış bir olay değildir.

Ayrıntılı Cevap

Hadis kitaplarında “Her gün Âşura’dır, her yer Kerbela” sözünün Masumlara (a.s) ¹ ait olduğuna dair bir delile rastlamadık. ²

Ancak bu söz Kerbela olayı hedef ve maksadını ifade etmek yönünden güzel bir anlamı ifade eden anlamlı mesajlar içeren bir sözdür. Zira İmam Mehdi (a.s) zuhur edip zalimlerin kökünü kazıyınca kadar zalimin mazluma yapacağı zulüm bitmeyecektir. Âşura günü gibi bir günün olması mümkün olmamakla beraber Âşura kültürü devam etmektedir ve Kerbela da, İslâm uğruna direnişin ve zulümle, adaletsizlikle mücadele etmenin sembolü olmuştur. Masum İmamlar (a.s) bize, zalimlerin zulmüyle mücadele etmenin gerekliliğini öğretmiş, kendileri de bu yolu takip etmişlerdir. Âşura, belli bir zaman ve mekân içinde sınırlanmış bir olay değildir.

“Her gün Âşura’dır, her yer Kerbela” sözü, hakla batıl arasındaki savaşın her yer ve zamanda süreceğini göstermektedir. Âşura ve Kerbela bu zincirin parlak halkalarından biridir. Hakla batıl daima birbirlerine karşı mücadele ve savaş halindedirler. Hakkın savunuculuğunu üstlenen özgür insanlar sürekli batıla karşı savaş vermişlerdir. Hak ve batıl mücadelesini umursamamak dinsizliktir.

İmam Hüseyin’in (a.s) gerçek takipçilerinden ve İslâm Cumhuriyeti’nin kurucusu büyük mücahid İmam Humeyni (r.a) de yukarıdaki sözü büyük bir söz diye nitelendirmektedir. O, Âşura’nın manasının korunmasına ve Kerbela’nın rolünün yerine getirilmesine önem vererek şöyle demiştir: “Bu söz (Her gün Âşura’dır, her yer Kerbela) büyük bir sözdür... Halkımız her gün bu manayı algılamalıdır; bugün Âşura günüdür ve biz zulmün karşısında durmalıyız. Burası Kerbela’dır ve Kerbela’nın

¹ Bazıları herhangi bir kaynak göstermeden bu sözü İmam Sâdık’tan (a.s) nakletmişlerdir. Bkz. Abbas Azizî, *Peyam-ı Âşura*, s. 28; Cevad Muhaddisî, *Ferheng-i Âşura*, s. 371.

² Bazıları da bu sözün Masumlar’dan (a.s) rivayet edilen bir hadis olmadığına dair karineler zikretmişlerdir. Bkz. *Mecelle-i Ulum-u Hadis*, no: 26.

rolünü yerine getirmeliyiz. O, belli bir yere ait değildir, belli kişilerle sınırlı değildir. Kerbela olayı yetmiş iki kişilik bir gurupla ve Kerbela toprağıyla sınırlı değildir. Her yer bu rolü üstlenmelidir.”³

İmam Humeynî (r.a), Seyyid-i Şüheda’nın (a.s) kıyam ve şehadetinin Müslümanların toplumsal hareketlerinin dayanağı olması gerektiğine inanıyor ve kendisi de Hüseyinî kıyamı İslâm İnkılâbı hareketinin temeli biliyordu: “Seyyid-i Şüheda’nın işi, onun sahip olduğu ideal, gittiği yol, şehadetinden sonra İslâm’a zafer kazandırdı. Bu eğitici olayda hem görev vardır, hem de müjde: Görev, mustazafların az sayıda da olsa büyük bir şeytani güce sahip olan müstekbirlerin aleyhine şehidlerin efendisi gibi kıyam etmeleridir. Müjde ise şehidlerimizin Kerbela şehidlerinden sayılmalarıdır.”

Yine şöyle demiştir: “Âşura savaşı, zaman yönünden en kısa savaştı (yarım gün) ama etki ve uzantı yönünden ise hak ve batıl arasındaki en uzun savaştır. Kerbela’da olmak ve Şehidlerin İmamına yardım etmek (keşke sizinle beraber olsaydık ve o büyük feyze bizde ulaşıydık) ⁴ arzu edildiği sürece Kerbela cephesi sıcak kalacak ve Âşura savaşı devam edecektir.”⁵

Başka bir deyişle, İmam Hüseyin (a.s), Hz. Âdem, Hz. İbrahim, Hz. Nuh, Hz. Musa ve Hz. İsa’nın (a.s) ve Hz. Muhammed’in (s.a.a) varisi ise onun (a.s) Âşuravari takipçileri de kanlı cihat ve şehadetin varisidirler ve Kerbela sancağını yere bırakmayacaklardır. Teşeyyünün bu yapısı onun siyasi boyutudur. Nitekim İmam Hüseyin (a.s) şöyle buyuyor: “Bende sizin için bir örnek vardır.”⁶

Bu görüş, Kerbela ve Hüseyinî kıyam yalnızca İmam’a (a.s) aittir, Ondan (a.s) başkası bu yoldan gidemez tezini reddetmektedir.

³ Sahife-i Nur, c. 9, s. 202.

⁴ Ziyaret-i Âşura

⁵ Sahife-i Nur, c. 20, s. 195.

⁶ Tarih-i Taberî, c. 4, s. 304.

Hikmet

Soru

Bir takım hadislerde yer alan bazı tavsiyelere göre insanın kimden ilim aldığına dikkat etmesi gerekir. Oysa diğer bir tavsiyede şöyle yer alır “Söylenene bak, söyleyene değil.” Bu iki söz arasında görünen çelişkiyi nasıl çözmeliyiz?

Kısa Cevap

İnsan her zaman için hakka karşı teslimiyet içinde olmalıdır. Eğer aklî ve dinî ölçüler gereğince bir sözün ve delilin doğruluğu insana ispatlandı mı, o sözü söyleyenin kim olduğuna bakmadan kabul etmelidir. Ancak şu da açıktır ki insanın kendi ilmine inanan ve yaşantılarında ondan yararlanan kimselerden ilim öğrenmesi daha faydalıdır. Kendi bilgisine inanmayan ve amelinde ona önem vermeyen kimseden hak sözü öğrenmeye gelince, onun bu durumu sözünün hak oluşuna bir zarar vermese de ondan bir şey öğrenen kimsede bıraktığı psikolojik olumsuz etkileri beraberinde getirir. Öğrenci onun söz ve davranışı arasında çelişki bulur. Diğer yandan da böyle öğreticiler hak ve batılı birbirine karıştırarak kendi muhataplarını haktan saptırmaya çalışabilirler.

Dinî öğretilerin tümünü dikkate aldığımızda şu sonuca varabiliriz: İnsan kendine kılavuz ve öğretici seçme konusunda gereken dikkati göstermelidir. Ama buna rağmen onların kişilikleri, sözlerinin doğruluğunu belirlemede tek ve belirleyici unsur sayılmaz.

Buna göre imanlı kişiler eğer diğer görüşlere sahip inançları zayıf kişilerin nezdinde hikmetli bir düşünce bulurlarsa inceleyip iyice araştırdıktan ve doğruluğundan emin olduktan sonra onu kabul etmekten kaçınmamalıdır.

Ayrıntılı Cevap

Sorunun cevabına geçmeden önce normal hayatta karşılaştığımız durumlarla ilgili olarak iki soruyu ortaya atalım:

1 Soru: Eğer kişinin yakınları arasında çeşitli ahlâkî bozuklukları olan bir kimse olur ve kişinin oğlu ondan bir soru sorar ve o da doğru

bir cevap verirse sizin oğlunuza o adamın kötü olması yüzünden bu cevap yanlıştır demeniz doğru olur mu? Açıktır ki böyle bir şey doğru olmaz. Çünkü doğru cevap kime ait olursa olsun doğruluğunu yitirmez.

2 Soru: Oğlunuzun derslerini güçlendirmek isterseniz ahlâkî bozuklukları olan, çeşitli suçları işlemekten sakınmayan, kötü alışkanlıkları olan bir öğretmenin yanına onu gönderir misiniz? Yoksa bu işin doğuracağı kötü sonuçları nazara alarak bu işten sakınır mısınız? Bellidir ki ikinci şıkkı tercih edersiniz.

Birinci bakışta rivayetler arasında müşahede edilen uyumsuzluk ve çelişki de yukarıdaki iki soruya dikkat edildiğinde çözümlenmiş olur. Şöyle ki:

1. İslâm'ın nazarında hak ve batılı teşhis etmekte yalnızca sözü söyleyenin kişiliği ölçü kabul edilmez. O sözü tahlil ederek genel ilkeler ve dini kaideler çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Bu inceleme sonucunda eğer o sözün doğru olduğu ortaya çıkarsa söyleyenin kişiliğine bakmaksızın onu kabul etmemiz gerekir.

İslâm Peygamberi şöyle buyuruyor:

“İlim öğrenmeye çalışın, o ilim Çin’de bile olsa”¹

İmam Ali (a.s) de şöyle buyuruyor:

“Sana hikmetli bir söz sunan kişinin o sözünü kabul et ve deneni söze bak diyene bakma!”² Yine diğer bir yerde de şöyle demiştir: “Hikmeti nerede bulsan onu ele geçir, çünkü bazen hikmetli söz münafık kişinin göğsünde olur ve bu hikmet diline dökülünceye kadar onun içinde çalkalanıp durur. Bu hikmetten, sadece imanlı kişiler gerçek faydayı elde ederler.”³

Yine başka yerde şöyle buyurmuşlardır:

“Hikmet mümin kişinin yitik malıdır. Onu nerede olursa olsun hatta inançsız kişinin dilinde bile olsa aramalı ve elde etmelidir.”⁴

¹ Hurr Âmulî, Muhammed b. Muhammed b. El-Hasan, *Vesailu's-Şia*, c. 27, s. 27, H. 33119, Muessetu Alu'l-beyt, Kum, h.k. 1409.

² Temimi Amudî, Abdu'l-Vahid b. Muhammed, *Gureru'l-Hikem ve Dureru'l-Kelim*, s. 57, H. 612, Defter-i Tebliğat-i İslami, Kum, h.ş. 1366.

³ *Nehcû'l-Belağa*, s. 481, 79. Hikmet, Daru'l-Hicre yayınları, Kum.

⁴ a.g.e, 80. Hikmet.

Bu tür rivayetlerden anlaşılan şu ki hak sözü ve hikmetli düşünceleri mümkün olan her vesile ile elde etmek gerekir. Elbette bu yolda adım atan kişinin kendisi de fikir sahibi olmalı ve diğer kişilerin düşüncelerini eleştirebilmelidir. “Hz. İsa (a.s) da kendi takipçilerine diğerlerinin sözlerini azami dikkatle incelemeyi tavsiye etmiştir.”¹ Bu bağlamda sizin Hz. Ali’den (a.s) naklettiğiniz sözde geçen “denilene bakın” cümlesindeki “bakın” tabiri –bu tabirin Kur’ân ve hadisteki kullanımlarından anlaşıldığına göre-² uymak ve kabul etmek anlamında değil, diğerlerinin sözlerine dikkat etmek, onları incelemek anlamındadır.

2. Diğer yandan acaba İslâm’a göre üstat ve öğretmen seçiminde kayıtsız davranabilir miyiz ve herhangi bir kişiyi sadece bir dalda bilgisi var diye kendimize kılavuz ve önder seçebilir miyiz?

Bu sorunun cevabı kesin olarak olumsuzdur. İslâm’a göre seçilen kılavuz ve öğretmende bir takım özelliklerin varlığına da dikkate almak gerekir. Örneğin onun kendi nefisine hâkim oluşu, dinini koruyan biri olması ve Allah’ın emirlerine riayet etmeye özen göstermesi gibi özellikleri nazara almak gerekir.³ Bu özelliklere sahip olmayan bir bilgin, kendi talebelerine bazı hikmet ve bilgileri aktarsa bile şu yanlış tutum ve tavırları takınması mümkündür:

a) Bilinmesini kendi maddi çıkarlarıyla uyum içinde bulmadığı bilgileri öğrencilerine öğretmekten kaçınabilir. Kur’ân-ı Kerim bu tür bilgilere işaret ederek onları kınamaktadır.⁴

b) İlim öğrenen kimseler, onlara ilim veren kişinin kendisinin amel etmediğini gördüklerinde ruhsal yönden bilgilerin doğru olmadığı, olsaydı kendisi faydalanırdı düşüncesine kapılabilirler.

Zülkarneyn’in vasiyetinde şu noktaya değinilmiştir: “Bilgiyi kendi bilgisinden yararlanmayan kişiden öğrenme. Çünkü sahibine bir faydası olmayan bir bilgi size de bir yarar sağlamaz.”⁵ Hz. İsa (as) da şöyle demiştir:

¹ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu’l-Envar*, c. 2, s. 96, 39. Hadis, Daru’l-Vefa, Beyrut, 1404.

² Maide/75, Enam/65 ve...

³ *Vesailu’s-Şia*, c. 20, s. 25, 24938. Hadis.

⁴ Bakara, 146, 159, 174 ve...

⁵ *Biharu’l-Envar*, c. 2, s. 99, 53. Hadis.

“Dünyaya düşkünlük dinin hastalığına yol açar. Âlim ise dinin tabibidir. Eğer bir tabibin bilerek kendisini hastalığa duçar ettiğini görseniz ona iyimser olmayın ve bilin ki o başkaları için de bir yarar sağlamaz.”⁶

c) Kendisini arındırma yolunda bir çaba göstermeyen bir takım bilgilere vakıf kimse, diğer insanlara nazaran daha fazla tehlikeli olabilir. Şöyle ki o kendi bilgilerinden yararlanıp hak ve batılı birbirine karıştırarak oluşturduğu bir karma fikri insanlara sunmaya kalkışabilir ve zahirde mantıklı görünen bazı şüpheler icat ederek halkı doğru yoldan çıkarabilir.

Allah bu tür bilgilere hitap ederek şöyle buyurmuştur:

“Hak ve batılı birbiriyle karıştırmayın ve bu yolla hakkı gizlemeyin.”⁷

Emiru'l-Muminin Hz. Ali (a.s) kendi yürek acısını ifade eden bir sözünde şöyle demektedir:

“İki grup benim belimi kırdı: Dinin dilini bilen fasıklar ve zâhirî gören cahiller...” Yine şöyle buyurmuştur ki: “Ben Peygamber’den (s.a.a) duyduğum ki: “Bu ümmetin helaki dinin dilini bilen münafık kişiler tarafından olacaktır.”⁸

Bu kişilerin örneğini, kendi batıl görüşlerini Kur’ân âyetlerine dayanarak⁹ desteklemeye çalışan Hariciler’de görmek mümkündür. Bunlar Kur’ân’dan bazı âyetlere dayanıp Hz. Ali’yle (a.s) mücadele etmeye kalkışmışlardır. Hz. Ali (a.s) onların bu tavrına karşı şöyle demiştir:

“Bunlar hak söz ile batıl maksatlarına ulaşmak istiyorlar.”¹⁰

Yukarıda açıkladığımız ihtimalleri nazara alarak, kişinin imansız bilgilerin etkisinde kalarak imani sorunlarla karşı karşıya gelmemesi için üstat ve kılavuz seçiminde dikkat göstermesi din önderlerinin önemli tavsiyeleri arasında yer alır.

Buna rağmen insan adalet çizgisinden çıkmamalı, bu tür kişiler tarafından bile olsa ortaya konulan doğru sözleri sırf kişiliği beğenilmeyen

⁶ Vesailü’ş-Şia, c. 20, s. 25, 24938. Hadis.

⁷ Bakara Sûresi ve Âl-i İmran, 71.

⁸ Şeyh Saduk, *el-Hisal*, c. 1, s. 69, 103. Hadis, İntişarat-ı Camia-yi Muderrisin, Kum, 1403.

⁹ Enam, 57; Yusuf, 40 ve 67.

¹⁰ *Nehcû'l-Belağa*, s. 82, 40. Hutbe.

bir kişi demiştir, diye reddetmemelidir. Buna göre yukarıda açıklanan iki gurup hadis birbirleriyle çelişmediği gibi birbirlerinin tamamlayıcısı sayılırlar.

Hz. Peygamber'in Ebuzer'e Nasihatleri

Soru

Duyduğuma göre bir hadiste Hz. Peygamber efendimiz, kıymetli sahabeti Ebuzer'e çok önemli nasihatlerde bulunmuştur. Bu hadisi tam metniyle benim için yazar mısınız?

Cevap

Ebu'l Esved Dueli şöyle diyor: Ebuzer Cundeb İbni Cunede'nin (r.a) sürüldüğü yer olan Rebeze'ye vardım. O bana şöyle bir rivayet nakletti: Günlerden bir gün sabahleyin mescitte Allah Resulü'nün (s.a.a) yanına vardım. Mescitte Allah Resulü (s.a.a) ve onun yanında oturan Ali (a.s) dışında kimseyi görmedim. Vakti ganimet saydım ve Allah Resulü'ne şöyle arz ettim: Ey Allah Resulü! Babam ve anam sana feda olsun. Bana bir tavsiyede bulun ki Allah onun vesilesi ile bana fayda versin.

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "Evet, sen ne kadar yüce bir insansın ey Ebuzer! şüphesiz sen biz Ehli Bey'ten sayılırsın. Sana bir vasiyette bulunuyorum. Öyleyse onu hıfzet (ve amel et). Zira bu vasiyet, hayrın yollarını ve yordamlarını kapsamaktadır. Neticede eğer sen bu vasiyeti hıfzeder ve amel edersen, dünya ve ahiretin hayrı senin için olur.

Ey Ebuzer! Allah'a O'nu gryormuşsun gibi ibadet et. Eğer sen O'nu görmesen de O seni görüyor. Bil ki Allah'a ibadetin başlangıcı (ilk merhalesi) O'nu Tanımaktır. O, evveldir ve O'ndan önce hiçbir şey yoktur. O, tektir ve O'nun ikincisi ve eşi yoktur. O, bakidir son olmadan (ebedidir). Gökleri, yeri ve o ikisinde ve o ikisinin arasında olan her şeyi O yarattı. O, çok lütfeden ve haberdar olandır. Ve O her şeye kadirdir...

Daha sonra bana iman etmek ve yüce Allah'ın beni müjdeleyici, uyarıcı, O'nun izniyle Allah'a davet eden ve aydınlatıcı bir meşale olarak tüm insanlara gönderdiğine itiraf etmek.

Daha sonra Allah'ın onlardan her türlü kiri giderdiği ve onları tertemiz kıldığı benim Ehli Beyt'ime muhabbeti tavsiye ediyorum.

Bil ki ey Ebuzer! Şüphesiz aziz ve celil olan Allah, Ehli Beytimi benim ümmetimin içinde "Nuh'un Gemisi" gibi karar vermiştir. Her kim ona binirse kurtulur ve her kim de ondan yüz çevirirse boğulur. Ve yine Ehli Beytim, İsrail oğullarının içindeki "Hitte Kapısı" gibidir. Her kim o kapıdan girerse âmândadır.

Ey Ebuzer! Sana ettiğim tavsiyeyi koru, dünya ve ahirette mutlu olursun.

Ey Ebuzer! İki tane nimet vardır ki insanların çoğu onlar hakkında ziyandadırlar: Sağlık ve feragat.

Ey Ebuzer! Beş şeyden önce beş şeyin ganimetini bil. İhtiyarlığından önce gençliğini, hastalığından önce sağlığını, fakirliğinden önce zenginliğini, meşgul olmadan önce feragatini ve ölümünden önce hayatını ganimet bil.

Ey Ebuzer! Sakın uzun arzularınla işlerini geciktirme. Çünkü bugün senindir ve yarın senin değildir. Eğer yarının olursa, bugünde olduğun gibi ol. Eğer yarının olmazsa, bugünün ihmalkârlığı için pişman olmazsın.

Ey Ebuzer! Nice güne başlayan vardır ki günü tamamlamazlar ve nice yarını bekleyenler vardır ki yarına varmalar.

Ey Ebuzer! Eğer ecele ve sana doğru nasıl gelişine baksan, arzuya ve onun aldatışına düşman kesilirdin.

Ey Ebuzer! Dünyada garipmişsin gibi ya da yoldan geçen birisi gibi ol ve kendini kabirlerin ashabından say.

Ey Ebuzer! Sabahladığında, kendine akşama varacağın ümidini verme ve akşamladığında ise kendine sabaha varacağın ümidini verme. Hastalanmadan önce sağlığından ve ölmeden önce hayatından faydalan. Çünkü yarın isminin ne olacağını bilmiyorsun.

Ey Ebuzer! Günah halinde ölümün sana gelip çatmasından kork. Öyle bir halde ne geçmişî telafi etmek için fırsat vardır, ne tövbe için ve dünyaya yeniden dönmek için imkan vardır, ne senden sonrakiler (varislerin)

birakılıklarından dolayı seni överler ve ne de öndeki (yüce Allah) meşgul olduklarından (günahlarından) dolayı seni mazur görür.

Ey Ebuzer! Ondan kaçanın uyuduğu cehennemin ateşi gibi ve onu isteyen uyuduğu cennet gibi bir şey görmedim.

Ey Ebuzer! Ömrün hakkında, dirheminden ve dinarından daha fazla cimri ol.

Ey Ebuzer! Sizden her biriniz, tuğyan ettiren zenginlik ya da (Allah'ı) unutturan fakirlik ya da bedeni bozan hastalık veyahut ta işten düşüren ihtiyarlık veya aniden ulaşan ölüm ya da fitneci deccal ya da korkunç ve acı olan kıyamet dışında bir şeyi mi bekliyor?

Ey Ebuzer! Kıyamet günü Allah'ın yanında yeri en kötü olan ilminden faydalanmayan âlimdir. Her kimi ilmi, insanların yüzüne vurmak için talep ederse, cennetin kokusunu alamaz.

Ey Ebuzer! Her kim ilmi, insanları atlatmak için talep ederse, cennetin kokusunu alamaz.

Ey Ebuzer! Bilmediğin bir şey hakkında soru sorulduğunda, "Bilmiyorum" de, (olumsuz) etkilerinden kurtul. Bilmediğin bir şey hakkında insanlara fetva verme, kıyamet gününde Allah'ın azabından kurtul.

Ey Ebuzer! Kıyamet günü cennet ehlinde bir grup, cehennem ehlinde bir gruba bakar ve şöyle derler: Sizi cehenneme götüren şey ne idi? Hâlbuki bizler, sizin terbiyeniz ve öğretmeniz neticesinde cennete gittik. Onlar şöyle derler: Biz hayra emrederdik ama ona amel etmezdik.

Ey Ebuzer! Şüphesiz övgüsü celil olan Allah'ın hakları, kulların onları yerine getirebileceklerinden daha büyüktür. Allah'ın nimetleri de kulların onları sayabileceklerinden daha çoktur. Lakin sizler sabah akşam tövbe ederek O'na dönün.

Ey Ebuzer! Sizler gece gündüz geçtikçe azalan ömürler ve korunan amellere sahipsiniz. Ve ölüm, aniden gelir. Herkim hayır ekerse, ümit edilir ki hayır biçsin ve her kim de şer ekerse ümit edilir ki pişmanlık biçsin. Her çiftçi, ektiğini biçer.

Ey Ebuzer! Yavaş hareket edenin nasibini başkası alamaz ve hırslı olan da ona takdir edilenden daha fazlasına ulaşamaz. Her kime bir hayır

verilmişse şüphesiz onu Allah vermiştir ve her kim de bir şerden korumuşsa şüphesiz Allah onu korumuştur.

Ey Ebuzer! Takvalılar efendiler, fakihler önderlerdir ve onlarla oturmak ilmin ve faziletin artmasına sebep olur. Mümin günahını başının üstünde duran ve üzerine düşmesinden korktuğu bir kaya gibi görür. Kâfir ise günahını burnunun önünden uçup geçen bir sinek gibi görür.

Ey Ebuzer! Şüphesiz mübarek ve yüce olan Allah bir kula hayrı dilediğinde, onun günahlarını gözlerinin önünde canlanmış bir şekilde ve günahı da ona ağır bir vebal olarak karar kılar. Bir kula da şerri dilerse ona günahlarını unutturur.

Ey Ebuzer! Günahın küçüklüğüne bakma. Lakin kime karşı isyan edildiğine bak.

Ey Ebuzer! Müminin nefsinin gınahtan duyduğu rahatsızlık bir serçenin tuzağa düştüğünde duyduğu rahatsızlıktan daha şiddetlidir.

Ey Ebuzer! Her kimin sözü fiiliyle uyum içinde olursa, (saadetten) payına ulaşmıştır. Ve her kimin sözü fiiliyle muhalif olursa (mükâfatların alınacağı zaman) kendisini kınayacaktır.

Ey Ebuzer! Şüphesiz insan, işlemiş olduğu gınahtan dolayı (takdir edilmiş rızkindan) mahrum kalır.

Ey Ebuzer! Senin için onda bir fayda olamayan her şeyi terk et; sana faydası olmayan şey hakkında konuşma ve dilini paranı korudun gibi koru.

Ey Ebuzer! Şüphesiz senası celil olan Allah, bir grubu cennete götürür ve onlara o kadar nimet verir ki onlar artık yorulurlar. Onlar kendi üzerilerinden yüksek derece olan bir gruba bakarlar, onları tanırırlar ve şöyle derler:

Ey Rabbimiz! Onlar bizim kardeşlerimiz ve biz dünyada onlara birlikte idik. Neden dolayı onları bize üstün kıldın? Onlara şöyle denir:

Heyhat, heyhat! Sizler tok olduğunuzda, onlar açtı; Sizler susuz olduğunuzu gidermiş olduğunuz halde, onlar susuz idi; sizler uyuduğunuz halde, onlar ibadet için kalkıyorlardı ve sizler evlerinizde otururken, onlar Allah için dışarı koşuyorlardı.

Ey Ebuzer! Senası celil olan Allah, gözümün aydınlığını namazda karar vermiştir. Namazı bana, aça yemeği ve susuza suyu sevdiği gibi sevdirmiştir. Aç, yemek yediğinde doyar ve susuz su içtiğinde susuzluğu gider. Ama ben namazdan asla doymuyorum.

Ey Ebuzer! Her ki gece gündüz vacip namazların dışında on iki rekât sünnet namaz kılsa, Allah'ın boynunda onun için cennette bir evin olması vacip haktır.

Ey Ebuzer! Namazda olduğun müddetçe, cebbar olan padişahın kapısını çalıyorsun. Her kim padişahın kapısını çok çalarsa, ona açılır.

Ey Ebuzer! Bir mümin namaza durduğunda, Arş'la onun arasını kapayan iyilik onun üzerine yağar ve Allah ona şöyle nida eden bir meleği görevlendirir: "Ey Âdemoğlu! Eğer namazda senin için ne olduğunu ve kiminle münacat ettiğini bilseydin, asla ondan vazgeçmezdin."

Ey Ebuzer! Kıyamet günün de bayrakdar olanların hoş haine! Onlar bayrağı alırlar ve insanlardan önce cennete giderler. Bil ki onlar seher vakitlerinde ve diğer vakitlerde herkesten önce mescitlere gidenlerdir.

Ey Ebuzer! Namaz, dinin direğidir ve (Allah'ı anan) dil daha büyüktür. Sadaka, günahları yok eder ve (insanlara faydalı olan) dil daha büyüktür. Oruç, ateşe karşı bir siperdir ve (günahlardan korunan) dil daha büyüktür. Cihad, şeref ve izzettir ve dil (ile yapılan cihad) daha büyüktür.

Ey Ebuzer! Cennete derecelerin arası, yerle gök arası gibidir. Kul yurkırı bakar ve neredeyse gözlerini kör edece bir nur parlar ve şöyle der: "Bu nedir?" Ona şöyle söylenir: "O, senin falan kardeşinin nurudur." O, şöyle der: "Falan kardeşim? Biz onunla dünyada birlikte amel ederdik. Ne oldu da benden üstün kılındı?" Ona şöyle denir: "O, amel olarak senden daha üstündü." Daha sonra onun kalbine rıza karar koyulur ve o da (kendi makamına) razı olur."

Ey Ebuzer! Dünya, müminin zindanı ve kâfirin cennetidir. Mümin onda geceyi ancak hüznün içinde sabahlar. Nasıl hüznülenmesin ki? Şüphesiz senası celil olan Allah onu cehenneme sokacağına dair vaade bulunmuştur ama onu cehennemden çıkaracağına dair vaade bulunmamıştır. Mümin, hastalıklar, musibetler ve acı olaylarla karşı karşıya gelir. Zulüm görür ama kimse ona yardım etmez. Bundan dolayı da Allah'tan sevap

diler. Mümin, dünyadan ayrılıncaya kadar hüznüldür. Dünyadan ayrıldığında ise, rahatlığa ve keramete çıkar.

Ey Ebuzer! Allah, uzun hüznü gibi bir şeyle hiçbir zaman ibadet olunmadı.

Ey Ebuzer! Her kime onu ağlatmayacak bir ilim verilmişse, şüphesiz ona faydası olmayan bir ilim verilmiştir. Zira aziz ve celil olan Allah Kuran'da âlimleri şöyle vasıflandırmıştır: “şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kuran) okununca, derhal yüz üstü secdeye kapanırlar. Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vadi mutlaka yerine getirilir. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kuran okumak) onların huşusunu artırır.”¹

Ey Ebuzer! Her kim ağlayabilirse, ağlasın ve ağlayamayan ise (en azından) kalbine hüznü aşına kılsın ve onu zorla da olsa ağlatsın. Zira katı kalp, Allah'tan uzaktır. Ama onlar bunu şuurunda değildirler.

Ey Ebuzer! Mübarek ve yüce Allah şöyle buyuruyor: Bir kul için iki korkuyu ve iki güveni bir araya getirmeyeceğim. Eğer dünyada benden güvende olursa kıyamet günü onu korkutacağım ve eğer dünyada benden korkarsa, kıyamet gününde ona güven vereceğim.

Ey Ebuzer! Kıyamet gününde kula günahları sunulur ve o şöyle der: Bilin ki ben (amelimin akıbetinden) korkardım. Neticede bağışlanır.

Ey Ebuzer! İnsan iyi bir amel eder ve ona itimat ederek küçük sayılan günahları işler ve sonunda Allah'ın huzuruna ondan gazaplı olduğu bir halde gelir. Bir insan da kütü amel eder ama onun akıbetinden de korkar. Böyle birisi de kıyamet günü güvende olduğu halde Allah'ın huzuruna gelir.

Ey Ebuzer! Bir kul günah eder ve o günahın sebebine cennete gider. Şöyle dedim: Nasıl olur bu babam anam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü! Şöyle buyurdular: O kimse, o günahı, sürekli gözlerinin önünde karar kılar ve o günahı kaçarak aziz ve celil olan Allah'a tövbe eder. Ve sonunda da cennete gider.

¹ İsra suresi, 107-109. ayetler.

Ey Ebuzer! Zeki olan, kendi nefsinı edep eden ve ölümden sonrası için amel edendir. Aciz kimse ise nefsinı ve nefsinin isteklerine uyduğu halde aziz ve celil olan Allah'tan ümitleri olan kimsedir.

Ey Ebuzer! Bu ümmetten ilk olarak kaldırılacak olan sıfat, emanetdarlık ve huşudur. Öyle ki artık bir tek huşu eden dahi görülemez.

Ey Ebuzer! Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki eğer dünyanın allah katında bir sivrisineğin ya da br sineğin kanadı kadar değeri olsaydı, kafiye bir içimlik bile su içirmezdi.

Ey Ebuzer! Dünya melundur ve onda olan her şey de melundur, ancak onunla Allah'ın rızasının talep edildiği müstesna. Allah'a dünyadan daha çok nefret edilecek bir şey yoktur. Allah onu yaratı ve daha sonra da ondan yüz çevirdi. Kıyamet kopuncaya kadar da ona bakmayacaktır. Aziz ve celil olan Allah'a O'na imandan ve O'nun terk etmeyi emrettiği şeyi terk etmekten daha sevimli bir şey yoktur.

Ey Ebuzer! Şüphesiz mübarek ve yüce olan Allah kardeşim İsa'ya şöyle vahiy etti: Ey İsa! Dünyayı sevme. Zira ben onu sevmiyorum. Ahireti sev. Zira o, dönüş yurduudur.

Ey Ebuzer! Şüphesiz Cebrail dünyanın hazineleri ile renkli bir kaptırın üzerinde bana geldi ve ban şöyle dedi: Ey Muhammed! Bu dünyanın hazineleridir. Ondan istifade etmen, senin rabbinin katındaki nasibinden bir şeyi eksiltmeyecektir. Ben şöyle dedim: Ey habibim Cebrail! Benim ona ihtiyacım yoktur. Doyduğun zaman rabbime şükrediyorum ve acıktığımda ise O'ndan istiyorum.

Ey Ebuzer! Aziz ve celil olan Allah bir kula hayrı dilediğinde, onun dinde fakih (derin anlayışlı ve düşünceli) ve dünyada da zahit kılar ve ona nefsinin ayıplarını gösterir.

Ey Ebuzer! Dünyada zühd içinde yaşayan her bir kul için Allah hikmeti onun kalbinde sabit kılar; dilini o hikmetle konuşturur; ona dünyanın ayıplarını, derdini ve devasını gösterir ve onu dünyadan salim olarak esenlik yurdu alan ahirete çıkarır.

Ey Ebuzer! Kardeşini dünyada zahitçe yaşadığını görürsen ona kullak ver. Zira o, hikmeti ilga ediyor. Ben şöyle dedim: Ey Allah'ın Resulü!

İnsanların en zahidi kimdir? O, şöyle buyurdu: “Kabirleri ve kabirde çürümeyi unutmayan; dünyanın fazla ziynetini terk eden; baki kalanı fani olana tercih eden; yarını kendi günlerinden (ömründen) saymayan ve kendisini ölümlerden sayandır.”

Ey Ebuzer! Mübarek ve yüce olan Allah bana mal toplamam için vahiy etmedi. Lakin bana şöyle vahiy etti: “Rabbini hamd et ve secde edenlerden ol. Yakın gelinceye kadar rabbine ibadet et.”

Ey Ebuzer! Şüphesiz ben kaba elbiseler giyiyorum; yerde oturuyorum; parmaklarımı yalıyorum ve eyersiz merkebe biniyor ve arkama da birisini bindiriyorum. Her kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.

Ey Ebuzer! Mal ve şeref sevgisi, insanını dini için, bir sürüye saldıran ve sabaha kadar zarar veren iki tane yırtıcı kurttan daha çok zarar vermesinden daha çok dinini ortadan kaldırır. O iki kurt, o sürüden bir şey geriye bırakmazlar ki. Ebuzer diyor ki şöyle dedim: Ey Allah'ın Resulü! Acaba Allah'tan korkanlar, huzu edenler, mütevazı olanlar ve Allah'ı çokça zikredenler mi insanlardan en önde cennete girecekler?

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: “Hayır, lakin Müslümanların fakirleri, insanların boyunlarına basarak cennete girerler. Cennetin hazinedarları onlara şöyle derler: Yerinizde kalın, hesap vermeden geçemezsiniz. Onlar şöyle derler: Neden dolayı hesap verelim. Allah'a yemin olsun ki biz bir şeye malik olmadık ki bağışta bulunduk mu ve adaletle davrandık mı diye hesap verelim. Bize fazladan bir şey verilmedi ki cimrilik mi ettik yoksa elimiz açık mıydı diye hesap verelim. Lakin bizler rabbimize ibadet ettik ve sonunda rabbimiz bizi davet etti ve biz de ona icabet etik.”

Ey Ebuzer! Şüphesiz dünya, kalpleri ve bedenleri meşgul eder. Şüphesiz mübarek ve yüce olan Allah, bizlere nimet olarak verdiği helal şeyden sorguya çekecektir. Haram olarak elde ettiklerimizin hesabı nasıl olacak?

Ey Ebuzer! Övgüsü yüce olan şüphesiz ben beni sevenlerin rızkını yetecek kadar olması ve bana buğzedenlerin mal ve evladının çok olması için Allah'a dua ettim.

Ey Ebuzer! Dünyada zühd içinde yaşayıp ahirete yönelenlerin hoş haline! Onlar, yeryüzünü kendilerine mekân olarak, toprağı sergi olarak ve suyu da kendilerine güzel koku olarak seçmişlerdir. Allah'ın kitabını kedilerine şiar (iç elbise) olarak ve duayı da disar (üst elbise) olarak seçmişler. Ve dünyayı da borç olarak vermişlerdir.

Ey Ebuzer! Ahiretin ekini, salih ameldir ve dünyanın ekini ise mal ve evlatlardır.

Ey Ebuzer! Şüphesiz Rabbim bana haber verdi ve şöyle buyurdu: “İzzetime ve celalime yemin olsun ki ibadet edenler, ağlamanın benim katımdaki değerini idrak etmediler. Şüphesiz ben cennetin üst derecesinde onlar için hiç kimsenin onda ortak olmayacağı bir saray yapıyorum.” Ebuzer diyor ki ben şöyle arz ettim: Ey Allah'ın Resulü! Müminlerin hangisi daha zekidir? Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: “Ölümü en çok zikreden ve onun için en güzel hazırlanan.”

Ey Ebuzer! Nur kalbe girdiğinde açılır ve genişler. Ben şöyle arz ettim: Bunun alameti nedir, babam anam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü! Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: “Ebedi yurda (ahirete) yönelme, aldatıcı yurttan (dünyadan) kenara çekilme ve ölüm gelip çatmadan onun için hazırlanma.”

Ey Ebuzer! Allah'tan sakın ve Allah'tan korkuyormuş gibi görünerek insanlara karşı riya etme. Neticede kalbin günahkâr olduğu halde, insanlar sana saygı gösterebilirler.

Ey Ebuzer! Senin için her şeyde hatta uyku ve yemekte de niyet olması gerekir.

Ey Ebuzer! Allah'ın celali senin sinende yüce olmalıdır. O'nu cahil insanların zikrettiği gibi basit zikretme. Onlar köpeklerle karşılaştıklarında derler ki Allah'ım, onu benden uzaklaştır ve domuzla karşılaştıklarında derler ki Allah'ın onu benden uzaklaştır.

Ey Ebuzer! Allah'ın, korkudan sürekli kıyamda duran melekleri vardır. Başlarını (aşağı indirmişler ve) Sur'a üfleninceye (kıyamete) kadar kaldırmazlar. Hep birlikte şöyle derler: Münezzehsin ve sana hamd olsun. Bizler sana layık olduğun şekilde ibadet etmedik.

Ey Ebuzer! Eğer bir insanın yetmiş peygamberin ameli kadar amel de olsa kıyamet gününde gördüğü şeyin şiddetinden amelinin az sayacaktır. Eğer cehennemin irininden bir kova güneşin doğduğu yere dökülse, güneşin battığı yerdeki insanların kafaları kaynar. Eğer cehennem bir defa coşsa, bütün yakınlaştırılmış melekler ve gönderilmiş peygamberler dizüstü çökerek şöyle derler: Rabbim, beni kurtar, beni kurtar. Hatta öyle ki İbrahim İshak'ı unuttur ve şöyle söyler: Ey Rabbim! Ben senin Halil'in İbrahim'im, beni unutma.

Ey Ebuzer! Eğer cennet ehli kadınlardan birisi, zifiri karanlık bir gecede dünyanın gökyüzüne doğarsa, bedir (ayın on üçüncü) gecesindeki ayın dünyayı aydınlatmasından daha üstün bir şekilde dünyayı aydınlatır. Onun yaydığı güzel kokuyu, bütün yeryüzü ehli alır. Eğer cennet ehlinin elbiselerinden bir elbise bugün dünyada sergiye koyulsa, ona bakan herkes bayılır ve gözler onun güzelliğini görmeye dayanamaz.

Ey Ebuzer! Cenaze teşyiinde, savaş anında ve Kuran okunduğunda sesini alçalt.

Ey Ebuzer! Bir cenazeyi teşyi ettiğinde, tefekkür ve huşu ile aklın onunla meşgul olsun. Bil ki sen de ona katılacaksın.

Ey Ebuzer! Bil ki her şey bozulduğunda, tuz onun ilacıdır. Ama tuz bozulduğunda, onun ilacı yoktur. Bil ki sizlerde iki tane (kötü) ahlak vardır: Gülünecek bir şey olmadan gülmek ve yanlışlık olmadan tembellik etmek.

Ey Ebuzer! Tefekkürle kılınan sıradan iki rekât namaz, kalbi teveccühün olmadan bir gece ibadetinden daha hayırlıdır.

Ey Ebuzer! Hak, ağır ve acıdır ama batıl hafif ve tatlıdır. Nice bir anlık şehvet, uzun hüznler doğurur.

Ey Ebuzer! İnsan fıkha ve kâmil anlayışa, insanları mübarek ve yüce olan azametinin yanında (idraki olmayan) develer olarak görmedikçe, ulaşmaz. Daha sonra kendi nefesine döner (bakar) ve kendisini onlardan daha hakir bulur.

Ey Ebuzer! İnsanların tamamını, dinlerinde ahmaklar ve dünyalarında akıllılar olarak görmedikçe iman hakikatine ulaşamazsın.

Ey Ebuzer! Hesaba çekilmeden önce nefsini hesaba çek. O, senin yarın kıyamette hesabını daha kolay eder. Ölçülmeden (tartılmadan) önce nefsini ölç (tart). Kıyamet gününde Allah'ın huzuruna çıkmak için hazırlıklı ol. Öyle ki hiçbir şey Allah'a gizli değildir.

Ey Ebuzer! Allah'tan hayâ et. Kuşkusuz ben, canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki tuvalete her gittiğimde başımı örtüyorum ve benimle birlikte olan iki melekten utanıyorum.

Ey Ebuzer! Cennete girmeyi istiyor musun? Arz ettim: Evet, babam sana feda olsun. Şöyle buyurdu: Arzunu kısalt, ölümü iki gözünün önüne dik ve Allah'tan hakkıyla hayâ et. Ebuzer diyor ki şöyle arz ettim: Ey Allah'ın Resulü! Hepimiz Allah'tan hayâ ediyoruz. Şöyle buyurdu: O, hayâ değildir. Lakin Allah'tan hayâ etmek, kabirleri ve harabeleri (ya da onda çürümeyi), karını ve onu doldurulanı ve başı ve onun ihtiva ettiği şeyi unutmamaktır. Her kim ahiret yüceliğini isterse, dünya ziynetini terk etmelidir. Eğer böyle olursan, Allah'ın vilayetine ulaşmışsın.

Ey Ebuzer! Yemek için yeterli olan tuz kadar iyilikle birlikte olan dua da yererlidir.

Ey Ebuzer! Amel etmeden dua eden kimsenin misali, yaysız ok atan kimsenin misali gibidir.

Ey Ebuzer! Kuşkusuz Allah, kulun salih olmasıyla evlatlarını ve evlatlarının evlatlarını salih kılar ve onu evinde ve evinin etrafında olanları da o, onların içinde olduğu müddetçe korur.

Ey Ebuzer! Kuşkusuz aziz ve celil olan senin rabbın üç kişi ile meleklerle karşı övünür: (Birincisi), bir çölde ezan okuyan ve daha sonrada kamet getirip namaz kılan kimse ile meleklerle karşı övünür. Rabbin melekler şöyle buyurur: (Ey melekler!) Benim kuluma bakınız, namaz kılıyor ve benden başkası onu görmüyor. Sonra yetmiş bin melek iner ve onun arkasında namaz kılarlar ve onun için ertesi güne kadar onun için istiğfar ederler.

(İkincisi), gece kalkıp tek başına namaz kılan, secde eden ve sonra da secdede uyuyan kimse ile Allah meleklerle karşı övünür. Yüce Allah şöyle buyurur: (Ey melekler!) Benim kuluma bakınız, onun ruhu benim yanımdadır ve cesedi ise secde halindedir.

(Üçüncüsü ise), cihat meydanında, yaranları kaçmış ve o ayakları sabit olarak cihada devam eden ve sonunda da şehit edilen kimse ile Allah melekler karşı övünür.

Ey Ebuzer! Her bir insan eğer yeryüzünden bir noktaya anlıni koyup secde ederse, o nokta mutlaka kıyamet gününde onun için şahadet verir. Ve yine eğer bir topluluk bir yerde konaklarsa, o yer ya onlara salâvat gönderir ya da lanet eder.

Ey Ebuzer! Hiçbir sabah akşam yoktur ki yerin bazı noktaları diğerlerini şöyle nida eder: Ey benim komşum! Bugün senin üzerinde yüce Allah zikredildi mi ya da bir kul sana alnını koyup Allah için secde etti mi? Bazıları evet der ve bazıları da hayır. Evet diyen kendisiyle övünür ve sevinir ve kendisini komşusuna karşı daha üstün görür.

Ey Ebuzer! Eğer bir genç, dünyayı ve dünyanın boş şeylerini terk eder ve gençliğini Allah'a itaatte geçirir de ihtiyarlarsa, Allah ona yetmiş iki siddikın mükâfatını verir.

Ey Ebuzer! Gafiller içerisinde Allah'ı zikreden cihattan kaçanlar içerisinde cihat eden kimse gibidir.

Ey Ebuzer! Salih bir kimseyle oturmak, yalnızlıktan daha hayırlıdır; yalnızlık, kötü bir kimseyle oturmaktan daha hayırlıdır. Hayırlı bir şeyi beyan etmek, suskunluktan daha hayırlıdır; suskunluk kötü bir şeyi beyan etmekten daha hayırlıdır.

Ey Ebuzer! Mümin dışında bir kimseyle birlikte olma. Yemeğini takvalı kimse dışında bir kimseye yedirme; sen de fasık kimselerin yemeğini yeme.

Ey Ebuzer! Allah yolunda sevdiğin kimseye yemeğini yedir ve seni aziz ve celil olan Allah yolunda seven kimsenin de yemeğini ye.

Ey Ebuzer! Kuşkusuz aziz ve celil olan Allah her konuşanın dilinin yanındadır. O halde insan Allah'tan sakınmalıdır ve ne dediğini de bilmelidir.

Ey Ebuzer! Fazla sözleri terk et. Sözden onunla senin hacetini ulaştırarak miktarı yeter.

Ey Ebuzer! Bir insana yalan olarak, duyduğu her şeyi söylemesi yeter.

Ey Ebuzer! Hiçbir şey, uzun süreli olarak zindana atılmaya dilden daha çok müstahak değildir.

Ey Ebuzer! Yaşlı bir Müslüman'a, Kuran'ı bilen ve ona amel edene ve adil hâkime saygı göstermek yüce Allah'ı yüceltmedendir.

Ey Ebuzer! Her bir kulun ahlakı kötü olduğu müddetçe, sürekli Allah'tan uzaklığı artar.

Ey Ebuzer! Dilini korumayan kimse herhangi bir ameli yerine getirmemiştir (salih amelleri boşa gitmiştir).

Ey Ebuzer! Sürekli (insanların) ayıpları arayan, onları öven, kınayan ve cedel eden olma.

Ey Ebuzer! Kulun ahlakı kötü olduğu müddetçe, sürekli Allah'tan uzaklaşır.

Ey Ebuzer! Güzel ve temiz söz sadakadır. Ve yine namaz için attığın her adım sadakadır.

Ey Ebuzer! Her kim Allah'a davet edene icabet ederse ve güzel bir şekilde Allah'ın mescitlerini imar ederse, Allah tarafından onun sevabı cennettir.

Ebuzer şöyle diyor: Şöyle arz ettim: Babam anam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü! Allah'ın mescitleri nasıl imar edilir?

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdular: Onlarda ses yükseltilmez; batıl işlere dalınmaz; alış veriş yapılmaz. Mescitte olduğun müddetçe boş şeyleri terk et. Eğer böyle yapmazsan, kıyamet gününde sakın ola mutlaka ve mutlaka kendinden başkasını kınamayasın.

Ey Ebuzer! Kuşkusuz yüce Allah, mescitte oturduğun müddetçe sana, aldığın her nefes karşılığında, cennette bir derce verir; melekler sana salâvat gönderirler; senin için her nefesin karşılığında, on iyilik yazılır ve senden on kötülük silinir.

Ey Ebuzer! Şu ayetin hangi şey hakkında indiğini biliyor musun? “Ey iman edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan sakının ki kurtuluşa erişebilirsiniz.” Arz ettim: Hayır, babam anam sana feda olsun. Şöyle buyurdular: “Namazdan sonra (diğer) namazı beklemek hakkında inmiştir.”

Ey Ebuzer! Zorluklarda (soğuk havada olduğu gibi) abdesti kâmil ve güzel almak, (günahların) keffarelerinden biridir. Mescide çok gidip gelmek de sizin (ayette geçen) “ribat”tır (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun).

Ey Ebuzer! Mübarek ve yüce olan Allah şöyle buyuruyor: “Kuşkusuz kullarım içerisinde bana en sevgili olan, benim için birbirlerini seven kimselerdir. Onların kalpleri mescitlere bağlıdır ve seher vakitlerinde istiğfar edenlerdir. Onlar öyle kimselerdirler ki yeryüzü ehli için cezalandırmayı irade ettiğimde, onları hatırlarım ve o cezayı onlardan kaldırırm.”

Ey Ebuzer! Üç şey dışından mescitte oturmak boştur: Namaz kılanın Kuran okuması, Allah’ı zikretmek ve bir ilim hakkında soru sormak.

Ey Ebuzer! Takvaya amelden çok önem ver. Çünkü takvayla olan bir amel az değildir. Kabul olan bir amel nasıl az olabilir ki? Aziz ve celil olan şöyle buyuruyor: “Allah (ameli) ancak ve ancak takva sahiplerinden kabul eder.”¹

Ey Ebuzer! Bir insan, kendi nefisini, ortağın kendi ortağını hesaba çekmesinden daha sıkı hesaba çekmedikçe takvalılardan olmaz. Neticede yemeğinin, içeceğinin ve elbisesinin nereden geldiğini bilmelidir. Helalden midir yoksa haramdan mı?

Ey Ebuzer! Her kimin malı nereden kazandığı umurunda olmazsa, aziz ve celil olan Allah’ın da onu nereden cehenneme sokacağı umurunda olmaz.

Ey Ebuzer! Her kimi insanların en değerlisi olması mutlu ediyorsa (en değerlisi olmak istiyorsa), öyleyse aziz ve celil olan Allah’tan sakınsın.

Ey Ebuzer! Sizlerden, senası yüce olan Allah’a en sevgili olan, O’nu en çok zikredendir; Allah’ın katında sizlerin en değerlisi, O’ndan en çok sakınanadır; Allah’ın azabından en çabuk kurtulanınız da O’ndan en şiddetli korkanınızdır.

Ey Ebuzer! Kuşkusuz takvalılar, (genelde) kaçınılmayan bir şeyden şüpheye düşmemek için ondan sakınan kimselerdir.

¹ Maide suresi, 30. ayet.

Ey Ebuzer! Her kim Allah'a itaat ederse, kuşkusuz Allah'ı zikretmiştir. Gerçi namazı, orucu ve Kuran tilaveti az olsa da.

Ey Ebuzer! Dinin aslı (kökü) veradır (günahlardan ve şüphelerden kaçınmadır) ve başı da itaattir.

Ey Ebuzer! Günahlardan kaçınan ol ki insanların en çok ibadet edeni olasın. Sizin dininizin en hayırlı kısmı günahlardan kaçınmaktır.

Ey Ebuzer! İlmin fazileti ibadetin faziletinden daha hayırlıdır. Bil ki sizler eğer o kadar namaz kılsanız ki beliniz bükülse ve o kadar oruç tutsanız ki çöp gibi olsanız, ancak günahlardan kaçınarak size faydası olur.

Ey Ebuzer! Dünyada vera (günahlardan ve şüphelerden kaçınma) ve zühd ehli, gerçekten de onlar Allah'ın evliya kullarıdır.

Ey Ebuzer! Her kim kıyamet günü üç şeyi kendisiyle birlikte getirmezse, kuşkusuz hüsrana uğramıştır. Ebuzer diyor: O üç şey nedir? Babam anam sana feda olsun. Peygamber Efendimiz (s.a.a) cevabında şöyle buyurdular: "Onu aziz ve celil olan Allah'ın haram kıldığı şeylerden engelleyen vera; cahilin sefihliğini onunla reddettiği hilim ve onun vesilesi ile insanlarla iyi geçindiği güzel ahlak."

Ey Ebuzer! Eğer insanların en güçlüsü olmak seni sevindiriyorsa (en güçlüsü olmak istiyorsan), öyleyse Allah'a tevekkül et. Eğer insanların en değerlisi olmak seni sevindiriyorsa (en değerlisi olmak istiyorsan), o halde Allah'tan sakın. Eğer insanların en zengini olmak seni sevindiriyorsa (insanların en zengini olmak istiyorsan), öyleyse aziz ve celil olan Allah'ın elinde olana kendi elinde olandan daha fazla güven.

Ey Ebuzer! Eğer insanların hepsi şu ayeti alsalardı, kuşkusuz onlara yeterdi: "Kim Allah'tan sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve ona hesap etmediği yerden rızık verir. Kim Allah'a tevekkül ederse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Şüphesiz Allah, her şey için bir ölçü koymuştur."¹

¹ Talak suresi, 2-3.

Hz. Peygamber'in (s.a.a) Tabibe Benzetilmesi

Soru

Hız. Ali'nin (a.s) Peygamber (s.a.a) hakkında söylemiş olduğu “O, tıbbıyla tedavi etme arayışı içinde olan bir tabiptir” sözünün anlamı nedir?

Kısa Cevap

İmam Ali (a.s) İslâm Peygamberi'ni (s.a.a) doktorlara ve tabiplere benzetmiştir. Çünkü Peygamber (s.a.a) doktorluğu ve tıbbıyla şiddetli bir şekilde ruhsal hastalıklara müptela olup tedaviye muhtaç olan kimşeleri tedavi etmek arayışı içindedir. Allah tarafından Peygamber'in (s.a.a) kendisine yüklenmiş olan risaleti insanların ruhunu tedavi eder şekilde beyan eder ve şöyle buyurur:

“O, tıbbıyla tedavi etme arayışı içinde olan bir tabiptir.”

O, cehalet türünden olan hastalıkların doktorudur, o kötü ahlaka müptela olan kimşelerin tabibidir. Kendi tıbbıyla seyir ve arayış içindedir. Yani seyyardır. Bu cümlemin anlamı şudur: O cahilleri, yollarını sapmış olan kimşeleri tedavi etmek için ortalara çıkmış, bu iş için kendini mesul hissetmiş ve kendini topluma sunmuştur.

Burada dikkate şayan olan nokta şudur: Hz. Muhammed'in (s.a.a) revaçta bulunan doktorlardan ayrıcalığı, revaçtaki doktorların insanların cisimleriyle ilgileniyor olmaları ama Peygamber'in (s.a.a) insanların bedensel boyutunun yanı sıra ruhsal boyutlarıyla ilgileniyor olmasıdır. Revaçtaki doktorlar insanların bedensel boyutuyla hasta olmuş kimşeleri tedavi etmek için kendi dairelerinde söz konusu bu hastaları beklerler. İslâm Peygamberi ise risaleti gereğince kendisi hastalara gider. Başka bir beyanla insanların ruhsal boyutunu tedavi etme göreviyle mükellef kılınmış olan İslâm Peygamberi (s.a.a) kapsayıcı bir nitelikli bir risalete sahiptir. Dolayısıyla bu risalet gereğince onun insanlara gidip onları tedavi etmesi gerekir.

Ayrıntılı Cevap

“Tabibun devvarun” kavramının açıklanması için ilkin Hz. Ali'nin (a.s) Peygamber'in (s.a.a) nitelik ve özelliklerini içeren hutbesinin bir paragrafına değinip daha sonra söz konusu sorunun cevabına geçeceğiz.

“Onlardan birisi tıbbıyla seyir halinde olan bir tabiptir. Merhemlerini hazırlamış, kızartma (dağlama) aletlerini kızartmış, gerek duyulduğunda kalpleri kör, kulakları sağır, dilleri lâl olan kimseleri tedavi etmek için onlardan istifade eder. Taşındığı ilaçlarıyla gaflete düşmüş ve çaresizliklere (hayret) müptela olan yerleri aramaktadır...”¹

Yani O (s.a.a) kendi tıbbıyla hareket ve arayış halinde olan bir tabiptir. İlaçlarını ve merhemlerini güzel bir şekilde hazırlamış durumdadır. (Dağlayıp yakmakla yaraları tedavi etmek için gerekli olan) dağlama (kızartma) araçlarını kızartmış ve hazırlamış durumdadır. İhtiyaç duyduğu her yerde; kör kalpleri, sağır kulakları, lâl dilleri dağlayarak çözer. Elinde bulundurduğu bu tür ilaçlarla kendilerini gaflete vermiş olan kimseleri tedavi eder. Hikmet aydınlığından yararlanıp insanın derinliklerini aydınlatan ilimlerin nurundan yararlanmayan kimseleri tedavi eder...²

İmam Ali (a.s) İslâm Peygamberi’ni (s.a.a) doktor ve tabiplere benzetmiştir. Çünkü Peygamber (s.a.a) doktorluk ve tıbbıyla şiddetli bir şekilde ruhsal hastalıklara müptela olup tedaviye muhtaç olan kimseleri tedavi etmek arayışı içindedir. Peygamber’in sahip olduğu risaletin insanların ruhunu tedavi ettiğini beyan ediyor ve şöyle buyuruyor:

“Tabibun devvarun bi tıbbihi.”

Yani o cehalet türünden olan hastalıkların doktorudur, o kötü ahlâka müptela olan kimselerin tabibidir. Kendi tıbbıyla seyir ve dolaşma halindedir. Yani seyyardır. Bu cümlelerin anlamı onun cahilleri, yollarını sapmış olan kimseleri tedavi etmek için ortaya çıkmış, bu iş için kendini mesul hissetmiş ve kendini topluma sunmuş olduğudur. Arapça metninde geçen “Merahim” merhemın çoğulu olup ilimlere, güzel sıfatlara ve “mevasim” kelimesi de şer’i tazirler ve şer’i hatlardan (cezalardan) kinayedir. Bunlar öğüt, öğretim ve irşat gibi tavsiyelerden anlamayan kimseler içindir.

¹ *Nehcü’l-Belağa*, 108. Hutbe.

² Bahranî, İbn Meysem, *Şerh-i Nehcü’l-Belağa*, Mütercimler: Muhammedi Mukaddem, Kurban Ali, Nevayî Yahyazade, Ali Asgar, Meşhed, Bonyad-ı Pejuheşhayi İslami Astan-ı Kudsi Rezevî, c. 3, s. 74-75; İbn Ebî’l-Hadid, *Şerh-i Nehcü’l-Belağa*, 1. Baskı, Kum, Kitaphane-i Ayetullah Maraşî Necefi, 1337, c. 7, s. 184.

Buna binaen O (s.a.a) derin, uzman ve dillere düşen bir doktor gibidir. Böyle doktorlar bütün ilaçlar ve merhemlerin cevap veremediği yerlerde ellerinde bulunan aletleri kullanırlar. İşte bu aletleri, ihtiyaç duyulan yerlerde, yani kör olan kalpleri tedavi ederek onları ilimlerin nuruna ve hak caddesine doğru hidayet etmek için hazır duruma getirir. Bu yolla gözü, basiretle görebilir hale getirir. Kulakları nasihat ve öğüt kabul eder duruma getirir. Arapça metninde bulunan “semem” (sağır) kelimesi mecaz olarak nasihat ve öğüt kulaklarından aşağı inmeyen kimseler için, duyma özür lülüğüne müptela olan kimseler için kullanıldığı gibi kullanılır. Bu da melzumun, ismi lazıma ıtlak etme babındandır. Zira sağır lıhın kendisi nasihat ve öğütlerden yararlanmamayı gerektiriyor. Hakeza lâl olan dilleri Allah’ın zikrini ve hikmetli sözleri söyleyebilir dereceye getirmek için tedavi edilir. Arapça dilindeki “bukm” (lâl) kelimesi hakkı dile getirmeyen ve hakkı söylemeyen kimseler için mecazen kullanılmıştır. Konuşmama özür lülüğüne müptela olmuş kimselerden söylemeleri gereken şeylerin beklenmemesi gibi.

Buna binaen ruhsal bir tabibe bedenleri tedavi eden bir doktordan çok daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Zira bedensel hastalıkları defetmek geçici ve sınırlı olan bir hayat içindir. Ama ruhsal hastalıkları defetmek ebedi ve daimi olan bir hayatı idrak etmek içindir.

Burada dikkate şayan olan nokta şudur: Hz. Muhammed’in (s.a.a) revaıdaki doktorlardan ayrıcalığı, revaıdaki doktorların insanların bedenleriyle, Hz. Muhammed’in (s.a.a) ise insanların bedensel boyutunun yanı sıra ruhsal boyutlarıyla da ilgileniyor olmasıdır. Bir diğ er özellik de şudur ki, revaıdaki doktorlar insanların bedensel boyutuyla alakalı hastalığı olan kimseleri tedavi etmek için hastalara gitmiyor, kendi dairelerinde oturup bu hastalıklara müptela olan kişilerin kendilerine müracaat etmelerini bekliyor ama İslâm Peygamberi risaleti gereğince hastaların kendisine müracaat etmesini beklemeden kendisi onlara gidiyor. Başka bir beyanla insanların ruhsal boyutunu tedavi etme risaletine sahip olan İslâm Peygamberi (s.a.a) kapsayıcı³ bir risalete sahip idi. Dolayısıyla bu risalet gereğince onun insanlara gidip onları tedavi etmesi gerekiyor.

³ Doktorluk görevi bağlamında sınır tanımayan doktorlar gibidirler. Kendi ülkelerinde bulunan hastalar ile diğ er ülkelerde bulunan hastalar arasında fark gözetmezler.

Nehcü'l-Belağa şerhini yapan İbn Ebi'l-Hadid "tabibi devvar" kavramı hakkında şöyle yazar: Peygamber (s.a.a) seyir ve dolaşma halinde olan tabiptir. Zira seyir ve gezme halinde olan tabibin tecrübesi daha fazladır. Seyir halinde ve gezmekte olmaktan maksat kendisinin hastalara gitmesidir. Zira iyi ve salih olan kimseler ruh hastalığına yakalanmış kimsele-
rin peşinde dolaşıp onları tedavi ederler. Şöyle denilmektedir: Toplumun fertlerinden bazıları bir gün Hz. İsa'yı (a.s) zalim ve kötü olan bir kim-
senin evinde gördüler şaşırdılar. Ona ey Allah'ın resulü sizin burada ne
işiniz var? Bu gibi yerlere gitmeniz çok uzak ve şaşırtıcıdır. O (s.a) onla-
rın söylemiş oldukları bu söze karşı şöyle buyurdu:

"Tabip hastaların ziyaretine gider."¹

H. Peygamber'in Sözleri

Soru

Peygamber'in (s.a.a) bütün sözleri ve konuşmaları vahiy midir, de-
ğil midir? Başka bir deyişle Peygamber'in (s.a.a) ağzından çıkan sözlerin
hepsi ve bununla beraber onun yaptığı ameller, vahiy yoluyla ona ileti-
len ilahî bilgi ve öğretiler uyarınca mıdır, yoksa Peygamber'in (s.a.a) va-
hiy dışında söz ve konuşmaları da var mı? Ya da Peygamber'in (s.a.a) din
ve dinî hükümlerle ilgili olan konuşmalarını, günlük normal konuşma-
larından ayırmamız mı gerekir?

Kısa Cevap

Bu hususta farklı görüşler vardır:

Bazıları Necm Sûresinin 3 ve 4'üncü âyetlerinin² genel olmasına ba-
karak şuna inanmaktadırlar: Peygamber'in (s.a.a) bütün konuşmaları ve
davranışları, vahiyden kaynaklanmaktadır.

Bazıları da Kur'an-ı Kerim ve Peygamber'e (s.a.a) nazil olan âyetler
hakkında olan Necm Sûresinin 4'üncü âyetine bakarak, Peygamber'in (s.a.a)

¹ İbn Ebi'l-Hadid, *Şerh-i Nehcu'l-Belaga*, 1. Baskı, Kum, Kitaphane-i Ayetullah Maraşi
Necefi, 1337, c. 7, s. 184.

² "O, nefis arzusu ile konuşmaz, o (onun konuşması kendisine) vahyedilenden başkası
değildir."

sünnetinin hüccet olmasıyla beraber onun konuşmalarının, davranışlarının ve sükûtunun, heva ve hevesten olmadığına inanmaktadırlar.

Bu hususta kesin ve net bir şekilde söylenecek söz şudur: Peygamber'in (s.a.a) davranışı, tavrı ve sözleri, hiçbir zaman vahyin izni dışına çıkmamıştır. Peygamber'in (s.a.a) günlük ve normal hayatı da heva ve hevesten kaynaklanmamaktadır. Aslında Peygamber'in (s.a.a) üzerine bu yönden dahi günah tozu konamaz.

Ayrıntılı Cevap

Hiç şüphesiz ilahî peygamberler Yüce Allah ile özel bir ilişkiye sahiptirler ve bu özel ilişki sayesinde, ilahî hükümleri, kanunları ve öğretileri O'ndan alarak insanlara iletmektedirler.

Bu özel irtibat, nitelik ve mahiyeti itibarıyla çok karışık bir yapıya sahiptir ve insanlar onu idrak etmekten acizdirler. Elbette bu, insanların tamamen bu konuya cahil oldukları anlamına gelmez. Başka bir açıklamayla, insanlar "vahiy" konusunu tam hakikatiyle anlayamadıkları için, onu anlamayı tamamen terk etmeleri gerekir diyemeyiz. Çünkü akıl, kendi ölçüsü ve idraki kadar da olsa Allah'ın keliması ve vahyin içeriği hakkında bir kavrama ve idrake sahiptir.

Vahyin Anlamı:

Vahiy, Allah katından ilim ve onun dışındaki şeylerin ulaştırılması hakkındaki temel bir vesiledir. Vahyin özellikleri şunlardır: Yazılı ve yazılı olmayan hızlı bir işaret ve bazen de şifreli ve imalı bir bildiri, zaman zaman da yazı ve bir aracı olmaksızın, bazı uzuvlara işaret ve ilham yoluyla gelen bilgidir. Buna göre gizli, hızlı, şifreli olması, vahyin temel özelliklerindendir.³

Vahyin Hakikati:

İnsan amel ederken düşünmeye ve tefekküre ihtiyaç duymasına rağmen vahiy genel olarak hareket ve amel değil, ilim ve idrak etme şeklindedir. İlim ve idrak etme mahiyetten uzak, özel bir vücuttan ibarettir.

³ Ragıb İsfahanî, *Müfredat-ı Elfaz-ı Kur'an*, vahiy kelimesi.

Başka bir deyişle vahiy, varlıktan alınmış bir mefhumdur. Bu yüzden mahiyeti yoktur ve o cins, fasıl, had ve tersim yoluyla tarif edilemez. Vahiy, meşhur mahiyetle ilgili meşhur makulatlardan içinde yer alamaz. Vahyin manasının, varlığın manası gibi örnekleri vardır bu örnekler farklı ve çeşitli mertebelere sahiptirler.¹

Bu yüzden vahyin tanımları hakikî değil, daha açık benzer kelimeleri getirerek açıklığa kavuşturma şeklindedir. Vahiy normal bir irtibat olmadı için anlaşılması herkes tarafından mümkün değildir.

Vahyin Tanımı:

Allâme Tabatabâi vahiy şöyle tanımlamaktadır: Vahiy, peygamberlerin batınında olan özel bir idrak ve histir ve ilahî inayetin kapsamına girmeyenlerin onu kavraması mümkün değildir.²

Tabatabâi başka bir yerde ise şöyle yazmaktadır: Vahiy, şifreli bir his ve bâtunî idraklerden harikulade bir iştir ve zâhîrî duyu organlarından gizlidir.³

Bu açıklamalar ışığında sorulan soruya şöyle cevap verilmelidir: İslâm âlimleri, âyet ve rivayetlerden istifade ederek değişik ve farklı görüşler sunmuşlardır:

Abdurrezzak Lahicî, bu hususta şöyle söylemektedir: Eğer birisi, Peygamber'in (s.a.a) bir işte vahyin inmesini beklemeden kendi görüşüne göre amel ettiğini zannederse, o şahıs mutlaka peygamberlik konusuna ve peygamber gerçeğine cahildir ve böyle birisi akla göre dindarlığın dışındadır. Kur'an âyetine uymamaktadır:

“O, nefis arzusu ile konuşmaz, o (onun konuşması kendisine) vahye-dilenden başkası değildir.”⁴

¹ Bu konuda daha fazla bilgi edinmek için şu kaynaklara başvurabilirsiniz: Cevad Âmulî, *Kur'an'da Peygamberlik ve Vahiy Kitapları*; Hadevî Tahrânî, *Kur'an'dan Alıntılar Üzerinde Yapılan Kelami İctihat*, s. 77-78.

² Tabatabâi, Muhammed Hüseyin, *el-Mizan* (Farsça tercümesi), c. 2, s. 159.

³ Aynı kaynak, s. 160; daha fazla bilgi edinmek için şu kaynaklara başvurulabilir: Hadevî Tahrânî, *Kelami İctihat Kaynakları*, s. 76-78; Hüsrev Penah, Abdülhüseyin, *Dinin Hükmetme Sınırları*, s. 117-130.

⁴ Necm, 3 ve 4'üncü âyetler.

Bu âyetin bazı hususlarda istisna içermesini söylemek seviyesizliktir. Dinle ilgili bütün konular, ilahî izin ve rabbani vahye ihtiyacın olmasında eşittirler.⁵

Numûne Tefsiri'nde ise şu açıklama yer alır: Kur'an'ın şu âyeti “O (onun konuşması kendisine) vahyedilenden başkası değildir.” sadece Kur'an âyetleri hakkında değildir; önceki âyetlere göre Peygamber'in (s.a.a) sünnetlerini de kapsamaktadır ve sadece sözleri değil, davranışları ve tutumları da ilahî vahiyle uyumludur. Çünkü Necm Sûresinin 3 ve 4'üncü âyetlerinde açıkça buyrulmaktadır:

“O, nefis arzusu ile konuşmaz, o (onun konuşması kendisine) vahyedilenden başkası değildir.”⁶

Allame Tabatabâi “O, nefis arzusu ile konuşmaz” âyetinin tefsirinde şöyle demektedir: “**Ma Yentigu**” mutlak ve bunun gereği de Peygamber'in (s.a.a) bütün sözlerinin nefsi isteklerden uzak olmasıdır. Ama “**Arkadaşınız sapmadı, azmadı**”⁷ âyetinde müşriklere hitap edilmektedir.⁸ Bu karineye göre şöyle söylenebilir: O hazretin, siz müşrikleri çağıran ve Kur'an'dan sizlere okuduğu şeylerde nefsin isteklerinden kaynaklanan bir söz yoktur. Bu hususta ne söylüyorsa, Allah'ın ona indirdiği bir vahiydir.⁹ Yani bu âyet, Peygamber'in (s.a.a) dünya görüşü, hidayet ve yol gösterici olan bütün dinî sözlerinin¹⁰, dünyalık cüz'î konularla ilgili olanlar dışında vahiy olduğunu ispatlamaktadır.¹¹

Elbette Peygamber'in (s.a.a) ferdi ve ailevi konularda normal sözleri, emir ve nehiyleri, örneğin “O su bardağını bana ver” gibi sözlerinin nefsinin isteğinden kaynaklanması ihtimali de tutarsızdır.¹² Peygamber

⁵ Feyyaz Lahicî, Abdurrezzak, Murat Cevherî, s. 461.

⁶ Numûne Tefsiri, c. 22, s. 481.

⁷ Necm, 2.

⁸ Peygamber'in (s.a.a) davet ettiği ve Kur'an âyetlerini okuduğu ve Allah'a iftira eden müşriklerdir.

⁹ Tabatabâi, Muhammed Hüseyin, *el-Mizan* (Farsça tercümesi), c. 19, s. 42; Hüseyin Tahrânî, Seyyid Muhammed Hüseyin, *Mihr-i Taban*, s. 212-213.

¹⁰ Dinî bir unsur, insanın gerçek saadete ermesinde rol alan bir unsurdur.

¹¹ Cevad Âmulî, Abdullah, *Tefsir-i Mevzu-i Kur'an*, Kur'an'da Peygamber'in (s.a.a) Siyeri, c. 8, s. 32.

¹² Maksadımız bunların çok üzerindedir. Bazıları şöyle diyorlar: Şüphesiz Peygamber'in (s.a.a) peygamberliği ve ona âyet nazil olması özelliklerine ilave olarak, o kendisi

(s.a.a), bu tür konuşmalarda da masum ve hatalardan uzaktır.¹ Bu yüzden böyle konularda da, o hazretin söz ve davranışlarından², o işlerin caiz ve Allah'ın rızasına uyumlu olduğunu ispatlamaktayız. Çünkü eğer bu amelin bir sorunu olsaydı, Peygamber (s.a.a) onu yapmazdı.

Kabir Azabı

Soru

Rivayetlerde kabir azabına neden olan şeyler nelerdir, ayrıca yine rivayetlerin bildirdiğine göre kabir azabından nasıl koruna biliriz?

Cevap

Allame-i Meclisinin babası (Birinci Meclisi), şöyle buyurmuştur: “Gerçi ruh bedenden çıkmış ve hayvani ruh da ölmüştür. Ama nefs-i natika diridir, onun bedenle olan ilişkisi tamamıyla kesilmemiştir; kabir sıkması korkusu, Nekir ve Münker’in sorgu sualı, Ruman-i Fettan’ın (kabir ehlini sınava tabi tutan iki melek) gelmesi ve Berzah azabı endişesi vardır...”

İmam Kazım (a.s) buyurdular ki: “Cenazeyi kabrin kenarına götürdüğünde (hemencecik onu kabre bırakma), Nekir ve Münker’in sorgu sualine hazırlığı olması için biraz sabret.”

seçkin ve zamanını iyi tanıyan şahıslardandır. Buna göre iki çeşit söz söyleyebilir:

a) Kur’an âyetleri ve kutsi hadisler gibi vahyî söz ve konuşmalar.

b) Onun seçkin şahsiyetinden kaynaklanan, akıllı ve hikmetli sözler. Ancak bu görüş açıklandığı üzere tutarsızdır.

¹ Onun bu tür sözlerinin de dinî olduğu ve bu ikisi arasında ayrılmazlık olduğu ispatlanamasa da. Yani masumun hiçbir hususta, söz ve davranışları hakkında, dinî konularda olsun veya olmasın, yanlışlık, hata, unutkanlık ve isyan söz konusu değildir. Buna göre eğer masum, dinî olmayan bir hakikati açıklarsa –örneğin ilmî bir konu üzerine konuşursa- onun sözü kesinkes doğrudur. Aynı şekilde eğer dinî bir konuyu açıklarsa, onun sözünde hiçbir hata yoktur.

Fıkıh Usulü İlminde Taammülat, birinci kitap, beşinci defter, sünnetin sadır olma kaynakları, İsmet mertebesi, s. 35.

² “O, nefis arzusu ile konuşmaz” âyetine göre, Peygamber’in (s.a.a) davranış ve tutumları, sözlerine ilave olarak, hiçbir zaman vahyin izni dışında olmamıştır. Eğer bu geniş manayı bu âyetten ispatlayamasak dahi, Enam Süresinin 50. âyeti gibi diğer âyetlerle ispatlanabilir. Cevad Âmulî, Abdullah, *Kur’an’ın Konulu Tefsiri*, *Kur’an’da Peygamber’in (s.a.a) Siyeri*, c. 8, s. 33.

Meşhur ashapdan olan Burra bin Azib'den şöyle rivayet edilmiştir: “Biz Resulullah (s.a.a)’ın huzurunda toplanmıştık, Bu sırada Hazret’in gözü, bir mahallede toplanan halka ilişti.” Halk ne için toplanmıştır?” diye sordular. Cevaben; “Toplanıp kabir kazıyorlar.” dediler.

Burra diyor ki: “Resulullah (s.a.a) kabir ismini duyur duymaz onlara doğru hareket etti. Kabrin yanına varınca, diz üstü kabrin kenarında oturdu. Ben, Hazret’in ne yaptığına iyice bakmak için karşı tarafa geçtim, ağladığını ve gözlerinin yaşlarıyla toprağın ıslandığını gördüm, daha sonra bize dönerek şöyle buyurdular:

“Kardeşlerim! böyle bir yer için azık toplayın, hazırlanın.”

Şeyh Bahai şöyle naklediyor: Hekimlerden bazılarının ölüm anında ah çekerek hasret duydukları görülmüştür. Bundan dolayı; “Bu ne durumdur?” denilince, şöyle cevap vermişler: “Azıksız olarak uzun bir yolculuğa çıkan, munisi olmaksızın korkunç bir kabre koyulan ve hüccetsiz olarak da adaletli bir hakimin yanına giden bir kimse hakkında ne düşünüyorsunuz?!”

Kutb-u Ravendi de şöyle rivayet ediyor:

“Hz. İsa (a.s) annesi Meryem öldükten sonra ona seslenerek şöyle dedi: “Ey anne! Benimle konuş; acaba dünyaya dönmek istiyor musun?”

Annesi cevaben şöyle dedi: “Evet, çünkü çok soğuk gecede Allah için namaz kılmak ve çok sıcak günde de oruç tutmak istiyorum. Ey yavrum! Bu yol, çok korkunç bir yoldur.”

Nakledildiğine göre Hz. Fatma (a.s), Emir’ul--Muminin (a.s)’a vasiyetinde şöyle demiştir:

“Ben vefat ettiğimde bana gusül ver, beni kefenle, bana namaz kıl, beni kabre bırak, üzerime toprak dök, benim baş ucumda yüzüme taraf otur, bana çok Kur’an ve dua oku; çünkü o saat öyle bir saattir ki, ölü diriyle ünsiyet etmeye muhtaçtır.”

Seyyid bin Tavus, Resulullah (s.a.a)’den şöyle buyurduğunun rivayet ediyor:

“Ölü için kabre bırakıldığı ilk gecedен daha çetin bir saat yoktur. çyleyse sadaka vermekle ölülerinize merhamet edin; sadaka verecek bir şey bulamadığınız

takdirde iki rekat namaz kılın; birinci rekatta Fatiha'dan sonra iki defa "İhlas" suresini okuyun; ikinci rekatta ise Fatiha'dan sonra, on defa "Tekasür" suresini okuyun; selam verdikten sonra da şöyle deyin: "Allahumme salli ala Muhammed'in ve âl-i Muhammed veb'as savabeha ila kabri zalik'el-meyyit fulan bin fulan" (Allah'ım, Muhammed ve âline salat eyle ve namazın sevabını, filan oğlu filan ölünün kabrine ulaştır.)"

Allah Teala o anda, bin meleği o kabre doğru gönderir, her melekke bir giysi gönderir, sura üflenen güne (kıyamet gününe) dek onun kabrinin darlığını genişletir, namaz kılana, güneşin kendisine doğduğu bütün varlıkların sayısınca sevap yazılır ve kırk derece makamı yükselir."

Merhum Nuri (Allah kabrini nurlandırın), "Dar'us- Selam" kitabında, fazilet ve yücelikler madeni olan kendi şeyhi Hacı Molla Fethali Sultan Abadi'den (Allah mezarını güzel kokuyla doldursun) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"Adetim gereğince her zaman Ehl-i Beyt dostlarından kimin ölüm haberini duysaydım, defnedildiği gece, onu tanısam da, tanımasam da iki rekat namaz onun için kılardım. Hiç kimse benim bu adetimden haberdar değildi. Nihayet günlerin birinde dostlardan biri, beni bir yolda mülakat ederek şöyle dedi:

Bu günlerde ölen filan şahsı rüyamda gördüm, öldükten sonra başından neler geçtiğini ve halinin nasıl olduğunu sordum. şöyle cevap verdi: Ben sıkıntı içerisinde ve zor bir durumda idim, azaba tabi tutulacaktım, fakat filan adamın- sizin isminizi söyledi- (benim için) kıldığı iki rekat namaz beni azaptan kurtardı; Allah o adamın babasına rahmet etsin, bu ihsan o adamdan taraf bana yetti."

Merhum hacı molla Fethali şöyle ekliyor: Bu sırada o adam -rüyasında ölen şahsi gören- benden; "O namaz nasıl bir namaz idi?" diye sordu. Ben de böylece, sürekli ölümler için kıldığım namaz metodunu o adama söylemiş oldum.

Yine kabir vahşeti için yararı olan amellerden biri de, namazın rükusunu kâmil bir şekilde yapmaktır. Nitekim İmam Muhammed Bakır (a.s)'dan şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Rükuu kâmil bir şekilde yapan, kabir vahşetine uğramaz."

Kabir Azabına Neden Olan Şeyler

1- Allah'ın nimetlerini zayı etmek, çürümesine ve heder olmasına neden olmak

2- Namaza önem vermemek

3- İspiyonculuk yapmak

4- Küçük aptes yaparken necasete önem vermemek

5- Erkekler için: Evinden, çocuklarından ve eşinden uzaklaşmak

6- Gıybet etmek

7- Yalan konuşmak

8- Aile bireylerine karşı kötü ahlak sergilemek

Kabir Azabını Def Eden Şeyler

1- Hayrı öğrenmek ve öğretmek

2- Namazda rükûları tam olarak yerine getirmek

3- Müminlerin gönlünü hoşnut etmek

4- Dindar-temiz kimselere elbise hediye etmek

5- Zariyat suresini okumak

6- Her Cuma günü Nisa suresini okumak

7- Her gün 100 kez “lâ ilâhe illallâhul melikul haqqul mubîn” demek

8- Ayetel Kürsi okumak

9- Dört kez hacca gitmek

10- Zuhruf suresini okumak

11- Cuma günü olmuş olmak.

Hadislerde İnsanı Kabir Azabı ve Sıkmasından Kurtaracak Olan Şeyler

1- Hz.Ali'den (a.s) şöyle rivayet edilmiştir:

“Her Cuma günü Nisa suresini okuyan kimse, kabir sıkmasından güvende kalır.”

2- Yine rivayet edilmiştir ki:

“Kim sürekli Zuhruf suresini okursa, yüce Allah onu kabirde, yer altı hayvanlarından ve kabir azabından emanda kılar.”

3- Rivayet olunmuştur ki:

“Kim farz ve müstehap namazlarda Kalem suresini okursa, yüce Allah onu kabir sıkmasından korur.”

4- İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“Kim Perşembe günü öğleden Cuma günü öğle vakti arasında ölürse, Hak Teala (c.c) onu kabir sıkmasından kurtarır.”

5- İmam Rıza'dan (a.s) şöyle nakledilmiştir:

“Gece (teheccüt) namazını kaçırmayın; zira kim gece uykudan kalkıp da sekiz rekat gece namazı, iki rekat şef namazı, bir rekat da kunutta yetmiş defa esteğfirullah demek üzere vitir namazını kılsa, kabir azabından kurtulur, cehennem azabından korunur, ömrü uzar ve maişeti genişler.”

6- Resulallah'tan (s.a.a) şöyle nakledilmiştir:

“Kim, Tekasur suresini uyuduğu zaman okursa, kabir azabından korunmuş olur.”

7- Her gün on defa şu duayı okuyan kimsenin de, kabir azabından korunacağı rivayet edilmiştir:

“A'dedtu li-kulli havlin la ilahe illellah, ve li-kulli hemmin ve gam-min ma-şae'llah, ve li-kulli ni'metin elhamdu lillah, ve li-kulli rehain eş-şukru lillah, ve li-kulli u'cubetin subhanellah, ve li-kulli zenbin esteğfirul-lah, ve li-kulli musibetin inna lillahi ve inna ileyhi raciun, ve li-kulli zikin hasbiyellah, ve li-kulli a-duvvin i'tesamtu billah, ve li-kulli taatin ve ma'siyetin la havle vela kuvvete illa billah'il-aliyy'il-azim.”

8- Hz. Ali'nin (a.s) türbesinin bulunduğu Ncef kentinde defnedilmek de insanı kabir azabına karşı korur çünkü rivayetlerde açıklandığına göre, o kutsal mekanın özelliklerinden biri orada defnedilen kimseden kabir azabıyla Nekir ve Münker sorgu-sualinin kalkmasıdır.

9- Kabir azabının kalkmasına sebep olan şeylerden biri de, iki tane yaş ve taze ağaç dalının cenazeyle birlikte kabre koyulmasıdır. Hadiste açıklandığına göre, ağaç dalı yaş olduğu sürece, ölü kabir azabı görmez.

Yine şöyle rivayet nakledilmiştir:

“Bir gün Resulallah (s.a.a) bir kabrin yanından geçerken, kabirde yatan ölünün azap edildiğini gördü. Bunun üzerine yaprağı alınan bir ağaç dalı istedi. Onu yarıdan kırarak ikiye ayırdı ve birini mezarın baş ucuna soktu.”

Kabrin üzerine su serpmek de, bu hususta faydalıdır. Hadiste açıklandığına göre, toprağı yaş ve nemli olduğu sürece ölüden kabir azabı kalkar.

10- Kim Recep ayının ilk gününde, her rekatta bir defa Fatiha üç defa da İhlas suresini okumak üzere on rekât namaz kılsa, kabir sıkmasından ve kıyâmet gününün azabından korunmuş olur.

Yine Recep ayının ilk gecesinde, akşam namazını kıldıktan sonra birer defa Fatiha ve İhlas surelerini okuyarak yirmi rekât namaz kılmak da, kabir azabının kalkması için faydalıdır.

11- Recep ayında dört gün veya şaban ayında on iki gün oruç tutmak, kabir azabından korunmaya sebep olur.

12- Kabir azabından kurtulmaya sebep olan şeylerden biri de, ölünün başı ucunda Mülk suresini okumaktır. Nitekim Kutb-i Ravendi İbn-i Abbas'tan şöyle nakleder:

“Birgün ashaptan birisi bir kabrin karşısında çadır kurup oturdu; ama orada kabrin olmasından haberi yoktu. Ardında Mülk suresini okumaya başladı ve aniden; “Bu sure kurtarıcıdır.” diye bir ses duydu. Bu sözü Resulallah'a ilettiğinde Hazret; evet bu sure kabir azabından kurtarıcıdır. buyurdu.”

Şeyh Kuleyni de İmam Muhammed Bakır'dan (a.s) şöyle rivayet eder:

“Mülk suresi önleyicidir; kabir azabını önler.”

13- Daavat-i Ravendi'den Hz. Resulallah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“Kim, bir ölü defnedildiğinde onun kabri yanında üç defa “Allahumme İnni es'eluke bi-hakki Muhammed'in ve Al-i Muhammed, en la tuazzibe haze'l-meyyit.” Derse, Yüce Allah Sur'a üflenene dek azabı ondan kaldırır. (Allah'ım, Muhammed ve Al-i Muhammed'in hakkı hürmetine bu ölüyü azaba tabi tutma.)

14- Şeyh Tusi, Misbah'ul-Müteheccid adlı kitabında Resulallah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu rivayet eder:

“Kim Cuma akşamı iki rekat namaz kılarak her rekatta Fatiha'dan sonra 15 defa Zilzal suresini okursa Allah onu kabir azabı ve kıyamet gününün korkularından korur.”

15- Kabir azabının kalkması için faydalı olan şeylerden biri de, Recep ayının ortasındaki gecede (on dördüncü geceyi on beşinci geceye bağlayan gece) her rekatta bir defa Fatiha, on defa da İhlas suresi okumak suretiyle otuz rekat namaz kılmaktır.

Recep ayının 16 ve 17.gecelerinde de bu namazı kılmak aynı özelliğe sahiptir.

Yine Şaban ayının ilk gecesinde yüz rekat namaz kılmakda kabir azabından koruma özelliğine sahiptir.şöyle ki, her rekatta Fatiha ve İhlas sureleri okunur, ikişer ikişer kılınan yüz rekat namaz kılındıktan sonra elli defa İhlas suresi okunur.

Yine Şaban ayının 24. gecesinde, her rekatta Fatiha'dan sonra 10 defa Nasr Suresi okunarak iki rekat namaz kılmak da aynı özelliğe sahiptir.

Yine Recep ayının yarısında (onbeşinci günün gündüzünde), yüz rekat aşura gecesi namazı gibi Fatiha, İhlas, Felak ve Nas sureleriyle elli rekat namaz kılmak kabir azabının kalkması için faydalıdır.

Kadınlarda Hamilelik Dönemi

Soru

Kadınlar hamilelik döneminde nelere dikkat etmelidirler? Hepimizin bildiği gibi insanın karakteri anne karnında oluşmaya başlamakta,acaba hayırlı bir evlat için Ehlibeyt ne gibi öneride bulunmuştur?

Cevap

Dediğiniz gibi hamilelik dönemi de insanın şahsiyetinin ve karakterinin oluşmasında çok önemlidir. Bebeğin şahsiyeti ilk oluşum gününden itibaren annenin yeme-içmesi, davranışları, düşüncesi, yaptığı işler ve

psikolojik durumu ile gelişmektedir. Çocuğun “doğum öncesi” gelişimi “yeni bir bireyin” oluşum dönemidir. Bu dönemin kendine has bir takım özellikleri vardır. “anne karnında” ki “yeni oluşum dönemini” içinde be-beği yok sayarcasına davranmak, onun dış dünyadan etkilenmeyeceğini düşünmek, çocuğun doğumdan sonraki hatta tüm yaşantısını “olumsuz etkileyecek” çok tehlikeli hatalardır.

Bebek, her ne kadar gözlerden uzak, anne rahmi denen katmanlar ardında da olsa, O bizimle beraberdir. Dış dünyadaki seslerden etkilenen, annesinin ruhsal yapısından hissesini alan bu minik insanın, bir başka âlemde oluşması bizleri yanıltmasın. O, dokuz ay on gün daima “aramızda”dır.

Yukarda bahsi geçen çeşitli olumsuz çevre koşulları içinde ve stresli bir anne bedeninde vücut bulan bebeklerin, 2–3 yaşına geldiklerinde toplumsal uyumda güçlük çeken, en doğal aktiviteleri olan, oyun oynama istekleri kaybolmuş; sinirli, mızımız, içe dönük kimlikleri ile hırçın, huzursuz ve korkak bireylere dönüştükleri çeşitli uzman raporları ile belgelenmiş gerçeklerdir.

Ayrıca hamilelik öncesi ve hamilelik döneminde Allahın hükümlerine dikkat etmeyen, çeşitli günahları işleyen ve manevi yönden eksik olan anne-babanın çocukları, dine karşı ilgisiz, yüce ahlaki değerlerden mahrum olarak büyüyeceklerdir. Bunun aksine eğer anne, hamilelik döneminde Allah’la olan irtibatını ne kadar çok güçlendirirse ve kendisini günahlardan korumaya çalışırsa, dünyaya gelen çocukta bir o kadar manevi değerlere yönelik istekli olacaktır.

Tüm bunlar küçük yavrularımızın bizden uzakta sandığımız, doğum öncesi mekânlarında ne kadar ilgi ve özene muhtaç olduklarının göstergesidir.

Bu zorlu dönemlerde aşırı bir hassasiyet içinde olan annelerin psikolojik sağlıklarının korunması açısından ailenin tüm fertlerine özellikle kocalara çok iş düşmektedir. Hamileliğin vermiş olduğu sıkıntıyla, sinirli ve kırılğan olan anne adayına gösterilecek sevgi, şefkat, hoş görü, samimi yardımlar “mutlu anne-mutlu baba- mutlu bebek-mutlu kardeşler- mutlu bir aile” tablosu olarak karşımıza çıkacaktır.

Her konuda olduğu gibi Peygamber efendimiz (s.a.a) ve Masum İmam-lar (a.s) bu konuda da bizlere yol göstermişlerdir. Üstün ilahi kemallere ulaşmakta istekli bir evlat dünyaya getirmek için, annelerin neler yapması gerektiğini buyurmuşlardır. Şimdi bu tavsiyelere kısaca değinelim.

Hamilelik Öncesi Alınacak Önlemler

Bu aşamada en önemli olan şey eş seçimidir. Evlenmek isteyen ka-dın ve erkek ideal, İslami emirlere dikkat eden, gûnahtan sakınan ve tek gayesi yüce Allaha kulluk edip, ona ulaşmak olan birisiyle evlenmelidir. Çünkü ileride de açıklayacağımız gibi anne -babanın hem fiziksel ve hem de manevi özellikleri çocuğa geçmektedir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyuruyor:

“Evladınızı kimin rahminde büyüteceğinize dikkat edin, çünkü ahlak ne-silden nesile geçmektedir.”

Annenin çocuk üzerinde her yönden ne denli etkili olduğunu bizlere bildiren bir diğer hadiste şöyledir: Muhammed b. Hanefiye İmam Ali'nin (a.s) oğludur. Cemel savaşında bir bölüğün komutanıydı, İmam Ali defa-larca düşmana korkmadan saldırmasını emretmesine rağmen, düşmanın hafif bir direnişiyile korkup geri çekiliyordu, üçüncü çekilişinde, imam kılıcının kabzasıyla Muhammed'in omuzlarına vurarak şöyle buyurdu:

“Bu zayıflık ve korkaklığı annenden almışsın, benden değil, çünkü ben hiç-bir şeyden korkmam.”

Evlendikten Sonra Dikkat Edilmesi Gerekenler

1- Hamile kalmadan önce anne ve baba bütün haramlardan uzak durmalıdırlar. Özellikle haram olan yiyecek ve içeceklerden, hatta en iyisi şüpheli olanlardan da sakınmaktır. Haram yiyecek çocuğun oluşu-muna negatif etki bırakmaktadır.

2- Anne diline hâkim olunmalıdır, insanın en fazla işlediği günah dil-ledir, kesinlikle yalan konuşmamalı, dedikodu yapmamalı, iftira ve töh-met gibi günahlardan kaçınmalıdır.

3- Kalben ve ruhen Allah'a tam bir inancı olmalı, öncelikle usuli dinini iyice öğrenip aklıyla kabul etmeli, fıkhî hükümleri eksiksiz yerine getirmeli ve ahlaki yönden kendisini geliştirip, maneviyatını güçlendirmelidir.

Hamilelik Aylarında Yapılması Gerekenler

Dokuz aylık hamilelik döneminde anne- baba her ay için belirtilen özel amelleri yaparak İslam ve toplum için mükemmel nesillerin temini ata bilirler. Yarınları için, ellerin bu dünyadan kesildiği günde geride sürekli onlar için hayır ameller yapan salih nesiller bıraka bilirler. Bunun için dokuz ay boyunca hem masum imamların ve hem de doktorların belirtmiş olduğu tavsiyelere uyulmalıdır.

Birinci Ay

Sperm yumurtanın içine girdikten sonra, spermin 23'er kromozomluk genetik materyalleri birleşir ve 46 kromozomluk bir hücre oluşur. Eğer yumurtaya girmeyi başaran sperm X kromozomu taşıyorsa oluşacak bebeğin cinsiyeti kız, Y taşıyorsa erkek olur. Dördüncü hafta; Henüz siz gebe kaldığınızı fark etmemenize rağmen rahminizdeki bebeğin temel dokuları olan endoderm (bu dokudan akciğerler ve karaciğer, sindirim sistemi ve pankreas) mezoderm (iskelet, kas sistemi, böbrekler, kan damarları ve kalp), ektoderm (cilt, saç, göz bebekleri ve sinir sistemi) gelişmeye başlamıştır.

1- Perşembe ve Cuma günleri Yasin ve Saffat sureleri okunup karnın bölgesine üflensin.

2- Sabahları tatlı elma yenilsin.

3- Cuma günleri kahvaltıdan önce nar yenilsin.

4- Güneş doğmadan önce çok az. İmam Hüseyin (a.s) türbetinden yenilsin

5- Namazlar tam vaktinde düzenli kılınsın. Namaza başlamadan önce eller karna konulup ezan ve ikame okunsun.

6- Her gün aç karnına hurmaya Kadir suresi okunup yensin.

İkinci Ay

Bu gebelik ayının başında ultrason yapıldığında gebelik kesesi görülebilir, fakat kese içindeki embryo henüz görüntülenecek kadar büyümemiştir. Bu ayın sonunda kıkırdak halindeki kemikler gelecek haftalarda sertleşmeye başlayacaktır. El ve ayak parmakları tamamen oluşmuş; fakat henüz birbirlerinden ayrılmamışlardır.

Salgılanan hormonlar nedeniyle gebeliğinizin bu döneminden itibaren göğüslerde dolgunluk, hassasiyet gibi belirtiler hissedilmeye başlar. Bunun nedeni süt bezlerinin yavaş yavaş uyarılmaya başlamasıdır. Sık acıkma ve sabah bulantıları artan hormonlar seviyesine bağlı olarak ortaya çıkar. Rahmin büyümeye başlaması ve idrar kesesine baskı yapması nedeniyle sık idrara çıkma ihtiyacı doğabilir. Parfüm kokularından, bazı yemeklerin kokularından ve hatta ender durumlarda kendi eşinizin kokusundan bile rahatsız olabilirsiniz. Tüm bu yaşanan durumları normal ve geçici bir süreçtir. Sık sık ve az yemek ile önlenemeyen bulantılar, sağlıklı bir gebeliğin göstergesidir.

Uyarı:

(a) Gebeliğiniz süresince saçınızı boyamaktan ve manikür yaptırmaktan kaçınmalısınız. Alkol, sigara, kahve, bilgisayarın yaydığı ışınlardan ve röntgen filmi çekirtmekten uzak durmalısınız.

(b) Bu ayda vajinal kanama ve takiben kasıklardaki kramplar düşük habercisi olabilir. Uzun süren kanama ve kramplar çoğunlukla düşükle sonlanır. Bu bulguları saptadığınızda derhal doktorunuza başvurmanız gerekir. İstirahat ve doktorunuzun önereceği ilaçlar düşüğü önleyebilir.

1- Perşembe ve Cuma günleri Mülk suresi okunsun.

2- Perşembe günü 140 ve Cuma gününde 100 defa salâvat söylensin. (Allahumme selli ela Muhammed ve âli Muhammed ve eccil ferecehum.)

3- Eller karnın üzerine konulsun ve şu salâvat söylensin: "Allahumme selli ela Muhammed ve âli Muhammed ve eccil ferecehumve ehlik eduvvehum vel en e edaehum minel cini ven nasi minel evveliyne vel ahirin."

4- Her hafta et ile süt beraberce yenilsin.

5- Tatlı elma yenilsin.

6- Her gün aç karnına üzüme İhlâs suresi okunup yensin.

Üçünü Ay

Bebeğin boyu 22–30 mm ve ağırlığı yaklaşık 4 gram civarındadır.

Bu ayda mide yanması ve hazımsızlık şikâyetleriniz görülebilir, aşırı yememek ve asitli yiyeceklerden uzak durmak gerekir. Ayrıca ayaklarınız da şişmeye başlayacaktır, bunun için iki saatte bir ayağa kalkmalı ve en az 10 dakika dolaşmalısınız. Bu aydan sonra bulantı ve yorgunluk hissiniz azalacaktır.

Uyarı: Gebelik süresince kesinlikle asla diyet yapılmamalıdır. Gebeliğin sağlıklı sürebilmesi için bu dönemde bebeğin yakın takipte olması gerekir. Gebelik sürecinde kadın doğum uzmanları tarafından bebeğin doğuştan sakatlık problemine sahip olup olmayacağı konusunda kesin tanının konulduğu dönemdir.

1- Perşembe ve Cuma günleri Ali İmran suresi okunsun.

2- 140 defa salâvat söylensin.(Allahumme selli ela Muhammed ve âli Muhammed ve eccil ferecehum.)

3- Eller karnın üzerine konulsun ve şu salâvat söylensin: “Allahumme selli ela Muhammed ve âli muhammed ve eccil ferecehum ve ehlik eduvvehum vel en e’edaehum minel cini ven nasi minel evveliyne vel ahirin.”

4- Her hafta buğdayla ve etle yemek yapılsın ve sütle beraber yenilsin.

5- Sabahları biraz bal yenilsin.

6- Her gün aç karnına bir elmaya Ayet’el Kürsü okunup yensin.

Dördüncü Ay

Bebeğinizin boyu 80–113 mm, ağırlığı ise 25 gr civarındadır. Şimdi yüzü daha fazla gelişmiş olup, yanakları ve burnu görülebilmektedir. Artık bebeğiniz hareket edebilecektir, kemik gelişimi hızla sürmektedir.

Gebeliğinizin en keyifli ayındasınız, kendinizi daha enerjik hissedeceksiniz. Kalbiniz yüzde 40 daha fazla bir kan basıncı ile karşı karşıya kalabilmekte ve ince damarlardan daha fazla kan pompalamaya çalışmaktadır. Bu nedenle bazen burun kanaması normal olabilmektedir.

1- Perşembe ve Cuma günleri İnsan suresi okunsun.

2- Günlük namazların birinde Fatiha'dan sonra Kadir suresi okunsun.

3- Namazdan sonra eller karnın üzerine konup Kadir ve Kevser sureleri okunsun. Daha sonra şu salâvat söylensin: "Allahumme selli ela Muhammed ve âli Muhammed ve eccil ferecehum ve ehlik eduvvehum vel en e'edaehum minel cini ven nasi minel evveliyne vel ahirin."

Ondan sonra şu dua okunsun: "Rabbena heblene min ezvacina ve zürriyatina gurrete e'uyun ve ce'elna lilmuttagiye imama." (Furkan suresi ayet,74.)"

4- Her gün 140 defa salâvat çevrilsin.

5- Tatlı elma, bal ve nar mutlaka yenilmelidir.

6- bu ayda birlikte gece namazı kılınmalıdır, eğer sabah namazından önce kılınmıyorsa, gündüzleri kazası yapılmalıdır.

7- Her gün aç karnına incire, Tin suresi okunup yensin.

Beşinci Ay

Bebeğiniz dış dünyadan gelebilecek etkilere karşı bu aydan itibaren duyarlı olacaktır.

Karnınızın genişlemesinden dolayı kan damarlarına yapılan baskı sonucu bu haftalarda hemoroid şikâyetleriniz olabilir. Rahminizin genişlemesinden dolayı ciğerlerinize, midenize ve böbreklerinize bir baskı olacaktır. Bu sebeplerden dolayı nefes almanızda güçlük yaşayabilirsiniz.

1- Perşembe ve Cuma günleri Feth süresi okunsun.

2- Günlük namazların birinde Fatiha'dan sonra Nasr süresi okunsun.

3- Namazdan sonra eller Kerbela toprağından olan mührün üzerine çekilip karna sürülsün.

4- Her akşam zeytin, tatlı elma ve hurma yenilsin.

5- Sabahları hurma yenilsin.

6- Ezan ve ikame eller karna konarak sesli bir şekilde okunsun.

7- Her gün aç karnına bir yumurtaya Fatiha suresi okunup yensin.

Altıncı Ay

Bebeğin boyu 18 cm ve ağırlığı yaklaşık 300 gramdır. Bebeğinizin kırmızı kan hücreleri üretilmeye başlandı ve dilindeki tad alma duyusu gelişimine devam ediyor. Önemli gelişmelerden biri de kalp kasının güçlenmesidir.

Gün içerisinde ayaklarınızda ve bileklerinizde şişme görülebilir. Bol su içmek ve iki saatten fazla ayakta kalmamak faydalı olabilir. Yavaş ve sürekli olan kilo artışı devam etmektedir. Bacaklarınıza kramp girmesi bu haftalarda normaldir, kalsiyum ve magnezyum alımı krampları azaltacaktır. Bebeğiniz karnınızda takla atıyormuş gibi hissedebilirsiniz.

Uyarı: Doktorunuzdan erken doğum ile ilgili belirtilerin neler olduğu ve ne yapılması hakkında bilgiler almanızda fayda vardır.

- 1- Perşembe ve Cuma günleri Vakıa suresi okunsun.
- 2- Akşam namazının bir rekâtında Fatiha'dan sonra Tin suresi okunsun.
- 3- Namazdan sonra eller Kerbela toprağından olan mühre çekilip sonra karna sürülsün.
- 4- Kahvaltıdan sonra incir ve zeytin yenilsin.
- 5- Kesinlikle kuyruk yağı yenilmemeli.
- 6- Her gün aç karnına nara Feth suresi okunup yensin

Yedinci Ay

Bebeğinizin boyu yaklaşık 22 cm ve ağırlığı ise yaklaşık 750 gr.'dır. Bebeğinizin cinsiyeti ile ilgili değişimler tamamlandı.

Bu dönem bebeğin son gelişimini sağladığı üç aydır. Dış dünyadaki hayatını sürdürebilmesi için gelişiminin tamamlandığı önemli ve son dönemdir. Özellikle bu dönemde akciğerlerin gelişimini tamamlaması bebek için hayati önem sağlamaktadır. Ayrıca bu dönemde rahim içindeki bebek beslenmesini sağlaması ve gelişimini tamamlaması sebebiyle anne kendisinin ve dolayısıyla bebeğinin beslenmesine, uyku düzenine ve dinlenmesine dikkat etmelidir. Gebeliğe bağlı olarak sırt ağrısı, bacak krampları, baş ağrısı ve vücudunuzun alt bölgesinde baskı hissedebilirsiniz.

Uyarı:

(a) Bu dönemlerde erken doğum belirtilerine karşı da duyarlı olmak gerekmektedir. Erken doğum belirtileri arasında da rahimde düzenli aralıklar ile kasılmalar olur. Saatte 4 defa ya da daha fazla olan kasılmalarda doktorunuza başvurun.

(b) Bu haftadan itibaren gebelikte tansiyonunuzu takip etmelisiniz. Yüksek seyreden tansiyonun bebek ve anne açısından riskli bir durumu vardır.

- 1- Pazartesi günleri Nahl süresi okunsun.
- 2- Ezan ve ikame eller karna konarak sesli bir şekilde okunsun. Gece namazı kılınsın.
- 3- Perşembe ve Cuma günleriyle Yasin ve Mülk sureleri okunsun.
- 4- Nur suresi okunsun.
- 5- Günlük namazlarda Kadir ve İhlâs suresi okunmalı.
- 6- Her gün 140 defa salâvat çevrilsin.
- 7- Her yemekten sonra kavun yenilmeli, ama öncesinde ve sonrasında su içilmemeli.
- 8- Biraz şalgam yenilmeli.
- 9- Her gün aç karnına ayvaya Yasin suresi okunup yensin.

Sekizinci Ay

Bebek özellikle bu haftalarda daha hareketlidir. Bunun nedeni ise amniyo sıvısının fazla olmasıdır. 32. haftadan itibaren de bebeğin yeri giderek azalacağından hareketleri de azalacaktır. Bebek hareketleri ile sağlığı arasında önemli bağ vardır. Bebek hareketlerinde azalma hissediyorsanız dinlenin ve karnınız aç ise bir şeyler yiyin.

Bu dönemlerde sol yanınıza doğru yatmanız büyük damar yapınıza yeterli kanın gitmesine yardımcı olacaktır. Bu şekilde uyumakta problem yaşıyorsanız bacak aranız ve karnınızın altına yastık koymanız faydalı olabilir.

Uyarı: Karnınızda rahmin kasılmasına bağlı olarak hafif ağrılar hissedebilirsiniz. Ancak bunların süresi uzuyor ve sıklığı artıyor ise erken

doğum belirtisi de olabileceğini unutmamak lazımdır. Bu aydan itibaren doktorunuz ile 2 haftada bir görüşmeniz gerekmektedir.

- 1- Perşembe ve Cuma günleri Kadir suresi 10 defa okunsun.
- 2- Nur suresi okunsun.
- 3- Pazar günleri sabah namazından sonra iki defa Tin suresi okunsun.
- 4- Pazartesi Yasin, Salı Furkan, Çarşamba İnsan, Perşembe Muhammed, Cuma Saffat sureleri okunmalı.
- 5- Yoğurt ve bal mutlaka yenilmeli.
- 6- Her Cuma aç karnına tatlı nar yenilmeli.

Dokuzuncu Ay

Bebeğiniz bu haftalarda çoğunlukla uyuyor olacak ve uyandığı zamanlarda ise sizi dinleyecek, hissedecek ve hareketlendiği zamanlarda ise kısa süreli tekmeler ile kendisini size hatırlatacaktır.

Rahminiz gebelik öncesine göre 500 kat genişlemiştir. Geceleri unutamayacağınız rüyalar görebilir ve sık sık tualete gidebilirsiniz. Bazı anneler bu sık kasılmaların verdiği acı nedeniyle sinirli olabilir.

Uyarı: Bu aydan itibaren artık doğum sancılarının her an gelebileceğini dikkate almalısınız. Gerçek doğum sancılarının en önemli özelliği düzenli aralıklar ile olmasıdır. Ve bunlar 10 dakikada ortalama 3 kez ortaya çıkmakta ve her bir kasılma yaklaşık 50 sn. sürmektedir. İstirahat etmek ile geçmeyecek ve şiddeti de zaman içerisinde giderek artacaktır. Eğer kasılmalar düzene girmiş ve geçmiyorsa hastaneye gitme zamanı gelmiş durumdadır.

- 1- Perşembe günleri hac ve Cuma günleri Fatır suresi okunsun.
- 2- Nur suresi okunsun.
- 3- İlkindi namazının bir rekâtında Fatiha'dan sonra Asr ve diğer rekâtında Zariyat sureleri okunsun.
- 4- İmam Mehdi'nin (a.f) sağlık ve selameti için koyun kurban edin ve onun etinden sizde yiyin.
- 5- Baharatgillerden sakınılmalıdır.

- 6- Mutlaka hurma yenilmeli.
- 7- Her gün yürüyüş yapılmalı.
- 8- Aynaya ve fotoğraflara az bakılmalı.
- 9- Her gün aç karnına süt ve hurmaya Dehr suresi okunup yensin.

Hamileyken Diğer Yapılması İyi Olan İşler

- 1- 40 gün ziyareti Aşura okunsun.
- 2- Her gün sadaka vermeli.
- 3- 40 gün tevesşül duası okunsun.
- 4- Her gün en az bir litre süt içilmeli.
- 5- Hamile birisi asla korkmamalı ve eğer bir şeyden korkacak olursa tatlı meyvelerin suyundan içmeli. (kavun, karpuz gibi)
- 6- Sprey ve ağır parfümleri kullanmamalı.
- 7- Hz. Zehra'nın (s.a) tesbihi her namazdan sonra ve yatmadan önce söylenmeli.
- 8- 40 Cuma guslû alınmalı
- 9- Bebek kıpırdamaya başladığında eller karna konularak salâvat çevrilsin.
- 10- Anne hamilelik döneminde her zaman Allah'ı düşünmeli, sadece mümin insanlarla irtibat halinde olmalı, ahlaki sorunlu insanlardan uzak durmalı, namazı ilk vaktinde kılmalı, günahlardan sakınıp, Kuran okuyup, masumların ziyaretine gitmeli.
- 11- Sürekli salâvat çevirip istiğfar (esteğfurullahe rebbi ve etubu ileyh) edilmeli.
- 12- Güzel olması için ayva ve kavun yenilmeli.
- 13- Sabırlı ve zorluklara tahammül edebilmesi için el karna konulmalı ve Asr süresi okunmalı.
- 14- Üçüncü ve dördüncü aylarda çocuğun zeki olması için kondor yenilmeli.
- 15- Cesaretli olması için süt içilmeli.

Doğum Sonrası Yapılması Gerekenler

1- Doğumdan hemen sonra ilk iş olarak anneye dokuz tane hurma yedirilmeli. Bebeğinde diline sürülmeli.

2- Eğer Fırat suyu (eğer yoksa yağmur suyu) az Kerbela toprağıyla karıştırılıp bebeğin ağzına biraz damlatılmalı.

3- Bebeğe Allah'ın beğendiği isimlerden birini konulmalıdır, hadislerde çocuğa konulan isime çok önem verilmiştir, özellikle Ehlibeytin isimleri tercih edilmelidir.

4- Sağ kulağına ezan ve sol kulağına da ikame okunmalı.

5- Ciğer yenilsin.

6- Süt, yoğurt, meyve suyu, komposto yenilsin.

7- Tere otu yenilsin.

8- Altıncı haftaya kadar cinsel ilişkiye girilmemeli.

Hz. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: “Çocuk için anne sütünden daha güzel bir besin yoktur.”

Bebeğin fiziksel ve psikolojik gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden biride anne sütüdür. Anneler süt verdiklerinde şu hususlara dikkat etmelidirler.

1- Sinirli, üzgün, bunalımlı durumlarda süt verilmemeli ve sakin olduğu zaman verilmelidir.

2- Vitaminli ve proteinli yiyecekler yenilmeli.

3- Anne elbise ve beden temizliğine dikkat etmelidir.

4- Haram ve hatta şüpheli yemeklerden sakınılmalıdır.

5- Mutlaka abdest alındıktan sonra süt verilmelidir.

6- Süt verildiğinde Kuran okunmalı veya dinlemeli yahut zikir edilmeli.

7- Süt verildiğinde haram işlerden uzak durmalı, örneğin müzik dinlememeli, namahreme bakmamalı, gıybet etmemeli.

8- Kibleye doğru süt vermeli

9- Anne süt vermenin büyük bir ibadet olduğu bilincinde olmalı ve Allah'ı düşünmelidir.

Kadınların Akılları

Soru

Bir hadiste “Kadınların akılları güzelliklerindedir, erkeklerin güzellikleri ise akıllarındadır.” diye buyrulmuştur. Buna göre a)-hadisin senedi muteber midir? b)-özellikle hadisin ikinci bölümündeki karşıtlık ve karrine göz önüne alındığında “Kadınların akılları güzelliklerindedir” sözünden maksat nedir?

Kısa Cevap

Hadis her ne kadar güvenilir kaynaklarda geçiyorsa da sahih ve güvenilir hadislerden sayılmamaktadır. İslam’da Allah’a yakınlaşmak ve insaniyet konusunda kadınla erkek arasında fark yoktur. Akıl yönünden kadınla erkek arasında fark varsa da bu, alet olan akıl konusundadır. Yani dünyayı idare eden ilimlerin öğrenildiği akıldır. Bu yüzden “A’lem (en bilgin) veya uzman olan kimse Allah’a en yakındır.” denmez, “Etkâ (en takvalı olan) Allah’a en yakındır” denir. Kaldı ki kadın, insani akıl ve düşüncesini duygularının inceliğinde, söz ve davranışlarının güzelliğinde gösterebilir. Nitekim erkek de, hünerini insanî düşüncesinde ve aklı tefekküründe göstermekle görevlidir ve gösterebilir. Hadisten anlaşılabilecek bir diğer nokta, kadının alet olan aklının, güzelliğinin etkisinde kalabilmesidir. Yani kadın çalışan biri olsa da her şeyden önce sevgili bir eş, şefkatli bir anne ve yetenekli bir ev kadınıdır. Erkek ise ilimle süslediği zaman, akılcı tedbirleri sayesinde ailesi ve toplumu için faydalı olur.

Ayrıntılı Cevap

“Kadınların akılları güzelliklerindedir, erkeklerin güzellikleri ise akıllarındadır.”

Bu hadis birçok güvenilir kaynakta nakledilmiştir.¹ Şeyh Saduk’un *Maaniyu’l-Ahbar* ve *Emali* adlı eserleri, Allâme Meclisi’nin *Biharu’l-Envar*’ı,

¹ *Maaniyu’l-Ahbar* adlı kitapta hadisin senedi şöyle getirilmiştir: Muhammed bin Ömer bin Muhammed bin Salim bin el-Berra el-Ciani el-Hafız bize anlattı, o da Ahmed bin Ubeydullah Sakafi Ebu’l-Abbas’tan o da İsa bin Muhammed el-Katib’den, o da el-Medaini’den, o da Gıyas bin İbrahim’den, o da Cafer bin Muhammed’den, o da babasından, o da ceddinden Ali bin Ebi Talib’in şöyle buyurduğunu rivayet eder: “Kadınların akılları güzelliklerindedir, erkeklerin güzellikleri ise akıllarındadır.”

Şeyh Tabersî'nin *Mişkatu'l-Envar fi-Gureri'l-Ahbar* adlı eseri bunlardan birkaçıdır. Yine Şeyh Hürri Âmulî *el-Fevaidu'l-Tusiyye* eserinde hadisi açıklayarak çeşitli açılardan ele almıştır. Bununla birlikte hadisin sene-dinde güvenilir olmayan birkaç kişi olduğundan güvenilmeyen hadislerin içinde yer almıştır.

Sorunun ikinci bölümüne geçmeden önce birkaç noktayı hatırlatmak gerekir:

Hadisten ilk bakışta kadınların dış güzellikleri olduğu ve akılın, kadınların güzellik ve cemallerinde bulunduğu ama erkeklerin güzelliklerinin akıllarında olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle görünüşte kadının güzellik, erkeğinde aklın peşinde olması istenmiştir. Zira erkeklerin güzelliği akıl sahibi olmalarındadır. Ancak bu hadis galiba ilk bakışta anlaşılan manasından öteye daha derin bir manaya işaret etmektedir. Belirtmek gerekir ki bir hadisin tam olarak anlaşılabilmesi için başka hadisler de göz önüne alınarak daha dakik bir mana çıkarılmalıdır. Yoksa bir hadis, tek başına ve amacı göz önüne alınmadan sadece tercüme edilerek değerlendirilemez. Çünkü Masumların (a.s) nurlu sözleri insanın hidayeti için olup belli bir zaman ve mekânla sınırlı değildirler. İçerikleri genelde her dönemde insan yaşamının siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel olmak üzere bütün yönlerine uygun insan yetiştirme kanunlarına sahiptir. Bu yüzden İslâm dini bütün parçaları birbiriyle bağlantılı geniş kapsamlı bir dindir. İslâm'ın üzerinde önemle durduğu konulardan biri kadın ve erkeğin “Allah'a yakın olmak” konusunda olduğu gibi yaratılışa eşit olmalarıdır. Bu açıdan bakıldığında İslâm'a göre kadınla erkek arasında fark yoktur. “İnsan, dini görevlerini yerine getirerek ruhunu maneviyatla doyurursa ilahi kurba nail ve Onun sıfat ve isimlerinin mazharı olur. Böyle bir yetenek kadın ve erkeğe ortak olarak verilmiştir ve her ikisi de yüce derecelere ulaşabilirler. Bu makama ulaşmanın yolu da birdir. O da iman ve salih ameldir.”²

Dolayısıyla insanın yaratılışında değer, itibar ve Allah Teâlâ'ya yakın olmak açısından kadınla erkek arasında bir fark yoktur.

² Cemşidi, Esedullah, *Cestari der Hesti Şinasi-i Zen*, s. 52, Müessese-i Amuzeş-i Pejuheş-i İmam Humeyni, Kum, 1388.

1. Hadiste “Akıl” kelimesi geçtiğinden bu kelimeyi incelemek gerekir. Bazı filozoflar akıllı “Teorik akıl” ve “Pratik akıl” diye ikiye ayırmışlardır. Teorik akıl ile anlıyor, pratik akıl ile amel ediyor. Yakın, cezm, zan, vehm, hayal vb. şeyler teorik aklın işidir. Niyet, azim, ihlâs, irade, sevgi, tevella, teberrâ, takvâ, adalet vs. ise pratik aklın işidir ve insandaki fazilet ölçüsü buna göredir.¹ İnsanı ilahi kurba yaklaştıracak ve diğerlerinden üstün edecek olan akıl, zihni bilgi deposu yapan akıl değil, pratik akıldır. Allah katında değeri olan şey, fazilet ve üstünlüğün ölçüsü olan şey, amelde ihlâsın olmasıdır. O halde “Kadın erkek arasında teorik akılda fark varsa bu fark, alet olan akıldadır. Yani dünyanın idare edilmesi amacıyla insanın bilimleri öğrenebilmesine zemin hazırlayan akıldır. Bu yüzden “Çok bilgili olan Allah’a yakındır” denmez, “En takvalı olan Allah’a yakındır” denir.”²

Dolayısıyla kadınla erkek arasında hüküm vermek isteyen kimse, ilmin ıstılah manasını (yani teorik akıllı) ölçü edinmemelidir, aksine pratik akıllı insanın kurbunun vesilesi ve faziletinin ölçüsü edinmelidir. Bu durumda kadın ve erkeğin güzelliği, “Rahmana ibadet edilen ve cennetler kazanılan” akıldadır. O zaman da hem “Erkeklerin güzelliği akıllarındadır” denir, hem de “kadınların güzelliği akıllarındadır.” denir.³

2. İnsanın ruhunun güzelliği imanındadır gerçeği, âyetlerde ve hadislerde defalarca zikredilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ buyuruyor:

“Allah, imanı size sevdirdi ve onu gönüllerinizde bezedi.”⁴

Âyetten anlaşılan şey şudur: Allah imanı kalplerin sevdiği şey olarak kıldı ve onu insanın ruhunun süsü yaptı. İnsanın ruhu, mücerret olduğundan, imanda maddi değil manevidir. Bu manevî şey, yani iman, o mücerret şeyin, yani insan ruhunun cemal ve güzelliğinin kaynağı olmuştur. Zira erkeklik ve kadınlığın insanın hakikatinde (yani ruhunda), imanda vb. şeylerde etkisi yoktur. Yani insanın hakikati, iman vb. şeyler ne kadındır, ne de erkek. Bunlar mücerret olup kadın ve erkekte eşittir.

¹ Cevad Âmulî, Abdullah, *Zen der Ayine-i Celal ve Cemal*, s. 255, İsrâ, Kum, 4. Baskı, h.ş. 1378.

² a.g.e.

³ a.g.e., s. 258.

⁴ Hucurat, 7.

“Öyleyse Allah katında üstünlük sağlayan iman gerçeği, kadın ve erkek olarak görülemez.”

Dolayısıyla Hz. Ali'nin “Kadınların akılları...” hadisinden vasıflandırma manası değil, emir manası anlayabiliriz. Yani hadis-i şerif kadının aklını cemalinde özetleyerek onun kınanmasına, erkeğinde cemalinin aklında olduğunu söyleyerek övülmesine neden olacak iki insan sınıfını vasfetmemektedir. Manası belki de kınama değil emir veya yapıcı bir vasfetme olabilir. Yani kadın, aklını ve düşüncesini duygunun inceliğinde, güzel söz ve davranışta vb. şeylerde gösterebilmelidir veya bununla görevlidir. Nitekim erkek de hünerini insani düşüncesinde ve akılcılıkta tecelli ettirmelidir.”⁵

Kadın aklını sevgi, şefkat, sadakat, paklıkla dolu hüner ve güzel davranışlarında göstermelidir. Bu mesele, toplumsal fazilet için değerli bir dayanak olacaktır. Zira kadın, aklıyla evinde sağlayacağı güzellik ve davranışıyla toplumu ıslah edebilir.

“Okumuş olan, şahadet ve fedakârlık öğretisini bilen kadın, şefkatli bir anne rolünde, evladını şahadete teşvik eder ve yola çıktığında onu uğurlarken toplumda ‘tarif aklını’⁶ ince şekilde gösterir. Veya savaş meydanından dönen kahraman evladını, aklının ağır düşüncesini şevk ve intizar elbisesinin güzelliğinde gösterir. Nitekim yetenekli erkekler zarif hünerleri, toplumda ‘tarif aklı’ yansıtmaya mukabil gücüne sahiptirler. Özetle kadın beğenilmiş hikmetleri hünerin zarifliğinde göstermeli, erkek ise hünerin zarifliklerini beğenilmiş hikmetlerde göstermelidir. Yani kadının celali onun cemalinde gizliyen, erkeğin cemali onun celalinde gizlidir. Ve bu iş bölümü ne kadın için bir kınamadır, ne de erkek için bir övgü. Aksine her birinin kendi özel işiyle ilgilenmesi için verilmiş ameli düstur ve kılavuzdur. Kendi özel düsturuna itaat eden takdir edilir, etmeyen ise kınanmayı hak eder. Demek ki kadınla erkeğin farkı, düşünceleri doğru sunma şeklinde kendini gösterir. Yoksa kadında erkek gibi ilim öğrenme liyakatine sahiptir ve takdir ve övgüye layıktır.”⁷

⁵ a.g.e, s. 33-35.

⁶ Latif, hoş, beğenilmiş.

⁷ a.g.e, s. 35-36.

3. Hadis-i şeriften anlayacağımız ve yukarıda anlatılanlarla ilişkisi olan bir başka nokta kadın ve erkeğin ruhsal yapılarındaki farka yapılan vurgudur. Buna hadiste çok güzel bir şekilde vurgu yapılmıştır. Zira bu meseleyi bilmemek, bazılarının kadını aşağı derecede görmesine neden olmuştur.

Üstad Mutahharî bu konuda şöyle diyor: “Beni şaşırtan şeylerden biri bazılarının kadınla erkek arasındaki fiziksel ve ruhsal farkta erkeği tam, kadını da eksik görmesidir. Yaratılıştaki kadının eksik yaratılmasının onun faydasına olduğunu telkin etmeye çalışıyorlar.”¹

Ama İslâm gerçekte, geçmişte ve günümüzde kadın haklarının ayaklar altına alınmasına neden olan, kimsenin önem vermediği hakikate dikkat çekmiştir. Geçmişte kadına zulmetmek, onu bir hayvan, miras bırakılan bir mal gibi görmek, hiç bir hak ve hukukunun olmaması gibi şeyler bugün de köşe bucakta kalan geri kalmış toplumlarda görülmektedir. Modern toplumlarda da kadının durumu geçmişten daha iyi bir seviyede değil. Günümüz dünyasında kadın erkek haklarının eşitliği bahanesiyle kadını iş alanına ve topluma çekmiş, güzelliğini bir köle gibi ucuz fiyata satmaktadırlar.

Günümüz kadını, cemel ve güzelliğini çocuğunu aşkla yetiştirmek, sevgi öğretilerini şefkatle kulağına fısıldamak için çaba sarf eden bir anne değil, sadece cinsel bir mal olarak görülmektedir. Artık kadın ailenin, aile de sağlam toplumun temelini atamamaktadır. Onun şu andaki rolü şehvetperestlerin şehvetlerini söndürmektir. Ve tabii burada ilk kurban kadın, sonra ailedir.

Hadis-i şerif “Kadınların akılları güzelliklerindedir” dediğinde, kadının cemel ve güzelliğine önem verdiğinde bunun, yuva kurmada, erkeği aşk, sevgi ve duygu ocağına çekmede etkili olacağı gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu güzellik, kadının aklını ve diğer yeteneklerini etkilemektedir. Dolayısıyla kadının güzelliği iş ortamlarına çekilmemelidir.

Kadının güzelliği insaniyet ışıyla yandığı zaman sıcak bir aile ortamı oluşturabilir. Öyleki aile fertleri, başarılı bir ailenin temelini atan

¹ Mutahharî, Murtaza, *Nizam-ı Hukuk-u Zen der İslâm*, s. 200, Sadra, 21. Baskı, Kum, h.ş. 1374.

anne sevgisiyle doyurulduğu zaman din âlimi, bilgin, fedakâr asker, büyük arif, şerefli işçi, uzman bir doktor, yetenekli bir yazar, güçlü bir sanatkar olabilir. Her başarılı erkeğin arkasında başarılı bir kadının olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

Dolayısıyla kadın asıl hüner ve vazifesinden fazla gafil olmamalı ve çoğu gereksiz olan iş alanlarına girmemelidir. Ama girerse bilmeli ki onun hüner ve yeteneği gerçekte sevgi ve rahmet icat etmektir. Aile, huzurunu onun yaratılışına borçludur. Öyleyse hadisten anlayacağımız şey kadının alet olan aklının güzelliğinin etkisinde kalmasıdır. Yani kadın bir şirketin müdürü, uzman bir doktor, güçlü hitabete veya üstatlık vb. gibi yeteneklere sahip olsa da o, her şeyden önce sevgili bir eş, şefkatli bir anne ve yetenekli bir ev hanımıdır.

Ama erkek yaratılıştaki yaşam kavgasında ve toplumda değirmenin altındaki taş gibidir. Erkeğin güzelliği para kazanmakta, akli ise yaşamı idare etmesindedir. İlimle donanmış ve akılcı tedbirlerini kullanarak ailesine ve topluma faydalı olan bir erkek güzeldir. Akli ve idaresi ne kadar çok olsa güzelliği de o kadar parlak olur.

Kırk Hadis Ezberleme

Soru

Peygamber'den (s.a.a) kırk hadis ezberlemenin önemi hakkında duyduğumuz şeyler sahih midir? Bu kırk hadisin ölçütlerini söyleyiniz.

Kısa Cevap

Şia² ve bazı Sünni³ kaynaklarda çeşitli ibarelerle İslâm Peygamberi'nden (s.a.a) Erbain diye meşhur olan hadiste, kırk hadis ezberleme önemle tavsiye edilmiştir. Örneğin:

² Örneğin Şeyh Saduk, *Sevabu'l-A'mal ve'l-kabu'l-A'mal*, s. 134, Daru's-Şerif er-Razi, Li'n-Neşr, Kum, 2. Baskı, h.k. 1406; Hürr-Âmulî, Muhammed b. el-Hasan, *Vesailu's-Şia*, c. 27, s. 94, Müesseset-u Alu'l-Beyt, Kum, 1. Baskı, h.k.1409.

³ Örneğin Suyutî, Celaleddin, *ed-Durru'l-Mansur fi Tefsiri'l-Me'sur*, c. 5, s. 343, Naşir: Kitaphane-i Ayetullah Necefî, Kum, h.k. 1404; Askalanî, İbn Hacer, *el-İsabetu fi Temyizi's-Sahabe*, c. 6, s. 381, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1. Baskı, h.k.1415.

“Ümmetimden kim ihtiyacı olduğu dini konular hususunda, kırk hadis hıfzederse; Allah kıyamet gününde onu âlim ve fakih olarak haşredecektir.”¹

Bu hadisin manevî tevatürü olup, sahihtir.

Hadis, erbain yazmada bir mihver olmuş ve âlimleri erbain kitaplarını yazmaya teşvik etmiştir. Bu kitaplar, Masumların (a.s) itikadi ve ahlâkî alandaki hadislerinden kırk tanesi derlenerek yazılmış, bazılarına açıklamada yazılmıştır. Dolayısıyla söz konusu rivayetin belli bir ölçütü yoktur. İnsanın dünya ve ahiretine faydalı olacak ve amel edebileceği her hadisi kapsamaktadır.

Allâme Meclîsî, söz konusu rivayette hadis ezberlemenin aşamaları ve temelleri olduğunu söylemektedir ki özeti şöyledir:

1. Hadisin lafızlarını ezberlemek manasındaki hadis ezberlemek. Örneğin kalbinde tutmak, yazıya geçmek, hadisin sözlerini düzeltmek vb. şekillerde hadisleri ezberlemek ve korumak.

2. Hadisin manasına dikkat etmek, üzerinde tefekkür etmek, İslami ahkâm ve öğretileri ondan çıkarmak manasındaki hadis ezberlemek.

3. İçeriğine amel etmek manasındaki hadis ezberlemek.²

Ehlibeyt mektebinin büyük alimlerinden Kırk Hadis Şerhi kitabında bu hadise değinerek şunları açıklamıştır:

“**Kim hıfzederse**”: İslam’ın ilk dönemlerinde hıfzetmekten sadece insanın bir şeyi aklında tutması anlaşıyordu. O dönemde ki İslam kültüründe hıfzetmek deftere ve kitaplara kaydetmek anlamında yaygın değildi, hatta çoğu zaman ezberlenmemiş hadisler kabul görmüyordu. Yazılarak korunması ve gelecek nesillere aktarılması hicri ikinci yüzyılda başlamıştır. Öyleyse ilk bakışta hıfzetmekten kasıt ezberlemektir; ama yine de biz yazılarak korunup başkalarına aktarmanın da hıfzetmek olduğunu söyleye biliriz.

Bazı âlimlerimiz hıfzdan maksadın şu altı husustan birinin olduğunu söylemişlerdir:

¹ 3 el-Kâfi, c.1 s.49.

² Meclîsî, Muhammed Bâkır, *Biharu’l-Envar*, c. 2, s. 156-158, Müessesetü’l-Vefa, Beyrut, h.k.1404.

- 1- Üstattan duymak.
- 2- Üstada okumak.
- 3- Üstada okunduğu esnada duymak.
- 4- Başka birisinin hadisi okuduğu zaman duymak.
- 5- Hadis naklede bilmek için izin almak.
- 6- Başkasından hadisi alarak yazmak.

“**Kırk hadis**”: Hadis kavramı “söz” ile eşanlamlıdır. İstilahi manada ise; Peygamber, imam, sahabe, tabiin ve risalet yolunda ilerleyen herkesin bildirmiş olduğu söz, hareket ve tavra hadis denir. Oysa birçok hadis bilgini bunun sadece Peygamber ve masum imamlara has olduğu görüşündedirler, yani hadis sadece on dört masumun söz, fiil ve takririne/onayına denir.

“**İhtiyacı olduğu dini konular hususunda**”: Burada hıfzedilmesi istenen, herkesin sürekli karşılaştığı dini konulardır örneğin; inançsal, fıkı, ahlaki ve yapılması gereken amellerle ilgili olan hadisler hıfzedilmelidir. Anlaşıldığı üzere sadece dünyevi konuları içeren hadisleri kapsamamaktadır; ama diğer birtakım rivayetlere baktığımızda “dini konular hususunda” şartı getirilmemiştir, sadece insan için faydalı olacak hadislerin hıfzedilmesi istenilmiştir.

“**Fakih ve âlim olarak**”: Hadis hıfzedenden, kıyamet gününde kalemlerinin mürekkebi şehitlerin kanından üstün olan âlim ve fakihlerle haşredilecektir.

Şerh

Hiz. Resulullah'ın (s.a.a) buyurmuş olduğu “Kim kırk hadis hıfzederse âlim ve fakih olarak haşredilecektir” sözünden anlaşıldığı kadarıyla, sadece ezberlemenin yeterli olduğudur. Sırf bu işi yapmak sonucu insan âlimlerin mükâfatına erişebilir. Elbette hadislerin derin manasını bilmesi gerekmez, bu tefsir ilmini bilmeden Kuran'ı ezberleyen kimse'nin durumuna benzer. Ayrıca Peygamber'in (s.a.a) hadisi ezberleyip, nakledenler için etmiş olduğu dua, bunun onaylayıcısıdır. Şöyle buyurmuşlardır:

“Benim sözümü duyup onu hıfzedene Allah rahmet etsin. Her ne kadar çoğu hadis nakledenler âlim ve fakih olmasalar bile, benim sözlerimi duydukları gibi diğer insanlara aktartsınlar, âlim ve fakihler de kendilerinden daha bilgili olanlara aktarsınlar.”¹

İnsan kıyamet günü, kendisini benzettiği toplumla beraber haşrolacaktır demek ki; sadece hadis ezberlemeyle âlim ve fakihlere kendisini benzeten birisinin onlarla birlikte haşrolması, hiç de uzak bir ihtimal değildir.

Şimdi şöyle bir soru aklınıza gelebilir: Acaba hadisin tercümesini ezberleyerek de yine aynı sevaba ulaşabilir miyiz?

İlk bakışta bu soruya olumlu yanıt veremeyiz, yani hadisin tercümesi ile orijinali farklı hükümler içermektedir. Mesela abdestsiz ve taharetsiz birisi Kuran’ın tercümesine dokuna bilir, ama aslına dokunamaz. Aynı şekilde hadisin başka dile tercümesini aslıyla bir tutamayız.

Hadiste geçen “ümmetimden” kelimesinden anlaşılan; bütün İslam fırkalarının ihtiyacı olduğu veya kabul ettiği hadisleri hıfzetmenin kast edildiğidir. Mesela Peygamber efendimizin (s.a.a) buyurmuş olduğu şu hadisler gibi:

“Taharetsiz namaz olmaz.”²

“Bütün yeryüzü toprağı benim için secdegâh ve temizleyici olarak kılınmıştır.”³

“Aile bağı ve nesep sonucu haramlığın oluşması gibi, süt vermeyle de olur.”⁴

Metinde zikrettiğimiz hadisin sevabına ulaşmak için, bütün Müslümanların kabul ettiği bu tür hadisler hıfzedilmelidir, İslam ümmetinden bazılarının kabul edip diğer bir grubun reddettiği hadisler maksat değildir. Örneğin aşağıdaki şu hadis gibi:

“Alışveriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadan anlaşmayı boza bilirler.”

¹ 1 el-Kâfi, c.1, s.403. Sünen-i Tirmizi, c.5, h:2657.

² 2 Vesail’uş Şia, c.1,s.256.

³ 3Vesail’uş Şia, c.2,s.969

⁴ 4Vesail’uş Şia, nikâh bölümü

Yahut abdestte ayaklara mesh edilmesi gerektiğini bildiren hadisler, belirtilen sevaba ulaştırmaz; zira bu tür hadisler ümmetten sadece bir kısmının kabul ettiği ihtilaflı konulardandır.

Eğer, “Ümmetten maksat, İslam müçtehitleridir; çünkü hüküm çıkarma hususunda hadislere ihtiyacı olan onlardır, ama diğer Müslümanlar onlara taklit ettiği için bu tür bir sorumluluk sahibi değildirler” denilirse kesinlikle bu görüş kabul edilemez çünkü sonuçta herkes kendi kapasitesine göre hadislere muhtaçtır, bunun doğrudan olup olmaması fark etmez.

Hadisin Azaltılması

Açıklanması gereken diğer bir konu ise şudur: Bir hadisin içerisinde bulunan birçok hüküm, kısım ve özellikler, eğer yanlış bir anlam vermedikçe eksiltilecek şekilde nakledilebilir.

Bu konuda Allame Hilli⁵ (r.a) âlimlerin ortak görüşünü *Nihayet’ul Usul* adlı kitabında şöyle belirtmiştir:

Sözgelimi Hz. Resulullah’ın (s.a.a) buyurmuş olduğu şu hadis:

“Kim Müslüman kardeşinin sorunlarından birini giderirse, yüce Allah kıyamet günü onun sorununu giderir. Mümin kardeşinin ihtiyacını gidermek için uğraşanın Allah ihtiyacını giderir. Eğer kardeşinin bir sırrını gizlerse Allah onun dünya ve ahiret sırlarını gizler ve her kim Müslüman kardeşine yardım ederse Allah da ona yardım eder.”⁶

Şimdi bu hadisi nakletmek isteyen birisi, bu hadiste bulunan dört hükümden sadece birini naklederse bir sakıncası yoktur yani şöyle söylebilir: Hz. Muhammed (s.a.a) buyurdu:

“Kim Müslüman kardeşinin sorunlarından birini giderirse yüce Allah kıyamet günü onun sorununu giderir...”

Eğer hadisin bütün kelimeleri birbirine bağlıysa, sadece bir kısmı nakledilemez. Mesela hadisi şöyle naklediyor: “Yarışma sadece ok atmayla

⁵ İŞeyh Cemaleddin Hasan bin Yusuf Hilli, h:648 yılında dünyaya gelmiştir. Şia mektebinin ilmi ve ruhi açıdan büyük makama erişmiş âlimidir. Birçok kıymetli eser bırakmıştır, öyle ki ömrünün her gününe bin satır düşmektedir.

⁶ Zel-Kâfi, c.4,s.73.

olur.” Hadisin orijinal ve tam metninde, koşu ve at yarıştırmaya da izin verilmiştir oysa yukarıda zikredilmedi.

Yahut hadisin önemli bir kısmı aktarılmasa, örneğin; “*Misafir, ev sahibinin izni olmadan müstehap oruç tutamaz.*” Şimdi hadisi nakleden “ev sahibinin izni olmadan” bölümünü atlayarak “*misafir oruç tutamaz*” derse bu doğru değildir.

Demek ki bir hadiste bulunan kırk konudan herhangi birini nakledebilir veya hıfzedebilir. Lakin acaba kırk konusu olan bir hadis hıfzedilirse yinede “kıyamet günü âlim ve fakih olarak haşrolacaktır” hadisinin sevabına ulaşılır mı?

Bu soruya kesin bir cevap veren birisini görmedim, ama her ne kadar konu içerirse içersin yine de bir hadis sayıldığını söyleriz. Velhasıl kesinlikle sevap alacaktır.

Konusunu işlediğimiz hadis Ehli Sünnet ve Şia âlimleri arasında müstefiz¹ olan hadislerdendir, hatta bazı âlimler mütevatir² olduğunu bile söylemişlerdir. Böylelikle bu hadisi de “vahit haber” için bir delil olarak zikredebiliriz; çünkü Peygamber (s.a.a) genel olarak buyurmuştur ve belli bir kayıtlı, şartla sınırlandırma getirmemiştir.

Fakihten Maksat

Hiz. Peygamber’in (s.a.a) hadiste “Fakih ve âlim olarak haşrolacaktır” sözündeki fakihten maksat, sözlük anlamında kullanılan mana değildir. Aynı şekilde günümüzde kullanılan “Deliller sayesinde şer’i hükümleri bilen” deyimisel mana da kastedilmemiştir, bilakis dini emirler hususunda derinleşmek kasıttır. Zaten genelde dinde basiret sahibine fakih denilir. Hiz. Resulullah’ın (s.a.a) şu sözü bunu doğrulamaktadır:

“Kul kendi menfaatlerini bırakıp, Allah’ın rızasını kazanmaya çalışmadıkça o büyük fakihlik makamına erişmez.”

¹ 3Hadisi nakleden raviler her tabakada üç kişiden fazla olduğu takdirde o hadise müstefiz hadis denilir.

² 4Masuma ulaşan hadisin senedindeki raviler o kadar fazladır ki insan hadisin yalan olmadığına kesin inanır.

Bu basirete ulaşmak bazen ilahi bir vergidir, Resulullah'ın (s.a.a) Hz. Ali'yi (a.s) Yemen'e vali olarak gönderirken ettiği duada buyurduğu gibi:

“Rabbim onu dinde fakih karar kıl.”³

Fakihlik bazen de insanın çalışıp çaba sarf etmesiyle oluşur, Hz. Ali'nin (a.s) oğlu İmam Hasan'a (a.s) ettiği nasihatte buyurduğu gibi:

“Oğlum dinde fakih olmaya çalış.”

Fıkıh ve fakih hakkında bazı büyük âlimlerimiz şöyle buyurmuşlardır:

“İslam'ın ilk dönemlerinde fıkıhtan maksat; ahiret ilimlerini bilmek, kendini tanımak, dünyanın kötülüğünün farkına varmak ve ahirete meyledip, ahiret nimetlerini arzulamak olmuştur. Bu sözümüze delil ise “nefr”⁴ ayetidir. Ayette fakih olmanın sonucu olarak korkutma ve uyarma belirtilmiştir böylelikle sadece fıkıh baplarını bilmekle yeterli olmayacaktır. Âlimler peygamberlerin varisleridir, bu veraset sadece fıkıh ilmine vakıf olmakla olmaz, hiç şüphesiz Allah'ın buyurduğu gibi korku şarttır:

“Allah'tan sadece ibadet eden âlimler korkar.”⁵

Ayetten anlaşıldığı gibi gerçek ilim ilahi korkuyla beraber olandır. Her ne kadar insan çok güzel sözler, geniş konular, anlaşılması güç meselelere vakıf olsa bile, hasyet/ilahi korku olmadı mı aslında tam bir cehalet ve bilgisizlik içindedir, böyle bir ilimdense cahil olmak daha iyidir.”

Gerçekten de çok anlamlı ve güzel bir söz, bu sözleri aslında nur ile cennet hurilerinin yüz sayfalarına yazmalı.

³ 1 el-İtgan, c.3,s.182.

⁴ 2”Her kabileden bir grup toplansa da dinde derinleşseler ve döndüklerinde toplumlarını uyersalar, ola ki aykırı davranışta bulunmaktan kaçınırlar.” Tövbe:122

⁵ 3 Fatır:28.

Kısa Hadisi

Soru

Kısa hadisinin önemini açıklayınız.

Kısa Cevap

Hadis kitaplarında ve *Mefatihü'l-Cinan* adlı dua kitabında zikredilen hadis-i şerifin iki açıdan önemi vardır: Birisi imamet ve velayet diğeri ismet (masumiyet) cihetidir.

Ehl-i Beyt'in imamet ve velayeti bu hadiste ispatlanmaktadır. Peygamber (s.a.a) hadisin kendisinde nakledilmiş o has eylemi ve söylemi ile velayet ve imameti Ehl-i Beyt'e has kılıyor. Ehl-i Beyt hariç hiç kimse- nin içinde bulunmadığı evde onları bir aba (cübbe) altında toplaması, Hz. Ali'nin halifeliliğine delalet eden cümleleri sarf etmesi ve en sonda Peygamber (s.a.a) ile Ehl-i Beyt arasında var olan derin bağa delalet eden yük- lemleri kullanması bunun delilidir. Ehl-i Beyt'in (a.s) ismetinin ispatı iti- kadi ve kelami kaynak kitaplarında şu aşağıdaki cümleye isnat ediliyor: "Onlardan ricsi (pislik ve kötülük) götür ve onları tertemiz kıl." Dolayı- sıyla hadiste iki önemli mesele; imamet ve ismet vardır.

Ayrıntılı Cevap

Kısa hadisi hakkında çok sayıda rivayet vardır.¹ Hepsinden anlaşı- lan nokta şudur: Peygamber (s.a.a) Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i (s.a) çağır- dı veya kendisi onların yanına vardı, bir abayı alıp üzerlerine örttü ve şöyle buyurdu:

"Allah'ım! Bunlar benim Ehlibeyt'imdir. Rics ve pisliği onlardan uzaklaştır."

¹ Hilli, Hasan b. Yusuf, *Nehcu'l-hak ve Keşfu'l-hak*, Müessesesi-i Daru'l-Hicre, Kum, h.k. 1407, s. 228-229; *Müsned-i Ahmet b. Hanbel*'de farklı kanaldan, *el-Cem'u veyne's-Sihahi's-Sünne*'de Ümmü Seleme'den şöyle dediği nakledilmiştir: Fatime, Peygamber'in yanına vardı Peygamber şöyle buyurdu: "Kocanı ve her iki çocuğunu çağır gelsinler." Heps- i Hayber abasının (kısa) dibinde idiler, bu âyet nazil oldu: "Yani Ey Peygamber'in ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." Hz. Peygamber (s.a.a) abanın köşesini aldı ve gökyüzüne işaret ederek şöyle buyurdu: "Bunlar benim Ehl-i Beytimdir." Ümmü Seleme diyor: "Başımı abanın (kısa) altına koydum ve bende Ehl-i Beyt'tenim" dedim. Hz. Peygamber (s.a.a) "Sen iyi bir kimsesin (ama Ehl-i Beyt'ten değilsin)." dedi. Bu mananın aynı Sünen-i Ebi Davud, Muvt'a-i Malik, Sahih-, Müslim'in farklı yerlerinde nakledilmiştir.

Bu esnada Ahzap Sûresinin 33. âyeti indi:

“Ey Ehl-i Beyt! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz kılmak istiyor.”

Ehl-i Sünnet'in tanınmış ve meşhur âlimi Hâkim-i Haskani Nişaburî *Şevahidu't-Tenzil*² adlı eserinde ve hakeza İbn Tavus³ bu rivayetleri farklı yollarla farklı ravilerden naklederek bir araya toplamıştır. Ama bizim dikkate aldığımız rivayet, Abbas Kummî'nin *Mefatihü'l-Cinan* adlı eserinde naklettiği Kısa Hadisi'dir. Bu nakil, mana açısından önem arz eden iki noktayı içermektedir.

1- İmamet ve Velayetin İspatı:

Kısa hadisi ilk merhalede imamet ve velayet meselesine işaret ediyor ve bu makamı Ehl-i Beyt'e münhasır kılıyor.

a) **Ehl-i Beyt'in İmamet Makamı:** Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) münasip yerler ve zamanlarda Hz. Ali'nin (a.s) halifesi olduğunu söylemişti. Kısa Hadisi o yerlerden birisidir. Hz. Muhammed (s.a.a) bu hadisin bir kısmında İmam Ali'yi kardeşi, vasisi, halifesi ve bayraktarı olarak tanıtmıştır.⁴ Ehl-i Beyt makamını ve onların nezdindeki değer ve önemini belirtmek ve vefatından sonra onların hürmetinin korunması için Ehl-i Beyt'ini aba (kısa) altında topladıktan sonra şöyle buyurdu:

“Bunlar benim Ehl-i Beytim, özel (havas) kimseler ve yakınlarımdırlar. Onların eti benim etim, kanları benim kanımdır. Onları inciten her şey beni incitmiş, onlara eziyet eden her şey bana eziyet etmiştir. Onlarla savaşan herkes benimle savaşmıştır. Onlar bendendirler, bende onlardanım. Bundan dolayı selam, bereket, şefkat ve mağfiretini benim ve onların üzerine kıl. Onlarla barış içinde olan herkesle barış halindeyim. Onlarla düşmanlık yapan herkesle düşmanım. Onlarla dost olan herkesle dostum.”

b) **İmamet Makamının Ehl-i Beyt'e Münhasır Kılınması:** İmam Hasan, İmam Hüseyin, Hz. Fatma (s.a) İslâm peygamberi Resul-i Ekrem'in (s.a.a) huzuruna vardıktan sonra O, onların üzerlerine “Kısayı

² Haskani, Hâkim, *Şevahidu't-Tenzil* li *Kavaidi't-Tefzil*, Müesses-i tab'i ve Neşr, 1411, Tahran, c. 2, s. 17.

³ Seyyid İbn Tavus, *et-Teraif-ufi Marifeti Mezahib-iet-Tevaiif*, Neşr-i Hayyam, h.k. 1400, c. 1, s. 124.

⁴ Ona “*Aleykumusselam ey kardeşim, ey vasim, halifem ve bayrağımın sahibi*” dedi.

Yemani=Yemani abası” nı attı ve Allah’tan, onları rics ve pisliklerden temiz kılmasını temenni etti. Bu esnada âyet-i kerime indi. Burada doğal olarak şöyle bir soru akla gelir: Acaba gerçekten yaptığı bu eylem için Peygamber’in (s.a.a) bir delili var mıydı, yoksa delilsiz ve boş olarak mı bu eylemi yaptı? Cevaben Peygamber’in (s.a.a) sahip olduğu o yüce makamı ve bilgiyi göze aldığımızda boş ve delilsiz bir işi yapmayacağı kesin bir şekilde anlaşılmaktadır.¹

Dolayısıyla Hz. Resul’ün (s.a.a) yapmış olduğu bu işin muhakkak bir delili ve hikmeti vardır. “İnnema yuridullahu li yuzhibe ankum...” âyetinden önceki ve ondan sonraki âyetlerin akışına biraz dikkat edersek Peygamber’in maksadı anlaşılır. Kendi Ehl-i Beyt’ini kâmil bir şekilde tanıtır ve diğerlerinden ayırtmak istemiştir. Bu âyetin sadece o grubu kapsadığını ifade etmiştir. Böylece artık kimsenin Peygamber’in (s.a.a) aile fertlerinin tümünü bu âyete muhatap kılmasını amaçlamıştır. Yani eğer Peygamber efendimiz (s.a.a) bu uygulamayla kendi Ehl-i Beyt’ini ayırt etmemiş olsaydı, Peygamber’in hanımları da bu âyetten yararlanarak kendilerini bu âyetin kapsamına sokarlardı. Bu nedenle bazı rivayetlerde şöyle nakledilmiştir: Peygamber (s.a.a) şu cümleyi tekrar etmiştir:

“Allah’ım benim Ehl-i Beyt’im bunlardır. Onlardan tüm kirleri uzaklaştır.”²

Ehl-i Sünnet kaynaklarında da Peygamber (s.a.a) 40 gece devamlı sabah namazına yakın bir zamanda Hz. Ali ve Hz. Fatıma’nın (s.a) evinin kapısını çaldı ve şöyle buyurdu:

“Ey Ehl-iBeyt-i Nübüvvet! Allah’ın rahmeti üzerinize olsun. Ey Peygamber’in ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor”³⁴

2- İsmetin İspatı:

Bu rivayet Ehl-i Beyt’in (a.s) ve bunun ardından tüm imamların bütün pislik ve kirlerden masum olduğuna işaret etmektedir. Bu olay ve bu

¹ “O, nefis arzusu ile konuşmaz (Size okuduğu) Kur’an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir.” (Necm, 3-4).

² Şeyh Saduk, *Emali es-Saduk*, Neşr-i Âlemi, Beyrut, h.k. 1400.

³ Ahzab, 33.

⁴ *el-Mucemu el-Evset li’t-Taberani*, c. 17, s. 483, hadis no: 8360.

hadis “Ey Peygamber’in ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” âyetinin nüzul sebebidir. Dolayısıyla hem bu âyet-i kerime Ehl-i Beyt’in (s.a) masum olduğunu ispatlıyor, hem de söz konusu olan Kisa Hadisi.

Yukarıda zikredilen âyetin tefsirinde bazı müfessirler “rics” i şirk veya zina gibi kötü olan bazı büyük günahlar şeklinde açıklamışlardır. Oysa “rics” i bu tür günahlara münhasır kılmak için hiçbir delil yoktur. Bilakis “rics” kelimesinin mutlak bir şekilde zikredilmesi (ve sahip olduğu elif ve lam-ı cins nedeniyle) her çeşit kötülöklere, kirlere ve pisliklere delalet ediyor. Zira tüm günahlar “rics” tir. Bu nedenle bu kelime Kur’an-ı Kerim’de “şirk”, “alkollü içkiler”, “kumar”, “nifak”, “pis ve haram etler” ve buna benzer şeyler için kullanılmıştır.⁵

Diğer taraftan Allah’ın iradesinin gerçekleşmemesi mümkün değildir. “İnnema yuridullahu li yuzhibe ankumu’r-ricse ehle’l- beyti ve yutahhireküm tathira” âyeti Allah’ın kesin iradesine delalet etmektedir. Özellikle âyet-i kerimede ki “innema” Arapça dilinde hasr ve tekit edatıdır. Bu edatın gelmesi, bu görüşü daha da pekiştiriyor. Buna dikkatle Allah’ın kesin iradesinin Ehl-i Beyt’in her çeşit kötülöklere, pisliklerden ve günahlardan pak kalmasına taalluk etmiş olduğu açıklanmış olacaktır. İşte bu masumluk makamıdır.

Şu nokta da dikkate şayandır ki, bu âyetteki ilahi iradede mak-sat, O’nun helal ve haram bağlamında var olan hükümleri ve düsturları (iradeyi teşrii) değildir. Zira bu düsturlar kapsamlıdır ve herkes içindir. Ehl-i Beyt’e has olan düsturlar değildir. Bu nedenle “innema” kelime-siyle uyuşmuyor.

Dolayısıyla bu irade bir tür ilahi yardımın var olduğuna işaret etmektedir. Bu irade Ehl-i Beyt’in masumluğuna ve devamlılığına yardım ediyor. Aynı zamanda Ehl-i Beyt’in özgür iradeye sahip olduğuy-la da te-zat teşkil etmiyor.

Gerçek olarak bu âyetin anlamı Ziyaret-i Camia’da zikredilen muh-tevanın aynısıdır. Ziyaret-i Camia’da şöyle okuyoruz: “Allah Teâlâ sizi ayaklarınızın kaymasından (günah işlemekten) muhafaza etti. İnhirafların

⁵ Hac, 30; Maide, 90; Tevbe, 125; Enam, 145.

fitnesinden güvence altına aldı. Karışıklardan pak etti. Kötülükleri sizden uzaklaştırdı. Kâmil bir şekilde sizi tertemiz kıldı.”¹ Bu açıklamaları dikkate alarak yukarıdaki âyetin Ehl-i Beyt’in (a.s) ismet makamına sahip olduğuna delalet ettiğine dair kesinlikle şüphe duyulmamalıdır.² Yukarıda zikredilen noktaların açıklanmasıyla Ehl-i Beyt’in (a.s) velayeti ve ismetini ispatlayan “Kısa Hadisi” nin önemi açıklanmış oldu.

Kur’ân’la Yetinmek

Soru

Son zamanlarda kendilerini Vahhabîlerden farklı kabul eden bir grup ortaya çıkmış ve Vahhabîlere benzer düşünceler ortaya atmaktadır. Bazı siteler de kurmuşlardır. Onların düşüncelerine göre Müslümanların arasında olan ihtilafların temel nedeni rivayetleri kabul etmektir. Rivayetlerden sahih olanları sahih olmayanlardan ayırt etmek için kurulan rical ilmine itina etmiyor. Zira Şia ve Sünniler bu ilimlerden yararlanarak farklı hükümler sunmaktadırlar.

Dolayısıyla tek çözüm yolunun Kur’ân’la yetinmek, kanun koyma konumundaki rivayet ve sünneti silip Peygamber’e (s.a.a) olan itaati Kur’ân dairesindeki farzlara münhasır kılmak ve diğer direktiflerini de farz mahiyetinde değil tavsiye mahiyetinde almak gerektiğini savunurlar.

1- Onlara dinin içinden ve dinin dışından verilecek en iyi cevap nedir?

2- Acaba bu grup tanınmış mıdır ve herhangi bir unvan ve hüviyeti var mıdır?

Kısa Cevap

Kur’ân’la yetinme ve rivayet ve sünnetleri silme konusunun tarihçesi yaklaşık İslâm’ın ilk yıllarına dayanmaktadır. Zira Ehl-i Sünnet ve Şia

¹ “Allah sizi zelil edici şeylerden korusun, fitnelere karşı güvencede karar kılsın, pisliklerden temiz tutsun, ricsi sizden götürsün, sizi tertemiz kılsın.”

² Mekarim Şirazî, Nâsir, *Tefsir-i Numûne*, Daru’l-Kutubi’l-İslamiye, Tahran, h.ş. 1374, c. 17, s. 298.

kaynakları esasınca, Peygamberimiz, (s.a.a) mübarek ömrü sona erme esnasındayken İslâm ümmetinin doğru yoldan sapmasını engelleyecek mahiyette kılavuzluk yapacak bir vasiyet yazmak amacıyla kalem, mürekkep ve kâğıt istedi. Maalesef Peygamber'in bu isteğine ikinci halife Ömer bin Hattap karşı çıkarak şöyle dedi: Allah'ın kitabı (Kur'an) bize yeter (Peygamber'in sünnetine ihtiyacımız yok).

Ama asıl itibarıyla hiç kimse bizim sünnete ihtiyacımız yok şeklinde bir tevehhüm ve hayale kapılamaz. Acaba bizim tüm vazifelerimiz cüz'iyatlarıyla ve detaylı bir şekilde Kur'an'da zikredilmiş midir? Acaba namaz, oruç, zekât, hac vb... bağlamda hükümlerin tamamı Kur'an'da beyan edilmiş midir?

Allah Teâlâ Kur'an'da şöyle buyuruyor:

“Peygamber (s.a.a) size ne verdiyse onu alın (uygulayın), neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir!”³

Allah Teâlâ'nın bizlere, Allah Resulünün (s.a.a) sünneti olan emir ve yasaklarına uymamızı emrettiği apaçık ortadadır.

Ehl-i Sünnet imamlarının dört tanesinden biri sayılan Ahmed b. Hanbel Müsned'inde şöyle naklediyor: Peygamber Efendimiz (s.a.a) şöyle buyurmuş:

“Ben sizin aranızda, onlardan biri diğerinden daha büyük ve değerli olan iki ağır-paha biçilmez emanet bırakıyorum. Göklerden yeryüzüne uzanan ip (konumunda olan), Allah'ın kitabıdır diğeri benim soyum, Ehl-i Beytimdir. Bunlar (kıyamet gününde) havuz başında benimle buluşuncaya kadar, bir diğerinden asla ayrılmazlar.”

Görüldüğü gibi bu hadiste Peygamber (s.a.a) Ehl-i Bey'ti (a.s) Kur'an'ın yanında karar kılmıştır. Yani Müslümanlar Allah'ın hükümlerini Kur'an'dan almakla yükümlü oldukları gibi gerekli olduğu zamanlarda İmamlar'dan (a.s) da Allah'ın hükümlerini almakla mükelleftirler. Bu ikisi beraber oldukları sürece kâmilidirler; birisi olmadan diğere sarılmak eksikliklerdir.

³ Haşr, 7.

Ayrıntılı Cevap

Bu tarihi, geçmişi olmayan ve zamanımıza has yeni bir şüphe değildir. Hz. Muhammed'in (s.a.a) vefatından sonra, belki daha hayatta iken bazı insanlar tarafından gündeme taşınan ilk şüphe ve konulardan birisidir.

Bu nedenle konunun daha net bir şekilde anlaşılması için ilkin bu konunun tarihçesine bir göz atacağız daha sonra sorunun cevabına ve tahliline geçeceğiz.

Kur'anla yetinme ve rivayet ve sünnetlerin silinme konusunun tarihçesi hemen hemen İslâm'ın tarihçesiyle aynıdır.

Zira Peygamberimiz, (s.a.a) mübarek ömrü sona ermek üzereyken İslâm ümmetinin doğru yoldan sapmasını engelleyecek mahiyette kılavuzluk yapacak bir vasiyet yazmak amacıyla kalem, mürekkep ve kâğıt istedi. Maalesef Peygamber'in bu isteğine ikinci halife Ömer bin Hattap karşı çıkarak şöyle dedi: Allah'ın kitabı (Kur'an) bize yeter (yani Peygamber'in yazacağı tavsiyeye ve onun sünnetine ihtiyacımız yok). Söylenen bu sözün ispatlanması için Ehl-i Sünnet'in en önemli ve muteber kaynaklarından faydalanacağız.

Sahih-i Buharî, Sahih-i Müslim, Müsned-i Ahmed vb... kaynak kitaplarda şöyle nakledilmektedir:

İbrahim b. Musa, Hişam bin Muammer'den, Hişam da Abdullah bin Muhammed'den, Muhammed b. Abdullah da Abdurrezzak'tan, Abdurrezzak da Muammer'den, Muammer de Zühri'den, Zühri de Ubeydullah bin Abdullah bin Abbas'tan (r.a) naklediyor ki İbn Abbas şöyle dedi: "İslâm peygamberi (s.a.a) hayatının son anlarını yaşamak üzere iken Ömer b. Hattab'ın da içinde bulunduğu sahabeden bir grup Peygamber' in evinde toplanmıştı. O sırada Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: "Gelin bana yaklaşın size bir şey yazayım ki, ondan sonra asla sapmayasınız." Bunun üzerine Ömer deki ki: "Ağrı ve elem Resulullah'a (s.a.a) galip gelmiştir. Kur'an aranızdadır; o bize yeter."¹

Orada bulunanlar aralarında ihtilafa düştüler ve aralarında çekişmeler gerçekleşti. Bir grup; "Peygamber'in istediğini getirin de sapıklığa düşmemeniz için Resulullah (s.a.a) bir şey yazsın." diyor, bir diğer grup da Ömer'in

¹ Abdullah b. Ömer'den nakledilen rivayette ise "Peygamber hezeyan ediyor" şeklinde gelmiştir. (Nehcu'l-Hak ve Keşfu's-Sıdk, s. 333)

sözünü tekrarlıyordu. Resulullah'ın (s.a.a) huzurunda bağırıp çağırımları ve anlaşmazlıkları çoğalınca, Resulullah (s.a.a); "Kalkın! Yanımdan gidin!" diye buyurdu.² Ubeydullah dedi ki: İbn Abbas diyordu ki: "Bütün musibet ve belalar, Resulullah'ın huzurunda bağırıp ihtilaf ederek o önemli konunun yazılmasına engel olduğundan dolayı meydana geldi."³

Bu araştırmada asıl soruya cevap verildiğinde ikinci halifeden nakle-dilen bu sözü de getireceğiz. Muhterem okuyucumuzun isteği üzere de bu sorunun cevabını dinin içinden ve dinin dışından sunacağız.

1. Aklî Delil:

Bu sözün doğru olduğunu farz etsek ve bütün Müslümanlar bu ko-nuyu kabul edip ittifak etseler bile, acaba hakikaten sünnetten irtibatı ke-silmiş bir Kur'ân bize yeterli olabilir mi? Gerçekten Peygamber'in (s.a.a) sünnetine ihtiyacımız olmayacak mıdır?

Bu durumda herkesin Kur'ân'dan algıladığı bir olacak mı ve herkes onu anlamada ittifak edecek mi?

Her ne kadar bu soruya verilecek cevap, çok açık olan bir şeyi açık-lamak anlamındadır ve vicdanı uyanık olan her şahsın kendisine has bir cevabı kesin vardır. Buna rağmen biz burada genel bir anlamda bir ce-vap vereceğiz.

Bir şeyin mümkün olduğuna delalet eden en iyi delil, o şeyin tahak-kuk bulmasıdır.

1. Kur'ân-ı anlamak ve yorumlamak noktasında Ehl-i Sünnet ve Şia olmak üzere bütün Müslümanların ortak bir görüşe sahip olmadıklarını görmekteyiz. Bütün müfessirler ve âlimlerin üzerinde ittifak ettikleri usulî ve fûrûî meselelere çok az rastlanır.⁴

2. Acaba bizim sünnete ihtiyacımız yoktur sanısını kim hayal ede-bilir? Acaba bizim bütün vazifelerimiz tüm detayıyla Kur'ân'da beyan

² *Sahih-i Buharî*, c. 17, s. 417, hadis no 5237; *Sahih-i Müslim*, c. 8, s. 414; *Müsned-i Ahmed*, c. 6, s. 368 ve 478.

³ Hillî, *Nehcu'l-Hak ve Keşfu's-Sıdk*, Kum, Daru'l-hicre müessesesi, h.k. 1407, s. 333.

⁴ Bu konuda Ehl-i Sünnet kaynaklarına müracaat ediniz.

edilmiş midir? Acaba namaz, oruç, zekât, hac vb... hükümlerin tamamı Kur'an'da beyan edilmiş mi?

3. Eğer bu sözü kabul edersek, Ehl-i Sünnet'in (Kur'an dışında olan) Kutubu's-sitte (*Sahih-i Buhari, Sahih-i Müslim, Sünen-i Ebu Davud, Sünen-i Tirmizî, Sünen-i Nesaî ve Sünen-i İbn Mace*) gibi hadis kitaplarının ve belki hadis hakkında yazılan binlerce kitabın durumu ne olacak?

2. İcma:

Günümüz dünyasında bütün fikhî ve itikadî fırka ve mezhepler, hadisten müstağni olmadığımız konusunda görüş birliğindedirler. Müslümanların itikadî ve ameli boyutta hadise ve sünnete ihtiyacının olmadığını söyleyen ve bu inancı savunan hiçbir mütekellimi, fakihî ve İslâm dininde söz sahibi olan bir düşünürü bulamazsınız.¹

3. Kur'an:

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

“Peygamber (s.a.a) size ne veriyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir.”²

Her ne kadar bu cümle Benî Nudeyr kabilesinin ganimetleri bağlamında nazil olmuş ise de içeriği Müslümanların hayatının bütün alan ve programlarını kapsayan umumi bir hüküm içermektedir³ ve Peygamber'in (s.a.a) sünnetinin hüccet olduğuna dair açık bir senettir.⁴

¹ Buradaki icmadan kasıt, fıkıh ıstılahındaki mana değil, bizi destekleyen, ihtilaf bulunmayan ve ittifak manasındadır.

² Haşr, 7.

³ Konu, konu hakkında nazil olanı (âyet veya rivayet) kendine mahsus kılmıyor.

⁴ En güzel olan mana, bu âyetin, Resûlullah'ın verdiği, emrettiği ve nehyettiği herşeye şamil bir hüküm olmasıdır. Binâenaleyh, fey' ile ilgili hüküm de bu umumiliğe dâhildir. Fahrüddin Razi, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer, *Mefatihü'l-Gayb*, 3. baskı, Daru'l-İhya et-Turas el-Arabî, h.k. 1420, c. 29, s. 507, Tababatabai, Muhammed Hüseyin, *el-Mizan* (Farsça tercümesi), 5. baskı, Kum, Defter-i İntişarat-ı İslami Camiayı Müderrisin-i Havza-ı İlmiye, h.k. 1374, c. 19, s. 353.

Bu âyetin üslubundan sarf-ı nazar edildiği zaman, Allah Resulünün (s.a.a) bütün emir ve nehiylerine şamil olmaktadır ve sadece fey'den bir pay vermek yada verme-

Bu asıl esasınca bütün Müslümanlar, Peygamber Efendimizin (s.a.a) ister İslâm hükümetiyle alakalı meseleler alanında olsun ister iktisadi, ibadi ve diğer meselelerde olsun emir ve nehiyelerini, can-ı gönülden dinleyerek itaat etmekle yükümlüdürler. Özellikle bu âyetin sonunda Peygamber'e muhalefet edenleri şiddetli azapla tehdit etmiş olması, bu bağlamda ciddi bir uyarının olduğuna delildir.⁵

Özet ve başka bir ifadeyle; Allah Teâlâ'nın bizlere, Allah Resulü'nün (s.a.a) sünneti olan onun emir ve yasaklarına uymamızı emrettiği apaçık ortadadır.

Burada, "Allah Teâlâ nasıl istisnasız bütün halka Peygamber'in (s.a.a) söylediği sözleri kayıtsız ve şartsız kabul etmelerini emredebilir?" sorusunun gündeme getirilmesi mümkündür.

Ancak Peygamber'i (s.a.a) masum bildiğimiz için ve bu hakkı sadece kendisi ve masum olan onun Ehl-i Beyt imamları hakkında kabul ettiğimizi dikkate aldığımızda bu sorunun cevabının çok açık olduğu ortadadır.

Dikkate şayan olan şey şudur ki birçok rivayette,⁶ Allah Teâlâ'nın peygamberine bu denli bir yetki vermesinin sebebine işaret edilmiştir. Şöyle denilmektedir ki Allah Teâlâ onu tam manasıyla imtihana tabi tutmuş, onun büyük ve olağanüstü bir ahlâka sahip olduğu belirtilmiş, dolayısıyla bu denli yetkiyi kendisine vermiştir.⁷

4. Hadis:

Ehl-i Sünnet ve Şia kaynaklarında sünnetin hüccet olduğuna delalet eden hadisler çoktur ve bizleri sünneti almaya yönlendirir ve teşvik eder.

Bunlardan bir tanesi iki fırkanın hadis kitaplarında tevatür haddinde naklolan Sekaleyn hadisidir.

mek manasıyla sınırlı değildir, emrettiği bütün emirleri ve yasakladığı tüm yasakları kapsamakur.

⁵ Mekarim Şirazi, Nâsir, *Tefsir-i Numûne*, 1.baskı, Tahran, Daru'l-Kutubi'l-İslamiye, h.k. 1374, c. 23, s. 507 ve 508.

⁶ Bu konuyu içeren ve hakkında gelen rivayetler çok çeşitli ve oldukça fazladır. Onlara ulaşmak için şu adrese müracaat ediniz: *Tefsir-i Nuru's-Sekaleyn*, c. 5, s. 279-283.

⁷ Mekarim Şirazi, Nâsir, *Tefsir-i Numûne*, c. 23, s. 509 ve 510.

Ehl-i Sünnet imamlarının dört tanesinden biri sayılan Ahmed b. Hanbel, ismini *Müsned* vermiş olduğu hadis kitabında şöyle bir hadisi nakletmektedir:

Esved bin Amir şöyle diyor: Ebu İsrail yani İsmail b. İshak Molla Atiye'den, Atiye de Ebu Said'den naklediyor ki Peygamber Efendimiz (s.a.a) şöyle buyurmuşlardır:

“Ben sizin aranızda, onlardan biri diğerinden daha büyük ve değerli olan iki ağır-paha biçilmez emanet bırakıyorum. Gökten yeryüzüne uzanan Allahın ipi ve benim soyumdan benim Ehl-i Beyt'imdir. Bu ikisi (kıyamet gününde) havuz başında bana varıncaya kadar birbirinden ayrılmayacaklardır.”¹

Görüldüğü üzere bu hadiste Peygamber (s.a.a) Ehl-i Beyt'i (a.s) terazinin bir kefesi gibi Kur'an'ın kenarına yerleştirilmiştir. Yani Müslümanlar Kur'an'a sarılmakla mükellef ve yükümlü oldukları gibi gerekli görüldüğü durumlarda Ehl-i Beyt'ten de yararlanmak ve onlara sarılmakla yükümlü ve mükelleftirler. Bu ikisi birlikte oldukları zaman kâmil diler. Onlardan birisiyle yetinmek eksikliklidir.

Buna binaen ilkin şu bilinmelidir ki; Müslüman olup rivayetleri dik-kate almaksızın ilahi hükümlere amel etmek imkânsızdır. İkinci olarak böyle bir şeyin mümkün olduğunu farz etsek bile sünnetin kendisi Müslümanların arasındaki ihtilaflara neden olmuş değildir. Dolayısıyla sünneti kenara itmekle bırakın ihtilafların ortadan kalkmasını veya azalmasını, daha da fazla laşacakları kesindir.

Masumların (a.s) Fiil ve Sözlerinin Delil Oluşu

Soru

1. Nakledilmiş rivayetlerden elde edilen netice üzere bizler Hz. Masumların (a.s) görevini bilmemekteyiz ve onlar kendi davranışlarının nedenini açıklamadıkları sürece biz söz konusu davranışların nedenini bilemeyiz. Bu durumda şöyle bir soru akla gelmektedir: Biz görevlerini bilmediğimiz kişilerin fiillerini nasıl örnek edinebiliriz?

¹ *Müsned-i Ahmed*, c. 22, s. 226, 252, 324; c. 39, s. 308.

2. Hz Masumların (a.s) fiilleri delil midir? Eğer cevap müspet ise delil olarak fiil mi yoksa söz mü daha üstündür?

3. O yüce şahsiyetleri biz ne ölçüde örnek edinmeliyiz? Örneğin varsa-yalım Müminlerin Önderi (a.s) Pazartesi günü bir yoldan ve Salı günü ise başka bir yoldan geçmiştir; bizim bu amel karşısında bir sorumluluğumuz var mıdır veya bu fiilleri örnek almanın bizim için bir faydası var mıdır?

4. Bizim Hz. Masumların (a.s) görevini bilmememize binaen, o yüce şahsiyetlerin namazı veya namaz gibi herhangi bir farzı terk etmeye dönük bir davranış sergilemeleri mümkün müdür?

Kısa Cevap

İslâm'ın muteber delillerinden biri Hz. Peygamber (a.s) ve diğer masumların sünneti olup tüm Müslümanlar için Kur'an âyetleri gibi delil teşkil eder ve sünnet masumun söz, fiil ve tavrı diye üç şekilde yer alır. Hadis ve rivayetlerde belirtilen masumların söz ve konuşmaları "masumun sözü" onların yaptığı amel ve fiiller "masumun fiili" ve bir söz veya ameli teyit etmeleri de "masumun tavrı" olarak adlandırılır. Eğer masum bir işi yaparsa bu ilgili amelin mubah olduğuna delalet eder. Eğer bir işi yapmazsa, bu işin farz olmadığına delalet eder. Ama bundan amelin müstehap, haram veya mekruh oluşu anlaşılmaz.

Elbette bir başka delil veya nişane veyahut alametten istifade ederek bu belirlenebilir. Eğer masumun yaptığı herhangi bir amelin onun nübüvvet veya imamet makamına mahsus amellerden olduğunu bilirse, biz söz konusu amele itaat etme ve onu kendimize örnek edinme görevi taşımamız. Ama masumun yaptığı bir amelin onun özel amellerinden mi yoksa özel olmayan amellerinden mi olduğu hakkında şüphede bulunduğumuz yerde yükümlülüklerde ortaklık esası şöyle hükmeder: Bizim taşıdığımız tüm yükümlülükleri onlar da taşır. Elbette özel bir takım durumlarda onların başka bir yükümlülük taşıdıklarına dair bir delilimiz olması durumunda mesele fark eder.

İmamların sözlerinin delaleti, onların fiili ve amellerinin delaletinden daha çok ve açıktır. Zira söz ve konuşmada kastedilen şeye tamamıyla delalet eden ve hükmü açık bir şekilde beyan eden özel lafız, kelime ve

kavramlardan istifade etme imkânı mevcuttur. Lâkin Hz. Masumların (a.s) namaz gibi bir farzı terk edip edemeyecekleri hakkında şöyle söylemek gerekir: Her ne kadar onlar birçok konuda takiyye etseler de veya kendi yarenlerine takiyye de bulunmayı emretseler de bizzat onların namaz gibi bir farzı terk ettikleri bildirilmemiştir.

Ayrıntılı Cevap

Görevleri, yükümlülükleri ve hakları tanımada İslâm'ın muteber delillerinden biri sünnettir. Ehl-i Sünnet'in bakışında Hz. Peygamber'in (a.s) söz, fiil ve tavrına sünnet denir. Şia'nın bakışında ise tüm masumların söz, fiil ve tavrına sünnet denir. Zira imamlar yüce Allah tarafından Peygamber (s.a.a) aracılığıyla imamet makamına atanmışlardır ve onlar ilahi hükümleri bilmekte ve söyledikleri veya amel ettikleri şey Allah'ın hükmü olup kendilerinin nezdinde bulunmaktadır. Bu, Hz. Peygamber'in (s.a.a) vasıtasıyla veya direkt bir şekilde kendilerine ulaşmıştır. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

“Peygamber (s.a.a) bana ilmin kapılarından bin kapı açmıştır ve onların her kapısı da bin kapıya açılmaktadır.”¹

Bu nedenle imamlar ilahi hüküm ve buyrukların yasalaştırılmasının kaynaklarından biridir ve onların söz, amel ve tavrı bizim için delil sayılır ve onlara riayet etmek gerekir. Allah onların makamını bizim kendi vazife ve yükümlülüklerimizi kendilerinden öğreneceğimiz şekilde karar kılmıştır. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resulüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.”²

Aziz İslâm Peygamberi (s.a.a) de şöyle buyurmaktadır:

“Ben size iki değerli emanet bırakıyorum: Allah'ın kitabı ve ehlibeytim. Bu iki emanete bağlı kaldığınız sürece asla sapmayacaksınız. Bu iki emanetim havuzun kenarında bana ulaşınca dek asla birbirinden ayrılmaz.”³

¹ Biharul'Envar, c. 31, s. 433.

² Nisa, 59.

³ Vesailu's-Şia, c. 27, s. 34.

Bundan dolayı Hz. Masumlar (a.s) Allah tarafından atandığından, onların sünneti (söz, fiil ve tavır) delil sayılır ve kendilerine itaat etmek herkese farzdır.

1. Masumun Sözü:

Hadis ve rivayetlerde belirtilen masumların söz ve konuşmalarına “Masumun sözü” denir. Masumların sözlerinde ilahi hükümlerin açıklandığı durumlarda fakih ve müçtehidin koşullara göre ona istinatta bulunması yeterlidir. İmamların sözlerinin delaleti, o yüce şahsiyetlerin fiil ve amellerinin delaletinden daha çok ve açıktır. Zira söz ve konuşmalarda kastedilen şeye tamamıyla delalet eden ve hükmü açıkça beyan eden lafız, kelime ve kavramlardan istifade etme imkânı mevcuttur.

2. Masumun Fiili:

Masumların yaptığı amel ve fiiller “Masumun fiili” olarak adlandırılır. Masumun fiilinin delalet miktarı şudur: Eğer masum bir işi yaparsa, bu işin mubah (sakıncasız) olduğuna delalet eder. Ama bu fiilin farz veya müstehap oluşunu belirlemez. Masum eğer bir işi yapmazsa, bu en azından fiilin farz olmadığına delalet eder. Lâkin fiilin haram veya mekruh oluşuna delalet etmez. Elbette başka bir delil, alamet veya karine aracılığıyla işin farz veya müstehap, haram veya mekruh oluşunu anlamak imkân dâhilindedir.⁴

Bu, yapılan amelin nübüvvet veya imametın kendine has amelleri olmadığı durumda geçerlidir. Ama masumun yaptığı bir amelin onun özel amellerinden olduğunu bilirsek, biz o amele itaat etme ve onu örnek edinme görevini taşımayız. Hz Peygamber (s.a.a) için gece namazının farz oluşu veya dörtten fazla kadınla daimi olarak evlenmesi bu kabil-dedir. Aynı şekilde masumun yaptığı iş onun kendine has amellerinden midir, yoksa özel olmayan amellerinden midir diye şüphede bulunduğumuz yerde amelin masuma özgü amel ve vazifelerden olmadığı esasınca hareket etmeliyiz. Zira Hz. Peygamber ve imamlar birinci derecede bizim

⁴ Muzaffer, Muhammed Rıza, *Usulu'l-Fıkıh*, c. 2, s. 57-62, İntişarat-ı Daru't-Taaruf, Beyrut, 4. baskı, h.k. 1404/1983.

gibi insanlardırlar ve yükümlülüklerdeki ortaklık esası bizim taşıdığımız tüm yükümlülükleri onların da taşıdığına hükmeder.

Elbette bazı özel durumlarda onların başka yükümlülükler ile sorumlu olduklarına dair elimizde delil olursa durum fark eder. O halde masumun amel ve davranışında ilahi hüküm ve kanunların tecelli ettiği durumlarda fakihler, müctehitler, diğer Müslümanlar ve halk gerekli koşullara riayet ederek ona istinatta bulunabilir ve onun esasınca fetva verebilir veya amel edebilir. Bundan dolayı masumun fiil ve ameli şer'i hükmün beyan edicisidir. Lâkin onun delaleti söz ve konuşma düzeyinde değildir.

3. Masumun Tavrı:

Masum tarafından başkalarının söz veya amellerinin onaylanması ve imzalanmasına “masumun tavrı” denir. Tavrın niteliği şöyledir: Eğer masumun huzurunda bir söz söylenir veya bir amel işlenirse ve onlar bunu teyit eder ve onaylarsa, bunu bir tür teyit etmiş ve onaylamış sayılırlar. Örneğin masumun huzurunda belirli bir şekilde abdest alırlarsa veya namaz kılarılarsa veyahut herhangi bir söz söylerlerse yahut herhangi bir istinatta bulunurlarsa ve masum bunun karşısında susarsa, bu susma masumun söz konusu amel veya sözü onaylamasına ve teyit etmesine delalet eder ve buna “tavır” denir. Zira söz konusu söz veya amel şer'i açıdan yanlış olsaydı iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak esasınca masumun bunun önünü alması gerekirdi. Elbette tavrın delil oluşu bir takım şartlar taşır ve onlar şunlardan ibarettir:

1. Söz konusu söz veya amelin masumun huzurunda söylenmiş veya yapılmış olması gerekir veya masum hazır bulunmazsa haberin kendisine ulaşması ve onun buna karşı bir tavır sergilemesi şarttır.

2. Masumun söz konusu söz veya amele yönelik dikkat ve ilim taşıması gerekir.

3. Masumun hata yaptığı takdirde bireyi bilgilendirmeye ve önünü almaya güç yetirmesi gerekir. Örneğin onlar takiyye halinde olmamalıdır.

O halde masumun tavrı, bir başkasının söz veya amelini teyit etmektedir. Böyle bir tavır müçtehit için de delil sayılır ve müçtehit gerekli şartlara riayet ederek ona istinatta bulunabilir.

Belirtilen hususlardan şöyle bir netice alınabilir:

Sözün delaleti daha çok ve açıktır. Zira söz ve konuşmada kastedilen şeye tamamıyla delalet eden ve hükmü açık bir şekilde açıklayan özel lafız, kelime ve kavramlardan yararlanma imkânı mevcuttur. Oysaki amelin delalet miktarı çok sınırlıdır ve özel koşullarda sadece fiilin caiz veya farz olmayışına delalet etmektedir. Sorunuzun en son kısmına yanıt verme bağlamında şöyle söylemek gerekir: Her ne kadar Hz. Masumlar (a.s) birçok durumda takiiye yapmışsalar veya yarenlerine takiiye yapmayı emretmişseler de bizzat onların herhangi bir yerde namaz gibi bir farzı terk ettikleri bildirilmemiştir.

Masumların (a.s) Hadislerinin Senedi

Soru

“Ehlibeyt İmamlarından nakledilen hadisler Peygamber’e dayanmıyor” şeklindeki söz doğru mudur? Lütfen açıklayınız.

Kısa Cevap

Şiiler imamları (Peygamber’in (s.a.a) yerine geçenleri) masum bilirlir. Bu nedenle onların sözleri de Peygamber’in sözleri gibi zatı itibariyle hüccettir ve Peygamber’in sözüne istinat etmesine gerek yoktur.

Bizim masum imamlarımızdan bize ulaşan rivayetler iki kısma ayrılıyor. Bir kısım rivayetler müstenit şeklinde beyan edilmiş; yani senetlerindeki raviler silsilesi zikredilmiştir. Şöyle ki her imam kendi babasından naklederek senedi Peygamber’e varıncaya kadar devam ediyor. Buna binaen bu rivayetler senet itibariyle güvenilirlik bakımından en üst mertebeye yer almaktadır.

Bir diğer kısım rivayetler ise senetsiz beyan edilmiştir. Bunlar da iki kısımdır: Ya senedi zikredilmeksizin vasıtaıyla Peygamber’den nakledilmiştir.

Bu nedenle bu tür hadisler her ne kadar senetleri zikredilmemiş ve hadis ilmi literatüründe “mürsel” sayılmakta ise de masum kimseler güvenilir oldukları için biliyoruz ki eğer peygamber tarafından söylenmemiş olsaydı, onlar Allah’ın hükmü olarak onu beyan etmezler ve Peygamber’e nispetlendirmezlerdi. Örnek olarak şu hadise dikkat ediniz: Ali b. Muhammed Sehl b. Ziyad’dan, o da Nevfelî’den, o da es-Sukunî’den, o da Ebu Abdullah’tan naklediyor ki Ebu Abdullah diyor ki Allah’ın resulü şöyle buyurdu. Şia kaynaklarında binlerce ve “kutub-i erbaa” da (dört kaynak kitapta; *Kâfî*, *Men la yahduruhu’l-fakih*, *Tehzîb ve İstîbsar*) yüzlerce hadis bu unvanla nakledilmiştir. Veya bunlar “*Camia*, *Mushaf-ı Fatıma*, *Cifr*” gibi has kitaplarda nakledilmiştir.

Her halükârda bu türden olan hadisler müstenet ve bütün Müslümanlar için hüccettir. Buna binaen zikredilen konulara dikkatle masum imamlardan nakledilen hadisler müstenet ve gerekli itimada sahip ve hiçbir tereddüde açık değildirler.

Ayrıntılı Cevap

Bu mesele dinin içsel konulardan bir konu olduğu için sadece Şia kanalıyla cevap vereceğiz.

Şia inançlarında imamlar masumdur ve Allah tarafından peygamber vasıtasıyla Peygamber’in yerine geçen kimseler (halifesi) olarak halka tanıtılmıştır. Bu esasa göre İmamlar, Allah’ın yaratıklarına karşın Allah’ın hücceti ve sözleri de Peygamber’in sözleri gibi zatı itibarıyla hüccettir. Dolayısıyla onların kendi sözlerini başka kimsenin sözüne dayatmaları gerekmiyor. Başka bir beyanla Şialar şu inanca sahiptirler: Peygamber (s.a.a) bir söz söylediği zaman müstenet yapmasına gerek yok ve kimse ondan senet istemiyor ve sözünün hüccet olduğunda hiçbir tereddüt olmadığı gibi masumların söylemiş oldukları sözlerde de senede ihtiyaç duyulmamaktadır.

Dikkate şayandır ki masum imamlardan nakledilen hadisler iki kısma ayrılmaktadır:

1- Bir kısım rivayetler müstenet şeklinde beyan edilmiş; yani senetlerindeki raviler silsilesi zikredilmiştir. Şöyle ki her imam kendi babasından

naklederek rivayetteki senedi Peygamber'e dayandırıyor. Buna binaen bu tür rivayetlerde senetlerinin zikredilmesinin yanı sıra senetlerinde hiçbir işkâl de söz konusu değildir. Bilakis senet itibarıyla güvenilirlik bakımından en üst mertebede yer almıştır. Bu kısımdan olan rivayetler kendi arasında iki kısma ayrılmaktadır:

a) Baba ve dedelerin isimlerini ardarda zikrediyor. Örneğin Ebu'l-Hasan er-Rıza (a.s) buyurdu: Babam Musa bin Cafer'den duydum şöyle buyurdu: Babam Cafer b. Muhammed'den duydum şöyle buyurdu: Babam Muhammed b. Ali'den duydum şöyle buyurdu: Babam Ali b. Hüseyin'den duydum şöyle buyurdu: Müminlerin Emiri Ali b. Ebu Talip'ten duydum şöyle buyurdu: Allah'ın resulünden duydum şöyle buyurdu: Cebrail'den duydum şöyle buyurdu: Allah'tan duydum şöyle buyurdu:

“La ilahe illallah hısni fe men dehele hısni emine min azabi. (Fe lemma meret er-rahiletu nadana) bi şurutiha ve ene min şurutihi.”¹

Yani la ilahe illallah benim kalemdir. Her kim benim kaleme girerse azabımdan güvencede ve emin olur. Zemahşerî, Sahife-i Rıza'nın isnadı hakkında Rebiu'l-Ebrar adlı eserde Yahya b. Hüseyin'den bir isnat zikrediyor: “Eğer bu isnadı deli bile duysa gaflete duçar oluverir” diyor.²

b) Diğer ravi “an abaihi (babalarından)” tabiriyle zikretmiştir. Burada ravilerin isimleri çok açık olduğu için isimleri hazf edilmiştir. Genel anlamda Şia'nın rivayet kitaplarının bütününde yaklaşık 6671 hadis müstenet şekliyle imamlardan “an abaihi (babalarından = Allahın resulünden)” tabiriyle nakledilmiş. Zikredilen bu sayıdan 278 tanesi dört kaynak kitapta (60 tanesi Kâfi'de, 46 tanesi Men La Yahduruhu'l-Fakih'te, 128 tanesi Tezhip'te ve 34 tanesi de İstibsar'da) nakledilmiştir.

Örnek teşkil etmesi bâbından “mu'an'an (o ondan o ondan)” ve müstenet (isnadı zikredilmiş) olan bir rivayeti burada nakledeceğiz: Ali b. Muhammed Sehl b. Ziyad'dan, Sehl de Nevfilî'den, Nevfilî de es-Sukunî'den, o da Ebu Abdullah'tan (a.s) Ebu Abdullah da babalarından, babaları da Resulullah'tan (s.a.a) ...³

¹ Saduk, *Emali-yi Saduk*, İntişarat-ı Kitaphane-i İslami, h.ş. 1326, s. 235.

² *Biharu'l-Envar*, c. 1, s. 30.

³ Kuleynî, *Kâfi*, Tahran, Daru'l-Kutubi'l-İslami, c. 1, s. 33, hadis no: 7.

Bu senetle nakledilen hadisin en iyi senede sahip olan hadislerden olduğu çok açıktır. Bu esasa göre birinci kısımdan olan rivayete “silsiletu’z-zeheb”¹ denmektedir. Zira Şia anlayışına göre imamlar Allah’ın yeryüzündeki hücceti ve sözlerinin delil olması bakımından Peygamber’in sözleriyle onların sözleri arasında hiçbir fark yoktur ama Şia olmayan kimseler için de bu şahıslar her ne kadar Allah’ın hücceti değil ise de en iyi kimseler ve en güvenilir şahsiyetlerdir.²

2- Bir diğer kısım hadisler ise senetleri zikredilmeden nakledilen rivayetlerdir. Bu kısımda yer alan rivayetler de kendi arasında iki kısma ayrılmaktadır:

a) Hz. Peygamber vasıtasıyla naklediliyor ama senedi zikredilmiyor. Örnek bakımından aşağıdaki hadise dikkat ediniz: Ali b. Muhammed Sehl b. Ziyad’dan, Sehl de Nevfelî’den, o da es-Sukunî’den, o da Ebu Abdullah’tan (a.s) Ebu Abdullah da Resulullah’dan (s.a.a) şöyle buyurduğunu naklediyor.³ Şia’nın kaynak kitaplarında binlerce ve kutub-i erbaada yüzlerce hadis bu şekilde nakledilmiştir.

Bu türden olan rivayetler her ne kadar senetlerindeki raviler silsilesi belirtilmemiş ve zahiren hadis ilmi literatüründe “mürsel” sayılmakta ise de Ehl-i Sünnet’in de kabul ettiği gibi (Şia’da) Masum bilinen şahıslar sadık ve güvenilir oldukları için kabul etmek gerekir ki bu şahıslar Peygamber’in söylemediği bir hükmü Allah’ın hükmü olarak beyan etmez veya Peygamber’e nispetlendirmezler. Bu bağlamda İmam Cafer-i Sâdık (a.s) şöyle buyurmuşlardır:

“Benim hadisim babamın (İmam Bâkır) (a.s) hadisi, babamın hadisi (İmam Bâkır) ceddimin (İmam Zeynelabidin) hadisidir, ceddimin hadisi Hüseyin’in (a.s) hadisi ve Hüseyin’in hadisi Hasan’ın (a.s) hadisidir, Hasan’ın hadisi de

¹ *Sevabu’l-Âmal*, Farsça tercümesi: Gaffarî, s. 23. Silsiletu’z-zeheb senedindeki kişilerden ötürüdür. Zira senedinde yer alan şahsiyetlerin tümü masum kimseler ve hadisin kendisi kutsi hadislerden sayılmaktadır. Zira bu sözü söyleyen kimse Allah’ın kendisidir.

² Örneğin Seyyid Muhammed Reşit Rıza, Ehl-i Sünnet’in mutaassıp âlimlerinden olmasına rağmen *el-Menar* adlı tefsir kitabında İmam Sâdık’tan (a.s) nakletmek isterken şöyle diyor: “ruviye an ceddina el-imam Caferi Sâdık radiyallah-u anhu. (Yani ceddimiz imam Sâdık’tan (r.a.) nakledilmiştir.)” Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiri’l-Kur’ani’l-Hekim* (Tefsir-i el-Menar), 2. baskı, Beyrut, Lübnan, Naşır Daru’l-Marife, c. 9, s. 538.

³ Kuleynî, *Kâfi*, c. 3, s. 269, hadis no: 8.

İmam Ali'nin (a.s) hadisi ve İmam Ali'nin hadisi Allah resulünün hadisi ve Allah resulünün hadisi de Allah'ın sözüdür.”⁴

b) “*Camia, Mushaf-ı Fatıma, Cifr vb.*” kitaplardan naklettikleri için bu rivayetler müstenet ve bütün Müslümanlar için hüccettir.⁵ Buna binnaen Ehlibeyt İmamlarından nakledilen hadisler müstenettir ve gerekli itibara sahiptir, hiçbir şüphe ve kuşku taşımazlar.

Zikredilmeye şayandır ki bu konu eskilerden beri şüphe konusu edilmiş ve Ehlibeyt İmamlarının (s.a) sözlerinin zati hüccete sahip olduğunu kabul etmeyen bazı kimseler tarafından itiraz konusu olmuştur. Bu bağlamda bazı çözüm yolları sunulmuş, kendilerinden de istifade edilmiştir.

Cabir b. Yezit şöyle diyor: İmam Bâkır'a (a.s) arz ettim: “Bana bir hadis anlatmak istediğinizde senedini de benim için açıklayın.” İmam (a.s) şöyle buyurdu:

“Babam, ceddım olan Allah'ın Resulü'nden (s.a.a) Allah'ın Resulü de Allah'tan benim için hadis söylemiştir. Sana söyleyeceğim her hadis bu senetle olacaktır.”⁶

Başka bir rivayette şöyle nakledilmiştir. Muhammed b. Ali (İmam Bâkır) Cabir'in –Peygamber'le oturup kalktığı için ihtiramından dolayıyanına gidip oturuyor ve Allah Teâlâ'dan naklederek kendileri için hadis okuyordu. Medine halkı şöyle dedi: Bundan daha cesur başka bir kimse göremedik. (Zira bu küçük yaşa sahip olmasına rağmen hadisi Allah'a isnat ederek Allah'tan hadis naklediyor.) İmam onların kendi aralarında böyle konuştuklarını görünce Peygamber'den (s.a.a) hadis söylemeye başladı. Medine halkı şöyle demeye başladı. Biz bu insandan daha yalancı bir kimse görmedik. Kendisinin görmediği bir kimseden hadis naklediyor. Böyle söylediklerini görünce Cabir b. Abdullah'a hadis isnat ederek ondan hadis nakletti. Ondan sonra onu kabul ettiler. Oysaki Cabir'in kendisi gelip İmam'ın önünde diz çöküp ondan ders alıyordu.⁷

⁴ Kuleynî, *Kâfî*, c. 1, s. 53.

⁵ Kuleynî, *Kâfî*, c. 1, s. 239, Farsça tercümesi, Mustafavî, c. 1, s. 345.

⁶ Mufid, *Emali*, Çap-ı Kongre-i Şeyh Mufid, Kum, h.k. 1413, (Üstat Veli'nin tercümesiyle beraber olandan yararlanılmıştır.)

⁷ Kuleynî, *Kâfî*, c. 1, s. 469, Farsça tercümesi, Mustafavî'den yararlanılmıştır, c. 2, s. 374.

Sonuç:

Ehlibeyt İmamlarının (a.s) sözleri zatı itibariyle hüccete sahiptir. Onların sözü Peygamber'in ve Allah'ın sözleridir. İster zâhirî olarak müstenit olsun, ister müstenit olmasın.

Mütevâtir ve Vahid Hadis

Soru

Hadis kitaplarını okuduğumuz zaman iki kavram ile çokça karşılaşırız;1. Mütevâtir haber yahut hadis.2. Vahit haber yahut hadis. Bu kavramları tarif ediniz.

Cevap

Mütevâtir Haber

Mütevâtir, sözcükte *Ardışık* ve *Ardından gelmek* gibi manaları barındıran “*Tevâtür*”¹ kökündendir. Kuran-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

﴿ثُمَّ ارْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا كُلَّمَا جَاءَ امَهُ رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا﴾²

“Sonra Biz, resûllerimizi ardarda (arası kesilmeksizin) gönderdik. Her ümmete resûlü geldiği zaman, her defasında onu yalanladılar. Biz de onları birbiri arkasından (helâk ettik).”

Bu ayet-i kerimede geçen “*tetra-تترا*” sözcüğü mastar olup ardarda manasına gelmektedir. Yani peygamberler, Allah tarafından ardarda ve boşluk olmaksızın gönderilmişlerdir.³

Mütevâtir hadis, her dönemdeki râvilerin sayısı yalana yer vermeyecek ve yalanı imkânsız kılacak kadar çok olan hadis türüdür.⁴

Ehl-i Sünnet ve Şii muhaddislerinin geneli hadisin mütevâtir olması için râvilere bir sayı belirlemenin mümkün olmadığını belirtmişlerdir.

¹ تواتر

² Müminun/44

³ Mikbasu'l Hidaye, c. 1, s. 87-89, Usul-i Hadis ve Ahkamuhu, s. 23-24

⁴ age, c. 1, s. 89-90

Tevatürün gerçekleşmesi için önemli olan her tabaka ve nesilde yalan söylemenin mümkün olmayacağı kadar yeterli râvinin bulunmasıdır.

Şehid-i Sani'nin bu konudaki görüşü şöyledir: “Doğru olan, râvilerin sayısı hakkında belirli bir sayı aramak değil, mütevatir olma şartını (râvilerin yalan söylemesinin imkânsız olması) yerine getirmektir. Bazen bu şart on veya daha az sayıdaki râviyle gerçekleşirken bazen ise 100 râviyle de gerçekleşmeyebilir. Bu mesele râvilerin sadık olma seviyelerine bağlıdır.”⁵

İbn Hacer Askalani de şöyle der: “Doğru görüşe göre, râvilerin sayısını belirlemek anlamsızdır.”⁶

Bu görüşlerin yanı sıra bazı muhaddisler tarafından hadisın mutevatir sayılması için râvilerin en az 4, 12, 20 vb. olmaları gerektiğine dair bazı öneriler sunulmuştur.

Haberin Tevatür Seviyesine Ulaşması İçin Gerekli Şartlar

1- Muhbirlerin Duyularına Dair Bilgi: Maksat, râvinin görme ve işitme gibi duyularla bir olaya vakıf olması veya bir haber almasıdır. Yani duyduklarından yola çıkarak bir kaniya varması, tahmin veya akıl yürütmesi değildir. Örneğin Zeyd'in öldürülmesine bizzat şahit olan kimselerin rivayeti, tevatür haber olarak değerlendirilebilir. Ama aynı olayı, halkın Zeyd'in evinde toplanmasından ve oluşan izdihamdan yola çıkarak nakledilmesi her ne kadar bu izdihamda şahit olan kimse bunun ölümle ilgili olduğu konusunda emin olsa da bu haber onun tahminleriyle olup duyularına dayanmadığı gerekçesiyle başkaları için mütevatir haber sayılmaz.

2- Tevatürün Tüm Tabaka ve Nesillerde Olması: Şayet râvilerin sayısı tabakaların herhangi birinde tevatür seviyesinde olmaz ise bu haber mütevatir sayılmaz. Gerçi mütevatir olmaması ilmi mevzularda faydalı olmadığı manasına da gelmemektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz şartların dışında muhaddislerden bazıları, ihtilaf-i nesep, haberin ilim içermesi gibi bazı şartları da tevatür için gerekli görmüşlerdir.⁷

⁵ el-Bidaye fi İlmu'd-Diraye, s. 13

⁶ Ulumu'ul Hadis ve Mustalahu, s. 148

⁷ Daha fazla bilgi için bkz. Mikbasu'l Hidaye, c. 1, s. 103-111

Haber-i Vahid

Mütevâtir derecesine yükselemeyen hadislere *Haber-i Vahid* denir. Diğer bir ifadeyle nesillerin yani tabakaların biri veya bir kaçında râvilerin sayısı onların yalan söylemelerini imkansız kılacak kadar çok olmaz ise gelen haber vahid olur. Bu tür hadisler tek başlarına ilim için faydalı sayılmazlar. Haber-i Mütevâtirdeki râvilerin sayısı için bir sayı belirlenemediği gibi haberin vahid olması için râvi sayısının ne olacağı hakkında da kesin bir kanı yoktur. Dolayısıyla tek râviden nakledilen bir hadis gibi tüm tabakalarda on râvisi olan bir hadis de râvilerin zayıf olmasıyla haber-i vahid olabilir. Burada şu noktayı da hatırlatmakta yarar var; Masum İmamlar'dan (a.s) nakledilen hadislerin %95'lik bölümü haber-i ahad türündendir. Bu açıdan haber-i vahidin hüccet olma durumlarını ve çeşitlerini incelemek zaruriyyet arz etmektedir.¹

Namazı İlk Vaktinde Kılmak

Soru

Lütfen İmamların (a.s) ve âlimlerin perspektifinden namazı vaktin başında kılmanın sevabını açıklar mısınız?

Kısa Cevap

Namazı vaktin başında kılmak hakkında birçok eser ve sevap karar kılınmıştır. Namazın sevabının iki katına çıkması ve ilahi sevgiye mazhar olmak bunlardan sayılır. Âlimler de bu hususu dikkate alarak, namazı vaktin başında kılmayı halka tavsiye etmiş ve bunu Allah'a yönelik seyr ve yolculukta ve de insanî kemale ermede önemli bir usul addetmişlerdir.

Ayrıntılı Cevap

Namazı vaktin başında kılmanın sevabı hakkında Masum İmamlardan (a.s) nakledilen bazı hadisleri zikrediyoruz:

¹ Daha fazla bilgi için bkz. Mikbasu'l Hidaye, c. 1, s. 125

1. İmam Sadık'ın (a.s) sahabelerinden birisi ona şöyle dedi: “Ey Eba Abdullah! Bana sabah namazının en faziletli vaktini bildir” . İmam (a.s) şöyle buyurdu:

“Fecrin doğuş vaktidir. Zira Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Çünkü sabah Kur’ân’ı gerçekten şahitlidir.”² Yani sabah namazını hem gündüz ve hem de gece melekleri müşahede etmektedir. O halde bir kul sabah namazını fecir doğduğu esnada kılsa, onun sevabı iki defa kendisinin amel defterine yazılır. Hem gündüz melekleri ve hem de gece melekleri yazar.”³

2. Hz. Musa b. Cafer (a.s):

“Vaktin başında ve özel bir edep ve tarzda kılınan farz namazlar, as⁴ ağacının yeni yetişmiş, ışıldayan, alımlı yaprak ve dallarından daha güzel kokar. O halde (farz) namazı vaktin başında kılmaya çalışın.”⁵

3. Zürare, İmam Bâkır’a (a.s) “Allah işinizi rast getirsin, namazların eda edilmesi vaktin başında mı, ortasında mı yoksa sonunda mı daha iyidir?” diye sorar. İmam (a.s) şöyle buyurur:

“Allah Resulü (s.a.a), Allah azze ve celle iyi işleri çabucak yapıldığında sever, diye buyurmuştur.”⁶

4. İmam Sâdık (a.s):

“Her kim farz namazları vaktin başında kılar ve doğru eda ederse, melek onu temiz ve ışıldar bir şekilde göğe ulaştırır ve o namaz beni koruduğun gibi Allah seni korusun ve beni meleğe teslim ettiğin gibi ben de seni Allah’a emanet ediyorum diye nidada bulunur. Her kim de sebepsiz yere vaktinden sonra dikkatsiz ve manevî bir irtibat olmaksızın namaz kılsa, melek onu siyah olarak göğe ulaştırır ve namaz beni zayı ettiğin gibi Allah

² İsra, 78: “Güneşin kaymasından, gecenin kararmasına kadar namazı güzel kıl; bir de kıraatiyle seçkin olan sabah namazını; çünkü sabah Kur’ân’ı gerçekten şahitlidir.”

³ Kuleynî, Muhammed b. Yakub, *el-Kâfi*, c. 3, s. 283, Daru'l-Kutubi'l-İslamiye, Tahran, h.ş. 1365.

⁴ As ağacı sıcak iklimin bir mahsulüdür. Söylendiğine göre Hz. Musa'nın (a.s) asası bu ağacın tahtasındanmış. Aynı şekilde çok güzel kokulu reyhana da denmektedir. Bkz. *Ferheng-i Nefisi*, c. 1, s. 27; Mucahidi, Muhammed Ali, *Padaş-ı Nikiha ve Keyger-i Günahan*, s. 112, İntişarat-ı Server, Kum, 1. baskı, h.ş. 1381.

⁵ Âmulî, Şeyh Hürr, *Vesailu's-Şia*, c. 4, s. 119, Müessese-i Âlu'l-Beyt (a.s), Kum, h.k. 1409.

⁶ *el-Kâfi*, c. 3, s. 274.

da seni zayi etsin ve beni önemsemediğin gibi Allah da seni önemsemesin, diye nidada bulunur...”¹

Büyük âlimler de bu hadisleri dikkate alarak namazı vaktin başında kılmayı halka tavsiye etmiş ve bunu Allah’a yönelik seyir ve yolculukta ve de insanî kemale ermede önemli bir usul addetmişlerdir.²

Sonuç: Temiz imamların (a.s) rivayetleri ve âlimlerin tavsiyesi esassınca, insanın şer’î övrü yoksa eserlerine ve sevabına nail olmak için namazı vaktin başında kılmalıdır.

Nevruz Bayramının İslam’daki Yeri

Soru

İslamiyetin Nevruz bayramına bakışı nasıldır ve acaba Nevruz bayramı hakkında şer’î bir delil var mıdır?

Kısa Cevap

Bu bayram, İslâm öncesi yaygın olan İranlıların antik bayramlarından. Rivayet kitaplarında İmam Sadık’tan (a.s) Nevruz’un fazileti hakkında bir rivayet nakledilmiş ve son dönemdeki meşhur fakihler bununla amel etmiş ve de Nevruz’da gusül almanın müstehap olduğuna fetva vermişlerdir. Lâkin bazıları da bu rivayet hakkında tartışmıştır. Bu nedenle, yüzde yüz bir şekilde bu bayrama dinî bir renk vermek ve dinî bayramlardan saymak mümkün değildir. Ama masumlar tarafından bu bayrama yönelik bir yasaklamanın nakledilmediğine de dikkat etmek gerekir. Bu yüzden, mesele mubahlar kategorisine girmektedir.

Böyle günlerin kutlanması, tabiat yaratıcısının azametini bize hatırlatması, halkı temizliğe teşvik etmesi, akraba ziyareti, müminlerin sevin-dirilmesi, düşmanlıkları ve kinleri yok etmesi ve mahkûmların serbest bırakılmasına vesile olması gibi açılardan ayrı bir önem taşımaktadır. Emirul Muminin Hz. Ali’nin (a.s) Allah’a karşı günah yapılmayan her gün

¹ Vesailu’ş-Şia, c. 4, s. 123 ve 124.

² Bkz: Musevi (İmam Humeyni), Seyid Ruhullah, Adab-ı Salât, s. 108, Müessesesi-i Tanzim Ve Neşr-i Asar-ı İmam Humeyni (r.a), Tahrân, 7. baskı, 1378 ş.

bayramdır, diye buyurduğunu da biliyoruz. Evet, ateş üzerinden atlamak ve benzeri bir takım yanlış adetler de mevcuttur. Bunlar şer'i bir delil taşımamaktadır. Hatta bu işler dine yakın olmaktan çok hurafeye yakındır ve bunların kökünün kuruması için çalışılmalıdır.

Ayrıntılı Cevap

Nevruz Bayramı, İran'ın Farsça konuşan halkı ve komşu ülkeler tarafından kutlanan bayramlardır. Aynı şekilde Irak, Türkiye ve Suriye ülkelerinde yaşayan Kürt dilinde konuşan halk da bunu kutlamaktadır. Bu bayram, İslâm öncesi yaygın olan antik bayramlardır. Biz elimizde olan kaynaklara bakmamız neticesinde Şeyh Tusî (hicri 460) zamanına dek onu teyit eden bir rivayet veya ona itiraz eden bir fakih ile karşılaşmadık. O, Misbahu'l-Müteheccid'de Nevruz Günü hakkında şu rivayeti Mualla b. Hanis kanalıyla İmam Sadık'tan (a.a) nakletmektedir:

“Gusûl al, en temiz elbiseni giy ve ıtır kullan. O gün oruçlu ol. Öğle ve ikindinin sünnetlerini kıldıktan sonra dört rekât namaz kıl ve ilk rekâtta bir defa Fatiha ve on defa Kadir, ikinci rekâtta bir defa Fatiha ve on defa İhlâs, üçüncü rekâtta bir defa Fatiha ve on defa İhlâs ve dördüncü rekâtta ise bir defa Fatiha ve on defa Nas ve Felak sûrelerini oku. Namazı bitirdikten sonra yere secde et, Allah'a şükret ve O'ndan elli yıllık günahlarını bağışlamasını dile.”³

Aynı şekilde Muhazzeb kitabında belirtilen haberci, İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmektedir:

“Nevruz, Peygamber'in (s.a.a) Müminlerin Önderi (a.s) için Gadir Hum'da biat aldığı ve onun velayetini ilan ettiği gündür. Buna bağlı kalana ne mutlu ve bunu çığneyene de yazıklar olsun. Hakeza Allah Resulü'nün (s.a.a) Ali'yi (a.s) bağlılık sözü alması için cin vadisine yolladığı gündür. Ali'nin Nehrevan'da galip geldiği ve Zusediye'yi öldürdüğü gündür. Kıyam edicimizin yardımcısıyla zuhur edeceği, Rabbinin onu Deccal'e galip kılacağı ve Deccal'ı Küfe süprütülüğünde asacağı gündür. Gelen her Nevruz'da bizim zuhur beklentimiz vardır. Zira o bizim günümüzdür. Farslar onu korumuştur ve sizler ise zayi ettiniz. (Sonra devam etti) İsrail oğullarından bir peygamber Rabbinden, binlerce kişi olan ve ölüm korkusundan evlerinden dışarı çıkuktan sonra Allah'ın kendilerini öldürdüğü

³ Vesailu's-Şia, c. 8, s. 173.

bir halkı diriltmesini istedi. Allah onlara su serpmesini kendisine vahyetti. Peygamber bugünde onlara su serpti ve onlar dirildi. Onlar otuz bin kişiydi ve bugünde su serpmek sabit bir sünnet haline geldi ve bunun sebebini ilimde kalıcı olanlardan başka kimse bilmez. O gün Farsların yılının ilk günüdür.”

Mualla şöyle der: İmam (a.s) bunu bana yazdırdı ve ben de yazdım.¹ Son dönemin meşhur fakihleri bu rivayete göre amel etmiş ve Nevruz'da gusül almanın müstehap olduğuna fetva vermişlerdir. Cevahir yazarı şöyle demektedir: Nevruz guslü son dönem fakihleri arasında meşhurdur ve Misbah'ta zikredilen Mualla b. Hanis'in İmam Sadık'tan naklettiği rivayet sebebiyle bu konuda bir muhalefete rastlamadık.² Ama merhum Hoî rivayetin mürsel olması sebebiyle onunla amel etmemiş ve şöyle demiştir: Mualla b. Hanis'in rivayeti mürseldir ve ona güvenmek mümkün değildir. Elbette bizim kabul etmediğimiz sünnetlerdeki delillerde tolerans gösterme görüşü esasınca kabul edilebilir.³

Bu esas uyarınca, yüzde yüz bir şekilde bu bayrama dinî bir renk vermenin ve dinî bayramlardan saymanın mümkün olmayacağını söyleyebiliriz. Ama soru şudur: Mukaddes şeriat sahibinin bu bayramı dinî bir bayram saymadığını varsaysak bile acaba O bu bayramı yasaklamış ve kutlanmasını caiz görmeyecek şekilde haram kılmış mıdır? Yanıt olarak şöyle diyoruz: İbn Şehraşub *Menakıb* kitabında şöyle bir rivayet nakletmektedir: Nakledildiği üzere Mansur Devanikî, bir şahsı İmam Musa b. Cafer'in (a.s) yanına yolladı ve ondan Nevruz günü halkın tebrik ve hediyeleri takdim etmek için geldiği zaman kendi yanında oturmasını istedi. İmam şöyle buyurdu:

“Ben ceddım Allah Resulü'nün (a.s) hadislerine baktım ve bugün hakkında bir hadis görmedim. Bu, İslâm'ın ortadan kaldırdığı Farsların geleneğidir. İslâm'ın mahvettiği bir şeyi yaşatmak istemekten Allah'a sığınırım.”

Mansur şöyle dedi: Biz bunu ordumuz için bir siyaset olsun diye yapıyoruz ve ne olur Allah için otur. (Bunun üzerine) İmam oturdu ve ba-

¹ a.g.e.

² *Cevahiru'l-Kelam fi Şerh-i Şeraiu'l-İslâm*, c. 5, s. 42; *Urvetu'l-Vuska (el-Mahşi)*, c. 2, s. 152.

³ *Mevsue-i İmam Hoî*, c. 10, s. 50.

kanlar, emirler, komutanlar ve askerî erkân hediyeler ile geldi ve tebrikte bulundu...⁴

Bu rivayetin senedinin zayıf olduğu açıktır. Çünkü Şehraşub rivayetin senedini zikretmemiş ve “nakledildiğine göre” ifadesini kullanarak bunu aktarmıştır. Bu da rivayetin zayıf ve ona isnatta bulunmanın mümkün olmayışına delildir. Belirtmek gerekir ki Nevruz gününün kutlanması ve anılması kapsamlı ve yaygın bir konudur. Eğer bu İslâm, din ve mektebe aykırı olsaydı, İmamlar (a.s) kesinlikle açıkça ve vurgulayarak onu men ederdi ve bu bize ulaşırdı. İmamlar nezdinde (a.s) Nevruz hakkında konuşulduğu ama onların bunu men etmediği ve batıl saymadığı açıktır.⁵

Böyle köklü ve dayanaklı bir âdetin kökünü kurutmak için mürsel olan bir rivayete güvenilemeyeceği apaçıktır. Bu yüzden, bu mesele mubahlar kategorisine konulmalıdır. Evet, ateş üzerinden atlamak ve benzeri bir takım yanlış adetler de mevcuttur. Bunlar şer’î bir delil taşımamaktadır, hatta bu işler dine yakın olmaktan çok hurafeye yakındır ve bunların kökünün kuruması için çalışılmalıdır. Bu hususta sözü güzel bir şekilde sonlandırma bağlamında Emirul Muminin Hz. Ali’nin (a.s) “Allah’a karşı günah yapılmayan her gün bayramdır.”⁶ buyruğuna işaret ediyoruz.

Refi Hadisi

Soru

Lütfen refi hadisinin ne anlama geldiğini açıklayınız.

Kısa Cevap

Refi hadisi İslâm Peygamberi’nden (a) rivayet edilen iki hadisin unvanıdır. Birinci hadis, İslâm dininde bazı özel durumlarda yükümlülük ve onun gerekliliklerinin ilga edildiğini veya bazı amellerin yapılması ya da yükümlülüğü sonuçlarının kaldırıldığını içerir. İkinci hadis, yükümlülük veya bazı hükümlerin, belirli kişileri kapsamadığını ifade eder.

⁴ el-Menakıb, c. 4, s. 319.

⁵ Bkz.Kâfî, c. 5, s. 142; Men La Yahduruhu’l-Fakih, c. 3, s. 300.

⁶ Nehcû’l-Belağa, s. 551.

Birinci hadis, tabirlerde ve refinin mısradaki sayılarındaki bazı farklarla eski ve yeni birçok Şia kaynakları ve hadisleri içinde toplamış *Cevami-u Ahadis* şeklinde adlandırılan kitaplarda İmam Sâdık ve İmam Rıza (a) tarikiyle Peygamberimizden (s.a.a) rivayet edilmiş ve genel olarak senet açısından sahih ve geçerli kabul edilmiştir.

Birinci hadisin içeriği en kapsamlı şekliyle şöyledir:

“İslâm ümmeti dokuz şeyden sorumlu tutulmayacaklardır. Onlardan birincisi hata, ikincisi unutkanlık, üçüncüsü cahillikten ötürü yapılan şeyler, dördüncüsü güçlerinin dâhilinde olamayan şey, beşincisi çaresizlik ve mecburiyetlik, altıncısı ikrah ve icbar, yedincisi Kötü fal tutmak, sekizincisi vesveseden ötürü yaratılış hakkında düşünmek, dokuzuncusu dillerine ve davranışlarına yansımayan hasettir.”¹

Bu hadis-i şerif hadisleri şerh edenler tarafından açıklandığı gibi fıkıh usulü âlimlerinin dikkatini de çekmiş, onlarda (Ehl-i Sünnet'in eski âlimleri genellikle mücmel ve mübeyyen konusunu) açıklamışlardır. Özellikle Şia'nın son usul âlimleri bu rivayeti (haram olma hükmünün şüpheli olduğu yerlerde “beraet aslını” ispatlamak için hadiste var olan “ma la yelemun yani bilmedikleri şey” cümlesinden dolayı isnat bakımından) detaylı ve dikkatli bir şekilde incelemeye tabi tutmuşlardır. Bu bağlamda meşhur olan ikinci hadis “Râfie'l-kalem” yani kalem kaldırılmış anlamında olan nebevi hadistir. Bu rivayet de Ehl-i Sünnet'in kaynak kitaplarında bir kaç senetle İmam Ali'den ve hakeza Peygamberimizin (s.a.a) hanımı Ayşe den nakledilmiştir.

Ayrıntılı Cevap

“İslâm ümmeti dokuz şeyden sorumlu tutulmayacaklardır. Onlardan birincisi hata, ikincisi unutkanlık, üçüncüsü cahillikten ötürü yapılan şeyler, dördüncüsü güçlerinin dâhilinde olamayan şey, beşincisi çaresizlik ve mecburiyetlik, altıncısı ikrah ve icbar, yedincisi Kötü fal tutmak, sekizincisi vesveseden ötürü yaratılış hakkında düşünmek, dokuzuncusu dillerine ve davranışlarına yansımayan hasettir.”²

¹ Kuleynî, *Kâfî*, c. 2, s. 463, Şeyh Saduk, *Tevhid*, s. 353, Şeyh Saduk, *Hisal*, c. 2, s. 417, Meclisî

Muhammed Bâkır, *Biharul-Envar*, Lübnan, Beyrut, Muessesetu'l-Vefa, c. 2, s. 280.

² Kuleynî, *Kâfî*, c. 2, s. 463, Şeyh Saduk, *tevhit*, s. 353, Şeyh Saduk, *Hisal*, c. 2, s. 417, Meclisî

Hem Ehl-i Sünnet, hem de Şia âlimleri bu hadisi incelemeye tabi tutmuşlardır.³

Bu hadis ile ilgili olarak akla gelen birinci nükte, Allah'ın İslâm ümmetine olan özel inayeti ve kolaylaştırıcı bir yöntemin dikkate alınmasıdır. Refi, yani kaldırmaktan kastın ne olduğuyla alakalı şu ihtimaller söz konusu olmuştur:

Bazılarına göre rivayetin zahirinden anlaşılan, kaldırılanın, nübüvvetin şanıyla alakalı bir şey olması gerektiğidir. Öyleyse bu kaldırılan şey, teşri'i meselelerdendir. Getirilmesi de kaldırılması da kanun koyan şer'i makama bağlıdır. Bu nedenle kaldırılardan maksat, muaheze ve sorgulamanın kendisi olamaz. Zira sorgulamanın kendisi tekvini bir meseledir. Neticede şer'i makam sahibinin bunu kastetmiş olması mümkün değildir. Ancak bununla ihbarı yani haber vermeyi murad etmişse muhakemenin kendisinin kaldırılmış olması muhtemeldir. Bu ise hadisin zâhiri manasına ters düşmektedir. Ancak eğer sorguya çekilmekten kasıt menşe'i olursa o zaman refi yani ilgaya tabi kılınan şey şer'i hüküm olur ve böylelikle sorguya çekilme, kaldırılmanın direk konusu olmaktan çıkar ve şer'i hüküm refinin yani ilganın ilk ve direkt konusu olur.⁴

Bu hususta Allâme Meclisî derki: "Kastedilen şey, sorgulama ve cezalandırma olabilir. Aynı şekilde muhtemeldir ki, bazılarına nisbetle kastedilen şey, muhakemenin aslı ya da etkisi ya da teklifi hükmüdür. "Usul âlimleri, beraet babında mezkûr hadis ve her bir cümlesi etrafında uzun uzun tartışmalar yapmışlardır. En fazla refi kelimesi tartışma konusu olmuştur. Çünkü hadiste zikredilen haller veya durumlar bu ümmette yoktur dersek anlamsız bir söz demiş oluruz. Zira bu durumlar bu ümmette vardır. Bunlara göre bu durumda burada bakılması gereken nokta kaldırılmış olan şeyin ne olduğu ve nasıl kaldırılmış olduğudur. Kaldıran şey nedir ve nasıl kaldırılmıştır?

Bazılarına göre ise refi ve ilga veya kaldırılma bütün tekvinî eser ve teklifin getireceği etkilere yöneliktir. Elbette dikkat edilmelidir ki, hata

Muhammed Bâkır, *Biharul-Envar*, Lübnan, Beyrut, Muessesetu'l-Vefa, c. 2, s. 280.

³ Bkz. Beraet.

⁴ Muntazari, Hüseyin Ali, *Nihayetü'l-Usul*, Ayetullah Burucerdî'nin verdiği usulderslerinin takrirleri, 1. Baskı, Kum, Neşr-i Tefekkur, h.k. 1415, c. 1-2, s. 583-584.

sonucu öldürmenin getireceği cezanın kaldırılmaması ve sehiv (unutkanlık) secdesinin yapılması gereken yerler, hükmü belirlenmiş konular ilk baştan beri hadisin kapsamına girmezler. Zira bunlar hükmü belirlenmiş konulardır.

Kayda değer olan husus, usul ilmindeki tartışmanın önemli kısmının “ma la yalemun” (bilmedikleri şey) cümlesine yönelik olmasıdır. Bu doğrultuda geliştirilen istidlalin sonucu olarak hükmünü bilmediğimiz her şey mültezim olup sakındıklarımızın dışında kalmaktadır, elbette vazifeyi tanıma noktasında kusur yapmamak şartıyla. Allâme Meclisî’ye göre, bu hadiste muhtemel olan bir başka nokta, İslâm ümmetinin hususiyetinin hadisteki durumların bazılarının değil, bütün hepsinin ümmete özgü olması olasılığıdır, her ne kadar bu durumların bazıları ümmetler arasında müşterek ise de.¹

Bu bağlamda meşhur olan ikinci hadis “*Rufie'l-kalem*” yani kalem kaldırılmış anlamında olan nebevî hadistir. Bu rivayet de Ehl-i Sünnet’in kaynak kitaplarında bir kaç senetle İmam Ali’den ve hakeza Peygamberimizin (s.a.a) hanımı Ayşe’den nakledilmiştir

İkinci halife, şuurunu yitirmiş bir kadına işlediği suç nedeniyle kırbaçlama hükmü vermişti. İmam Ali (a.s) onun için Peygamberimiz’den (s.a.a) bir söz rivayet eder ki bu rivayete göre üç kimseden “*rufie'l-kalem*” yani şer’î sorumluluk kaldırılmıştır:

“Buluğ çağına girmemiş çocuk, şuru yerine gelmemiş mecnun ve uykudan uyanmamış kimse.”²

Rızık Bolluğu İçin Dua

Soru

Maddi durumum yerinde değil ve ne yaparsam yapayım bir türlü düzelmiyor, rızık bolluğu için okumamı önerdiğiniz bir dua var mı?

¹ Bkz. *Biharu'l-Envar*, c. 2, s. 280.

² Şeyh Saduk, *Hisal*, Kum, h.ş. 1362, c. 1, s.93-94; Hürri Âmulî, *Vesailu's-Şia*, Kum, Muesseseyi Alu'l-Beyt, h.k. 1409, c. 28, s.24; *Biharu'l-Envar*, c. 30, s.681.

Cevap

İbn-i Babiveyh kendisine ulaşan senetle Hz. Ali'den (a.s.) şöyle naklediyor:

“Hz. Resulullah'a (s.a.a) çok borcumun olmasından dolayı yakındım. Sonra o hazret bana buyurdular ki; şöyle söyle:

﴿اللَّهُمَّ أَغْنِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَبِفَضْلِكَ عَنْ سَوَاكَ﴾

“Allahumme eġnini bi helalike en heramike ve bi fezlîke en sivak”

Allah'ım harama düşmemek için beni helalinle zengin et ve kendi fazlınla senden başkasına muhtaç olmamamı sağla.

Eğer borcun Subeyr dağı kadar bile olsa, Allah onu senin için ödeyecektir.”³

Ehlibeyt mektebinin önemli büyük alimlerinden Şeyh Bahai şöyle diyor: Geçmişte çok borcum vardı hatta bin beş yüz miskal altına bile ulaşmıştı. Bu borcumu birçok farklı kişiden almıştım ve bir türlü ödeyemiyordum, artık sıkıntıdan hiçbir iş yapamıyor, hiçbir umut yolu da bulamıyordum. Sonra sürekli yukarıda naklettiğim duayı okumaya başladım, Allah kolaylık ve rahatlık kapılarını yüzüme açtı, aklımın uçundan dahi geçmeyen yerlerden imkânlar geldi ve çok kısa bir zaman içerisinde borçlarımı ödedim.

Rüyada Ölen Yakınların Görülmesi

Soru

İnsan, ölen yakınını rüyada görebilmek için hangi duayı okumalı veya hangi ameli yerine getirmelidir?

Cevap

Misbah-ı Keşamî adlı kitapta ölenleri rüyada görmek için yapılması gerekenler konusunda şunlar yazılıdır:

³ 1- Amali-i Şeyh Saduk, s:388.

“Ehlibeyt İmamlarının bazı ashabının kitaplarında şöyle yazdıklarını gördüm: İnsan peygamberlerden (a.s) veya masum imamlardan (a.s) birini, annesini, babasını veya herhangi birini rüyasında görmek istiyorsa Şems, Leyl, Kadir, Kafirun, İhlâs, Felak ve Nas Sûrelerini okursa, sonra yüz kere İhlâs Sûresini okur, Peygamber’e yüz salâvat getirir ve abdestli olduğu halde sağ tarafına yatarsa istediği kimseyi rüyasında görür, onunla konuşur ve sorularının cevabını alır.”¹

Bu konuda başka yollarda söylenmiştir. Onlara da amel edilebilir.

Hatırlatmak gerekir ki, Allah Resulü’nü (s.a.a) rüyada görmek için rivayet kitaplarında Masum İmamlardan (a.s) rivayetler gelmiştir.² Ama başkalarını rüyada görmek için Misbah’ın dışındaki Şia yazarların kitaplarında, senetsiz olarak yazılanların senedine ulaşılammıştır.

Sabahları Okunacak Dua

Soru

Peygamber’den nakledilen ve sabahları okunacak dua hangisidir?

Cevap

Selam b. Mekki, İmam Muhammed Bakır’dan (a.s) şöyle nakletmektedir:

“Bir gün Peygamber’in (s.a.a) yanına Şeybe Hezeli adlı yaşlı bir adam geldi ve Peygamber’e şöyle arz etti: Ya Resulallah! Ben çok yaşlı birisiyim, artık yaşım geçmiştir. Önceden olduğu gibi ibadet edemiyorum, güçsüzlüğüm nedeniyle namaz, oruç, hac ve cihat gibi ibadetleri yerine getiremiyorum, Ey Allah’ın elçisi! Bana gücümün yeteceği ve beni yormayacak bir ibadet öğret, belki böylelikle Allah’ın sevabına ulaşabileyim.

Resulullah: Dediklerini bir daha söyle, dedi. O adam da üç defa yeniden sözünü tekrarladı. Sonra Peygamber şöyle buyurdu: Etrafında bu-

¹ Kefamî, İbrahim b. Ali Âmilî, *el-Misbah*, s. 48-49, İntişarat-ı Razi, Kum, h.k. 1405.

² Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, c. 73, s. 214, Müessesetu'l-Vefa, Beyrut, h.k. 1404.

lunan bütün ağaçlar ve taşlar senin bu haline acıdılar. Sabah namazını kıldıktan sonra on defa şöyle söyle:

﴿سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ﴾

“Subhanellahil aziymi ve bi hamdih ve la helva vela guvvete illa bil-lahil aliyil azim.”

Yüce Allah bu duanın bereketiyle seni körlük, delilik, cüzzam, fakirlik ve yaşlılıktan koruyacaktır. Adam arz etti: Ya Resulullah! Bu dünyam için edeceğim dua, peki ya ahiretim için?

Resulullah buyurdu: Her namazdan sonra şunu oku:

﴿اللَّهُمَّ أَهْدِنِي مِنْ عِنْدِكَ وَأَفْضُ عَلَيَّ مِنْ فَضْلِكَ وَ انْشُرْ عَلَيَّ مِنْ رَحْمَتِكَ وَ

أَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْ بَرَكَاتِكَ﴾

“Allahumme ihdini min indike ve efzi eleye min fezlîke venşur eleyye min rehmetike ve enzil eleyye min berekatike.”

Sonra adam elini iyice sıkarak oradan ayrıldı.³

Başka birisi İbn Abbas’a şöyle dedi: Dayın nasılda avucunu sıkı!

Allah Resulü buyurdu: Eğer bu adam dediklerimi uygulayacak olursa ve bile bile terk etmezse cennetin yedi kapısı onun yüzüne açılacaktır ve hangisinden isterse girmesine izin verilecektir.”⁴

Sahih, Hasen, Muvassak ve Zayıf Hadisler

Soru

Genellikle hadisler hakkında şu kavramlar kullanılır: Sahih, Hasen, Muvassak ve Zayıf. Bunlar ne manaya gelmektedir?

³ 1- Bundan maksat iki ihtimal olabilir birincisi; bu duayı parmaklarıyla sayarak ezberledi ve sonra hepsini uygulamak üzere sıkarak ayrıldı, ikincisi; bu duaları unutmasın diye bir kâğıda yazıldı ve adamın eline verildi, o da avucunun içinde sıkarak ayrıldı.

⁴ 2- et-Tehzip, c.2,s.106,h:404.

Cevap

Hadislerin sahih, hasen, muvassak ve zayıf olarak dört kısma ayrılması ise ilk olarak Allame Hasan b. Mutahhar-i Hilli (ö. 677) veya Seyyid İbn Tavus (ö. 673) tarafından gerçekleştirilmiştir.¹

Kadim ulemanın bir hadisi sahih bilmelerindeki ölçü daha çok hadisin metniyle ilgili olmuştur. Bu bağlamda kitap, sünnet, akıl vb. ile çelişmeyen hadisleri zayıf bir senetten gelmeseler dahi sahih olarak tanımıyorlardı. Zaman ilerledikçe bu ölçülerin bir kısmı veya tümü kaybolmuş ve netice itibariyle hadislerin metni yerine senetleri incelenerek râvinin adalet, doğruluk, İmamiyye gibi özellikleri taşıyıp taşıyamamasıyla hadisler dört kısma ayrılmıştır:

1- Sahih

Tüm tabakalardaki râvileri âdil ve İmamiyye'ye mensup olup, isnadı aralıksız ve muttasıl olarak İlahi hüccet olan Masumlar'a (a.s) ulaşan hadislere *Sahih* denir.² Şii âlimler tarafından gerekli görülen bu şartları kısaca özetliyoruz:

a) Hadis İlahi bir hüccetten nakledilmelidir. Dolayısıyla sahabe gibi Masum olmayan kimseler tarafından nakledilen hadisler, râviler açısından gerekli şartlara haiz olsalar da ıstılahta sahih değildir.

b) Senedin İttisali, rivayetin senedinde her hangi bir noksanlık olmamalı ve tabakalar arasında da hiçbir kopukluk bulunmamalı. Hatta nakil zincirinin bir halkasının kopması dahi onun sahih olmasını düşürür.

c) Tüm tabakalardaki râvilerin âdil olmaları ve İmamiyye'ye mensup olmaları.

Sahih İstilahının Ehl-i Sünnet Âlimlerince Açıklanması

Sünni ekole göre şu beş şartı içerisinde barındıran hadislere sahih denir:³

¹ Mikbasu'l Hidaye, c. 1, s. 137-138

² el-Bidaye fi İlmu'd-Diraye, s. 19, el-Veciz fi İlmi Diraye, s. 5, Mikbasu'l Hidaye, c. 1, s. 145-146

³ Nuhbetu'l Fikr, s. 12, Fethu'l Mukays, c. 1, s. 18, Tedribu'r-Ravi, c. 1, s. 43

- a) Râvilerinin âdil olması,
- b) Râvilerinin zabıt, yani bir konuyu unutmadan rivâyet etme kapasitesine sâhip olması,
- c) Haberin isnadının aralıksız ve muttasıl olması,
- d) Haber şâz, yani güvenilir bir râvinin kendisinden daha güvenilir bir başka râvînin rivayetine ters düşmemeli ve bu rivayetiyle de tek kalmış olmamalı,
- e) Haber mualllel, yani metin ya da isnâdı açısından sıhhatine şüphe getiren bir illeti olmamalı.

2- Hasen

Sözlükte *iyi, güzel, hoş ve latif* manalarına gelir. Hadis ilminde sahih şartlarının tümünü taşıyan fakat rical kaynaklarında ravilerinin bir veya bir kaçı hakkında adalet vurgusu yapılmayan hadislere denilmiştir.⁴

Ehl-i Sünnet Ulemasına Göre Hasen İstılahı

Tirmizi'den (ö. 279) önceki muhaddisler hadisleri sahih ve zayıf olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Tirmizi, *Hasen* ıstılahını sahih ile zayıf arasında orta bir ıstılah olarak önermiş ve bu Sünni muhaddisler tarafından uygun görülmüştür.

O tarihten itibaren Ehl-i Sünnet nezdinde hadisler Sahih, Hasen, Zayıf olmak üzere üç kısımdan oluşmuştur.⁵

Hasen'den maksat senedi hafifu'z-zabt⁶ olan yani ravi tarafından muttasıl olan ve şâz ile illet içermeyen hadislerdir. Hafifu'z-zabt (Tamamu'z-Zabt'ın tersi) kayda geçerken az miktarda sorun olan fakat hala zabıt sayılan kimseye denir.⁷

⁴ el-Bidaye fi İlmu'd-Diraye, s. 21, el-Veciz fi İlmi Diraye, s. 5 Mikbasu'l Hidaye, c. 1, s. 160-161

⁵ Ulumu'l Hadis ve Mustalahu, s. 158

⁶ خفيف الضبط

⁷ Mukaddime-i İbn-i Salah (Ulumu'l Hadis), s. 31-32, Tedribu'r-Ravi, c. 1, s. 126-129

3- Muvassak

Ravileri adil olup senetleri de aralıksız ve muttasıl olan fakat tabakalardan bir veya bir kaçında İmamiyye'ye mensup olmayan raviler bulunan hadisler Muvassaktır.¹

Diğer bir ifadeyle ravileri ahlaki açıdan gerekli şartları taşıyacaklar da, inanç bakımından sorunlu kimselerin naklettiği hadislerle muvassak denir. Bu bakımdan Ehl-i Sünnet ravilerinden nakledilen hadisler muvassaktır.

4- Zayıf

Sahih, hasen ve muvassak olmayan hadislerle zayıf denir.² Diğer bir ifadeyle senedinde kopukluk olan, ya da sigâ ve adil olmayan raviler tarafından nakledilen hadisler zayıf diye adlandırılır. Ehl-i Sünnet ekolünde ise hasen ve sahih seviyelerinde olmayan hadislerle zayıf denilmiştir. Bu bakımdan senedi kopuk, şaz ve muallal olan ya da adalet vasfını taşımayan bir raviyi senedinde bulunduran hadisler zayıftır.³

Sahih Hadisler

Soru

Âlimler ve müçtehitler sahih hadisleri, uydurma ve tahrif olmuş hadislerden hangi yolla ayırmaktalar?

Kısa Cevap

Hadis uydurma, hadisin metninde azaltma, çoğaltma ve değişiklikler yapma olayı maalesef İslam'ın başlangıcından beri vardır. Muhalifler ve münafıklar bu tehlikeli yola başvurarak hep İslam'a darbe vurma amacını gütmüşlerdir. Karşılığında ise Resulullah (s.a.a), Masum İmamlar (a.s) ve onların peşinden giden değerli âlimler böyle bir tehlikenin

¹ el-Bidaye fi İlmu'd-Diraye, s. 23, Mikbasu'l Hidaye, c. 1, s. 168

² Mikbasu'l Hidaye, c. 1, s. 177-178

³ Mukaddime-i İbn-i Selah, s. 41, Tedribu'r-Ravi, c. 1, s. 144-145

farkında olduklarından rivayetlerin senetlerini bilmek, doğru ve güvenilir ravileri tanımak, zayıf olanları reddetmek amacıyla Rical ilmini yaygınlaştırmak, hadisin metnini korumak içinde hadislerin İmamlara (a.s) ve âlimlere sunulması, nüshaların karşılaştırılması, hadis naklinin icazeti, fihrist metodu gibi çok etkili yöntemler geliştirerek bu entrikaları etkisiz hale getirmişlerdir.

Bu yüzden bugün Şia'nın genelde rivayet mecmualarında, özellikle Kütüb-ü Erbaa'da (*Kâfi*, *Tehzib*, *İstibsar*, *Men La Yahduruhu'l-Fakih*) olan hadisler çeşitli süzgeçlerden geçirildiğinden, zengin ve sağlam hadisler elimize ulaşmıştır. Ayrıca âlim ve müctehitler, özellikle Rical ve Diraye ilminin âlimleri günümüzde dahi uydurma ve bozuk rivayetleri ortaya çıkarmak için en küçük bir ihmalde bulunmamakta, daima dikkatli bir bekçi gibi Kur'ân'dan sonra İslâm'ın en büyük sermayesi olan bu değerli hadisleri korumak ve sahtelerini temizlemek amacıyla büyük çabalar sarf etmektedirler.

Ayrıntılı Cevap

Muhalipler ve münafıklar tarafından yapılan hadis uydurma, hadisin metninde azaltma, çoğaltma ve değişiklik yapma olayı Peygamberimiz'in (s.a.a) zamanında başlamıştır. Bunlar fırsatçıların, Müslümanların saflarına ne kadar nüfuz ettiklerini göstermektedir. Resulullah (s.a.a) bu kötü işin sonucunu önlemek için kendi zamanında uyarılarda bulunmuş, akıl ve insaf sahiplerine bu tehlikeyi bildirmiştir. Masum İmamlar (a.s) ve ardı sıra değerli âlimlerde bu büyük tehlikenin farkına vardıklarından böyle durumlarla mücadele etmek için çeşitli metotlar geliştirmişlerdir.

Müslümanların düşünce tarihi göstermektedir ki din âlimleri, Peygamber (s.a.a) ve Masum İmamlardan (a.s) gelen hadis ve rivayetlerin doğruluğuna emin olmak dâhil olmak üzere ilimin bütün alanlarında yönlendirmeler yapmışlardır. Hadisin doğruluğunu anlamak için ortaya koyulan çeşitli yöntemler, bu çabanın ne kadar geniş bir çapta yapıldığının delilidir. Aşağıda onlardan bazılarına işaret ediyoruz:

1- Şia hadislerinin çoğu, İmam Muhammed Bâkır (a.s) ve İmam Cafer Sadık'tan (a.s) elimize ulaşmıştır. Her ne kadar daha öncede hadis alanında kitaplar yazılmışsa da geneli bu dönemde yazılmıştır. Şeyh

Mufid, “İrşad” da, İbn Şehraşub “Menakib” de ve Tabersî “A’lam-ul Vera” da İmam Sadık’tan (a.s) bahsederken şöyle yazmaktalar: “Mezhep farklılığına rağmen İmam Sadık’tan (a.s) rivayet eden güvenilir kimselerin sayısı dört bin kişiyi bulmaktadır.¹ Onların içinde kitap yazmaya muvafak olanlar da var ki, sonraları bu kitaplar “Usul-u Erbaa Mie (Dört Yüz Usul)” diye meşhur olmuşlardır. Bu dört yüz usul, Şia’nın ilk yazılan eserlerindendir. Onlardan şu anda elimizde çok azı kalmışsa da rivayetlerinin çoğu, Kütüb-ü Erbaa’da (*Kâfi*, *Tehzib*, *İstibsar*, *Men La Yahduruhu’l-Fakih*) gelmiştir.”²

Usul kelimesinin çoğulu olan “Asıl” ı şöyle tanımlamışlardır: Ravi’nin herhangi bir vasıta olmadan İmam’ın (a.s) kendisinden duyup yazdığı şeye denir. Ama başka bir kitap aracılığıyla İmam’dan (a.s) alınıp toplanan mecmuaya *Fer’* ve ilk kaynağa da *Asıl* denmektedir.³ Bu yüzden, eksiklik, fazlalık ve unutkanlık ihtimali bu naslarda çok azdır.

Demek ki ilk kaynaklar, en üst seviyede her türlü cerhden temizdirler. Gerçi, rivayetlerde takiyye veya Usul yazarlarının birinin adına kitap yazmak gibi ihtimaller söz konusu olsa da kitabın kendi sahibinden duyup veya kitabı onun yanında okumak yahut hadis şeyhinin hadis nakletmeyi talebesine izin vermesi gibi Tahammülül-Hadis (aldığı hadisleri başkasına nakletmek üzere yüklenmek) yol ve metotları göz önüne alındığında, kitap uydurma ihtimali mantığın kabul edebileceği ölçüde ortadan kalkmaktadır. Bunlar, Şia hadis usulünün kaynaklarını, her türlü sahtekârlıktan ve hileden korumak için yapılan dikkat ve çabalarıdır. Ama bütün bu çabalara rağmen Masum’un (a.s) söylemediği hadislerde Şia kitaplarına girmiştir. Onların temizlenmesi için Şia hadis tarihinde aşağıda da getireceğimiz şeyler meydana gelmiştir. İddiacının da itiraf ettiği gibi Gulat ve Müfevvizeler birçok hadis uydurmuşlardır. Ama bu, rivayet kitaplarımızın böyle rivayetlerle dolu olduğu ve onlardan temizlenmediği anlamına gelmez. Aksine bu iş bir kaç merhalede gerçekleşmiştir. Bu temizlik, Rical’e de ait değildir. Uydurma: 1-Hadisın senet ve metnini uydurma, 2-Görünüşte sahih senetle (senet doğrudur ama başka bir rivayete aittir) hadisin metnini uydurma olarak iki şekilde olduğundan onları

¹ Kazım Müdirşaneçi, *Tarih-i Hadis*, s. 91.

² A.g.e.

³ Muhammed Yusuf Hariî, *Ferheng-i Istilahat*, s. 11.

temizlemek de iki şekildedir: a) Metin ve senedi temizleme, b) Metini temizleme.

a) Metin ve Senedi Temizleme

1- Şia mirasındaki uydurma hadisler hakkında ilk uyarı Masum İmamlar'dan (a.s) gelmiştir. Onlar (a.s), hadis uyduran kimselere dikkat çekmiş, uydurma hadislerdeki fikir ve manaların türüne işaret etmişlerdir. Abdullah b. Meskan, İmam Sadık'ın (a.s) bazı ashabından Onun (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet eder:

“Allah, Muğire b. Said'e lanet etsin! O, babam İmam Bâkır'ın (a.s) adına hep yalan hadis uydurmaktadır. Allah, ateşin sıcaklığını ona yapıştırsın. Allah, bizim hakkımızda bizim inancımız olmayan şeyleri bize nispet veren kimseye lanet etsin. Allah, bizi yaratan, kendisine döneceğimiz ve bütün işlerimizin elinde olduğu Allah'a kulluk derecesinden bizi indiren kimseye lanet etsin.”⁴

Böyle uyarılar, bu sapıtmış gurupların isim ve düşüncelerinin senet ve metinlerden uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Masumların (a.s) ashabı ve Şia muhaddisler dikkat ve titizlikleriyle böyle sapıklılıkları önemli ölçüde temizlemiştir.

2. Bu temizlemeler, Kütüb-ü Erbaa (Kâfi, Tehzib, İstibsar, Men La Yahduruhu'l-Fakih) yazarları zamanında da yapılmıştır. Kendilerinin de dediği gibi uzman ve ahdine bağlı kimselerden Allah'la kendileri arasında hüccet olacak hadisleri toplamışlardır.⁵ Yani kendilerine göre sahih olan hadisleri toplamışlardır. Öte yandan eskilere göre sahih ıstılahının, bir rivayetin söylendiğine itminan etmeleri demek olduğunu biliyoruz.⁶ Bu da metin ve senet yönünden yapılan inceleme neticesinde bir hadisin Masum'un (a.s) ağzından çıktığına itminan etmekle oluyordu.

Kısacası, Rical-i Erbaa biyografisi kitaplarından (Rical-i Keşşî, Fihrist-i Necaşî, Rical-i Tusî, Fihrist-i Tusî) önce bu alanda birçok Rical kitabı vardı. Yani hadislerin elenmesine Masumların (a.s) zamanında başlanmıştır. Muhaddislerimiz, hadislerin ricalini göz önüne alarak hadis yazarları,

⁴ Mamakanî, *Telhis-u Mikyasî'l-Hidaye*, s. 156.

⁵ Saduk, *Men La Yahduruhu'l-Fakih*, c. 1, s. 3 (Camia-yı Müderrisin yayınları).

⁶ Ali Ekber Seyfi Mazenderanî, *Mikyasu'r-Rivaye fi İlmi'd-Diraye*, s. 44.

yoksa gözü bağlı, eleştirmeden, cerh ve tadil yapmadan bu işi yapmamışlardır. Örneğin, Abdullah b. Cebele Kenanî (ö. 219 h.), Muhammed b. İsa Yaktinî, Hasan b. Mahbub (ö.224 h.), Hasan Ali b. Fazzal (ö.224 h.) vs. gibilerinde rical kitapları vardı.¹

Bundan sonra Erbaa'nın rical ve biyografi kitapları yazıldı. Bu kitaplarda ravileri ve rivayet kitaplarını tanıma ve yazarlarına ait olup olmadığı konusunda birçok çalışmalar yapılmıştır.

b) Metnin Temizlenmesi

Hadislerin metnini her türlü kasıtlı ve kasıtsız değişim ve tahriften ayırştırmak için şu yollardan yararlanılmaktadır:

1- Hadisin Masumlara (a.s) ve Âlimlere Sunulması: Metin elemesinde Masumların ashâbı, özellikle İmam Rıza (a.s) ve İmam Askerî'nin (a.s) ashâbının uyguladığı yöntemlerden biri rivayetlerin Masumlara (a.s) sunulması, onların sahih ve uydurma olduğundan emin olunmasıdır.

Rivayetlerde "Arzu'l-Hadis" (Hadis Sunumu) denen bu yol, daha çok ilk dönemde yani Masumların (a.s) olduğu dönemde yazılan hadislerde görülmektedir. Bu yöntemle hadis, Masum İmam'a (a.s) veya büyük ve güvenilir ashâbından birine sunulmakta, hadisin metnindeki kelimelerin teyit ya da reddi alınmaktaydı.

Hadis sunumu, hadis naklinin doğuşuyla başlamış ve devamlı olagelmıştır. Eski hadis kitaplarında İmam Ali'ye (a.s),² İmam Hasan'a (a.s),³ İmam Hüseyin'e (a.s),⁴ İmam Seccad'a (a.s),⁵ İmam Bâkır'a (a.s),⁶ İmam Sâdık'a (a.s)... hadis sunumu örnekleri vardır.

¹ Kazım Müdirşaneçi, a.g.e, s. 56-57.

² *Ricalu'l-Keşşî*, c. 2, s. 692-700; *Kitab-u Selim b. Kays el-Hilali*, c. 2, s. 558-562.

³ *Tabakat-u İbn Saad*, c. 3, s. 26, *Müsned-i İmam Mücteba'*dan nakletmiştir, s. 535, 36. hadis.

⁴ *Kitab-u Selim b. Kays el-Hilali*, c. 2, s. 628; *el-Müstedrek Ala's-Sahihayn*, c. 3, s. 187, 4798. hadis; *Daaimu'l-İslâm*, c. 1, s. 142; *el-Caferiyat*, s. 5, 42. hadis; *Tefsir-i Ayyaşî*, c. 1, s. 157, 530. hadis.

⁵ *el-Kâfi*, c. 8, s. 15, 2. hadis; *Kitab-u Selim b. Kays el-Hilali*, c. 2, s. 559; *Ricalu'l-Keşşî*, s. 104, No:167.

⁶ Şeyh Tusi, *el-Fihrist*, s. 176; *Maani'l-Ahbar*, s. 382, 13. Hadis.

Birçok hadisin İmam Sâdık'a (a.s) sunumu, onun (a.s) döneminde bu işin ciddileştiğini göstermektedir. Bu dönemde teşeyyü hüviyeti sabitleşmiş, Caferî Şiası, Zeydî ve diğer Şia fırkalarından ayrılmıştır. Bu mektepte hadis ehli ve eğitilmiş raviler, Şia'ya ve İmamlarına (a.s) nispet verilen her şeyin doğruluğunun ölçüldüğü mihenk taşlarıydı. Onlarda yazılmış veya nakledilmiş hadislerin sunumunu yaparak, Şia'nın mirasını garanti altına aldılar. Bu dönemin tehlikeli hareketi Guluv hattıdır. Gulat, makam sevdalarından dolayı Masum İmamlara (a.s) gerçek makamlarından daha üstün makamlar uydurmuş ve kendilerini de onların (a.s) halifeleri olarak görüp kötü maksat ve hedeflerine ulaşmak istemişlerdir. Masum İmamlar (a.s) da daha baştan bu sapık ve tehlikeli grubun farkına varmış ve başkalarına da bunun zararını söylemişlerdir. Bunların çeşitli örneklerine rical kitaplarında, özellikle Rical-i Keşşî'de Ebu'l-Hattap ve Yunus bin Zebyan gibi gulatların durumlarında rastlamaktayız.⁷

Aynı şekilde Yunus b. Abdurrahman, İmam Rıza'ya (a.s) birçok hadis sunmuş, İmam (a.s) da onların çoğunu reddetmiştir.⁸ Bunun benzeri Benî Fezzal'in kitapları içinde yapılmıştır. İmam Hasan Askerî (a.s), o kitapların ravilerini teyit etmiştir.⁹

Hadis sunum yöntemi, yüzeysel yaklaşımların Şia hadislerinden çıkmasına ve dar düşünceli uydurmacıların -sayıları da az değildi- hadislerden uzaklaşmasına neden olmuştur. İmam'ın bir hadisi reddetmesi, Şia saflarına girmiş birçok münafığın korkarak hadis nakletmesine engel olmaya ve onları o pak sahadan uzaklaştırmaya yetmiştir. Ancak yinede tümüyle temizlendiği söylenemez.

2- Nüşhaları Karşılaştırma: Bu metot eskiden beri âlimler, Peygamber'in (s.a.a) ve Masumların (a.s) ashabı arasında olan bir metottu. Yani belirli sürelerde naslar, hadis kitapları ve el yazması eserler güvenilir kimselelerin sahih ve asıl yazılarıyla karşılaştırılır ve tatbik edilirdi. Bu metot, kasıtlı ve yanlışlıkla yapılan tahrifleri, fazlalıkları ve eksiklikleri gidermek için yapılan bir çabaydı.

⁷ *Ricalu'l-Keşşî*, s. 291, 292, 363, 364, 546; *Meaniyu'l-Ahbar*, s. 181, 1. hadis; *Biharu'l-Envar*, c. 26, s. 140, 12. Hadis...

⁸ *Ricalu'l-Keşşî*, s. 224.

⁹ *Kulliyatun fi İlmi'r-Rical*, s. 278.

3- Hadis Nakli İcazeti: Hadis âlimleri nakil icazetini, Tahammülül-Hadis'in en önemli yollarından biri olarak kabul eder ve hadislerin naklinin doğruluğuna destek amacıyla karşılıklı alışverişe önem verirlerdi. Şöyle ki, hadis ilmi üstatları yazılı veya şifahi hadisleri rivayet etme iznini talebelerine verirlerdi. Ve genellikle bu icazetlerde üstatların, hadis şeyhleri ve eserlerinin isimlerini getirirlerdi. Örneğin ünlü fakih, değerli muhaddis ve hicri 3. y.y'ın Mukaddes Kum şehrindeki parlak çehrelerden biri olan Ahmed b. İdris Eş'ari Kummî, 11. İmam olan, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) huzuruna varma şerefine nail olmuştu. O, çeşitli ilimleri Ahmed b. İshak Kummî (İmam-ı Zaman'ın (a.s) Kum şehrindeki temsilcisi) gibi kendi asrının ünlü İmamiye üstat ve âlimlerinden ve Şia'nın onlarca başka parlak çehresinden almış, fıkıh ve hadis alanlarında değerli kitaplar yazmıştır. O, Masum İmamlardan (a.s) çeşitli rivayetler nakletmiştir. Onun mektebinde bilgin talebeler yetişmiş ve ondan rivayet izni almışlardır. Onun en önemli ve en meşhur öğrencisi Sıkatu'l-İslâm Muhammed b. Yakup Kuleynî'dir. Şia'nın en güvenilir hadis kitabı olan "*Kâfî*" Kuleynî'nin eseridir. O, İbn İdris'in rivayetlerini vasıtasız nakletmiştir.

Rivayet icazetinin önemli faydalarından biri, hadislerin senetlerinin Masum İmamlara (a.s) ulaşmasıdır. Üstatlar genellikle rivayet icazetlerinde senet silsilesini Molla Muhammed Taki Meclisî, şehit-i Evvel, Allâme Hillî veya Şeyh Tusî gibi büyük şeyhlerden birine ulaştırır ve orada dururlardı. Çünkü büyük şeyhlerin usulü belli idi.

4- Fihrist Metodu: İlk dönem âlimlerin uyguladığı bir metottu. Yani rivayetleri bir takım karinelerle ölçer ve onları kabul ya da reddederlerdi. Örneğin Kum ekolünde olanlar, guluv konusunda çok katıydılar. Öyle ki İbn Velid, Saffar'ın *Basairu'n-Derecat* kitabının dışında bütün kitaplarını nakletmiştir.¹Hâlbuki onların hepsini yazan Muhammed b. el-Hasan el-Saffar'dır. Veya yine İbn Velid, Nevadiru'l-Hikme'nin birkaç ricalinin dışında bütün ricalleri teyit ediyor.² Bu ret, onlar zayıf olduğundan dolayı değil, aksine bir rivayet bu senetle bu kitapta geldiği için reddedilmiştir.

¹ *Ricalu'l-Keşşî*, s. 251, Muhammed b. El-Hasan el-Saffari'nin yaşamı, (Daveri baskısı).

² *Rical-i Necaşî*, s. 245, Muhammed b. Ahmed b. Yahya'nın yaşamı, (Daveri baskısı).

Bu metot, her ne kadar şahsi ve içtihadî olsa da onunla rivayetlerin metninde bir çeşit temizlik yapılmaktadır.

5- Rivayetlerin Metninin Kur'an'ın Açık Öğretileriyle Uyumı: Metotlardan bir diğeri, rivayetlerin Kur'an'a sunulmasıdır. İslâm Peygamberi (s.a.a) ve Masum İmamlar (a.s) defalarca şöyle buyurmuşlardır:

“Bizden size bir hadis ulaştığında onu Allah'ın kitabıyla karşılaştırm, Kur'an'a uyanı alın (ona göre amel edin), muhalif olanı da bir kenara bırakın veya bize döndürün (doğru yâda yanlışlığını bize sorun).”³

Aynı şekilde Allah, menfaatine düşkün fırsatçılara karşı değerli nebevî mirası korumak için hakkın peşinden olan Müslümanların başvurabileceği koruyucular koymuştur. Hakkın peşinde olan kimselerden biri Selim b. Kays el-Hilalî'dir. O, peygamber adına söylenen yalanların, karıştırmaların, iktibasların ve nakildeki farklılıkların farkına varmış ve Peygamber'in (s.a.a) hadislerinin yalnızca Ehl-i Beyt'in (a.s) doğru ilminden alınmasının mümkün olduğunu anlamıştır.⁴

Kısacası Masumların (a.s) ve ashabının sıkı çabaları, ciddi çalışmaları ve zorlu mücadeleleri sonucunda bugün zengin ve bir ölçüye kadar sağlam miraslar elimize ulaşmıştır. Ama âlimler ve müçtehitler bu çabaların yanı sıra sahih rivayetleri diğer rivayetlerden ayırmak için yinede senet ve metinde derin araştırmalar yapmanın, başka karine ve deliller bulmanın gerekli olduğuna inanmaktalar. Âlimler ve müçtehitler rivayetlerin senedi ve Kütüb-ü Erbaa'nın rivayetlerini aldığı ilk kitapların, onları yazanlara ait olup olmadığı hakkında yaptıkları araştırmaların sonucunda muhtemelen bazı kesin karinelere göre senet ve metini sahih olmayan rivayetleri kabul etmeyebilirler.

Örneğin bir rivayetin, 1-Kesinlikle Kur'an'a muhalif olması, 2-Usul-u Mezhebe muhalif olması, 3-Tarih boyunca İmamiye âlimlerinin onu dik-kate almaması, 4-Takiyyeden dolayı söylenmiş olması, 5-Uydurma olduğuna dair alametlerin olması vb. gibi karinelere göre reddedebilirler. Bu ve daha başka birçok önemli ve bilimsel yollar var ki, günümüz âlim ve müçtehitleri onları bir rivayetin kabul veya reddinde kullanmaktadırlar.

³ Tehzibu'l-Ahkâm, c. 7, s. 275: Nebi'nin (s.a.a) ve Masum İmamların (a.s) şöyle buyurdıkları rivayet edilir...

⁴ Abdulhadi Mesudî, Mecelle-i Ulum-i Hadis, sayı:6.

Sahih Bilinen Hadislerin Uydurma Olma İhtimali

Soru

Sayın Kediver bir yerde “Hidayet İmamlarının (a.s) insanüstü faziletleri hakkında gelen rivayetlerin tevatür haddinde olduğu iddiaları geçerli değildir. Zira ravilerin bazı yerlerde yalan üzerine birleşmeleri muhtemeldir.” diye yazmaktadır. Buna göre tevatür veya sahih senetlerle nakledildiği iddia edilen hadislerin metninin gulat ve müfevvice tarafından uydurulma ihtimali var mıdır?

Kısa Cevap

1. Gulat ve müfevvizeler çeşitli dönemlerde âlimlerin bazı rivayetlerinde değişiklik yapıp hadis uydurmuş olsalar da hadis kitaplarında yapılan eleme sonucunda bugün rivayetler mecmuası olarak elimize ulaşanlar takriben temiz mecmualardır. Kaldı ki guluvun ölçüsü elimizde olduğu için, guluv hadisleri (sahih de olsalar) diğerlerinden ayırmak zor bir iş değildir.

2. İlk dönem âlimlerin bazı kimseleri guluv diye niteledikleri şeylere itimat olmaz. Zira bu ithamdan Ehl-i Beyt'in (a.s) en büyük öğrencileri de nasiplerini almışlardır.

3. Mütevatir hadisin tanım ve şartları dikkate alındığında, onların uydurulma ihtimali imkânsızdır. Tevatür iddiasıyla gerçek tevatür arasında fark vardır.

4. Ehl-i Beyt'in (a.s) vasıfları hakkındaki birçok hadis ve ziyaretler (Camia-yı Kebire gibi) guluv ve tefviz konusunda çok katı olan kimseler tarafından rivayet edilmiştir. Öyleyse Ehl-i Beyt'in (a.s) insanüstü faziletleri sırf rivayet ve ziyaretlerde gelmiş diye hemen, onları guluvcular uydurmuş, demeyelim.

Ayrıntılı Cevap

Asıl soru şudur: Gulat ve müfevvice gibi guruplar, tevatür veya sahih senetlerle uydurma rivayetlerini Şia kitaplarına sokabilmişler midir? Eğer bunu yapabilmişlerse rivayet kitapları ve mecmuaları bu düşüncelerden ne kadar etkilenmiştir?

Her şeyden önce kimlere gulat ve müfevvice denildiğini, insanların guluv ve tefviz diye nitelenmesindeki değişik görüşlerin neler olduğunu bilmek gerekir. Daha sonra mütevatir hadisin ne manaya geldiği, günümüzde rivayet mecmualarının uydurma hadislerden ne kadar temizlendiği konusunun bir değerlendirilmesi yapılmalıdır.

Gulat, Masum İmamlar hakkında (a.s) saçma sözler söyleyen, Onları (a.s) Allah'lık seviyesine çıkaran veya Allah'ın onlarda hulul ettiğine inanan Şia fırkalarındandır.¹

Müfevvice ise tarih boyunca, Ehl-i Sünnet'teki Mutezile gibi çeşitli guruplara verilen isim gibidir. Merhum Allâme Mamakanî, Mikyasu'l-Hidaye'de müfevvice için dokuz mana saymıştır. Ancak onlardan yedisinin manası sahih ve yalnızca ikisi için bozuk müfevvice hükmü verilebilir.² O iki mana şunlardır:

1- Allah'ın Resulullah'ı (s.a.a) yarattıktan sonra âlemin işini O'na (s.a.a) daha sonrada Hz. Ali ve diğer İmamlara (a.s) havale ettiğine inanma.

2- Mubahçılığa, yani kulların önünde herhangi bir engel olmadığına ve istedikleri her ameli yapabileceklerine inanma.

Ancak iş bu kadarda kolay değildir; Şii tarihi boyunca da guluv ve tefvize inanan kimselerin olduğu konusunda çeşitli görüşler vardır. Öyleki çağdaşlar, eskilerin bazı kimselere guluvcu ve tefvizci demeleri konusunda çok dikkat edilmesi gerektiğini söylemekte. Merhum Mamakanî şöyle diyor: “Birçok kişiye gulat olmamasına rağmen gulat denmiştir. Öyleyse bu konuda çok dikkatli olmak ve araştırma yapmak gerekir.”³ Yine şöyle diyor: “Birine tefviz ithamı verildi diye onu itibardan düşürmek doğru değildir. Zira o tefvizin sahih kısmına inanmış olabilir.”⁴

Merhum Hairî, “Muntaha'l-Mekal” de şöyle diyor: “Eskilerin çoğu, özellikle Kumluların ve İbn Gazairî'nin ölçüleri değişik olduğundan, Masumların (a.s) hakkında bu ölçüden çıkanlara gulat diyorlardı. Örneğin Peygamber'in (s.a.a) sehvi (yanılgıyı) ve kasıtsız hatası olduğunu

¹ Muhammed Cevad Meşkur, *Ferheng-i Fırak-ı İslami*, s. 344.

² Mamakanî, *Telhis-u Mikyasi'l-Hidaye*, s. 149-151.

³ a.g.e, s. 152.

⁴ a.g.e, s. 152.

kabul etmeyenleri gulat sayıyorlardı (ki belki de günümüzde kimse Peygamber'in (s.a.a) sehvine inanmamaktadır). Aksine onlar için tefvize inanmaktalar..."¹

Şeyh Mufid'in söylediğine göre, Merhum Şeyh Saduk, Peygamber'de (s.a.a) sehvin olmadığına inananların gulat olduğunu söylüyordu.² Bu açıdan bakıldığında belki de çoğumuz gulatız! Örneğin Şeyh'in ve Keşşî'nin güvenilirliğini teyit ettikleri ve çok yücelttikleri³ Davud b. Kesiru'r-Rakki'ye gulat diyenler vardı. İbn Gazairî şöyle diyor: "Onun bozuk bir görüşü vardır, yani gulattandır."⁴ Veya Necaşî'nin hakkında "O, şeyhlerin büyüklelerinden ve sıkadır" dediği Muhammed b. İsa b. Ubeyd'i, kendisine guluv ithamında bulunduğu için İbn Babeveyh Kummî, *Nevadiru'l-Hikme* adlı rical kitabında onu getirmemiş ve rivayetlerini kabul etmemiştir.⁵ Merhum Tusterî diyor ki: Kumlular, Muhammed b. Urme'nin gali olduğunu duyduklarında onu öldürmek istemişlerdi ama onun akşamdan sabaha kadar ibadet ettiğini görünce bu düşüncelerinden vazgeçtiler.⁶

Demek ki guluv veya tefviz inancına sahip oldukları söylenen kimselerin bu iftiradan beri oldukları söylenebilir. Eğer sadece guluv veya tefviz iftirasından dolayı onları dışlarsak, o zaman ilmi çalışmadan yoksun ve gerçek dışı bir iş yapmış, dolayısıyla ravilerin sayılarını azaltmış olacağız. Sonuçta da Şia'nın birçok mirası yok olacak ve bir kenara bırakılacaktır.

Mütevâtir haber: Mütevâtir haber, ravilerinin normalde bir yalan üzerinde anlaşmaları imkânsız olan ve verdikleri haberin doğruluğuna dair ilim elde edilen habere denir.⁷ Mütevâtir hadis için birçok şart zikredilmiştir. Abdulhadi el-Fazlî'nin dediği gibi ona dayanarak diyebiliriz ki: "Mütevâtir haberi duyanın elde ettiği ilme zaruri ilim (düşünmeden elde edilen bilgi) denir, nazari (düşünerek elde edilen bilgi) değil."⁸

¹ *Munteha'l-Mekal*, c. 1, s. 77, *Mikyasu'r-Ruvat* (Seyfi Mazenderanî), s. 238.

² Şeyh Mufid, *Tashihi'l-İtikadat*, s. 135, Daru'l-Mufid baskısı, Beyrut.

³ Keşşî, *Rical*, s. 402; Tusî, *Rical*, s. 336.

⁴ Gazairî, *Rical*, c. 1, s. 58.

⁵ Necaşî, *Rical*, s. 245, Muhammed b. Ahmed Yahya'nın Yaşamı, Davudi baskısı.

⁶ *Kamusu'r-Rical*, c. 1, s. 66-68.

⁷ Muhammed Yusuf Harirî, *Ferheng-i Istilahat-ı Hadis*, s. 114.

⁸ Şeyh Abdulhadi el-Fazlî, *Usulu'l-Hadis*, s. 71-77.

Öyleyse mütevatir hadisin bütün şartlarını taşıyan hadisleri gulat ve müfevvizelere nasıl nispet verebiliriz? Mütevatir hadisin bütün şartları göz önüne alındığında yalan üzerine anlaşmanın imkânsız olduğu görülecektir. Evet, mütevatir hadisten maksat, manevî mütevatir olsa o zaman bir yönü olabilir ama hadislerin elenmesi hakkındaki konulara dikkat edilirse görülecektir ki bizim bütün rivayet mecmualarımızda, önce Ehlibeyt İmamlarının (a.s) kendileri tarafından, sonra Ehl-i Beyt'in (a.s) ilminin öğrenci ve muhaddisleri⁹ tarafından defalarca elenmiştir. Merhum Saduk, guluv konusunda o kadar katı idi ki, daha öncede söylendiği gibi Peygamber'in (s.a.a) sehvinin inkâr edenleri bile guluvculardan sayarken, nasıl olur guluvcuların rivayetlerinin sadece bizim kitaplarımıza girdiği iddia edilebilir? Kumlular Merhum Berkî'yi (Kâfi'den önce yazılan *Mehasin* adlı kitabı vardır) sadece zayıflardan naklettiği için Kum'dan çıkarıyorlar¹⁰ ama aynı Kumlular Ehl-i Beyt'in (a.s) faziletleriyle dolu Ziyaret-i Camia-yı Kebire'yi nasıl nakledebiliyorlar? Bu ziyaretin bazı habersizler guluvculara nispet veriyorlar. Merhum Saduk'un naklettiği bu ziyaret, Ehlibeyt İmamlarının (a.s) faziletleri kemalleri ve sıfatlarıyla doludur.¹¹

Öyleyse:

1. Kendilerine guluv iftirası atılan Ehl-i Beyt'in (a.s) birçok ihlâşlı öğrencisine, sırf böyle bir iftiradan dolayı gulat veya müfevvize diyemeyiz ve rivayetlerini bu gurupların rivayetlerinden sayamayız.

2. Böyle uydurmalar mütevatir hadislerde (lâfzî) asla yoktur.

3. Rivayet kitaplarımız Masum İmamlar (a.s) ve öğrencileri tarafından defalarca uydurmacılardan ve yalan rivayetlerinden temizlenmiştir. Evet, âlimlerin ve müctehitlerin henüz tam olarak güvenmediği rivayetler vardır, ancak bu, uydurmacıların hadislerinin rivayet kitaplarımızda çok olduğu manasına gelmez. Kısacası guluv için ölçü elde olduğu sürece guluv hadislerini (sahih de olsalar) guluv olmayanlardan ayırmak zor bir iş değildir.

⁹ Kuleynî, Saduk, vb. muhaddisler.

¹⁰ Üstat Cafer Subhanî, *Kulliyatun fi İlmi'r-Rical*, s. 275.

¹¹ *Telhis-u Mikyasî'l-Hidaye*, Üstat Gaffarî'nin dipnotları, s. 154.

Şimdiye kadar söylenenler şu soruya göre idi: Tevatür iddiası olan veya sahih senetlerle nakledilen hadislerin metninde gılat ve müfevvezler tarafından uydurulma ihtimali var mıdır? Ama Sayın Kediver'in sözü galiba başka bir noktaya işaret etmektedir; o da şudur: Hidayet İmamlarının (a.s) insanüstü faziletleri hakkındaki rivayetlerin tevatür iddiaları geçerli değildir. Zira gılat ve müfevvezlerin hileleri göz önüne alındığında ravilerin yalan üzerine anlaşabilme ihtimali vardır. Böyle bir ihtimal de tevatürün oluşmasına engeldir. Çünkü tevatürün şartlarından biri ravilerin yalan üzerinde anlaşma yapmamalarıdır.

Şimdiye kadar söylenenler göz önüne alındığında bununda cevabı bilinecektir. Zira birincisi, gılat ve müfevvezlerin doğru manaları alınırsa onların sayısı oldukça azalmaktadır. İkincisi, rivayet metnlerinin çeşitli şekillerde temizlendiği göz önüne alındığında, tevatür haddinde hadis uydurabilecek çoklukta gılat ve müfevvezlerin olma ihtimali neredeyse imkânsız ve gayrı makuldür. Öylesine zayıftır ki akıl ve mantık ona itina etmemektedir. Ravilerin yalan üzerine anlaşma ihtimali akla yatkın olursa tevatüre engel olur, asılsız ve temelsiz ihtimaller üzerine olduğu zaman değil.

Şeytan'ın Feryatları

Soru

Şeytan ne zaman ve kaç defa çılgılık atmış ve feryat etmiştir?

Kısa Cevap

Bu soruya cevap vermeden önce okurlara şeytanın, insanın saadete, kemale ve Allah'ın rızasına ulaşmasındaki en büyük yeminli düşmanı olduğunu ve onunla mücadele etme yollarını öğrenmenin önemli olduğuna dikkat edilmesinin gerekliliğini hatırlatmak isteriz.

“Şeytan” “Şerli” anlamına gelmektedir ve İblis'e şerrinden dolayı Şeytan denmektedir. İnsanların en büyük ve en belirgin düşmanı olan Şeytan, gizlide insanların kalplerine verdiği vesveseler sayesinde onları kendi

yoluna çağırılmaktadır. Şeytan'ın açık düşmanlığından dolayı Yüce Allah insanlara şöyle buyurmaktadır:

“Eğer Şeytan tarafından sana bir vesvese gelirse Allah’a sığın.”

Buradan, Şeytan'ın amacına ulaşmasını engelleyen her şeyin, onun rahatsız olmasına ve feryat etmesine sebep olduğunu söyleyebiliriz. İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

“İblis dört olay yüzünden dört defa feryat etmiştir: Allah-u Teâlâ'nın lane-tine uğradığı gün, yeryüzüne indirildiği gün, Hz. Muhammed'in (s.a.a.) peygamberliğe seçildiği gün ve Fatiha Sûresinin nazil olduğu gün.”

Ayrıntılı Cevap

Yukarıdaki soruya cevap vermeden önce bazı noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir:

1- Şeytan kelimesi “Ştn” kökünden gelmektedir ve “Şatin” pis ve alçak anlamına gelmektedir. Şeytan; insan, cin veya diğer canlıların asi ve itaatten kaçanlarına denmektedir. Aynı şekilde haktan uzak şerli ruha da denmektedir. Aslında bunların hepsi ortak bir noktada birleşmektedir.¹

2- Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

“Hani biz meleklerle (ve cinlere): Âdem'e secde edin, demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, zaten o kâfirlerden idi.”²

Bu âyete göre, İblis cinlerdendir. İbadetinin çok olmasından dolayı meleklerin içinde ibadet etmekteydi. Ama âyet ve rivayetlerin zahir ve bâtınından onun gerçekten iman etmediği anlaşılmaktadır: **“zaten o kâfirlerden idi”³**; çünkü gerçek ibadet bizim kendi meylimize göre değil, Allah'ın istediğine göre amel etmektir. İblis, Allah'a secde etmeye razıydı ama Hz. Âdem'e (a.s.) secde etmeye razı değildi. Bu onun tekebbüre ve kendini beğenme ruhuna sahip olmasından kaynaklanmaktadır ve bu sıfat onun bedbaht ve helak olmasına sebep olmuştur. İblis, ibadet etmekteydi ama ilahi emirler karşısında kulluk ve ibadet

¹ Tefsir-i Numûne, c. 1, s. 191-192.

² Bakara, 34.

³ Aynı âyet.

ruhuna sahip değildi. Meleklerin başarılı ve Şeytan'ın ise yenilerek lanetlenmesine sebep olan bu büyük imtihanda İblis'in üç temel sapıklığa bulaştığı görülmektedir:

–Amelde sapıklık: Allah'ın emrine itaatsizliği onun fasık olmasına neden olmuştur.¹

–Ahlâkî sapıklık: Cennetten kovularak cehennemlik olmasına neden olan tekebbür sıfatıdır.²

–İnanç sapıklığı: (Zaten o kâfirlerden idi)³ Allah'ın ilahi adaletini inkâr etti.⁴

3- İnsanların en büyük ve en açık düşmanı olan Şeytan, gizlide insanların kalplerine verdiği vesveseler sayesinde onları kendi yoluna çağır-maktadır⁵ ve insanların kötü amellerini onlara güzel göstermektedir.⁶

4- Şeytan; âyet, rivayet ve diğer semavi kitaplarda geçen haberlerde insanın, aldatici ve saptırıcı en büyük düşmanı olarak tanıtılmıştır. Kur'an-ı Kerim insanlara şöyle tavsiyede bulunmaktadır:

“Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık.”⁷

Başka bir âyette ise şöyle buyurulmaktadır:

“Kim Rahmân'ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz.”⁸

Hatta Şeytan'ın kendisi insanları saptıracağına dair Allah'a yemin etmiştir.⁹

¹ “Rabbinin emrinden dışarı çıktı.” (Kehf/50)

² “Bak, büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!” (Zümer/72)

³ Bakara, 34. âyet.

⁴ Kıraatî, Muhsin, *Tefsir-i Nur*, c. 1, s. 103-104.

⁵ “O gizlice vesvese verenin şerrinden” (Nas/4)

⁶ “Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş.” (Neml/24)

⁷ A'raf, 27. âyet.

⁸ Zuhruf, 36. âyet.

⁹ Sa'd, 82 ve 83. âyet.

Bu yüzden ve Şeytan'ın açık düşmanlığını dikkate aldığımızda, Yüce Allah insana şöyle tavsiyede bulunmaktadır:

“Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse hemen Allah’a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir.”¹⁰

5- Şeytan'ın bu özelliklerini söyledikten sonra şöyle bir soru zihinlere gelebilir: Allah-u Teâlâ'nın Şeytan'ı yaratma felsefesi nedir?

Öncelikle Yüce Allah Şeytan'ı, Şeytan olarak yaratmamıştır. Çünkü Şeytan yıllarca meleklerle beraber temiz fitrat üzerineydi ve özgür olduktan sonra isyan ederek bu bulunduğu konumu kötü yönde kullanmıştır.

Sonra yaratılış düzeni açısından Şeytan'ın varlığı, hak yolu takip etmek isteyen imanlı kimseler için zararlı değildir. Tam tersine onların ilerlemesi için bir vesiledir. Yani insan güçlü bir düşmanın karşısında yer almadığı sürece kendi gücünü ve yeteneklerini kullanamaz.¹¹

Kur'an-ı Kerim Şeytan'ı, ümmetlerin imtihan edilme vesilesi olarak tanımaktadır ve Şeytan vermiş olduğu vesveselerle hak ve hak ehli için ortamı bozmakta ve onların imtihan olmalarına vesile olmaktadır:

“(Allah, şeytanın böyle yapmasına müsaade eder ki) kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaştıranlar için, şeytanın kattığı şeyi bir deme (vesilesi) yapsın. Zalimler, gerçekten (haktan) oldukça uzak bir ayrılık içindedirler.”¹²

Yukarıda söylediklerimizin toplamından şöyle bir sonuç çıkarabiliriz: Şeytan'ın amacına ulaşmasını engelleyen her şey, onun rahatsız olmasına ve feryat etmesine sebep olmaktadır. Çünkü hadis ve rivayetlerde İblis'in dört yerde feryat ettiği geçmektedir:

–Hz. Âdem'e (a.s) secde etmediği, büyüklendiği ve haset ettiği için Allah-u Teâlâ'nın lanetine uğradığı gün.

–İlahi emre uymadığı için Allah'ın dergâhından kovularak yeryüzüne indirildiği gün.

¹⁰ A'raf, 200. âyet.

¹¹ A'raf, 193 ve 194. âyet.

¹² Hac, 53. âyet.

–Hz. Muhammed'in (s.a.a.) Yüce Allah tarafından insanların hidayeti için son peygamber olarak peygamberliğe seçildiği gün.

–Fatiha Süresinin Peygamber'in (s.a.a) kalbine indirildiği gün.¹

Çünkü bu dört husus insanların hidayet ve ilerlemesindeki en önemli olaylar olabilir.

Şia'nın İlk Hadis Mushafları

Soru

Şia'nın ilk hadis Mushafları nelerdir ve bunlardan hangileri günümüze kadar ulaşmıştır?

Cevap

Şia'nın ilk hadis mushaflarının yazılması Resulullah (s.a.a) döneminden İmam Zeynelabidin (a.s) dönemine kadardır. Yani hk. I. yüzyıldaki halifelerin hadis nakline ve yazımına getirdikleri şiddetli yasak dönemine denk gelmektedir.

Şia'nın ilk hadis mushaflarını iki bölümde inceleyebiliriz:

a) Tarih Kaynaklarında Adı Geçen Mushaflar

Tarih veya hadis kaynaklarında adı geçen fakat günümüzde mevcut olmayan mushaflardan bazıları şöyledir:

1- Selman-i Farisi kitabı; Bu sahife, Hz. Muhammed'in (s.a.a) vefatından sonra İslam dini hakkında bilgi edinmek üzere Roma Kralı tarafından gönderilen Katolik din adamları ile Hz. Ali (a.s) arasındaki diyalogların Selman-i Farisi tarafından kaleme alınmasıyla oluşmuştur. İbn Şehraşub'a göre Selman-i Farisi, Hz. Ali'den sonra telifi olan ilk kimsedir.

2- Ebuzer-i Giffari'den Kitabu'l Hutbe; Bu kitapta Hz. Ebuzer, Peygamber Efendimiz'den sonra vuku bulan olayları beyan ve teşrih etmiştir.

¹ Biharul-Envar, c. 11, s. 145; İmam Sâdık (a.s) şöyle buyurmaktadır: "İblis dört olay yüzünden dört defa feryat etmiştir: Allah-u Teâlâ'nın lanetine uğradığı gün, yeryüzüne indirildiği gün, Hz. Muhammed'in (s.a.a.) peygamberliğe seçildiği gün ve Fatiha Süresinin nazil olduğu gün."

3- Hz. Ali'nin verdiği hükümleri içeren Abdullah İbn Abbas'ın sayfaları.

4- Sahife-i Cabir diye meşhur² olan Cabir b. Abdullah Ensari kitabı; Bazılarına göre bu kitabın muhtevası Hacc amelleridir ve bazılarına göre ise Resulullah'ın Veda hutbesini içermektedir.

5- Ali b. Ebi Rafi kitabı; Hz. Ali'nin kâtibi ve yoldaşlarından olan bu zatın abdest, namaz ve oruç gibi fıkhi konulardan oluşan bu kitabı Ehl-i Beyt'in övgüsüne mazhar olmuştur.

6- Esbağ b. Nebate kitabı; Hz. Ali'nin Malik-i Eşter'e gönderdiği Ahid-name ve Muhammed b. Hanife'ye yazdığı vasiyetle birlikte o Hazret'in bazı hükümleri bu kitapta yer almıştır.

7- Meysem-i Temmar kitabı; Hz. Ali'nin bir nevi Kur'an tefsiri olan bu kitap, Meysem'in yazdığı başka kitaplarda da rivayet edilmiştir. Fakat bu kitapların içeriği ve akıbetiyle ilgili elimizde herhangi bir bilgi mevcut değildir.

8- Zeyd b. Vehb Cehni kitabı; Hz. Ali'nin hutbelerinden bir kısmını içerdiği nakledilmiştir.

9- Haris b. Abdullah Aver-i Hamedani kitabı; Şeyh Tusi'den gelen rivayete göre Haris, Hz. Ali ile bir Yahudi arasında geçen diyalogları bu kitapta toplamıştır.

10- Ubeydullah b. Hürr-i Cufi kitabı; Bu kitap, Hz. Ali'nin hutbelerinden bir kısmını içermektedir.³

b) Günümüze Ulaşan Hadis Mecmuaları

Nehc'ül Belağa, Sahife-i Seccadiye gibi bazı mecmualar tarih içerisinde kaybolmadan kısmi de olsa elimize ulaşmıştır. *Kitab-ı Ali* gibi bazı mecmualar ise Masum İmamların nezdinde ve korumasındadır.

² Fuat Sezgin, Cabir Abdullah Ensari sahifesinin ilk asırda ve Emeviler döneminde yazılan hadis yazmalarından olduğunu belirtmiştir. Arap El Yazmaları Tarihi, s. 123

³ Biharu'l Envar, c. 1, s. 31-32, Vesailu's-Şia, c. 1, s. 6-8, Ta'sisu's-Şia, s. 280-285

1- Kitab-ı Ali

Tarih kaynaklarında ve bazı rivayetlerde Cami'a, Cifr-i Cam'i, Sahife-i Ali, Sahifet'ül Feraiz gibi çeşitli adlarla bilinen bu kitap, Resulullah'ın (s.a.a) imla etmesiyle Hz. Ali (a.s) tarafından yazılmıştır ve uzunluğunun yetmiş zira'a (yani yaklaşık otuz beş metre) kadar olduğu nakledilir. Bu bilgiden yola çıkarak kitabın tomar şeklinde olduğunu söyleyebiliriz. Bir rivayete göre Hz. Muhammed (s.a.a) bu kitabı Ehl-i Beyt'e (a.s) bir ilmi miras maksadıyla Hz. Ali'ye (a.s) yazdırmıştır.

Besair'ul Derecat kitabında şöyle nakledilmiştir:

“Allah Resulü (s.a.a) Hz. Ali'ye (as): “Sana söylediklerimi yaz” dedi, Hz. Ali: “Ey Allah'ın Peygamber'i benim unutmamdan mı endişeleniyorsun?” deyince Resul-i Ekrem: “Senin unutacağından endişelenmiyorum çünkü Allah Teâlâ'dan senin unutkanlıktan korunmanı diledim ama ortakların için yaz.” diye buyurdu. Hz. Ali “Kimdir benim ortaklarım” şeklinde sorunca Allah Resulü “Neslinden olan İmamlar” diyerek cevapladı.”¹

Kitab-ı Ali hakkında bilgi içeren rivayetleri incelediğimizde, bu kitabın ahkâm ve fıkhi meseleler haricinde ahlak, tefsir ve gelecekte vuku bulacak bazı olaylar hakkında bilgiler içerdiğini görüyoruz.²

Her ne kadar Ehl-i Beyt'in (a.s) muhabbetini taşıyan veya taşımayan birçok kimsenin bu kitabı gördüğü bilinse de³ Ehl-i Beyt'in (a.s) genel tavrı bu kitabın gizli kalması yönünde olmuştur ve bazı delillere göre bu kitap hal-i hazırda İmam Mehdi'nin (af) yanındadır.

2- Mushaf-ı Fatıma

Kitab-ı Fatıma veya Suhuf-i Fatıma adlarıyla da bilinen bu kitap hakkında şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah'ın vefatından sonra Allah Teâlâ Hz. Fatıma'nın (s.a) yanına bir melek gönderdi. Melek, Hz. Fatıma'nın musibet ve acısını teselli edip dindirmek, babasının cennetteki makamını göstermek için ve çeşitli konular üzerine Fatıma (sa) ile sohbet etmekle görevlendirilmişti. Hz. Fatıma (sa) meleklerle aralarında geçen konuşmaları

¹ Besairu'd-Derecat, s. 187

² Daha fazla bilgi için bkz. Mec'meu'l Kaide, c. 12, s. 513, Zübdetü'l Beyan, s. 485, Kafi, c. 1, s. 41, c. 2, s. 136, 259, 347

³ Rical-i Necaşi, s. 306

Hız. Ali'ye (a.s) aktardı ve o da, o konuşmaları yazdı. Dolayısıyla burada mushafın kaynağı Melek, imla eden Hız. Fatıma ve yazan ise Hız. Ali'dir.

Ebu Ubeyde ise şöyle nakletmiştir: İmam Cafer-i Sadık'a (a.s) Mushaf-ı Fatıma'yı sordum. İmam uzun bir sessizlikten sonra şöyle buyurdu:

"Fatıma (sa) Resulullah'ın vefatından sonra yetmiş beş gün hüzünlü bir halde yaşadı. Yanına Cebrail gelir ve başsağlığı dileyerek onu teselli ederdi ve onu babasının konumu ile kendisinden sonra evlatlarının yaşayacağı olaylardan haberdar ederdi. Ali (a.s) ise bunları yazdı. Mushaf-ı Fatıma budur."⁴

Bazı rivayetlerden yola çıkarak Ehl-i Sünnet nezdinde Mushaf-ı Fatıma'nın yanlış bilindiğini söyleyebiliriz. Ne yazık ki gerçeğin dışında bir düşünceyle Şiilerin Kur'an ayetlerinde tahrif olduğuna ve kaybolan ayetlerin de bu mushafta yer aldığına dair bir inanç taşıdığını zannetmişlerdir. Bu nedenle Masum İmamlar (a.s) her fırsatta açıklıkla bu mushafın hiçbir Kur'an ayeti içermediğini beyan etmişlerdir.

Bu iftira Masum İmamlardan sonraki dönemlerde hatta günümüzde bile devam etmektedir. Konuyla ilgili Haşimi Maruf Hasani şöyle yazmaktadır:

"Ehl-i Sünnet'in bazı yazar ve muhaddisleri Şia'ya iftira atarak; "Mushaf-ı Fatıma bildiğimiz Kur'an'dan başka bir Kur'andır." şeklinde bir inanca sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir."⁵

Allame Askeri konuyla alakalı olarak şu noktalara değinmiştir:

"Ehl-i Sünnet'ten bazı kimselerin Ehl-i Beyt mektebini savunanlara yönelik bir diğer iftiraları ise bu mektebi savunanların Mushaf-ı Fatıma'yı başka bir Kur'an olarak gördüklerini iddia etmeleridir. Bu iddiaya delil olarak da ilk dönemlerde bazı Müslümanların Kur'an'a "Mushaf" demelerini göstermektedir."⁶

Masum İmamların (a.s) Mushaf-ı Fatıma'dan bahsettikleri her vakit bu mushafın Kur'an olmadığını vurgulamaları da bu şüpheyi ortadan kaldırmaya yöneliktir.

İmam Cafer-i Sadık Mushaf-ı Fatıma hakkında şöyle buyurmuştur:

⁴ Besairu'd-Derecat, s. 173

⁵ Diraset fi'l Hadis ve'l Muhaddisin, s. 302

⁶ Mealimu'l Müderriseteyn, c. 2, s. 32

“Andolsun Allah’a ki Mushaf-ı Fatma bizim yanımızdadır ve onda tek bir ayet bile yoktur.”¹

Diğer bir rivayette İmam Musa Kazım şöyle buyurmuştur:

“Mushaf-ı Fatma benim yanımızdadır ve onda Kur’an’dan bir parça yoktur.”²

Bütün bu rivayetlerden yola çıkarak Mushaf-ı Fatma’nın aslında genel manada Müslümanlar³ ve hükümdarların⁴ özelde ise Hz. Fatma’nın evlatlarının yaşayacağı olayları içerdiğini söyleyebiliriz.

Örneğin İmam Hasan’ın evlatlarından olan Muhammed ve İbrahim, dönemin hükümdarı Mansur-i Devanegî’ye karşı kıyam ettiklerinde İmam Cafer-i Sadık “Mushaf-ı Fatma’da onların adında bir hükümdara rastladım.” diye buyurmuştur.⁵

3- Mushaf-ı Ali

Mushaf-ı Ali; Resulullah’ın emri ve isteğiyle vefatından hemen sonra Hz. Ali tarafından toplanan fakat insanlara sunulduğunda gerekli ilgiyi görmediğinden gözlerden ırak bir şekilde Ehl-i Bey’in ilmi mirası olarak o Hazretler’in ellerinde dolaşan ve bazı rivayetlere göre hal-i hazırda Hz. Mehdi’nin yanında olan Kur’an mushafıdır.

Hk. IV. yüzyılda yaşayan İbn Nedim Verraka göre; Hz. Ali, Resulullah’ın vefatından sonra Kur’an’ı toplayıncaya dek sırtına âbâ giymeyeceğine (evden dışarı çıkmayacağına) yemin ederek evden dışarı çıkmamak suretiyle Kur’an’ı topladı ve ilk mushaf özelliğini taşıyan bu Kur’an, Câfer soyunun nezdindedir.⁶

Muhammed İbn Sirin, Akreme’den şöyle nakletmiştir:

“Ebu Bekir’in hilafetinin ilk günlerinde Ali İbn Ebi Talib evinden hiç dışarı çıkmadı ve Kur’an’ı topladı.”⁷

¹ Besairu’d-Derecat, s. 173

² age, s. 173

³ Mealimu’l Müderriseteyn, c. 2, s. 312

⁴ age, c. 2, s. 364

⁵ Menakib-i Ali Ebi Talib, c. 3, s. 374, Besairu’d-Derecat, s. 181

⁶ el-Fihrist, s. 30, Daha fazla bilgi için bkz. Biharul’ Envar, c. 28, s. 266

⁷ el-İtikan fi Ulum-i Kur’an, c. 1, s. 57

İbn Cezza Kelbi ise şöyle demiştir:

“Resulullah’ın döneminde Kur’an-ı Kerim çeşitli sahafelerde ve Müslümanların sinelerindeydi fakat Peygamber’in vefatından sonra Ali İbn Ebi Talib Kur’an’ı nüzul sırasına göre topladı, şayet bu mushaf bulunursa onda pek çok bilgi vardır.”⁸

Şeyh Mufid’in bu konu hakkındaki görüşü şöyledir:

“Emir’el Müminin, Kur’an-ı Kerim’i nüzul sırasına göre topladı. Mekki ayetleri Medeni ayetlere ve mansuh ayetleri nasih olana göre mukaddem kıldı ve her şeyi uygun yerine yerleştirdi.”⁹

Bazı rivayetlerden anlaşıldığı üzere İmam Ali (a.s) bu görevi Resulullah’ın (s.a.a) emri üzere yerine getirmiştir.¹⁰

Sonuç itibariyle dikkat edilmesi gereken konu, tahrif iddiasında bulunan kimselerin aksine Hz. Ali’nin hazırladığı mushafın asla elimizdeki Kur’an’ın tahrif olduğu manasına gelmemesidir. Çünkü İmam Ali (a.s) mushafı üç nedenle toplamıştır:

1- Hz. Nebi (s.a.a) döneminde parça parça sahafeler halinde ve halkın ezberinde muhafaza edilen Kur’an’ın bir araya toplamasının gerekliliği.

2- İmam Ali (a.s) halkın hidayeti, Kur’an’ı anlayıp, yaşamaları için ayetleri nüzul sırasına göre toplamıştır. Bu bağlamda Mekki olanları Medeni ayetlere göre mukaddem kılmak ve böylece ayetler arasında tam bir intibak oluşturmuştur.

3- İmam’ın (a.s) bu mushafı hazırlamadaki en büyük amacı ve aynı zamanda en önemli özelliği, Peygamber Efendimiz’den ayetlerin tefsir, tevil, nüzul sebebi, vb. gibi açıklamalarını içermesidir. İmam Ali, halkın arasında yer alacak Kur’an’ın, Peygamber’in (s.a.a) tefsiri ve açıklamalarını da içermesini istiyordu. Hz. Nebi’nin (s.a.a) tefsir ve tevil, nasih ve mansuh, muhkem ve müteşabih gibi tüm Kur’ani ilimleri kendisine talim ettiğini buyurması da bunu gösterir.¹¹ Bu açıklamadan sonra o Hazret’in (a.s) mushafını tefsirli Kur’an olarak tanımlayabiliriz. Dolayısıyla bu mushafı

⁸ et-Tamhid fi Ulum-i Kur’an, c. 1, s. 290

⁹ el-Mesailu’s-Serviyye, s. 79

¹⁰ Menakib-i Ali Ebi Talib, c. 1, s. 319, Biharu’l Envar, c. 40, s. 155

¹¹ Tefsir-i Ayyaşı, c. 1, s. 14, Tefsir-i Safi, c. 1, s. 19

kabul etmek, asla elimizde bulunan Kur'an'ın tahrif olduğunu iddia etmek anlamına gelmez.

Bu eserin ilk hadis kaynakları arasında zikredilmesinin sebebi, tefsir rivayetleri yani Peygamberimizin (s.a.a) sözleri açısından zengin bir eser olmasıdır. Allah Resulü'nün (s.a.a) emri üzerine İmam Ali'nin (a.s) bu girişimde bulunması da Ehl-i Beyt'in (a.s) rivayetler mirasına verdiği önemi açıklayan bir diğer husustur.

4- Nehc'ül Belaga

Rabb'in kelamı değil ama beşer kalamından üstün ve Kur'an'ın kardeşi olarak bilinen Nehc'ül Belaga, Seyyit Razi tarafından Hz. Ali'nin hutbe, mektup ve hikmetli sözlerinin toplanmasıyla ortaya çıkan bir eserdir. Seyyit Razi'nin Nehc'ül Belaga'yı (güzel konuşmanın yöntemi) böyle adlandırmasındaki sebep, İmam Ali'nin (a.s) sözlerinde olan o eşsiz fesahat ve belagattir. Öyle ki bu sözlerle tanışan herkes aslında uygun ve mantıklı konuşmanın da yöntemini öğrenmiş olur. Seyyit Razi, o dönemde (hk. IV. yüzyıl) var olan İmam Ali'nin sözlerinden sadece üçte birini bu kitapta toplamıştır.¹

Tarih boyunca bu eser için binlerce şerh, talik ve tercümenin yapılması, gerek Şia gerekse Sünni ulemanın nezdinde Kur'an-ı Kerim'den sonra Nehc'ül Belaga'nın önemini göstermektedir. Bu yüzden de Nehc'ül Belaga'yı Şia'nın en önemli rivayet miraslarından birisi olarak tanımlayabiliriz.

Günümüzde mevcut olan Nehc'ül Belaga 214 hutbe, 79 mektup ve 480 hikmetli söz içermektedir. Burada bilmemiz gereken konu, Nehc'ül Belaga'dan önce yazılmış bir takım mecmualarda da Hz. Ali'den bir takım söz ve hutbelerin bulunmuş olmasıdır. Nasr b. Muzahim (ö. 212), Ali b. Muhammed Naini (ö. 225), Abdulazim Hasani (ö. 224), İbrahim b. Muhammed Sakafi (ö. 283), Muhammed b. Cerir Taberi (ö. 310), Muhammed b. Yakub Kuleyni (ö. 329), Şeyh Müfid (ö. 413) vb. büyük âlimler kendi kitaplarında Hz. Ali'nin sözlerinin önemli bölümünü nakletmişlerdir.²

¹ bkz. Seyyid Razi'nin Nech'ül Belaga'ya Önsözü

² bkz. Hüseyini, Abduzzehra, Mesadi-i Nehcü'l Belağa ve Esaniduhu. Caferi, Muhammed Mehdi, Nehcü'l Belağa'nın Senetleri Üzere Bir Araştırma, İmam Ali Dergisi, C. 12, Nehcü'l Belağa'nın Senetleri, s. 93-117

Hız. Ali'nin hutbeleri, mektupları ve sözlerinin kayda alınması daha çok onun hilafeti döneminde gerçekleşmiş ve Seyyit Razi'nin ifadesiyle bu sözlerden yalnızca üçte biri Nehc'ül Belaga'ya yansımıştır. Bu da Hız. Ali'nin (a.s) önceki halifelerin aksine hadis yazımına engel olmadığı gibi ona önem verdiğini göstermektedir.

5- Sahife-i Seccadiye

Zebur-i Al-i Muhammed, İncil-i Ehl-i Beyt veya Uht'ul Kur'an diye de bilinen³ Sahife-i Seccadiye, İmam Zeynelabidin'den (a.s) nakledilen çeşitli konularda önemli öğretilerin saklı olduğu bir dua mecmuasıdır. Dua, sünnetin bir parçası olduğundan sahife de bir nevi bir hadis mecmuasıdır.

Sahife'nin senet halkalarında kopukluk olsa da İlahi hüccettin dışında kimsenin sarf edemeyeceği engin maarif dolusu dua ve münacatları bunun İmam Zeynelabidin'den nakledildiğini kesin kılmaktadır.

Allame Seyyid Muhsin Cebel Amulî'nin konuyla ilgili görüşü şöyledir:

“Sahife'nin sonsuz belagat ve fesahatı, kıymetli mana ve muhtevası, Allah katında huşu ve tevazuyu öğreten derin ve eşsiz kelamı ve Hak Teâlâ'nın huzurundan af dileyip ona tevessül etmedeki inanılmaz öğretileri bunun İmam Seccad'a (a.s) ait olduğunu gösteren en büyük şahitlerdir.”⁴

Elimizde mevcut olan Sahife 54 duadan müteşekkildir. Muhaddisler aynı zamanda çeşitli hadis mecmualarını inceleyerek İmam Seccad'dan nakledilen diğer duaları derleyip çeşitli sahifeler yazmışlardır. Şeyh Hürri Amulî'den Sahifet'us-Seccadiye'tus-Saniye, Mirza Abdullah Efendi'den Sahife'tus-Seccadiye'tus-Salise, Muhaddis-i Nuri'den Sahifet'us-Seccadiye'tul Rabia, Seyyid Muhsin Cebel Amulî'den Sahifet'us-Seccadiye'tul Hamisa bunlardan bir kaçıdır.⁵ Ayrıca Şeyh Aga Bozorg-i Tehrani Sahife için yaklaşık elli şerhten bahsetmiştir.⁶

³ ez-Zari'a, c. 13, s. 345 ve c. 15, s. 18, es-Sahifetu's-Seccadiye, Araştırma, Ebtehi, s. 657, Fethu'l Ebvab, s. 76

⁴ A'yanu's-Şia, c. 1, s. 638, Daha fazla bilgi için bkz. Fethu'l Ebvab, s. 76

⁵ Daha fazla bilgi için bkz. er-Risaletu'r-Ricaliyye, s. 561-620

⁶ ez-Zari'a, c. 13, s. 346-359

Şia'nın Kütüb-i Erba'a / Şia'nın Dört Hadis Kitabı

Soru

Kütüb-i Erba'a olarak bilinen ve Şia çok önemli kabul edilen dört hadis kitabı hangileridir?

Cevap

Kütüb-i Erba'a (Dört Kitap) adıyla tanınan Şia'nın dört temel hadis kaynağı şunlardır:

1. *el-Kâfi*
2. *Men La Yahduruhu'l Fakih*
3. *Tahzib*
4. *İstibsar*

Şimdi bu dört kaynak eserle ilgili kısa bilgiler aktaracağız:

1- el-Kâfi, Sıkat'ul İslam Muhammed b. Yakub Kuleyni (ö. 329)¹

Sıkat'ul İslam ve Reis'ul Muhaddisin unvanıyla da bilinen Ebu Cafer Muhammed b. Yakub Kuleyni, İran'ın Rey şehri Kuleyn kasabasında² âlim ve zahid bir ailede dünyaya geldi. Kuleyni'nin doğum tarihi tam olarak bilinmese de çeşitli hesaplamalarla onun hk. 255 yılları yani İmam Mehdi'nin dünyaya gelişinden kısa süre önce veya sonra doğduğu tahmin edilmektedir.

Tarih kaynaklarında kesin bir kayıt olmasa da Kuleyni'nin hadis toplamak üzere Kufe, Bağdat, Şam ve Ba'lebek gibi şehirlere gittiği bilinmektedir. Rey şehrinde Şeyh-i Şia unvanıyla bilinen³ Kuleyni, hk. 327 yılında yani vefatından bir iki yıl önce Bağdat'a gidip hadis eğitimi ile meşgul olmuştur. Kuleyni'nin Kâfi'yi yazmak için yirmi yıl çaba sarfettiği bilinmektedir buna göre bu mecmua İran'ın Kum veya Rey şehrinde yazılmıştır.⁴

¹ کافی، ثقة الاسلام محمد بن يعقوب كليني

² Daha fazla bilgi için bkz. Mû'cemu'l Buldan, c. 4, s. 303

³ Rical-i Necaşi, s. 266

⁴ Mukaddime-i Mû'cem Biharu'l Envar, s. 63

Merhum Kuleyni, Ali b. İbrahim Kummi, Muhammed b. Yahya At-tar, Ebu Ali Aş'ari, Hüseyin b. Muhammed, Ahmed b. İdris, İbn Ferruh Saffari ve İbn Ukde gibi büyük âlimlerin huzurundan faydalanmıştır. Fakat üstatları arasında Kuleyni'ye en çok etki bırakanın Ali b. İbrahim-i Kummi (Tefsir-i Maruf'un Yazarı) ve Muhammed b. Yahya Aş'ari olduğu bilinmektedir.

Kuleyni'nin öğrencileri arasında ise Ebu'l Kasım Cafer b. Kavleviyeh (ö. 367), Ebu Muhammed Harun b. Musa (ö. 385), Ebu Galib Ahmed b. Muhammed (ö. 368) gibi her biri hadis, fıkıh, rical ve çeşitli ilimlerde ün yapmış şahsiyetlerden bahsedebiliriz.⁵

Merhum Kuleyni'nin diğer ilmi çalışmalarından bazıları ise şöyledir:

- 1- Tabir'ur-Rüya
- 2- er-Reddu a'la Karamite
- 3- Resail'ul E'imma
- 4- Kitab'ur Rical⁶

Muhtelif konular dâhilindeki ilmi çalışmaları, Kâfi'deki hadislerin düzen ve sıralama metodu, bölüm ve başlıklar için belirttiği konular ve bazı rivayetlere getirilen kelimeler şerhlerinden yola çıkarak Kuleyni'nin hadis ilminde derin bilgi taşıdığını ve kelimeler, fıkıh gibi diğer İslami konulara da vakıf olduğunu söyleyebiliriz.

Kuleyni hk. 328 veya 329 yılında fani dünyaya veda etti ve Bağdat'ta toprağa verildi. Vefatından yıllar sonra mezarı yıkılıp, bedeninin sapa-sağlam olduğu görülünce dönemin valisi tarafından mezarına bir türbe yaptırıldı.⁷

Kâfi, Şia'nın ilk ve en kapsamlı hadis kaynağıdır ve bazılarının deyişiyle onun seviyesinde henüz bir kitap yazılmamıştır. Usul'de iki, furu'da dört ve ravza'da bir ciltten oluşan Kâfi toplamda 30 kitap, 326 bâb ve 16199

⁵ el-Kuleyni ve'l Kafi, s. 52, İlm-i Hadis, s. 261-263

⁶ el-Fihrist, s. 210, el-Kuna ve'l Alkab, c. 3, s. 121

⁷ Daha fazla bilgi için bkz. el-Kuna ve'l alkab, c. 3, s. 163

rivayetten oluşmaktadır.¹ Son dönem âlimlerince bunlardan 5072'si sahih, 144'ü hasene, 1118'i muvassak ve 9485'i zayıf olarak kabul edilmiştir.

Öyle görülüyor ki Kâfi ismi yazar tarafından bu hadis mecmuasına verilmemiştir. Çünkü Kuleyni mukaddimedede buna değinmemiştir. Sadece; *“Yanında dinin tüm alanlarını kapsayan, ilim arayan kimseye kifayet edecek, yücelmek ve hidayet isteyene ise referans sayılacak kapsamlı ve kâfi (yeterli) bir kitabın olmasını arzu ediyorsun.”*² diyerek müminlerin dini ihtiyaçlarına kâfi gelecek bir kaynak hazırlamak istediğini anlıyoruz.³

Birçok araştırmacıya göre Kuleyni Kâfi kitabını yazmak için yirmi yılını vermiştir. Bu uzun süre Kuleyni'nin hadis seçiminde ve hadislerin uygun bâblara yerleştirmede oldukça dikkatli davrandığını gösteriyor.⁴

Kâfi'nin Özellik ve İmtiyazları

1- Kâfi'nin Kapsamı: Diğer tüm hadis kaynaklarına nazaran hatta *“Men La Yahzuru'l Fakih”*, *“Tahzibu'l Ahkâm”* ve *“İstibsar”* gibi ilk hadis mecmualarına kıyasla daha kapsamlı ve geniş bilgilere sahiptir. Çünkü sadece ahkâm veya dini hükümlerle yetinmeyerek ahlak ve inanç konularına dair hadisleri de içermektedir. Şüphesiz Şeyh Tusi ve Şeyh Saduk da derledikleri hadis mecmualarında yalnızca dini hükümler içeren hadislerle değil, tüm konuları içeren çalışmalar içinde olsalardı bugün Şia'nın hadis mirası daha zengin ve daha kapsamlı olurdu. Bu bağlamda merhum Feyz, Kâfi'yi övgüyle anarken diğer hadis mecmualarını da akaid ve ahlaki hadisler ihtiva etmedikleri için eleştirmiştir.⁵

2- Takdire Şayan Dizim: Merhum Kuleyni bu denli kapsamlı bir hadis mecmuası hazırlayan ilk kimsedir. Yani kendisinin örnek alabileceği bir kaynak olmadığı halde bâblar ve başlıkları incelerken şaşırtıcı bir düzen ve tertiple karşılaşıyoruz. Usul'ü Furu'ya mukaddem kılması ve

¹ Kâfi'deki hadislerin sayısı hakkında 16121, 16000, 15176 gibi rakamlar zikredilmişse de 16199 hadis ihtiva ettiği genel kanaate uygundur. Daha fazla bilgi için bkz. Mukaddime-i Mü'cem Biharu'l Envar, s. 65. Mir'atu'l Ukul, c. 2, s. 437, Gozide-i Kafi (Kâfi'den Seçmeler), c. 1, s. 21, ez-Zari'a, c. 17, 2. 245

² Mukaddime-i Kafi, c. 1, s. 9

³ Pejuheş-i der Tarih-i Hadis-i Şia (Şia hadis tarihi üzerine bir araştıma), s. 470

⁴ Mukaddime-i Mü'cem Biharu'l Envar, s. 63

⁵ Vafi, c. 1, s. 5

ardınca Ravza'yı eklemesi kitaptaki itinalı düzeni gösteren unsurlardandır. Usul-i Kâfi'de önce akıl ve cehalet sonra ilim daha sonra tevhid ve hüccet kitaplarının gelmesi de buradaki inceliği göstermektedir. Çünkü insanı hayvandan ayıran ve dinin usul ile furu mevzularında temel faktör akıldır. Aklı yönlendiren ve değerli kılan ise ilimdir.

Akl ve ilimden sonraki adım ise Allah'ı tanımaktır ve daha sonra da Nübüvvet ve İmamet makamlarını tanımak. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.a) ve İmamlar (a.s) İlahi ilkelerle halkı hidayet etmekle yükümlü olan kimselerdir.

Kitaptaki diğer bölüm ve bâblar da aynı şekilde belirli bir düzen dâhilinde sıralanmışlardır.

Bugüne kadar Kâfi'ye birçok şerh yazılmıştır bunlardan bazıları ise şunlardır: *Miratu'l Ukul fi Şerh-i Ahbari Al-i Resul*⁶, *Şerh-i Sadru'l Mutaalihin*⁷ ve *Şerh-i Molla Salih Mazenderani*⁸

2- Men La Yahduruhu'l Fakih, Şeyh Saduk Muhammed, b. Ali b. Babeveyh Kummi (ö. 381)⁹

Şeyh Saduk künyesiyle bilinen Ebu Cafer b. Ali b. Babeveyh Kummi, hk. IV. yüzyılın en büyük Şia muhaddislerindendir.

Doğum tarihi tam olarak bilinmese de hk. 306 yılında dünyaya geldiği tahmin edilmektedir.¹⁰ Babası, Şia'nın büyük muhaddislerinden ve Necaşi'nin değimi ile Kum havzasındaki muhaddislerin üstadıdır. İmam-ı Zaman'ın (a.f) Şeyh Saduk'un babasına gönderdiği mektupta O'na "Ey Şeyhim ve mutemedim ve fakihim..." diye hitap etmesi, onun yüce makamı ve ilmine işaret etmektedir.¹¹

⁶ مرآة العقول فی شرح اخبار آل الرسول

⁷ شرح صدر المتألهين

⁸ شرح ملا صالح مازندرانی

⁹ من لا يحضره الفقيه ، شيخ صدوق محمد بن علي بن بابويه قمي

¹⁰ Mukaddime-i Meanie'l Ahbar, s. 72-73

¹¹ el-Kuna ve'l Alkab, c. 1, s. 222

Babeveyh her şeyden önce kendi oğlu Şeyh Saduk'u yetiştirme görevini üstlenmişti. Bir süre sonra vefat etmesiyle Şeyh, ilim edinmek üzere Muhammed b. Hasan Ahmed b. Velid'in derslerine katılıp on beş yıl boyunca onun gölgesinden faydalanmıştır. Şeyh, babasına duyduğu saygıya rağmen defalarca üstadı olan İbn Velid'in görüşlerini babasının görüşlerine tercih etmiştir. Babası ve İbn Velid'in dışında Muhammed b. Ali b. Macilviye, Muhammed b. Musa b. Mutevekkil, Ahmed b. Muhammed b. Yahya Attar gibi büyük üstatların huzurunda bulunmuştur.¹

Şeyh Saduk'un yaşadığı dönem, Al-i Ziyad ve Al-i Buye'nin yani Şi'ilerin yönetimde olduğu zamana denk gelmektedir. Bu bağlamda onlar tarafından desteklenmiş ve dönemin hükümdarı Rüknu'd-Devle'nin davetiyle Rey şehrine gelerek orada ilmi çalışmalarda bulunmuştur. Ayrıca hükümdarın bilge veziri Sahib b. İbad'ın isteğiyle "*Uyun-u Ahbar-ur Rıza*" adlı hadis mecmuası da Şeyh tarafından tedvin edilmiştir.²

Şeyh Saduk'un öğrencileri arasından Hüseyin b. Ubeydullah Gazairi, Ali b. Ahmed b. Abbas Neccaşi, Seyyid Murtaza, Şeyh Müfid, Harun b. Musa Tilakbari gibi büyük şahsiyetlerden söz edebiliriz.³

Yazdığı eserlerin sayısı iki yüz elli cildi aşıya da⁴ teliflerin büyük bölümü zaman dâhilinde ve tarihteki çeşitli vakalar neticesinde kaybolmuştur. Bugün sadece adını bildiğimiz kitapların çeşitliliği Şeyh'in muhtelif İslami konulara olan hâkimiyeti ve ilmi derinliği göstermektedir.

Şeyh Saduk hk. 381 yılında Rey şehrinde vefat etti ve o şehirde toprağa verildi. Hk. 1281 yılında Feth Ali Şah döneminde şiddetli yağmur ve selden dolayı Şeyh'in mezarında çöküntü meydana gelir. Bunun neticesinde görünen Şeyh'in çürümeyen bedeni ve kınalı turnakları, onun yüce manevi ve ilmi makamını bir kez daha ortaya çıkarır.⁵

Fıkhi rivayetleri ihtiva eden "*Fakih*" ya da "*Men lâ yahdur*" adıyla bilinen dört ciltlik Men lâ yahduruhu'l-fakih kitabı, Kâfi'den sonra Şii dünyasının en muteber ve önemli hadis kaynağıdır.

¹ Mukaddime-i Meanie'l Ahbar, s. 36

² Pejuheş-i der Tarih-i Hadis-i Şia, s. 499-500

³ bkz. Muhaddime-i Meaniu'l Ahbar, s. 68-72. Burada Şeyh'in table ve üstatlarından 27 kişinin isimleri zikredilmiştir.

⁴ Mukaddime-i Meaniu'l Ahbar, s. 82

⁵ age, s. 75

5998 rivayet içeren bu kitap 666 babdan oluşmaktadır. Rivayetlerin 3943'ü senetli ve 2055'i mürsel yani senetsizdir.⁶ Men lâ yahduruhu'l-fakîh kitabındaki rivayetlerin dizimi, fıkıh konuları esasınca yapılmıştır. Örneğin ilk bab sular ve temizlik hükümlerini açıklayan rivayetlerden oluşmaktadır. Daha sonra gusûl, teyemmüm, namaz vb. konulu bablar sırasıyla getirilmiştir.

3- Tahzibu'l Ahkâm fi Şerhu'l Muknia, Şeyhu't-Taife Muhammed b. Hasan Tusi (ö. 460)

Şeyhu't-Taifa künyesiyle de bilinen Ebu Cafer Muhammed b. Hasan Tusi hk. 385 yılında Horasan'ın Tus şehrinde dünyaya geldi.⁷ Yirmi üç yaşına kadar aldığı eğitim hakkında net bir bilgi olmasa da, o dönemde yönetimin Al-i Buye'de olması ve Şia âlimlerinin desteklenmesi ile Horasan, Kum ve Rey gibi şehirlerde İslami ilimlerin canlanmasından yola çıkarak Şeyh'in ilk eğitimini kendi beldesinde veya diğer şehirlerde aldığı tahmin edebiliriz. Şeyh hk. 408 yılında Bağdat'a gitmiştir.⁸

Şeyh'in yaşadığı yıllarda Bağdat, Abbasi hilafetinin başkenti ve İslam âleminin en önemli ilmi merkezi konumundaydı. Önemli ve büyük kütüphanelerin yanı sıra fıkhi, kelami ve diğer dini konularda söz sahibi âlimlerin Bağdat'ta bulunması, bu şehrin ilmi ve kültürel zenginliğini arttırıyordu.

Şeyh, dönemin Bağdat'ında Şii bölgelerinden olan Karh'da yaklaşık kırk yıl yaşadı. Bu dönem boyunca Şeyh Müfid gibi değerli şahsiyetlerin huzurundan faydalandı ve önemli eserlerini kaleme aldı. Hk. 448 veya 449 yılında fanatik Sünnilerle Şiiler arasında yoğunlaşan ihtilaflar sonrası Şeyh'in evi ve kütüphanesi ateşe verildi. Bunun üzerine Şeyh, o dönem metruk bir bölge olan Necefe hicret etti⁹ ve ömrünün sonuna kadar Necefte yaşadı. On bir yıllık bu sürenin bereketiyle diğer âlim ve muhaddisler de bu şehire yönelip bin yıllık Necef havza ve medresesinin temelleri atıldı.

⁶ Men lâ yahduruhu'l-fakîh'in yeni baskısındaki hadis sayısı, Üstad Ali Ekber Gaffari'nin araştırmasıyla 5920'dir. Mukaddime-i Mü'cem-i Biharul Envar, s. 68

⁷ Şeyh Aga Bozorg-i Tehrani, Mukaddimetu'n-Nihaye, s. 6

⁸ Hülasetü'l Akval, s. 148, Mukaddimetu'n-Nihaye, s. 6

⁹ Mukaddime-i el-Hilaf, c.1, s. 8-9

Şeyh Tusi hk. 460 yılında Nəcəf'te vefat etti ve kendi vasiyeti gereği yaşadığı evde toprağa verildi.¹

Şeyh'in üstadları arasından İmamiye'nin erkânı olarak bilinen Şeyh Müfid ve Şeyh Murtaza gibi şahsiyetlerden söz edebiliriz. Şüphesiz Şeyh, ilimdeki derinliğini ve değerli eserlerini bu iki üstadın terbiyesine borçludur. Şeyh yaklaşık beş yıl boyunca ve Şeyh Müfid'in vefatına kadar (hk. 413) onun huzurundan faydalandı ve daha sonra hk. 436'da Seyyit Murtaza'nın vefatına kadar Seyyid'in terbiyesine mazhar oldu.

Aynı asırda yaşayan Neccâşi, Şeyh'in yirmi üç eserine, Şeyh ise kendi şerh-i halinde kırk bir esere işarette bulunmuştur. Çeşitli kaynaklarda Şeyh Tusi'nin elliden fazla eserinin bulunması ise Neccâşi'nin fihrist çalışması ve Şeyh'in şerh-i halden sonra yazdığı eserleri de ihtiva ettiğinden kaynaklı olabilir. *Tehzib* ve *İstibsar* adlı eserlerin yanı sıra Şeyh'in kelimde *"Telhisu's-Şafi"*, *"el-Mufasssah ve'l Gaybe"*, Tefsir alanında *"Tibyan"*, fıkıh alanında *"Nihaye"*, *"Mabsut"* ve *"Hilaf"*, usulde *"el-İdde"* ve rical ilmi kapsamında *"Fihrist"* ve *"İhtiyar-i Marifetu'r-Rical"* gibi önemli eserleri bulunmaktadır.²

Tehzibu'l Ahkâm 13988 rivayet, 393 bab ve 23 kitaptan oluşmuş ve on ciltte yayınlanmıştır.³

Şeyh Tusi'nin üstadı Şeyh Müfid, *el-Mukni'a* adlı eserde fıkhi görüşlerini herhangi bir rivayete işaret etmeden veya istidlal belirtmeden nakletmiştir. Öte yandan Şeyh Tusi gençlik yılları olan 25'li yaşlarda Bağdat'a geldiğinde muhalifler için bir kınama aracı haline gelen rivayetlerdeki çelişkilerle karşılaşmış ve bu durumu ıslah etmek için kendini sorumlu hissederek üstadının kitabını uygun bir başlangıç addetmiştir. Şeyh Tusi, üstadının kaleme aldığı *el-Mukni'a* adlı esere rivayi bir şerh mahiyetinde olan yani görüşlerin rivayetlerdeki delillerini açıklayan *Tehzib* adlı eseri 26 yaşında yazmaya başlamıştır.⁴

¹ el-Kuna ve'l Alkab, c. 2, s. 395

² age, c. 2, s. 395-396

³ Bu rakam yeni baskıdan alınmıştır. Seyyid Muhammed Cebel Amuli ve Şeyh Aga Bozorg-i Tehrani'ye göre ise *Tehzib*'deki hadis sayısı 13590'dır. Daha fazla bilgi için bkz. A'yanu's-Şia, c. 9, s. 504

⁴ Mukaddime-i Mü'cem Biharul Envar, s. 69

Tehzibu'l Ahkâm'ın Özellik ve Ayrıcalıkları

1- Kuleyni (sahih ölçülerini taşıyan hadisler) ve Şeyh Saduk'un (sa-dece veya fetvalar doğrultusunda olan hadisler) yöntemlerinin aksine Tehzib'de herhangi bir sınırlama olmaksızın rivayetlerin çoğu yer almak-tadır. Bu açıdan Kâfi ve Men La Yahzur'e nazaran daha kapsamlıdır.

2- Şeyh katıldığı veya katılmadığı rivayetleri kısaltmaksızın naklet-mek suretiyle fakihlerin veya hadis araştırmacılarının konuları daha derin incelemelerine olanak sağlamıştır. Öte yandan bu bize Masum İmamlar'ın (a.s) muhataplarının seviyesince verdikleri yanıtları, takiyye konusunu ve râvilerin ma'nen rivayet etmelerindeki hatalarını göstermektedir.

3- Şeyh Tusi, Şeyh Müfid ve Seyyid Murtaza gibi büyük üstatlardan edindiği ilimlerle hadis araştırmacıları için hadislere, öteden beri olage-len ve doğruluğu tartışılmayan davranışlar ve teamül metodu ve teville ilgili değerli bilgi ve tecrübeler aktarmaktadır.

4- el-İstibsar fi ma İhtalaf min'el Ahbar, Şeyh Tusi (ö. 460)

İstibsar, Tusi'nin ikinci hadis mecmuası ve Şia'nın önemli dördüncü hadis kaynağıdır. Üç ciltten oluşan bu eserin birinci ve ikinci cildi ibadi konuları ve üçüncü cilt ise sözleşmeler ve diğer fıkhi konuları ihtiva etmektedir.⁵

Tusi, Tehzib'den sonra 925 bab ve 5511 hadis içeren⁶ bu eseri yaz-madaki amacını şöyle açıklamıştır:

“Tehzibu'l Ahkâm olarak bilinen ve helal ile harama dair hadisler içeren kapsamlı kitabımızı okuyan ashabın bu kitabın kâmil olduğunu fakat muh-tasar bir eserin de faydalı olacağını belirtmeleri üzere...”⁷

Buna göre İstibsar aslında Tehzib'in muhtasar ve kısaltılmış halidir. Şeyh Tusi sözlerinin devamında çelişkili hadisleri bir araya getirip bir-leştirmenin eşsiz bir çalışma olduğunu belirttikten sonra şu beyanda bu-lunmuştur:

⁵ el-İstibsar, c. 4, s. 450

⁶ age, c. 1, s. 451

⁷ age, c. 1, s. 43 ve 44

“Her babta önce fetvanın doğrultusunda olan rivayetleri daha sonra karşıt rivayetleri beyan ederek imkân dâhilinde bunları birleştirmeye çalıştım ve rivayeti cerh etmekten sakındım. Kitabın başlangıcında ise rivayetleri birbirine tercih etmedeki Kuran ve kaidelere işarette bulundum.”¹

Şeyh, önce rivayetleri mütevatir ve gayr-i mütevatir olmak üzere ikiye ayırdıktan sonra gayr-i mütevatirleri de ikiye ayırmıştır:

1- Karine içeren rivayetler: Mütevatir rivayetler gibi faydalı sayılır. Daha sonra bazı karinelere işarette bulunmuştur: Kur'an ile çelişmeme, akli deliller vb.

2- Ahad olup karine içermeyen rivayetler: Şeyh'e göre bu hadislere zıt bir hadis olmadığı takdirde uyulabilir fakat karşıt bir hadis olursa te-adül ve teracih (doğrulama ve yalanlama) kaidelerince davranılmalıdır.²

Şeyh Tehzib'de olduğu gibi İstibsar'da da son râvi hariç diğer senetleri silerek Müşeyyihe'de beyan etmiştir.

Bu açıklama ışığında İstibsar ile Tehzib'in ortak noktaları aşağıdaki gibidir:

- a- Şeyh Müfid'in el-Mukni'e adlı eserinin esas alınarak hazırlanması
- b- Senetlerin hazfedilerek Müşeyyihe'ye aktarılması
- c- Rivayetler arasındaki zıtlığın giderilmeye çalışılması ve birleştirilme çabaları

İstibsar ve Tehzib arasındaki farka gelince, Şeyh Tusi Tehzib adlı eserde Şeyh Müfid'in görüşleri doğrultusunda olan rivayetleri geniş bir biçimde zikretmiş ve ardınca karşıt rivayetleri zikrederek bunları birleştirmeye çalışmıştır. Oysa İstibsar'da el-Mukni'e'deki ibareleri nakletme gereği duymamış ve her meselede karşıt görüşe dair rivayetlerin tümünü naklederken meseleyi doğrulayan rivayetlerden yalnızca bir kaçına işarette bulunmuş ve daha geniş, daha güçlü bir şekilde çelişkileri gidermeye çalışmıştır. Bu açıdan İstibsar bir nevi Usul kitaplarına daha yakındır ve daha temkinli ilmi bahisler ihtiva etmektedir.³

¹ el-İstibsar, c. 1, s. 43 ve 44

² age, c. 1, s. 44 ve 45

³ Mukaddime-i Mü'cem Biharu'l Envar, c. 1, s. 71

Allame Meclisi'den “*Melaz'ul Ahyar fi Fehm-i Tehzibu'l Ahbar*” ve Seyyid Nimetullah Cezayiri'den “*Gayetu'l Meram*” Tehzibu'l Ahkâm'ın ve Şeyh Abdurriza Tufeyli'den “*Celae'l Absar fi Şerh-i İstibsar*” adlı eser el-İstibsar'ın şerhlerindendir.

Şia'nın Rical Kaynakları

Soru

Şia'nın başlıca Rical kaynakları nelerdir?

Cevap

Şia'nın rical kaynaklarını tarihi dönemler ve etki etme ölçüsü açısından aşağıdaki üç gruba ayırmak mümkündür:

Birinci Grup: Şia'nın ilk rical kaynaklarıdır, bunlar III. yüzyıl ile V. yüzyıla kadarki dönemlerde kaleme alınmış eserlerdir ve bu kaynaklar şunlardan ibarettir:

1- Keşşi'nin (ö.340) Rical Kitabı:⁴ Keşşi ismiyle meşhur olan Muhammed b. Abdulaziz'in Şia ricali alanında yazılmış ilk eser olan çok önemli bir kitabı vardır. Kitabın ismi *Marifetü'r-Rical* yani *Kişileri Tanıma* veya *Doğru İmamlar'dan Hadis Nakleden Kimseleri Tanıma* idi.

2- Necaşi'nin (ö.450) Rical Kitabı:⁵ Bu kitabın tam ismi *Şia Yazarlarının İsim Fihristi* şeklindedir. Bu kitap Fihrist ve Necaşi'nin rical kitabı olarak da adlandırılmaktadır. Kitabın yazarı olan Ebu'l Abbas Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Abbas Necaşi Esedi Kufi, Şia'nın önde gelen hadis ve rical şahsiyetlerinden birisidir.

Necaşi'nin ilmi konumunun büyüklüğü için şu kadarı yeter; Onun rical kitabı Şia'nın ilk rical kaynaklarının en iyisi olarak kabul görülmüş ve genel olarak hadis râvilerinin incelenmesinde onun görüşü son söz olarak telakki edilmiştir.

⁴ رجال كشی

⁵ رجال نجاشی

3- **Şeyh Tusi'nin (ö.260) Rical Kitabı:**¹ Bu kitap ve keza Şeyh Tusi'nin Fihrist adlı eseri, kitabın önsözünden de anlaşılacağı üzere, Şeyh Fazıl'ın isteği üzerine yazılmıştır.

Bu kitap 13 bölümden oluşmaktadır. Bu kitapta 6429 hadis râvisinin durumu incelenmiştir. Şeyh Tusi bu kitapta, sırasıyla sahabe olan râvilerin, İmam Ali (a.s) ve İmam Hasan'dan (a.s) rivayet nakleden râvilerin isimlerini kolaylık olsun diye alfabetik sıraya göre zikretmiştir. Kitabın sonunda ise hiçbir imamdan rivayet nakletmeyen kimselerin isimlerine yer vermiştir. Her bölümün sonunda ise (Ya) harfinden (en son râviden) sonra iki bölümde lakabıyla anılan kimseleri ve rivayet nakleden kadınları kaydetmiştir.

Şunu anlamak mümkündür; Şeyh, bu kitabında Ehl-i Beyt İmamları'ndan hadis rivayet eden râvileri, onların mensup oldukları mezhebi dikkate almaksızın zikretmek istemiştir. Bu yüzden Allah Resulü'nden (s.a.a) hadis nakleden râviler olarak Muaviye ve Amr b. As gibi kişilere de yer verirken, Ubeydullah b. Ziyad gibilerini ise Hz. İmam Ali'den hadis nakleden kişiler arasında zikretmiştir.

4- **Şeyh Tusi'nin Fihristi:**² Bu kitap alfabetik sıraya göre tanzim edilmiş ve 912 râvi tanıtılmıştır. Bu kitapta tanıtılan ilk râvi, İbrahim b. Ebi Yahya ve son râvi ise İbn İsam'dır. Şeyh'in bu kitabı yazmaktaki maksadı; kitap veya bir temel kaynak sahibi olan kimselerin isimlerini kaydetmektir. Ancak Şeyh bunların ismine yer verirken aynı zamanda cerh ve tadil yöntemiyle bu kişileri incelemeye aldığından bu kitap da rical kitabı olarak tanınmıştır.

Şeyh Tusi bu kitabının önsözünde, kendisinden önce kitapların fihristinin eksik olarak kaydedildiğini dolayısıyla kendisinin bu eserle onları tamamlamak istediğine değinmiştir. Şeyh bu kitabında *İbn Gazairi* olarak tanınan Ebu'l Hasan Ahmed b. Hüseyin b. Ubeydullah'a ait birincisi Usul olarak nitelenen temel kaynaklardan bahseden, diğeri ise telif edilen kitaplardan söz eden iki kitaptan söz etmiştir. Bu kitaplar, nisbi kapsamlığa sahip olmalarına rağmen, anılan şahsın varislerinin ihmali yüzünden

¹ رجال شيخ طوسی

² فهرست شيخ طوسی

yok olup gitmiştir. Şeyh Tusi'nin bu kitabı da Cevad Kayyumi'nin tahkiki ile tek cilt halinde basılmıştır.

5- Berki'nin (ö. 274 veya 280) Rical Kitabı:³ Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. Halid b. Abdurrahman b. Muhammed b. Ali Berki, Şia'nın III. asır âlimlerindendir. Berki asaleten Kufeli'dir. Büyük babası olan Muhammed b. Ali, Zeyd döneminin Kufe hâkimi olan Yusuf b. Ömer tarafından önce hapse atılmış ve ardından da kısa bir süre sonra şehit edilmiştir. Bu olaydan sonra Berki, Abdurrahman adlı kardeşiyle birlikte kaçarak Kum şehrinin köylerinden birisi olan Berk Rud köyüne yerleşmiştir.

Berki'nin rical kitabı da Şeyh Tusi'nin rical kitabı gibi tarihi dönemlere göre önce Allah Resulü'nün sahabeleri ve İmam Ali'nin yakın dostlarının isimlerine ardından da İmam Mehdi'ye kadar diğer İmamlar'dan hadis nakleden kimselerin isimlerine yer verilmiştir. Kitabın sonunda ise Mescid-i Nebi'de Cuma günü Ebu Bekir'e itiraz eden Allah Resulü'nün 12 sahabesinin isimlerine yer vermiştir. Bu kitapta toplam 1707 râvinin ismi yer almış ve Cevad Kayyumi'nin tahkiki ile tek cilt halinde basılmıştır.

6- Ebu Galib Zerari'nin (ö.367) Risalesi:⁴ Zerari, Bukeyri ve Şeybani lakaplarıyla da tanınan Ahmed b. Muhammed b. Ebu Tahir b. Bukeyr b. A'yun, 280 hk. yılında doğmuş ve 368 yılında vefat edip, Nəcəf kentinde defnedilmiştir. O A'yun ailesine mensup bir kimsedir. Ebu Galib Zerari'nin bu risalesinde kendinin de mensubu olduğu bu ailenin hadis nakledenlerinin durumlarına yer verilmiştir.

Zerari bu risaleyi torunu olan Muhammed b. Abdullah için yazmış ve bu risalede kendi üstadlarından yirmiden fazlasını anmıştır. Risalesinin sonunda ise, yazarlarından hadis naklettiği 122 kitabın ismine yer vermiştir.

Bu risale, Muhammed Rıza Hüseyini'nin tahkiki ile tek cilt halinde basılmıştır. Bu kitap *Zerari Ailesinin Tarihi* ismiyle de anılmaktadır.

7- İbn Gazairi'nin (ö.450) Rical Kitabı:⁵ İbn Gazairi lakabıyla tanınan Ahmed b. Hüseyin b. Ubeydullah, Şia'nın IV. ve V. asır âlimlerindendir.

³ رجال برقی

⁴ رساله ابو غالب زراری

⁵ رجال ابن غضائری

Babası olan Hüseyin b. Ubeydullah Esedi Vasıtı Şia'nın tanınmış büyükleri ve âlimlerindendir. Bu yüzden Şeyh Tusi onu çok hadis dinleyen ve rical ilmini iyi bilen kimse olarak tanıtmıştır.¹

İbn Gazairi'nin ölüm tarihi tam olarak belli değildir. Ancak (kırk yıldan az) sayılacak kadar kısa bir ömrü olması ve babasının ölüm tarihi dikkate alındığında onun da 450 yılında vefat etmiş olması düşünülmektedir.²

İbn Gazairi'nin bu kitabı *Cerh* ve *Zayıf* (olarak nitelenen kimseler) isimleriyle de anılmıştır. Ancak rical ismi daha meşhurdur. Ayrıca bu kitabın baba Hüseyin b. Ubeydullah Gazairi tarafından mı yoksa oğul Ahmed b. Hüseyin tarafından mı yazıldığı konusunda ihtilaf olmuştur. Ancak elde olan bir takım emareler kitabın oğlu tarafından yazıldığını göstermektedir.

İbn Gazairi'nin râvileri zayıf göstermede çok aşırıya gittiği de söylenmektedir. Dolayısıyla onun kitabında sika olduğuna tanıklık edilen pek az râvi bulunmaktadır. Seyyid Damad bu konuda şöyle demiştir: “*Pek az kimse İbn Gazairi'nin cerhinden kurtulabilmiştir. Onun yermesinden kurtulan sika kişiler pek de azdır.*”³

Bu kitap Seyid Muhammed Rıza Hüseyini Celali'nin tahkiki ile tek cilt halinde yayınlanmıştır. Ayrıca bu kitapta 225 râvinin durumu incelenmiştir.

İkinci Grup: Şia'nın ikinci derece rical kaynaklarıdır, bunlar VI. asır ile VIII. asır arasında yazılmışlardır ve şunlardan ibarettir:

1- Şeyh Müntecebü'ddin'in Fihristi, 2- İbn Şehraşub'un Mealimu'l Ulema adlı eseri, 3- İbn Davud'un rical kitabı, 4- Allame Hilli'nin Hülasatü'l Akval adlı eseri.

Üçüncü Grup: Şia'nın son dönem rical kaynaklarıdır, bunlar ise X. asırdan günümüze kadar kaleme alınan eserlerdir. Bunların en önemlileri ise şunlardan ibarettir:

¹ Şeyh Tusi'nin Rical kitabı, s. 425.

² İbn-i Gazairi'nin Rical kitabı, s. 15, 16.

³ Semaü'l Mekal Kitabı, s. 22..

1- Kuhpai'nin Mecmeü'r-Rical adlı kitabı, 2- Tefrişî'nin Nakdû'r-Rical adlı eseri, 3- Erdebili'nin Camiü'r-Ruvat adlı kitabı, 4- Seyid Bahru'l Ulûm'un Rical kitabı, 5- Mamakani'nin Tenkihü'l Mekal adlı eseri, 6- Şüşteri'nin Kamisu'r-Rical adlı eseri, 7- Ayetullah Hoi'nin Mucemü'r-Rical adlı eseri.

Usul-u Kâfi'deki Sahih Hadisler

Soru

Bazıları “Kâfi'deki rivayetlerin çoğu itibarsızdır ve kabul edilebilir türden değildirler. Bu yüzden Masum İmamlar (a.s) için ilm-i gayb vb. gibi insanüstü faziletleri Kâfi'deki rivayetlerle ispat edemeyiz” demekteler. Bunun delili, Şeyh Hasan b. Zeynuddin'in sözüdür. Ona göre Kâfi'deki hadislerin ancak beşte biri sahihtir. Böyle bir şey doğru mudur?

Kısa Cevap

Muteber hadislerin sayısını söyleyen bu gurup âlimler konuya Rical ilmi ıstılahları açısından bakışlarından, fikhî ve istidlalî konulara sınırlama getirmek gibi bir amaçları yoktur. Çünkü onlara ve günümüzdeki araştırmacılara göre hadisin itibarının ölçüsü, bir tek ravinin güvenilir olması değildir. Ölçü daha geniştir ve rivayete güven doğuracak her şey ölçü sayılmaktadır. Tıpkı ilk dönem âlimlerin söylendiğine emin oldukları rivayete sahih dedikleri gibi. Yani onlar bir rivayetin senet ve metnini inceleme sonucunda onu Masum İmam'ın (a.s) söylediğine itminan ederlerse ona sahih diyorlardı.

Ayrıntılı Cevap

Böyle bir istatistiğin ne derece doğru olduğunu bilmek için önce birkaç noktaya dikkat çekmek gerekmektedir:

a) İlk dönem âlimler, hadisleri muteber ve gayrı muteber diye ikiye ayırırlardı ve muteber ve sahih hadisten amaçları, dâhili (ravinin güvenilirliği...) ve harici (muteber aslın varlığı...) karineleri olan hadistir. Dâhili

ve harici karineleri olmayan hadis muteber değildi.¹ Ama Merhum Seyyid Ahmed b. Tavs'un zamanından bu yana hadis dört sınıfa ayrılmıştır. Bu sınıflandırmanın nedeni, muteber olmayan hadisi zayıf, muteber olanı da sahih, hasen ve muvassak diye kısımlara ayırmalarından dolayıdır:

1- Bir hadisin ravilerinin tümü İmamiye, övülmüş ve adil iseler ona "sahih" diyorlardı.

2- Ravi İmamiye ve övülmüş ama adaletine dair nass olmadığında onun rivayetine "hasen" denir.

3- Hadisin ravileri güvenilir ama İmamiye değillerse ona "muvas-sak" denmektedir.²

Bu şekilde bölümlere ayırma hicri 7. y.y'dan itibaren başlamıştır. Ama merhum Kuleynî, *Kâfî*'de ilk dönem âlimlerin ıstılahına göre kendi muteber bildiği hadisleri toplamıştır. Ona göre bu hadislerin muteber olmalarının birkaç delili vardır. Örneğin, onun doğruluğuna karine olan veya çeşitli yollar ve değişik senetlerle beraber eline ulaşan Usul-u Erbaa Mie'nin birkaç aslı vardır yahut yazarının tesadüfen tasdik ettiği bir asıl vardır vb. şeyler.³

b) Günümüz araştırmacılarına göre hadisin muteber olması için yalnızca ravinin güvenilirliği değil, rivayete güvende gereklidir. Nitekim ilk dönem âlimleri, söylendiğine itminan ettikleri rivayeti sahih kabul ediyorlardı.⁴ Yani bir hadisin senet ve metnini incelemenin neticesinde Masum'un (a.s) ağzından çıktığına itminan edilmişse ona sahih diyorlardı. İşte muteber hadislerin sayısını söyleyen âlimlerin amacı Rical ilmi ıstılahları açısından olup fikhî ve istidlalî konulara sınırlama getirmek değildir.

Bu nedenle "*Kâfî*'deki hadislerin ancak beşte biri sahihtir" diye söylediği nakledilen Şeyh Hasan b. Zeynuddin'in kendisi şöyle diyor: "Bizim yazdığımız muteber hadislerin karineleri vardır." Allâme'nin zamanına kadar olan ilk dönem âlimleri ondan sonra çıkan bu meşhur ıstılahlara

¹ Cafer Subhanî, *Kulliyatun fi İlmi'r-Rical*, s. 358-359, Müessesesi-i Neşr-i İslami.

² Cafer Subhanî, *Usulu'l-Hadis ve Ahkamuhu*, s. 50, Müessesesi-i Neşr-i İslami.

³ Feyzi Kaşanî, *Vaşi*, s. 11-12.

⁴ Ali Ekber Seyfi Mazenderanî, *Mikyasu'r-Rivaye fi İlmi'd-Diraye*, s. 44.

göre değil, karinelere göre amel ederlerdi. Sonraki dönem âlimleri de bazen buna amel ediyorlar.⁵

c) Bu sözlerin önemli sorunu onlardan yanlış sonuç alınmasıdır. Başka bir deyişle bu sözler küçük önerme (suğra-mineure) (*Kâfi*'nin rivayetlerinin çoğunun muteber olmadığı) yönünden kabul edilebilir şeyler değildir. Büyük önerme (kübra-majeure) yönünden de (Masumların (a.s) özellikle ilimleri konusunda insanüstü faziletlerini inkârı da) kabul edilemezler. Çünkü:

1) İtikadi meselelerin çoğu akli ve burhani ilimlere dayalıdır. Rivayetler onlara birer teyit edici olarak getirilmekteler.

2) Bu itikadi meselelerin çoğunun dayanağı çeşitli muhtevalarla gelen rivayetler bütünüdür. Örneğin *Bidayetu'l-Maarifi'l-İlahiyye* ve *Rahne-maşınasi* adlı iki kitapta gelen hadislerle muhtevası aynı olan birçok hadis vardır. Mesela: “Masumlar (a.s) gaybi sözleri duyarlar.”⁶ veya “İlimleri ledunnidir.”⁷ gibi.

Yerkürenin Konumu

Soru

Eban b. Taglib şöyle demektedir: “İmam Sâdık’a (a.s) “Yeryüzü ne üzerine kurulmuştur?” diye sordum. İmam Sâdık (a.s) “Balık üzerine.” diye buyurdu. Ben “Balık ne üzerine kurulmuştur?” diye sordum, İmam “Su üzerine.” diye cevap verdi. Ben suyun neyin üzerine kurulduğunu sorunca, İmam “Sarp bir taşın üzerine.” diye buyurdu. Ben “Sarp taş neyin üzerine kuruludur?” diye sorunca, İmam “Bir ineğin boynuzları üzerine.” diye söyledi. Ben “İnek neyin üzerindedir?” diye sordum ve İmam (a.s) “Nemli toprak üzerinde.” diye cevap verdi. Ben “Nemli toprak neyin üzerindedir?” deyince de İmam “Heyhat burada bilginlerin bilgisi kaybolmuştur.” diye cevap verdi.” Bu hadisin senedi doğru mudur? Nitekim

⁵ Vesailu's-Şia, c. 20, s. 71.

⁶ Kuleynî, *Kâfi*, c. 1, s. 532.

⁷ Meclisî, *Mir'atu'l-Ukul*, c. 3, s. 54.

Allâme Meclisî (r.a) bu hadisi sahih bilmiştir. Bu hadisin şerhiyle ilgili olarak büyük Şia âlimlerinin görüşü nedir?

Kısa Cevap

Bahse konu olan hadis senet açısından sahihtir. Bazı âlimler belirtilen hadisi şerh etmiş, hadisin değişik boyutlarına değinmiş ve bu ilmi diyalogun bilimsel, fiziksel konularla ilgili olup yeryüzünün düzeninin sırlarını ve yeryüzündeki kimyasal maddeleri anlamaya dönük olduğunu belirtmişlerdir. Lâkin genel olarak bu hadis, varlık âlemi hakkındaki hakikatleri açıklamak hakkındadır. Bu nedenle bazı âlimler hadisi açıklamak ve şerh etmekten kaçınmış ve onu ehline bırakmıştır.

Ayrıntılı Cevap

Eban b. Taglib şöyle nakletmektedir:

“İmam Sâdık’a (a.s) “Yeryüzü ne üzerine kurulmuştur?” diye sordum. İmam Sâdık (a.s) “Balık üzerine.” diye buyurdu. Ben “Balık ne üzerine kurulmuştur?” diye sordum, İmam “Su üzerine.” diye cevap verdi. Ben suyun neyin üzerine kurulduğunu sorunca, İmam “Sarp bir taşın üzerine.” diye buyurdu. Ben “Sarp taş neyin üzerine kuruludur?” diye sorunca, İmam “Bir ineğin boynuzları üzerine.” diye söyledi. Ben “İnek neyin üzerindedir?” diye sordum ve İmam (a.s) “Nemli toprak üzerinde.” diye cevap verdi. Ben “Nemli toprak neyin üzerindedir?” deyince de İmam “Heyhat burada bilginlerin bilgisi kaybolmuştur.” diye cevap verdi.”¹

Hadisin orijinali hakkında birkaç nokta:

1. Bahse konu olan hadis senet açısından sahihtir.²

2. Bu hadisin bir benzeri İmam Sadık’tan (a.s) nakledilen ve “İtır satan Zeynep” hadisi olarak meşhur olan uzun bir rivayettir. İtır satan Zey-

¹ Kuleynî, Muhammed b. Yakup, *el-Kâfi*, c. 15, s. 221, Daru’l-Hadis, Kum, 1. baskı, h.k. 1429.

² Meclisî, Muhammed Bâkır, *Mir’atu’l-Ukul fî şerhi Ahbarı A’lir-Resul*, Muhakkık ve Musahhîh: ResuliMahallati, Haşim, c. 25, s. 201, Daru’l-Kutubi’l-İslamiye, Tahrân, 2. baskı, h.k. 1404; Kuleynî, Muhammed b. Yakup, *er-Ravze minel-Kâfi* (Gulistan-ı Âl-i Muhammed), Tercüme ve şerh-i Kumreî, Muhammed Bâkır, c. 1, s. 172, Kitapfuruşiyiİslamiyye, Tahrân, 1. baskı, h.k. 1382; İbn Karyagdı, Muhammed Hüseyin, *el-Bezaeti’l-Mezace (Şerh-i Kitab-ı er-Ravza mine’l-Kafi)*, Muhakkık ve Musahhîh: Ahmedi Culfâi, Hamid, c. 2, s. 87, Daru’l-Hadis, Kum, 1. baskı, h.k. 1429.

nep Hz. Peygamber'e (s.a.a) yüce Allah'ın azamet ve celali hakkında sorar ve Hz. Peygamber (s.a.a) de sözlerinin bir bölümünde göklerin ve yerin tabakalarına işaret eder. Bu hadis delalet açısından bahse konu olan hadise çok benzemektedir.³ Aynı şekilde bazı Ehl-i Sünnet kaynaklarında da bu hadisin bir benzeri az bir farklılıkla Muhammed b. Ka'ab, Sedi ve Cabir b. Abdullah Ensari'den nakledilmiştir.⁴

3. Bazı müfessirler "göklerdeki, yerdeki bu ikisi arasındaki ve toprağın altındaki her şey, yalnızca O'nundur"⁵ âyet-i kerimesinin altında bahse konu olan hadisi ve de ıtır satan Zeynep hadisini zikretmiş ve bir ölçüye dek bu iki hadisten birine istinatta bulunmuşlardır.⁶

Hadisin Şerhi ve İncelenmesi

Bazı âlimler belirtilen hadisi şerh etmiş ve onun değişik boyutlarına değinmişlerdir. Aşağıda bunun bir özetini aktarıyoruz. Bu hadisin anahatar kelimeleri şunlardan ibarettir:

1. Yeryüzü, 2. Balık, 3. Su, 4. Sarp taş, 5. İnek boynuzu, 6. Nemli toprak, 7. Bilginlerin anlamaktan aciz kaldığı şey.

Eban b. Taglib'in İmam Sâdık'a (a.s) sorduğu sorular ve İmam Sadık'ın (a.s) verdiği yanıtlar, birkaç yönden bakılabilecek ilmi ve inançsal bir diyalogdur:

³ *el-Kâfi*, c. 15, s. 367-370; Şeyh Saduk, *et-tevhit*, s. 275-277, Müessesesi-i en-Neşri'l-İslami, Kum, 1. baskı, h.k. 1398.

⁴ İbn Kesir Dimeşki, İsmail b. Amr, *Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim*, Tahkik: Şemsuddin, Muhammed Hüseyin, c. 5, s. 242, Daru'l-kutubi'l-İlmiye, Menşuratu Muhammed Ali Beyzun, Beyrut, 1. baskı, h.k. 1419; Suyutî, Celaluddin, *ed-Durru'l-Mensur fi Tefsiri'l-Me'sur*, c. 4, s. 289 ve 290, Kitaphane-i Ayetullah Maraşi Necefi, Kum, h.k. 1404; Âlusi, Seyyid Mahmut, *Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim*, Tahkik: Atiyye, Ali Abdulbari, c. 8, s. 477, Daru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut, 1. baskı, h.k. 1415.

⁵ Taha, 6.

⁶ Kummî, Ali b. İbrahim, *Tefsiri'l-Kummi*, Muhakkık ve Musahhıh: Musevi Cezairî, Tayyib, c. 2, s. 58 ve 59, Daru'l-Kitap, Kum, 3. baskı, h.k. 1404; el-Arusi, el-Huveyzi, Abdu Ali b. Cuma, *Tefsiri Nuru's-Sakaleyn*, Muhakkık ve Musahhıh: Resuli Mahallati, Haşim, c. 5, s. 364 ve 365, İsmailiyan, Kum, 4. baskı, h.k. 1415; Feyzi Kaşani, Molla Muhsin, *Tefsiri's-Safi*, Tahkik: A'lami, Hüseyin, c. 3, s. 300, İntişaratu es-Sadra, Tahrân, 2. baskı, h.k. 1415.

Birinci Yönden: Yapı ve inşaa boyutu: Yeryüzünün ve temellerinin yapısı ve inşası her nerede olursa olsun yedi tabaka olarak tanzim edilmiş ve sınıflandırılmıştır.

İkinci Yönden: Burada bayındırlık ve yeryüzünde insanın tarihi yaşam devreleri kastedilmiş olabilir. Başka bir ifadeyle yeryüzünün bayındırlığı, yaratılışın ve insanlık toplumunun ilk gününde hangi esas üzerine kurulduğu ve hangi etkenlere dayandığı hususu işlenmiş olabilir. Böyle bir durumda balık beşerin haysiyetli yaşamının açıklayıcısıdır. Zira yaratılışın başlangıcında toplumların kurulması ve yeryüzünün bayındır edilmesi, nehir ve denizlerin kenarında gerçekleşmiştir ve insanın ilk normal yiyeceği balık avlayarak elde edilmekteydi. O halde balık insan hayatının ilkel dönemleri için bir simge olabilir. Eban b. Taglib'in kastettiği şey, insanın hayatının bu şekilde nasıl başladığı konusu olabilir ve İmam Sâdık da (a.s) ilkel yaşam dönemlerinde insan hayatının balık yiyeceği ile sürdüğünü, deniz ve nehirden avlanma suretiyle bunun elde edildiğini ve bu durumun binlerce yıl sürdüğünü söylemek istemiş olabilir.

Sonra insanın ilkel yaşam dönemi evrimleşme sürecinde çiftçiliğe ve ekim dönemine girmiştir. Bu da sığır ve demir ile gerçekleştirilmiştir. Bundan dolayı yeryüzünün ve insan hayatının bayındır kılınması ekim ve ziraata dayalıdır ve bu da eski dönemden bugüne dek bazı bölgelerde de görüldüğü üzere ineğin boynuz gücüne dayalıdır. Elbette bugün ekim ve ziraat daha çok mekanik araçlar ve traktör ile gerçekleştirilmektedir. Ziraat işini yapan inek, nemli toprak üzerinde bunu yapmaktadır. Bundan kastedilen şey, erkek ineğin boynuzu vesilesi ile gerçekleştirilen ziraat hayatının toprak ve yeterli suya ihtiyaç duymasısıdır. İnek ancak nemli toprak üzerinde ziraat işini gerçekleştiren bir vesiledir. Nemli toprak neye dayanmaktadır?

Burada sorunun kastettiği şey yeryüzünün ve insan hayatının sonu olabilir. Aynı şekilde soru yeni sanayi araçları ile ziraat işlerinin yapılması gibi inek ile ziraat işlerinin yapılmasının yerine geçen yeni ziraat işinin nasıl yapıldığına dair de olabilir. İmam Sadık'ın (a.s) bu soruya verdiği yanıt her iki manaya da matuf olabilir. Yani İmam Sâdık (a.s) kıyametle sona eren yeryüzü hayatının son dönemlerini veya dönemin bilimi esasınca sığır ile ziraat işlerinin yürütülmesinin makine ile ziraat işlerinin

yürütülmesine dönüşeceğini, insanların henüz buna ulaşmadıklarını ve bunun kendi dönemindeki bilgilerin kavrayış alanının dışında olduğunu belirtmiş olması muhtemeldir. Bu yüzden İmam Sâdık (a.s) sorunun sorulduğu dönemde bundan başka bir yanıt verme imkânına sahip değildi.

Üçüncü Yönden: Soru, bilimsel ve fiziksel açıdan ve de yerin düzeninin sırlarını anlamak ve onun kimyasal maddelerini öğrenmek için sorulmuş olabilir. Başka bir ifadeyle yerküre hangi vesileyle kendi bulunduğu yerde sabit bir feza bölümünde yer almakta ve bulunduğu yerde sağa ve sola hareket etmemektedir? İmam cevap olarak şöyle buyurmaktadır: Balığa dayalıdır; yani yer soğuk ve nemli bir doğaya dayalıdır. Bu mana, soğuma neticesinde yerin içinde meydana gelen ve onu güneş merkezinden ve diğer yıldızlardan belirli bir fasıla ile sabit kılan ve stable eden itici gücün gizemidir. Bu itici güç, balık sözcüğüyle sembolik olarak beyan edilmiştir. Balık olarak tabir edilen bu itici güç, soğumanın sebebi olan suya dayalıdır. Su da soğumuş ve dağ ve denizdeki çıkıntılar halini almış yerin katılmış ve ağır maddelerine dayanmaktadır. Bu anlam, dağları yerkürenin sabitleri bilen Kur’ân-ı Kerim âyetleriyle de uyushmaktadır.

“Onları sarsmasın diye yere de sabit dağlar yerleştirdik ve (varacakları yere) yol bulabilsinler diye ondan geçitler, yollar meydana getirdik.”¹

Aynı şekilde şöyle okumaktayız:

“Ondan sonra da yerküreyi döşedi. Kendiniz ve hayvanlarınız için bir faydalanma olmak üzere, yerden suyunu ve otlagını çıkardı ve dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi.”²

Sarplık da sıvı halinde olan boynuz kıvılcımlarına dayalıdır. Bunun açıklaması şudur: Gerçekte yeryüzündeki bu katı sarplıklar, içte bulunan ve tıpkı inek boynuzu gibi başkaldırıp harekete geçmek isteyen sıvı kıvılcımlar üzerinde bir kapak gibi durmaktadır. Eğer sönmüş yanardağları ve volkan patlamasında onların ağzından nasıl alevler fışkırdığını göz önünde bulundurursak, bu maddelerin katılaştıktan sonra bu boynuzlar üzerinde nasıl kapak işlevi gördüğünü ve onları nasıl kontrol ettiğini

¹ Enbiya, 31.

² Naziat, 30-32.

kavrarız. Arapçadaki “emles” kavramı da bu manayı teyit etmektedir. Çünkü bu kelime yumuşaklık ve katılık karşıtı bir anlam taşır.¹ Bu durumda katı ve sert tabakanın kuşatmış olduğu yeryüzünün iç sıvı kısmı Arapçada “sur-i emles” olarak adlandırılmıştır. Eğer “sur-i emles” tabirini yumuşak bir müteharrik olarak yorumlarsak, bundan kastedilen yeryüzünün iç sıvısıdır ve kinaye olarak “karn” kelimesi ona eklenmiştir. Yahut “sur-i emles” eril inek şekli ve arka düzgünlüğü anlamında olup kinaye ve teşbih açısından belirtilen manada kullanılmıştır. Yeryüzünün bu iç sıvısı nemli bir toprağa sahiptir. Yani suyu oluşturan maddeler oksijen ve hidrojeninden ibarettir.

Yahut İmam Sadık'ın (a.s) kastettiği şey, dinamizm yeti ve gücüne sahip olan ve tabii olarak tüm maddî varlıkların var oluşlarının kaynağı addedilen maddenin asıl atomlarıdır. Maddi bir varlığın meydana gelmesi için zorunlu olarak bir hareketin elementi ve gücü olması gerekir. Bu ilk madde/element ve yeti bugün doğa bilimlerinin en zor konularındandır. En büyük bilginler bile onun hakikatının resmini çizmede şaşkın ve aciz kalmış ve onun iki şey mi yoksa bir şey mi ve de madde mi yoksa yeti mi olduğunu henüz anlayamamışlardır.

İmam'ın yanıtında bulunan “es-seri” kelimesi “eser” manasında olup günümüz Arap doğa bilimcilerinin literatüründe maddenin batını veya maddenin derin eseridir. Lâkin ilk madde veya yerin içinde bulunan gazdan ibaret olan “seri” hangi şeye bölünüp dönüşmektedir? Bilginlerin bilgisinin ulaşmadığı ve kavramaktan aciz kaldığı yer işte burasıdır. Bundan dolayı, eğer soru ilk yöne (ilk madde) yöneltirse, İmam Sadık'ın kastı, ilk maddenin içeriğini anlamak olacaktır. Bu maddenin hakikati, bilginlerin kavrayışından çok uzaktır. Eğer soru ikinci cihet (yer içindeki gaz) olarak yorumlanacak olursa, İmam Sadık'ın (a.s) söz ü şudur: Beşerin bilgisinin belirli bir dereceye gelip gazın hakikati ve iç cüzlerini tespit

¹ Tureyhî, Fahrüddin b. Muhammed, *Mecmeu'l-Bahreyn*, Muhakkık ve Musahhıh: Hüseyin Eşkuri, Seyyid Ahmet, c. 4, s. 108, vajei “el-Melase”, Kitapfurüşiyi Murtezvî, Tahran, 3. baskı, h.ş. 1375; İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrim, *Lisanu'l-Arap*, c. 6, s. 221, vajahayı “el-Meles, el-melaseve'l-muluse” Daru Sadır, Beyrut, 3. baskı, h.k. 1414; Bestanî, Fuad Efram, Mehyar, Rıza, Ferhengi'Ebcediyyi Arabî – Farsî, s. 134, kelime “el-Emles” ve s. 860, vajei “Melase”, İntişarat-ı İslami, Tahran, 2. baskı, h.ş. 1375.

edebilmesi ve analize tabi tutabilmesi için Eban b. Taglib'in zamanından asırlar geçmesi gerekmektedir.

Şimdi bu diyalogu yerin tabakaları ve yapı temellerinin sorulmasına matuf birinci bakış çerçevesinde değerlendirmenin makul gözükmediği hatırlatılmalıdır. Ne soru açısından ve ne de yanıt açısından bu İmam Sadık'ın (a.s) alim sahabelerine isnat edilemez. Kendi döneminin meşhur alimlerinden olan Aban b. Takleb gibi bir şahsiyete ise asla isnat edilemez.

Eban b. Taglib'i onaylayan veya kendisine karşı olan İslâm rical otoritelerinin onun hakkında yaptıkları övgüler ve bilgeliğine dair sarf ettikleri sözler göz önünde bulundurulduğunda onun kesin olan böyle bir meseleye dönük bir bilgisi olmadığı ve cahil olduğu söylenemez. Çünkü yer küreseldir, atmosferde ve tüm taraflarda havayla temas içindedir ve bir temel üzerine kurulmamıştır. Bu mesele, Eban b. Taglib'den binlerce yıl önce kesinleşmiştir. En sıradan bilginler dahi bunu biliyordu.

Ayrıca İmam Sâdık (a.s) zamanında İslâm tüm dünyada yayılmış ve Yunan, İran, Mısır ve diğer ülkeler İslâm kültürünün bir parçası haline gelmiş idi. Aban'ın gelişip rûşt ettiği yer Kûfe ortamıydı. Cendi Şapur Üniversitesi'ne yakın olan ve Sasanî Devleti'nin ilmi ve felsefi başkenti olan Medain'in kenarında yer alan Kûfe şehrinde Aban'ın yerin altyapı tabakalarından haberdar olmadığı, İmam Sadık'tan bunu sorduğu ve İmam'ın da ona bu bakış açısıyla cevap verdiği asla söylenemez. İmam Sadık'ın (a.s) bu tür bir soruyu normal karşılaması, yer ve tabakaları hakkında bu bilgileri Eban b. Taglib'e vermesi ise daha düşündürücüdür.

Nitekim böyle bir muhtevayı Eban b. Taglib ve İmam Sâdık arasında gerçekleşmiş bir diyalog olarak herhangi birinin uydurmuş olması da tasavvur edilemez. Zira yerin yapısı hakkında böyle bir düşünce hurafe üretenlerden bile hiçbir yerde duyulmamıştır. Dolayısıyla böyle bir hurafenin İmam Sâdık (a.s) hakkında uydurulması hiç düşünülemez. Çünkü belirttiğimiz gibi yerin küresel oluşu ve Yunan felsefesinin bir esası olarak maddi dünyanın ağırlık merkezi sıfatıyla atmosferde bulunması, bu dönemde bilinmekte ve kesinlik addetmekteydi. Tam bilimsel olmayan ortamlarda bile böyle sözler dile getirilmiyordu. Dolayısıyla İmam Sâdık (a.s) ile Eban b. Taglib gibi bir alim arasındaki

hakikatleri keşfetmeye matuf ilmi bir oturumda bunun gerçekleşmesi imkânsızdır. Her haliyle, bu rivayetin senedinin sahih olması nedeniyle onu görmezlikten gelemeyiz.¹ Lâkin genel olarak bahse konu olan hadis varlık âleminin hakikatlerini açıklamaya matuftur. Bu nedenle bazı âlimler hadisi açıklamak ve şerh etmekten kaçınmış ve bu işi ehline bırakmıştır.² Bazıları da belirtilen hususlar dışında, bu hadis hakkında başka tefsirler de yapmışlardır.³

Yetmiş Üç Fırka Hadisi

Soru

Lütfen İslâm'da kaç tane kelami ve itikadi ekolünün olduğunu açıkla mısınız? Bu bağlamda şöyle bir hadisle karşılaştım: “Bir gün gelecek, Müslümanlar yetmiş üç fırkaya ayrılacaklardır.” Acaba bu hadis sahih midir? Lütfen zikredilen konular hakkında yeterli bilgi verir misiniz?

Kısa Cevap

“İftirak-ı ümmet” (Peygamber’in vefatından sonra ümmetin farklı farklı fırkalara ayrılması) hakkında var olan rivayetleri, hem Şia ve hem de Ehl-i Sünnet muhaddisleri farklı senetlerle nakletmiştir.

Bütün rivayetlerin metni Müslümanların, Peygamber Efendimizin (s.a.a) vefatından sonra fırkalara ayrılmasına ve bölünmelerine işaret etmektedir. Bu rivayetler mana bakımından bir nevi tevatür haddine ulaşmış durumdadırlar. En azından bu hadislerden bir tanesi senet olarak sahihtir ve bu bağlamda muttasıl, yani raviler zincirinde bir aksaklık gerçekleşmeden Peygamber’e ulaştırılmıştır.

¹ Kuleynî, Muhammed b. Yakup; *er-Ravza mine'l-Kâfi* (Gulistan-ı Âl-i Muhammed), Tercüme ve şerh-i Kumreî, Muhammed Bâkır, c. 1, s. 167-172, Kitapfuruşiyi İslamiyye, Tahran, 1. baskı, h.k. 1382; Muvelli Salih Mazenderanî, *Şerh-i Usul-u el-Kâfi*, Ta'likat: Muhakkık Şe'rani, Tashih: Gaffarî, Ali Ekber, c. 11, s. 440 ve 441, Daru'l-Kutubi'l-İslamiyye, Tahran, h.k. 1388.

² Feyz-i Kaşanî, Muhammed Muhsin b. Şah Murtaza, *el-Vafi*, c. 26, s. 472, Kitaphane-i İmam Emiru'l-Muminin Ali (a.s), İsfahan, 1. baskı, h.k. 1406.

³ Süleymani Aştıyanî, Mehdi, Dirayeti, Muhammed Hüseyin, *Mecmuayı Resail der Şerh-i Ehadis-i ez Kâfi*, c. 2, s. 467-472, Daru'l-Hadis, Kum, 1. baskı, h.ş. 1387.

Ayrıntılı Cevap

Hadis kitaplarında Şia ve Ehl-i Sünnet yoluyla Hz. Peygamber'den (s.a.a.) şu şekilde rivayet edilmiştir: Hz. Musa'nın (a.s.) ümmeti kendisinden sonra yetmiş bir fırkaya ve Hz. İsa'nın (a.s.) ümmeti de kendisinden sonra yetmiş iki fırkaya bölündüler. Benden sonra da ümmetim yetmiş üç fırkaya bölünecektir ve sadece bir fırka *Nâciyye* (kurtuluş ehli) olacaktır. Nitekim Musa ve İsa'nın ümmetleri arasındaki fırkalardan sadece bir fırka nâciyye (kurtuluş ehli) olmuştur.⁴

1- Hadisin Senedi

İbn Hazm'ın içinde bulunduğu bazı İslâm araştırmacıları, yukarıdaki hadisin senet yönünden muteber olmadığını öne sürerek, onu kabul etmemişlerdir. Bir diğer araştırmacı topluluğu ise, bu konu hakkında sessizliği seçerek, onu isbatlama veya reddetme hususunda görüş belirtmemişlerdir. Ebu'l-Hasan Eş'arî ve Fahrüddîn-i Râzî bunlardan bazılarıdır. Üçüncü topluluk, onu kabul eden araştırmacılarıdır ve onlar, bu yetmiş üç fırkayı saymaya çalışarak, kurtuluş ehli fırkayı belirleme çabasına girmişlerdir.⁵

Bu durumda Şia ve Ehl-i Sünnet hadis kitaplarında defalarca rivayet edilmesi ve bundan yararlanılmasını, senet yönünden hadisin doğruluğuna kanıt olarak görmek mümkündür.⁶ Bu nedenle, onun içerik ve delillerini incelemek gerekmektedir ve zaten sonraki iki konuda da bu husus açıklığa kavuşturulacaktır.

2- Hangi Fırkalar ve Ne Zamanda?

Yukarıdaki hadisin delili hususunda ortaya çıkan ilk soru şudur: İslâmî fırkalar arasında yetmiş üç fırkadan maksat hangileridir? Eğer maksat asıl ve temel fırkalar olursa, onların sayısı yetmiş üç fırkadan daha

⁴ Hadisin kaynağı hakkında daha fazla bilgi için; Buhûsün fî'l-Milel ve'n-Nihalkitabının c. 1, s. 21-24 ve 38-39 müracaat ediniz.

⁵ El-FırakBeyne'l-Fırak, s. 6. Kitabın muhakkiki Muhammed Muhyiddin'in önsözünde.

⁶ Buhûsün fî'l-Milel ve'n-Nihal, Cafer Subhanî, c.1 s. 23.

azdır. Ama eğer maksat her bir temel fırka arasındaki bölünme ve dallar olursa, onların sayısı yetmiş üçten daha fazladır.

Bu soruya çeşitli cevaplar verilmiş ve bunlardan ikisi aşağıda şu şekilde örneklendirilmiştir:

a) İslâmî fırkalar hususundaki yetmiş üç rakamı gerçek rakam değildir. Bilakis bu rakam, Hz. Peygamber'den (s.a.a.) sonra İslâm dünyasında ortaya çıkacak fırkaların çokluğuna kinaye şeklinde değinmektedir. Nitekim Tevbe suresinin 80. ayet-i kerimesinde ¹ geçen yetmiş rakamından maksat şudur ki; münafıklar asla ilâhî mağfirete ulaşamayacaklardır ve bu rakamın hakiki anlamı kastedilmemiştir.

Ancak öncelikle Yahudi ve Hristiyan fırkalarını 71 ve 72 rakamlarıyla adlandıran hadisin içeriğinin ardından, İslâm ümmetinin fırkaları hakkında 73 rakamı getirilmiştir. Dolayısıyla hadisin akışı ile yukarıdaki açıklama birbirine uymamaktadır.²

b) Dinler ve mezhepler hakkında tarih yazarlarını bu hadisin İslâmî fırkalara yorumlanması hususunda sıkıntıya düşüren sorun şöyledir: Onlar, hadisi, kendilerinden önce olan fırkalara, yani yaklaşık İslâm tarihinin ilk üç asrında ortaya çıkmış fırkalarla eşleştirmek istemişlerdir. Oysaki hadiste İslâm ümmeti arasında meydana gelecek ayrılıklardan söz edilmektedir; ancak zamanı henüz belirlenmemiştir. Dolayısıyla, hadiste adı geçen rakamın İslâm ümmetinin hayatı boyunca gerçekleşmesi mümkündür. Yani her dönem ve asırda bir fırka ortaya çıkmış ve ardından aynı fırka içerisinde çeşitli dallar ve şubeler vuku bulmuştur. Sonuçta asıl ve temel olan 73 fırka meydana gelir ve her birinin kendine ait alt kolları olabilir. Zira hadis senet bakımından kabul edilecek olursa ve Hz. Peygamber'in (s.a.a.) buyurduğu varsayılırsa, kesinlikle bu durum gerçekleşecektir. Bu durumda da yukarıdaki varsayım onun için mantıklı ve kabul edilebilir bir gerekçe olmaktadır. Her ne kadar mısdağların belirlenmesi ve asıl fırkaların cüzleri

¹ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

“Onlar için ister bağışlanma dile ister dileme. Sen onlar için yetmiş defa bağışlanma dilesen de Allah onları asla bağışlamayacaktır.”

² Buhûsün fi'l-Milel ve'n-Nihal, c.1 s. 35.

ve onun dallarından ayırt edilmesi kesin bir şekilde mümkün olmasa da bizim yukarıda dillendirdiğimiz faraziye bunun en mantıklı açıklamasıdır.³

3- Kurtuluş Fırkası Hangisidir?

Yetmiş üç fırka hadisini nakleden rivayetlerin çoğunda, bir fırkanın kurtuluş ehli olacağı ve diğerlerinin ateş ehli olduğu açıklanmıştır. Bu konu, hadisin içeriği hakkında bir başka hususun ortaya çıkmasını sebep olmaktadır. Şöyle ki, kurtuluş ehli fırka hangisidir? Rivayetlerin bazılarında kurtuluş ehli fırkası için iki özellik beyan edilmiştir:

a) الجماعة / el-Cemaat (Topluluk):

Cemaat kelimesinden kasıt, Yahudi, Hristiyan ve İslâmî olmayan diğer gruplar karşısında yer alan bütün Müslümanlar veya azınlık karşısındaki Müslüman çoğunluktur.⁴ Fakat bunlardan hiçbiri kabul edilebilir değildir. Çünkü birinci nazariyenin gerekçesi, bütün Müslümanların kurtuluş ehli olmasıdır; bu ise hadisin metniyle çelişmektedir. İkinci nazariye de doğru değildir. Zira çoğunluk, kendi kendine hakkaniyet delili sayılamaz. Bilakis, tarih boyunca olaylar sürekli tam tersine süre gelmiştir. Yani peygamberlerin karşısında yer alanlar çoğunluğu oluşturmuşlardır. Nitekim yine Kur'an-ı Kerim'de toplumların çoğunluğunun sapkınlığa düşenler olduğu buyrularak, Hz. Peygamber'e (s.a.a.) hitaben şöyle buyrulmaktadır:

﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾

“Sen çok arzulasan da insanların çoğu iman etmezler.”⁵

Yine şöyle buyrulmaktadır:

﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾

“Onların çoğu ortak koşmadan iman etmezler.”⁶

³ El-Fırak Beyne'l-Fırak'ın Mukaddemesi, s.7

⁴ Nitekim Şehristanî cemaat kelimesini, insanların şariat ve sünnette ittifak etmeleri olarak tefsir etmiştir. (Milel ve'n-Nihal, c.1, s.38-39)

⁵ Yusuf, 103

⁶ Yusuf, 106. ayet

Ve diğer ayetlerde:

﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

“Ancak insanların çoğu bilmez.”¹

﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّاكِرُونَ﴾

“Kullarımdan pek azı şükreder.”²

Buna benzer tabirler de bu görüşün açık kanıtlarıdır. Bunun dışında, çoğunluğun ölçüt olması pratikte de sorunlara neden olur. Çünkü dinler ve mezhepler tarihi boyunca, çoğunluk ve azınlık değişkenlik göstermiştir.

b) ما انا عليه و اصحابي (Benim ve Ashabımın Metodu):

Bu tabir İslâm dini ve şeriatından başka bir şeye yöneltmemektedir. Dolayısıyla kurtuluş ehli fırkanın tanınma ölçüsü olamaz. Zira her bir fırka kendi yöntem ve gidişatının İslâm şeriatı ve Hz. Peygamber’in (s.a.a.) sünnetine mutabık olduğuna inanmaktadır. Nitekim *el-Menar* kitabının yazarı şöyle demektedir:

“Şimdiye kadar kurtuluş fırkası yani; Peygamber ve onun ashabının yöntemi üzere amel eden fırka belli olmamıştır. Çünkü İslâmî fırkalardan her biri, kendisini Peygamber ve ashabının yöntemi üzere bilmektedir.”

c) Sefine (Gemi) ve Kurtuluş Yolu Hadisi

Şia ve Ehl-i Sünnet yoluyla Hz. Peygamber’den (s.a.a.), onun Ehlibeyti’nin (a.s.) Sefinetu’n-Necât (kurtuluş gemisi) olarak tanıtıldığı, rivayet edilmiştir. Nitekim Hâkim, *Müstedrek* kitabında, Ebuzer’den şöyle rivayet eder:

Ebuzer’den rivayette; Peygamber (s.a.a.) Kâbe’nin kapısını tutarak şöyle buyurduğunu duydum:

¹ Yusuf, 21. ayet

² Sebe, 13

ان مثل اهل بيتي فيكم مثل سفينة نوح من قومه ، من ركبها نجا و من تخلف عنها غرق

“Benim Ehlibeytim’in konumu, sizin aranızda, Nuh’un kendi kavmi arasındaki gemisi gibidir. Her kim ona binirse, kurtulur ve her kim ondan yüz çevirirse, boğulur.”³

İbn Hacer hadisin anlamı hakkında şöyle diyor:

“PeygamberEhlibeyti’nin Nuh’un gemisine benzetilmesindeki sebep şudur: Her kim onları sever, onları yüceltir ve Ehlibeyt’in âlimlerinin hidayetinden faydalanırsa, Hakk’a muhalefet etme karanlığından kurtulur ve her kim onlardan yüz çevirirse, İlâhî nimetlere nankörlük deryasında boğulur ve tuğyan zümresinde helak olur.”⁴

d) Sakaleyn (İki Ağırıklı Değer) ve Kurtuluş Yolu Hadisi

Gemi hadisinin dışında, İslâm’ın mütevatir hadislerinden olan Sakaleyn hadisi de kurtuluş yolunu beyan etmektedir. Bu da Hz. Peygamber’in (s.a.a.) itret ve Ehlibeyti’ni takip etmektir. İlginç olan şu ki, Ehl-i Sünnet âlimlerinden el-Hâfız Hasan b. Muhammed Samğânî (650 h.k.), “eş-Şemsu’l-Munîre” adlı kitabında ümmetin ayrılması hususundaki hadisi naklettikten sonra, Müslümanların Hz. Peygamber’den (s.a.a.), kurtuluşa eren fırkayı kendilerine açıklamasını ve böylece onlara tâbî olmalarını rivayet etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.a.) şöyle buyurdu:

”اني تارك فيكم الثقلين ما انتم تمسكتم به لن تضلوا من بعدى ابداء، كتاب الله و

عترتى اهل بيتى انّ اللطيف الخبير نبأني أنهما لن يفترقا حتى يردا على الحوض.”⁵

“Ben size iki değerli emanet bırakıyorum. Onlara sarıldığınız müddetçe benden sonra asla sapmazsınız. Biri Allah’ın kitabı, diğeri de Ehlibeytim’dir. Her şeyden haberdar olan Latif, ve Habîr Allah, bana bu ikisinin havuzun başında benimle buluşuncaya kadar birbirinden kesinlikle ayrılmayacağını bildirdi.”

³ El-Müstedrek a’la’s-Sahihayn, c.3, s.151

⁴ Buhûsûn fî’l-Milel ve’n-Nihal, c.1, s.32

⁵ Buhûsûn fî’l-Milel ve’n-Nihal, c.1, s.32-33

Ziyaret-i Âşura'da Yezid'in Oğlu Muaviye'ye Lanet

Soru

Ziyaret-i Âşura'da yapılan lanetler Yezid'in oğlu Muaviye'yi de kapsıyor. Oysa onun oğlu Muaviye iyi birisi idi. Bu durumda (tezat içerikli olan) Ziyaret-i Âşura nasıl muteber olabilir?

Kısa Cevap

Ziyaret-i Âşura'da Yezid'in oğlu da dâhil bütün Ümeyye oğullarına lanet edilmiştir. Bu arada bazı tarihçiler Yezid'in oğlu ve Ümeyye oğullarından birkaç tanesini yapmış oldukları hizmetlerden dolayı iyi insanlar şeklinde tanıtmışlardır. Bu ise lanet edilmelerine terstir. Zâhirî olarak bir çelişkinin var olduğu görülmektedir oysa gerçekte bu ikisinin arasında herhangi bir tezat ve çelişki bulunmamaktadır. Zira Ümeyye oğullarından maksat fikir ve amel olarak Ümeyye oğullarıyla aynı düşünenler ve aynı şekilde amel edenlerdir. Yani İmamların (a.s) imametinin gasp edilmesine ve şehit olmalarına karşı hoşnut, seyirci kalıp tepki göstermeyen, dolaysız bir şekilde bu işi yapan ve buna sebebiyet veren kimselerdir.

Bu konu Ziyaret-i Âşura'da lanet içeren ibareden önce ve sonraki ibareler üzerinde dikkatli bir şekilde tefekkür edilirse çok açık bir şekilde anlaşılıyor. Zira Ziyaret'e hâkim olan atmosfer zorla ve gasp ile hilafet tahtına oturup Allah'ın nurunu söndürmeye çalışan ve Ehl-i Bey'te (a.s) karşı düşmanlık yapıp bu düşmanlığı toplum içinde yerleştirmek için her çeşit vesileden yararlanan ve hakeza bunlara destek veren, seyirci kalan, bunların yapmış olduğu bu işlerine rıza gösteren ve bunu yapanları savunan kimselere lanet etmek ve onlara beddua etmektir. Buna binaen usulu'l-fıkıhta var olan kaideye göre Ümeyye oğullarının salih olan kimseleri, Ümeyye oğulları kavramının dışında kalırlar. Yani Ümeyye oğulları (Benî Ümeyye) kavramı ilk baştan beri onların iyilerini kapsamadığı için istisna edilmelerine gerek yoktur.

Ayrıntılı Cevap

Yukarıdaki soru iki yönlüdür. Birisi Yezid'in oğlunun akide ve amel durumunun incelenmesi, diğeri Ziyaret-i Âşura'da Benî Ümeyye'ye (Ümeyye oğullarına) yapılan lanetten maksadın ne olduğunu anlamaktır:

Yezid'in oğlu hakkında şunu söylemek gerekir: Tereddütsüz Yezid'in oğlu Muaviye'nin hilafet makamı gasp edildiği için o makamdan kenara çekilmesi olumlu bir iştir. Ama onun bu girişiminin kesinlikle Allah'a karşı şartlarına riayet ederek kesin tövbe edip Allah'ın rahmetine nail olduğuna ve artık Allah'ın lanetini hak etmediği konuma geldiğine dair kesin bir delil değildir. Zira hilafet makamının az bir müddet de olsa gasp edilmesi çok büyük bir günahıdır. Kesinlikle onun bağışlanması için bazı şartlar gerekir. Ömer bin Abdülaziz hakkında da İmam Seccad'dan (a.s) bir rivayet nakledilmiştir. İmam Seccad Abdullah bin Ata'ya şöyle buyurmuştur:

“...O (Ömer b. Abdulaziz) ölecektir. Yeryüzündekiler onun için ağlayacaklar ama gökyüzündekiler ona lanet edecekler.”¹

Zira o hak etmediği bir makamda oturmuştu. Her ne kadar diğer halifelere oranla insana yakışır iyi işler yapmış, güzel girişimlerde bulunmuş ve çok şeyler yapmış ise de durum böyledir. Elbette kesin bir şekilde Yezid'in oğlunun veya Ömer bin Abdülaziz'in Allah'ın rahmetine nail olmadığını söyleyemeyiz.² Her halükârda sadece Allah Teâlâ onların durumundan haberdardır. Ama Ümeyye oğullarından az da olsa bir kısmının has Şialardan olduğu kesindir. Halit b. Sait b. As, Ebu'l-As b. Rabii, Sadu'l-hayr ve buna benzer başka şahsiyetler bunlardan bir kısımdır. Buna binaen Ümeyye oğullarından bazı kimselerin ilahi lanete müstahak olmadıklarını söyleyebiliriz. Şimdi sorunun diğer yönünü inceleyelim.

Ümeyye Oğullarının Tümüne Lanet ve Bu Lanetin Anlamı:

Kur'an'ın çok açık ve net (muhkem) usullerinden birisi şudur: Hiç kimse başka birisinin günahından dolayı kınamaz, dünya ve ahiret azabına maruz kalmaz.³ Eğer bir kimsenin günahın tahakkuk bulmasında et-

¹ Saffar, Muhammed b. Hasan, “Besairud-Deracat”, Kitaphanei Ayetullah Meraşi, Kum, baskı 2, 1404 k. s. 170.

² Bu nedenle Mirza Abdullah Efendi gibi bazı değerli ve saygın âlimlerimiz “Riyazul Ulema” adlı eserinde şöyle buyurmuş: “Ömer b. Abdul-Aziz'e lanet edilmesinin caiz olduğu belli değildir. Seyyid Rezi kendi divanında Ömer b. Abdul Aziz hakkında olan mersiyesinde bir mısra zikrediyor ki bu mısra da onu övüyor ve ondan güzelliklerle konuşuyor.

³ Necm/38 ve 41; “la teziru vaziretun vizre uhra; yani kimse kimsenin günahını taşımayor” cümlesi. Enam Sûresinin 164, İsra Sûresinin 15, Fatur Sûresinin 18 ve Zümer Sûresinin 7. âyetinde zikredilmiştir.

kisi olmamışsa, işlenen günaha rıza göstermemişse veya ona engel olduğu halde o günah tahakkuk bulmuşsa işlenen bu günahın cezası kesinlikle hiçbir şekilde ona yönelmez. Ama eğer işlenen günahın tahakkuk bulmasında bu durumlar söz konusu ise yani günahın tahakkuk bulmasında etkisi olmuş, seyirci kalmış, rıza göstermiş, hoşnut olmuş ise bunların kendisi günahıdır. Eğer azap ve kınama insana yöneliyorsa bunlardan ötürüdür. Başkasının günahından ötürü değildir. Hz. Salih'in (a.s) devesini Semud kavminden birisi boğazladı¹ ama Kur'an-ı Kerim işlenmiş olan bu günahı ve cinayeti hepsine nispetlendiriyor.² Onların hepsinin cinayet işlediklerini ve ilahi azaba müstahak olduklarını söylüyor.³ Zira onlar bu işlenmiş olan günaha ve cinayete rıza gösterdiler. Hz. Ali'nin (a.s) tabiriyle Semud kavminin ortak hoşnutlukları ve kızgınlıkları onları müşterek ve kötü akıbeta maruz bıraktı.⁴

Başka bir beyanla Kur'an ve rivayetler literatüründe bir guruptan ve kabileden sayılıp sayılmamanın ölçüsü, fikri ve ameli bakımdan o gurupla uyum içinde olup olmamaktır. Bilindiği gibi Allah Teâlâ Hz. Nuh'un (s.a) oğlunu onun ailesinden ve ehlinde saymıyor. Onun delili pratikte Hz. Nuh ile uyum içinde olmayışıdır.⁵ Diğer taraftan bizim Peygamberimiz (s.a.a) fiziki olarak peygamberle hiçbir bağı olmayan Selman-ı Farisi'yi Ehl-i Beyt'inden sayıyor.⁶ Bu nedenle İmamlar (a.s) Ümeyye oğullarından iyi olan kimseleri Ümeyye oğullarından saymıyorlar. Örnek olarak Sadu'l-Hayr'a işaret edebiliriz: Ümeyye oğulları hatırlatıldığında Sadu'l-Hayr gibi bir şahıs kadınlar gibi yüksek sesle ağlıyordu. İmam Bâkır (a.s) "Bu kadar şiddetli şekilde seni ağlatan şey nedir?" diye sorunca, o "Ben

¹ Kamer/4; Hz. Ali de (a.s) şöyle buyurmuş: "Gerçekten Semudların devesini bir kişi öldürdü." (Nehcu'l-Belaga, Subhi Salih, hutbe no: 201, s. 319.)

² Araf/77; Hud/65; Şuara/157; Şems/14.

³ "Fakat onlar, onu yalanladılar ve deveyi boğazladılar. Bunun üzerine Rableri, suçlarından dolayı onları helâk etti ve kendilerini yerle bir etti." (Şems/14)

⁴ "Ey insanlar, insanları biraraya getiren tek şey (aralarında) olan hoşnutluk ve nefrettir. Semudların devesini yalnız tek bir kişi boğazladı. Ama Allah Teâlâ azabını hepsine nazil etti. Zira hepsi onun yapmış olduğu bu işten hoşnut ve razı idiler." (Nehcu'l-Belaga, hutbe no: 201, s. 319.)

⁵ "Allah, "Ey Nüh! O, asla senin âilenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim" dedi." (Hud, 46)

⁶ "Selman minna ehlelbeyti; yani Selman biz Ehl-i Beyt'tendir." (Meclisî, Muhammed Bâkır, Biharu'l-Envar, Müessese-i el-Vefa, Beyrut, h.k. 1404, c. 65, s. 55.

Kur'ân-ı Kerim'de melun olarak belirtilen ağaçtanım, o halde nasıl ağlamayayım?" diyor. İmam Bâkır (a.s) ona şöyle diyor:

"Sen onlardan değilsin. Sen biz Ehl-i Beyt'ten olan Emevî'sin, sen Allah'ın söylemiş olduğu şu sözü duymadın mı? Ki şöyle buyuruyor: Bana tabi olan herkes bendendir." ⁷

Sonuç itibariyle Ümeyye oğullarından maksat fikrî ve ameli olarak gerçekten Ümeyye oğullarıyla uyum içinde olan kimselerdir. Yani imametın gasp edilmesine sebebiyet verenler, bu işi bilfiil gerçekleştirenler, bu işe seyirci kalanlar, bu işe razı olanlar ve... İmamların (a.s) ve Şiaların şehadetine sebebiyet veren ve buna seyirci kalan kimselerdir.

Bu konu dakik bir şekilde Ziyaret-i Âşura'da zikredilen lanetten önce ve sonraki ibarelerde tefekkür edilirse açık bir şekilde anlaşılıyor. Zira ziyarete hâkim olan atmosfer zorla ve gasp ile hilafet tahtına oturup Allah'ın nurunu söndürmeye çalışan ve Ehl-i Beyt'e (a.s) karşı düşmanlık yapıp toplum içinde bu düşmanlığı yerleştirmek için her çeşit vesileden yararlanan ve hakeza bunlara destek veren, bunların yapmış olduğu işe rıza gösteren ve bunları savunan kimselere lanet etmek ve onlara beddua etmektir. Buna binaen usulü'l-fıkıhtaki kurala göre Ümeyye oğullarının salih ve iyi olan kimseleri, Ümeyye oğulları kavramının haricindedirler. Yani Ümeyye oğulları kavramı zaten ilk baştan beri onların iyilerini kapsamıyordu.

Mirza Ebul-Fazl Tahranî (Allah kendisine rahmet etsin) Ziyaret-i Âşura'ya yazmış olduğu şerhte bu açıklamayı kabul ederek bunun için iki delilde zikrediyor:

1- Benî (oğulları) Ümeyye'ye izafe edilmiş (yani Ümeyye oğulları denilmiş), izafe ise ahitte olan hakikattir. Yani Ümeyye oğullarından, ahdin içine girmiş olan Ümeyye oğullarıdır. Bunlardan maksat da Ehl-i Beyt ile düşman ve onlardan nefret eden kimselerdir.

2- Bir rivayette Masum İmam (a.s) Benî Ümeyye (Ümeyye oğulları) kelimesini kullanmış, devamında onu Ebu Süfyan'a, Muaviye'ye ve Mervan'a tatbik etmiştir.⁸

⁷ Biharu'l-Envar, c. 46, s. 337; Şeyh Mufid, *el-iẖtis̱as*, Kongre-i Cihan-i Hizare-i Şeyh Mufid, Kum, 1. baskı, s. 85.

⁸ Tahranî, Mirza Ebu'l-Fazl, *Şifau's-Sudur fî Şerh-i Ziyareti'l-Aşura*, intş. Murtazevi, 1. baskı, h.ş. 1376, c. 1, s. 255-263.

Sonuç itibariyle Yezid'in oğlu Muaviye'nin ilahi lanetin kapsamına girmediğini varsayabiliriz. Buradaki makam karinesine dayanarak lanet edilen Benî Ümeyye'den kastın onlardan özel bir topluluktur, Yezid'in oğlu Muaviye onlardan sayılmamaktadır, diyebiliriz.¹

Zuhur Öncesindeki Kıyamlar

Soru

Sahife-i Seccadiye'nin senedi bölümünde İmam Cafer Sadık'tan (s.a) nakledilen bir hadiste zuhur öncesi her kıyamın, İmamların ve Şia'nın zorluk ve sıkıntıya girmesine sebep olacağı bildirilmiştir. Bu hadisin İslâm İnkılâbıyla nasıl bağdaştırılacağı konusunu açıklayınız.

Kısa Cevap

Bu sorunun cevabında kısaca şöyle dememiz gerekir:

1- Bu hadisler takiyye ortamı veya başka özel şartlardan dolayı silahlı kıyamların bir faydasının olmadığı dönemlerde beyan edilmiştir. Bunun yanı sıra bazı kıyıamları da teyit eden hadisler mevcuttur.

2- Söz konusu rivayet silahlı kıyamlar ve inkılâplar hakkındadır. Ama diğer ıslah hareketlerini reddetmemektedir. Ehl-i Beyt İmamlarının da kendi hayatları döneminde bu tür hareketlere öncülük ettikleri görülür.

İslâm İnkılâbının oluşum sürecini ve İnkılâbın liderinin ve kurucusunun görüşlerini incelediğimizde bu kıyamın liderinin ilke olarak silahlı kıyama desteklemediği görülür. İran İnkılâbı da silahlı kıyamlar kategorisinde değerlendirilmez. Buna göre bu inkılâbın bu ve benzeri hadislerle çelişkisi asla söz konusu olmaz.

Ayrıntılı Cevap

İran İslâm İnkılâbı gibi önemli bir kıyamın dini ve Kur'ani ölçülerle uyum içinde olup olmadığı konusunu incelemede sadece bir hadisle

¹ Daha fazla bilgi edinmek için bkz. Turhan, Kasım, *Nigeriş-i İrfani, Felsefi ve Kelami bi Şahsiyet ve Kıyam-i İmam Hüseyin (a.s)*, s. 279-291.

yetinerek böyle büyük bir hareketin doğruluk veya yanlışlığı hakkında görüş ortaya atmamalıyız. Böyle bir değerlendirme için dinî metinlerin tümünü ve İmamların çeşitli dönemlerde amelî siyerini dikkate almalıyız. Ancak bu yolla dakik ve doğru bir sonuca ulaşabiliriz.

Bu yüzden biz bu konuyu genel bir çerçevede birkaç bölümde tahlil edeceğiz:

1- Sahife-i Seccadiye'nin mukaddimesinde yer alan hadis bütün İnkılâpçı ve silahlı hareketler hakkında şüphe oluşturabilir mi?

2- Hz. Mehdi'nin zuhurundan önce her türlü değişimci hareketi yasaklayan hadisler hakkındaki yorum nedir?

3- Önceki iki konuya nazaran İmam Humeyni gibi dine bağımlı âlimler niçin devlet aleyhtarı hareketlerde bulunmuş ve devrim yapmışlardır?

Bu konuları inceledikten sonra ancak gerekli sonuca varabiliriz,öyleyse şimdi bu soruları inceleyelim:

1- Sahife-i Seccadiye'nin mukaddimesinde yer alan bu hadisi senet açısından tartışılmaz bilsek ve bu hadisin altıncı İmam'dan geldiğini kesin olarak kabul etsek bile hadisin metnine dikkat ettiğimizde Hz. Mehdi'nin kıyamından önceki her harekete şüphe ve gölge düşürecek bir içeriğe sahip olmadığını görürüz. Şu iki noktaya dikkat ediniz:

a) Aynı hadiste İmam Cafer Sadık'ın Yahya b. Zeyd'in kıyamını ve şehit oluşunu duyduktan sonra çok üzüldüğü ve ağladığı geçmektedir. Eğer bu hareketi tamamen yersiz ve Şia'nın genel çıkarına muhalif biliyorduyorsa niçin onun yenilgisi için bu kadar üzülmüş ve ağlamıştır?

Elbette bunun sebebinin amcaoğullarından biri olduğu için kaynaklanan acıma hissi olduğu ve bu ağlamanın onun inkılâpçı hareketini desteklemek anlamına gelmediği söylenebilir. Böyle bir cevabı kabul etsek bile ikinci nokta karşımıza çıkmaktadır.

b) Bu hadiste İmam Sadık'ın şöyle dediği nakledilmiştir:

“Biz Ehl-i Bey'ten hiçbir kimse Mehdi'nin kıyamından önce, kendisi belalara duçar olmadan ve kıyamı bizi ve Şia'mızı daha fazla sıkıntıya sokma-

dan zulümle mücadele etmek ve hakkı desteklemek için kıyam etmemiştir ve etmeyecektir.”¹

Eğer hadisin Arapça metnine bakacak olursak “*Lâ yehrucu*” tabirinin yanı sıra “*mâ herece*” tabirinin de yer aldığını görmekteyiz. Buna dayanarak hatta masumların kıyamının da istisna edilmediğini, bu hadise göre İmam Cafer Sadık’tan önceki kıyamlarda da şüphe edilmesi gerektiğini görmekteyiz. Oysa bunun yanlış olduğu ortadadır!

Acaba sizce Cafer Sâdık, Hz. Ali’nin savaşları ve İmam Hüseyin’in kanlı kıyamına da mı olumlu bakmıyordu?

Yukarıdaki hadisin mutlaklığına bakılacak olursa bu iki hareketi de kapsamına alır, oysa kesin olarak bu iki hareket hakkında İmam Cafer Sadık’ın (a.s) görüşü bu değildir.

Buna göre Sahife-i Seccadiye’nin rivayetini bütün ıslahçı hareketleri değerlendirmek için bir ölçü olarak kabul edemeyiz. Bu hadisin takiye şartlarında söylenmiş olması mümkündür veya bu tabirle bu hareketlerin asıl ve nihaî sonuca varmayacağı, ideal hâkimiyetin sadece Hz. Mehdi’nin kıyamı sayesinde oluşabileceği ifade edilmek istenmiş olabilir. Ondan önceki kıyamların, farz bile olsalar sürekli Şia’nın dünyevî sıkıntılarını artıracak nitelikte olduğu açıklanmak istenmiştir. Elbette bütün bunlar tam bir suskunluğa girmenin ve tamamen sessiz kalmanın cevazı sayılmaz. Çünkü bizler kendi görevimizi yerine getirmekle görevliyiz, sonuca varmakla mükellef değiliz. Nitekim İmam Humeynî, Şehit Ayetullah Saidî’ye hitaben şöyle demiştir: “İnsan ilahi vazifelerine amel etmeye muvaffak olursa neticeye ulaşmış sayılır; ister istenen sonuç ulaşsın ister ulaşmasın.”²

İlerideki bölümlerde de bu konuya değineceğiz.

2- Sizin işaret ettiğiniz hadisten başka, aynı manayı teyit eden diğer hadisler de vardır. Örneğin bazı hadislerde şöyle tabirler yer almıştır: On ikinci İmam’ın zuhurundan önce dikilen her bayrağın sahibi tağuttur.³

¹ Sahife-i Seccadiye, s. 20 El-Hadi yay. Kum

² Sahife-i İmam, c. 2 s. 86

³ Hürr-i Amili, Muhammed b. Hasan, Vesailu’s-Şia, c. 15 s. 52, H. 19969, Alu’lbeyt kurumu yay. Kum, 1409

Veya kanatları çıkmadan uçmaya çalışan civcive benzer bu durumda çocuklara oyuncak olur⁴vd.⁵ Dikkat etmek gerekir ki bu hadisler, zalim Emevi hanedanının hâkimiyeti yüzünden her türlü karşıt hareketin ve kıyamın, genelin kabulüne mazhar olduğu bir döneme aittir. Çoğu zaman bu hareketlerin öncüleri ilahi ve doğru bir niyete sahip kişiler değillerdi. Örneğin Haricilerin geri kalanları yanlış bir yolda olmalarına rağmen bu dönemde Emevi yöneticilerine karşı kıyam emişlerdir.

İmamlar kendi takipçilerini aydınlatmak için her değişimin mutlaka yapıcı olacağına dair bir garantinin olmadığı gerçeğine işaretle onları bu hareketlere uymaktan sakındırmışlardır. Bu ise sınırlı da olsa bütün inkılâpçı hareketleri reddetmek anlamına gelmez. İmam Cafer Sadık'tan (a.s) aşağıda nakledeceğimiz bir diğer hadise baktığımızda bu sonucu çıkarmamız kolay olur.

İmam şöyle buyurur:

“Eğer inkılâpçı bir hareketle karşılaşırsanız kendiniz en uygun olanı seçmeye daha evlâsınız. Ancak bu hareketinizin son hedefinin ne olduğuna dikkat etmelisiniz. Sadece Zeyd b. Ali'nin kıyamını kendinize bir dayanak kılmamalısınız. Çünkü Zeyd bilgin ve âlim ve doğru konuşan bir insandı. O, şahsi hedefler uğruna kıyam etmedi. O sadece sizi Ehl-i Beyt İmamlarına uymaya çağırdı. Eğer zafere erişseydi kesin olarak bu ahbine vefa ederdi...”

Bu hadisin devamında İmam silahlı kıyamı o şartlarda uygun görmeyerek Hz. Mehdi'nin son kıyamı hakkında bazı açıklamalarda bulunmaktadır.⁶

Bütün bu hadislerden anlaşılan nokta, Allah'ın takdirinin, insanlığın son ve kâmil ıslahının Hz. Mehdi tarafından gerçekleşmesi yönündedir. Böyle bir şeyi diğerlerinin iddia etmesi gerçekleşmeyecek bir slogandan ibarettir. Ancak böyle bir takdirin oluşu mümin kişilerin kendi güçleri düzeyinde kendi toplumlarını düzeltmek için çalışmalarıyla çelişmez. Aksi takdirde Hz. İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamı bile şüpheli sayılır. Çünkü Hz. Mehdi'nin kıyamından önce gerçekleşmiştir.

⁴ a.g.e, s. 51, hadis 19965;

⁵ *Vesailu's-Şia* kitabını 15 cildinin 50. sayfasında Hüküm'ül-Huruc Bissayf Kable Kıyamı el-Kaim başlığı altında bir fasıl vardır bu tür hadisleri orada bulabilirsiniz.

⁶ Hürri-i Amuli, Muhammed b. Hasan, *Vesailu's-Şia*, c. 15 s. 50 -51 H. 19964

Elbette bu sınırlı ıslah hareketleri de sadece güçlü imana sahip ilahi hedefler yolunda gerçekleştiği takdirde teyit edilir. İmam Humeynî bu noktaya dikkat ederek şöyle demiştir: “Evet, dünyayı adaletle doldurmak hedefini biz gerçekleştiremeyiz. Eğer gücümüz olsaydı yapardık. Ama gücümüz olmadığı için O imam’ın gelmesi gerekir. Şimdi âlem zulümle dolmuştur. Siz âlemde bir noktadan ibaretsiniz âlem zulümle dolmuştur. Eğer biz bu zulmün önünü alabilirsek almalıyız; bu bir görevdir.”¹

Sahife-i Seccadiye’nin sahibi İmam Zeynelabidin’den nakledilen şu hadis de bizim bu sözümüzü desteklemektedir.

İmam Zeynelabidin (a.s) Mekke yolunda Ubbad el-Basrî ile karşılaşır ve Ubbad İmam’a şöyle der:

“Cihadı ve zorluklarını bırakıp Hacca ve rahatlığına yöneldin. Oysa Yüce Allah, “Allah müminlerden, canlarını ve mallarını, cennetin kendilerine verilmesi karşılığında satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler ve ölürlər. Bu; Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’ân’da O’nun kendi üzerine aldığı hak bir vaattir. Ahdinde (verdiği söze) Allah’tan daha sadık kim var? O halde yaptığımız bu alışverişten dolayı sevinin. İşte bu, büyük bir başarıdır.” (Tevbe/111) diye buyurmaktadır.” İmam (a.s) ona şu cevabı verir: “Âyetin sonrasını da oku.” O âyetin devamını okur:

“(O müminler;) Tevbe edenler, ibadet edenler, (Allah’a) hamd edenler, (Allah yolunda) dolaşıp duranlar, rûkû edenler, secde edenler, marufu emredenler, münkerden sakındıranlar ve Allah’ın koyduğu sınırları koruyanlardır. Müminleri müjdele!”

Bunun üzerine İmam şöyle buyuruyor:

“Bunlar -yani âyette işaret edilen niteliklere sahip müminler- ortaya çıktıkları zaman, hiçbir şeyi cihada tercih etmeyiz.”²

O dönemde zahirde müslüman olan savaşçılar iki guruptan ibarettiler: 1- Ülkeleri fethetmekle uğraşan Ümeyyeoğullarının ordusu. 2- Havariçler gibi doğru olmayan bir görüş ve ilahi olmayan bir niyetle Ümeyyeoğullarına karşı mücadele eden guruplar. Bu iki guruptan hiçbiri yukarı-

¹ Sahife-i İmam, c. 21, s. 16-17 ve c. 3, s. 339-340.

² Kuleynî, Muhammed b. Yakub, *el-Kâfi*, c. 5, s. 22, Darul-Kutub el-İslamiye yay. Tahran, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakih*, c. 2, s. 141; *Menakıb-ı Âl-i Ebî Talib*, c. 4, s. 173.

daki âyetle açıklanan ölçüleri taşıyorlardı. Bu yüzden İmam Zeynelabidin cihadın değerine gölge düşürmeden her mücadele ve savaşın cihat olmadığını açıklamışlardır. İmam Kur'ân'a dayanarak bir takım ölçüler ortaya koymuştur. Bu ölçüleri taşıyan kişiler kıyam ve cihat için ortaya çıktıklarında onların yanı sıra cihat etmek elbette ki daha değerli bir iş sayılacaktır.

Şimdi İran İslâm İnkılâbının önderi İmam Humeynî'nin ve bu İnkılâp'ta şehit düşen şehitlerden çoğunun bu özelliklere sahip olduklarını nazara alarak cevabımızın son bölümüne gelelim:

3- Doğru bir sonuca varmak ve İmam Humeynî'nin İslâm İnkılâbının liderliğini niçin kabul ettiği sorusuna ulaşmak için yukarıda işaret edilen rivayetlerden başka diğer birtakım konulara da dikkat etmemiz gerekir. Bu konulardan bazıları şöyledir:

a) Zahirde yönetimi ele geçirmek için bir çaba göstermeyen Masum İmamlar da devlete benzer bir takım faaliyetlere başvurmuşlardır. Başka bir ifadeyle baştaki gayrı meşru hâkimiyete paralel bir sistem oluşturmuşlardır. Örneğin İslâm toplumunun her yöresinde temsilcileri olmak, Şia'yı kendi yargı işlerinde devlet mahkemelerine başvurmaktan sakındırmak, bu tür işleri kendi temsilcileri vasıtasıyla çözmek ve çeşitli vergiler almak,³ işte bütün bunlar bu paralel çabalardan sayılır ki bu tutumları yüzünden zalim yöneticiler onların varlığına tahammül etmemiş ve onları şehit etmeye çalışmıştır.

Bir rivayette yer aldığına göre kendisi seyyidlerden olan bir ispiyoncu Harun Reşid'e hitaben şöyle diyor: "Ben şuna şaşıyorum, sanki bizim aramızda iki halife vardır. Onlardan biri Musa b. Cafer'dir. Bir takım vergileri Medine'de ona gönderiyorlar. Diğeri de sensin, Irak'ta vergileri toplamakla meşgulsün."⁴

İran İslâm Cumhuriyeti'nin kurucusu olan İmam Humeynî (r.a) Ehl-i Beyt İmamlarının (s.a) bu tavrını şöyle değerlendiriyor: "Eğer İmamlarımız evlerinde otursalardı ve halkı Ümeyye oğullarına veya Abbas oğul-

³ Bkz. *Vesailu's-Şia*, c. 27, Sıfatu'l-Gazî bâblarından birinci bâbın hadisleri.

⁴ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, c. 48, s. 239, Muessesetu'l-vefa, Beyrut, 1404.

larına davet etselerdi onların saygıları korunurdu. Onları başları üzerinde tutarlardı. Ama onlar gördüler ki İmamlar alenen savaşmaya güçleri olmadığından ve şartlar buna elverişli olmadığından yeraltı çabalarla bunları yok etmeye çalışıyorlar. Bu yüzden bunları yakalayıp hapislere tıkdılar. Bazıları on yıl hapiste kaldı. Acaba İmam Musa b. Cafer'i namaz ve orucu yerine getirdiği için mi hapse tıkdılar? Namaz kılıyor veya oruç tutuyor diye mi? Veya Harun Reşid'le uzlaşmaya zulmün her türlüşüne baş eğmeye davet ettiği için mi tutukladılar? Yoksa mesele daha farklı bir şey miydi? Onlar onun tehlikeli olduğu ve devletleri ve güçleri için tehlike oluşturduğunu gördükleri için mi onu tutukladılar ve hapse attılar eziyetler edip sürgüne gönderdiler?¹

Bu tahlile göre gerçek Şia zuhuru beklemek bahanesi ile asırlar ve bin yıllar boyunca suskunluk içinde yaşayamaz.

b) Bizim hadislerimizde yer alan birçok açıklamalarda Hz. Mehdi'nin kıyamından önce gerçekleşecek ıslah uğruna girişilen kıyamlardan söz edilmiş ve bu kıyamlar teyit edilmiştir.

Bu hadislerden birinde doğudan kıyam edecek bir guruptan söz ediliyor ki bunlar kendi kıyamlarıyla Hz. Mehdi'nin kuracağı devlet için gerekli ortamı hazırlayacaklar.² İmam Humeyni de İran İslâm İnkılâbı'nın söz konusu kıyam olmasını temenni ediyordu. Şöyle diyordu: İnşallah bu İnkılâbın yayılması ile şeytani güçler münzevi olacak ve mustazafların hâkimiyeti kurulacak ve son dönem Hz. Mehdi'nin evrensel devleti için gerekli zemin hazırlanacaktır.³

Veya bazı hadislerde zuhurdan önce Yemenli birinin kıyamı müjdenilmiş ve Şia'nın onu desteklemeleri istenmiştir. Ve...⁴

c) Masum İmamlar gaybet döneminde fakihleri kendi temsilcileri olarak tanıtmışlardır.⁵ Doğal olarak genel beklenti onların Ehl-i Beyt'in yolunu devam ettirmeleridir. Bu yüzden gaybet dönemi boyunca din bilginlerinin ıslah hareketlerinde önemli rolleri olmuştur. Hatta İslâm

¹ *Sahife-i İmam*, c. 4, s. 21.

² *Biharu'l-Envar*, c. 51, s. 87.

³ *Sahife-i İmam*, c. 15, s. 348-349.

⁴ *Biharu'l-Envar*, c. 52, s. 230.

⁵ *Vesailu's-Şia*, c. 27, s. 131, H. 33401.

İnkılâbını tenkit edenler bile mercilik makamında oturarak küçük çapta devlet örneği teşkilat kurmaya çalışmışlardır. Bunlar kendilerine has yöntemlerle ıslah yolunda çalışmış ve bu işleri Ehl-i Bey'tin yöntemine ters bilmemişlerdir.

d) Kesin olarak şöyle dememiz gerekir: Eğer gaybet döneminde cihad-ı ibtidaî (davet cihadı) meşru olmasa bile hiçbir fakih ve din bilgini iç ve dış düşmanların saldırılarına karşı Müslümanların kendi can, mal ve namuslarını savunmak için gerektiğinde silahlı savaşa başvurmalarını yasak bilmiyor, hatta bunu kesin bir farz olarak değerlendiriyorlar. İran, İnkılâp öncesinde iç ve dış düşmanların taarruzuna uğramıştı. Kuşkusuz tesettürün zorla yasaklanmaya çalışılması, buna müteakip kadınlarının tesettürünü savunmak için Hz. İmam Rıza'nın hareminde toplanan kişilerin vahşice saldırıya uğramaları ve kapitülasyon ve İran'da şahlık nizamının 2500. yılının kutlanması gibi açıkça düşmanların İslâm'ı hedef aldığı olayları unutmuş değiliz.

e) Yukarıda işaret ettiğimiz İslâm aleyhine tezgâhlananlara ve İran'da birçok grubun silahlı mücadele yolunu seçmesine rağmen İnkılâbın asıl önderliğini üzerine alan İmam Humeynî (r.a) İmamların yöntemlerine istinaden silahsız mücadele yöntemini seçmişti. İslâm İnkılâbı döneminde birçok baskılara ve direktmelere rağmen (Sahife-i Seccadiye'nin mukaddimesinde söz konusu edilen ve reddedilen) silahlı mücadele yöntemine başvurmaya izin vermemiştir. Elbette baştaki yönetim bir takım kan dökmelemler ve cinayetlere başvurmuştur ki bu işlerin sorumluluğu onların kendilerine aittir.

Örneğin İmam Humeyni 1978 yılında *Figaro* dergisiyle yaptığı röportajda “Silahsız mücadele yöntemini değiştirmedigini açıklamıştır.”⁶

Sonuç olarak şöyle demek gerekir: “Pehlevî Rejiminin girişimleri ona karşı silahlı mücadeleyi meşru kılacak şekilde olmasına rağmen İmam Humeyni kendi has dirayet ve tedbiri ile uysal ve silahsız protestolar düzenledi ve sonuçta İslâm İnkılâbı zafere ulaştı. Gerçi bu süreçte birçok kişilerde şehit oldular. Ama şuna dikkat etmek gerekir ki İran İnkılâbı silahlı bir kıyam değildi geniş ve ıslahçı bir toplum hareketiydi ki hiçbir ayet ve

⁶ *Sahife-i İmam*, c. 4, s. 3.

hadis onu reddetmemektedir. Eğer kan dökücü Pehlevî Rejimi bazı kişileri şehit ettiyse de bu, silahlı bir kıyama başvurmada sadece dönem yöneticilerinin beğenmediği tutumları olduğundan hâpislere tıkanan ve çeşitli işkencelere maruz kalan sonunda şehit olan Ehlibeyt İmamlarının yöntemini kullandığı içindir.

Tarih ve Siyre

Abdullah bin Mesud

Soru

Mümkünse Abdullah b. Mesud hakkında bilgi veriniz. Acaba Ehl-i Beyt'e muhabbeti var mıydı? Hz. Ali'nin (a.s) imametini kabul eden ve savunarlardan mıydı?

Kısa Cevap

Abdullah b. Mesud, Peygamber'in (s.a.a) ashabındandır ve İslâm'ın ilk dönem savaşlarından birçoğuna katılmıştır. Abdullah Peygamber'e çok yakındı ve daima onun yanındaı. O Kur'ân karisiydi, aynı zamanda mushaf sahibiydi (yani kendi yazdığı mushafı vardı). Peygamber (s.a.a) Efendimiz ve Hz. Ali onu iyilikle yâd etmişlerdir, onun Ehl-i Beyt'e muhabbet ve sevgi beslediğini ispatlamak rahatlıkla mümkündür. O'nun Hz. Ali'nin Peygamber'den (s.a.a) sonraki halifesi olduğunu kabul edip etmediği konusuna gelince bu konu rical âlimleri arasında ihtilaflı bir konu olmasına rağmen bize göre Peygamber'e (s.a.a) olan yakınlığını, Hz. Ali'nin (a.s) onu iyilikle yâd etmesini, Seyyid Murtaza'nın onu övgüyle anmasını ve Merhum Tusterî'nin onunla ilgili olarak naklettiği rivayeti dikkate alarak, onun Hz. Ali'nin (a.s) imametini kabul edip savunduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıntılı Cevap

Abdullah b. Mesud Peygamber Efendimizin (s.a.a) ashabındandı. İbn Mesud veya İbn Ümm-i Abd künyeleri ile meşhurdur. O Peygamber'in

(s.a.a) davetinin ilk yıllarında Müslüman oldu ve Kur'ân'ı Mekke'de Kureyş kabilesinin başkanlarının yanında yüksek sesle okudu. Habesh'e hicret eden muhacirler arasında yer alan İbn Mesud İslâm'ın ilk yıllarında çıkan Uhud, Bedir, Hendek gibi bütün savaşlara katıldı. Vaktinin çoğunu Peygamber'le (s.a.a) geçirir ve ona hizmet ederdi. Peygamber'in (s.a.a) bastonunu kendisine verir ayakkabılarını hazırlardı. Sürekli Peygamber'in (s.a.a) evine gidip gelirdi. Bir gün Peygamber'in (s.a.a) huzurunda ağaca çıktı ve ahashap zayıflığından dolayı ona güldüler Peygamber (s.a.a) bunu görünce şöyle buyurdu:

“Bu adımlar amel terazisinde (ağırlık yönünden) Uhud dağı gibidirler.”

Başka bir yerde Peygamber Efendimiz Hz. Ali'ye şöyle buyurdu:

“Eğer kimseyle meşveret etmeden birisini diğerlerine emir ve komutan olarak atamak istersem o İbn Mesud'dur.”

Hz. Ali de (a.s) İbn Mesud anıldığında onu övgüyle yâd ederdi. Hz. Ali Kûfe'ye geldiği zaman İbn Mesud hakkında halka sordu onlar dediler ki:

“Çok güzel ahlaklıydı, öğretme konusunda ondan daha yumuşak kimseyi görmedik.” Sonra Hz. Ali söylenenlere ek olarak şöyle buyurdu: “O Kur'ân'ı çok güzel okurdu, onun helâline ve haramına uyardı ve Peygamber'in (s.a.a) sünnetini çok iyi bilirdi.”

İbn Mesud, Ömer İbn Hattab zamanında Kûfe'nin valisi oldu ama Osman'ın onunla arası iyi değildi. O hicrî 32. yılda altmış küsur yaşında Medine'de vefat etti ve Cennetu'l-Baki mezarlığında toprağa verildi.¹

Yukarıda İbn Mesud'un biyografisinden kısa bir bölüm sunduk. Onun Ehl-i Beyt'in imametini kabul etmesi ve Şia olup olmadığı hakkında şöyle diyebiliriz:

Bu konuda çeşitli görüşler vardır. Ama büyük şahsiyetlerden olan Seyyid Murtaza *el-Şafi fi'l-İmamet* kitabında onu övüp yücelterek şöyle söylemiştir: “Hiç şüphesiz İbn Mesud sahabenin ileri gelenlerinden ve ta-

¹ İbn Sa'd, *Tabakatu'l-Kubra*, c. 3, s. 112-119, Beyrut, 1. baskı, 1410, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

haret, fazilet ve iman ehliydi. O daima Peygamber'i över ve Peygamber (s.a.a) de onu överdi.”²

Değerli araştırmacı Allâme Mamakanî “Tenkihu'l-Makal” kitabında onu iyilikle anmış ve şöyle demiştir: “İbn Mesud'un Ehl-i Beyt dostu olduğuna ve diğerlerinin hilafetini kabul etmediğine delalet eden çeşitli deliller vardır. Onlardan bazıları şunlardır:

1. İbn Mesud, Ebu Bekir'in hilafetine karşı çıkan on iki kişiden biriydi ve muhalefesinde Peygamber'in Ehl-i Beyti'nin hilafete daha layık olduklarını, Ali b. Ebi Talib'in hakkı olan ve Allah'ın ona has kıldığı hilafetin ona iade edilmesi gerektiğini söylemiştir.

2. İbn Mesud Hz. Fatma Zehra'nın cenaze törenine katılan kimseler arasındaydı. Oysa bu olay Şia'ya mahsus sırlardandı, o Peygamber'in değerli kızına namaz kılanlardan biriydi. Bu onun Şia olduğunu ve Ehl-i Beyt'in ona teveccüh ettiğini gösterir.

3. O Ebuzer'in cenazesine namaz kılanlar arasındaydı. Ona gusül verdi ve kefenledi. Peygamber Ebuzer'e, mümin kimseler tarafından gusül verilip kefenlenip defnedileceğini haber vermişti.

4. İbn Mesud Peygamber'den doğrudan hadis nakletmiştir. Bu hadislerde Peygamber'den sonra gelecek halifelerin on iki kişi olduklarını ve onların Hz. Ali ve çocukları olduklarını açıkça beyan eder. Elbette kendi naklettiği rivayeti kabul etmemesi ve ona inanmaması mümkün değildir.³

Tabi bunun yanında bazı rical âlimleri onun Ehl-i Sünnet'ten olduğunu iddia etmişler ve onun Hz. Ali (a.s) ile olan ihtilaflarını buna delil göstermişlerdir. Örneğin onun, miras babında verdiği fetvalar Hz. Ali'nin görüşlerine karşıydı. Yine Kur'an kıraatinde onun kıraati ile Ehl-i Beyt'in kıraati arasında ihtilaflar vardır, yani Ehl-i Beyt onun kıraatini onaylamıştır. Bunun yanı sıra İmam Muhammed Bâkır'dan (a.s) nakledildiğine göre şöyle buyurmuştur:

² Seyyid Murtaza, *eş-Şafi fi'l-İmame*, c. 4, s. 283, Tusteri'nin Kamusu'r-Rical kitabından alıntı, c. 6, s. 600.

³ Mamakanî, *Tenkihu'l-Makal fi İlmi'r-Rical*, c. 2, s. 216, Tahrân.

“İbn Mesud muevezeteyn (Nas ve Felak) sûrelerini Kur’ân’dan çıkardı. Oysa babam (İmam Seccad) şöyle buyurdu: İbn Mesud bu konuda sadece kendi görüşüyle hareket etmiştir.”¹

Merhum Allâme Tusterî, İbn Mesud’un Şia olduğuna işaret eden delilleri reddederek şöyle der:

Ebu Bekir’in hilafetini kabul etmeyen on iki kişinin adı “İhticac-ı Tabersî” gibi kaynaklarda da gelmiştir ama İbn Mesud onlar arasında yer almamıştır. Diğer taraftan onun Hz. Ali ile muhalefet ettiği kaynaklarda sabittir ve İbn Mesud’un, ben yaptığım işlerde Selman ve Ebuzer gibi imamımdan izin almıyordum ama şimdi tövbe ediyorum” sözü haber-i ahad-ıdır ve ona istinat etmek mümkün değildir.²

Merhum Ayetullah Hoî, Mu’cem kitabında onu Hz. Ali’nin (a.s) dostlarından biri olarak görmüyor ve şöyle diyor: Hz. Ali’nin takipçilerinden değildi ama Kamilu’z-Ziyarat kitabının senedinde o da yer aldığı için vesakatine (doğru sözlü olduğuna) hüküm vermek mümkündür.³

Sonuç olarak İbn Mesud’un faziletlerini ve onun Peygamber’le (s.a.a) olan yakınlığını göz önüne alarak Ehl-i Beyt’in muhabbet ve sevgisini taşıdığını rahatlıkla ispat etmek mümkündür ama onun Hz. Ali’nin Peygamber’den (s.a.a) sonraki nass gereği Peygamber’in halifesi olup olmadığına inandığı konusu her ne kadar rical âlimleri arasında ihtilaflı bir konu olsa da, Peygamber’e (s.a.a) olan yakınlığını, Hz. Ali’nin onu iyilikle yâd etmesini, Seyyid Murtaza’nın onu övgüyle anmasını ve merhum Tusterî’nin onunla ilgili olarak naklettiği rivayeti dikkate alarak, Hz. Ali’nin imametini kabul edip savunduğunu söyleyebiliriz.

Abdullah bin Sebe Masalı

Soru

Şia âlimleri Abdullah b. Sebe ile ilgili tarihte beyan edilenleri –bu naklin aktarıcıları silsilesinde Seyf b. Ömer olduğu gerekçesiyle- reddedip

¹ Ali b. İbrahim Kummî, *Tefsir-i Kummî*, c. 2, s.450.

² Muhammet Taki, Tusterî, *Kamusu’r-Rical*, s. 600-608, c. 6, Kum.

³ Hoî, Ebu’l-Kasım, *Mucemu Ricali’l-Hadis*, c. 10, s. 322, 1. baskı, 1398, Kum.

onu yalan uyduran meşhur biri olarak tanıtmaktadırlar. Onun bu vasıfla şöhret kazanmasına neden olan bu uydurulan yalanlardan kaynak verecek birkaç örnek sunmanızı rica ediyorum.

Kısa Cevap

Gerçek İslâm Şiiliğin kendisidir. Hz. Ali (a.s) onun öğretilerini Allah Resulü'nden (s.a.a) almış ve takipçilerine ulaştırmıştır. Şia düşüncesinin Abdullah b. Sebe adındaki Yahudi bir şahsa dayandırılması akli ve nakli deliller ile tamamıyla yalandır. Bu hikâyenin aktarıcısı sıfatıyla “Seyf b. Ömer” in varlığı bu iddianın boş oluşunun delillerinden biridir. Yalnızca bu delil iddiamıza yönelik doğru bir tanık olacak niteliktedir. Çünkü Seyf b. Ömer sadece Şia âlimleri arasında itibarsız değildir, bilakis birçok Ehl-i Sünnet âlimi de onun hadislerini zayıf bilmiş ve kendisinin yalan uydurduğunu söylemişlerdir. Bazıları da onu hadislerde oynama yapan bir zındık (Manevî mezhebine mensup) bilmiştir. Bu şahıs, âlimler nezdinde itibarsız olması nedeniyle onun kitap ve aktarmaları da değerden yoksundur.⁴

Ayrıntılı Cevap

Şiilik Kur'an ile eş dönemli bir ekoldür. Zira Peygamber'e (s.a.a) en yakın kişi Hz. Ali (a.s) idi. O, Kur'an âyetlerinin inişinin ilk günlerinden itibaren Kur'an öğretilerini Hz. Peygamber'den (s.a.a) direkt olarak almış ve diğerlerine ulaştırmıştır. Bazı bilgisiz ve/veya kasıtlı yazarlar, Şiiliğin Osman'ın hilafetinin son dönemlerinde ortaya çıktığını söylemişlerdir. Onlar, Abdullah b. Sebe adındaki bir fertten bahsedip şöyle demişlerdir: “O, gerçekte Yahudi dinine mensuptu ama Osman'ın hilafeti zamanında kendini İslâm'ı kabul etmiş göstermiş ve gerçekte ise İslâm dinini zedeleme hedefi gütmüştür. Bu hedefle o, Ali'nin (a.s) aralıksız hilafet ve imametini dile getirmiş, masumiyeti imamın şartlarından biri olarak bilmiş ve gerçekte siyasi ve normal bir mesele olan imamete kutsiyet süsü vermiştir. Aynı şekilde önceki halifelerin hilafetinin gasp edildiği ve haksız olduğu konusunu ortaya atmış ve insanları halifenin aleyhine kışkırtmıştır. Bunun neticesinde ayaklananların eliyle üçüncü halife katledilmiştir.

⁴ Bkz. Allâme Seyyid Murtaza Askerî, *Abdullah b. Sebe ve Diğer Efsaneha-yı Tarihi*.

Bundan dolayı Şia mezhebi onun yapı ve ürünüdür.”¹ Aynı şekilde İbn Sebe’yi Sebaiyye adında bir fırkanın kurucusu olarak da bilmekte ve Ebu-zer Gıffarî, Ammar Yasir, Abdurrahman b. Adis, Sasaâ b. Suhan, Muhammed b. Ebu Hanife, Muhammed b. Ebubekir ve Malik Eşter gibi büyük şahsiyetleri de bu uydurulmuş fırkanın üyeleri saymışlardır.² Ama bu isnadın büyük bir yalan ve namertçe bir iftira olduğu aklî ve naklî delillere müracaat etmeyle açıklık kazanacaktır. Bu hikâyenin aktarıcısı sıfatıyla Seyf b. Ömer’in varlığı onun uydurulmuş oluşunun sadece delillerinden biridir. İleride buna işaret edilecektir. Burada bu aklî ve naklî delillerinden bazılarına işaret edilecektir:

1- Şiiliğin kaynağı Allah’ın kitabı ve Peygamber’in (s.a.a) sünneti ve aklın hükmü dışında bir şey değildir.³ Velayet Âyeti (Maide/55), Tebliğ Âyeti (Maide/67), İkmal Âyeti (Maide/3), Hayru’l-Beriyye Âyeti (Beyyine/7) gibi âyetler ve aynı şekilde Gemi Hadisi, İki Emanet Hadisi, Gadir Hum Hadisesi gibi rivayetler ve birçok başka âyet ve hadis yukarıdaki iddiayı ispatlamaktadır. Bahse konu olan soru gereğince bunlara değinme fırsatı bulunmamaktadır ve kendi yerinde ve ilgili kitaplarda bu konu yeterince işlenmiştir.

2- Şia hadisleri ve dinler ve mezhepler kitaplarında Abdullah b. Sebe’den Hz. Ali’nin (a.s) ulûhiyetine inanan aşırı bir fert sıfatıyla bahsedilmiş ve İmam Ali’nin (a.s) onu şiddetlice cezalandırdığı söylenmiştir. İlk önce onu sürgüne yollamış ve sonra da onun ölüm hükmünü vermiştir.⁴ Aynı şekilde bu şahıs birçok hadiste İmamların (a.s) lanetine uğramıştır.⁵ Böyle bir şahsın Şiiliğin kurucusu olamayacağı açıktır.

3- Şia âlimleri Masum İmamlara (a.s) uyarak bu şahsı her zaman kınamış ve lanetlemişlerdir. Örneğin merhum Kaşifu’l-Gıta, İbn Sebe hakkında şöyle yazmıştır: Kendisini Şia’ya ve Şia’yı da kendisine isnat ettikleri Abdullah b. Sebe’yi birçok Şia kitabı lanetlemiş ve dışlamıştır. Şia’nın rical âlimlerinin onun hakkında söyledikleri en küçük söz, Abdullah b. Sebe’nin

¹ Rabbânî Gülpeygânî, Ali, *Der Amedi Ber Şia Şinasi*, s. 64.

² Birinci kaynağa bakınız.

³ İnanç kitaplarına müracaat ediniz.

⁴ Rabbânî Gülpeygânî, Ali, *Der Amedi Ber Şia Şinasi*, s. 66; *İhtiyar-u Marifeti’r-Rical* (Rical-ı Keşi) *Ba Ta’lika-i Mir Damad*, s. 323.

⁵ a.g.e, s. 324.

zikredilmeyecek kadar melun biri olduğudur.⁶ Oysaki Şiiliğin kurucusu olsaydı, Şia âlimlerinin onu yücelterek kendisinden bahsetmeleri gerekirdi.

4- Bu varsayımın gereği, İslâmî hilafet sistemini gerçek ve hadiselerden habersiz veya İslâm ve Müslümanların kaderine itinasız veyahut komplolar karşısında kifayetsiz ve yetersiz bilmemizdir. Oysaki tarihî veriler, halifenin (Osman) ve devlet yetkililerinin sahabelerin önde gelenlerinden olmalarına rağmen muhaliflere karşı şiddetli davrandıklarını aksettirmektedir. Nitekim Ebuzer Gıffarî'yi Rebeze'ye sürgüne göndermiş ve Ammar Yasir'i de şiddetlice dövmüş ve kendisine bedensel darbeler indirmişlerdir. Hal böyleyken hilafet sisteminin bu varsayımın taraftarlarınca öne sürülen böyle büyük bir komplo karşısında suskun ve tepkisiz kalması nasıl açıklanabilir?⁷

5- İşaret edildiği gibi Ebuzer, Ammar, Muhammed b. Ebubekir vb. büyük şahsiyet ve sahabeler, İbn Sebe taraftarları ve Sebaiyye fırkasının üyeleri sayılmışlardır. Bu da bu efsanenin yalan olduğunun diğer bir delilidir. Ebuzer gibi fertlerin Yahudi İbn Sebe'nin takipçisi olması nasıl mümkün olabilir? Oysaki Ebuzer Müslüman olan dördüncü şahıstır ve Peygamber (s.a.a) onun hakkında şöyle buyurmuştur:

“Mavi gökyüzünün gölgelediği ve yeryüzünde yaşayan hiçbir söz ehli Ebuzer'den daha doğru sözlü olmamıştır.”⁸

Bir başka yerde de şöyle buyurmuştur:

“Allah beni Ebuzer'i sevmekle memur kıldı...”⁹

Ammar hakkında ise şöyle buyurmuştur:

“Ammar'ın doğası imanla dolmuştur.”¹⁰ “Ey Ammar seni asi bir topluluk öldürecektir.”¹¹

6- Eğer söyledikleri özellikler ile Abdullah b. Sebe adında bir fert var olsaydı, Alevîlere düşman olan ve onların çehresini lekelemek için hiçbir

⁶ Kaşifu'l-Gıta, Aslu's-Şia ve Usuliha, s. 72.

⁷ Rabbani Gülpeygani, Ali, Der Amedi Ber Şia Şinasi, s. 64.

⁸ el-İsabe, c. 4, s. 64 ve Müsned-i Ahmed, c. 2, s. 163.

⁹ Biharul-Envar, c. 23, s. 326.

¹⁰ Biharul-Envar, c. 22, s. 326.

¹¹ A.g.e.

çaba ve propagandadan geri kalmayanların konuşma ve yazılarında neden böyle bir fert ve hikâyeden bahsedilmemiştir? Şüphesiz eğer bu hikâye gerçek olsaydı, herkesten çok Muaviye ve taraftarları, Alevî ve Şiileri bastırmak için ondan istifade ederdi. Oysaki bu konuya yönelik hiçbir tarihî veri ve işaret mevcut değildir.¹

7- İbn Sebe efsanesini nakleden ilk ve en genel kaynak, Taberî Tarihî'dir (vefat: 922). İbn Esir (vefat: 1233), İbn Kesir (vefat: 1373) ve İbn Haldun (vefat: 1406) bu hikâyeyi Taberî Tarihî'nden nakletmişlerdir. Taberî'nin senedi de yalnızca Seyf b. Ömer'in naklidir.² Oysaki Taberî, kitabının mukaddimesinde şöyle demektedir: "Geçmiştekiler hakkında kitabımızda naklettiğimiz ve okuyucunun inkâr ettiği ve de duyanın doğru ve gerçeğe mutabık olmada delil yokluğu nedeniyle dışladığı hususların bizden olmadığı bilinmelidir ve... Biz bu hususları sadece bize ulaşan şekliyle aktarmışızdır."³ Bu şekilde o, bazı tarihî verilerinin doğru olmayışını itiraf ederek, bunun sorumluluğunu geçmiştekilerin üzerine atmaktadır. Öte taraftan Osman'ın hilafet dönemindeki hadiseleri nakleden ve onun öldürülmesini işleyen İbn Sad'ın *Tabakat*'ı, Belazurî'nin *Ensabu'l-Eşraf* vb. diğer önemli kaynaklar, İbn Sebe hikâyesini nakletmemişlerdir!⁴

8- Merhum Allâme Askerî gibi bazı araştırmacılar ve büyük şahsiyetler rivayet ve tarih kaynaklı delil ve kanıtlara atıfta bulunarak İbn Sebe ile ilgili rivayetleri zedelemiş, esasen tarihte İbn Sebe'nin varlığını inkâr etmiş ve onu sadece Seyf b. Ömer'in uydurduğu ve ürettiğine kanaat getirmişlerdir.⁵

9- İşaret edildiği gibi bu efsaneyi ilk nakleden kaynak Taberî Tarihî'dir. Hal böyleyken bu hikâyenin aktarıcı silsilesindekilerin tümü meçhul ve tanınmamış veya rical ilmi âlimlerinin nezdinde değer ve itibardan yoksun kimselerdir. Rivayetin silsilesi şudur: 1. Seri. 2. Şuayb. 3. Seyf b. Ömer. 4. Atiyye. 5. Yezid Fekasî. Biz kısa olması için sadece Taberî'nin vasıtasız olarak kendisinden rivayet ettiği "Seri" nin şahsiyetini incele-

¹ Rabbânî Gülpeygani, Ali, *Der Amedi Ber Şia Şinasi*, s. 65.

² eş-Şeyh Esed Haydar, *Abdullah b. Sebe Min Manzur-ı Ahir*, s. 40.

³ *Tarih-i Taberî*, c. 1, s. 5.

⁴ Abdullah Feyyaz, *Peydayeş ve Gostereş-i Teşeyyu*, s. 124.

⁵ Bkz. Allame Seyyid Murteza Askerî, *Abdullah b. Sebe ve Diğer Efsaneha-yı Tarihî*.

meye alacağız. Sonra da tarihin bu yalan uyduran şahsiyetine yani Seyfe işaret edeceğiz.

“Seri”: Taberî’nin Seri’den rivayette bulunduğu esnada onun baba ve aşiret adını vermemesi ve sadece bir yerde şifahi olarak “Seri b. Yahya” dan naklettiğini söylemesi⁶ nedeniyle onun diğer konularda ve bu cümleden olmak üzere İbn Sebe hikâyesinde “Seri” den kastının “Seri b. Yahya” olduğu belli olmaktadır. Bununla birlikte bu şahıs meçhuldür. Çünkü “Seri b. Yahya”nın birkaç kişi arasından kimin olduğu belirsizdir.

1- Seri b. Yahya b. Ayas: Bu şahsın 784 yılında ölmesi ve Taberî’nin 839 yılında doğması sebebiyle Taberî ondan nakilde bulunmuş olamaz.

2- Seri b. Yahya b. Seri İbn Ebi Henad b. Seri: Bu şahıs Taberî’nin çağdaşı olsa da ne kimseden rivayet nakletmiştir ve ne de kimse ondan rivayet nakletmiştir. Aynı şekilde hiç kimse onu hadisçi sıfatıyla anmamış ve hayatı da rical kitaplarında yer almamıştır. Dolayısıyla meçhul olması nedeniyle eğer Taberî ondan nakilde bulunmuşsa, güvenilir değildir.

Öte taraftan bazıları, Taberî’nin rivayette bulunduğu şahsın Şa’bî’nin amcaoğlu ve kâtibi Seri b. İsmail Hemedanî Kufî olduğuna inanmaktadır. Ama bu inanç doğru olamaz. Çünkü birincisi, Şa’bî 722 yılında vefat etmiş ve Taberî ise belirtildiği gibi 839 yılında doğmuştur. O halde Şa’bî’nin kâtibi Seri, Taberî’yi görmüş olamaz. İkincisi, Seri b. İsmail’in Taberî’yi görmüş olduğunu farz etsek de sorun yine hallolmamaktadır. Çünkü bu şahıs rical âlimleri arasında itibardan yoksun olup kendisini hileci ve güvenilir olmayan biri saymışlardır. Bir başka gurup ise Taberî’nin Seri b. Asım b. Suhel Ebu Asım Hemedanî’den rivayette bulunduğu inanmaktadır. Bu şahıs Taberî’nin çağdaşı olsa da rical bilgileri nezdinde itibar taşımamaktadır. Bazıları onu rivayet hırsızı, yalancı vb. olarak tanıtmışlardır.⁷ Sonuç itibarıyla Seri, meçhul bir şahsiyete sahiptir ve meçhul olan bir şahıs rical âlimleri nezdinde güvenilir değildir. İbn Sebe rivayetinin silsilesindeki diğer fertler de Seri ile benzer durumdadırlar. Bilgi edinmek için rical kitaplarına müracaat edilebilir.⁸

⁶ *Tarih-i Taberî*, c. 3, s. 213.

⁷ *Abdullah b. Sebe Min Manzur-i Ahir* kitabından iktibas, s. 52-54.

⁸ *Tehzibu’l-Kemal*, c. 13, s. 324 ve *Abdullah b. Sebe Min Manzur-i Ahir*, s. 54-56.

Seyf b. Ömer:

Âlimler, Seyf'in hayatı hakkında şöyle demişlerdir: O, Bağdatlı ve soy itibarıyla de Küfelidir. Hadis ve sözleri zayıf ve güvenilir değildir. 787 yılında Harun Reşit'in hilafeti zamanında ölmüştür. Onun el-Fethu'l-Kebir ve'r-Redde ve el-Cemel ve Mesir-i Ayşe adında iki kitabı vardır. Birinci kitapta vefattan Osman'ın hilafet zamanına kadarki yakın tarihî hadiseleri, ikinci kitapta ise Osman aleyhine yapılan ayaklanma, onun öldürülmesi ve Cemel Savaşını işlemiştir. Bu şahsın âlimlerin nezdinde muteber olmaması nedeniyle onun kitap ve rivayetleri de değerden yoksundur.¹ Aşağıdaki noktalara dikkat etmek akıl sahipleri için Seyf b. Ömer'in mahiyetini açığa kavuşturacaktır:

a. Bilim ehli ve rical ilmi âlimlerinin Seyf hakkındaki görüşlerine dikkat edildiğinde, bu şahsın yalan uyduran biri olduğu ve İbn Sebe efsanesinin onun zihninin kurguladıklarından sadece biri olduğu açığa çıkacaktır. Bazı Ehl-i Sünnet âlimlerinin Seyf hakkındaki görüşleri şudur:

1- Yahya b. Muin: Onun hadisi zayıf ve gevşektir. Hadislerinden bir hayır yoktur.²

2- Sahih yazarı Nisai: Zayıftır. Onun hadislerini terk etmişlerdir. Ne güvenilir ve ne de emindir.³

3- Ebu Davud: Değersiz ve çok yalancıdır.⁴

4- İbn Hammad Akilî: Onun rivayetlerine tabi olunmaz. Onun çok olan rivayetinin hiçbirine tabi olunmamalıdır.⁵

5- İbn Ebi Hatem: Sahih hadisleri tahrip ederdi ve bu nedenle onun hadisine güvenmemiş ve terk etmişlerdir.⁶

6- İbn Habban: Kendi uydurduğu hadisleri güvenilir bir ferdin dilinden naklederdi. Ve şöyle demektedir: Seyf zındıklık ile itham edilmiş ve hadis uydurduğu söylenmiştir.⁷

¹ Bkz. Allâme Seyyid Murtaza Askerî, *Abdullah b. Sebe ve Diğer Efsaneha-yı Tarihi*.

² *Kitabu'l-Zuafa*, c. 2, s. 245.

³ *ez-Zuafa ve'l-Metrukin*, s. 51, no. 215.

⁴ *Tehzibu'l-Tehzib*, c. 4, s. 295.

⁵ *ez-Zuafau'l-Kebir*, c. 2, s. 175.

⁶ *el-Cerh ve'l-Ta'dil*, c. 7, s. 136.

⁷ *el-Mahrucin*, c. 1, s. 345.

7- Dar Katnî: Zayıftır. Hadisini terk etmişlerdir.⁸

8- Hâkim: Onun hadisini terk etmişlerdir ve zındıklık ile itham edilmiştir.⁹

9- İbn Udey: Onun bazı hadisleri çok meşhurdur. Lâkin bana göre hadislerinin tümü güvenilirlikten yoksundur. Bu nedenle hadislerine tabi olunmaz.¹⁰

10- Kamus yazarı Firuzabadî, İbn Hacer¹¹ ve Safiyyuddin¹² zayıftır.

11- Zehebî: Tüm İslâm bilgin ve âlimleri onun zayıf ve hadisinin metruk olduğu hususunda görüş birliği ve ittifakı içindedir.¹³

Diğer âlimler de onun hakkında benzer görüşler taşımaktadır. Lâkin bu kadarıyla yetiniyoruz.

b. Bu şahıs, hiçbir somut varlığı olmayan ve tümü zihninin ürün ve mahsulü olan bir takım fert, şehir ve hadisenin adını vermektedir. Araştırmacı yazar Allâme Askerî (r.a) dört ciltlik *Yeksed-u Pencah Sehabi-i Sahtegi* ve üç ciltlik *Abdullah b. Sebe* adlı kitaplarında bunların bazılarını incelemiştir ve biz cevabın uzamasını engellemek için sadece iki örneğe işaret ediyoruz:

1- Seyf Ermas, Eğvas, Amas, Lus, Tavus vb. adındaki bir takım şehirlerden söz etmiştir. Coğrafya kitapları arasında sadece Hamavî (vefat: 1229) Mu'cemu'l-Buldan'da onları Seyft'ın (vefat: 787) nakletmiştir. Ama şehirler hakkında yazılan İbn Haik Yakubî'nin Sıfatu'l-Cezireti'l-Arab eseri, Belazurî'nin Fütûhu'l-Buldan eseri, İbn el-Fakih'in Muhtasaru'l-Buldan eseri, Ebu Reyhan Birûnî'nin el-Asaru'l-Bakiyye Ani'l-Kuruni'l-Haliyye eseri, Bîkrî Vezîrî'nin Mu'cem Ma Este'cem eseri ve İsmail Sahib Hamat'ın Takvimu'l-Buldan eserinde belirtilen şehir ve bölgelerin adları yer almamıştır. Yakın zaman yazar ve oryantalistlerinden Buldanu'l-Hilafeti'i-Şarkıyye kitabının yazarı "Le Strange" ve Şibh-i Cezire-i Arabis-

⁸ Tehzibu'l-Tehzib, c. 4, s. 296.

⁹ A.g.e.

¹⁰ A.g.e.

¹¹ Tehzibu'l-Tehzib, c. 4, s. 295.

¹² Hulasatu'l-Tehzib, s. 126

¹³ el-Mana fi'l-Zuafa, c. 1, s. 292.

tan kitabının yazarı “Ammar Rıza Kehhale”¹ Hamavî'nin tespitlerine itina etmemiş ve bu şehirleri kitaplarında zikretmemişlerdir.

2- Seyf, Yevmu'l-Cerasim veya kurak gün, Yevmu'l-Nahib, Ermas, Yevmu'l-Ebakir (sığırlar günü) vb. günlerden bahsetmektedir ve bu hususta bir hikâye uydurmuştur. Özeti şudur: Saad b. Ebu Vakkas, Fars Savaşında Azibu'l-Hecanet denilen bir suyun kenarına gelir ve Asım b. Amr'ı Fırat'ın aşağı yakasına gitmesi için görevlendirir. O, bir koyun yahut sığır bulmak ister ama başaramaz. Bir müddet sonra bir ferde rastlar ve ondan sığır veya koyun bulabileceği bir yeri göstermesi için kılavuzluk ister. O şahıs sazlıkta olan bir sürünün çobanı olduğu halde yalan yemin içerek Asım'a bilmediğini söyler. O anda sazlıktaki bir sığır bağırır ve şöyle der: “Allah'a yemin olsun ki bu şahıs yalan atmaktadır ve biz buradayız...” Haccac zamanında bu olayın haberi kendisine ulaşır ve o bugünü sığırlar günü ilan eder.

Allâme Askerî bu efsanenin eleştirisinde şöyle yazmaktadır: “Sığırlar günü rivayetinin senedinde Abdullah b. Muslim Akalî ve Kerb b. Ebi Kerb Akalî'nin adları yer almaktadır. Seyf'in kendilerinden rivayette bulunduğu birçok aktarıcı gibi bu iki aktarıcıdan da rical ilmi âlimlerinin ve senet bilimi kitaplarında bir ad ve nişane bulamadık. Belazurî (Fütûhu'l-Buldan, sayfa 265'te Fars Savaşında Sad'ın ordusunun hikâyesini) şöyle aktarmaktadır: Sad'ın ordusu erzaka ihtiyaç duydukları her vakit gidip Fırat'ın aşağı yakasından erzak yağmalaması için bir gurup süvariye görevlendirirdi ve Ömer de Medine'den onlara sığır ve koyun gönderirdi.”² Bunlar Seyf b. Ömer'in uydurduğu yalanların sadece bir kısmıdır. Bu kısa bilgilerden sonra detayları artık siz tahmin edin! Bu açıklananlar karşısında nasıl böyle bir ferdin söz ve iddialarına inanılabilir ve Abdullah b. Sebe ile ilgili konular kesin gerçekler olarak algılanabilir?

¹ Abdullah b. Sebe ve Diger Efsaneha-yı Tarihi, s. 301.

² a.g.e, s. 283.

Altı Kişilik Şûrada Hz. Ali (a.s)

Soru

Ömer vefat etmeden önce altı kişilik şûra tayin etti. Sonra onlardan üç kişi geri çekildi. Daha sonra Abdurrahman b. Avfa kenara çekildi Osman ile Hz. Ali kaldılar. Neden Hazreti Ali ilk baştan hilafet hakkının kendisinin olduğunu ve Peygamber (s.a.a) tarafından bu hakkın kendisine verildiğini söylemedi? Acaba Hz. Ali'nin (a.s) Ömer'den sonra kendilerinden korktuğu bazı kimseler mi vardı?

Kısa Cevap

Evvela Hz. Ali (a.s.) şûranın üyesi olan altı kişiye Peygamber'in (s.a.a) kendisi hakkında söylemiş olduğu tavsiyeleri hatırlattı. Sahip olduğu faziletleri ve bu makama liyakatli olduğunu onlara açıkladı. İkinci olarak Hz. Ali (a.s.) eğer bazı zamanlarda ve bazı yerlerde sükût ediyor ve konuşmuyordu ise bu herhangi kimseden korktuğu için değil, bilakis İslâm'ın korunması içindi. İmam Ali'nin (a.s.), Resulullah'ın (s.a.a) ve İslâm dininin en cesur yardımcısı ve savunucusu olduğu hem dostları tarafından, hem düşmanları tarafından kabul edilmiş bir gerçektir. Bu yolda Allah hariç hiç kimseden ve hiçbir şeyden çekinmiyor ve korkmuyordu. İslâm'ın yararına ve maslahatına sükût edilmemesi gereken yerlerde kesinlikle bir saniye bile sükût etmiyordu.

Ayrıntılı Cevap

İmam Ali'nin (a.s.) Resulullah'ın (s.a.a) ve İslâm'ın en cesur yardımcısı ve savunucusu olduğu hem dostları tarafından, hem düşmanları tarafından itiraf edilmiş bir konudur. Bu yolda Allah hariç hiç kimseden ve hiçbir şeyden çekinmiyor ve korkmuyordu. İslâm'ın yararı ve maslahatı için sükût edilmemesi gereken yerlerde kesinlikle bir saniye bile sükût etmezdi. Hz. Ali'nin cesaretini ve leyletu'l-mebit (Peygamber (s.a.a) hicret ettiği gecede Onun yatağında yattığı gece) ve İslâm'ın ilk döneminde gerçekleşen savaşlarda göstermiş olduğu olağanüstü fedakârlıklarını hangi insaf sahibi inkâr edebilir? İslâm'ın faydasının ve maslahatının iktiza ettiği her yerde İmam Ali kesinlikle sükût etmezdi, zerre kadar taviz vermez ve hemen harekete geçerdi. Peygamber'in (s.a.a) halifelliğini

korumak için, kendisinden başka hiç kimsenin bu makama layık olmadığını açık bir şekilde sahip olduğu nüfuzlu hitabetiyle açıklamıştı. Kendisinin Peygamber'in (s.a.a) vefatından hemen sonra ve kimsenin araya girmemesi suretiyle Peygamber'in (s.a.a) halifesi olduğunu delillerle açıklamış ve böylelikle herkes için hücceti tamamlamıştı. İkinci halife tarafından tayin edilen altı kişilik şûrada da sahip olduğu özellikleri ve bu makama daha layık olduğunu söylemişti.

Bu şûranın geçmişi ve tarihçesiyle ilişkin tarih kitaplarında şöyle yazılmaktadır: “Ömer'in vefatı yaklaştığı zaman kendi halifesini tayin etmek için bir şûra kurmaya karar verdi. Bu doğrultuda kendi elçisini Kureyşliler'den olan aşağıdaki şahısların yanına gönderdi; Ali b. Ebi Talip, Osman b. Affan, Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah, Abdurrahman b. Avf ve Sad b. Ebi Vakkas. İkinci halife bu şahısları topladı ve vefatından sonra bir evde toplanıp bu altı kişinin kendi aralarından birisini seçip ona biat etmeleri gerektiğini, biat etmeden toplandıkları evden çıkmamalarını emretti ve devam ederek şöyle dedi: “Bu altı kişiden dördü birisine biat eder birisi muhalefet ederse muhalefet edeni öldürün. Üç kişi biat eder ikisi muhalefet ederse ikisini öldürün.”¹

Hem Şia² hem Ehl-i Sünnet kaynakları Hz. Ali'nin bu Şûrada kendi faziletlerini anlattığını, hakkaniyetini ve bu makama daha liyakatli olduğunu şûra üyelerine ispat ettiğini nakletmişlerdir.

İbn Hacer Heysemî *es-Sevaiku el-Muhrike* adlı eserinde şöyle yazıyor: “Ali altı kişilik şûrada uzun bir sohbet yaptı. Bu sohbetin bir bölümü bu şûra üyelerine yönelik idi. Bu bölümde şöyle buyuruyor:

“Allah aşkına ben hariç içinizde Peygamber hakkında “Sen kıyamet gününde cennet ile cehennem (ehlini) bir birinden ayıran bir kimsesin” sözünü söylemiş olduğu bir kimse var mıdır? Elbette ki yok.”³

İbn Ebi'l-Hadid Hz. Ali'nin (a.s) detaylı bir şekilde onlarla konuştuğunu, Ehl-i Sünnet arasında meşhur olduğunu kabul ediyor ve olayı daha

¹ Tabersî, Ahmet b. Ali, *el-İhticac*, İran, Meşhed, Neşr-i Murtaza, h.k. 1403, c. 1, s. 147.

² Heysemî, Ahmet b. Hacer, *es-Sevaiku'l-Muhrike fi Reddi ala Ehli'l-Bidat ve ez-Zındıka*, 2. baskı, Mektebetu el-Kahire, h.k. 1385, s. 24.

³ İbn Ebi'l-Hadid, *Şerh-i Nehcü'l-Belağa*, tahkik: Muhammed Ebulfazl İbrahim, 1. Baskı, Daru el-İhyai el-Kutubi el-Arabiye, h.k. 1378, c. 2, s. 61.

geniş bir şekilde naklederek şöyle yazıyor: Ali (a.s.) altı kişilik toplantıda şöyle konuştu:

“Allah Resulü Müslümanlar arasında kardeşlik akdini kurduğu sırada içinizden birisini kendisi için kardeş seçti ve onu kendi kardeşi olarak içinizde ilan etti. Allah aşkına kendisi için kardeş olarak seçtiği o kimse benden başka birisi miydi?” Onlar hayır dediler!

Ali dedi ki: “Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu; “Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır” Peygamber’in (s.a.a) bu sözü hakkında söylemiş olduğu o kimse benden başka birisi miydi?” Onlar hayır dediler!

Ali dedi ki: “Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: “Harun’un Musa’ya oranla konumu ne idi ise sen de bana oranla aynı konumdasın. Ancak benden sonra peygamber yoktur.” Peygamber’in (s.a.a) bu sözü hakkında söylemiş olduğu o kimse benden başka birisi miydi?” Onlar hayır dediler!

Ali dedi ki: “Peygamber (s.a.a) Beraat Süresinin iblağ edilmesi hakkında şöyle buyurdu: “Bu süreyi ben ya da benden olan bir kimse iblağ etmelidir.” Peygamber’in (s.a.a) bu sözü hakkında söylemiş olduğu o kimse benden başka birisi miydi?” Onlar hayır dediler!

Ali dedi ki: “Acaba sahabe Peygamber’i savaşın en kritik ve zor durumlarında terk edip Onu yalnız bıraktıklarında, benim hiçbir zaman Onu terk etmediğimi ve bırakmadığımı bilmiyor musunuz?” Onlar yine Hz. Ali’nin sözünü teyit ederek biliyoruz, dediler!

Ali dedi ki: “İlk Müslüman olduğumu, Peygamber’e en yakın olduğumu bilmiyor musunuz?” Cevaben evet dediler!

Ehl-i Sünnet’in büyük şahsiyetlerinden bir kısım, Amr b. Vasile’den şöyle nakletmişlerdir: Amr şöyle diyor: “Ben şûranın üyesi olanların sözlerini kapının arkasından dinliyordum, Ali şöyle buyurdu:

“Halk Ebu Bekir’e biat etti oysa Allah’a yemin ederim ki ben ona oranla bu makama daha layıktım. Ancak ben, halk tekrar cahiliye ve küfür dönemine dönmessin ve Müslümanların arasında çekişmeler ve savaşlar çıkmasın diye sessiz kaldım... Daha sonra halk Ömer’e biat etti, oysa ona oranla ben bu makama daha layık idim, ancak yine İslâm dininin korunması için sessiz kaldım.”⁴

⁴ Hindî, Muttaki, *Kenzu’l-Ummal*, Beyrut: Müessese-i er-Resul, h.k. 1409, c. 5, s. 724; İbn Asakir, *Tarih-i Medine-i Dimeşk*, tahkik: Şirî, Ali, Beyrut: Daru el-Fikr, h.k. 1415, c. 42, s. 434.

Bu rivayet biraz farklılıklarla Ehl-i Sünnet'in diğer kaynak kitaplarında da nakledilmiştir.¹

Şiiilerin kaynak ve rivayetlerinde şöyle nakledilmiştir: Hz. Ali'nin sohbeti bittikten sonra şûra üyeleri kendi aralarında istişare etti ve şöyle dediler: "Biz Onun daha faziletli olduğunu, Onun hilafete daha layık olduğunu biliyoruz. Ancak Ali beytülmal ve diğer imkânları bölme noktasında hiç kimseyi başka bir kimseye tercih etmez. Onu halife seçersek diğer insanlara yaptığı muamelenin aynısını bize de yapacaktır."²

Dolayısıyla şunu söylemek lazım: Şûra üyelerinin Hz. Ali'ye (a.s.) tek eleştirileri Onun sahip olduğu adaletli olma yönüdür. Sakife olayında da Ali'yi, Ali'nin şakacı ve güler yüzlü olduğunu bahane ederek hilafet makamından uzaklaştırdılar.³ Dolayısıyla onlar hakikati bildikleri halde Hz. Ali (a.s) onlara durumu çok açık bir şekilde tekrar hatırlatmıştır. Hz. Ali, bu makama tayin edildiğini belirten naslara dayanmadığını savunan anlayış ve algı katiyen doğru değildir.

Amr bin As

Soru

Amr bin As'ın nasıl bir kişilik ve geçmişe sahip olduğunu söyleyebilir misiniz?

Kısa Cevap

Asıl adı Amr b. As b. Vail Sehmî'dir. Fırsat düşkünü ve hilekârdı. Nabîğa adlı bir kadından dünyaya geldi ve babası As b. Vail'dir (onun oğlu olduğu söyleniyor). As b. Vail Sehmî, Peygamberimiz'in (s.a.a) oğlu Hz. Kasım vefat edince Ona (s.a.a) ebter (soyu kesik) diyen ve hakkında "Şüphesiz asıl soyu kesik olan, sana kin besleyendir." âyeti nazil olan müşriktir.

¹ Harezmi, Muvaffak b. Ahmet, *Menakıb-ı Harezmi*, Kum, Müessesesi-i en-Neşri el-İslâm, h.k. 1414, s. 217.

² Tabersî, Ahmet b. Ali, *İhticac*, İran, Meşhed, Neşr-iMurtaza, h.k. 1403, c. 1, s. 210.

³ Taberî, Muhammed b. Cerir, *Tarih-i el-Ümem-i ve el-Müluk*, Tahkik: Muhammed Ebulfazl İbrahim, Lübnan, Beyrut, Daru et-Turas, c. 4, s. 229.

Amr b. As hilekârlık ve sahtekârlığıyla tanınmış biriydi. Emiru'l-Muminin Hz. Ali'nin (a.s) halifelîği zamanında Muaviye'nin güçlü bir yardımcısı olarak İmam Ali'nin (a.s) aleyhine Sıffin Savaşını açtı. Savaş boyunca hilebazlığıyla birçok Müslümanı aldattı. Hakemiyet olayında saf-dil biri olan Ebu Musa Eş'arî'yi kandırarak Muaviye'ye büyük hizmette bulundu. Bu olaydan sonra Mısır valiliğine atandı ve hicrî kamerî 43 yılında 90 yaşındayken öldü.

Ayrıntılı Cevap

Amr b. As b. Vail Sehmî, hilekâr ve fırsat düşkünü biriydi. Nabîğa adlı bir kadından dünyaya geldi. Ancak bu iffetsiz ve bozuk kadın beş erkekle (Ebu Leheb, Ümeyye b. Halef, Hişam b. Muğire, Ebu Süfyan ve As b. Vail) yattığından, bu beş kişinin beşi de Amr'ın babası olduğunu iddia ediyorlardı. Sonunda bu konuda karar vermeyi Nabîğa'ya bıraktılar. O da (Ebu Süfyan çocuğun kendisine ait olduğunu söylemesine ve çocuğunda ona benzemesine rağmen) As b. Vail'i seçti. Zira Nabîğa, Ebu Süfyan'ın cimri olduğunu, kendisine yardım etmeyeceğini ama As'ın ona yardım edeceğini biliyordu.⁴ Böylece As b. Vail bu şekilde Amr'ın babası oldu.

As b. Vail Sehmî, Peygamberimizin (s.a.a) oğlu Hz. Kasım vefat edince Ona (s.a.a) (Allah'a sığınırız) ebter (sonu kesik, yani neslinden soyunu ve yolunu sürdürecektir kimsesi olmayan) diyerek yaralayıcı sözü söyleyen müşriktir. Onun bu acıtıcı sözünün ardından Kevser Sûresi nazil olmuş ve sûrenin son âyeti bu şahsı yani As b. Vail'i kınamaktadır.⁵

Resulullah'ın (s.a.a) Zamanında Amr b. As: Amr, Resulullah'ın (s.a.a) zamanında çok nefret edilen, kötü kişilikli biriydi. Çünkü o, Resulullah'a (s.a.a) eziyet etmek için yetmiş beyit şiir yazmıştı. Mekkeli çocuklar, Resulullah'ı (s.a.a) gördüklerinde o şiirleri yüksek sesle okuyarak Onu (s.a.a) rahatsız ediyorlardı. Allah Resulü (s.a.a) de ona şöyle beddua etti: "Allah'ım! Amr beni hicvetti; bende şair olmadığım ve şairlik de bana yakışmadığı için onun cevabını veremiyorum. Bu yüzden sen, onun şiirinin her harfine karşılık bin kere ona lanet et."⁶

⁴ Şerh-i İbn Ebi'l-Hadid, c. 6, s. 282 ve c. 2, s. 100-101.

⁵ Mecmeu'l-Beyan (10 ciltlik, Beyrut baskısı), c. 10, s. 461.

⁶ Sefinetu'l-Bihar (4 ciltlik, Astan-ı Kuds baskısı), c. 3, s. 659.

Müslümanlar müşriklerin işkencelerinden kurtulmak için Habeşistan'a hicret ettiklerinde Kureyş, Müslümanları geri getirmesi için onun önderliğinde bir grubu Habeşistan'a gönderdi. Ama Necaşi onların bu isteğini kabul etmeyince Amr b. As ve beraberindekiler eli boş olarak geri döndüler.¹

Amr, sonunda hicrî 7 yılında Müslüman oldu. Geçmiş borçlarının bağışlanması şartıyla Resulullah'a (s.a.a) biat etti.²

Bazı tarih kitaplarında, Amr Müslüman olduktan sonra Peygamber'in (s.a.a) onu Zat-u Selasil seriyyesinin komutanlığına getirdiğini,³ sonrada Ummanlıların zekâtını toplaması için görevlendirdiğini yazmışlardır.⁴

Ebubekir, Ömer ve Osman'ın Döneminde Amr b. As:

Amr b. As, Ebubekir ve Ömer'in halifelik dönemlerinde onlara en yakın kişilerdendi. Şam'ın fethinde İslâm ordusunun komutanlarındandı. Ömer'in döneminde bir süre Filistin'e valilik yaptı. Sonra Mısır'ı fethetmekle görevlendirildi ve fetihten sonra kendisi oraya vali oldu. Ömer'in ölümünden sonra birkaç yıl daha bu makamda kaldı. Daha sonra Osman onu azletti. O da Filistin'e geldi ve orada Osman'ı eleştirenlerin safına katıldı.⁵

Emiru'l-Muminin Hz. Ali'nin (a.s) Döneminde Amr b. As:

Osman'ın öldürülmesinden sonra halifelğe gelen Emiru'l-Muminin Hz. Ali (a.s) Muaviye'yi Şam valiliğinden azletti. Muaviye, saltanatını tehlikede görünce Osman'ın katlini bahane ederek, onun kanını alacağım diye Hz. Ali'nin (a.s) adil hükümetine karşı muhalefet etmeye başladı. O, bu işte Amr b. As'ın yardımına muhtaçtı. Bu yüzden ona bir mektup yazarak onu kendisiyle işbirliği yapmaya davet etti.

Amr ona şöyle cevap yazdı: "Mektubunu okudum ve anladım. Ben-den İslâm dininden çıkıp dalalet yoluna girmemi, sana batılında yardım etmemi ve Emiru'l-Müminin'e kılıç çekmemi istiyorsun. Hâlbuki O, Allah Resulü'nün kardeşi, velisi, vasisi ve varisidir. Yine O Peygamber'in

¹ Delailu'n-Nübüvve (Farsça tercümesi), c. 2, s. 51.

² Tarih-i Taberî, c. 5, s. 1494 ve 1525; Usdu'l-Gabe, c. 3, s. 742.

³ el-Meğazî, c. 2, s. 77.

⁴ Usdu'l-Gabe, c. 3, s. 742.

⁵ Usdu'l-Gabe, c. 4, s. 244; Tabakat, c. 4, s. 256; Kamusu'r-Rical, c. 8, s. 11.

borcunu (Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra) eda eden, vaatlerini yerine getirendir. O'dur Peygamberin damadı, âlemin hanımefendisinin kocası, cennet gençlerinin efendileri Hasan ve Hüseyin'in babaları! Bu yüzden davetini kabul etmiyorum. "Ben Osman'ın halifesiyim" diyor-sun ama Osman'ın ölümüyle sen azloldun ve halifelğin artık bitmiştir. Ebu'l-Hasan'ın canını Allah'ın yoluna koyduğunu, Allah Resulü'nün yatağında yattığını ve Allah Resulü'nün Onun hakkında "Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır." dediğini bilmiyor musun?"⁶

Buna rağmen Muaviye ona Mısır'ın valiliğini vaat edince bütün varlığıyla onun emrine girerek onunla işbirliği yapmaya başladı. Şamlıları aldı ve Osman'ın kanını bahane ederek Hz. Ali'ye karşı Sıffin Savaşını açtı. Halkı kandırarak, yaygara yapıp ve kamuoyunu yanıltarak savaşı idare etti. Hz. Ali (a.s) ve ashabı tüm bu entrikaların üstesinden gelip Muaviye'yi ve Amr'ı kesin bir yenilgiye uğratacakken Amr b. As yeni bir hilebazlıkla Hz. Ali'nin (a.s) ordusunu kandırdı ve Onu (a.s) hakemiyeti kabul etmeye zorladı. Bu hile mızrakların başına Kur'an asmaktı. Eş'as b. Kays gibilerde Amr'ın bu hilesine kanıp hem hakemiyeti, hem de Ebu Musa Eş'arî gibi saf birisinin hakemliğini Hz. Ali'ye (a.s) dayattılar. Amr hakemiyet olayında –önceden de tahmin edildiği gibi- Ebu Musa Eş'arî'yi rahatça kandırarak Muaviye'yi halife yaptı. Bu olaydan sonra Hz. Ali (a.s) Hariciler denen kimselerle savaşmak zorunda kaldı.

Bu arada Amr b. As da Muaviye'nin vaat ettiği gibi Mısır'a gitti. O sırada Muhammed b. Ebubekir Mısır valisi idi. Hz. Ali (a.s) onu Mısır'a vali olarak atamıştı. Amr'ın Mısır'a gitmesi üzerine Malik'i oraya gönderdi. Ama Malik yolda Muaviye ve Amr b. As tarafından zehirletilerek şehit edildi. Muhammed b. Ebubekir'i de feci bir şekilde şehit ettiler. Böylece Amr b. As Mısır'ın valiliğini gasp etti.⁷

O bu makama geldikten bir süre sonra Mısır'ın vergilerini göndermemeye başlayınca Muaviye onu görevden almakla tehdit etti. Amr da Muaviye'ye bir mektup ve "Celceliye" adında bir şiir yazdı. Bu şiirde Hz. Ali'nin (a.s) birçok faziletini dile getirerek Muaviye'yi iç karışıklıklar çıkarmakla tehdit etti.

⁶ Tezkiretu'l-Havas, s. 84.

⁷ Tarih-i Güzide, s. 197.

O, sonunda hicrî 43 yılında¹ 90 yaşındayken öldü.²

Âşura Günü Şehit Olan Peygamber Sahabeleri

Soru

İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamında şehitlerden kaç tanesi Allah Resulü'nün (s.a.a) ashabındandı?

Kısa Cevap

Âşura araştırmacıların yaptıkları tahkikat sonucu, İmam Hüseyin'in (a.s) yarenleri arasında beş kişinin Peygamber'in (s.a.a) ashabından olduğu ve Âşura kıyamında şehadete eriştikleri meşhurdur. Bu beş kişi şunlardır: Enes b. Haris, Hani b. Urve, Müslim b. Evsece, Habip İbn Mezahir ve Abdullah b. Yektar.

Ayrıntılı Cevap

İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamının hicri 61 yılında gerçekleştiği dikkate alındığında her ne kadar Peygamber'in (s.a.a) bazı sahabeleri İmam Hüseyin'in (a.s) yarenleri arasında yer almış olsalar da İmam'ın (a.s) yaşlıları ve yaş olarak Ondan daha büyükleri Allah Resulü (s.a.a) zamanında yaşamışlardı. Kerbela hadisesinde atmış yaşın üzerindeydiler. Peygamber (s.a.a) ashabından bazı kimseler Hz. Hüseyin'in (a.s) yarenleri arasında yer almasa da, Âşura kıyamının hakkaniyetinde bir eksiklik göstermez. Bunun sebebi, Peygamber (s.a.a) ashâbı –Âşura ile risalet dönemi arası zaman aralığının fazlalığı yönünden- ya hayatta değillerdi ya da yaşlarının çok olmasından dolayı savaşa katılamamışlardı. Bu halde dahi İmam Hüseyin'in (a.s) yarenleri arasında Peygamber (s.a.a) ashabından beş kişi Kerbela şehitleri zümresinde yer almışlardı. Bu beş kişi şu isimlerden oluşmaktadır:

¹ Tarih-i İslâm, c. 4, s. 90; Murucu'z-Zeheb, c. 3, s. 27.

² Murucu'z-Zeheb, c. 3, s. 23.

1. Enes b. Haris Kâhili: Semavî *Ebsaru'l-Ayn fî Ensari'l-Hüseyin* kitabında onun ismini Kerbela şehitleri arasında zikretmiştir.³

Şeyh Tusî, onun ismine hem Allah Resulü'nün (s.a.a) sahabeleri arasında⁴, hem de İmam Hüseyin (a.s) ile şehit olan kimselerin arasında⁵ yer vermiştir. Onu Peygamber (s.a.a) ashabı olarak zikrederken aynı zamanda İmam Hüseyin (a.s) safında şehadete erenlerden biri olarak zikretmiştir. Enes o kadar yüksek bir makama sahip ve meşhurdur ki Allâme Muhsin Eminî *Âyanu's-Şia*⁶ kitabında ve meşhur Ehl-i Beyt şairlerinden Kumeyt b. Zeyd şiirlerinde onun ismini zikretmişlerdir.

2. Habip İbn Mezahir:⁷ O, Peygamber'in (s.a.a) ashabından olup aynı zamanda İmam Ali'nin (a.s) büyük yarenlerindendi. Sıffin, Nehrevan ve Cemel savaşlarının üçüne de katılmıştır.⁸ Şeyh Tusî onu, İmam Ali (a.s), İmam Hasan ve Hüseyin'in (a.s) yarenleri arasında sayar da⁹ Peygamber (s.a.a) ashabı arasında zikretmemiştir. *Ebsaru'l-Ayn* kitabının sahibi gibi ulemadan bazıları Kerbela şehitlerinden olan bu yüce şahsı Peygamber (s.a.a) ashabı olarak da zikretmişlerdir.¹⁰

3. Müslim b. Evcese: *Ebsaru'l-Ayn* kitabında Peygamber (s.a.a) ve İmam Ali'nin (a.s) ashabından sayılmıştır.¹¹ Allâme Muhsin Eminî de *Ayanu's-Şia* kitabında İmam Hüseyin'in (a.s) yarenlerinin beyanında onu sahabe olarak zikretmiştir.¹²

³ Semavî, Muhammed b. Tahir, *Ebsaru'l-Ayn fî Ensari'l-Hüseyin*, Muhammed Cefar Tabersî'nin araştırması, s. 192, İslami Araştırmalar Fakültesi, Kum, h.ş. 1384.

⁴ Tusî, Muhammed b. Hasan, *Kitabu'r-Rical*, s. 21, Haydariye Yayınları, Necef, h.k. 1381.

⁵ Tusî, Muhammed b. Hasan, *Kitabu'r-Rical*, s. 21, Haydariye Yayınları, Necef, h.k. 1381.

⁶ Âmilî, Muhsin Emin, *Ayanu's-Şia*, c. 3, s. 500, Daru't-Tearuf, Beyrut, h.k. 1406.

⁷ *Ayanu's-Şia* kitabında, Habip İbn Mezahir'in adının "Muzahhar" olarak daha doğru olduğunu yazmıştır. Bkz. *Ayanu's-Şia*, c. 4, s. 553.

⁸ Muhaddisî, Cevat, *Ferheng-i Âşura*, s. 151, Maruf Yayınları, Kum, h.ş. 1381.

⁹ *Ayanu's-Şia*, c. 4, s. 553.

¹⁰ *Ebsaru'l-Ayn*, s. 193.

¹¹ *Ebsaru'l-Ayn*, s. 193.

¹² *Ayanu's-Şia*, c. 1, s. 612.

4. Hani b. Urve: Peygamber (s.a.a) ashabından sayılan bir diğer şahıs ise Hani b. Urve'dir. O, *Muradî* kabilesinin büyüğüdür ve Müminlerin Emiri Ali'nin (a.s) safında her üç savaşta da yer almıştır.¹

5. Abdullah b. Yektar Umeyrî: O, İmam Hüseyin'in (a.s) sütkardeşidir.² Babası Yektar, Peygamber'in (s.a.a) hizmetçisiydi. İmam'ın (a.s) Müslim b. Akil'e yazdığı mektubu o götürmüş, Kûfe'de yakalanmış ve orada İbn Ziyad tarafından şehit edilmiştir.³

Benî Kurayza Kabilesi

Soru

Benî Kurayza kabilesi hakkında Şia'nın görüşü nedir? Bunlar hangi kavim ve kabiledir? Neden bu adla meşhur olmuşlardır?

Kısa Cevap

Beni Kurayza Medine'de ikamet eden Yahudi kabilelerden biri olup bir anlaşma esasınca bu şehirde Müslümanlar ile barışçıl bir şekilde yaşamaktaydı. Ahzab savaşı gelip çatınca onlar anlaşmalarını bozarak Medine'yi kuşatmış olan düşmanların beşinci sütunu rolünü oynadılar. Bu nedenle yüce İslâm Peygamberi (s.a.a) bu savaşı başarı ile atlattıktan sonra ahitlerini bozanlara ihanetin bedelini ödetti. Şia ve Ehli Sünnet arasında bu maceranın esas kısmının naklinde önemli bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Onların bu adla adlandırılmasının sebebi ise birçok Arap kabilesinde olduğu gibi atalarına nispet edilmek olduğunu ve atalarının adıyla adlandırıldığını belirtmeliyiz. Bu nedenle, muhtemelen "Benî Kurayza" adının konması da "Kurayza" adındaki bir ferde müntesip olma sebebiyledir.

¹ Merhum Semavî, onun adını Peygamber (s.a.a) ashabı arasında zikretmiştir. Yaş olarak Hani, kabilesinin büyüğü ve aynı zamanda İmam Hüseyin'den (s.a) yaşça çok büyük olması hasebiyle Peygamber'in (s.a.a) ashabından olması uzak bir ihtimal değildir. Bkz. *Ebsaru'l-Ayn*, s. 192.

² *Rical-i Tusî*, s. 103.

³ *Ferheng-i Âşura*, s. 322. Rical kitaplarında her ne kadar onun ismi zikredilmese de İmam'ın (a.s) sütkardeşi olması ve babasının Peygamber'in (s.a.a) hizmetçisi olduğu dikkate alındığında böyle bir nispetin olasılığı uzak bir ihtimal değildir. Bu yüzden onun adı da *Ebsaru'l-Ayn* kitabında Peygamber (s.a.a) ashabı arasında yer almaktadır.

Ayrıntılı Cevap

Yüce İslâm Peygamberi (s.a.a) ve takipçileri Mekke şehrinde zulüm ve eziyet görüyordu, bir gurup Müslüman'ın Habeşistan'a göç etmesi de baskıların şiddetini azaltmamıştı ve her an canları tehlikedeydi. Öte yandan Medine şehri sakinlerinin ekseriyetinin Müslüman olmasıyla, Müslümanlar o şehri kendi dinlerini tebliğ etmek için uygun bir yer olarak değerlendirdi. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.a), Müslümanları o şehre hicret etmeye sevk etti ve kendisi de gizli bir şekilde hicret etti veya başka bir tabirle hicret etmeye mecbur kaldı.⁴ Medine bu önemli vakiadan sonra üç genel ve asıl grubun yerleşim merkezi oldu:

1. Birinci gurup Medine şehrinde daha önce bulunan ve daha çok Evs ve Hazreç kabilelerine mensup olan yeni Müslümanlardan oluşmaktaydı. Bu iki kabilenin her biri de küçük başka kabileleri kendi içlerinde barındırmaktaydı. Onlar diğer Müslümanlara yardım etmeleri ve mallarını paylaşmaları⁵ sebebiyle "Ensar" olarak adlandırıldılar.⁶

2. İkinci gurup, Mekke'de bu ilahi dine katılan ve kendilerine yöneltilen şiddetin artmasıyla mecburen Medine'ye hicret eden eski Müslümanlardan oluşmaktaydı. Müslümanların bu grubu da "Muhacir" olarak adlandırıldı.⁷

3. Son olarak üçüncü gurup ise yeni Peygamber'in bu bölgede zuhur edeceğini kendi kitaplarında okuyan, bu yüzden bu şehir ve etrafına göç eden ve vaat edilen kurtarıcının İsrail oğulları arasından çıkmasını bekleyen dağınık Yahudi kabileleri idi. Peygamberin Arap kabileleri ve İsmail oğulları içinden çıkması nedeniyle, Yahudi kesimin yeni peygamberi kabul edilmesi zor ve çetin görünüyordu! Hayber ve Fedek gibi Medine şehri etrafında kümelenmiş Yahudilerin yanı sıra Benî Kaynuka, Benî Nezir ve Benî Kurayza adlı üç asıl Yahudi kabilesi Medine şehri içinde yaşamaktaydı. Bu şekilde, görüldüğü üzere, Medine ahalisinin ekseriyeti kendi istek ve meyilleriyle Hz. Peygamber'i (s.a.a) takip etmeyi benimseyen ve bu şehrin idare ve yöneticiliğini kendisine teslim eden fertlerden

⁴ Tevbe, 40.

⁵ Haşr, 9.

⁶ Tevbe, 100.

⁷ Haşr, 8.

teşkil olmaktadır. Diğer yandan ise Hz. Peygamber (s.a.a) tüm fertleri zorla İslâm dinine sokmayı istemiyordu. Hakeza Medine Müslümanları (Ensar) ile Mekke Müslümanları (Muhacir) arasında bir takım uyuşmazlıkların çıkmasından da endişe duymaktaydı. Bu sebeple yüksek öngörüsüyle üç taraflı bir anlaşma yapma girişiminde bulundu. Bu anlaşma Medine’de bulunan her üç önemli grubu (Muhacir, Ensar ve Yahudileri) kapsıyordu. Yahudiler yaptıkları bu anlaşmada ahitlerini bozmaları durumunda can ve mallarının Hz. Peygamber’e (s.a.a) helal olacağını kabul etmişlerdi.¹ Bu anlaşmanın iki tarafı yani Muhacirler ve Ensar, Hz. Peygamber’in (s.a.a) müdahaleleriyle bertaraf olan bazı küçük uyuşmazlıklara rağmen sonuna dek belirtilen ahitnameye vefa gösterdiler. Ama Yahudi kabilelerinin tümü tek tek değişik zaman aralıklarıyla bu anlaşmayı ihlal etti ve doğal olarak bunun acı bedellerine katlandı. Anlaşma ihlalinin tür ve şekline göre bu bedeller hafif ve ağır olma noktasında değişti. Sıralamayla şöyle belirtebiliriz:

1. Benî Kaynuka, Hz. Peygamber’in (s.a.a) Bedir savaşından galip olarak dönmesinden sonra anlaşmasını ihlal etti ve Hz. Peygamber de bu nedenle onları Şam’a sürgün ederek anlaşmalarını bozmalarının bedelini kendilerine ödetti² ve onlar hakkında bir ayet nazil oldu.³

2. Benî Nezir, Müslümanların Uhud’da zahiri yenilgisinden sonra anlaşmayı ihlal etme düşüncesine kapıldı. Yahudilerden Kaab b. Eşref adında bir şahıs kırk Yahudiyle birlikte Mekke’ye gitti ve müşriklerin lideri olan Ebu Süfyan ile görüştü. Onlar bir takım komplolar hazırladılar ve bu komplolardan biri de Hz. Peygamber’e yapılan başarısız suikast girişimiydi. Hz. Peygamber (s.a.a) anlaşma ihlalinden haberdar olunca onların iskân ettiği bölgeyi kuşattı ve bu anlaşmayı bozanları teslim aldıktan sonra onları öldürmekten vazgeçti ve sadece onlardan bir grubu Medine dışına sürgün etti. Yanı sıra onlara mallarının bir bölümünü kendi yanlarında götürmelerine izin verdi.⁴ Haşr Suresinin büyük bir bölümü Yahudilerin bu grubu hakkında nazil olmuştur.

¹ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu’l-Envar*, c. 19, s. 111, Müessesetu’l-Vefa, Beyrut, h.k. 1404.

² a.g.e, c. 20, s. 1.

³ Haşr, 15.

⁴ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu’l-Envar*, c. 20, s. 160-158.

3. Benî Kurayza Yahudilerinin akıbeti, “Ahzab” savaşı macerasına bağlı olmuştur.⁵ Ahzab veya Hendek savaşı, İslâm’ı yok etmek için değişik kabilelerinden binlerce askerle müşriklerin Medine şehrine gelmesiyle başladı. Hz. Peygamber (s.a.a) düşmanın hareketinden haberdar olduktan sonra Salman-ı Farişî adındaki İranlı bir ashabının önerisiyle Medine etrafında hendek kazdı. Düşmanın ordusu bu hendeğe vardığında yerine çakıldı ve hendeğin diğer tarafına kamp kurdu. Onlar Medine’yi sızılması mümkün olmayan bir kale olarak gördüklerinden, Medine şehrinde o zamana dek Peygamber ile anlaşmalarına sadık kalan tek Yahudi grup olan Benî Kurayza’yı yanlarına almayı kararlaştırdılar. Onların bu planı gerçekleşti ve Yahudilerin bu grubu Medine şehrinde ayaklanma çıkarmaya teşebbüs etti. Müslümanlar bu durumda kendilerine zor ve çetin şartlar dayatan ve hatta akidelerinin zayıflamasına neden olan dâhili ve harici iki cephe ile karşı karşıya kaldılar.⁶ Ama her haliyle, Allah’ın yardımı ve Emirul Muminin (a.s) fedakârlıkları ve de rüzgâr ve tufan gibi gaybî yardımların gönderilmesiyle ibre Müslümanlara taraf döndü⁷ ve saldırgan müşrikler hiçbir belirgin neticeye ulaşmadan Medine’den çıkıp yurtlarına geri döndüler. Düşmanın dönmesinden sonra Peygamber (s.a.a) anlaşmalarını ayaklar altına alıp şehir içinde düşmanın beşinci sütunu haline gelen Yahudileri cezalandırmaya karar verdi. Bu doğrultuda Müslümanlar, Emirul Muminin Hz. Ali’nin (a.s) komutasında onların ikamet ettiği bölgeye girdi ve orayı yirmi beş gün boyunca kuşatma altında tuttu. Sonunda onları teslim olmaya mecbur kıldı ve onlara ne yapılacağı hakkında müzakereler yapıldı. Neticede Yahudiler, Saad b. Muaz’ın hakemliğine teslim oldu. Saad da onlardan bazılarının öldürülmesi ve bazılarının da esir alınması hükmünü verdi. Yüce Allah bu konuyu da Kur’ân-ı Kerim’de zikretmiştir.⁸

Bu, Benî Kurayza hakkında vuku bulan olayların özetidir. Ehl-i Sünnet kitapları ile Şiîlerin kitaplarının karşılıklı incelenmesi neticesinde de bu önemli tarihî vakianın naklinde temel ve gözle görünür bir

⁵ Bundan sonra açıklananlar özetle tanınmış Şii yazarlarından olan Allâme Meclisî’nin *Biharu’l-Envar*, c. 20, s. 167’den alıntılanmıştır.

⁶ Ahzab, 10-12.

⁷ Ahzab, 9.

⁸ Ahzab, 26-27.

farklılığa rastlamayacağız. Bu iki İslâmî fırka arasında Hz. Peygamber'in (s.a.a) Benî Kurayza karşısındaki uygulaması ve bunun zamanı hakkında pek bir ihtilaf bulunmamaktadır. Esasen ihtilaf için bir ortam ve sebep de mevcut değildir. Benî Kurayza'nın manasının ne olduğu hakkında ise özel isimlerin (şahıs, kabile ve şehir adları gibi) manasının bir faydasının olmadığını söylemek gerekir. Ama özetle sayılı Arap kabilelerinin atalarının adıyla adlandırılmış olduklarını bildirmeliyiz. Bu doğrultuda Benî Kurayza'nın da "Kurayza" adında bir şahsın evlatları olması muhtemeldir. Bu isim, elma ağacının yaprağından daha küçük yaprakları bulunan ve terazi taşı olarak kullanılan ceviz gibi taneler veren bir ağacın adıdır. Aynı şekilde bu ağacın tahtası da sepicilik alanında kullanılmaktaydı.¹ "Kurayza" adında bir şahsın var olmaması ve bu kabilenin bu ağacı çok kullanması nedeniyle kendilerinin bu adla meşhur olması da muhtemeldir.

Bilal-i Habeşî

Soru

Bilal-i Habeşî hakkında bilgi verir misiniz?

Kısa Cevap

O müşriklerin işkencelerine karşı direniş göstermiş, Peygamber'in müezzini ve savaşlarda Peygamber'le birlikte savaşmış, Resulullah'tan sonra Medine'yi terk etmiş, Şam'a yerleşmiş ve orada da vefat etmiştir. Ehl-i Sünnet kaynaklarına göre o Ebubekir tarafından azat edilmiştir.

Ayrıntılı Cevap

Bilal, Riyah ve Hamame'nin çocuğudur.² Habeşe'den esir olarak Hicaz'a getirilmiş ve Kureyş'in başlarından sayılan Umeyye b. Halef adlı bir kişinin kölesi olmuştur.

¹ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, c. 7, s. 454.

² *el-İstiab*, c. 1, s. 179.

İslâm'ın doğuşundan sonra o kendi isteği üzere bu dini kabul eden ilk kişilerin arasında yer almıştır.³ Efendisi Ümeyye'nin İslâm'ı yok etmek için bütün çabalarına rağmen mustazaf Müslümanlardan sayılan Bilal dininden dönmemiştir.⁴ Müşrikler onu işkenceyle İslâm'dan geri döndürmeye çalıştılar. Onun Müslüman olduğunu açıklayan ilk yedi kişiden biri olduğu da söylenir. O yedi kişiden her biri etkin bir şahsiyet veya kabile tarafından himaye edildikleri için işkenceden korunabildiler ama Bilal'i savunacak kimsesi yoktu.⁵

Ümeyye onu Müslümanlıktan geri çevirebilmek için vahşice işkence ediyor, Bilal ise bütün varlığı ile direniyordu. Bunun üzerine nakle göre Ebubekir Bilal'i efendisinden alarak azat etti. Bu nakli Şia da reddetmemiştir. Gerçi Şia ulemasından olan *Kamusu'r-Rical* kitabının yazarı bunun ispat olmadığını ileri sürerek doğruluğunda kuşku etmiştir. O İskafi'nin *Nakz-i Osmaniye* adlı eserinden naklen Resulullah'ın onu alarak azat ettiğini söylemiştir.⁶

Medine İslâm'ın merkezi olunca Bilal Resulullah'ın müezzini oldu. O bütün savaşlarda Peygamber'in yanında savaşa katılıyordu.⁷

Tarihi nakiller onun Peygamber'in dönemindeki direniş ve sağlam imanı hakkında birçok öyküler nakletmişlerdir. Peygamber'in vefatından sonra Medine'yi terk edip Şam'a yerleşmiştir.

Onun hayatı hakkında Şia ve Sünnî arasında irdeleme ve tartışma konusu olabilecek tek konu onun Medine'den ayrılıp Şam'a yerleşmesidir.

Şia âlimleri onun bu işinin nedeninin Resulullah'tan başka kimseye ezan okumayı istemeyişinden kaynaklandığını ileri sürerler.⁸ Çünkü:

1- Ehl-i Bey'ten gelen bir takım hadislerde şu ifade yer almıştır: "Bilal salih bir kişi idi, o "Peygamber'den sonra kimseye ezan okumam" dedi. Bu "Hayya ala hayru'l-amel" in ezandan çıkarıldığı dönemdeydi."⁹

³ Çeşitli nakillerde Bilal, İslâm'ı kabul eden dördüncü veya beşinci kişi olarak tanıtılmıştır. Bkz. *Biharu'l-Envar*, c. 18, s. 229.

⁴ *Biharu'l-Envar*, c. 17, s. 41; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 3, s. 175; *Ensabu'l-Eşraf*, c. 1, s. 156.

⁵ Bkz. *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 3, s. 175; *Ensabu'l-Eşraf*, c. 1, s. 156.

⁶ *Şia'nın İslâmî Şahsiyetleri*, c. 1 ve 2; Ayetullah Cafer Subhani, *el-İstiab* c. 1, s. 182; *Usdu'l-Gabe*, c. 1, s. 243.

⁷ *el-A'lam*, c. 2, s. 73.

⁸ *el-İhtisas*, s. 71.

⁹ *Men La Yahduruhu'l-Fakih*, c. 1, s. 283.

2- Ehl-i Sünnet'ten gelen hadisler de açıkça onun Peygamber'den sonra halifelere ezan okumadığını bildiriyor. Vakıdî şöyle nakleder: Peygamber'in vefatından sonra onun mübarek bedenini defnedinceye kadar Bilal ezan okurdu ve camide bulunan halk "Eşhedu enne Muhammeden Resulullah" dediğini duyunca ağlıyorlardı. Peygamber'i defnettiklerinde Ebu Bekir Bilal'e "Ezan oku" dedi. O, "Eğer beni senin yanında yer alayım diye azat ettiysen sen bilirsin ama eğer beni Allah yolunda azat ettinse o zaman beni o Allah uğruna serbest bırak." O, "Seni Allah için azat ettim" dedi. O dedi ki "O zaman ben Peygamber'den başka kimse için ezan okumam." Ebu Bekir "Sen serbestsin" dedi. Bilal kısa bir süre Medine'de kaldı, ordu Şam'a gidince o da onlarla gitti ve Şam'a yerleşti.¹ Askallanî *el-İsabe* adlı eserinde, Bilal'in Peygamber'den sonra cihat için Şam'a gittiğini nakleder.²

Bu görüşe karşı bazı Ehl-i Sünnet kitaplarında nakledilmiştir ki, Resulullah vefat edince Bilal Ebu Bekir'in yanına geldi ve "Ey Halife!" dedi. "Ben Allah'ın Resulünden şöyle dediğini duydum: "Müminin en değerli ameli Allah yolunda cihattır." Ebu Bekir: "Ne yapmak istiyorsun?" diye sordu. "O Allah yolunda cihada gitmeyi ve şehit olmayı istiyorum." dedi. Ebu Bekir: "Allah'ın hakkına ve kendi hakkına böyle bir yolculuğa çıkma, ben yaşlanmışım, ölümüm yaklaşmıştır." dedi. Bilal Ebu Bekir'in yanında kaldı, Ebu Bekir öldüğünde Bilal Ömer'in yanına gelip aynı sözleri söyledi, Ömer de Ebu Bekir'in verdiği cevabı verdi ama Bilal kabul etmedi.³ Bir zayıf nakle göre de Ömer Şam'a gidince Bilal ona Şam'da ezan okudu.⁴

Birinci rivayetin Şia'da yer alan rivayetle bir çelişkisi yoktur ve Bilal'in ezan okuduğuna dair bir şeyi içermiyor. İkinci rivayet ise senet yönünden zayıf olmasının yanı sıra Bilal'in halifelerin müezzini olduğunu ispatlamaz, sadece onun geçici olarak ezan okuduğunu bildirir. Buna göre Ehl-i Sünnet ve Şia kaynaklarının geneli Bilal'in halifelerin müezzini olduğunu reddetmektedir.

¹ *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 2, s. 178; *Usdu'l-Gabe*, c. 1, s. 243; *el-İstiab*, s. 82.

² *Ensabu'l-Eşraf*, c. 1, s. 526; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 2, s. 178; *Usdu'l-Gabe*, c. 1, s. 243.

³ *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 2, s. 178; *Usdu'l-Gabe*, c. 1, s. 244.

⁴ *Usdu'l-Gabe*, c. 1, s. 244.

Bilal'in vefatını, bütün tarihçiler Ömer'in hilafet döneminde hicrî 17 ila 20 yılları arasında bilmişlerdir.⁵

Hadis ve tarih kaynaklarının tümünden şu anlaşılır ki Bilal Ehl-i Bey'te muhabbet besleyen kimselerdendir. Hatta onun ezan okumamasını baştaki yönetime bir çeşit itiraz ve Hz. Ali'nin imametine inandığının bir göstergesi olarak değerlendirmek de mümkündür.

Cabir İbn Hayyan

Soru

Cabir İbn Hayyan'ın kısaca biyografisini anlatıp defnedildiği yeri bildirir misiniz?

Kısa Cevap

Cabir İbn Hayyan, Ebu Abdullah veya Ebu Musa Cabir İbn Abdullah-i Tarsus-i Kufi olarak tanınan meşhur bir tasavvufçudur.⁶

İbn Nedim “el-Fihrist” kitabında onun künyesini Ebu Abdullah olarak zikrederek, şöyle diyor: “Razi (Zekeriya-i Razi) fenni kitaplarında Cabir İbn Hayyan’dan “Üstadım Ebu Musa Cabir İbn Hayyan” olarak bahsetmektedir.” İbn Nedim el-Fihrist kitabının başka bir yerinde de ondan Ebu Musa olarak bahsetmektedir. Bu farklılık Cabir İbn Hayyan'ın, Abdullah ve Musa isimli iki çocuğunun olmasından kaynaklanabilir.⁷

Tarihçiler, doğum yeri ve tarihi hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Onun asaleten Horasanlı olduğu söylenmektedir. Doktor İhvanî bu konuda şöyle diyor: “Cabir İbn Hayyan'ın babası Kufe’de aktar (baharatçı, miskçi) idi ve Ezd kabilesine mensuptu. Kufe’den Horasan’a hicret etmiş ve Cabir Horasan’da dünyaya gelmiştir. Horasan'ın hâkimi Cabir'in babasına Şialık suçlamasında bulunarak onu şehit etti.”⁸

⁵ *Ensabu'l-Eşraf*, c. 1, s. 526; *Usdu'l-Gabe*, c. 1, s. 245; *Delailu'n-Nubuvve*, c. 1, s. 348; *İmtau'l-Esma*, c. 6, s. 350.

⁶ *Ayan-ı Şia*, c. 4, s. 30.

⁷ Cabir İbn Hayyan, Zeki Necip Mahmut, s. 12, İsmail Mezher, *Tarihu Fikri'l-Arabî*.

⁸ *Ayan-ı Şia*, c. 4, s. 30.

Bu nakle göre Cabir İbn Hayyan, Horasan'ın Tus şehrinde dünyaya gelmiştir ve İranlıdır. Elbette bu konuda başka nakillerde bulunmaktadır. Cabir'in Tarsuslu veya Harranlı olduğuna işaret eder. Afrikalı tarihçi Leon'un 1526 yılında yazdığı "Kimyacıların Biyografisi" adlı eserinde Cabir den kimyacıların büyüğü olarak ve Peygamber Efendimizden (s.a.a) bir asır sonra yaşamış, sonradan Müslüman olmuş bir Yunanlı olarak bahsetmektedir. Başka bir nakilde ise Cabir İbn Hayyan Aşbilî'ye nispet verilmektedir. Ancak Cabir Aşbilî, Cabir İbn Felah'tır. 11. yüzyılda Aşbil'de yaşamıştır. Uzak ve yıldız bilimi alanlarında eserleri bulunmaktadır.

İsmi, yaşadığı mekânı ve zamanı hakkında farklı görüşler olduğu gibi hangi dalda uzman olduğu ve mezhebi hakkında da tarihçiler farklı görüşlere sahiptir. Şia, Cabir İbn Hayyan'ı Şia'nın büyüklerinden saymakta, başka bir grup ise onu filozof olarak tanıtmaktadır. Altın ve gümüş sanatında uzman olan bazıları ise onu bu sanatın reisi, başlatıcısı olarak tanıtmaktadırlar.¹

Doğru olan görüş, Cabir İbn Hayyan'ın mezhebinin itikadi olarak Şia olduğudur. Felsefi tartışma ve münazaralara katıldığı, fenni ilimlerde ise bir kimyacı olduğu bilinmektedir.² Cabir'in biyografilerinin olduğu birçok kaynakta geçen Cafer ismi İmam Cafer'dir (a.s). Hacı Halife, Cabir'den İmam Cafer Sadık'ın (a.s) öğrencisi olarak bahsetmektedir.³⁴

Cabir İbn Hayyan hicri 160'ta ve diğer bir rivayete göre hicri 180'de vefat etmiştir.

Alimlerin Cabir İbn Hayyan Hakkında Görüşü

Bilgin ve alim şahsiyetler Cabir'i; hekim, matematikçi, filozof, uzay bilimci, tabip, yerbilimci, yazar olarak tanımakta ve birçok ilimde eserlerinin olduğunu kabul etmektedir. Bu durum, onun ne kadar zeki, akıllı ve büyük bir himmete sahip olduğuna delalet etmektedir.⁵

¹ İbn Nedim, *el-Fihrist*, s. 499.

² Cabir İbn Hayyan, Zeki Necip Mahmut, s. 16.

³ *fi Keşfi'z-Zunun*, s. 343.

⁴ a.g.e, s. 16.

⁵ *Ayan-ı Şia*, c. 4, s. 30.

Ahmet Fuat İhvanî “el-Mecelle” adlı Mısır’da yayınlanan derginin uzun bir makalesinde onu hayatını ele alarak şöyle diyor: “Cabir İbn Hayyan en tanınmış Arap bilim adamlarından biridir. O tecrübî ilimlerin kanunlarını keşfeden, kayda geçen ve bunları ortaya çıkaran ilk kişidir. O, bu işiyle genel olarak bilime, özel olarak ise Arap medeniyetine büyük bir hizmette bulunmuştur.”⁶

Dr. Muhammet Yahya Haşimî “İrfan” dergisinin 10. sayısında şöyle diyor: “Cabir İbn Hayyan’dan kimya dalında elimize ulaşmış eserlerde kendisi açıkça dile getirmektedir ki Üstadı İmam Cafer Sadık’tır (a.s).⁷

Bazılarının hem onun eserlerine hem de İmam Sâdık (a.s) ile olan birlikteliğini inkâr etmeye çalışsa da açıktır ki o, Şia’nın yetiştirdiği ve Şia’nın büyüklerinden olan bir bilim adamıdır.⁸

Cafer-i Kezzab ve İmamet İddiası

Soru

Cafer b. Ali (Kezzab) niçin imamet iddia etti? Onun geçmişi nasıldı ve kimler ona bağlandılar?

Kısa Cevap

Cafer-i Kezzab olarak meşhur olan Cafer b. Ali, Hz. İmam Ali Naki’nin oğludur. 226 yılında dünyaya geldi. O ayyaş ve içkici birisiydi. İmam Ali Naki (a.s) onun hakkında şöyle demiştir: “Oğlum Cafer’den uzak durun, onun bana nispeti Kenan’ın Hz. Nuh’a olan konumu gibidir.” Cafer babasının şehit olmasından sonra imamet iddiasında bulundu. Ancak İmam Hasan Askeri (a.s) ona ortaya çıkma ve faaliyet fırsatı vermedi. Fakat İmam Hasan Askeri’nin (a.s) şahadetinden ve gaybet-i suğra’nın başlamasından sonra tekrar imamlık iddiasında bulunmak fırsatını ele geçirdi ve bir grup insanı kendi etrafında toplayarak saptırdı. Bu yüzden Şia arasında Kezzab lakabını aldı. Tarihçiler onun akıbeti hakkında iki görüşe sahiptirler.

⁶ A.g.e.

⁷ A.g.e.

⁸ Daha fazla bilgi için: Cabir İbn Hayyan, Zeki Necip Mahmut, *Tarihu Fikri’l-Arabî*, İsmail Mezher, Cabir İbn Hayyan, Dr. Fekiki.

Bazıları onun ömrünün sonuna kadar kendi yalan iddiası üzerinde ısrarlı olduğunu söylerken diğer bir gurup araştırmacı, onun kendi iddiasından vazgeçtiğini ve tövbe ettiğini, bunu bilen Şiilerin de ona Cafer-i Kezzab yerine Cafer-i Taib (Tevbe eden Cafer) lakabını verdiğini yazarlar.

Ayrıntılı Cevap

Cafer-i Kezzab olarak meşhur olan Cafer b. Ali Hz. İmam Ali Naki'nin oğludur. 226 yılında dünyaya geldi, o ayyaş ve içkici birisiydi. İmam Ali Naki (a.s) onun hakkında şöyle demiştir:

“Oğlum Cafer'den uzak durun, onun bana nispeti Kenan'ın Hz. Nuh'a olan konumu gibidir.”¹

İmam Hasan Askeri'nin yaranından biri olan Ebu'l-Edyan Cafer-i Kezzab hakkında şöyle diyor: “O şarap içen, kumar oynayan ve çalgı çalan biriydi.”²

Cafer babasının şehit düşmesi üzerine imamlık iddiasında bulundu. O: “Halkın İmam'ı, kardeşim Hasan değil benim” diyordu. Bu yüzden dönemin halifesinin yanına giderek ona şöyle demiştir: “Sana yirmi bin altın sikke vereceğim, kardeşimin değil de benim imam olduğumu dair emir yayınlayasın.”³ Ancak İmam Hasan Askerî (a.s) ona ortaya çıkma fırsatı vermedi. Fakat İmam Hasan Askeri (a.s) şehit düşüp gaybet-i suğra dönemi başlayınca o tekrar imamlık iddiası için fırsat buldu ve böylece halktan bir grubu saptırmayı başardı. İşte bu yüzden ona Cafer-i Kezzab (yalancı Cafer) ismini verdiler. İmam Zeynelabidin altıncı İmam olan Cafer-i Sadık'ın (a.s) Sâdık lakabını alması hakkında şöyle demiştir.

“Bunun sebebi onun beşinci soyundan Cafer isimli bir kişinin dünyaya geleceği ve onun yalan olarak imamlık iddiasında bulunacağıdır.”⁴

İbn Babeveyh muteber bir senetle Ebu'l-Edyan'dan şöyle nakleder: Ben İmam Hasan Askeri'nin huzuruna gelir ve onun mektuplarını şehirlere ulaştırırdım. Şahadetiyle sonuçlanan rahatsızlığı döneminde İmam

¹ Muhammedi İştihardi, Muhammed, Hz. Mehdi, *Furuğ-i Tavan-i Velayet*, Mescid-i Mukaddes-i Cemkeran yay. 2. Baskı.

² *Kemalu'd-Din ve Tamau'n-Nime*, tashih Ali Ekber Gaffari, s. 476.

³ Kummî, H. Şeyh Abbas, *Muntehu'l-A'mal*, c. 2, s. 261.

⁴ *Dairatu'l-Mearif-i Teşeyyu*, c. 5.

beni çağırıldılar ve Medain'e birkaç mektup yazdılar, mektupları Medain şehrine götürmemi emrettiler ve şöyle buyurdu: *"On beş gün sonra sen tekrar bu şehre (Samerra'ya) döneceksin. O zaman benim evimden ağlama sesinin duyulduğunu göreceksin."* Ebu'l-Edyan diyor ki, ben böyle bir olay olursa imamlık görevini kim üstlenecek, diye sordum İmam şöyle buyurdu: *"Mektupların cevabını senden isteyen kişi benden sonra İmam'dır."* Ben: *"Başka bir işaret daha buyurun"* dedim. İmam şöyle buyurdu: *"Kim bana namaz kılsa o benim halifemdir."* Ben: Başka bir işaret daha buyurun, dedim. İmam: *"Kim keselerde ne olduğunu derse o sizin İmam'ınızdır"* dedi. Ebu'l-Edyan diyor ki İmam'ın heybeti hangi keselerden söz ettiğini sormama engel oldu. Oradan dışarı çıktım ve mektupları Medain'deki adamlara ulaştırdım ve cevaplarını aldım İmam'ın dediği üzere geri döndüm. On beşinci gün Samerra'ya vardım. İmam'ın evinden ağlama ve fiğan sesleri duyuluyordu. Oraya varınca Cafer-i Kezzab'ın evin kapısında oturduğunu ve Şiilerin onun etrafına toplanıp ona taziye de bulunduklarını ve imametini tebrik ettiklerini gördüm. Ben kendi kendime, eğer bu adam imam ise artık imamlık da değişmiş demektir, dedim. Çünkü ben bu adamı tanıyordum; o şarap içer, kumar oynar ve çalgı çalardı. Ben ileri gidip ona taziye de bulundum. Bu esnada Akid isimli hizmetçi dışarıya çıktı ve Cafer-i Kezzab'a *"Kardeşini kefenlediler gel ona namaz kıl"* dedi. Cafer kalktı ve Şiiler de onunla birlikte kalktılar, evin avlusuna varınca İmam Hasan Askeri'nin mübarek bedenini kefene sardıklarını ve tabuta bırakmış olduklarını gördüm. Cafer öne geçip cenaze namaz kılmak istedi, tekbir almak istediğinde buğday tenli, saçları kıvrıcık ve dişleri hafif aralı bir çocuk çıka geldi. Yüzü ay gibi parlıyordu. Cafer'in abasından tutup çekti ve şöyle dedi:

"Ey amca! Arkaya çekil, ben babamın cenazesine namaz kılmada senden daha evlayım."

Bunu üzerine Cafer geri çekildi ve yüzünün rengi değişti. O çocuk önde durup babasının cenaze namazı kıldırdı. Sonra bana dönerek *"Ey Basralı! Yanındaki mektupları ver."* dedi. Ben de ona teslim ettim. Kendi kendime, bu iki alamet, kaldı keseler" dedim...

Ebu'l-Edyan yine şöyle diyor: *"Ertesi gün Kum'lulardan bir grubun İmam Hasan Askeri'yle görüşmek için Samerra'ya geldiklerini gördüm."*

Onlar İmam'ın dünyadan gittiğini öğrenince “Bugün yeryüzünün İmam'ı ve hücceti kimdir?” diye sordular. Bir gurup Cafer-i Kezzab'ı gösterdiler. Kumlular Cafer'in yanına gelip ona selam verdiler ve “Yanımızda İmam'a vermek için getirdiğimiz büyük bir meblağ vardır, dediler onu size getirdik.” Cafer paraların alınması için emir verdi. Onlar şöyle dediler: “Biz İmam Askerî'ye nakit para getirdiğimizde o paraların sahiplerinin ismini ve meblağın ne kadar dirhem ve dinar olduğunu bize söylerdi. Sen de İmam ve kardeşinin halifesi isen paraların miktarını ve sahiplerinin isimlerini söyle, dediler.” Cafer (sinirlenerek) “Halk bizden gayb ilmini istiyor, kardeşim gayb ilmini mi biliyordu” dedi. Kumlular “O zaman biz paraları sana veremeyiz, dediler. Onlar şehirden ayrılmak istediklerinde on ikinci İmam'ın hizmetçisi onlarla görüşüp onları İmam Mehdi'nin huzuruna çıkmaları için davet etti...¹

İmam Hasan Askerî'nin şahadetinden sonra Cafer, zalim Abbasi devletin memurlarını İmam Mehdi'yi bulup yakalamaları için İmam'ın evine getirtmiş ama Allah'ın iradesiyle İmam'ı bulamamışlardır.

Tarihçiler Cafer b. Ali'nin sonu hakkında farklı görüşler ortaya atmışlardır. Bazıları onun ömrünün sonuna kadar kendi yalan iddiası üzerinde ısrarlı olduğunu söylerken, diğer bir gurup onun iddiasından vazgeçtiğini, tövbe ettiğini ve bunu bilen Şiilerin ona Cafer-i Kezzab yerine Cafer-i Taib (Tevbe eden Cafer) lakabını verdiğini yazmışlardır.

Hız. Mehdi'nin (Allah zuhurunu yakın eylesin) özel naiplerinden olan Muhammed b. Osman'ın naklettiği bir rivayet göre, Hız. Mehdi bir mektubunda onun tövbe ettiğine işaret ederek şöyle buyurmuştur:

“Cafer'in durumu Yusuf'un kardeşlerinin durumu gibidir. O sonunda tövbe etmiştir.”

Cafer'in yaşamı kısa sürmüş ve 271 yılında Samerra'da dünyadan göçmüştür.²

¹ Kemalü'd-Din ve Tamau'n-Nime, tashih Ali Ekber Gaffari, s. 476.

² Dairetu'l-Mearif-i Teşeyyu, c. 5; Kamusu'r-Rical, c. 2; el-Maarif ve Maariif c. 2; Dairetu'l-Maarif eş-Şia el-Amme c. 7.

Danyal Peygamber

Soru

Danyal peygamber kimdir? O hangi zamanda yaşadı ve anne ve babası kimdi? Aynı şekilde kendisi neden meşhur olmuştu?

Kısa Cevap

Danyal (a.s), Kur'an'da adına işaret edilmeyen peygamberlerdendir. Ama kendisi hakkında birçok rivayet mevcuttur.³ Birçok rivayete göre, Danyal, Babil'in zalim hükümdarı Buhtunnasr ile çağdaşı ve ondan zulüm ve eziyet görmekteydi. Bazı tarih kaynaklarının da bildirdiği üzere, Buhtunnasr, İran padişahı Kuruş tarafından yenilgiye uğratılmış ve devleti devrilmiştir. Tefsirlerin birinde şöyle okumaktayız: “(Kuruş’un) fethettiği en meşhur şehirlerden birisi, milattan önce 537 yılında fethedilen Babil idi. Ondan sonra Yahudilere dönme emri verildi. Onlar yetmiş yıl boyunca Babil’de esir hayatı yaşamıştı. (Kuruş) özel hazineden oranın yeniden onarılması için bir bütçe ayırdı ve bu zamanda Danyal, Kuruş’un idaresinde bulunmaktaydı.”⁴

Belirtilen hususlardan hareketle, Danyal Peygamber’in (a.s) 2500 ila 2600 yıl önce yaşadığı söylenebilir. Elbette bu konuda başka tarihî rivayetler de mevcuttur ve bu kaynaklar onun Hz. Yahya’dan (a.s) sonra yani yaklaşık 2000 yıl önce yaşadığını belirtmektedir. Nuh (a.s) gibi peygamberlerin ömrünün uzun oluşu dikkate alındığında, Danyal Peygamber’in de birkaç yüz yıl ömür sürmüş olması ve böylece iki gurup rivayetin de doğru olması mümkündür.⁵

Kendisinin anne ve babası hakkında ise şöyle söylenebilir: Birçok peygamber ve tarihî şahsiyetler hakkında olduğu gibi bu şahsiyet hakkında da tarihçiler ve yazarlar tarafından konunun pek çekici bulunmaması ve araştırma yapılmaması nedeniyle bir görüş belirtmek mümkün değildir. Ama kendisinin İsrail oğulları peygamberlerinden ve Hz. Yakub’un torunlarından olduğu kesindir.

³ Bkz. Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, c. 14, s. 351, Müessesetü'l-Vefa, Beyrut, h.k. 1404.

⁴ Belağî, Seyyid Abdülhüccet, *Hüccetü't-Tefasir ve Belağü'l-İksir*, c. 1, s. 204, İntişarat-ı Hikmet, Kum, h.k. 1386, Danyal kitabından naklen, 6: 28.

⁵ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, c. 14, s. 355.

Her halükarda, bu ilahi peygamber Nuh, İbrahim, Musa ve İsa (a.s) gibi diğer peygamberlerin taşıdığı şöhreti taşımamaktadır. Ama İran'da meşhur olması, "Şuş Danyal" isminde adını taşıyan bir şehirde kendisine isnat edilen bir mezarın bulunmasına bağlanabilir. Diğer bir nedeni de ayrıntıları tefsir ve rivayet kitaplarında yer alan o yüce şahsiyet döneminde İsrail oğulları kavminin yaşamış olduğu olaylar, galibiyetler ve mağlubiyetler olabilir.¹

Dr. Şeriatî'nin Kitaplarını Okumak

Soru

Dr. Ali Şeriatî gibi yazarların kitapları okunabilir mi?

Kısa Cevap

Şeriatî ve onun kitapları hakkında çeşitli görüşler söz konusu edilmiştir ve Şeriatî'yi kabul edenler ve etmeyenler tarafından çelişkili görüşler ortaya atılmıştır. İslâm İnkılâbı Rehberi Ayetullah Hamaneî insaflı bir bakış açısıyla Şeriatî konusunda şöyle diyor: "Bana göre Şeriatî mazlum bir kimsedir. Onu bu duruma düşüren nedenler ise bir taraftan onun taraftarı olan kimseler diğer taraftan da ona muhalif olan kimselerdir. Belki bu zamanın acayıplığından, belki de Şeriatî'nin acayıplıklarındandır ki, onun taraftarı ve onun muhalifleri tarafından yapılan ortak çalışmalar, dert sahibi ve şuur dolu böyle bir insanı tanınmaz hale getirdi. Bu ise, ona yapılan bir zulümdür.

Şeriatî, hakkında söylenenlerin ve şimdilerde bile zannedilenin aksine, ruhaniyetin karşıtı olmadığı gibi ruhaniyetin misyonuna derinden iman eden birisiydi. Şeriatî, ruhaniyetin zaruri ve tartışma götürmez temel bir kurum olduğunu ve ruhaniyete muhalefet eden kimsenin, kesinlikle sömürücü güçlerden beslendiğini söylüyordu. Bunlar Şeriatî'nin itikadıydı ve bunda hiç şüphe etmeyiniz ve bu şeyler Şeriatî'nin tartışma götürmez maarifinin bir bölümüdür. Ne var ki Şeriatî, ruhaniyetin omuzlarında taşıdığı misyona tam olarak amel etmediğini düşünüyordu."

¹ Örnek olarak bkz. Cezairî, Seyid Nimetullah, *Kıyasu'l-Enbiya*, s. 426, Kütüphanesi-i Ayetullah Maraşi, Kum, h.k. 1404.

Ayrıntılı Cevap

Dr. Şeriatî ve kitapları konusunda çeşitli görüşler ortaya konulmuştur ve bu bağlamda onun taraftarları ve muhalifleri çelişik ve bazen sert ve aşırı görüşler beyan etmişlerdir. Ama bunlar arasında bazıları da orta yolu tutmuş ve insafli bir bakış açısıyla bu meseleye bakmışlardır. Bunlardan birisi İslâm İnkılâbı Rehberi Ayetullah Hamaneî'dir. Biz burada onun sözlerini zikretmekle yetineceğiz:

“Bana göre Şeriatî mazlum bir kimsedir. Onu bu duruma düşüren nedenler ise bir taraftan onun taraftarı olan kimseler diğer taraftan da ona muhalif olan kimselerdir. Belki bu zamanın acayıplığından, belki de Şeriatî'nin acayıplıklarındandır ki, onun taraftarı ve onun muhalifleri tarafından yapılan ortak çalışmalar, dert sahibi ve şuur dolu böyle bir insanı tanınmaz hale getirdi. Bu ise, ona yapılan bir zulümdür.”

“Şeriatî'nin muhalifleri, onun yanlışlarını ele alıyorklar ve bu da onun olumlu yönlerini görmemelerine sebep oluyor. Bana göre Şeriatî'nin yanlışları vardı ve ben hiçbir zaman bu yanlışların, küçük yanlışlar olduğunu iddia etmiyorum. Ne var ki ben, Şeriatî'nin yanlışları olarak isimlendirdiğimiz şeylerin yanı sıra, onun seçkinlik ve güzelliklere de sahip olduğunu iddia ediyorum. O halde eğer onun yanlışları sebebiyle, seçkinlik ve güzelliklerini görmüyorsak, bu ona yapılan bir zulümdür. Ben unutmuyorum, Şeriatî ile alakalı söylentilerin iyice şiddetlendiği zamanlardı. İmam (r.a) sohbeti arasında birilerinin ismini söylemeksizin, Şeriatî'nin durumuna ve onun etrafında olup biten muhalefetlere işaret etti. İmam'ın o zamanda yaptığı sohbetinin kaseti Necef'ten geldi ve bu kaset, ihtilaf ateşinin söndürülmesinde etkili oldu. İmam konuşmasında Şeriatî'nin ismini söylemeksizin (yaklaşık olarak) şöyle diyordu: “Birkaç yanlıştan dolayı onun kitaplarını yerden yere vurmayalım.”

Şeriatî'nin, zaman zaman İslâm düşüncesinin temel ve köklü meselelerinde yanlışlıklar yapması mümkündür. Bununla birlikte Şeriatî taraftarlarının Şeriatî'ye yaptığı zulüm, muhaliflerinin yaptığı zulümden daha az değildi ve hatta daha ezici ve daha şiddetliydi. Şeriatî'nin taraftarları, onun olumlu noktalarını söz konusu edip açıklayacakları yerde, Şeriatî'nin muhalifleri karşısında saflar oluşturdular ve Şeriatî'ye nispet edip görüşler or-

taya koyarak, onu mutlak bir varlık olarak göstermeye ve hatta Şeriatı'nın en küçük yanlışlarını bile kabul etmemeye çalıştılar.

Şeriatı, İslâm hâkimiyeti için yüreği yanan bir şahsiyetti ve İslâm'ın bir düşünce şeklinde ve toplumsal düzen ideolojisi olarak söz konusu edilmesinden rahatsızlık duyan bir İslâm davetçisiydi. Şeriatı İslâm'ı; yaşamı yaşam yapan bir tefekkür, toplumsal bir düzen ve hayata çözüm bahşeden bir ideoloji unvanında ortaya koymaya çalıştı.

Şeriatı'nın bir girişimci olduğundan şüphe edilmemelidir. O, İslâm'ı yeni neslin diliyle anlatmada öncülük yaptı. Şeriatı'den önce İslâm'ın yüce düşüncesini Şeriatı gibi anlayan ve günümüz kuşağını (daha güzel bir ifadeyle söylemek gerekirse Şeriatı zamanının o günkü kuşağını, yani Şeriatı'nın muhataplarını oluşturan kuşağı) cezp edecek cümleler kalıbında söz konusu eden insanların sayısı az değildi. Ne var ki bu insanlar, muhataplarının diliyle hakikatlerin açıklanmasında başarılı olamadılar ve onların anlayacağı şekilde meseleleri söyleyemediler.

Şeriatı yüce İslâm'ın keşfedilmiş meselelerini en yeni şekliyle söz konusu eden kişiydi öyle ki; o zamanın kuşağının sorularının cevaplayıcısı ve gizli ve karanlık noktaların açıklayıcısıydı.

Şeriatı, hakkında söylenen ve şimdilerde bile zannedilenin aksine, ruhaniyetin karşıtı olmadığı gibi ruhaniyetin misyonuna derinden iman eden birisiydi. Şeriatı, ruhaniyetin zaruri ve tartışma götürmez temel bir kurum olduğunu ve ruhaniyete muhalefet eden kimsenin, kesinlikle sömürücü güçlerden beslendiğini söylüyordu. Bunlar Şeriatı'nın itikadıydı ve bunda hiç şüphe etmeyiniz ve bu şeyler Şeriatı'nın kesin öğretilerinin bir parçasıdır. Ne var ki Şeriatı, ruhaniyetin omuzlarında taşıdığı misyona tam olarak amel etmediğini düşünüyordu.”¹

Sonuç itibariyle sizin sorunuzun cevabında şöyle demek gerekir: Her uzmanın ve görüş sahibinin, uzmanlaştığı alanda sahip olduğu görüşün değerli olduğu ve Merhum Dr. Şeriatı'nın uzmanlık alanının Sosyoloji alanında olduğu dikkate alınmalıdır. Bu sebeple Şeriatı'nın İslâm hakkında ortaya koyduğu görüşleri uzmanlık dışıdır ve zaman zaman yanlışlıklar

¹ Daha fazla bilgi edinmek için bakınız: *İmam ve Ruşenfikran*, 1. Bölüm.

içermesinin yanında çok faydalı konuları da içermektedir. Buna binaen bu konuda gerekli görülen noktaları hatırlatacağız:

1. Şeriatı'nın kitaplarını okumadan Üstat Şehit Mutahharı'nın kitaplarını okumak çok uygun olur.

2. Şeriatı'nın İslâm'ı tanıma, İslâm tarihi ve İslâmî konular bağlamında ortaya atmış olduğu görüşlerini, Masum (a.s) kimselerin haricindeki mütefekkirlerin yazmış oldukları konular gibi kesin doğrudur diye bakmayınız. Eğer yukarıdaki konular bağlamında Şeriatı'nın görüşleri diğer İslâm âlimlerinin görüşlerine muhalif olursa onu dinde uzman olan düşünürlerden ve İslâmî kurumlardan sorunuz.

3. Açıklanan bu konular genel bir kural olup diğer şahsiyetler hakkında da bu yöntem üzerine amel edilebilir.

Dünya Siyonizm'i

Soru

Dünya Siyonizm'i nedir?

Kısa Cevap

Dünya Siyonizm'i, 1897 tarihinde çeşitli ülkelerin Yahudilerinden 240 ileri gelen Yahudinin aracılığıyla İsviçre'de kurulan bir teşkilatın adıdır.

Tarihi kaynaklarda belirtildiğine göre "Dünya Siyonizmi" nin kuruyucusu Theodore Herzl adında bir şahıstır. Dünya Siyonizm'i 1897 tarihinde İsviçre'de düzenlenen ilk toplantıda teşkilatlandırıldı. Ama daha doğru olan bir görüş ise şöyledir: Theodore Herzl'den yaklaşık otuz-kırk sene önce Benesker isminde Rusyalı bir Yahudi "Siyonizm'i Sevenler Cemiyeti" ni kurdu. Benesker bu cemiyette, Yahudilerin dünyada hor ve hakir olduklarını, yabancı ve zelil, sürgün halinde ve baskı altında yaşadıklarını ortaya atarak, Yahudileri teşkilatlandırmalıyız anlayışını ortaya koydu. Bu bağlamda ortaya atılan ilk öneriye göre bunlar, Rusya camiasıyla birleşip tek bir camia oluşturmak ve tüm Yahudileri davet edip oraya yerleşmelerini sağlamaktı.

Başka bir görüşe göre Benesker, bu cemiyetin adını “Siyonist” koymuştur. Sion ise Kudüs’e ve Beytü’l-Mukaddes’e işrafi (ihatası) olan bir dağın adıdır. Muhtemelen Benesker, Yahudileri Rus toplumuyla birleştirip sonra onları Rusya’dan Filistin’e götürmeyi planlamıştı. Her halükarda tarihi verilerde sıkça bahsedilen görüşe göre Benesker, Yahudileri bir milliyet çatısı altında toplayıp onları dağınıklıktan kurtararak tek bir bölgede birleştirmek inancını taşıyordu. Fakat o öldü ve onun ömrü bu doktrini gerçekleştirmeye kâfi gelmedi.

Ayrıntılı Cevap

Dünya Siyonizm’i, 1897 tarihinde yaklaşık yüz elli yıl önce çeşitli ülkelerin Yahudilerinden iki yüz kırk ileri gelen Yahudinin aracılığıyla İsviçre’de kurulan bir teşkilatın adıdır.

Dünya Siyonizmi’nin Şekillenmesi

Tarihi kaynaklarda belirtildiğine göre “Dünya Siyonizm” nin kurucusu Theodore Herzl adında bir şahıstır. Dünya Siyonizm’i 1897 tarihinde İsviçre’de düzenlenen ilk toplantıda teşkilatlandırıldı. Ama daha doğru olan bir görüş ise şöyledir: Theodore Herzl’den yaklaşık otuz-kırk sene önce Benesker isminde Rusyalı bir Yahudi “Siyonizm’i Sevenler Cemiyeti” ni kurdu. Benesker bu cemiyette, Yahudilerin dünyada hor ve hakir olduklarını, yabancı ve zelil, sürgün halinde ve baskı altında yaşadıklarını ortaya atarak, Yahudileri teşkilatlandırmalıyız anlayışını ortaya koydu. Bu bağlamda ortaya atılan ilk öneriye göre bunlar, Rusya camiasıyla birleşip tek bir camia oluşturmak ve tüm Yahudileri davet edip oraya yerleşmelerini sağlamaktı.

Başka bir görüşe göre Benesker, bu cemiyetin adını “Siyonist” koymuştur. Sion ise Kudüs’e ve Beytü’l-Mukaddes’e işrafi (ihatası) olan bir dağın adıdır. Muhtemelen Benesker, Yahudileri Rus toplumuyla birleştirip sonra onları Rusya’dan Filistin’e götürmeyi planlamıştı. Her halükarda tarihi verilerde sıkça bahsedilen görüşe göre Benesker, Yahudileri bir milliyet çatısı altında toplayıp onları dağınıklıktan kurtararak tek bir bölgede birleştirmek inancını taşıyordu. Fakat o öldü ve onun ömrü bu doktrini gerçekleştirmeye kâfi gelmedi.

Daha sonra Theodore Herzl, Benesker'in düşüncelerine değinmeksiz ve onun takipçisi ve taraftarı olduğunu belirtmeksizin yaklaşık 1890'lı yıllarında "Yahudi Kitabı" isminde bir kitap yazdı. 1897 tarihinde yaklaşık yüz yirmi yıl önce İsviçre'de bir kongre düzenledi. Bu kongreye dünyanın çeşitli yerlerindeki Yahudilerin önde gelenlerinden iki yüz kırk kişi katıldı. Ama bunların büyük çoğunluğu Almanya, Rusya, Çekoslovakya ve Polonya'dan idiler. Kongrede yapılan bir haftalık konuşmalar ve görüş alış verişleri neticesinde üç tane sorumluluk ve yükümlülük taşıyacak "Dünya Siyonizm Teşkilatı" adı altında bir teşkilatın kurulmasına karar verildi. Bu teşkilata yüklenmiş üç sorumluluk ve yükümlülük şunlardır:

1. Yahudilere milliyet kimliğini kazandırmak: Teşkilat üyelerinin görüşüne göre, Yahudi isminde bir millet yoktur, Yahudiler, dünya milletleri içinde dağınıktır ve milli bir hüviyet ve kimlikleri yoktur;

2. Yahudiler için bir vatanın bulunması.

3. Onlar için bir devletin oluşturulması.

1897'den 1948 yılına kadar (bu doğrultuda yapılan çalışmalar neticesinde) İsrail devleti resmi olarak varlığını ilan etti ve daha sonra yaklaşık senede bir kongre olmak üzere -bazen bu kongreler bir takım sebeplere binaen gecikmeli de olsa- şimdiye kadar otuz kongre (bu teşkilat tarafından) düzenlenmiştir. Bu kongrede alınan ilk karar, "Dünya Siyonizm Teşkilatı"nın kurulmasıydı. Daha sonraki kongrelerde, "Milli Yahudiler Yardımlaşma Sandığı" kurulması hususunda ortak karar alındı. Böylelikle teşkilatın mali kaynakları belirlenecek ve ileriki faaliyetlerin tamamının mali desteğini bu sandık oluşturacaktı. Üçüncü ve dördüncü kongrenin temel konusu "Vatan nerede olacak?" sorusuydu. Bundan önce teşkilat üyelerinin her biri, Yahudilerin hangi konum ve imkânlar içinde oluğunun belirlenmesi için, dünyadaki Yahudilerin tanınması ve her biri için bir dosya oluşturulması hedefi güdüldü.

Belirlenen bu işleri yaklaşık üç dört senede tamamladılar ve Yahudilerin sayımı ve tanınmasını gerçekleştirerek, üçüncü ve dördüncü kongrelerde yaklaşık bir çeşit Yahudi milliyeti belirlediler. Bu kongrelerde "Vatan neresidir?" sorusu üzerinde duruldu ve dördüncü kongrede de iki değişik görüş ortaya atıldı. Görüşlerden birisi, vatanın Uganda, ikincisi ise Filistin

olması doğrutusundaydı. Tarihteki nakillere göre o zaman İngiliz'lerin görüşü Uganda'ydı, ama çoğunlukta olan Rusya, Amerika, Polonya Yahudilerinin görüşü Filistin'di. Güney Afrika ve Arjantin gibi yerlerde söz konusuydu ama Uganda ve Filistin görüşleri etrafında yoğunlaşıldı. Sonunda bu iki ülkede ne kadar Yahudi yaşadığını, hangi şartlar altında olduklarını ve Yahudi toplumunun yerleştirilmesi için ne kadar elverişli olduğunun araştırılması için bir heyet teşkil edilmesine karar verildi.

Araştırma ve raporların hazırlanmasından sonra, bir sonraki kongrede, söz konusu vatanın Filistin olmasına karar verildi ve maalesef yirminci yüz yılın başlarında düzenlenen altıncı kongrede bu karar kesinleştirildi. Daha sonraki kongreler ve toplantılarda kendi çalışmalarını Filistin'e Yahudi cemiyetinin yerleştirilmesi ve dünyadaki Yahudilerle irtibatlı konularla ilgilenme bağlamında görev taksimatını yapıp bu çerçevede faaliyet yapmalarını sürdürmekte. Bu bağlamda oluşturulan guruplardan birisi, işgal edilmiş Filistin'e gidecek ve orada faaliyet göstererek Yahudiler için gerekli alt yapı ve güvenceyi sağlayacaktı. Guruplardan bir diğeri de Filistin dışındaki Yahudilerle ilgili konular üzerinde çalışacaktı.

Sekizinci ve dokuzuncu Dünya Siyonizm Kongrelerinin konusu "Acaba biz, fikirlerimizi bağımsız olarak mı yoksa büyük güçlerle mi yürütmeliyiz?" sorusu etrafındaydı. Bu konuda ihtilaf vardı; bazıları "Bizim büyük güçlerle (Britanya başta olmak üzere Amerika ve Almanya o zamanın büyük güçleri sayılıyordu) işimiz olmamalı ve bunlardan bağımsız olarak işlerimizi yürütmeliyiz" diyordu. Kongrede sunulan etkin ve baskın diğeri bir görüşü benimseyenler ise "Biz tek başımıza bir millet, bir vatan ve bir devlet oluşturamayız ve bu iş, büyük güçlerin yardımları olmaksızın mümkün olamaz" diyorlardı. Sonuçta İngiltere'nin nüfuzunda teşkilata katılan ve Britanya ile ilişki içinde olan azınlık, Britanya'nın işbirliği olmaksızın bu işlerin yapılamayacağını pekiştirdi. Sekizinci kongrede ya da yaklaşık 1905 yılında Britanya ve diğeri büyük ülkelerin yardımlarıyla bu fikirlerin takip edilmesi kararlaştırıldı.

Sonraki kongrede konu, "1948'de İsrail devletinin kurulmasından sonra acaba bu teşkilatın görevi bitti mi, teşkilat çalışmalarına devam edecek mi yoksa durdurulacak mı" soruları etrafında idi. Sonuçta Amerika'da olan "Dünya Siyonizm Teşkilatı" ve "Uluslar Arası Yahudi Ajansı"nın

İsrail devletinin annesi ve destekçisi unvanında Amerika'da baki kalması ve kendi faaliyetlerine devam etmesi ve Siyonist rejimin de Filistin'de kendi işlerini yürütmesi kararlaştırıldı. Gerçekte böyle bir karar üzerinde birlenilmesi, belki de yirminci yüz yılın kırklı yıllarından sonra gerçekleşmiş olabilir. Ellinci yıla tekabül eden bir sonraki oturum ve kongrede "Dünya Siyonizm Teşkilatı" uluslararası bağlamda çalışma ve İsrail devleti de bölgesel bağlamda çalışma görevini üstlenme kararı aldı. Aslında şöyle bir iş taksimatı yapıldı: Siyonist rejim bölgede kendi menfaat ve uygulamalarını takip etmek için pratik bir güç, adeta bir ordu gibi bölgeye sevk edilmiş bir taburdur. Bu ordunun asıl merkezi Amerika'da olan "Uluslar Arası Yahudi Ajansı" ve "Dünya Siyonizm Teşkilatı"dır.

Genel itibariyle şöyle bir sonuca varıyoruz: Hali hazırda var olan İsrail devletinin kendisi ve Siyonistlerin şuan dünyada yaptıkları diğer faaliyetlerin tümü, yaklaşık yüz yirmi yıl önce faaliyetine başlayan ve şuan Amerika'da bulunan "Dünya Siyonist Teşkilatının" ürünüdür.

İsrail, bölgedeki Yahudilerin menfaatini koruma görevinin yanı sıra Amerika'nın menfaatlerini de korumakla görevlidir. Gerçekte İsrail devleti, hem Amerika ve diğer güçlerin menfaatlerini Orta Doğu, İslâm dünyası ve Fars Körfezi bölgelerinde temin etmeli ve hem de Yahudilerin düşüncelerini ve ideallerini gerçekleştirme doğrultusunda çalışmalar yapmalıdır. Amerika'da bulunan "Dünya Siyonizm Teşkilatı" dünya çapında bir rol oynamaktadır. Yani tüm dünyada Yahudi menfaatlerini ve ideallerini takip etmektedir. Eğer günümüzde Amerika'da nüfuzu varsa ve gerçekte kendi fikirlerini Amerika siyasetleri vesilesiyle takip ediyorsa, bunların tamamı söz konusu edilen görev paylaşımı esasındadır.

"Uluslar Arası Yahudi Ajansının" ve "Dünya Siyonizm Teşkilatı'nın" asıl şubeleri Almanya, İngiltere, Rusya, Polonya ve Çekoslovakya gibi ülkelerdedir. Başka ülkelerde ise gereklilik icabı kurumları bulunmaktadır. Diğer ülkelerdeki bu kuruluşlar, ikinci dereceli kuruluşlardır. Fransa, Romanya, Avusturya, Güney Afrika, Bulgaristan ve Hollanda gibi ülkelerde ise yan ofisleri vardır ve bunların her birinin belirlenmiş görevleri vardır.

Ebu Derda

Soru

Ebu Derda'nın şahsiyeti nasıldı? Ehl-i Beyt'in onun hakkındaki görüşü neydi? Ondan nakledilen rivayetlerin hükmü nedir?

Kısa Cevap

Daha çok Ebu Derda lakabıyla tanınan Hazrec'in torunlarından olan Uveymir b. Malik, Hz Peygamber'in sahabelerinden idi. O Hazreç kabilesinin bireylerinden bir fert olarak Medine'de yaşıyordu ve Hz. Peygamber'in Medine'de ikamet etmeye başlamasından birkaç ay sonra onun yanına gelmiş ve Müslüman olmuştu. İmam Ali'nin (a.s) Muaviye'den üstün olduğuna inanan Ebu Derda, Ebu Hüreyre ile birlikte Muaviye'nin yanına gitmiş, onu İmam Ali'ye itaat etmeye çağırmıştır. Muaviye ise Osman'ın öldürülmesini bahane ederek katillerini Ali'den (a.s) istediğini söylemiştir. Ebu Derda ve Ebu Hureyre'yi İmam Ali'nin (a.s) yanına geri yollamış ve ondan Osman'ın katillerini istemiştir. Bu işiyle savaşın bitmesini hedeflemiştir. O ikisi de bu işi üstlenmiş ve İmam Ali'nin (a.s) yanına gelmişlerdir.

Ama Malik-i Eşter onların ikisine karşı tavrı almış ve sert bir şekilde kendilerini kınamıştır. Bunun üzerine onlar İmam Ali ile görüşmekten vazgeçmişlerdir. İmam Ali'ye (a.s) isteklerini bildirdikleri ikinci günde ise kendilerini Osman'ın katilleri olarak bilen on bin kişi ile karşılaşmışlardır. Bu yüzden ümitsiz olmuş, şehirlerine dönmüş ve Abdurrahman b. Osman'ın serzenişine maruz kalmışlardır. Her halükârda hakkın hükümetine karşı almış olduğu tavrı hakkında onu İmam Ali'nin (a.s) bazı fertler bağlamında buyurduğu şu cümlesinin bir örneği olarak değerlendirmek mümkündür:

“Onlar ne hakka yardımcı oldular ve ne de batılı zelil ettiler.”

Ehl-i Sünnet ve Şia hadis kaynaklarında Ebu Derda'nın Hz. Peygamber'den (a.s) nakletmiş olduğu bir takım rivayetler vardır. Bir grup tarihçi onun ölümünü Sıffîn'den sonra¹ ve başka bir grup ise Osman'ın ölümünden iki yıl önce bilmişlerdir.

¹ İbn Hacer, Ahmet bin Ali bin Haceri' Askalani, *el- İsbetu fi Temyizi's Sahabeti*, c. 4, s. 622, Beyrut, Daru'l-Kitabi'l-İlmiye, h.k. 1415.

Ayrıntılı Cevap

Uveymir bin Malik, Hazreç'in torunlarından² ve Peygamber'in sahabelerindendir ve kendisi daha çok Ebu Derda lakabıyla tanınmaktadır.³ O, Hazreç kabilesinin bireylerinden biri olarak Medine yaşıyordu ve sonra Müslüman oldu. Onun Müslüman oluşu şöyle gerçekleşti: Bir gün kendisinin üvey kardeşi olan Abdullah bin Revaha, Ebu Derda'nın evine gelir ve baltayı eline alıp Ebu Derda'nın putunu kırmaya ve parçalamaya başlar. Bu esnada da şu beyti okur: Tüm şeytanlardan uzak dur ki Allah ile birlikte kendisine ibadet edilen her şey batıldır.

Ebu Derda eve döndüğünde eşi, Abdullah'ın yaptığı işi kendisine haber verir. Ebu Derda bir saat düşünür ve sonra şöyle der: Eğer bu puttan bir hayır olsaydı kendisini savunabilirdi. Neticede Ebu Derda Abdullah bin Revaha ile Hz Peygamber'in huzuruna çıkar ve Müslüman olur.⁴

Elbette Ebu Derda Hz Peygamber'in Medine'de ikamet ettiği ilk aylarda Müslüman olmamış birkaç ay geçtikten sonra Peygamber'in yanına gelmiş ve Müslüman olmuştur. Bazı tarihçiler kendisinin Hendek Savaşında yer aldığından ve ondan sonrasından söz etmiş, Hendek Savaşından önce onun Müslüman olmadığını belirtmişlerdir.⁵ Hz. Peygamber (s.a.a) savaşların birinde Ebu Derda'ya bakmış ve şöyle buyurmuştur:

“İbn Umeyr güzel binicidir ve çeviktir.”⁶

Ehl-i Sünnet bu nakle ek olarak Hz. Peygamber'den (s.a.a) onu öven başka hadisler de nakletmişlerdir. Bu cümleden olmak üzere Ebu Derda'yı ümmetin bilgisi olarak bildiğini Hz. Peygamber'e isnat etmektedirler.⁷ Aynı

² Uveymir bin Malik bin Zeyd bin Gays bin Umeyyet İbn Amir bin Adiy bin Kaab İbn 'l Hazreç İbn 'l Haris bin el- Hazreç.

³ el- Haşimi el- Basri, Muhammed bin Sa'd bin Meni'i, *et- Tabakatu'l Kubra*, c. 7, s. 274, Abdu'l-Kadir Ata, Muhammed, Daru'l-Kitabu'l-İlmiye, Beyrut, 1410/1990; Hüseyini Tefrişi, Seyyid Mustafa, Nakdu'r-Rical, Müessesesi-i Âlu'l-Beyt (a.s), Kum, 1. baskı, h.k. 1418; İbn Esir, Ebu'l-Hasan Ali İbn Muhammed, *Usdu'l-Gabe fi Marifeti's-Sahabe*, c. 4, s. 18, Beyrut, Daru'l-Fikr, h.k. 1409.

⁴ *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 7, s. 274-275.

⁵ Ebu Amr Yusuf bin Abdullah bin Muhammed bin Abdu'l Bir, *el-İstiyab fi Marifeti'l-Ashap*, c. 3, s. 1228, Daru'l-Ceyl, Beyrut, 1412/1992.

⁶ *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 7, s. 274.

⁷ *Usdu'l-Gabe fi Marifeti's-Sahabe*, c. 5, s. 97.

şekilde nakledildiği üzere Hz. Peygamber (s.a.a) Ebu Derda ve Selman-i Farisi arasında kardeşlik ahdini gerçekleştirmiş ve bu ikisi birbirinin dini kardeşi sayılmıştır.¹ Onunla Selman arasındaki ilişki sonraları da sürmüştür. Öyle ki Ebu Derda Şam'a yolculuk ettikten sonra bile Irak'ta olan Selman ile yazışmış ve kendisine şöyle yazmıştır: "Yüce Allah burada bana mal ve evlat bahşetti ve ben kutsal bir bölgede konakladım." Selman da şöyle cevap yazmıştır: "Bana mal ve evlat sahibi olduğumu yazmışsın, bil ki saadet mal ve evlat çokluğunda değildir."²

Ebu Derda ikinci halifenin dönemine kadar Medine'de idi ve halifenin emri ile bir memuriyeti yerine getirmek için Medine'den ayrıldı ve Şam'a gitti. İkinci halife yargıyı yönetme ve Şam'da namaz kılma işini Ebu Derda'nın sorumluluğuna bıraktı.³ Ebu Derda yargı sorumluluğuna atandığı esnada halk kendisini kutlarken kendisi şöyle demiştir: "Yargı için beni kutluyorsunuz. Oysa ben bir uçurumun kenarında durmuş bulunuyorum ve onun derinliği buradan Aden şehrine kadar bulunan uzaklıktan daha çoktur."⁴ Eğer halk yargıda ne gibi bir zorluğun olduğunu bilirse, ondan kaçır, herkes onu birbirine teslim eder ve eğer ezan söylemede ne gibi bir sevabın olduğunu bilirse ona yönelik eğilim ve temayülden dolayı onu birbirinin elinden alır."⁵

İmam Ali'nin (a.s) Muaviye'den üstün olduğuna inanan Ebu Derda, Ebu Hüreyre ile birlikte Muaviye'nin yanına gitmiş ve onu İmam Ali'ye (a.s) itaat etmeye çağırmıştır. Muaviye ise Osman'ın öldürülmesini bahane etmiş ve onun katillerini Ali'den istemiştir. Ebu Derda ve Ebu Hüreyre'yi İmam Ali'nin yanına yollamış ve ondan Osman'ın katillerini isteyerek savaşı sonlandırmayı hedeflemiştir. O ikisi de bu işi üstlenmiş ve İmam Ali'nin (a.s) yanına gelmişlerdir. Ama Malik-i Eşter ikisine karşı tavrı takınmış ve kendilerini sert bir şekilde azarlamıştır. Onlar da İmam Ali'yi (a.s) görmekten vazgeçmişlerdir. Bu isteği Ali'ye (a.s) bildirdikleri ikinci gün ise kendilerini Osman'ın katili olarak değerlendiren on bin

¹ a.g.e, c. 2, s. 268.

² a.g.e, c. 2, s. 268.

³ Belazuri, Ahmed bin Yahya, *Futuhu'l-Buldan*, s. 204, Mütercim, Tevekkül, Muhammed, Tahran, Neşr-i Nogra, h.ş. 1337; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 7, s. 275.

⁴ Yemen ülkesinin meşhur şehirlerinden biri.

⁵ *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 7, s. 275.

kişi ile karşılaşmışlardır. Bu yüzden ümitsiz olmuş, şehirlerine dönmüş ve Abdurrahman b. Osman'ın kınamasına maruz kalmışlardır.⁶

Elbette bu hikâye, Ebu Derda'nın ölümünü Sıffın'den sonra bilmemiz durumuna mutabıktır. Bazı tarihçilerin görüşüne göre kendisinin ölümünü Emirul Muminin Hz. Ali'nin hâkimiyetinden önce bilirsek, artık bu hikâyeyi kabul edemeyiz. Kendisinin hakkın hükümetine yönelik aldığı tavır hakkında onu İmam Ali'nin bazı fertler için buyurduğu şu cümlesinin bir örneği olarak değerlendirebiliriz:

“Onlar ne hakka yardım etmiş ve ne de batılı zelil etmişlerdir.”⁷

Ebu Derda Ehl-i Sünnet arasında Hz Peygamber'in (a.s) büyük sahabelerinden biri olarak tanınmış ve kendisi için büyük bir makam göz önünde bulundurulmuştur. Bu yüzden Ehl-i Sünnet kendisinden rivayet nakletmiştir. Aynı şekilde Şia hadis kaynaklarında da Ebu Derda'dan sınırlı sayıda rivayet nakledilmiştir. Örneğin Şeyh Tusî *Hilaf* kitabında kendisinden bir takım fetva ve rivayetler nakletmiştir.⁸

Ebu Derda'nın ölüm tarihi hakkında görüş ayrılıkları vardır. Bir grup tarihçi onun ölümünü Sıffın'den sonra bilmiş⁹ ve başka bir grup Ebu Derda'nın Osman'ın ölümünden iki yıl önce öldüğünü söylemiştir.¹⁰

Ebu Leheb

Soru

Niçin Hz. Abdulmuttalib, oğlu Ebu Leheb'in adını Abduluzza koymuştur? O,tevhit dini olan hanif dinine bağlı değil midir?

⁶ İbn Kuteybe ed-Diynurî, Ebu Muhammed Abdullah bin Müslim, *el-İmame ve's-Siyaseti'l-Maruf bi Tarihi'l-Hulefa*, c. 1, s. 128, tahkik: Şirî, Ali, Beyrut, Daru'l-Ezva, h.k. 1410.

⁷ İmam Ali (a.s), *Nehcû'l-Belağa*, Hazırlayan: Seyyid Razi, Musahhih: Atarudî, Azizullah, s. 461, Bonyad-ı Nehcû'l-Belağa, yersiz, 1. baskı, h.ş. 1372.

⁸ Şeyh Tusî, *el-Hilaf*, c. 1, s. 376; s. 380; c. 2, s. 168... Neşr-i Camiayı Müderrisin, Kum, 1. baskı, h.k. 1407.

⁹ İbn Hacer, Ahmet bin Ali bin Hacer Askalanî, *el-İsabetu fi Temyizi's-Sahabeti*, c. 4, s. 622, Beyrut, Daru'l-Kitabi'l-İlmiye, h.k. 1415.

¹⁰ *Usdu'l-Gabe fi Marifeti's-Sahabe*, c. 4, s. 20.

Kısa Cevap

Abdulmuttalib'in oğlu Ebu Leheb (Haşim oğlu Abdulmuttalib oğlu Abduluzza) künyesi Ebu Utbe'dir. Peygamber efendimizin (s.a.a) amcası ve aynı zamanda onun en katı düşmanlarından biridir. Annesi Beni Huzae kabilesinden Lubna ve eşi Harb İbn Ümeyye'nin kızı ve Ebu Süfyan'ın kız kardeşi, Ümmü Cemil adıyla tanınan Arvi veya Avra'dır. Onun niçin Ebu Leheb olarak tanındığı ihtilaflıdır. İbn Sad'ın görüşüne göre Abdulmuttalib güzelliği ve yüzünün parlaklığı yüzünden ona Ebu Leheb künyesini vermiştir. Bazıları ise Leheb adında oğlunun olduğunu iddia etmişlerdir. Ama nakledilen rivayete göre Allah Teâlâ onu bu künyeyle anmıştır; sonu ateş olduğu gibi. Anlaşılan kendi zamanının halkı ona Ebu Utbe künyesi ile hitap ediyorlardı¹ ve Dehhuda'ya göre ona bu künyeyi Müslümanlar vermişlerdir.² Zereklî'nin el-A'lam kitabındaki görüşüne göre o, İslâm'dan önce cahiliyet zamanında da Ebu Leheb künyesi ile lakaplandırılmıştır.³

Hiç bir tarih kitabında Abdulmuttalib'in oğlunu Abduluzza olarak adlandırdığı açık bir şekilde nakledilmemiştir. Hatta böyle bir şeyin olmadığına delil getirmek mümkündür. Bazı kaynak kitaplarda şöyle gelmiştir: Uzza'nın (cahiliyet döneminde bir putun adı) sorumlusu olan Efleh İbn Nezir Şeybanî ölüm döşegine düşüp Uzza'nın geleceği hakkında kaygılandığı zaman, Ebu Leheb ona teselli vererek sonuna kadar Uzza'ya bağlı kalacağına söz verdi ve bir müddet Uzza putunun sorumluluğunu üzerine aldı. O bu süre içerisinde karşılaştığı herkese şöyle diyordu: "Eğer Uzza kazanırsa ben ona yaptığım hizmet karşısında güvendeyim ve eğer Muhammed (s.a.a) kazanırsa ve Uzza'ya galip gelirse ki gelmeyeceğini biliyorum, o benim kardeşimin oğludur!" Bu olay her ne kadar onun bu isim ile isimlendirilme sebebini açığa çıkarmasa da şu bir gerçektir ki onun (Ebu Leheb'in) bu künyeye sahip olması, Abdulmuttalib'in hanif dinine sahip olmasıyla asla çelişmez. Zira isimlendirme çeşitli şekillerde oluyordu, hatta bazen şahıslar bazı sebeplerden dolayı aileleri tarafından verilen isim dışında bir isimle meşhur olurlardı.⁴

¹ Dairetu'l-Mearif-i İslâmî, c. 2, Ebu Talib maddesi.

² Dehhuda lugat kitabı, Ebu Leheb sözcüğü, c. 2, s. 789, tarihsiz, yersiz.

³ Zereklî, Hayruddin, el-A'lam, c. 4, s. 12, Abduluzza, Daru'l-ilm li'l-melayin, 1979.

⁴ Dairetu'l-Mearif-i İslâmî, c. 2, Ebu Talib maddesi.

Ebu Said Hudrî

Soru

Ebu Said Hudri hakkında bilgi verir misiniz?

Kısa Cevap

Ebu Said el-Hudrî Peygamber'in yarenlerindendi ve bu zat bilgin bir kişi idi. Resulullah'tan birçok hadis ezberlemiş ve onları nakletmiştir.

Ebu Said diyor ki Hendek Savaşı'nda 13 yaşında idim. Babam elimden tutup Resullah'ın huzuruna çıkardı ve "Ey Allah'ın Resulü! Bu oğlum gövdeli ve pazusu güçlüdür onu da savaş için kabul edin." Ama Peygamber benim yaşımın küçüklüğünden dolayı beni kabul etmediler. Fakat 15 yaşında Beni'l-Mustalak savaşına katıldım.⁵

Ebu Said'in aktardığı aşağıdaki kıssa Hz. Ali'nin seçkinlik ve faziletini bildirmenin yanı sıra onun da kendi manevî makamını göstermektedir. O şöyle anlatır: "Mekke'de Peygamber'in huzurunda idim. Uzun boylu, iri yarı bir Arap görkemli bir şekilde oraya geldi. Boynuna bir yay asmış ve bir ok mahfazasını da kuşanmıştı. "Ey Muhammed! Ali senin kalbinin neresinde yer alır?" diye sordu. Allah'ın Peygamberi bu sözü duyunca ağladı ve şöyle buyurdu:

"Taneleri yaran, yaratıkları yaratan ve yeri döşeyen Allah'a and olsun ki, sen yaratıkların efendisi ve büyüğü hakkında bir soru sordun. O ilk oruç tutmuş, zekât ve sadaka vermiş, iki kibleye namaz kılmış iki defa biat etmiş, iki defa hicret etmiş, ilk bayrağı taşımış, Bedir ve Huneyn'de zafer kazanmış ve Allah'a göz açıp kapayınca bile karşı gelmemiştir." Allah'ın Resulü'nün sözleri tamamlanınca o adam birden kayboldu. Allah'ın Peygamberi buyurdu ki: "Benimle konuşan kişinin kim olduğunu bildin mi?" diye sordu. Ben, Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedim. Buyurdu ki: "Allah'a yemin ederim ki O Cebrail'di. Bu soruyu size bir ahit olması için bana sordu."⁶

⁵ Âlimi Damğanî, *Peygamber ve Yaran*, c. 1, s. 78; İbn Esir, İzzuddin, *Usdu'l-Gabe*, c. 5, s. 142, Beyrut Daru'l-ciil, 1992.

⁶ Meclisî, *Biharu'l-Envar*, c. 40, s. 10, Muessetu'l-Vefa, Beyrut, 1404.

Ebu Said Peygamber'in savaşlarından 15 gazveye katılmış, halifeler dönemindeki savaşlara özellikle Hz. Ali'nin dönemindeki savaşlara da iştirak etmiştir.¹

"Harre" yani Yezid'in ordusunun vahşice Medine-i Münevvere'yi yağmalaması olayında Şamlılar onun evine de saldırmışlar ve "Kimsin?" demişler. O, "Peygamber'in ashabından Ebu Said el-Hudrî'yim" diye karşılık vermiştir. Onlar "Senin ismini sürekli duymuşuzdur. Evinden çıkmayıp bize karşı savaşa katılmamakla iyi iş yapmışsın, evinde ne varsa bize getir" demişler. O da "Bana bir mal bırakmadılar" demiş ancak Şamlılar ona eziyet ve işkence yapmış ve sakallarını yolmaya başlamışlar, sonra evinde buldukları her şeyi yağmalamışlardır.²

İmam Zeynelabidin (a.s) şöyle demiştir:

"Ebu Said el-Hudrî doğru bir insan idi ve sürekli olarak doğru yolda adım atıyordu. Ancak ölüm zamanı üç gün can verme halinde kalmıştı. Sonra onu guslettirdiler ve namaz kıldığı yere götürdüler, öylece can verdi."³

Onun vefatı 63, 64 ya da 65 hicrî yılında Medine-i Münevvere'de vuku bulmuştur.⁴

Ebu'l-Kasım'ın Manası

Soru

Künye ne demektir? Hz. Muhammed'in (s.a.a) künyesi olan Ebu'l-Kasım'ın manası nedir?

Kısa Cevap

Arap kültüründe Eb (erkekler için) ve Ümm (kadınlar için) takılarıyla başlayan isimlere künye denir. Künye kalıbında isim vermek Arap kabilelerinde insanı bir çeşit yüceltmek sayılmaktadır.⁵ Ebu'l-Kasım, Ebu'l-Hasan, Ümmü Seleme, Ümmü Külsüm vb. gibi.

¹ Usdu'l-Gabe, c. 5, s. 142.

² A.g.e.

³ Peygamber ve Yaran, s. 79.

⁴ Usdu'l-Gabe, c. 5, s. 142.

⁵ Lugatname-i Dehhuda, c. 11, s. 16452, "Künye" sözcüğü, Tahran Üniversitesi, Yeni 1. Baskı, h.ş. 1373.

İslâm da künyeye çok önem vermiştir. Gazalî bu konuda şöyle diyor: “Resulullah (s.a.a) saygıdan dolayı kalpleri kazanmak için herkese künyeleriyle seslenirdi. Künyesi olmayanlara da künye verir ve öyle seslenirdi. Halk da ona o künyeyle hitap ederdi. Hatta çocuğu olmadığı için künyesi olmayanlara da künye verirdi. Allah Resulü (s.a.a) çocuklara bile sevgilerini kazanmak için künye verir, onlara künyeleriyle seslenirdi.”⁶

İmam Rıza’dan (a.s) şöyle rivayet edilir:

“Birisi yanında ise ona künyesiyle seslen, yanında değilse ismiyle seslen.”⁷

Yine Resulullah’ın şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“Güzel sünnetlerden biri, insanın oğlunun adını kendi künyesi yapmasıdır.”⁸

Dolayısıyla künyenin tanımı göz önüne alındığında Hz. Muhammed’in (s.a.a) künyesinin Ebu’l-Kasım olmasının nedeni çocuklarından birinin adının Kasım olmasıdır.⁹ Bu yüzden kendilerine Ebu’l-Kasım denilmiştir. Yine İmam Hüseyin’e (a.s) Ebu Abdullah denmesinin nedeni Abdullahu’r-Razi’ (Süt emen Abdullah-Ali Asgar) adlı oğlundan dolayıdır.

Belirtmek gerekir ki, bazen bazılarının künyeleri kendilerine layık olmadığı için, onları aşağılamak amacıyla künye benzeri bir şey verilir. Örneğin İslam’dan önce Ebu Cehil’e Ebu Hükm denirdi. Ama İslam’ın ve Peygamber’in (s.a.a) karşısında durduğu için artık bu künye onun şanından değildi ve ona Ebu Cehil künyesi verildi.

Ebubekir’in Cemaat İmamlığı

Soru

Hz. Peygamber (s.a.a) hastayken Ebubekir’in cemaat imamı olarak tayin edilmesi doğru mudur?

⁶ Hüseyini Deştî, Mustafa, *Maarif ve Maarif*, c. 8, s. 595, Müessese-i Tahkikat ve Neşr-i Maarif-i Ehl-i Beyt.

⁷ Tabersî, Ebu’l-Fazl, Ali b. Hasan, *Mişkatu’l-Envar*, s. 324, Kitaphane-i Haydariyye, Necef, h.k. 1385.

⁸ Hürri Âmulî, *Vesailu’s-Şia*, Müessese-i Alu’l-Beyt, Kum, h.k. 1409.

⁹ Peygamber Efendimizin bu oğlu bülüğa ermeden, çocuk yaştta vefat etmiştir.

Kısa Cevap

Ehl-i Sünnet kaynaklarında bu hususta bir takım rivayetler nakledilmiştir. Bunları kabul etme durumunda birçok problem ve şüphe meydana gelecektir. Dolayısıyla böyle bir şey kabul edilemez. Cemaat imamlığı için bir veya birkaç defa tayin olmanın doğru olduğu varsaylsa bile, bu Hz. Peygamber'in (s.a.a) halifesi olmak için liyakat taşımanın delili sayılmaz. Zira Hz. Resulullah (s.a.a) halka namazda imam olabilecek başka bireylerin liyakat ve değerine de işaret etmiştir. Lâkin hiç kimse bu bireyleri imamet ve hilafete layık görmemiştir.

Ayrıntılı Cevap

Ehl-i Sünnet kaynaklarında Hz. Peygamber'in (s.a.a) hastalandığı sırada bir gün namaz için Ebubekir'i görevlendirdiği nakledilmiştir. Ehl-i Sünnet bu hususu Ebubekir için bir üstünlük ve hilafet konusu için kendisinin liyakatinin bir delili saymıştır. Lâkin bu hadise hiçbirini kabul edilemeyecek değişik şekillerde nakledilmiştir.

Müslim, kendi sahihinde Ayşe'den şöyle aktarmaktadır: "Allah Resulü (s.a.a) benim evime geldiğinde şöyle buyurdu: "Ebubekir'in halka namaz kıldırmasını söyleyiniz." Ben, Ey Allah Resulü (s.a.a) Ebubekir ince kalpli bir insandır ve ne zaman Kur'ân okursa ağlamasını tutamaz, keşke Ebubekir dışında başka birini emretseydiniz diye söyledim. Ben bu sözü iki veya üç defa tekrar ettim ve Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Halka Ebubekir namaz kıldırmalıdır, sizler Yusuf'un yoldaşlarısınız."¹

Bir başka hadiste Ayşe şöyle demektedir: "Allah Resulü (s.a.a) hastalandığı (vefatına yol açan hastalık) vakit Bilal namaz vaktini bildirmek için geldi. Allah Resulü (s.a.a) halka Ebubekir'in namaz kıldırmasını buyurdu. Hatta sizler Yusuf'un yoldaşlarısınız diye buyurdu. Sonra Ebubekir'e bildirdik ve o halka namaz kıldırdı. Allah Resulü (s.a.a) rahatladı ve iki şahsa dayanarak dışarıya çıktı... Ebubekir, Allah Resulü'nün (s.a.a) varlığını hissedince geriye gelmek istedi ama Allah Resulü

¹ *Sahih-i Müslim*, Kitabu's-Salat, c. 1, s. 313; *Sahih-i Buharî*, Kitabu'l-Ezan, c. 1, s. 87; *Müsned-i Ahmed b. Hanbel*, c. 6, s. 229; *Müsned-i Ebi Avane*, c. 2, s. 114; vd.

(s.a.a) kendi yerinde kalması için ona işaret etti. Sonra geldi, Ebubekir'in yanında oturdu, Ebubekir Peygamber'e (s.a.a) tabi oldu ve halk da Ebubekir'e tabi oldu."²

Taberî, Allah Resulü'nün (s.a.a) şöyle buyurduğunu söylemektedir: "Namaz vakti geldi mi?" Bir şahıs evet dedi. Allah Resulü (s.a.a) "Ebubekir'e halka namaz kıldırmasını söyleyiniz" dedi. Ayşe şöyle dedi: "Ebubekir ince kalpli bir şahıstır, Ömer'e emrediniz." Hz. Peygamber (s.a.a) "Ömer'e deyiniz" diye buyurdu. Ömer, "Ben Ebubekir olduğu müddetçe onun önüne geçmem" dedi. Bunun üzerine Ebubekir öne çıktı ve Allah Resulü (s.a.a) kendi ateşinin derecesinin düştüğünü hissedince evden dışarıya çıktı. Ebubekir, Hz. Peygamber'in (s.a.a) hareket ettiğini duyunca kendini geriye çekti. Allah Resulü (s.a.a) onun gömleğini çekti ve onun yerine geçti. Allah Resulü (s.a.a) oturdu (namazı oturarak kıldı) ve Ebubekir'in kıldığı yerden namazı kıldırdı."³

Bu nakillerde belirtilen hususlar çok düşündürücü ve sual yaratıcıdır. Bu nedenle bu nakillere tam güvenmek olanaksızdır. Sorulardan bazıları şunlardan ibarettir:

1. Eğer Peygamber (s.a.a) halka namaz kıldırması için Ebubekir'e emirde bulunmuştuysa, neden yürümeye güç yetirememesine rağmen mescide gelmekte ve namaz kılmaktadır?

2. Hz. Peygamber'in (s.a.a) mescide gelmesi Ebubekir'i teyit etmek için midir? Eğer böyleyse, neden onu kenara itmekte, gömleğini çekmekte, onun yerine geçmekte ve namaz kılmaktadır?

3. Eğer Ebubekir Hz. Peygamber'e (s.a.a) uymuşsa, nitekim rivayet bunu söylemektedir, o halde onun imametinin bir anlamı yoktur. Bundan dolayı bir şahıs belirli bir zaman ve namazda hem imam ve hem cemaat bireyi olabilir mi?

4. Ebubekir'in Hz. Peygamber'in (s.a.a) yerine kıldığı bu namaz hangi namaz idi? (Sabah, öğle ve akşam) Bu imamet nerede yapılmıştır?

² *Sahih-i Buharî*, Kitabu's-Salat, c. 1, s. 85 ve 92; *Sahih-i Müslim*, c. 1, s. 85 ve 92; *Müsned-i Ahmed b. Hanbel*, c. 6, s. 210; *Sünen-i Nesaî*, c. 3, s. 99 ve 100 vd.

³ *Tarih-i Taberî*, c. 2, s. 230, Beyrut.

Neden Ehl-i Sünnet hadisçileri kendi kitaplarında bu hadiseyi çelişkili bir şekilde nakletmişlerdir?

5. Eğer bu namaz Ebubekir'in hilafette öncelikli olduğuna delil teşkil ediyorsa, neden Muhacirler, Ensar ve hatta Ebubekir'in kendisi Sakife'de buna istinatta bulunmamıştır?

6. Eğer Ebubekir'in Allah Resulü (s.a.a) yerine namaz kılması onun hilafeti hak etmesine neden olmuşsa, neden Abdurrahman b. Avf hilafete layık olmasın? Çünkü Ehl-i Sünnet hadisçileri Abdurrahman b. Avf hakkında Hz. Peygamber'in (s.a.a) dilinden hadis nakletmişlerdir ve sizin büyük şahsiyetlerinizden hiçbiri bu hadis hususunda bir şüphede bulunmamıştır: Hz. Peygamber (s.a.a) onun hakkında şöyle buyurmuştur: "Onun arkasında namaz kınız."¹

7. Bu namazın gerçek olduğu varsayılsa bile, Hz. Peygamber'in (s.a.a) Müminlerin Önderi (a.s) hakkında buyurmuş olduğu bütün açık nasların yerini alabilir mi? Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Ey Ali senin bana yakınlığın Harun'un Musa'ya yakınlığı gibidir."² vb.

8. Bu konunun gerçek olduğu varsayılsa bile, Hz. Peygamber (s.a.a) hasta yataarken Ebubekir'in kendi yerine mescitte imam olmasını belirtilirken nasıl hezeyan söylememektedir de benden sonra dalalet ve sapkınlığa düşmemeniz için bir şey yazmam için kalem ve kâğıt getirin diye emrettiğinde Ömer'in deyişiyle hezeyan söylemektedir?³

Eğer Hz. Resulullah (s.a.a) hezeyan söylüyor ise neden Ebubekir'in namazı hakkında kendisinin sözü ölçü alınmaktadır? Eğer hezeyan söy-

¹ Megazi, Vagidi, c. 3, s. 1012; *Tehzibu'l-Kemal*, c. 14, s. 122.

² a.g.e.

³ Ömer b. Hattab, Hz. Peygamber'in (s.a.a) vasiyet etmesini engellemek için şöyle dedi: "Bırakın bu şahsı (Hz. Peygamber (s.a.a) ; zira o hezeyan söylemektedir. Allah'ın kitabı bize yeterlidir." Şia âlimlerinin icmasına ek olarak, büyük Ehl-i Sünnet âlimleri de değişik tabir ve sözler ile bunu nakletmiştir.

A. *Sahih Buhari*, Kitabul'l-ilm, Bâb-ı Kitabetu'l-ilm, c. 1, s. 39, c. 2, s. 118; c. 4, s. 5; c. 6, s. 11; c. 4, Kitabul'l-Cihad, s. 85.

B. *Sahih-i Müslim*, c. 6, s. 76.

C. *Şerh-i Nehcü'l-Belağa*, İbn Ebî'l-Hadid Mutezili, c. 2, s. 536 ve c. 2, s. 217.

D. *Kamil-i İbn Esir*, c. 2, s. 217.

lemiyorsa, neden Ömer Allah Resulüne (s.a.a) hezeyan söylemeyi isnat etmektedir?

9. Hz. Resulullah (s.a.a) şahadet halindeyken sahabelerin Usame'nin ordusuna katılmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: “*Usame'nin ordusuna katılın⁴, ona uymayana Allah lanet etsin.*”⁵ Tüm tarihçilerin görüşü esasınca Hz. Resulullah (s.a.a) şahadete erene dek Usame savaştan dönmemiş idi. Bu gerçek göz önünde bulundurulduğunda acaba Ebubekir Usame'nin ordusuna katıldı mı yoksa katılmadı mı? Eğer katılmadıysa, Hz. Peygamber'in (s.a.a) emrine itaatsizlik etmiştir.⁶Eğer katılmışsa, bu durumda Medine'de bulunmamış ve dolayısıyla Hz. Peygamber'in (s.a.a) yerine namaz kılmamıştır.⁷ Böyle bir çelişki var iken siz Ebubekir'in Hz. Resulullah'ın (s.a.a) yerine namaz kıldığını nasıl söylersiniz?

10. Neden Hz. Resulullah (s.a.a) eşlerini kınamaktadır ve onları Hz. Yusufu (a.s) saptırmak isteyen kadınlara benzetmektedir? Ayşe böyle bir kınamayı hak edecek ne yapmış idi? Bütün bu cevapsız sorular varken böyle rivayetlerin doğruluk ve delaleti kabul edilemez. Bütün bu meseleler, bu konu ve rivayetlerin nasıl olduğu hususunda bizi düşünmeye sevk etmeye yeterli değil midir?⁸

⁴ *Tarih-i Medineyi Dimeşk*, İbn Asakir, c. 2, s. 57 ve c. 8, s. 60; *Mucemu'l-Kebir*, Taberanî, c. 3, s. 130; *Kenzu'l-Ummal*, c. 10, s. 576; vd.

⁵ *el-Milel ve'n-Nihel*, Şehristanî, c. 1, s. 23; *Tarih-i Halife-i İbn Hayat*, s. 63-64; *Şerh-i Nehcü'l-Belağa*, İbn Ebi'l-Hadid, c. 6, s. 52; vd.

⁶ Buna ek olarak, eğer Ebubekir'in Usame'nin ordusuna katılmadığını söylersek, Hz. Peygamber-i Ekrem'in lanetine muhatap olacaktır. Zira sekizinci dipnotta belirtilen bazı nakillere göre Allah Resulü (s.a.a) Usame'nin ordusuna katılmaktan kaçınanlara lanet etmiştir.

⁷ Ehl-i Sünnet'e mensup tarihçilerin çoğu Ebubekir'in Usame'nin ordusunda olduğunu belirtmiştir:

Tabakatu'l-Kübra, İbn Sa'd, c. 4, s. 46 ve 136; *Tehzib-i İbn Asakir*, c. 2, s. 391 ve c. 3, s. 215; *Kenzu'l-Ummal*, c. 5, s. 312; *Tarihu'l-Hamis*, c. 2, s. 172; *Tarih-i Yakubî*, c. 2, s. 93; *Şerh-i Nehcü'l-Belağa*, İbn Ebi'l-Hadid, c. 1, s. 53 ve c. 2, s. 21; vd.

⁸ Az bir değişiklikle Faruk Azam Ali'den iktibas edilmiştir.

Fatıma'nın Anlamı

Soru

Fatıma sözcüğünün Peygamber'in (s.a.a) yegâne kızının ismi olduğunu herkes biliyor. Bu kelimenin kendine has özgün bir anlamı olduğu da malumdur. Fatıma'nın anlamını dakik olarak açıklayıp Peygamber'in kızı için neden bu ismi seçtiği hakkında bilgi verir misiniz?

Kısa Cevap

İlk önce şu noktaya dikkat etmek gerekir ki bütün isimlerin özel bir anlam taşıması ve o ismi taşıyan kişinin kişiliğini göstermesi gerekmez. Sadece ismin şirki andıran ve değerlere ters düşen bir anlam taşımaması yeterlidir.

Ancak gayp âleminden gelen Hz. Fatıma (a.s) gibi Allah'ın velilerinin isimlerine gelince, bu ismin özel bir anlamı içermesi ve sahibinin bir takım özelliklerini bildirmesi doğaldır.

Fatıma sözcüğü "fe-ta-me" kökünden türemiştir. Fatıme kopmak ve ayrılmak anlamındadır. Bu konuda elimize ulaşan hadisler, bu değerli kadının her türlü kötülük ve pislikten uzak olduğunu ve yine onun ve gerçek dostlarının cehennem ateşinden uzak olduklarını bildirmek için bu ismin ona verildiğini bildirmektedir.

Ayrıntılı Cevap

Bu soruyu iki yönden incelemek mümkündür:

1- Çeşitli kişiler için seçilen isimler, peygamberler ve önderlerin çocuklarının ismi bile olsa her zaman o isimleri taşıyanların kişiliğini gösterecek bir yapıya sahip olması veya en azından belli bir sebepten dolayı seçilmiş olması mı gerekir?

2- Resulullah'ın kızı Fatıma'nın isminin Fatıma oluşunun özel bir sebebi var mı? Bu isim neye işarettir?

Birinci soruyla ilgili olarak şunu hatırlatmak gerekir ki din önderlerinden gelen emirlere göre çocuk için güzel bir isim seçmek ona yapılan ilk iyiliktir.¹ Açıktaır ki çeşitli istek ve eğilimlere sahip olan baba ve

¹ Hürr Âmulî, Muhammed b. Hasan, *Vesailu's-Şia*, c. 21, s. 288-289, Alu'l-Beyt kurumu yayınları, Kum, h.k. 1409.

anneler farklı isimler seçerler. İslâm dini bu konuda çeşitli tavsiyelere sahip olsa da bunlar yükümlülük getirici zorunlu emirler türünden değildir. Kişiler, şirki andıran ve değerlere ters düşen bir içeriği olmaması kaydıyla istedikleri ismi kendi çocuklarına ad olarak seçebilirler.² Nitekim İslâm Peygamberi, İslâm'ın yayılmasını müteakip İslâm'ı kabul eden bütün dostlarının ismini değiştirme ve onların imanlarını gösteren yeni isimler koyma siyasetine sahip değildi. Peygamber'in yarenleri arasında Ammar, Musab ve Mikdad gibi dinî bir içeriğe sahip olmayan isimleri taşıyanların olması bu gerçeği teyit etmektedir. Elbette Peygamber'in şirke delalet eden veya kötü bir anlam taşıyan isimleri değiştirdiğine dair birçok rivayet vardır.³ Ancak kişilerin bu konuda serbest olmalarına rağmen güzel manaları içeren uygun isimler koymaları ve din önderlerinin bu konuyla ilgili tavsiyelerine dikkat etmeleri iyi ve beğenilir bir tutumdur. Bu konuyla ilgili bir tavsiyeyi aşağıda aktarıyoruz:

İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) şöyle dediği nakledilmiştir:

“En doğru isim kulluğu bildiren isimlerdir ve bunların en güzeli de peygamberlerin isimleridir.”⁴

Yapılan açıklama, ad koyma konusunda kısa ve genel bir açıklama idi. Ama sizin de değindiğiniz gibi Allah Teâlâ tarafından seçilen ve Peygamber'e ilham edilen hadislerde yer alan “Fatıma” ve buna benzer isimlerin özel bir konumunun olması gerekir. Bu tür isimler bir yönden sahibinin şahsiyetinin önemli bir boyutunu gösterecek şekilde olmalıdır. Elbette bu, o ismin sadece o kişiye ait olmasını ve başkalarının o ismi kullanmalarının yasak olmasını gerektirmez.

Fatıma ismi “fe-ta-me” kökünden türemiştir ve sözcük anlamı kopan ve ayrılındır.⁵

Peygamber'in kızının bu isimle isimlendirilmesinin sebebine gelince, bu konuda çeşitli hadisler rivayet edilmiştir. Onlardan her biri bunun delillerinin bir boyutunu ele almıştır. Bunların arasında bir çelişki de söz konusu değildir. Bilginiz için bu konuyla ilgili rivayetlerden bazılarını aktarıyoruz:

² a.g.e.

³ a.g.e, s. 390,27379. Hadis.

⁴ a.g.e, s. 391, 27381. Hadis.

⁵ İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, c. 12, s. 454.

a) Yunus b. Zebyan nakleder: İmam Cafer Sâdık (a.s) bana “Fatuma’nın tefsiri nedir?” diye sordu. Ben “Kendiniz tefsir edin” dedim. Şöyle buyurdu:

“Fatuma her türlü kötülük ve pislikten koparılmıştır. (Futimet mineşşer) Eğer Hz. Ali onunla evlenmeseydi yaratılışın başlangıcından o güne kadar var olan insanlar arasında onunla eş değere sahip olan ve onunla evlenmeye layık olacak bir kimse bulunmazdı.”¹

b) İmam Rıza’nın (a.s) babaları vasıtasıyla Resulullah’tan (s.a.a) şöyle aktardığı nakledilir:

“Kızımın ismini Fatuma koydum çünkü Allah onu ve dostlarını cehennem ateşinden koparmıştır. (uzaklaştırmıştır.)”²

c) İmam Muhammed Bâkır’ın (a.s) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Fatuma dünyaya geldiğinde Allah bir meleğe Fatuma ismini Peygamber’in dilene salver, diye vahyetti. Sonra Yüce Allah Fatuma’ya hitap ederek şöyle buyurdu: “Ben seni ilimle eğittim ve her türlü kötülükten kopardım.”³

Son olarak Resulullah’ın (s.a.a) kızı Fatuma (a.s), hem Ehl-i Sünnet, hem de Şia’nın aktardığı delillere göre Peygamber’in vücudunun bir parçasıdır ve ona eziyet Resulullah’a eziyet sayılır.⁴ Böyle bir makama sahip olan Fatuma’nın, onun manevî şahsiyetini gösteren bir isme layık olduğu, bu isimle kişiliği insanlar tarafından daha iyi anlaşılacağı için, bu ismin Yüce Allah tarafından seçilip ona verildiğine inanıyoruz.

Fedek

Soru

Hiz. Ali (a.s), Fedek’i kendi hilafeti döneminde Hiz. Fatuma’nın evlatlarına geri verdi mi?

¹ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu’l-Envar*, c. 43, s. 10, el-Vefa yayınları, Beyrut, h.k. 1404.

² a.g.e, s. 12,4. Hadis.

³ a.g.e, s. 13,9. Hadis.

⁴ *Sahih-i Buharî*, c. 4, s. 219, Daru’l-Fikr, Beyrut, h.k. 1401.

Kısa Cevap

Fedek, Hayber Kalesi'nin Müslümanlarca fethedilmesini müteakip hicretin yedinci yılında askerî bir taarruz olmadan sahiplerinin antlaşma yaparak kendi istekleri üzere Peygamber'e teslim ettikleri verimli bir arazinin adıdır. Bu bölge askerî bir girişim olmadan ele geçirildiği için Peygamber'e aitti. Peygamber (s.a.a) “**Yakınlarının hakkını ver**” âyeti inince Fedek'i Hz. Fatuma'ya hibe etti.

Ancak Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra Hz. Fatuma (a.s) Fedek'ten mahrum kılındı. Hz. Ali'nin (a.s) hilafet döneminde de bu bölge Hz. Fatuma'nın evlatlarına geri verilmedi. Bir adam İmam Musa Kazım'a (a.s) şöyle bir soru yöneltti: “Niçin Hz. Ali (a.s) Fedek'i geri almadı?” İmam (a.s) şöyle karşılık verdi: “Biz halkın velileri ve önderleriyiz. Onların hakkını zalimlerden alırız; ancak kendi hakkımızı (elimizin altında olan kimselerden) almaya teşebbüs etmeyiz.”

Hz. Ali'nin (a.s) bu tavrının sırrını şu cümlede hülâsa etmek mümkündür: Fedek'in geri alınmasının o dönemde kişisel menfaatler yolunda yapılan bir girişim olarak değerlendirilmesi mümkündü. Bu yüzden öyle hassas bir dönemde bu gibi sorunların gündeme getirilmesi maslahata uygun değildi. Üstelik Hz. Ali'nin hilafet dönemi hem kısaydı, hem de çeşitli savaşlar ve engellerle iç içeydi. Bu durum da Hz. Ali'nin çeşitli alanlarda gerekli ıslahı yapmasına engel oldu.

Ayrıntılı Cevap

Fedek Hayber'e yakın verimli bir arazının ismidir. Medine'yle arası 140 kilometredir. Hicretin yedinci yılında Hayber Kalesi'nin fethedilip Yahudilerin merkezi güçlerinin dağılması sonucu Fedek bölgesinin ahalisi teslim oldular ve Resulullah'ın huzurunda arazi ve bağlarının yarısını Peygamber'e vermeyi taahhüt ettiler. Yine onlar Peygamber'in payına düşen kısmın belli bir ücret karşılığında çiftçiliğini yapmayı da üstlendiler.

Askerî bir saldırı olmadan Müslümanların eline geçen yerler Resulullah'a ait sayılır. O yerler hakkında istediği gibi karar verebilir. Buna binaen “**Yakınların hakkını ver...**”⁵ âyeti inince Peygamber (s.a.a) kızı Fatima'yı çağırdı ve Fedek'i ona verdi.⁶

⁵ İsra, 26.

⁶ Bkz. Tabersî, *Mecmeu'l-Beyan*, c. 3, s. 411.

Ancak Peygamber'in vefatından sonra Ebubekir Fedek'i Hz. Fatıma'dan aldı.¹

Muslim b. Heccac Nişaburî, tanınmış *Sahih* adlı eserinde Hz. Fatıma'nın Fedek'i isteme olayını detayıyla nakletmiştir. Sonra da Aişe'nin "Ebubekir'in Fedek'i geri vermemekte diretmesi üzerine Hz. Fatıma ona kırıldı ve vefat edinceye kadar onunla bir kelime olsun konuşmadı."² dediğini nakletmiştir.

Nehcü'l-Belağa'da şöyle kaydedilmiştir:

"Göğün yeryüzünü gölgelediği şeyler içerisinde sadece Fedek bizim elimizde kalmıştı. Bir kısım insanlar ona cimrilik ettiler, bir kısmı da bu haksızlığa göz yumdular."³

Ama niçin Hz. Ali kendi hilafeti döneminde Fedek'i geri almadı sorusuna gelince şöyle demek gerekir: Hz. Ali (a.s) önceki halifelere olan onca tenkit ve eleştirilerine rağmen İslâm toplumunun varlığını ve bekasını ilgilendiren konularda onlara destek sağlamıştır. İmam kendi güzel tabiriyle bunu şöyle ifade etmektedir:

"Bizim bir hakkımız vardır bize verilirse pekâlâ, verilmezse süre uzasa bile devenin ardına ikinci binici olarak binmeyi tercih ederiz."⁴

Gerçekte İmam otoriteyi hedef değil bir araç olarak görüyor. Bu yüzden ister önceki halifeler isterse kendi döneminde birçok konularda susmayı ve bu hususlarda yargıyı tarihe ve gelecek nesillere bırakmayı tercih etmişlerdir.

Ancak İmam kendi hâkimiyeti döneminde kendi görüşüne uygun olmayan bir takım icraatı niçin değiştirmediler sorusuna gelince şu olaya dikkat çekmek gerekir. İlginçtir ki İmam bir defasında Teravîh namazının cemaatle kılınmasına karşı çıktı ancak birçokları önceki halifelerin yolu yöntemi değiştiriliyor diye İmam'ın bu emrine karşı direndi. Bunun üzerine İmam "Onları kendi hallerine bırakın" dedi.⁵

¹ Şerh-i Nehcü'l-Belağa, c. 16, s. 276.

² Sahih-i Müslim, c. 3, s. 1380.

³ Nehcü'l-Belağa (Feyzu'l-İslâm), 45. Mektup.

⁴ Nehcü'l-Belağa, Daru'l-Hicre yayınları, Kum, s. 472.

⁵ İbn Ebî'l-Hadid, Şerh-i Nehcü'l-Belağa, Kitaphane-i Ayetullah Maraşi Yayınları, Kum, c. 12, s. 283.

Yine İmam Ebu Musa el-Eşarî'nin hakem olmasına razı değildi ama halkın ısrarı İmam'ın bunu onaylamasına sebep oldu.

Gerçekte İmam, İslâm toplumu yirmi beş yıl boyunca önceki halifelerin yürüttükleri propaganda etkisinde fikirleri şekillendikten sonra başa geçmişti. Bu yüzden bazı alanlarda İmam'ın önceki gidişata muhalefet etmesi ters tepkilerin oluşmasına sebep oluyordu. Böyle bir dönemde Fedek'i geri çevirmek de şahsi çıkarları korumak için yapılan bir girişim olarak telakki edilebilirdi.

Şu noktaya da dikkat etmek gerekir ki Fedek'in ilk halife döneminde Ehl-i Beyt'in elinde olmasının önemi o dönemde Ehl-i Beyt için bir malî kaynak olması ve bu vesileyle sosyal ve kültürel hareketleri şekillendirmeleri içindi. Ancak Ehl-i Beyt, Hz. Ali'nin hilafeti döneminde artık böyle bir malî kaynağa muhtaç değildi.

Bu yüzden bu tür konuları gündeme getirmek maslahatla bağdaşmıyordu.

Ayrıca Hz. Ali'nin hilafet dönemi kısa bir dönemde gerçekleşti bu dönem çeşitli savaşlar ve muhalefetlerle birlikteydi Bütün bu sorunlar İmam'ın birçok alanda gerçekleştirmek istediği ıslah ve düzeltmelerine engel oluyordu.

Ehl-i Beyt İmamlarından nakledilen hadisler de çeşitli yönlerden bu konuyu ele almışlardır:

1- Bu olayın zamanının geçmiş olması ve Hz. Ali'nin artık bu konuyu ele almasının gereksiz oluşu.

Ebu Basir, İmam Cafer Sadık'tan şöyle nakleder:

İmam'a "Niçin Hz. Ali (a.s) yönetime geldikten sonra Fedek'i geri almadı?" diye sordum. İmam şöyle dedi: "Çünkü zalim ve mazlum her ikisi de dünyadan gitmişler ve Allah zalimi cezalandırmıştı ve mazluma da mükâfat vermişti." Hz. Ali (a.s) gasıbın cezasını çekip hakkı gasp edilenin mükâfatlandırıldığı bir şeyi geri almak istemedi.⁶

2. Genel maslahatlardan dolayı özel haklarından geçmesi.

İbn İbrahim Kerhî şöyle diyor:

⁶ Biharu'l-Envar, c. 29, s. 395.

Bir adam, İmam Sâdık'a (a.s) "Niçin Hz. Ali yönetime geldikten sonra Fedek'i geri almadı?" dedi. İmam şöyle dedi: "Peygamber Mekke'yi fethedince ona kendi evine dönmüyor musun, dediler. Peygamber şöyle dedi: "Bizim evimizi Akil satmıştır." Niçin orayı geri almıyorsun, dediler. Peygamber: "Biz öyle bir aileyiz ki bizden haksızlıkla bir şey alınır (güçlü olduğumuzda) onu geri almaz." İşte Hz. Ali (a.s) de Peygamber'e uyararak Fedek'i geri almadı."¹

Bir adam İmam Musa Kazım'a "Niçin Ali (a.s) Fedek'i geri almadı?" dedi. İmam şöyle cevap verdi: "Biz öyle bir aileyiz ki bizim velimiz Allah'tır. Bizim hakkımızı yalnız O alır. Ama biz halkın velileriyiz ve onların hakkını zalimlerden biz alırız. Ancak kendimiz için olanı geri almaz."²

Şimdi Hz. Ali'nin şehit oluşundan sonra Fedek'le ilgili gelişmeleri inceleyelim.

Tarihin kaydettiğine göre Muaviye başa geçince Fedek'i üç kısma bölerek Mervan, Amr b. As ve oğlu Yezid'e verdi. Mervan'ın hilafeti döneminde Fedek'in tümüne sahip oldu. O Fedek'i oğlu Abdulaziz'e verdi. Abdülaziz Fedek'i oğlu Ömer'e verdi Ömer b. Abdülaziz, Fedek'i Hz. Fatıma'nın evlatlarına geri verdi. Ömer b. Abdulaziz'in ölümünden sonra Fedek diğer halifelerin eline geçti ve Emevîlerin hâkimiyeti süresince onların elinde kaldı. Abbas oğullarının dönemi başlayınca Saffah Fedek'i Abdullâh b. Hasan'a verdi. Saffah'tan sonra gelen Mansur Devanîkî Fedek'i Hz. Fatıma'nın evlatlarından geri aldı. Ancak Mansur'un oğlu Mehdi Fedek'i tekrar Hz. Fatıma'nın evlatlarına geri verdi. Mehdi'den sonra Musa ve Harun yeniden Fedek'i Hz. Fatıma'nın evlatlarından geri aldılar. Memun'un halifelik dönemi olunca o resmi olarak Fedek'i tekrar Hz. Fatıma'nın evlatlarına geri verdi. Memun'dan sonra da yine Fedek'in durumu aynı şekildedeydi. Bazı halifeler onu alıyor ve bazıları tekrar onu Hz. Fatıma'nın evlatlarına geri veriyordu.

Hatta onların döneminde Fedek bir siyasi içerik kazanmıştı. Emevî ve Abbâsî halifelerinin maddi olarak Fedek'in geliri ihtiyaçları yoktu. Ancak Ömer b. Abdülaziz, Fedek'i Hz. Fatıma'nın evlatlarına geri verince onu kınadılar ve dediler ki: Sen bu işinle Ebubekir ve Ömer'i suçladın.³

¹ A.g.e, 2. Hadis.

² A.g.e, 3. Hadis.

³ Subhânî, Cafer, *Furuğ-i Ebediyet*, c. 2, s. 669.

Sonunda Mütevekkil döneminde Fedek tekrar Faitimî'lerden geri alındı ve Abdullah b. Ömer Bazıyâr isimli birisinin emriyle ağaçları kesildi. Bu küstahça girişimin ayıbı onu yapanlar adına tarihte kaydedildi. Fedek'in ağaçlarının kestirildiği zaman bu bağda Peygamber'in (s.a.a) kendi mübarek elleriyle dikmiş olduğu 11 ağaç da kesilen ağaçlar arasında yer alıyordu.

Bu ağaçları kesen kişi Bısrân b. Ebi Ümeyye Sakafî idi. Bu adam Basra'ya geri dönünce felç oldu.⁴

Filistin ve İsrail Meselesi

Soru

İsrail oğulları ve peygamberlerinin asıl ve tarihi vatanı bugünkü Beytu'l-Mukaddes, Jerusalem ve bunların etrafındaki yöreler değil midir? Hz. Süleyman (a.s) bu yörelerde hâkimiyet sürmüyor muydu? İsrail oğullarının peygamberleri ardı ardına bu bölgelerde peygamber olmamışlar mıydı? Görünüşe göre Müslümanlar sonraları Arabistan'ın kuzey bölgelerine ve Filistin'e girmişlerdir. O halde biz İsrail'i kendi iddialarında nasıl haksız görmekteyiz? Lütfen bunu açıkla mısınız?

Kısa Cevap

Yahudiler ve Siyonistler Filistin'in ilk sakinleri değildi. Bilakis onlar bu bölgeye gelmeden uzun bir zaman önce Filistin'de yaşayanlar vardı. Milattan önce 3500 yılında Sami kavimleri Hicaz'ın merkezinden Filistin gibi bölgelere göç etmiş idi. Kenan Arapları gibi kavimler de Filistin'i kendilerine yurt edinmiş idi. Filistin'i yurt edinen ilk insanlar Kenan kavmi idi. Milattan yaklaşık bin yıl önce Ege Denizi çevresinden Filistin adlı bir kavim bu bölgeye göçmüş ve Kenanlıların yerini almıştır. Şimdiki Filistin yörelerine Filistinliler ve Kenanlıların göç etmesinden müddetler sonra İsrail oğulları Hz. Musa (a.s) eşliğinde Filistin'i yurt edinmişlerdir. Bundan dolayı Filistin toprağı Yahudilerin ve Siyonistlerin asıl vatanı değildir.

⁴ Ahmed Miyanecî, *Mekatibu'r-Rasul*.

Ayrıntılı Cevap

Filistin Toprakları:

Siyonistlerin bugün İsrail olarak adlandırdıkları bölge Filistin toprağıdır. Filistin üç kıtadan müteşekkil Avrupa, Afrika ve Asya'yı birbirine bağlayan önemli bir güzergâh üzerinde yer aldığından tarih boyunca sürekli imparatorların ve savaş komutanlarının saldırılarına maruz kalmış ve onlar her zaman liman şehirlerine ve Filistin'in ticari yollarına egemen olmak için çabalamışlardır. Hicri Kameri ikinci asırdan sonrasına dek Filistin sakinleri genellikle ortak dil ve kültürü taşıyan Arap'lardan oluşmaktaydı. İslâm dininin ve peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.a) gelmesinden sonra, her ne kadar bu bölgede Yahudilerden ve Hristiyanlardan oluşan küçük bir topluluk kendi dinleri üzerine kaldıysa da tedrici olarak Yahudilerin de içinde bulunduğu Filistin halkının çoğu Müslüman olmuştur. Filistin uzun yıllar boyunca süren savaşlarda dünya güçleri arasında elden ele geçmekteydi. İkinci halife zamanında ise İslâm güçlerinin eline geçmiştir.¹

Yahudiler ve Filistin'in Sakinleri:

Yahudiler (diğer adları İsrail oğulları olan ve Hz. Yakup'un neslinden gelenler) ve Siyonistler Filistin'in ilk sakinleri değildi. Bilakis onların Filistin'e gelmesinden uzun yıllar önce bu toprakları yurt edinenler vardı ve bu toprakların on bin yıllık bir geçmişi mevcuttur. Milattan üç bin beş yüzyıl önce Sami kavimleri Hicaz'ın merkezinden Mısır, Irak, Suriye, Lübnan ve Filistin yöresine göç etmiş ve Kenan Arapları gibi kavimler Filistin'i yurt edinmiş idi. Filistin'e ilk yerleşenler olarak tanınan Kenanlılar, şehir halkı olup ileri bir uygarlığa sahip idiler. Milattan yaklaşık iki asır önce orada "Kenanilik" adıyla bir devlet kurdular. Milattan yaklaşık bin yıl önce Ege denizi çevresinden Filistinliler adıyla bilinen bazı kavimler bu bölgeye göç etmiş ve Kenanlıların yerini almıştır. Filistinlilerin ve Kenanlıların Filistin bölgesine göç etmesinden müddetler sonra İsrail oğulları Hz. Musa (a.s) eşliğinde Filistin'e yerleşmişlerdir. Sonra-

¹ Serzemin-i İslâm (Şinaht-i Keşverhaye İslami ve Nevahi Müselman Neşine Cihan) s. 116.

ları Hz. Davut (a.s) ve Hz. Süleyman (a.s) bu topraklar üzerinde kendi devletlerini kurmuşlardır.²

İsrail Oğulları Kavmi ve Siyonizm

İsrail oğulları, her ümmetten daha çok peygamberlerine zulüm etmiş, onların sözlerine itina etmemiş ve onları şehit etmiştir. Bu zulümlerinin neticesinde onlar dünyanın değişik bölgelerine dağılmıştır. Daha sonra yaklaşık 120 yıl önce 1897 yılında dünya Siyonizm'i adıyla İsviçre'nin Basel kentinde Yahudilerin değişik ülkelerdeki ileri gelenlerinden 240 kişi tarafından dünya Siyonizm'i adıyla bir hareket ve örgüt kurulmuş, bu örgüt Filistin topraklarının sahipliği iddiasında bulunmuş ve Filistin'de Yahudi devleti kurmayı gaye edinmiştir.

Siyonizm'in Kuruluş Hedefi:

Genel olarak Siyonizm'in usulleri ve Siyonistlerin hedefi, Yahudilikten bir mezhep ve bir ulus-devlet inşa etmek ve yayılmacı savaşlar aracılığıyla dünyadaki tüm Yahudileri Filistin topraklarında toplamaktır. Mantık ve dünya kanunları esasınca bir yerde savaşmaksızın, zorbalık yapmaksızın ve öldürmeksizin yaşamak pekâlâ mümkündür. Bir bölgede uzun bir müddet yaşamak için o bölgenin sahibi olunduğuna dair iddiada bulunmaya ve oranın asıl sahiplerinin malı olmadığını söylemeye gerek yoktur. Oysaki Siyonistler, bir gurup Yahudi'nin uzun bir müddet Filistin topraklarında yaşamasını ve peygamberlerin onları hidayete erdirmek için orayı seçmesini bahane ederek savaşmak ve Müslümanları öldürmek suretiyle Filistin üzerinde hak iddia etmiş ve mantık ve tüm insan hakları kanunlarının aksine hareket etmişlerdir. Bu, vatanseverlik dışında başka bir hedefin göstergesidir.

² Henri Ketan, *Filistin ve Hukuk-u Beynelmilel*, Tercüme Fedai Aragi, Gulam Rıza, s. 13, İntişarat-ı Emir Kebir, Tahran, 2. baskı, 1368 h.ş; Guli Zevvare, Gulam Rıza, *Serzemin-i İslâm* (Şınaht-i Keşverhaye İslami Ve Nevahi Müselman Neşine Cihan) s. 116, İntişarat-ı Defter-i Tebliğat-ı Hovzei İlmiyeyi Kum, 1377 h.ş. Bu konuya Tevrat (İ'dad Seferi, bab.34, ve bab. 35, ayet. 10 ve Çıkış Seferi, bab. 3, ayet. 17) açıkça değinmiştir.

Sonuç:

Belirtilenlerden alınan Sonuç üzere Filistin toprakları Yahudilerin, İsrail'in ve Siyonistlerin asıl vatanı değildir ve onlar Filistin'i gasp etmişlerdir. Bu nedenle onlar Filistin halkını öldürmekte ve hakkı dile getirmemektedirler. Elbette Filistin Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan tüm insanlara aittir; ama orada Siyonistlerin yaptığı gibi yeni bir ulus ve mezhep kurmak için Filistin halkını öldürmek kabul edilemez. Bu yüzden başka ülkelerde veya Filistin'de yaşayan Yahudiler defalarca İsrail ve Siyonistlerin cinayetlerine itiraz etmişlerdir.

Huzeyfe Bin Yeman

Soru

Huzeyfe bin Yeman hakkında bilgi verir misiniz?

Kısa Cevap

Huseyl oğlu Huzeyfe Peygamber'in değerli yarenlerinden biridir. Yemani kabilesiyle antlaşması olduğundan o "Yemani" olarak tanınmıştır. O babası Huseyl ve kardeşi Safvan'la birlikte Resulullah'ın huzuruna gelmiş ve Müslüman olmuşlardır. Bedir Savaşı dışında (Müşrikler bu savaşa katılmalarına engel olmuşlardır) Uhud ve diğer savaşlarda Peygamber'in huzurunda savaşa katılmıştır. Huzeyfe'nin babası Huseyl, Uhud Savaşı'nda şehit düşmüştür.¹ Huzeyfe savaşlarda ve İslâm'ın ilerlemesinde etkin bir role sahiptir. Onun Hendek Savaşı'nda düşman ordusu hakkında bilgi toplaması olayı, bilinen bir fedakârlık örneğidir.² O Nihavend Savaşı'na katılmış, İslâm ordusunun komutanı Numan b. Mukrin öldürülünce İslâm bayrağını taşımış ve İslâm ordusunun komutanı olarak Hemedan, Rey ve Dinever'i fethetmiştir. Yine o, bir ara ikinci halife tarafından Medain'in valisi olmuş, sonra ikinci halife onu Medine'ye çağırılmış ve kendisi biz-

¹ Âlimî, Damğani, *Peygamber ve Yaran*, c. 2, s. 241; İbn Esir, İzzeddin, *el-Kâmil fi't-Tarih*, c. 2, s. 162.

² İbn Esir, İzzeddin, *Usdu'l-Gabe fi Marifetu's-Sahabe*, c. 1, s. 469; *Peygamber ve Yaran*, c. 2, s. 244.

zat onu karşılamıştır. Onun hiçbir mal varlığının olmadığına ve aynen gittiği gibi geri döndüğüne şahit olmuştur.³

Huzeyfe'nin özellik ve faziletlerinden biri münafıkları tanımasıydı. Peygamber (s.a.a) Tebuk Savaşı'ndan döndüğünde münafıklardan bir kısmını ona tanıtmıştır.

Bu olayın özeti şöyledir: Tebuk Savaşı münafıklardan birçoğunun tanınmasına vesile olan bir savaştır. Görünürde Müslüman olan birçok kişi bu savaş meydana geldiğinde savaşa katılmaktan kaçınmışlardır. Diğer bir kısım münafıklar da Dırar Mescidini yapmaya koyulmuşlardır ve üçüncü bir grup da Tebuk Savaşı dönüşünde Peygamber'i terör edip onu öldürmeyi planlamışlardır. Tebuk dönüşünde yol üzerinde bir gedik bulunuyordu. Bu yol çok dar ve tehlikeliydi ama dağların arasında dereye yer alan yol geniştir. Bu bölgeye vardıklarında Peygamber, ordunun iki dağın arasında bulunan geniş yoldan geçmesini emretmiş ve kendileri ise o dar geçitten yolunu sürdürmüştür. 12 veya 14 kişilik bir grup olan münafıklar bu durumdan yararlanarak Peygamber'i terör etmeyi kararlaştırdılar. Bunlar Peygamber'den önce o dar geçide varıp gizlenmeyi ve Peygamber oraya varınca devesini ürküterek onu dereye yuvarlamayı kararlaştırdılar.

Huzeyfe şöyle diyor: Ben ve Ammar Peygamber'le birlikteydik. O dar geçide vardığımızda Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu:

“Cebrail bana indi ve bir grubun bu kayaların arkasına gizlendiklerini ve benim devemi ürkütüp beni öldürmeyi planladıklarını bildirdi. Sen ilerle ve onları buradan uzaklaştır.”

Bunun üzerine münafıklar durumu fark edip geriye çekildiler. Peygamber (s.a.a) Huzeyfe'ye “Onları tanıdın mı?” diye buyurdu. O “Hava karanlık olduğundan onları tanıyamadım” diye karşılık verdi ve Peygamber o kişilerin adlarını Huzeyfe'ye söyledi.⁴

Huzeyfe Peygamber'in ve Hz. Emiru'l-Müminin Ali'nin bildirmesi sonucu birçok münafığı tanımanın yanı sıra gelecekte vuku bulacak birçok olaylardan da haberdardı ve bazen halka bu konuda bilgi veriyordu.⁵

³ el-Kâmil fi't-Tarih, c. 2, s. 184, Usdu'l-Gabe fi Marifetu's-Sahabe, c. 1, s. 469; Peygamber ve Yaran, c. 2, s. 239.

⁴ Meclisi, Biharu'l-Envar, c. 20, s. 208; Usdu'l-Gabe fi Marifetu's-Sahabe, c. 1, s. 469.

⁵ Peygamber ve Yaran, c. 2, s. 240.

Huzeyfe ve Ali b. Ebi Talib'e Sevgisi

Huzeyfe Emiru'l-Müminin Ali b. Ebi Talib'in sevgisinde sebat ve direniş gösteriyordu. Hz. Ali'nin fazileti hakkında Peygamber'den birçok hadis rivayet etmiştir.

Zeyd b. Suhan anlatıyor: Basra'da idim. Huzeyfe halka öğüt veriyor ve onları karşılaştacakları fitneler hakkında uyarıyorlardı. Onlar "Kurtuluş yolu nedir?" dediler. O şöyle dedi: "Ali'nin bulunduğu topluluğa katılın, onunla birlikte olmak savaşa katılmaktan ve dizleri üzere sürünmekten daha çetin olsa bile. Çünkü Resulullah'tan şöyle duydum:

*"Ali iyilerin komutanıdır, kötülerini öldürendir. Kim ona yardım ederse Allah ona yardım eder, kim de onu yalnız bırakırsa Allah onu yalnız bırakır."*¹

Ali b. Alkame Eyadi anlatıyor: Hasan b. Ali ve Ammar b. Yasir asker toplamak için Medain'e geldiklerinde Huzeyfe hastalanmış ve ölüm zamanı yaklaşmış olmasına rağmen iki kişinin yardımıyla hareket edip halkın içine geldi ve halkı Hz. Ali'ye yardım etmeye teşvik etti. O, halka İmam'a uymalarını tavsiye ederek şöyle diyordu: "Kendisinden başka gerçek bir ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki kim gerçek bir Emiru'l-Müminin'e (müminlerin emirine) bakmak isterse Ali b. Ebi Talib'e baksın."²

İbn Zufer anlatıyor: "Huzeyfe can verirken onun başının ucunda idim. O hayatının son anlarını yaşıyordu ve yüzüne bir örtü çekiliydi, başımı örtünün altına sokup ona: "Talha ve Zübeyr ile Ali arasında çıkan şu fitne konusunda bana ne emir veriyorsun?" O şöyle dedi: "Benim defin işini tamamlayınca hemen bineğine binip Ali b. Ebi Talib'e katıl, zira o hak üzeredir ve asla haktan ayrılmaz."³

Huzeyfe, Hz. Ali'nin hilafetinin başlangıcında, hicrî 36 yılında dünyadan gitti ve Medain'de defnoldu.⁴

¹ Biharu'l-Envar, c. 20, s. 208.

² Peygamber ve Yaran, c. 2, s. 248.

³ Biharu'l-Envar, c. 22, s. 109.

⁴ İbn Abdu'l-Birr Ebu Amr Yusuf, el-İstiaab fî Marifetu's-Sahabe, c. 1, s. 334.

Hz. Fatıma'yla (s.a) İlgili Hadis

Soru

“...Fatıma olmasaydı ikinizi de yaratmazdım.” hadisinin senedini ve ne anlama geldiğini açıklayınız.

Kısa Cevap

Cennetu'l-Asime kitabının yazarı bu rivayeti, Salih b. Abdulvahhab'ın eseri olan *Keşfu'l-Leali'*den naklediyor. Yine *Mustedrek-u Sefineti'l-Bihar* adlı kitap, Merhum Fazıl Merendî'nin eseri olan *Mecmeu'n-Nureyn*'den aktarmaktadır. *Cevahiru'l-Kelam* kitabının yazarının anne tarafından dedesi ve *Ziyau'l-Âlemin* adlı eserin yazarı da bu hadisi kitabında getirmiştir.

“...Fatıma olmasaydı ikinizi de yaratmazdım” hadisinin açıklaması için kısaca şöyle diyebiliriz: Ubudiyyet (kulluk) makamı olmasaydı nübüvvet ve imamet amacına ulaşmayacaktı. Çünkü nübüvvet ve imamet'in hedefi insanı mutlak abd (kul) makamına ulaştırmaktır. Bu makam Hz. Peygamber'de (s.a.a) ve Hz. Ali'de de (a.s) vardı ama Hz. Fatıma'da (s.a) sadece bu makam tecelli etti. Dolayısıyla bu rivayette daha çok Hz. Fatıma'nın üzerinde durulmuştur.

Ayrıntılı Cevap

Giriş

Hz. Fatıma'nın yüce makamı hakkında birçok hadis vardır. Bu hadislerin bazılarının manası sadece Ona (s.a) özgü olan ve insanı hayran bırakan makamlarına işaret etmektedir. Hadislerde de belirtildiği üzere Fatıma kelimesi, insanların kendisini tanımaya güçleri yetmediği kimse manasına gelmektedir.⁵ Sanki Allah'ın gizli sırrı Fatıma'da saklanmış ve sanki Allah'ı ve hak irfanı tanımayla Hz. Fatıma'yı tanımanın yakın bir ilişkisi vardır. Nitekim Fatımiyyet zihinlere, tanıyamama sıfatını, hicapta olmayı ve ilahi haremde ikamet etmeyi getirmektedir.

Hz. Fatıma'nın (a.s) zahirde peygamber ve imam olmadığını biliyoruz. Öyleyse âlemde böyle bir makama sahip olmaya neden olan hakikat, zâhiri nübüvvet ve imamet dışında bir şeydir. Bu kutsi hakikate ne ad

⁵ *Biharu'l-Envar*, c. 43, s. 65.

verirsek verelim yine de Onun künhüne kesinlikle yetişemeyiz. Ama söz âleminde ona “ubudiyyetin (kulluğun) hakikati” diyebiliriz. “Abd (kul)” olmak kelimenin tam manasıyla kendinden hiç bir şeye sahip olmamak ve bütünüyle Allah’a ait olmak demektir. Allah’ın kulu Allah’ın aynasıdır. İşte bu yüzden İmam Sâdık (a.s) ubudiyyetin hakikati hakkında “*Ubudiyyet, özü rububiyyet olan hakikattir.*”¹ diye buyurmaktadır. Bu hakikat insanın kaybolmuş hakikati ve irfan sırlarından bir sırdır.

Bir başka rivayette Fatma’yı tanımanın, Kadir gecesini tanımak olduğu belirtilmiştir.² Bütün ariflerin hedefi Kadir gecesinin hakikatini idrak etmektir. Ermiş arif, Kadir gecesinde Kur’ân’ın nazil olma olayına şahit olan kimsedir.

Öte yandan İmam, batınî makamında Kur’ân-ı Natık makamına sahiptir. Yani imametın sırrı Kur’ân’ın gaybi hakikatini almaktır. İşte imametın zatı da Hz. Fatma’nın (s.a) hakikatiyle bu şekilde, çok özel bir bağla bağlanmaktadır.

İnsanların gördüğü nübüvvet makamıdır, dinin kemali olan imamet ise nübüvvet vasıtasıyla ulaştırılmış ve ancak has bir grup tarafından anlaşılabilmektedir. Herkesin imamet makamından bilemediği (Allah’ın sırrını bilen mahremlerin dışında) şey ise ismet hicabı ve gayret-i ilahiyye’de saklı olan Fatma’nın varlığının sırrıdır.

Öyleyse imamet, nübüvvetin sırrı, ibadetin özü de imametın sırrıdır. Ancak buradaki nükte şudur: Bu üç makam ve mertebe Allah Resulü’nde tam bir vahdet ve kemal haddinde vardır. İşte bu yüzden on dört masumun içinde en üstün makam Hz. Peygamber’in (s.a.a) makamıdır. Bununla birlikte Muhammedi imamet makamı Hz. Ali’de (a.s), ubudiyyet makamı da Hz. Fatma’da tecelli etmiş ve belirgin özellik olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre Hz. Muhammed’in (s.a.a) varlık hakikatının zuhurunun seyri hakkında, “ubudiyyet makamı nübüvvet ve imamet makamından daha

¹ “Ubudiyyet (kulluk) özü rububiyyet olan hakikattir; ubudiyyetle elde edilemeyen rububiyyette bulunur ve rububiyyette gizli olana da ubudiyyetle ulaşılır.” *Misbahu’s-Şeria*, s. 7, Müessesetu’l-A’lemi.

² Muhammed b. Kasım b. Ubeyd İmam Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet eder: “Biz onu Kadir gecesinde indirdik, (âyetinde) gece Fatıma’dır, kadir Allah’tır. Kim Fatıma’yı haklıyla tanırsa şüphesiz kadir gecesini idrak etmiştir...” Meclisî, *Biharu’l-Envar*, c. 43, s. 65.

üstündür” demek gerekir. Dolayısıyla Hz. Fatıma’nın varlığında gerçekleşen şey bir insanın ulaşabileceği en son makamdır. Nübüvvet ve imamet hedefi de zaten budur.

“Fatıma Olmasaydı...” Hadisi

Hz. Fatıma’nın (s.a) makamı ve mertebesi hakkında Peygamber ve diğer Masum İmamlardan gelen rivayetler, yine Onun (s.a) hakkında Yüce Allah’ın buyurduğu birçok hadis-i kutsi³ yukarıda anlatılanlara delil teşkil etmekte. Ama Hz. Fatıma’nın özel makamına açıkça işaret eden ve bazı âlimlerinde kendi kitaplarında naklettikleri şu hadis-i kutsi -İslâm Peygamberi’ni muhatap alarak- şöyle buyurmaktadır:

“Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım, Ali olmasaydı seni yaratmazdım ve Fatıma olmasaydı siz ikinizi yaratmazdım.”⁴

Hadisin senedine gince, Rical ilminin kaidelerine göre bu hadis her ne kadar zayıf hadisler grubundan ise de birçok büyük Şia âlimi onu kitaplarında nakletmişlerdir. *Cennetu’l-Asime* kitabının yazarı hadisin son kısmını (*Fatıma olmasaydı siz ikinizi yaratmazdım*), Salih b. Abdulvahhab Arendes’in eseri *Keşfu’l-Leali*’den (s.148) naklediyor. *Müstedrek-u Sefineti’l-Bihar* (c.3, s.334) adlı kitap da onu Merhum Fazıl Merendî’nin eseri *Mecmeu’n-Nureyn*’den aktarıyor. *Cevahiru’l-Kelam* kitabının yazarının anne tarafından dedesi ve *Ziyau’l-Âlemin* adlı eserin yazarı da bu rivayeti kitabında getirmiştir.

Mirza Ebulfazl Tahranî, *Şifau’s-Sudur fi Şerh-i Ziyareti’l-Aşur* (s. 84 ve sonrası) adlı eserinde şöyle nakleder: “Salih b. Abdulvahhab ve ondan önce gelen bazı raviler meçhuldürler ama bu durum rivayetin yalan olduğuna delil olmaz.”

Ayrıca belirtmek gerekir ki Masumların özel makamlarına ait olan bu tür rivayetlerde ravinin meçhul olması olağan bir şeydir. Zira Ehlibeyt

³ Hz Fatıma’nın makam ve faziletleri hakkındaki hadis-i kutsilerin yalnızca 252 tanesi İsmail el-Ensari’nin yazdığı “*el-Kutsiyye fi Ahadis-i’l-Kutsiyye*” adlı kitapta toplanmıştır.

⁴ *el-Esraru’l-Fatimiyye* (Şeyh Muhammed Fazıl Mes’udi) ; *Cennetu’l-Asime*, s. 148; *Müstedreku’l-Sefinetu’l-Bihar* (*Mecmau’n-Nureyn*, s. 14 ve *el-Avalim*, s. 44’ten naklen), c. 3, s. 334. Bu hadis güvenilir hadislerden olup onu Cabir b. Abdullah el-Ensari Resulullah’tan (s.a.a), O da (s.a.a) Allah-u Tebareke ve Teâlâ’dan nakletmiştir. (Şeyh Muhammed Fazıl el-Mes’udi, s. 231)

İmamlarının zamanında toplumsal ilişkilerde sorun yaşamayan fikhî hükümlerin ravilerinin aksine itikadî meselelerin ravileri (takiyye şartlarından dolayı) normal muaşeretten uzak kişilerdi. Güncel konularda belli çevrelerle ilişkileri olmadığından adalet ve güvenilirlikleri incelenmezdi. Bu yüzden onların meçhul olması -özellikle (ricalî) kaidelere uygun olursa- hadisin itibarına herhangi bir zarar vermez. Masum İmamın bu konularda böyle kimseleri muhatap alması onların “sırdaş” kimseler olduğunu göstermektedir. Nitekim Ehlibeyt İmamlarının makamları hakkındaki bu sözlerin benzerleri böyle kimseler tarafından nakledilmiştir.¹

Hadisin ne manaya geldiği konusuna gelince diyoruz ki, hadis birkaç kısımdan oluşmaktadır:

- 1- İnsan-ı kâmilin, yaratılış âleminin gayesi olması.
- 2- İmamet makamının nübüvvetten daha üstün olması.
- 3- Ubudiyyet makamının diğer bütün makamlardan üstün olması.

Hadiste söz konusu bu üç makama şu ibarelerle işaret edilmiştir:

“Sen olmasaydın âlemi ve kâinatı yaratmazdım.”

Hadisin bu bölümü başka hadislerle de teyit edilmiştir. Bunun manası şudur: İnsan-ı kâmil, hilkat âleminin asıl hedefi, Allah'ın nazarının asıl merkezi ve Onun hilkat âlemindeki iradesinin icra edildiği yerdir. Bu konu hakkında filozoflar ve ariflerin birçok açıklaması var ki, biz onlardan birini getiriyoruz: Âlemin vahdet yönü olmasaydı, kesret (çokluk) olmazdı. İllet (sebeup) ve malûlün (sonuç) arasında uygunluğun olması, her yönden vahid olan ve hiç bir kesretin olmadığı âlemin ilk illeti ile kesret ve çeşitliliği olan âlemin malulleri arasında bir vahdetin gerçekleşmesini gerektirmektedir ki, bir yandan vahdetle irtibatı olmalı, diğer yandan kesret âlemiyle uygunluğu olmalıdır. Bu da her varlığın işi değildir, yalnızca âlem-i nefis'de gerçekleşir. Bu önemli iş yalnızca Peygamber (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'in (a.s) nefislerinin yapacağı bir iştir. Öyleyse Peygamber olmasaydı âlemde vahdet olmazdı, vahdet olmadığına kesret de olmazdı.²

¹ Muhammed Ali Geramî, *Levla Fatıma*, s. 141-143, hadisin mefhumu nakledilmiştir.

² a.g.e.

Hadisin ikinci bölümü şöyle buyuruyor: “*Ali olmasaydı seni yaratmazdım.*” Bu bölüm imamet makamının nübüvvet makamından üstün olduğu konusuna aittir. Nübüvvetin haber getirmek manasına geldiğini biliyoruz ama imamet daha üstün bir makamdır. Bu makam kâmil bir tevhide ve insanın kendinden (heva ve hevesinden) kurtulduktan sonraki Allah’a ulaşma makamıdır. Kur’ân, Hz. İbrahim’in peygamber olmasına rağmen çeşitli imtihanlardan geçtikten sonra imamet makamına ulaştığını söylüyor. Peygamber Efendimiz de imamet makamına sahipti ama Hz. Ali’nin özelliği imamet, Peygamberimizin zâhirî özelliği de nübüvvet olduğundan imamet makamı Hz. Ali’de (a.s) daha çok öne çıkmıştır.

Dolayısıyla burada, Hz. Ali’nin (a.s) Peygamber’den üstünlüğü asla söz konusu değildir. Burada söz konusu olan şey imamet nübüvvete olan üstünlüğüdür. Çünkü hiç bir şüpheye yer bırakmayan delillerle Peygamber’in makamının Hz. Ali’den (a.s) üstün olduğunu biliyoruz. Bu delillerin en önemlisi Hz. Ali’nin (a.s) kendisinin şu sözüdür: “*Ben Muhammed’in kullarından bir kulum.*”³

Konumuzun veya hadisin üçüncü kısmında buyrulan “*Fatıma olmasaydı siz ikinizi yaratmazdım.*” cümlesi ubudiyyet makamına işaret etmektedir. Bu makam her ne kadar Peygamber’de (s.a.a) kemal derecesinde varsa da Fatıma’da (s.a) asıl özellik olarak kendini göstermiştir.

Bu durumda “*Fatıma olmasaydı siz ikinizi yaratmazdım.*” ibaresinin açıklaması şöyle olacaktır: Ubudiyyet makamı olmasaydı imamet ve nübüvvet makamı da eksik olacak ve gayesine ulaşamayacaktı. Zira nübüvvet ve imamet “mutlak abd (mutlak kul)” makamına ulaşmak için mukaddimedir. Bu makam Peygamber (s.a.a) ve Hz. Ali’de de vardı, ancak Fatıma’da (s.a) Ona münhasır özellik olarak tecelli etmiştir. Bu yüzden hadiste asıl vurgu Onun (s.a) üzerine olmuştur. Yoksa bu mukaddes zatlarda ikilik ve kesret düşünülemez.

Buna göre ubudiyyet makamı kemal haddinde bir kimsede ortaya çıkarsa nübüvvet ve imametten de üstün olacağı kesindir. Peygamber ve imam bile ubudiyyetten dolayı o makama ulaştılar ve nübüvvet ve imamet sorumluluğunu üstlendiler. Ayrıca Onların Allah katındaki en üstün makamı ubudiyyetin son derecesidir.

³ Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 1, s. 89.

Başka bir ifadeyle nübüvvet ve imamet Onların (a.s) yaratılmışlarla olan ilişkilerine aittir; oysa ubudiyyet Onların (a.s) ilahi yönlerini ortaya koymaktadır ki, bu da ubudiyyetin imamet ve nübüvvetten daha üstün olduğunu göstermektedir.

Hz. Hüseyin'in Kıyamı

Soru

Neden İmam Hüseyin (a.s) Muaviye'nin döneminde kıyam etmedi?

Kısa Cevap

İmam Hüseyin'in (a.s) Muaviye'nin döneminde kıyam etmemesinin sebebi hakkında şunları söyleyebiliriz:

1- İmam'ın (a.s) kardeşi ve imamı olan İmam Hasan'ın (a.s) hayatı döneminde Muaviye'yle yaptığı anlaşmaya gösterdiği saygı ve Muaviye'nin de böyle bir anlaşmaya göstermelik olarak yaptığı saygıdan dolayı.

2- İmam Hüseyin'le (a.s) karşı karşıya gelmenin doğuracağı kötü sonuç ve Hz. Peygamber'in (s.a.a) İmam Hüseyin'in (a.s) şehadetinden sonra Benî Ümeyye'nin yıkılacağını bildirmesi haberinin gerçekleşmesinden korkan Muaviye, Hz. Hüseyin'i kıyama zorlayacak bir baskı uygulamaktan kaçındı. Hatta başkalarını da bu işe kalkışmamaları konusunda uyarmıştı. Ama genç, mağrur ve makam sarhoşu Yezit, babası Muaviye'nin bu vasiyetine amel etmedi ve başa gelir gelmez İmam Hüseyin'in (a.s) karşısına dikilerek Onu (a.s) katletmeye karar verdi.

3- Muaviye kurnaz bir siyasetçi olduğundan dış görüntüyü bir ölçüye kadar koruyor ve hükümetindeki bozukluğu halktan gizleyebiliyordu. Ama toy ve tecrübesiz bir genç olan Yezid'in sürekli içki içtiği, şehvetine düşkünlüğü, maymun ve köpeklerle oynaması vb. işleri herkesçe malumdur. Kimsenin bunları gizlemeye gücü kalmamıştı. İmam Hüseyin'in bütün bunlara sessiz kalması demek onun yaptıklarını onaylamak demektir. Bu da İslâm'ın kökünün kuruması manasına gelirdi.

4- İmam (a.s), Muaviye'nin döneminde kıyam etseydi, Muaviye, propaganda yoluyla Hz. Hüseyin'in hareketini zayıflatma, kendisini haklı gösterme imkânına sahipti. Ama görüldüğü üzere Yezit bundan aciz kaldı ve çok geçmeden hanedanlığı yok oldu gitti.

5- Muaviye'nin döneminde halkın İmam'ı (a.s) himaye etmemesi diğer bir nedendi. Oysa Yezid'in döneminde Küfeliler, İmam'ı (a.s) kıyama teşvik için yüzlerce mektup yazarak, Onu (a.s) destekleyeceklerini bildirdiler. İmam (a.s) onların davetine icabet için Irak'a doğru yola koyulmasaydı, halk onu (a.s) korkaklık veya Benî Ümeyye'nin cinayetlerine karşı sorumsuz davranmakla suçlayacaktı ve halkın isteğini ihmal etti diye algılanacaktı. Bu da tarihi açıdan telafisi mümkün olmayan kötü sonuçlar doğurabilirdi.

Ayrıntılı Cevap

Muaviye dönemindeki hükümetin durumu, halkın tavrı ve İmam Hüseyin'in (a.s) konumu ile Yezid'in dönemi arasında birçok yönden fark vardı. Bu farkların önemlileri şunlardır:

1- İmam Hasan Mücteba'nın (a.s), hayatı ve imameti döneminde Muaviye'ye karşı yürüttüğü savaşta halkın yardımından ümidini kesmesi, ordusunun komutanlarının Muaviye tarafından satın alınması ve tehdit edilmesinden dolayı İslâm'ı, İslâm toplumunu ve geriye kalan az sayıdaki ashabının canını korumak, Muaviye ve halka hücceti tamamlamak, savaştan çekilmek ve ateşkes antlaşması imzalamak zorunda kaldı. Ama bu anlaşmada çok önemli maddeler vardı ki uzun vadede Ümeyye oğullarının gerçek yüzünün ortaya çıkmasını ve yenilgisini sağlamıştır. Örneğin:

- a) Muaviye Şiilere eziyet etmeyecek ve sıkıntı vermeyecekti.
- b) Şiilerin ve Hz. Ali'nin (a.s) özel yareninin gasbedilmiş malları geri verilecekti.
- c) Muaviye, İmam Ali'ye (a.s) küfür ve lanet etmeyecekti.
- d) Muaviye, Emiru'l-Muminin lakabını kullanmayacaktı.
- e) Muaviye, kendisine (ister Yezid'i, ister bir başkasını) halife tayin etmeyecekti...¹

¹ Seyyid Muhsin Emin Âmulî, *İmam Hasan ve İmam Hüseyin (a.s)*, s. 54 ve 70.

İmam Hüseyin (a.s) İmam Hasan'ın (a.s) şehadetinden sonra, kardeşinin Muaviye'yle yaptığı anlaşmaya saygısından dolayı Muaviye'yle doğrudan bir çatışmaya girmede.¹ Bu da onun, zamanın İmam'ı olan kardeşinin yaptıklarına saygılı davrandığını simgeliyordu. Ama Muaviye'nin ölümünden sonra bu anlaşmaya uymak için herhangi bir neden kalmamıştı. Zira İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye tarafından şehit edilmesi, anlaşmanın diğer tarafının ölümü ve Yezid'i kendisine halife tayin etmesiyle anlaşmanın bir geçerliliği kalmamıştı.

2- Muaviye de İmam Hasan ve Hüseyin'le (a.s) kanlı bir çatışmaya girmek istemiyor, Onların (a.s) kanını dökmenin kötü sonuçlarından korkuyordu. Saltanatını korumak için Onların (a.s) varlığına katlanmak zorundaydı. O, başkalarını da bu işten sakındırıyor ve onun kötü sonucundan dolayı uyarıyordu. Hatta kendisinden sonra halife olması için Yezid'e biat alırken İmam Hüseyin'e (a.s) karşı zor kullanmadı. Yezid'e de bu işe kalkışmamasını tavsiye etti. Ama Yezid tecrübesiz bir genç olduğu için bu vasiyete uymadı. Daha halifeliğinin ilk günlerinde Medine valisine "Ya İmam Hüseyin'den (a.s) biat al veya Onun başını bedeninden ayır" diye emir gönderdi.

Yezid'in bu siyaseti onun İmam Hüseyin'le (a.s) direkt ve kanlı bir çatışmaya girmesine neden oldu. Zira İmam (a.s) Kerbela'da ödediği bedele rağmen Yezid'e biat etmedi. Sonuçta Yezid'in bu tecrübesiz tutumu Ebu Süfyan hanedanlığının yok olmasına neden oldu.²

3- Muaviye kurnaz bir siyasetçi olduğundan, umumda dış görünümünü iyi gösterebilen biriydi. Kendisindeki ve yönetimindeki bozuklukları halktan gizlemeyi becerebiliyordu. Halk onu Müslüman ve Resulullah'ın (s.a.a) halifesi zannediyor, İslâm'ın bir tebliğcisi olduğunu zannediyorlardı. Lâkin Yezid'in böyle bir kurnazlığı yoktu. Ahlâki bozukluğu, şehvete düşkünlüğü herkes tarafından biliniyordu. Açıkça küfürünü ortaya koyuyor, babalarının ve atalarının müşrik oluşlarıyla iftihar ediyordu. Peygamber'e (s.a.a) bile asla saygı göstermezdi. Dolayısıyla Yezid'le barış durumunu sürdürmek demek, alenen yapılan bütün o fesadı teyit etmek demektir. Sonuçta da daha çok kimse hak yoldan sapa-

¹ a.g.e, s. 148.

² Cevad Muhaddisî, *Ferheng-i Aşura*, s. 27-38 ve 428-430.

caktı. Yezid'in iktidarının devamı demek, İslâm'a veda etmek ve şeriatın yok olması manasına gelirdi.³

4- Daha önce işaret ettiğimiz gibi Muaviye kendine has kurnazlığıyla İmam Hüseyin'le karşı karşıya gelmekten çekiniyordu. Eğer İmam (a.s) onun döneminde kıyama başlatsaydı geniş ve etkili bir propaganda gücüne sahip olan Muaviye kendini haklı gösterme imkânını bulacak, halkı kandırıp İmam Hüseyin'in (a.s) hamasetini önemsizleştirecek, olayı kendi lehine çevirip Benî Ümeyye saltanatının daha fazla yaşama şansını sağlayacaktı. Ancak Yezid, fesadı aleni ve siyasi tecrübesi az olan biri olduğundan İmam'ın (a.s) karşısına dikildi. İmam Hüseyin'in (a.s) ve ashabının şehadetinden sonra da bu hareketin etkisini yok edecek fırsata sahip değildi. Bu uğurda ne kadar çaba harcadıysa bir faydası olmadı. Onun bütün çabalarına rağmen halk daha çok aydınlanıyor, kendisi daha çok rezil oluyordu. Sonunda Ümeyye oğulları yok olup gitti.

5- Muaviye'nin döneminde halktan, İmam Hüseyin'i (a.s) Emevîlerin zulüm ve fesatlarıyla mücadele etmek için kıyama davet ve ona (a.s) yardım edeceklerine dair açık ve genel bir talep gelmemiştir. Sınırlı kişilerin çağrı ve desteklerinin de Muaviye'nin hileci siyasetleriyle baş etmesi mümkün olmazdı. Ama Muaviye'nin ölümünden sonra Yezid'in başa geçmesi ve İslâm beldelerinin durumunun karışmasıyla Kûfe halkı galeyana geldi ve İmam Hüseyin'e (a.s) yüzlerce mektup yazarak Emevîlerin aleyhine yapılacak kıyama önderlik etmesi, İslâm ümmetinin idaresini ele alması yönünde açıkça davette bulundular.

Muaviye'nin ölümü, anlaşmanın bitmesi, Yezid gibi açıktan fesat işleyen birinin başa gelmesi ve halkın da büyük çoğunluğunun isteği karşısında İmam Hüseyin'in (a.s) kıyam etmek ve halkın davetine icabet etmekten başka bir çaresi kalmıyordu. İmam (a.s) bu davete icabet etmese ve Irak'a gitmeseydi -halkın nazarında- bu, İslâm ümmetinin kaderine itina etmemesi, Onun (a.s) İslâm dinini, mazlumların zulümle mücadele isteklerini önemsemediği şeklinde algılanırdı. Bunun da sonuçları çok kötü olurdu. Ama İmam'ın (a.s) hac döneminde Mekke'den çıkışı, yürekler yakan Âşura olayı ve Emevîlerin, Âl-i Resul'ün (s.a.a) ölü ve

³ Cevad Muhaddisi, a.g.e, s. 482-484; Seyyid Muhsin Emin Âmulî, a.g.e, s. 276 ve 282.

esirlerine karşı yaptıkları acı verici davranışları, Emevîlerin nasıl bir mahiyete sahip olduklarını herkese gösterdi. O günden bugüne ve tüm tarih boyunca hak peşinde olanlara hücceti tamam etti. Artık gasıp halifelerin tarihi saptırmasına imkân bırakmadı. Düşman onun eserlerini ne kadar yok etmeye kalksa da onun etkisi, yani öz Muhammedî İslâm daha çok parlıyor. Gerçekte İmam Hüseyin (a.s) yaptığı kıyamla İslâm ümmetinin hidayet چراغی ve kurtuluş gemisi oldu. Artık bundan sonra Zeynep (a.s) ve İmam Zeynel Abidin (a.s) gibi Kerbela kahramanlarının çektikleri zahmetleri korumak, onların amaçlarını matemlerde ve diğer dinî merasimlerde dünyanın hak taliplerine anlatmak bizim vazifemizdir.

Hz. Hüseyin'in (a.s) Şehribanu ile Evliliği

Soru

Acaba İmam Hüseyin'in (a.s) Şehribanu isimli hanımla evlendiği iddiası doğru mudur? Lütfen vereceğiniz kaynaklar Tarih-i Belamî gibi kaynaklar olsun.

Kısa Cevap

İmam Hüseyin'in (a.s) İslâm ordusu tarafından esir alınan Şehribanu ismindeki hanım ile evlendiği konusuyla alakalı birkaç muhtelif rivayet vardır. Bazı rivayetlere göre bu hanımefendi ikinci Halife Ömer döneminde İslâm ordusu tarafından esir alınmış, bazılarına göre de üçüncü halife Osman döneminde İslâm ordusu tarafından esir alınmıştır. Yani bu bağlamda var olan rivayetler farklı görüşler içermektedir. Kendisi ve babasının hakkında da çok farklı isimler yazan nakiller vardır. Bu farklılıkları göz önünde bulundurduğumuzda bu İranlı hanımın efendinin İmam Hüseyin'in (a.s) eşi ve İmam Seccad'ın da annesi olduğunu kabul etmek çok zordur.

Ayrıntılı Cevap

Son zamanlarda yazılan bazı tarih kitaplar, muteber kaynaklardan naklettiklerini sanarak şöyle yazmaktadırlar:

“Bazı muteber tarih kaynaklarında şöyle geçmektedir; Şehr-i Banu İmam Hüseyin’in (a.s) eşi ve Kasım’ın hanımı olan Fatıma’nın annesidir. Kendisi bizzat Kerbela vakasında bulunmaktaydı. İmam Hüseyin’in (a.s) emriyle, İmam’ın atına binerek İran’a doğru geldi. Gelişi de mucizevî şekilde bir saat içerisinde oldu. Hemencecik Rey (Tahran) şehrinin yakınlarındaki bir dağa ulaştı. O dağda yüzü örtülü bir kadın görülmekteydi, fakat hiçbir erkek oraya yaklaşmıyordu öyle ki, hamile kadının karnında erkek bebek olsa bile oraya yaklaşmıyordu.”¹

Bir söylenti de şöyledir: “O Rey şehrine yaklaştığında ‘Hu’ diyerek Allah’tan yardım almak istedi. Ama ‘Hu’ yerine ‘Kuh-dağ’ dedi, bu yüzden orada ki dağ onu içine alarak gizledi.”²

Belki de çoğu kimse için bunların bir efsane ve yalan olduğu, Şehr-i Banu’nun da Kerbela’da bulunmadığı çok açıktır ve hiçbir araştırma yapmaya gerek yoktur. Fakat bu tür yalanlar, toplumun bazı kesiminde kabul gördüğü için, bu konu hakkındaki gerçekleri aktarmamız gerek.

İmam Seccad’ın Annesi

Şia ve Ehlişünnet kaynaklarında en fazla İmam Seccad’ın (a.s) annesinin ismi hakkında değişik görüşler bulunmaktadır. Öyle ki bazıları 14 bazıları da 16 isim söylemişlerdir. O isimler şunlardan ibarettir:

1- Şehr-i Banu, 2- Şehr-i Banuye, 3- Şah-ı Zenan, 4- Cehaşaş, 5- Şehzenan, 6- Şehrnaz, 7- Cehan Banuye, 8- Hule, 9- Bere, 10- Selafe, 11- Gazale, 12- Selâmet, 13- Hirar, 14- Meryem, 15- Fatuma, 16- Şehriban.

Ehlişünnet daha çok Selafe, Selamet, Gazale isimlerini söylerken, Şia kaynakları ve rivayetlerde daha çok Şehr-i Banu adı geçmektedir. Bu isim ilk olarak Muhammed b. Hasan Kummi’nin (ö. H. 290) *Hebairu’l-Deracat* adlı kitabında geçmektedir, daha sonraları Şia mektebinin önemli muhaddislerinden Kuleyni de bu rivayeti *el-Kâfi* adlı eserinde nakletmiştir. Diğer bütün kaynaklar nakillerini bu iki kitaptan yapmışlardır. Rivayet şöyledir:

¹ İksiru’l-İbadat fi Esrari’l-Şehadat, Molla Ağa Derbendi, c. 3, s. 110.

² Zendegiye Ali b. Hüseyin, Cafer Şehidi.

“Yezdgerd’in (İran padişahı) kızını ikinci halife Ömer’in yanına getirdiler, Medine’nin kızları onu görmek için toplanmışlardı. Camiye girdi ve cami birden aydınlandı. Ömer ona bakınca kız hemen yüzünü örttü, sonra Farsça şöyle dedi: ‘Yazıklar olsun sana felek, hürmüz siyah oldu!’ Ömer sinirlenip, ‘Bu kız bana hakaret etti.’ deyip üzerine yürüdü. Emiru’l-Mümin’in Hz. Ali (a.s) Ömer’e buyurdu: ‘Böyle bir hakka sahip değilsin. Bırak Müslümanlardan birini seçsin ve seçilenin payına say.’ Ömer de izin verdi. Kız gelerek elini Hüseyin’in (a.s) başına koydu. Hz. Ali ona şöyle buyurdu: ‘Adın nedir?’ O da ‘Cehaňşah.’ dedi. İmam ‘Bundan sonra Şehr-i Banu olsun.’ buyurdu. Sonra Hüseyin’e dönerek buyurdu ki: ‘Ey Eba Abdullah! Bu kızdan senin için dünyanın en hayırlı insanı Ali b. Hüseyin dünyaya gelecektir. O’na İbnu’l-Hayreteyn (iki seçilmişin oğlu) denilecektir. Zira Araplardan Haşim, acemlerden de Fars seçilmiş insanlardır.”¹

Bu rivayet hem senet ve hem de metin yönünden eleştirilmiştir.

Senet yönünden; rivayeti nakledenlerin içinde İbrahim b. İshak Ehmer ve Amr b. Şimr bulunmaktadır. Bu ikisi de rical âlimleri tarafından guluv ile (aşırılıkla) itham edilmişlerdir. Bu yüzden Şia âlimleri bunların hadislerini onaylamamaktadır.²

Metin yönünden de aşağıdaki eleştiriler yapılmıştır:

1- Yezdgerd’in kızının esir olması kabul edilemez ve bu hususta tereddüt bulunmaktadır.

2- Böyle bir kızın, Halife Ömer’in zamanında esir olması ve ayrıca o zamanda İmam Hüseyin’le evlenmesi kabul edilemez.

3- Bu rivayetten başka Şia’nın hiçbir rivayetinde İmam Seccad için “İbnu’l-Hayreteyn” lākabı geçmemektedir.

Burada tamamen Fars milliyetçiliği görülmektedir. Böyle bir hadis uydurarak Sasanlıları İmam Seccad (a.s) vasıtasıyla Peygamber’e irtibatlandırmaya çalışmışlardır. Yapılan bu eleştiriler, bu hadislerin İmamlar-

¹ Usulu Kāfi, c. 2, s. 369.

² Mucemu’l-Ricali’l-Hadis, Ayetullah Hoi, c. 1, s. 202, ayrıca c. 13, s. 106.

dan nakledilmediğine işaret etmekte ve bizleri, Şehr-i Banu adının İmam Seccad'ın (a.s) annesinin adı olmadığı kanısına vardırmaktadır.

Asıl kaynaklarda, İmam Zeynelabidin'in (a.s) annesinin soyu hakkında, farklı görüşler ortaya konulmuştur. Yakubi, Muhammed b. Hasan Kummi, Kuleyni, Şeyh Saduk ve Şeyh Müfit gibi âlimler, İmam'ın annesinin (her ne kadar aralarında ismi hususunda anlaşmazlık olsa da) Yezdgerd'in kızı olarak kabul etmektedirler. Bu görüş son zamanlardaki bütün kitaplarda kendine sağlam bir yer edindiğinden, diğer farklı görüşlere hiç değinilmemiştir.

Bu görüşün karşısında, ilk kaynaklara baktığımız zaman soyunun Sistanî, Hindî ve Kabili olarak nakledildiğini görmekteyiz. Fakat bunlarda da ismi belirtilmemiştir. Babasının ismi ise İran adları olan Subhan, Sin-can, Nuşcan ve Şiruye diye geçmektedir.

Şehr-i Banu'nun Yezdgerd'in kızı olduğu görüşünü eleştirmek için senet açısından bir inceleme yapamayız. Çünkü hiçbirinin sağlam bir senedi bulunmamaktadır. Bununla beraber Yakubi gibi birçok tarihi kaynak senet getirmemişlerdir.

Bu yüzden sadece metinleri inceleyerek bir eleştiri yahut onaylama yapabiliriz. Metinleri incelediğimizde şu tenkitlerle karşılaşmaktayız:

1- İsimlerinin çok farklı şekillerde aktarılması, farklı amaçlarla birçok kişinin bu konuları uydurmuş olduğunu göstermektedir. Bazıları milliyetçi duyguları ve bazıları da diğer bir takım menfaatler yüzünden bu yalanları söylemişlerdir.

2- Esir olduğu zaman hakkında da değişik nakillerin olması bir diğer eleştiridir. Bazıları onun Ömer'in zamanında, bazıları Osman'ın ve Şeyh Müfit gibi âlimler de Hz. Ali'nin dönemin de esir olduğunu yazmaktadırlar.

3- Önemli tarih kaynaklarından olan *Taberi Tarihi* ve İbn Esir'in *el-Kamil'i* Müslümanlarla İranlıların savaşlarını dikkatli bir şekilde, ay ve günüyle birlikte yazmaktadırlar. Yezdgerd'in değişik İran şehirlerindeki kaçışına da değinmişlerdir. Ama hiçbir kızıının esir olması hakkında bir şey yazmamıştır. Bu çok önemli bir meseleyi atlamaları

uzak bir ihtimaldir. Bu da Yezdgerd'in kızlarının esir olduğunu yalanlamaktadır.

4- Yine ilk kaynak yazarlarından olan Mesudi kitabında, Yezdgerd'in kızlarının adının şunlar olduğunu yazıyor: Ederek, Şahin, Merdavend. Görüldüğü gibi hiçbiri İmam Seccad'ın (a.s) annesi için söylenen on altı isimden biriyle uyuşmamaktadır ayrıca hiçbir kitap İran padişahının kızlarının esir edildiğini yazmamıştır.¹

Bu araştırma ve emarelerden şu sonuca varmaktayız:

Bilinçli bir şekilde bazıları İmam Seccad (a.s) için bu isimlerde ve bu özelliklerde İranlı bir anne yaratmışlardır. Bunun karşısında, İmam'ın annesinin Hind gibi başka bölgeden olduğunu anlatan diğer tüm nakiller görmezden gelinmiştir. Hâlbuki hicri 3. yüzyılın sonuna kadar meşhur olan, İmam'ın annesinin Hind ya da Kabil'li bir keniz olduğudur.²

İmam Seccad'ın Annesinin Kerbela'da Bulunmaması

İmam Zeynelabidin'in (a.s) annesi hakkında araştırma yapan bütün ilk kaynaklar ortak olarak şunları yazmışlardır:

“O, İmam'ın (Seccad'ın) doğumundan sonra nifas halinde vefat etmiştir.”³

Ayrıca *Biharu'l-Envar*'da şu da geçmektedir: “İmam Ali'nin (a.s) kenizlerinden biri, İmam Seccad'ı sütannesi olarak büyötmeye başladı ve herkes onu İmam'ın annesi zannediyordu. Sonraları İmam onu evlendirdiğinde annesi değil de sütannesi olduğunu anladılar.”⁴

Sonuçta güvenilir kaynaklardan anlaşıldığı üzere İmam Seccad'ın (a.s) annesi Kerbela'da bulunmamaktaydı.

¹ Şeubiye, s. 324.

² Hevlu Seyide Şehr-u Banu, s. 28.

³ Uyunu Ahbari'r-Rıza, c. 2, s. 128.

⁴ Biharu'l-Envar, c. 46, s. 8.

Hız. Hüseyin'in, Rukayye veya Sakine Adındaki Kızları

Soru

Acaba İmam Hüseyin'in (a.s) Rukayye veya Sakine adında üç veya dört yaşında Şam'da vefat eden bir kızı var mıydı? Benim bildiğime göre bu konu elimizde bulunan (örneğin el-İrşad) hiçbir kaynak kitabında açık bir şekilde beyan edilmemiştir. Bu konuyu nakleden ilk ravinin kendisi; yani "Kâmil Behayi" nin yazarı bile bu konuyu müphem bulmuş ve bu ufak kızın ismini zikretmemiş, onunla ilgili her hangi bir başlık kaleme almamış. Bu ravinin kendisi, haddi zatında güvenilir bir kimse olarak kabul edildiğini farz ediyoruz. Zira kendisine isnat edilen raviler silsilesinde bu güvence görülmektedir. Diğer taraftan Tabakatü'l-Kübra ve... gibi kaynaklara göre şöyle yazılmaktadır: "İmam Hüseyin'in (a.s) kızı yaşadı, hatta çocuk sahibi bile oldu." Bu konuyu okuduğumda gerçekten çok şaşırdım. Acaba siz İmam Hüseyin'in (a.s) böyle bir kızının varlığına dair yeterli delillerin var olduğunu düşünüyor musunuz?

Kısa Cevap

Bazı tarihçiler kendi kaynaklarında İmam Hüseyin'in (a.s) Rukayye, Fatime-i Suğra veya başka bir isim adı altında bir kızdan bahsetmemişlerdir. Ama bazı tarihçiler de kitaplarında bu küçük kızın biyografisini ve Şam harabelerinde ciğerini pare pare eden kıssasını anlatmışlardır. Bizim de hadis ve tarih kaynaklarımızda buna dair şahitler vardır. Örnek temsil etsin diye burada ikisine işaret edeceğiz. Birinci delil: Hz. Zeynep Kufe'de, kardeşi Hüseyin'in (a.s) başı kesilmiş bedeniyle karşılaştığında şiirler okudu. Okuduğu o şiirlerinin birinde şöyle bir mısra okur:

"Ey kardeşim, küçük Fatime ile konuş, neredeyse kalbi pare olacaktır."

İkinci delil:

"İmam Hüseyin hayatının son dakikalarında Şimr'in karşısındaiken şöyle mırıldandı: "Zeyneb'im, Sakine'm, çocuklarım benden sonra sizin sorumluluğunuzu kim üstlenecek? Rukayye'm, Ümmü Gülsüm'üm, sizler Rab-bime emanetsiniz. Bugün vaat edilen şey artık yaklaşmıştır."

Şeyh Tabersî şöyle naklediyor: "İmam Hüseyin'in (a.s) kızı Aşura gününde on yaşında idi."

Buna binaen birçok kitap İmam Hüseyin'in (a.s) kızı Sakine'yi konu edinmiştir. Bu rivayetlerden anlaşılmaktadır ki İmam Hüseyin'in (a.s) Sakine adında başka bir kızı var ve Kerbela hadisesi gerçekleşmeden önce evlenme çağına gelmiş idi.

Zikredilen konuların tümünden şu netice alınması mümkündür: İmam Hüseyin'in (a.s) kızlarından birisi (Rukayye veya Fatime) Şam harabesinde babası İmam Hüseyin'in (a.s) kesik başı kucağundayken şehit olmuştur. Bu hanım, İmam Hüseyin'in şahadetinden sonra senelerce yaşayan Sakine değildir, başka bir kızdır.

Ayrıntılı Cevap

Tarihçiler ve Maktel kitaplarını yazan yazarların birçoğu İmam Hüseyin'in (a.s) çocuklarını yazarlarken Fatime ve Sakine adında iki kıza da işaret etmişler.¹ Bazıları da Zeyneb'i de onlara eklemişler.² Bir diğer kısım tarihçiler de İmam Hüseyin'in ciğerini yakan küçücük kızının Şam harabelerindeki kisasını anlatmışlardır.³ Bu yazarların birçoğu bu olayı yedinci asırda yazılan Kâmil-i Bahayî" adlı kitabından nakletmişler. Bizim de hadis ve tarih kaynaklarımızda buna dair şahitler vardır. Örnek temsil etsin diye burada birisine işaret edeceğiz.

Kufe'de Hz. Zeyneb, kardeşi İmam Hüseyin'in kesilmiş başıyla karşılaştığında bazı şiirler söyledi ki bu şiirlerin birinde şöyle diyor:

“Ey kardeşim, küçük Fatime ile konuş, neredeyse kalbi pare pare oluyor.”⁴

¹ Mufid, Muhammed b. Numan, *el-İrşad*, c. 2, s. 135, Daru'l-Mufid, Beyrut, h.k. 1414; İbn Şehraşub, *Menakib-i Ali b. Ebi Talib*, c. 4, s. 77, Müessesesi-i İntişarat-ı Allame, Kum; Tabersî, *İlamu'l-Vera*, c. 1, s. 478, Müessesesi-i Alu'l-Beyt, 1. baskı, h.k. 1417; ez-Zübeyri, Musab, *Neseb-i Kureys*, s. 59, Daru'l-Mearif, baskı 3, Kahire; Belazurî, *Ensabu'l-Eşraf*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1. baskı, h.k. 1417, c. 3, 1288; Sibt b. Cevzi, Müessesesi-i Alu'l-Beyt, Beyrut, baskı 1, 1401 h. s. 249.

² el-Erbili, *Keşfu'l-Gumme fî Marifeti'l-Eimme*, c. 2, s. 38, Tahkik: Resulî, Tebriz, Suk-i Mescidu'l-Cami.

³ Kummî, Şeyh Abbas, *Nefsu'l-Humul*, s. 415-416, Mektebetu'l-Hayderiye, 1. baskı, h.ş. 1379; Şah Abdulazimî, *el-İkâd*, s. 179, 1. baskı, Tahkiki Rezevi, Menşur-i Firuzabadî, h. 1411; Haiîrî, *Medali es-Sibteyn*, c. 2, s. 170, Müessesesi-i Nu'man, Beyrut, h. 1412; Kummî, Şeyh Abbas, *Muntehu'l-Amal*, c. 1, s. 807, 4. baskı, Müessesesi-i İntişarat-i Hicret, h. 1411; Taberî, İmaduddin, *Kâmil-u Behaî*, Mektebetu'l-Mustafavî, c. 2, s. 179.

⁴ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, c. 45, s. 115, “...Ey kardeşim küçük Fatime seni her kayıp ettiğinde kalbi eriyip bitercesine (seni arıyor)” ; el-Kunduzî, *Yenabiu'l-*

Tarih ve maktel kitaplarını dakik bir şekilde incelediğimizde tarihçilerin İmam Hüseyin'in (a.s) Sakine adında bir kızının varlığını yazdıklarını göreceğiz. Şeyh Mufid şöyle yazıyor: "Sakine İmam Hüseyin'in (a.s) kızlarındandır ve annesi de Rubab'dır."⁵ Şeyh Tabersî de bu konuya işaretler şöyle buyuruyor: "İmam Hüseyin (a.s) onu (kızını) Kerbela'da şehit olan kardeşinin oğlu Abdullah ile evlendirmişti."⁶ "Maktelü'l-Hüseyin" kitabında şöyle nakledilmiştir: "O amcasının oğlu Abdullah b. Hasan ile evlendi ama daha aralarında vuslat gerçekleşmeden Aşura gününde şehit oldu. Onlardan hiçbir çocuk dünyaya gelmedi."⁷ Tabersî de şöyle naklediyor: "Hüseyin'in (a.s) kızı Sakine Aşura gününde on yaşındaydı."⁸

Zehebî de İslâm Tarihi adlı kitabında Sakine'yi Hz. Hüseyin'in (a.s) kızı olarak biliyor ve Sakine'nin ismini zikreden kitapların fihristini sayıyor⁹ ve bu bağlamda yirmi kitabın ismini zikrediyor.

Buna binaen İmam Hüseyin'in (a.s) kızı Sakine'den bahseden kitapların sayısı çoktur. Metinde zikredilenlerinin yanı sıra bir kısmını da dipnotta zikrettik.¹⁰ Ama bu değerli hanımın yaşı hakkında açık ve net bir açıklama yoktur. Tarihçilerin sözlerinden anlaşılan şu ki o Kerbela olayında evlenmiş veya evlenme yaşına gelmiş biriydi.

Rivayetlerden Hz. Hüseyin'in (a.s) Sakine adında başka bir kızının var olduğu ve Kerbela olayından önce evlenme yaşına gelmiş olduğu anlaşılmaktadır.¹¹

Mevedde, c. 2, s. 421, eş-Şerif er-Razi, 1. baskı.

⁵ Mufid, Muhammed b. Numan, *el-İrşad*, c. 2, s. 37, İntişarat-ı İlmiyyeyi İslamiye.

⁶ Tabersî, *İlamu'l-Vera*, c. 1, s. 418, Müessesesi-i Alu'l-Beyt, 1. Baskı, h. 1417; Mufid, Muhammed b. Numan, *el-İrşad*, s. 25; Erbilî, *Keşfu'l-Gumme*, s. 157.

⁷ Musevî, Abdurrezzak, *Maktelü'l-Huseyn (a.s)*, s. 397, Menşurat-i Basiret.

⁸ A.g.e.

⁹ ez-Zehebî, *Tarihu'l-İslâm*, c. 7, s. 371, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, Lübnan.

¹⁰ Ebu'l-Ferec el-İsfahanî, *Mekatilü't-Talibin*, s. 94, 119, 133, 167; el-Belazurî, *Ensabu'l-Eşraf*, c. 3, s. 362; İbn Hibban, *es-Sukkat*, c. 4, s. 351, Müessesetü'l-Kütubis-Sukkat; el-Buharî, *et-Tarhu es-Sağir*, c. 1, s. 273, Daru'l-Marife, Lübnan/Beyrut; el-Usfuri, *Tarih-i Halife-i b. Hayat*, s. 274, Daru'l-Fikr; Muhammed b. Sad, *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 8, s. 475, Beyrut; el-Müsnî, *Tehzibu'l-Kemal*, Müessesesi-i er-Risale, c. 6, s. 397; İbn Amr, *Tarihu'l-Medine*, Daru'l-Fikr, Dimeşk, c. 2, s. 52, c. 29, s. 69 ve değişik sayfalar; İbn Makula, *İkmalu'l-Kemal*, Daru'l-Kütübi'l-İslâmî, el-Kahire, c. 4, s. 316, c. 7, s. 107; Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, Beyrut, c. 45, s. 47 ve 169; Kummî, Şeyh Abbas, *Muntahu'l-Amal*, Matbuat-i Hüseyinî, c. 1, s. 547; Numan, *el-İrşad*.

¹¹ Mufid, Muhammed b. Numan, *el-İrşad*, Tercüme: Resul Mahallatî, İntişarat-ı İlmiyyeyi İslâmiyye, c. 2, s. 22. Bkz. Ferzendan-ı İmam Huseyn (a.s).

Fedakârlık ve insanî kemallerle dolu Kerbela gibi bir olayda yaşı küçük olan kimseler fazla dikkat çekmemiş olabilir. Hz. Rukayye'nin (s.a) yaşamı, babası, amcası, halası gibi yüce şahsiyetlerin nurlarının arkasında kaldığından tarih kitaplarında İmam Hüseyin'in (a.s) Rukayye adında küçük bir kızı olduğu konusuna değinilmemiştir. Bazı maktellerde İmam Hüseyin'in (a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilir:

“Ey bacım! Ey Ümmü Gülsüm! Sen ey Zeynep! Sen ey Rukayye ve Fatıma ve Rubab! Sözümü hatırlayın, ben öldüğüm zaman benim için elbisenizi yırtmayın, yüzünüzü tırmalamayın ve uygunsuz sözler söylemeyin.”¹²

İmam'ın (a.s) buradaki hitap şekline ve sözünün içeriğine baktığımızda onun (a.s) üç veya dört yaşındaki kızına böyle hitap etmesi uzak bir ihtimal görünüyor. Bir başka yerde ise İmam'ın (a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilir:

“Ey Zeynep! Ey Sukeyne! Ey evlatlarım! Benden sonra sizin başınızda kim kalacak? Ey Rukayye! Ey Ümmü Gülsüm! Sizler benim yanımda Allah'ın emanetleriydiniz. Artık benim son anım yaklaşmıştır.”³

İmam'ın (a.s) bu sözü ve içeriğinden maksat onun üç yaşındaki kızı Hz. Rukayye olabilir.

İmam Hüseyin'in (a.s) üç veya dört yaşındaki kızı Rukayye'nin söz edildiği en eski kaynak İmaduddin Taberî'nin eseri olan *Kâmil-u Bahayî* adlı kitaptır. O bu eserinde şöyle yazıyor: “İmam'ın dört yaşında bir kızı vardı ve babasına çok düşküncü. Bir gece rüyasında babasının yanında oturduğunu gördü. Uyandığında ‘Babam nerede? Artık dayanamıyorum.’ dedi. Ona ‘Rüyanda ne gördün?’ diye sorduklarında dedi ki: ‘Baktım babamın yanında oturmuşum, o da beni yanına aldı.’ Yezid bunu duyunca ‘Babasının başını getirin Ona gösterin.’ dedi. Babasının başının getirip üzerindeki örtüyü kaldırdılar. Hz. Rukayye babasının başını görünce ah çekip oracıkta öldü.”⁴

¹ İbn Tavs, Ebulkasım Ebulhasan b. Saaduddin, el-Luhuf Ala Katli't-Tufuf, s. 141, İntişarat-ı Usve, Kum, 1. Baskı, h.k. 1414; *A'lamu'l Vera*, 236.

² Tarih açısından Hz. Rukayye'nin (a.s) hakkında yapılan araştırmadan alıntıdır.

³ Bir gurup yazar, *Mevsuat-u Kelimati'l-İmami'l-Hüseyin (a.s)*, s. 511, İntişarat-ı Darul-Maruf, Kum, 1. Baskı, h.ş. 1373.

⁴ Taberî, Alauddin, *Kâmil-u Bahayî*, c. 2, s. 179 (Hicri 6. yy). Bu kitap, Şeyh İmaduddin el-Hasan b. Ali b. Muhammed Taberî İmamî'nin eseridir. O bu eserini Hulagu Han'ın

Âlimler birçok delile dayanarak İmam Hüseyin'in (a.s) Rukayye adında bir kızının olduğunu ispatlamaktalar. "İmam Hüseyin'in Kişiliği" adlı kitabın yazarı, rical ve tarih âlimi olan Ayetullah Maraşî Necefî'den bu konu hakkında sorduğunda şöyle buyurdu: "Muteber belgeler bu konuda her ne kadar suskun olsalar da bu, inkâr edilemeyecek kadar meşhur bir meseledir."⁵

Hz. İbrahim'in (a.s) Yaşamı

Soru

Lütfen Hazreti İbrahim'in (a.s) yaşamının önemli bölümlerini Kur'an ve rivayetler esasınca açıklayınız?

Kısa Cevap

Hazreti İbrahim'in (a.s) yaşamı üç belirgin aşamada söz konusu edilebilir: 1. Nübüvvetten önceki dönem. 2. Nübüvvet ve putperest Babil kavmiyle mücadele dönemi. 3. Babil'den hicret edip Mısır, Filistin ve Mekke topraklarında faaliyet gösterdiği dönem.

1. Hz. İbrahim'in (a.s) Doğduğu Yer ve Çocukluğu

Hz. İbrahim (a.s), Babil topraklarında dünyaya geldi. Hz. İbrahim'in (a.s) doğumundan önce Nemrut'a, bu sene ülkede bir çocuğun doğacağı ve bu çocuk vesilesiyle hükümetinin yok olacağı söylendi. Bu sebeple Nemrut, doğan her çocuğun öldürülmesi emrini verdi. O günlerde İbrahim'in (a.s) annesi hamileydi ve çocuğunu korumak için mağaraya girerek İbrahim'i (a.s) dünyaya getirdi. Annesi İbrahim'i bir beze sardı ve mağaranın kenarına bırakarak mağarayı taşla kapattı ve şehre geldi. Çocuk, Allah'ın lütfüyle kendi parmaklarını emerek besleniyordu.

veziri olan Bahaüddin'in emriyle yazdı. Galiba onun emriyle yazıldığı için adına Kâmil-u Bahayî denmiştir. Cevad Muhaddisî, *Der Ferhengi Aşura*, s. 200. (Bu konuyu Şeyh Abbas Kummi'nin Muntahâ'l-Amal adlı eserinden nakletmiştir.) Aynı konu Tarihu'l-Fey, s. 861'de de gelmiştir. Maaliyü's-Sıbteyn, c. 2, s. 127'de de Hz. Rukayye'nin adı geçmiştir.

⁵ Şahsiyyet-i Hüseyin (a.s), s. 615.

2. Hz. İbrahim'in (a.s) Nübüvveti

Hız. İbrahim'in (a.s) kaç yaşında peygamber olduğu belli değildir ama büyük bir ihtimalle İbrahim (a.s), amcası Azer ile tartışırken peygamberlik makamına ulaşmıştı.

Babil kavmi, kendi yaptıkları putların yanında güneş, ay ve yıldızlar gibi gökyüzü varlıklarına da tapıyordu. İbrahim (a.s) burhan yoluyla; uyuyan halkı uyandırmak, fitrat nurunun aydınlanması için onların temiz fitratı üzerine çekilmiş karanlık cehalet perdelerini kaldırmak ve onların tevhit yolunda adım atmalarını sağlamak için karar aldı. O, uzun bir zaman gökyüzü, yeryüzü ve bunlara hükmeden kudreti ve bunların hayranlık uyandıran yaratılış düzeni hakkında mütalaa etmişti ve kalbinde yakın nuru parlıyordu.

İbrahim'in (a.s) putperestlerle macerası gün geçtikçe zorlaşıyordu ve bu mücadele, tamamen uygun bir fırsatla birlikte Babil'in puthanesindeki (büyük put hariç) tüm putların kırılmasıyla son buldu.

3. İbrahim'in (a.s) Hicreti

Sonunda Nemrut'un tabileri, İbrahim'in (a.s) işini bitirmek için karar alarak özel bir merasimle onu herkesin gözü önünde alevlendirilen ateş deryasında yakmak suretiyle tamamen kurtulmak istediler. Ne var ki ateş Allah'ın emriyle söndüğü ve İbrahim (a.s) sağ salim bu sahneden kurtulduğu zaman Nemrut ve yandaşları, kendi hükümetlerinin devamını sağlamak için var güçleriyle İbrahim'in (a.s) karşısında durmak ve onu yok edene kadar geri adım atmamak için karar aldılar.

İbrahim (a.s) ise mümin ve kendine tabi olanlarla birlikte Babil'i terk etmeyi uygun gördü ve hakka daveti genişletmek için Şam, Filistin ve Mısır'a yöneldi. İbrahim (a.s), bu bölgelere tevhit hakikatini ulaştırıp birçok insanın iman getirmelerini sağlayarak tekbir Allah'a ibadet etmelerini başardı.

Ayrıntılı Cevap

Hazreti İbrahim'in (a.s) hayatını ele almadan önce birkaç noktanın açıklanması uygun olacaktır.

a) Hz. İbrahim'in (a.s) azamet ve büyüklüğü sebebiyle İlahi dinlerin her biri, onu kendilerine nispet veriyor ve kendilerinin de İbrahim'in (a.s) dininin tabileri olduklarını zannediyorlar. Yahudi ve Hristiyanların her biri, kendilerinin İbrahim (a.s) ile bağları üzerinde duruyorlar. Kur'an, onlara cevap vererek bu hakikati şöyle açıklıyor:

“İbrahim, ne Yahudi idi, ne de Hristiyan. Fakat o,hanif (Allah'ı bir tanıyan, hakka yönelen) bir müslümandı. Allah'a ortak koşanlardan da değildi.”¹

b) Genellikle büyük insanlar yaşamları boyunca imtihanlarla ve zorluklarla karşı karşıya kalmalarının yanında, onların doğumları da sır ihtiva eden gayri tabii işlerden olup zorluklarla birliktedir. Bu konuda Hz. Musa'nın (a.s)², Hz. İsa'nın (a.s)³, son peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.a)⁴ ve aynı şekilde Hz. İbrahim'in (a.s) doğumuna işaret edilebilir.

Hazreti İbrahim'in (a.s) yaşamı üç belirgin aşamada söz konusu edilebilir: 1. Nübüvvetten önceki dönem. 2. Nübüvvet ve putperest Babil kavmiyle mücadele dönemi. 3. Babil'den hicret edip Mısır, Filistin ve Mekte topraklarındaki telaş ve uğraşı dönemi.

1. İbrahim'in (a.s) Doğduğu Yer ve Çocukluğu:

Hz. İbrahim (a.s) dünyaya gözünü açtığı zaman zalim padişah Nemrut b. Ken'an Babil bölgesinin hâkimiydi. Nemrut kendini, Babil'in büyü tanrısı olarak tanıtıyordu. Elbette Babil halkı yalnızca Nemrut'a tapmıyor, Nemrut'la birlikte çeşitli şekillerde ve türlü maddelerden yapılmış putların karşısında da dua edip secde etmekle meşgul oluyorlardı.⁵

¹ İbrahim, 67.

² “Hani annene ilham edilmesi gereken şeyleri ilham etmiştik: “Onu (bebek Musa'yı) sandığın içine koy ve denize (Nil'e) bırak ki, deniz onu kıyıya atsın da kendisini, hem bana düşman, hem de ona düşman olan birisi (Firavun) alsın. Sana da, ey Musa, sevilesin ve gözetimimizde yetişsin diye tarafımızdan bir sevgi bırakmışım.” (Taha/38-39)

³ “Meryem, “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım halde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi. Cebrail “Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu, zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir” dedi.” (Meryem/20-21)

⁴ “Seni yetim bulup da barındırmadı mı? Sen yolunu kaybetmiş olarak bulup da yola iletmedi mi? Seni ihtiyaç içinde bulup da zengin etmedi mi?” (Duhâ/6-8)

⁵ Necfe Humeyni, Muhammed Cevat, *Tefsir-i Âsan*, Tahran, İslamiye Yayınevi, birinci baskı, h.k. 1398, c. 9, s. 7.

İbrahim (a.s), dünyada hayranlık uyandıran yemyeşil Babil topraklarında dünyaya geldi.¹ İbrahim (a.s) doğmadan önce Nemrut'a, bu sene ülkede bir çocuğun doğacağı ve bu çocuğun vesilesiyle hükümetinin yok olacağı söylendi.² Bunun üzerine Nemrut her doğan çocuğun öldürülmesini, kadınların eşlerinden ayrılmasını ve kadınların gözalında tutulmasını; hamile kalan kadınları, doğum yapana kadar hapsedmelerini ve çocuğun erkek olması halinde cellâda teslim edilmesini emretti. O günlerde İbrahim'in (a.s) annesi hamile kalmış ve yavaş yavaş doğum gününe yaklaşmıştı. Anne başını alıp çöllere çıktı! Nemrut'un acımasız casuslarının gözünden ırak bir mağara buldu. Orada çocuk gözlerini dünyaya açtı. Anne, çocuğunu beze sarıp mağaranın bir köşesine koydu ve mağaranın ağzını da taşla kapatarak şehrin yolunu tuttu. Çocuk ilahi bir lütufla parmaklarını emerek besleniyordu. Çocuğun gelişmesi oldukça şaşırtıcıydı. Bir haftada diğer çocukların bir ayda büyümesi ölçüsünde geliyordu. Anne, zaman zaman fırsattan istifade ederek çocuğunu görmeye gidiyordu. Sonunda mağaranın kenarından dışına çıkacak kadar büyüyen çocuk, geniş bir alanda dolaşip tefekkür etmekle meşgul oluyordu.³

2. İbrahim'in (a.s) Peygamberliği ve Putperestlerle Mücadelesi

İbrahim'in (a.s) kaç yaşında peygamber olduğu tam olarak açık değildir ama büyük bir ihtimalle amcası Azer ile tartışırken peygamberlik makamına ulaşmıştı. Zira Meryem Süresi'nde şöyle buyrulmaktadır:

¹ Sait b. Cübeyir diyor: İmam Zeynel Abidin'in (a.s) şöyle buyurduğunu işittim: "Bizim Kaimimiz (Hz. Mehdi) için peygamberlerin sünnetlerinden bir sünnet vardır; Âdem'den bir sünnet, Nuh'tan bir sünnet, İbrahim'den bir sünnet, Musa'dan bir sünnet, İsa'dan bir sünnet, Eyyub'dan bir sünnet ve Muhammed'den (s.a.a) bir sünnet. Âdem ve Nuh'tan kalan sünnet, uzun ömürdür; İbrahim'den kalan sünnet, doğumunun gizli kalması ve halktan uzak durmasıdır..." ; Allâme Meclisî, *Biharu'l Envar*, Beyrut: Müesseseyi el-Vefa, h.k. 1404, c. 51, s. 217.

² Bazıları, Astronomi ilmi yoluyla böyle bir kehanette bulunduklarını söylerken bazıları, peygamberlerin haberleri üzerine buna ulaştıklarını ve bazıları da, Nemrut'un rüyasında bir yıldızın doğduğunu ve ayı mahvettiğini ve rüya tabircilerinin, Nemrut'un bu rüyasını, dünyaya bir çocuğun gelmesi ve Nemrut'un hükümetini yok etmesi olarak tabir ettiklerini söylemiştir.

³ Tabersî, *Mecmeu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an*, Tahran, Nasır Hüsrev yayınevi, üçüncü baskı 1372 ş, c. 4, s. 503.

“Kitap’ta İbrahim’i de an. Gerçekten o, son derece dürüst bir kimse, bir peygamber idi. Hani babasına şöyle demişti: “Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”⁴

Babil kavmi, kendi yaptıkları putların yanı sıra güneş, ay ve yıldızlar gibi gökyüzü varlıklarına da tapıyordu. İbrahim (a.s) burhan yoluyla; uyuyan halkı uyandırmak, fitrat nurunun aydınlanması için onların temiz fitratı üzerine çekilmiş karanlık cehalet perdelerini kaldırmak ve onların tevhit yolunda adım atmalarını sağlamak için karar aldı.⁵

“İşte böylece İbrahim’e göklerdeki ve yerdeki hükümleri ve nizamı gösteriyorduk ki kesin ilme erenlerden olsun.”⁶

“Üzerine gece karanlığı basınca, bir yıldız gördü. “İşte Rabbim!” dedi. Yıldız batınca da,” Ben öyle batanları sevmem” dedi. Ay’ı doğarken görünce de, “İşte Rabbim!” dedi. Ay da batınca, “Andolsun ki, Rabbim bana doğru yolu göstermezse, mutlaka ben de sapıklardan olurum” dedi. Güneşi doğarken görünce de, “İşte benim Rabbim! Bu daha büyük” dedi. O da batınca (kavmine dönüp), “Ey kavmim! Ben sizin Allah’a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım” dedi. “Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah’a ortak koşanlardan değilim.”⁷

Putperestlerle İlmî Mücadele

İbrahim’in (a.s) putperestlerle mücadelesi gün be gün daha bir zorlaşıyordu ve bu mücadele tamamen uygun bir fırsatla birlikte Babil’in puthanesindeki (büyük put hariç) tüm putların kırılmasıyla son buldu.⁸

3. İbrahim’in (a.s) Hicreti

Sonunda Nemrut’un tabileri, İbrahim’in (a.s) işini bitirmek için karar alarak özel bir merasimle onu herkesin gözü önünde alevlendirilen

⁴ Meryem, 41-42.

⁵ *Tefsir-i Âsan*, c. 9, s. 8.

⁶ En’âm, 75.

⁷ En’âm, 76-79.

⁸ Bu konuda daha fazla bilgi edinmek için Enbiya Sûresi’nin 57-65. âyetlerine müracaat ediniz.

ateş deryasında yakmak suretiyle ondan tamamen kurtulmak istediler. Ne var ki ateş Allah'ın emriyle sönüp de İbrahim (a.s) sağ salım bu sahneden kurtulduğu zaman Nemrut ve yandaşları, kendi hükümetlerinin devamını sağlamak için var güçleriyle İbrahim'in (a.s) karşısında durmak ve onu yok edene kadar geri adım atmamak için karar aldılar.

Diğer taraftan İbrahim (a.s) de müminler topluluğu ve kendine tabi olanlarla birlikte Babil'i terk etmeyi uygun gördü ve hakka davetini genişletmek için Şam, Filistin ve Mısır topraklarına yöneldi. İbrahim (a.s), bu bölgelere tevhit hakikatini ulaştırıp birçok müminin tekbir Allah'a ibadet etmesini başardı.¹

İbrahim'in (a.s) Misyonunun Son Merhalesi

Hız. İbrahim (a.s) kendi cariyesi Hacer ile evlendi. Bu evlilikten ismini "İsmail" koydukları bir çocuğa sahip oldular. Bu evlilik ve çocuk Hız. İbrahim'in (a.s) ilk eşi Sâre'nin, Hacer'i kıskanmasına yol açtı. Bu olaydan sonra, Hız. İbrahim (a.s), büyük bir imtihan içeren Allah'ın emriyle Hacer ile henüz sütle beslenen çocuğunu "Filistin" topraklarından alıp "Mekke" nin kızgın ve bir damla su bulunmayan kuru çöllerine; dört bir yanı sıradağlarla çevrili haşın ve ürkütücü vadisine bırakıp tekrar Filistin'e dönmesi istenildi.

"Zemzem" kaynağının bulunması ve "Cürhüm" kabilesinin gelip bu topraklarda yaşamak için Hacer'den izin alması, bu yerin abad olmasına ve yapılanmasına sebep oldu. İbrahim (a.s), Allah'tan, bu bölgeyi bereketli bir yerleşim yeri yapmasını ve gün be gün çoğalan çocuklarına halkın kalbini meylettirmesini istemişti.²

Bazı hadis rivayetçileri ve tarihçiler şöyle nakletmişlerdir: İbrahim (a.s), Hacer ve süttten kesilmemiş çocuğu İsmail'i Mekke'ye bırakıp geri döneceği zaman Hacer, İbrahim'e (a.s) şöyle seslendi: "Bizi, hiçbir bitkinin, süt veren bir hayvanın, hatta bir damla suyun bile bulunmadığı; üstelik azıksız ve alışıık olduğumuz bir kimsenin olmadığı bir yerde bı-

¹ Mekarim Şirazî, Nâsır, *Tefsir-i Numûne*, Tahran, Daru'l-Kutubi'l-İslamiye, h.ş. 1365, c. 4, s. 201.

² İbrahim, 37-41.

rakmanı kim emretti?” İbrahim (a.s) tekbir kelimeyle şöyle cevap verdi: “Böyle bir emri Rabbim bana vermiştir.” Hacer bu cümleyi işittiği zaman: “Mademki durum böyle ise! Allah kesinlikle bizi kendi halimize bırakmayacaktır!” dedi.³

İbrahim (a.s), İsmail'i görmek amacıyla defalarca Filistin'den Mekke'ye geldi. Seferlerinin birisinde hac merasimlerini yerine getirdi ve Allah'ın emri üzerine güçlü, kuvvetli ve fevkalade temiz ve iman dolu genç İsmail'ini kurban edeceği yere götürdü ve ömrünün en güzel meyvesini kendi eliyle Allah yolunda kurban etmek için hazırlandı.

İbrahim (a.s), bu çok önemli imtihanın en mükemmel şekliyle üstesinden gelip son anlara kadar bu yolda kendini gösterdikten sonra, Allah, onun kurbanını kabul etti ve İsmail'i ona bağışlayarak kurban etmesi için bir koyun gönderdi.⁴

Sonunda İbrahim (a.s) bunca imtihanın hakkını eda edip bunca sınanma havanından başarıyla dışarı çıktıktan sonra, bir insanın ulaşabileceği mümkün olan en yüksek makama ulaştı. Nitekim Kur'an'da şöyle buyrulur:

“Bir zaman Rabbi İbrahim'i birtakım emirlerle sınamış, İbrahim onların hepsini yerine getirmiş de Rabbi şöyle buyurmuştu: “Ben seni insanlara önder yapacağım.” İbrahim de, “Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)” demişti. Bunun üzerine Rabbi, “Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz” demişti.”⁵

Kur'an'da İbrahim'in (a.s) Yüce Makamı

Kur'an âyetleri incelendiğinde, Yüce Allah'ın İbrahim'e (a.s), önceki hiçbir peygamber için karar kılmadığı fevkalade yüce bir makam bahsettiği görülür.

Bu Peygamber'in makamının büyüklüğü, aşağıdaki şu tabirlerde güzelce müşahede edilir:

³ Kuleynî, el-Kâfi, Tahran, Daru'l-Kutubi'l-İslamiye, h.ş. 1365, c. 4, s. 201.

⁴ Daha fazla bilgi edinmek için Saffat Süresi'nin 100-107. âyetlerine bakınız.

⁵ Bakara, 124. *Tefsir-i Numûne*'nin 10. cildinin 405. sayfasından istifade edilmiştir.

1- Yüce Allah İbrahim'i (a.s) "ümme" unvanıyla anmış ve onun şahsiyetini bir ümme mesabesinde övmüştür.¹

2- İbrahim'e (a.s) "Halilullah" makamını vermiştir.²

Bazı rivayetlerde Nisa Sûresi'nin 125. âyeti zeylinde şöyle gelmiştir: Bu makam, İbrahim (a.s) hiçbir zaman kimseden bir şey istemediği ve kendisinden isteyen de hiçbir zaman geri çevirmediği için ona verilmiştir.³

3- O; hayırlı ve seçkinlerden⁴, Salihlerden⁵, itaat edenlerden⁶, siddiklerden⁷, tahammülkarlardan⁸ ve sözünü yerine getirenlerdendi.⁹

4- İbrahim (a.s), fevkalade misafiri severdi.¹⁰Öyleki bazı rivayetlerde şöyle gelmiştir: O'na "Ebu Ezyaaf" misafirlerin babası ya da misafir sahibi lakabını vermişlerdi.¹¹

5- O'nun benzersiz bir tevekkülü vardı; hiçbir işte ve hiçbir olayda Allah'tan başka kimsesi yoktu ve ne isterse Allah'tan ister ve O'nun kapısından başka hiç kimsenin kapısını dövmezdi.¹²

6- Onun benzersiz bir cesareti vardı ve putperestlerin adeta kaynayan tutuculukları seli karşısında tek başına durmuş ve en küçük korku ve vahşete kapılmamıştı. Onların putlarını aşağıladı ve onların puthanesini bir koz ve kapan olarak kullandı ve Nemrut ve onun yandaşları karşısında benzersiz bir yiğitlikle konuştu ki sayılan bu özelliklerin her birisi Kur'an âyetlerinde gelmiştir.¹³

7- İbrahim'in (a.s) fevkalade güçlü bir mantığı vardı. Sapıkların karşısında küçük, muhkem ve delile dayalı ibarelerle sapıkların sorularını

¹ Nahl, 120.

² Nisa, 125.

³ Şeyh Saduk, *Uyun-u Ahbar-ı er-Rıza (a.s)*, Cihan yayınevi, h.k. 1378, c. 2, s. 76.

⁴ Sad, 47.

⁵ Nahl, 122.

⁶ Nahl, 120.

⁷ Meryem, 41.

⁸ Tevbe, 114.

⁹ Necm, 37.

¹⁰ Zariyât, 24-27.

¹¹ Ebu'l-Fettah Razi, Hüseyin b. Ali, *Ravzu'l cenan ve ruhu'l cenan fi tefsiri'l Kur'an*, Meşhed, Bunyadi Pejuheşhayi İslami Astan-ı Kuds-i Rezevi, h.k. 1408, c. 18, s. 191.-

¹² Şuara, 78-82.

¹³ Enbiya, 57-63.

cevaplıyordu ve bu mantıkla inatçıların burnunu yere sürtüyordu. Bu bağlamda Enbiya Sûresi'nin 63-67. âyetlerine müracaat edebilirsiniz.

8- Dikkate alınması gerekir ki Kur'ân, Müslümanların kendilerini İbrahim'in dininden saymalarını ve onlara "Müslüman" isminin onun tarafından konulduğunu, Müslümanların iftiharlarından saymıştır.¹⁴

9- Hac merasimi, tüm görkem ve şatafatıyla, Allah'ın emri gereği ve İbrahim (a.s) vesilesiyle temellendirilmiştir ve bu doğrultuda haccın tüm merasimleri, İbrahim'in (a.s) ismi ve onun hatırasıyla iç içedir.¹⁵ İnsan, bu merasimlerin hangi programında ve neresinde olursa olsun insan bu ilahi peygamberi hatırlar ve onun azametinin yansımaları kendi kalbinde hisseder. Asıl itibarıyla İbrahim (a.s) hatırlanmaksızın hac merasimi anlamsızdır!

10- İbrahim'in (a.s) eliyle dört kuşun canlanması¹⁶: Yüce Allah Hz. İbrahim'e (a.s) şöyle buyurdu:

"Dört kuş tut ve yanına topla. Sonra onları parçala ve her birisinden bir parçayı bir dağın üzerine bırak."

Salih b. Sehl, İmam Sadık'ın (a.s) bu âyet hakkında şöyle buyurduğunu söyler: İbrahim ibibik, baykuş, tavus ve kargayı alıp başlarını kesti. Sonra kuşların bedenlerini havaya koyarak onların kanatlarını, etlerini ve kemiklerini birbirine karıştırdı ve sonra onları on parça yapıp her bir parçayı on dağın tepesine koydu. Sonra kendi yanına su ve yem aldı ve her bir kuşun gagası parmakları arasına aldı ve "Allah'ın izniyle gelin" dedi. Parçalardan bazıları, parçalar halindeki bazı etlere, kanatlara ve kemiklere doğru uçtular. Böylelikle kuşların bedenleri önceki suretlerine dönüşerek her bir beden, kendi gagasına mülhak oldu ve İbrahim, onların gagasını serbest bıraktı. Derken kuşların her biri gelip sudan içtiler ve taneleri yediler ve daha sonra İbrahim'e: "Ey Allah'ın peygamberi! Bizi canlandırdın, Allah da seni canlandırsın" dediler, İbrahim de onlara: "Aksine! Allah yaşatır ve öldürür" dedi.¹⁷

¹⁴ Hac, 78.

¹⁵ Hac, 27.

¹⁶ Bakara, 260.

¹⁷ Saduk, *el-Hisal*, Kum, İntişarat-ı Camiayı Müderrisin, h.k. 1403, c. 1, s. 265.

11- Aynı şekilde Yüce Allah (bunlarla delil getirmesi) İbrahim'in yakın ehli olması için, göklerin ve yerin hâkimiyetini (Allah-u Teâlâ'nın onlara olan mutlak hükümetini) ona gösterdi.¹

Hz. İbrahim'in Babası Putperst miydi?

Soru

Hz. İbrahim'in (a.s) gerçek babası kimdir? Babası putperest miydi? Her peygamber temiz bir nesilden mi olmalıdır?

Kısa Cevap

Bu konuya iki bölümde açıklama yapacağız:

1. Hz. İbrahim'in babası ile ilgili bölüm.

2. Tüm peygamberler ile ilgili bölüm.

Birinci bölüm hakkında iki görüş vardır:

1. Ehli Sünnet'e mensup bir grup Hz. İbrahim'in babasının putperest ve isminin de Azer olduğu görüşündedir.

2. Ehli Sünnet'e mensup diğer bir grup ve tüm Şiiler, genelde hiçbir Peygamber'in ve özelde Hz. İbrahim'in baba, anne ve atalarının müşrik ve putperest olmadığına, onların tümünün Allah'a inandığına ve Hz. İbrahim'in babasının adının da Tareh olduğuna inanmaktadırlar.

Kur'an'ın dört ayetinde Azer'den "eb" olarak söz edilmiştir. Ama bu ayetlerdeki işaret edeceğimiz bir takım deliller esasınca burada "eb" den maksadın baba olmadığı ve Hz. İbrahim'in amcasının kastedildiği ortaya

¹ En'am Sûresi, 75. rivayette de şöyle gelmiştir: Ebu Basir, İmam Sâdık'a (a.s): "Acaba Muhammed (s.a.a) İbrahim (a.s) gibi göklerin ve yerin hâkimiyet ve azametini görüyor muydu?" diye sorduğunda İmam şöyle buyurdu: "Evet, aynı şekilde sizin veliniz ve ondan sonraki imamınız da görüyor." İmam Bâkır (a.s) buyuruyorlar: "İbrahim'in yedinci semayı ve ondaki varlıkları ve yedi yeryüzünü ve ondaki varlıkları derunıyla birlikte görmesi için yedi gökyüzü yarıldı. Muhammed (s.a.a) için de böyle oldu. Ben, sizin velinizin ve ondan sonraki imamın da böyle bir şeyi gördüğünü biliyorum." Ravendi, Kutbu't-din, el-Haraiç ve'l-Ceraiih, Kum, Müesseseyi İmam Mehdi (a.f), h.k. 1409, c. 2, s. 867.

çıkacaktır. Allah Resulü'nden (s.a.a) nakledilen rivayetler esasınca kendisinin Hz. Âdem'e dek tüm ataları muvahhittir. İslâm Peygamberi (s.a.a) bu hususta şöyle buyurmaktadır:

“Sürekli temiz zürriyetlerden temiz rahimlere intikal ettim.”

Mezkûr hadis uyarınca Hz. İbrahim'in babası müşrik olamaz. Bu yüzden bu ayetlerdeki “eb” kelimesinin anlamı baba dışında (amca veya eşin babası gibi) başka anlamlarla yorumlanmalıdır. Bir başka ayette “eb-baba” kelimesi ata, amca ve gerçek baba için kullanılmıştır. Bu yüzden eğer Kur'an'da kendisi için “eb” tabiri kullanılan Azer'in Hz. İbrahim'in amcası olduğu tezi ileri öne sürülürse, Kur'an'ın terminolojik yapısı açısından bir çelişki doğurmaz, bilakis bu iddianın Kur'an'da delili de vardır. Bizim rivayetlerimiz Hz. İbrahim'in gerçek babasının “Tareh” olduğunu bildirmekte ve Tevrat da bunu onaylamaktadır. Ama her peygamber temiz bir nesilden gelmeli midir? Rivayetlerde Allah Resulü'nden (s.a.a) şöyle nakledilmiştir:

“Benim hiçbir babam ve annem zinayla birbirleriyle ilişkiye girmemişlerdir.”

Her ne kadar bu rivayet sadece İslâm Peygamberi (s.a.a) ve onun atalarını kapsasa da aynı zamanda tüm peygamberlerin anne ve babalarının temiz olmasının bir ölçüsüdür. Zira bu hadise dayanarak genelleme yapıp bu hükmü diğer peygamberlere de uyarlayabiliriz.

Ayrıntılı Cevap

Kısa cevapta değindiğimiz peygamberlerin ataları hakkındaki ihtilafın kaynağı Kur'an'da bu husustaki ayetler olabilir. Zira Kur'an'da Azer adındaki bir şahıs için genelde (karine olmadan) baba anlamına gelen “eb” tabiri kullanılmıştır. Bu yüzden bu ayetleri inceleyerek bir açıklama getirmek gerekmektedir. Kur'an'ın dört ayetinde Azer için “eb” tabiri kullanılmıştır:

“İbrahim'in, babası (amcası) için af dilemesi, sadece ona verdiği bir söz yüzündendi. Onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrahim, çok içli, yumuşak huylu bir kişiydi.”²

² Tevbe, 114.

“Hani İbrahim, babası (amcası) Azer’e, Sen putları ilâh mı ediniyorsun, şüphesiz ben seni de, kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum, demişti.”¹

“Hani İbrahim, babasına (amcasına) ve kavmine şöyle demişti: Şüphesiz ben sizin taptıklarınızdan uzağım.”²

“Yalnız İbrahim’in, babasına (amcasına), senin için mutlaka bağışlama dileyeceğim. Fakat Allah’tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez sözü başka.”³

Birinci ayette Allah, Hz. İbrahim’in kendisinden uzak olduğunu ilan ettiği babasını kendi düşmanı olarak tanıtmaktadır. İkinci ayette Azer’i açık bir sapıklık içinde gördüğü Hz. İbrahim’den nakledilmektedir. Üçüncü ayette Hz. İbrahim ben sizin taptıklarınızdan uzağım diye buyurmaktadır. Dördüncü ayette ise Azer’e kendisi için istiğfar dileyeceğini belirtmektedir. Ancak bu konuyla ilgili birinci ayette Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca, ondan uzaklaştı.”

Eb’den Kastedilen Mana

Aşağıda beyan edeceğimiz bir takım deliller esasınca burada “eb” den maksadın baba olmadığı, bilakis Hz. İbrahim’in amcasının kastedilmiş olduğu aydınlanacaktır. Allah Resulü’nden (s.a.a) Şia ve Sünnî kanalıyla nakledilen rivayetler esasınca kendisinin Hz. Âdem’e dek tüm ataları muvahhittir.⁴ Şia ve Sünnî haberciler Hz. Peygamber’in (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmektedir:

¹ Enam, 74.

² Zuhruf, 26.

³ Mumtehine, 4.

⁴ Âlusî, Seyyid Mahmud, *Ruhu’l-Meani fi Tefsiri’l-Kur’ân*, Ali Abdülbari Atiye, c. 7, s. 388, Neşr-i Daru’l-Kutubi’l-İlmiye, Beyrut, h.k. 1415, 1. baskı; Endülüsî, Ebu Hayyan Muhammed b. Yusuf, b. Hayyan, *Tefsiru’l-Bahri’l-Muhit fi Tefsir*, c. 8, s. 439, el-Bahru’l-Muhit; Razi, Ebu Abdullah Fahrud-din Muhammed b. Ömer, *Mefatihul-Gayb*, c. 6, s. 337, Naşır-ı Dar-u İhyai’t-Turasi’l-Arabî, Beyrut, h.k. 1420, 3. baskı, İbn Adil, *Tefsiru’l-Lûbab*, c. 7, s. 9.

“Sürekli temiz zürriyetlerden temiz rahimlere intikal ettim.”⁵ Diğer bir hadiste ise şöyle buyurmaktadır: “Allah sürekli beni temiz zürriyetlerden temiz rahimlere intikal ettirdi ve asla beni cahiliyet devrinin pislikleriyle kirletmedi.”⁶

Çok açık olduğu üzere İslâm Peygamberi (s.a.a) Hz. İsmail ve Hz. İbrahim’in neslinden olması hasebiyle, doğal olarak Hz. İbrahim’in babası Peygamber’imizin atası sayılmaktadır ve belirtilen hadis uyarınca müşrik olması mümkün değildir. Bu yüzden bu ayet-i şerifte “eb” in manası “baba” olamaz. Arapların genelde kullandığı (amca, eşin babası gibi) başka bir anlamda yorumlanmalıdır.

Yüce Allah Kur’ân’da İsmail’i Hz. Yakub’un amcası olmasına rağmen onun babası olarak tanıtmaktadır.

“Yoksa siz Yakub’un, ölüm döşeginde iken çocuklarına, Benden sonra kime ibadet edeceksiniz, dediği, onların da, Senin ilâhına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak’ın ilâhı olan tek bir ilâha ibadet edeceğiz; bizler O’na boyun eğmiş Müslümanlarız, dedikleri zaman orada hazır mı bulunuyordunuz?”⁷

Bu ayette “eb-baba” kelimesi ata, amca ve gerçek baba için kullanılmıştır. Bu yüzden eğer Kur’ân’da kendisi için “eb” tabiri kullanılan Azer’in Hz. İbrahim’in amcası olduğu tezi ileri sürülürse, Kur’ân’ın terminolojik yapısı açısından bunun hiçbir sakıncası yoktur.

Hz. İbrahim’in (a.s) babası başka bir şahıstı, ama Kur’ân ondan bahsetmemiştir. Sadece rivayetlerimizde onun ismi “Tareh” olarak bildirilmiş ve Tevrat da bunu onaylamıştır.⁸ Hz. Peygamber’in (s.a.a) değerli eşi Ümmü Seleme şöyle demektedir: Ben Peygamber’in (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum:

⁵ Âlusî, Seyyid Mahmud, *Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l-Kur'ân*, c. 7, s. 388; Endülüsî, Ebu Hayyan Muhammed b. Yusuf, *el-Bahru'l-Muhit fi't-Tefsir*, c. 8, s. 439; Razi, Ebu Abdullah Fahrud-din Muhammed b. Ömer, *Mefatihul-Gayb*, c. 6, s. 337; İbn Adil, *Tefsiru'l-Lübab*, c. 7, s. 9 vd. (Âlusî’nin, Fahr-i Razi’nin bu görüşü Şia’ya özgüdür diye ifade ettiği sözün dikkat azlığından kaynaklandığını belirtmesi dikkate değerdir.)

⁶ Bu rivayeti *Mecmeu'l-Beyan*’da merhum Tabersî, *Garaibu'l-Kur'ân* tefsirinde Nişaburî, *Tefsir-i Kebir*’de Fahr-i Razi ve *Ruhu'l-Meani*’de Âlusî gibi birçok Şii ve Ehl-i Sünnet müfessiri nakletmiştir.

⁷ Bakara, 133.

⁸ Beyhakî, *Delailu'n-Nübüvvet*, c. 1, s. 103.

“Beşerin atası Âdem, oğlu Şit, oğlu Enuş, oğlu Keynan, oğlu Mehlaile, oğlu Yarid, oğlu İdris, oğlu Ehnuh, oğlu Metuşleh, oğlu Lemek, oğlu Nuh, oğlu Sam, oğlu Erfehşed, oğlu Şaluh, oğlu hude’, oğlu Abir, oğlu Faliğ, oğlu Eva’, oğlu Saruh, oğlu Tahur, oğlu Tareh, oğlu İbrahim, oğlu İsmail, oğlu Kaydar, oğlu Hamel, oğlu Nebet, oğlu Selaman, oğlu Humeyš’, oğlu Elyese’, oğlu Aded, oğlu Adnan...”¹

Bu hadise göre, İbrahim’in babası Tareh’tir ve Azer onun amcasıdır.² Şüphesiz müşrikler ve putperestler Allah’ın düşmanı sayılırlar ve Allah’ın düşmanlarından uzak durmak her Müslüman’a farzdır. Onlara hoşgörü ve tolerans göstermemesi gerekir. Bu yüzden amcasının Allah’ın düşmanı olduğunu anladıktan sonra İbrahim’in ondan uzak olduğunu ilan ettiğini gözlemlemekteyiz. Yüce Allah, İbrahim Halilullah’tan şöyle nakletmektedir:

“Onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca, ondan uzaklaştı.”³

Diğer bir önemli soru ise şudur: Her peygamber temiz bir nesilden mi gelmelidir? Suyutî, Durrü’l-Mensur’da⁴ “And olsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.” ayetinin yorumunda şöyle demektedir: Ebu Naim Delail kitabında İbn Abbas’tan şöyle nakletmektedir: Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

“Benim hiçbir annem ve babam zinayla birbirleriyle ilişkiye girmemiştir. Ezeli ve ebedi olan Allah beni temiz babaların belinden temiz annelerin temiz rahimlerine intikal ettirdi. Nerede bir babanın bir evlatları olsaydı, ben o evlatların en temiz ve üstün olanının zürriyetine geçerdim.”⁵

Her ne kadar bu rivayet sadece İslâm Peygamber’i (s.a.a) ve onun atalarını kapsasa da tüm peygamberlerin anne ve babalarının temiz ol-

¹ Beyhaki, *Şa’bu’l-İman*, c. 3, s. 428, Camiatu’l-Ahadis.

² Tabersî, Fazl b. Hasan, *İlamu’l-Vera bi İlami’l-Huda*, s. 6.

³ Kuleynî, *Ravza-i Kafi*, Tercüme-i Kumreî, c. 2, s. 327, Daru’l-Kutubîl-İslamiye, Tahrân, h.ş. 1365.

⁴ Tevbe, 128.

⁵ Suyutî, Celaluddin, *ed-Durru’l-Mansur*, c. 3, s. 294, Kütüphane-i Ayetullah Maraşi Necefi, Kum, h.k. 1404.

masının gerekliliği bir ölçü olduğundan ve hepsinin nesebinin bir olmasından dolayı, genelleme yaparak bu hükmü diğer peygamberlere de uyarlayabiliriz. Özetle, birçok ayet, Ehli Sünnet ve Şia kanalıyla nakledilmiş birçok rivayet, akıl ve icma, Hz. İbrahim'in anne ve babasının temiz ve muvahhit oluşuna delalet etmektedir ve biz bu makalede onlara isnatta bulunduk. Bizim inancımıza göre sadece Şiiler değil, hatta Ehli Sünnet'ten çoğu kardeşler de tüm peygamberlerin ve bu cümleden olmak üzere Hz. İbrahim'in (a.s) anne, baba ve Hz. Âdem'e dek tüm atalarının hiçbirinin şirke bulaşmadığına, onların Allah'a tapan muvahhitler olduğuna ve kendilerinin de nikâh yoluyla doğduğuna inanmaktadır.

Hz. Masume'nin Türbesi

Soru

Hz Masume'nin (s.a) türbesinin tarihçesi nedir?

Kısa Cevap

Hz. Masume (s.a) Şiilerin yedinci İmam'ı Hz. Musa bin Cafer'in (a.s) değerli kızıdır. Onun saygıdeğer annesi Hz. Necme hatundur. Hz. Masume (s.a) hicri-kameri 173. yılın Zilkade ayının ilk gününde Medine'de doğmuştur. Hicri-kameri 200'de Abbasilerden Memun'un ısrar ve tehdidi üzerine İmam Rıza (a.s) sürgünü andırır bir şekilde Merv'e gelmiştir. İmam Rıza (a.s) yakınlarından ve ailesinden hiç kimse yanında bulunmaksızın Horasan'a doğru yola çıkmıştır. İmam Rıza'nın (a.s) Merv'e sürgünü andırır hicretinden bir yıl sonra, hicri-kameri 201'de Hz. Masume (s.a) kardeşiyle görüşme hasreti taşıması, Zeynebî misyonu yerine getirme ve velayet mesajını duyurma gayesiyle bir gurup kardeş ve yeğenleriyle birlikte Horasan'a doğru yola çıktı ve her şehir ve her bölgede halk tarafından sevgiyle karşılandı. Save şehrinde devlet memurlarının desteklediği bir gurup Ehlibeyt muhalifi kendilerinin kervanının önünü aldı ve Hz. Masume'nin (s.a) yanında bulunanlar ile savaşa girdi. Neticede yaklaşık kervandaki tüm erkekler şahadete erdi, hatta bir nakle göre Hz. Masume de (s.a) zehirlendi. Her halükârda bu matemin verdiği hüznün ve

gam neticesinde veya cefa zehrinin yol açtığı zehirlenmenin etkisiyle Hz. Masume (s.a) hastalandı ve Horasan yönüne yolculuk yapma imkânı bulunmadığından Kum şehrine yönelme kararı aldı. Yaklaşık hicri-kameri 201 yılı Rebiu'l-Evvel ayının 23. günü Hz. Masume (s.a) mukaddes Kum şehrine vardı. Bugün “Mir Meydanı” olarak adlandırılan bir mahallede Musa bin Hazrec'in evinde konakladı ve Hz. Masume'yi ağırlama iftiharını bu şahsın nasibi oldu.

Hz. Masume (s.a) on yedi gün bu şehirde yaşadı. Onun yaşam ve ibadet yeri “Nur Evi” adındaki Satih Medresesi idi ve bugün bu yer Hz. Masume'yi (s.a) sevenler tarafından ziyaret edilmektedir. Sonuç itibari ile Rebiu's-Sani ayının 10. günü ve bir görüşe göre de Rebiu's-Sani ayının 12. günü hicri 201'de, Hz. Masume (s.a) kardeşiyle görüşmeden gurbet diyarında ve büyük bir hüznün ile dünyadan göçtü. Kum halkı büyük bir katılımla onun temiz bedenini o gün şehir dışında yer alan ve “Babilan Bağı” adıyla meşhur olan bugünkü yere defnettiler.

Hz. Masume'yi (s.a) defnettikten sonra Musa bin Hazrec onun kabri üzerine hasırdan bir gölgelik yaptı. Daha sonra İmam Cevad'ın (a.s) kızı Hz. Zeynep hicri-kameri 256'da değerli halasının kabri üzerine ilk kubbeyi inşa etti. Ondan sonra uzun yıllar boyunca bugüne dek onun temiz kabri her zaman Şiilerin ve sevenlerinin ilgi ve saygısına muhatap olmuş ve defalarca yeniden inşa edilmiş ve onarıp mükemmelleştirilmiştir. Bugün bu pak harem duvar, kubbe, alanlar, kemerler, meydanlar ve birçok güzel güldesteleri kapsamaktadır. Haremin yapılarının her birinin tarihi seyri aşağıda açıklanmıştır:

Pak Kabir:

Hicri 605 yılında Âl-i Muzaffer hanedanının büyüğü Emir Muzaffer Ahmet bin İsmail'in buyruğuyla dönemin en büyük çini ustası Muhammed bin Ebi Tahir Kaşi Kummî kabrin değişik çinilerini yapmaya ve inşa etmeye başlamış ve sekiz yıl sonra 613. yılda onun çinileri hazırlanmış ve yerine takılmıştır. Son olarak şemsi 1377. yılda temiz kabir çini ve taş karışımından oluşan yeni bir şekil ile yeniden yapılandırılmış ve aynı şekilde iç duvarları yeşil mermer taşıyla süslenmiştir.

Duvar:

Hicri 965 yılında Safevî şahı Tahmasb, kabrin dört tarafına yedi renkli fayansla süslenmiş tuğla ve bir takım yazıtlar ile bir duvar yapmış ve hem mezarın görülmesi ve hem de ziyaretçilerin bağışlarını duvarın içine atmaları için onun etrafında bir takım bölmeler açmıştır. Hicri-kameri 1230 yılında Feth Ali Şah bu duvarı gümüşle kaplatmıştır. Bu duvar zaman aşımıyla çürümüş ve 1280 yılında eski duvarın gümüşü ve depoda hazırlanmış mevcut gümüşler ile yapılmış duvar onun yerine konulmuştur. Bu duvar birkaç defa yenilenmiş, onarılmış ve uzun yıllar boyunca Hz Masume'nin (s.a) kabri üzerinde kalmıştır. Hicri-şemsi 1368 yılında dönemin vakıf başkanlığının emriyle duvarın şekli değiştirilmiş ve özel sanatsal zarafet ve ustalıklar taşıyan yeni bir duvar onun yerine monte edilmiştir. Bu duvar bugüne dek Hz Masume'nin (s.a) nurani türbesinin üzerinde bulunmaktadır ve 1961 yılının Şubat ayında bir takım yeni onarım ve tamiratlardan geçirilmiştir.

Alanlar:

Pak duvara yakın yerler alan olarak adlandırılmaktadır. Pak harem dört alan içermektedir:

1. Eser Mescidi ile pak duvar arasındaki bölgedeki başucu alanı yer alır ve bu alan aynalar ve çok güzel alçı nakışçılığı ile süslenmiştir.
2. Altın kemer ve pak duvar arasındaki bölgede de Daru'l-Huffaz alanı mevcuttur.
3. Kadınlar bölümünde ve Hz. Masume'nin (s.a) ayakucu kısmında ayna (Şehit Beheşti) alanı yer alır.
4. Tabatabâi Mescidi ile pak duvar arasındaki bölgede de ön alan yer alır.

Meydanlar:

Pak harem üç meydana sahiptir:

1. Yeni (Atabeki) Meydan:

Bu güzel meydan kuzey, güney, doğu ve batı diye dört kemeri içerir. Kuzey kemerine eşğin meydanından, güney kemerine kible tarafından,

doğu kemerine İrem yolu tarafından ve batı kemerine de ayna alanından girilir. Belirtilen bu kemerlerin her birinde özel işlemler, sanatsal eserler ve mimari yapılar kullanılmıştır. Bu meydan Mirza Ali Asgar Han Sadrazamın eserlerindendir ve hicri-kameri 1295 yılından 1303 yılına dek inşası sürmüştür.

2. Eski Meydan:

Eski Meydan (kabrin kuzeyinde yer alan) ilk meydandır ve bu mübarek mekânda yapılmış ilk meydandır. Bu meydanı dört güzel kemer sarmıştır. Bir kemer altın kemer diye bilinen güneydeki azametli kemerdir ve Feyziye'nin meydana girişini teşkil eden ve kuzeyde yer alan bir kemer bulunmaktadır. Batı bölümünde ise Mescid-i Azam'ın meydan girişini teşkil eden bir kemer bulunmaktadır. Doğuda ise eski meydanın yeni meydana girişini teşkil eden bir kemer yer alır. Bu meydan ve etrafındaki kemerleri hicri-kameri 925. yılda Safevî şahı İsmail'in eşi inşa etmiştir. 1377.yılda ise bu meydan ve etraftaki kabirlerde henüz de süren temel onarımlar gerçekleştirilmiştir.

3. Sahibu'z-Zaman Meydanı:

Bu meydan kendine bağlı birimlerle birlikte sekiz bin metre kare alanı kapsar ve dört giriş yönü bulunur. 1381 yılında başlamış, 1384 yılında ise açılışı yapılmıştır. (Doğu girişi İmam Humeynî (r.a) alanı, batı girişi demir köprü, kuzey girişi Mescid-i A'zam alanı ve güney girişini ise yeni yapılmakta olan yol teşkil etmektedir.) Bu meydanın etrafındaki duvarlar yapısal ve Kufi hatlarıyla Kur'ân yazıtlarıyla nakşedilmiştir ve yeni yapı ve planda beyaz çimento ve tuğla ile sentezlenerek inşa edilmiştir.

Güldesteler:

1. Altın Kemer Güldesteleri:

Eski meydanda bulunan bu kemerin iki tarafına yilankavi suretinde tasarlanmış fayanslar ile kaplanmış güldesteler (tavan üzerinden 17 metre 40 cm yüksekliğinde ve 1,5 metre genişliğinde) yapılmış ve kıvrımlar arasında “Allah”, “Muhammed” ve “Ali” mübarek isimleri Kufi hattıyla

yazılmış ve onların başında da ... ان الله و ملائكته يصلون ... yazılmıştır. Bu ezan yerleri hicri-kameri 1285 yılında Muhammed Hüseyin Han Şahsun Şahabü'l-Mülk'ün buyruğuyla altınla kaplanmıştır. Hicri-Şemsi 1385 yılında da bu güldesteler üzerinde başka onarımlar gerçekleştirilmiş ve güldestelerin uçları altınla kaplanmıştır.

2. Ayna Kemerı Güldesteleri:

Bunlar iki ezan yerindeki kemerlerin iki tarafında yer alan sütunların üzerinde bulunup eşiğin en yüksek yapıtları sayılır. Bunların yüksekliği tavan üzerinden 28 metre ve meydan düzeyi üzerinden ise 42 metre 80 cm'dir. Genişlikleri ise 3 metre 30 cm'dir. Ezan yerlerinin üstünde yaklaşık bir metre genişliğinde yazıtlar bulunur ve bu ezan yerlerinin birinde bulunan yazı “لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظيم” ve diğerinde ise “سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اكبر” yazıtı bulunur. Her iki ezan yeri de baştan aşağı fayans ile kaplıdır ve onlar arasında yüce Allah'ın isimleri yer alır. Bunları hazırlayan şahıs Emin Sultan ve mimarı ise üstat Hasam Mimar Kummi'dir. Belirtilen güldestelerin fayansla kaplanması İslâm devriminin gerçekleşmesinden sonra değiştirilmiştir.

3. Büyük Meydan Güldesteleri:

Büyük (yeni veya Atabek) meydan ayna kemerı karşısında yer alır. Onlar, sekiz eşit yanlı fayanslar ile kaplanmıştır. Bu güldestelerin dördünün üzerinde mübarek “Allah”, “Muhammed” ve “Ali” isimleri yukarıdan aşağıya dört mertebe şeklinde yazılmıştır.

Hız. Mehdi'nin Hayatı

Soru

12. İmam, Hız. Mehdi hakkında genel ve kısa bilgi istiyorum.

Cevap

Onikinci İmam'ın (a.f.) tarihini doğumu ve doğum sonrası çeşitli yaşam aşamalarını kısaca ele alalım.

1. Doğumu

Şialar'ın Onikinci İmam'ı İmam Hasan Askerî'nin (a.s) oğlu 255 h.^{1/} 869 m yılının Şaban ayının on beşinci² gününün şafak vaktinde³ Samerra'da dünyaya geldi. İmam'ın (a.f.) doğum yılının (254,⁴ 256,⁵ 257,⁶ 258⁷ h.) olduğu da söylenmektedir.⁸ Bu ihtilafın sebebi ise İmam'ın (a.f.) doğumunun gizli tutulmasından da kaynaklanmış olabilir.⁹

İmam Mehdi'nin (a.f.) doğumu tarihî kesinleşmiş konularından olup İmamlar'ın dışında Şia mezhebinin âlimleri, tarihçileri ve hadisçileri; Ehlisünnet tarihçileri ve hadisçilerinin birçoğu da bu konuya değinmişlerdir. Bazı araştırma kitaplarında bu âlimlerden en az 65 kişinin isimleri ve kitapları belirtilmiştir.¹⁰

¹ Şeyh Müfid, *el-İrşâdu fî Ma'rifeti Hucecilllahi ale'l-İbâd*, s. 346; Muhammed b. Yakub Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 1, s. 514; Şeyh Tûsî, *el-Gaybe*, s. 141-143; *Kemâlu'd-dîn ve Temâmu'n-Ni'me*, s. 430; Seyyid Muhsin Emin Amulî, *Âyânü's-Şia*, c. 2, s. 44; Bâkır Şerîf Kureşî, *Hayâtu'l-İmam Muhammed el-Mehdi (a.f)*, s. 29; *Tarih-i İbn-i Hallikan (Vefayatul-Ayan)*, c. 3, s. 316; *el-İthaf bi-Hubbi'l-Eşraf*, s. 178; *Yenabiu'l-Mevedde*, s. 452; Dr. Hasan İbrahim Hasan, *Tarihu'l-İslâm (es-Siyasî ve'd-Dinî ve's-Sekafî ve'l-İctimâî)*, c. 3, s. 193.

² Şia mezhebinin kaynaklarının çoğunluğu bu konuda ittifak etmişlerdir.

³ *Kemâlu'd-Dîn ve Temâmu'n-Ni'me*, s. 427, 428.

⁴ *Bihâru'l-Envâr*, c. 51, s. 16; (*Kemâlu'd-Dîn ve Temâmu'n-Ni'me* kitabından nakletmiştir.)

⁵ *Kemâlu'd-Dîn ve Temâmu'n-Ni'me*, s. 432; Mes'ûdî, *İsbâtu'l-Vasiyye*, s. 231; *el-Kâfi*, c. 1, s. 514; *Hayâtu'l-İmam Muhammed el-Mehdi (a.f)*, s. 29; *Tarih-i Siyasî-yi Gaybet-i İmam-i Devazdehom (a.f)*, s. 121.
(255 h. Sonrası için verilen tarihlerin daha meşhur olduğu söylenmektedir.)

⁶ *Tarihu Ehli'l-Beyt* kitabının dipnotlarına Bkz.

⁷ Ali b. İsa el-Erbilî, *Keşfu'l-Gumme fî Ma'rifeti'l-Eimme*, c. 2, s. 437; *Bihâru'l-Envâr*, c. 51, s. 23.

⁸ Yukarıda verilen görüşleri incelemek için *Tarih-i Siyasî-yi Gaybet-i İmam-i Devazdehom (a.f)*, s. 112-115. Eş'arî fırkalarından bazıları İmam'ın (a.f.) doğumunun İmam Hasan Askerî'nin (a.s) vefatından sekiz ay sonra olduğuna inanmaktadırlar. Bu görüşün birçok hadisle çelişmesinin yanı sıra Şia inancında yer alan yeryüzü hiçbir zaman hüccetsiz kalmayacaktır inancı esasıyla da uyuşmamakta ve ters düşmektedir. (*el-Makalatu ve'l-Firak*, s. 114, on üçüncü fırka.)

⁹ İmam Rıza (a.s) şöyle buyuruyor: "...Allah bu emir için bizden birisini gönderecektir, doğumu ve zuhuru gizli, ancak ve nesebi ve soyu belli olacaktır." *el-Kâfi*, c. 1, s. 341.

¹⁰ Bkz. Muhammed Rıza Hekimî, *Hurşid-i Mağrib*, s. 18-20.

2. İsmi

İmam Mehdi'nin (a.f.) ismi, ceddi Rasulullah'ın (s.a.a.) isminin aynısı, yani Muhammed'dir.¹¹ Hadis ve tarihçilerin tamamı bu ismi Peygamber'in (s.a.a.) seçtiği inancındadırlar.¹² Aynı ismi taşımaları delilsiz değil, bilakis Peygamber (s.a.a.) kendi doğuşuyla yeryüzü insanlarını nasıl sapıklık ve cehaletten kurtardıysa, on ikinci torunu da kendi doğuşuyla beşeriyeti karanlık ve sapıklıktan kurtaracak olması bu hakikatin açıklayıcısıdır.¹³

3. Lakapları

Onikinci İmam'ın (a.f.) tanınmış lakapları "Mehdi", "Kaim", "Muntazar", "Hüccet", "Halef-i Sâlih", "Bakiyyetullah", "Mensûr", "Sâhibu'l-Emr", "Veliy-yi Asr" ve "Sâhibu'z-Zamân"dır. Bu lakapların en tanınanı ve meşhuru "Mehdi"dir.¹⁴ Bu lakapların her birinin kendine has sebepleri vardır; örneğin hidayet edici olduğu için "Mehdi", hak üzere kıyam edeceği için "Kaim", müminler onun geleceğini beklediği için "Muntazar" ve Allah'ın insanlara hücceti olacağı için "Hüccet" denilmektedir.¹⁵ Kefamî'den nakledilen rivayete göre Mehdi'nin (a.f.) yüzüğündeki ibaret şöyledir: "Ben Allah'ın hücceti ve özel kıldığı kuluyum."¹⁶

4. Annesi

İmam Mehdi'nin (a.f.) annesi hakkında çeşitli rivayetler vardır. Mes'ûdî İmam Mehdi'nin (a.f.) annesinin "Nergis" adında bir cariye ve köle olduğunu söylemektedir.¹⁷ "Şehid" onun annesinin isminin Zeyd Aleviye'nin kızı "Meryem" olduğunu ifade etmiştir.¹⁸ Şeyh Tûsî bir rivayette Mehdi'nin

¹¹ *Muntehabu'l-Eser*, s. 182; *Bihâru'l-Envâr*, c. 51, s. 2, 5, 15, 37, 38.

¹² *Hayâtu'l-İmam Muhammed el-Mehdi (a.f.)*, s.27, (*İkdu'd-Durer*'den nakledilmiştir.)

¹³ *Bihâru'l-Envâr*, c. 52, s. 338; *el-İrşâd*, c. 2, s. 384.

¹⁴ *A'yanu's-Şia*, c. 2, s. 44; *Hayâtu'l-İmam Muhammed el-Mehdi (a.f.)*, s.27; *Bihâru'l-Envâr*, c. 51, s. 28-43; Kâmil-i Süleyman, *Ruzigâr-i Rehaî*, çeviri: Ali Ekber Mehdişpur, c. 2, s. 1275-1276.

¹⁵ *Bihâru'l-Envâr*, c. 51, s. 28-31; *Hayâtu'l-İmam Muhammed el-Mehdi (a.f.)*, s.27-28.

¹⁶ *A'yanu's-Şia*, c. 2, s. 44.

¹⁷ *İsbatu'l-Vasiyye*, s. 148.

¹⁸ *Bihâru'l-Envâr*, c. 51, s. 28 (*ed-Durus*)'tan nakledilmiştir. Şehid'in bu görüşünün zayıf bir nakil olduğunun söylenmesinde yarar vardır.

(a.s) annesinin isminin “Reyhane” olduğunu nakletmesinin hemen ardından “Nercis”, “Saykal”, Sakiyl” ve “Süsen” olduğunu eklemiştir.¹ Şeyh Mufid ise Mehdi’nin (a.f.) annesi için sadece “Nergis” ismini nakletmiştir.² İmam Hasan Askerî’nin (a.s) halası “Hekime Hatun” dan nakledilen rivayette de isminin “Nercis” olduğu ifade edilmiştir.³ Bazı araştırmacılar Mehdi’nin (a.f.) annesinin asıl isminin “Nercis” “Seykal”⁴ dışında diğer isimlerin İmam Cevad’ın (a.s) halası “Hekime Hatun” tarafından verilebileceğini ifade etmişlerdir. O zamanın insanları evlerine yeni getirdikleri cariyeleri değişik isimlerle çağırırlardı. “Nergis”, “Reyhane” ve “Süsen” de gül isimlerindendir.⁵ Sadûk’un naklettiği hadis, bu ihtimali güçlendirmektedir. O kendi senedi ile “Gıyas”ın şöyle dediğini nakleder:

İmam Hasan Askerî’nin (a.s) halefi Cuma günü dünyaya geldi, onun annesi “Reyhane” idi, ancak ona Nergis, Susen ve Seykal isimleri de verilmişti. Onun hamilelik döneminde sahip olduğu nur, Saykal ismini almasına neden olmuştu.⁶

Muhammed Sadr da kendi kitabında Mehdi’nin (a.f.) annesinin isimleri hakkında geniş araştırma yapmış ve bu konuda gerekli bilgiyi okuyuculara sunmuştur.⁷

İmam Mehdi’nin (a.f.) annesinin hangi ülkeden olduğu konusunda da çeşitli görüşler vardır. Sadûk bir rivayete uygun olarak İmam Mehdi’nin

¹ Şeyh Tûsî, *el-Gaybe*, s. 241; Kemâlû’d-Dîn ve Temâmu’n-Ni’me, s. 431.

² *el-İrşâd*, s. 390.

³ Kemâlû’d-Dîn ve Temâmu’n-Ni’me, c. 2, s. 89; *Bihârû’l-Envâr*, c. 51, s. 12, (Kemâlû’d-Dîn ve Temâmu’n-Ni’me.)

⁴ “Sakiyl”, “Arındırılmış” ve “Cilalandırılmış” anlamındadır. Muhammed Sadr’ın dediğine göre İmam Hasan Askerî’nin (a.s) ailesi cariyede hamileliğin eserlerini görmediklerinde gül isimlerinin yanı sıra (Nergis, Susen ve Reyhane) onun için “Saygal” gibi yeni isimler seçtiler. (Seyyid Muhammed Sadr, *Tarihu’l-Gaybeti’s-Sugra*, s. 243). Diğer bir hadiste de bu ismin verilmesinin sebebinin O Hazret’in karnında taşıdığı nuranî çocuktan dolayı nurlu olduğu için verildiği belirtilmektedir. (Hamileliğinden dolayı “Saykal” denilmiştir. (Kemâlû’d-Dîn ve Temâmu’n-Ni’me, s. 432. Merhum Meclîsi konunun açıklanmasında: “Saykal” adlandırılmasının sebebi hamilelikten dolayı beliren nurdur, şöyle denilmiştir: “kılıç vb. şeylerin parlatılmasına cilalama denir, kullanılan cilaya da saykal adı verilir, ancak cümlelerin yanlış okunduğuda söylenebilir. (*Bihârû’l-Envâr*, c. 51, s. 15.)

⁵ *Tarih-i Siyasî-yi Gaybet-i İmam-i Devazdehom* (a.f), s.114.

⁶ Kemâlû’d-Dîn ve Temâmu’n-Ni’me, s. 432.

⁷ *Tarihu’l-Gaybeti’l Sugra*, s. 242

(a.f.) annesinin Rum Kayseri'nin oğlu "Yeşu"nun kızı "Melike", annesinin ise Hz. İsa'nın (a.s) havarilerinden olan "Şem'un"un soyundan olduğunu söylenmektedir. İslâm ordusunun romalılar ile yaptığı savaşta esir edilerek Bağdad'da bir cariye olarak satışa çıkarıldığında İmam Hâdî'nin (a.s) elçisi, onu esirler pazarından satın aldı ve Samerra'ya İmam Hâdî'ye (a.s) gönderdi.⁸

5. Gizli Doğum

"Askeriye'nin (a.s) İmamet Dönemi'nde Abbâsî halifeleri arasında derin bir hüznün oluşmuştu. Bu hüznün sebebi, Peygamber (s.a.a.) ve Ehlibeyt İmamları'nın (a.s) pek çok hadislerinde İmam Hasan Askerî'ye (a.s) bir çocuğunun dünyaya geleceği, batıl hükümetlerin temelini yıkip padişahlık tahtlarını yerle bir edeceği ve dünyayı adaletle dolduracağı müjdesinin verilmesiyle alâkalıydı.⁹ Bu yüzden her iki İmam, özellikle İmam Hasan Askerî (a.s) ağır şekilde gözaltında tutuluyor ve böyle bir çocuğun dünyaya gelmemesi için hükümet tarafından ciddi çabalar sarf ediliyordu.¹⁰

Bu sebepten dolayı İmam Mehdi'nin (a.f.) doğumu halktan gizli tutuluyordu. İmam Rıza'nın (a.s) buyurduğu gibi Mehdi'nin özelliklerinden birisi, onun doğumunun gizli olmasıdır. Birçok hadiste İmam Mehdi'nin (a.f.) Hz. Musa (a.s) ve Hz. İbrahim'e (a.s) benzediği buyrulmuştur.¹¹

⁸ Kemâlud-Dîn ve Temâmu'n-Ni'me, s. 317. (hadisi incelemek için bakınız: *Tarih-i Siyasî-yi Gaybet-i İmam-i Devazdehom (a.f)*, s.114-115.)

⁹ *Muntehabu'l-Eser*, 2. Fasil, bab. 25, 34.

¹⁰ İmam Hasan Askerî (a.s) bir rivayetin zımında Benî Ümeyye ve Benî Abbas'ın Ehlibeyt'e (a.s) muhalefet etmelerinin illetini şu mütevatir hadiste bilmektedir: "Ebu Muhammed b. Şâzân, Ebi Abdillâh b.-Huseyn b. Sa'dî'l- Kâtib'den Ebi Muhammed'in (a.s) şöyle buyurduğunu nakleder: "Benî Ümeyye ve Benî Abbas iki sebepten dolayı bize kılıç çektiler: Birincisi... İkincisi ise onlar zalimlerin mülkünün bizden olan Mehdi (a.f)' eliyle yıkılışının gerçekleşeceğini biliyorlardı ve kendilerinin de zalimler oldukları konusunda hiçbir şüphe ve tereddütleri yoktu. Bu yüzden Peygamber'in (s.a.a) Ehlibeyt'ini öldürmeye, nesillerini yok etmeğe ve İmam Mehdi'nin (a.f) doğumunu engellemeye veya onu öldürmeye çalıştılar. *Muntehabu'l-Eser*, s. 291. Abbasilerin İmam Hasan Askerî'nin (a.s) çocuğunu bulmaları konusundaki çabalarından ilerideki bölümlerde daha çok söz edeceğiz.

¹¹ a.g.e., s.286 (Dipnot).

Doğumundan sonra da İmam Askerî'nin (a.s) özel ashab ve yârânları, İmam'ın oğlu Mehdi'yi (a.f.) görmüyorlardı. Mehdi'nin (a.f.) gizli dönemindeki şahısların bazılarına işaret edilecektir.

6. Siması ve Özellikleri

Hadisçiler ve tarihçiler Peygamber (s.a.a.) ve Ehlibeyt'ten (a.s) gelen pek çok rivayetler esasınca kendi kitaplarında Hz. Mehdi'nin (a.f.) siması ve özelliklerine yer vermişlerdir. Şimdi bunların bazılarına işaret edilecektir:

Hz. Mehdi (a.f.) çehresi genç ve buğdayımsı rengine, kaşları kavisli, gözleri siyah ve iri, omuzu geniş ve yaygın, dişleri parlak ve iri kıymımlı, burnu çekik ve güzel, alını geniş ve nurlu, iskelet olarak yapılı, el ve parmakları iri, yanakları hafif dolgun ve sarımsı - geceleri ibadetle geçirmesinin eseridir - sağ yanağı siyah benli, kasları dolgun ve sağlam, saçı kulağı üzerine dökülmüş,¹ bedensel yapısı organlarıyla uyum içinde, görünümü güzel ve çekici olup iki omuz arasında nübüvvet işareti vardır ve...²

Peygamber'in (s.a.a.) ve Hz. Fatıma'nın (s.a) evladı, İmam Huseyin'in (a.s) evladının dokuzuncusu, vasilerin ve kurtarıcıların en sonuncusu ve evrensel liderliğe sahip olması Hz. Mehdi'nin (a.f.) özelliklerindendir. Hz. Mehdi'nin (a.f.) biri az ve diğeri ise uzun iki gaybeti olup zuhuruyla zülümle dolan yeryüzünü adaletle dolduracaktır. ...³

Hz. Mehdi (a.f.) bu alâmet ve özelliklere sahip olduğu gibi zuhurundan önce, zuhuruna yakın ve zuhurundan sonra gerçekleşecek diğer onlarca özelliğe de sahiptir. Konunun özü budur ve Allah tarafından atanmış Hz. Mehdi (a.f.) hakkında kendisinden bir şeyler uyduran saçmalamıştır ve bunlara inanan da ahmadır.

Hâlihazırda Mehdi (a.f.) gaibtir. O, hak halife ve mutlak (kayıtsız şartsız) velidir. O velilerin sonuncusu, vasiler vasisi, son kurtarıcı, evrensel lider, büyük inkılâpçı ve büyük ıslahıcıdır. O (a.f.) geldiğinde Kâbe'ye

¹ Bazı rivayetlerde şöyle gelmiştir: "Saçı omuzları üzerine dökülmüş." Müntehabül-Eser, s.185; A'yanü's-Şia, c.2, s.44; Keşfü'l-Gumme, c.2, s.426.

² Hz. Mehdi'nin (a.f.) siması ve özellikleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak için bkz: Müntehabül-Eser, bölüm 4-25; A'yanü's-Şia, c.2, s.44; Nu'mânî, el-Gaybe, bölüm 13, s.212; Keşfü'l-Gumme, c.2, s.464-470.

³ a.g.e..

yaslanacak, Peygamber'in (s.a.a.) bayrağını eline alacak, Allah'ın (c.c) dinini ihya edecek ve dünyanın her yerinde O'nun hükümlerini uygulayacaktır. O, (a.f.) kılıçla zuhur edecek ve zulümle dolan yeryüzünü şefkat ve adaletle dolduracaktır.⁴ O, (a.f.) kıyam ve cihad,⁵ ibadet ve teheccüt,⁶ huzu ve huşu ehli,⁷ takvalı ve sade yaşantılı,⁸ sabırlı ve tahammüllü,⁹ adalet ve ihsan¹⁰ ve... ehlidir. O, bütün ilimlerin sahibi¹¹ ve adalet, bereket ve paklığın sembolüdür.¹²

H. Mehdi'nin (a.f.) davranışı ve eğitsel, toplumsal ve siyasî izleyeceği yöntem ve idareciliğini sekizinci bölümde ayrıntılı olarak işleyeceğiz.

7- İmam Mehdi'nin (a.f.) Yaşam Dönemleri

İmam'ının (a.f.) hayatını gizlilik dönemi, Gaybet-i Sugra ve Gaybet-i Kubra olarak üç kısma ayırabiliriz. Zuhur Asrı ve sonrası da onun hayatının bir bölümünü oluşturmaktadır, ancak o dönem inançla ilgili olduğu için itikadî bölümde işlenecektir.

a) Baskı Dönemi

Bu dönem, İmam Mehdi'nin (a.f.) doğumundan (h. 255) İmam Hasan Askerî'nin (a.s) şehadet dönemine (h. 260) kadar olan dönemdir.

⁴ *Hurşid-i Magrib*, s. 29.

⁵ *el-Cahcahu'l- Mucahid (Mefatih, Asrın İmamı (a.f) için dua), el-Kaimu'l-Mueम्मil (Mefatih, İftitah Duası)*

⁶ "Anam babam yıldızların secde ve ruku ettiği kişiye feda olsun" (Muhammed Taki Musevî İsfahani, *Mikyalu'l-Mekârim*, c. 1, s. 122.

⁷ "Haşim lillah kehuşu'n-nesri bicenaheyhi (*İkdu'd-Durer*, s. 158); "Her zaman Allah'tan korkar ve peygamber (s.a.a)'e olan yakınlığı onu gururlandırmaz" (*Mevsuatu'l-İmam-el'Mehdi*, Peygamber'den (s.a.a) rivayet edilen hadisler bölümü).

⁸ "Haşim elbiseden başkasını giymez, kuru ve katıksız ekmek yer" (*Bihâru'l-Envâr*, c. 52, s. 354).

⁹ "O'na (a.f) Hz. Eyyub'un (a.s) sabrı verilmiştir"

¹⁰ (*Kemâlû'd-dîn ve Temâmu'n-Ni'me*, s. 310).

¹¹ "O (a.f) beklenen adalettir." (Şeyh Abbas Kummî, *Mefâtihi'l-Cinân*, İftitah Duası). Evsa'ukum kehfen ve ekserukum ilmen (*Bihâru'l-Envâr*, c. 52, s. 354). Şüphesiz Allah'ın kitabına olan ilmi Peygamber'in sünnetidir, yeşillik en güzel hâliyle yetiştiği gibi ilimde bizden olan Mehdi (a.f)'in kalbinde yeşermektedir. (*Kemâlû'd-Dîn ve Temâmu'n-Ni'me*, c. 2, s. 653).

¹² Şüphesiz Allah (c.c.) evlatlarının ve itretimin en iyilerinden yer yüzünü adaletle dolduracak tertemiz birisini gönderecektir. (*el-Melâhimu ve'l-Fiten*, s. 108).

İmam Mehdi'nin (a.f.) ömrünün beş yılı babasının yaşadığı döneme tekabül eder.

İmam Hasan Askerî (a.s) bu dönemde iki görevi üstlenmekle yükümlüydü; o görevlerin birisi evladını Abbâsî halifelerinin tehlikelerinden korumak, diğeri ise İmam'ın (a.f.) İmametini isbatlamak ve Onikinci İmam olduğunu insanlara bildirmektir. İmam Hasan Askerî (a.s) gerek evladını korumak ve gerekse her fırsatta onu dostlarına tanıtmak olsun, her iki görevini de en iyi şekilde yerine getirdi. Ne var ki Abbâsîler'in şiddetli baskısından dolayı sadece dostlarından Ebu Haşim Caferî ve Ahmed b. İshak, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) halaları Hekime ve Hâdîce Hatun gibi birkaç kişi Hz. Mehdi'nin doğumundan haberdardılar.¹

Muaviye b. Hakem, Muhammed b. Eyyub b. Nuh ve Muhammed b. Osman Amrî şöyle naklederler: "Şialardan kırk kişilik bir grup İmam'ın (a.s) evinde toplandık. İmam Hasan Askerî (a.s) oğlunu bize gösterdi ve şöyle buyurdu:

"Bu sizin İmam'ınız ve benden sonra benim halifem ve veliahdımdır; buna itaat edin ve etrafından dağılmayın. Ondan ayrılırsanız helak olur ve dininiz de yok olur. Şunu da bilin ki bu günden itibaren onu göremeyeceksiniz."²

Tarihî kayıtlar İmam Hasan Askerî'nin (a.s) oğlunu korumak için Medine ve Samerra gibi güvenli yerlere gönderdiğine tanıklık etmektedir. Onikinci İmam (a.f.) Medine'de babaannesinin koruması altında yaşamaktaydı.³ Merhum Sadûk'un nakline göre oğlunun dünyaya gelişinden kırk gün sonra onu gizli bir yere gönderdi ve daha sonrada annesine geri getirildi.⁴

Mes'ûdî'nin nakline göre İmam Hasan Askerî (a.s) annesi hadis'den o yıl hacca gelmesini istedi. Hadis, o günden sonra torunuyla beraber İmam'ın (a.s) samimi dostu Ahmed b. Mutahhar'ın gözetimi ve koruması altında Mekke'de yaşamaya başladı.⁵ İmam'ın annesi ve torununun hac

¹ Tarih-i Siyasî-yi Gaybet-i İmam-i Devazdehom (a.f), s. 123.

² Kemâlu'd-Dîn ve Temâmu'n-Ni'me, s. 435; Keşfu'l-Gumme, c. 2, s. 527; Bihâru'l-Envâr, c. 52, s. 25. İmam'ı (a.f) ziyaret edenler hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyenler Muntehabu'l-Eser, s. 355-358, adlı esere Bkz.

³ Tarih-i Siyasî-yi Gaybet-i İmam-i Devazdehom (a.f), s. 124.

⁴ Kemâlu'd-Dîn ve Temâmu'n-Ni'me, s. 429.

⁵ İsbatu'l-Vassiyeh, s. 247-253.

amellerini yerine getirdikten sonra bir daha Medine'ye dönüp ve orayı Onikinci İmam'ın (a.f.) gizlilik yeri olarak seçtikleri anlaşılmaktadır ki⁶ bazı hadisler bu konuyu onaylamaktadır. Bu hadislerden bir tanesi Ebu Haşim Caferî'nin İmam Hasan Askerî'ye (a.s) “Vefatınızdan sonra sizin halifenizi nerede bulabiliriz?” diye sorduğunda İmam Hasan Askerî: (a.s) “*Medine*”de” diyerek cevap vermiştir.⁷

Bazı araştırmacılara göre Onikinci İmam (a.f.) çocukluk döneminin çoğunu Medine'de geçirmiştir, zira İmam Hasan Askerî (a.s) oğlunun Irak'da kaldığı ve ikamet ettiği zamanlarda tehlike hissetmekteydi.⁸

Gelecek konularda Abbasîler'in İmam Hasan Askerî'nin (a.s) oğlunu yakalamak için çabalarından daha fazla bahsedeceğiz.

b) Gaybet-i Sugra (Küçük Gaybet)

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Hicrî 260 yılında şehid edilmesinden sonra, İmam Mehdi'nin (a.f.) Küçük Gaybet'i resmen başladı ve Hicrî 360 yılına kadar yani 70 yıl⁹ devam etti.

Bu gaybete, zaman açısından sınırlı olması hasebiyle “Küçük Gaybet” denilmektedir. Bu dönem, Şialar'ın “Büyük Gaybet”e hazırlanmaları ve kabul etmeleri açısından büyük rol oynamaktadır.

İmam Mehdi (a.f.) “Küçük Gaybet” Dönemi'nde gizliydi ve insanlarla görüşmüyordu, ancak İmam (a.f.) ile dostları arasında irtibatı sağlayan özel elçi ve Nâibler vardı. İmam'ın (a.f.) dostları ve Şialar'ı özel

⁶ Tarih-i Siyasî-yi Gaybet-i İmam-i Devazdehom (a.f), s. 124.

⁷ *el-Kâfi*, c. 1, s. 328. Bu rivayette Medine'den Medinetu'n-Nebi olduğu kastedilmiştir ve araştırmacıların çoğu bu inançtadırlar. (Bkz. Allame Meclî, *Mir'atu'l-Ukul*, c. 4 s. 2. Bunun yanı sıra İmam Muhammed Takî'den (a.s) nakledilen rivayet bu konuyu teyid etmektedir. Bkz. Nu'mânî, *el-Gaybe*, s. 185.

⁸ Tarih-i Siyasî-yi Gaybet-i İmam-i Devazdehom (a.f), s. 124.

⁹ Şeyh Mufid, *el-İrşâd* (c. 2, s. 340) kitabında Küçük Gaybet'in İmam Mehdi'nin (a.f) dünyaya gelişinden itibaren başladığı inancında olduğunu belirterek şöyle diyor: Küçük Gaybet, İmam Mehdi'nin (a.f) dünyaya gelişinden başlamış ve İmam (a.f) ile Şialar arasında vasıta olan elçilerin (özel naibler) en sonuncusunun vefatına kadar devam etmiştir. Buna göre küçük gaybetin 75 yıl olduğu söylenebilir. Şeyh Mufid'in (r.a) bu inanca sahip olmasının en büyük etkeni İmam'ın (a.f) dünyaya gelişinin ilk beş yılının halk ile muâşeret içinde olmaması ve halkın genelinden gizli olması konusudur.

elçiler aracılığıyla sıkıntılarını İmam'a (a.f.) ulaştırabiliyor, onların vasıtasıyla cevaplarını alabiliyor ve bazen de halktan bir grup elçiler aracılığıyla İmam (a.f.) ile görüşebiliyorlardı.¹ Bu elçiler dört kişi olup (Nevvab-ı Erbaa) olarak bilinmektedirler.

Şialar'ın âlim, zahid ve saygınlarından olan bu elçilerin isimleri sırasıyla şöyledir:

1. Ebu Amr, Osman b. Said Amrî. Hicrî 260 yılından ölümüne kadar ki; Hicrî 267² yılından önce vefat ettiği anlaşılmaktadır, ancak bazıları Hicrî 265 yılında öldüğünü söylemişlerdir.³

2. Ebu Cafer, Muhammed b. Osman Amrî. Birinci elçinin vefatından Hicrî 305 yılına kadar.

3. Ebu'l-Kasım, Huseyin b. Ruh Nevbahtî. Hicrî 305 yılından 326 yılına kadar.

4. Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed Samerrî. Hicrî 326 yılından 329 yılına kadar.

Bu büyük zatların her birinin yaşantıları, çalışmaları, Şialar'ın Vekâlet müessesesinin gizliliği konusunda hazırlanmaları ve Gaybet-i Kubra konusunu kabullenmeleri hakkında ilerdeki konularda genişçe bahsedeceğiz.

c) Gaybet-i Kubra (Büyük Gaybet)

İmam Mehdi (a.f.) hayatının uzun süreli aşamasını “Büyük Gaybet” oluşturmaktadır. Bu dönem, “Küçük Gaybet”in bitişinden başlamış günümüze kadar devam etmektedir ve İlâhî iradenin (iktiza-yı tam = şartların oluşması) hâsıl olmasına, yani insanların evrensel adaleti ve o yüce zatın hükümetini kabul edebilecekleri kapasiteye ulaşabilecekleri zamana kadar sürecektir.

Bu aşama insanlık için en büyük sınav olup müminlerin elendiği, imanının ve amelin sınındığı bir dönemdir. Uzun süreli gaybette “Allah'ın

¹ Şeyh Sadûk, Kemâlû'd-Dîn ve Temâmu'n-Nî'me (s. 434-479) adlı eserinde bu kişilerin isimlerine değinmektedir.

² Tarih-i Siyasî-yi Gaybet-i İmam-i Devazdehom (a.f.), s. 156.

³ Bihârû'l-Envâr, c. 52, s. 93.

Hücceti” gaybet perdesinde oluşuyla bulut arkasında bulunan güneş gibi insanlara nur saçmaktadır.⁴

Gaybet dönemleri “Küçük (Sugra) ve Büyük (Kubra)” olarak iki gaybete ayrıldığı gibi Vekâlet ve Elçilik de “Özel ve Genel” olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

Özel elçilikte (niyabet) İmam (a.f.) belirli kişileri kendisine vekil olarak tayin etmektedir. Önceki bölümde isim ve özelliklerine değindiğimiz bu vekiller kendilerinden sonra gelen vekilin de ismini halka tanıtmışlardır.

Genel elçilik ve niyabette ise İmam’ın (a.f.) belirlediği genel kural ile şartlara uyan her şahıs, İmam’ın (a.f.) elçisi olarak tanınır ve İmam’ın (a.f.) vekilliğini yaparak halkın dinî ve dünyevî önderliğini üstlenirler.

Bu makam, İmam’ın (a.f.) imza ve onayıyla şartlara uygun âlimlere verilmektedir.

Şeyh Tûsî, Şeyh Sadûk ve Şeyh Tabersî, İshak b. Ammar’dan İmam’ın (a.f.) şöyle buyurduğunu nakletmektedirler: Mevlamız İmam Mehdi (a.f.) (Gaybet Dönemi’nde Şialar’ın vazifeleri ile ilgili olarak) Şöyle buyurdu:

“Gaybet Dönemi’nde vuku bulacak hadiselerde bizim hadislerimizi nakleden şahıslara (fakihlere) müracaat edin, zira onlar benim sizlere olan hüccetim ve ben de Allah’ın onlara olan hüccetiyim.”⁵

Yine Tabersî (*el-İhticac*) adlı eserinde İmam Sâdık’tan naklettiği bir hadiste İmam’ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

“Fakihlerden her kim nefsini korur, dinine sahip çıkar, heva ve hevesine uymaz ve Mevlasının (İmamlar’ın) emirlerine itaat ederse, avam halkın ondan taklid etmesi gerekir.”⁶

Buna göre (Büyük Gaybet) Dönemi’nde Müslümanlar’ın işleri ve yönetimi “Veli-yi Fakih”in elinde olacak ve onun eliyle çözülecektir. “fetva”, “gazavet”, ve “hüküm” makamları, daha önceden İmamlar (a.s) vasıtasıyla fakihlere verilmişti, ancak merceiyyetin resmîleşmesi ve fakihlerin

⁴ Haşim Marûf Huseynî, (Bihârul-Envâr, s. 155).

⁵ Tabersî, *el-İhticac*, s. 28.

⁶ *el-İhticac*, c. 2, s. 459.

Müslümanlar'a rehberlik etme makamı, bu tarihten sonra ortaya çıkmış ve İmam Mehdi'nin (a.f) zuhuru kadar da devam edecektir.

İmam Mehdi'in (a.f.) zuhurundan sonra¹ evrensel adaletin tecelli ettiği hükümeti Allah'ın velileri yönetecektir.²

Hz. Musa'nın Mucizeleri ve Kaynaklar

Soru

Beyaz el, asanın ejderha olması ve Hz. Musa'nın Nil'den geçme kisası hangi tarih kitabında nakledilmiştir? Diğer peygamberler ve İmam-lar (a.s) hakkında çalışmış birkaç tarihçinin adını ve kitaplarını lütfen tanıtır mısınız? Müslüman olmayan tarihçilerin adını, şüpheleri cevap-lamak için istiyorum.

Kısa Cevap

Kur'an'ın birçok âyeti peygamberlerin mucizelerine değinmiştir. Bun-lardan biri olan Hz. Musa'nın beyaz el, asanın ejderha olması ve Nil'den geçme mucizesine de değinmiştir. Aynı şekilde birçok tarihi kitap da bu konulara değinilmiştir. Örneğin, İbn Kesir el-Bidaye ve'n-Nihaye'de ve Yakubi kendi tarih kitabında buna değinmiştir. Tarihçiler ve biyog-rafi yazarları, semavî kitaplardan ve masumlar ile âlimlerden nakledilen rivayetlerden yararlanarak, yaşam öykülerini beyan etmişlerdir. Bunlar-dan bazıları şunlardır:

1. *en-Nuru'l-Mubin Fi Kısasi'l-Enbiya Ve'l-Mürselin*, Muhaddis Cezayiri.
2. *Kısasü'l-Enbiya*, Fatıma Meşayih.
3. *Dastan-ı Peyamberan Ya Kissehay-i Kur'an Ez Âdem Ta Hatem*.

Sorunuzun ikinci bölümü hakkında ise, İslâmî rivayetlerden istifade edildiği kadarıyla, hem Peygamber-i Hatem'in (s.a.a) ve hem onun hak

¹ Bu cümle, Âl-i İmran suresinin 140'ıncı ayetine işaret etmektedir: "İşte (iyi veya kötü) günleri insanlar arasında (böyle) döndürür dururuz. (Bazen bir topluma iyi ya da kötü günler gösteririz, bazen öbürüne.) Allah, sizden iman edenleri ayırt etmek, sizden şahidler edinmek için böyle yapar. Allah, zalimleri sevmez."

² "Ve günleri velilerim arasında nöbetle döndüreceğim." *Bihâru'l-Envâr*, c. 52, s. 312; *Kemâlu'd-Dîn ve Temâmu'n-Nîme*, c. 1, s. 256.

halifesi İmam Ali'nin (a.s) ve hem de diğer İmamlar'ın özellik ve erdemlerinin kutsal kitaplarda dile getirildiğini belirtmek gerekir. Ama Yahudiler ve Hristiyanların elinde mevcut olan kutsal kitaplar değişiklik ve tahrife maruz kalmıştır. Bu yüzden rivayetlerde işaret edilen birçok konu mevcut Ahitler'de bulunmamaktadır. Bununla birlikte mevcut Tevrat'ta rivayetlerin muhtevasını onaylayan hususlar bulunmaktadır.

Ayrıntılı Cevap

Cevaba geçmeden önce bir noktayı hatırlatmak zorunlu gözükmektedir. Gayri Müslimlerin Kur'an'a yönelttikleri tüm eleştirilere ve Kur'an'ın Allah'a ait olduğunu kabul etmemelerine rağmen, onun Hz. Peygamber'in olması hususunda asla kuşku duymamışlardır. Bu yüzden Kur'an, en azından tarihi nakiller taşıyan en muteber kitap sıfatıyla referans alınabilir. Kur'an'ın birçok âyeti peygamberlerin mucizelerine, bunların içinde Hz. Musa'nın beyaz el, asanın ejderha olması ve Nil'den geçme kıssa ve mucizesine değinmiştir.

Bu âyetlerin bazıları şunlardır:

Kıyas Sûresi, 31 ve 32. Âyetler.

Neml Sûresi, 10 ve 12. Âyetler.

Taha Sûresi, 17 – 23, 66 – 70 ve 78. Âyetler.

A'raf Sûresi, 136. Ayet.

Zariyat Sûresi, 40. Ayet.

Aynı şekilde birçok tarihi kitapta bu konulara değinilmiştir. Örneğin, İbn Kesir *el-Bidaye Ve'n-Nihaye'de*³ ve Yakubi tarih kitabında⁴ buna değinmiştir. Tarihçiler ve biyografi yazarları, semavî kitaplardan ve masumlar ile din büyüklerinden nakledilen rivayetlerden yararlanarak, çoğunun adını yaşam öyküleriyle birlikte beyan etmişlerdir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. *en-Nuru'l-Mubin Fi Kısasi'l-Enbiya Ve'l-Mürselin*, Muhaddis Cezayiri.

2. *Kıyasü'l-Enbiya*, Fatma Meşayih.

³ Ebu'l-Feda İsmail b. Ömer b. Kesir ed-Dimeşkî, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Beyrut, Daru'l-Fikr, 1407/1986.

⁴ Ahmed b. Ebi Yakub b. Vazih Yakubî, *Tarih-i Yakubî*, tercüme: Muhammed İbrahim, Âyeti, Tahran, İntişarat-ı İlmî ve Ferhengi, 6. baskı, 1371.

3. Dastan-ı Peyamberan Ya Kissehay-i Kur'ân Ez Âdem Ta Hatem.

Sorunuzun ikinci bölümü hakkında da şunları söylemek gerekir: Eğer kastettiğiniz şey, İmamların şahsiyetinin (a.s) tevhide dayalı dinlerin kitaplarına nasıl yansıdıysa, bu durumda İslâmî rivayetlerden istifade edildiği kadarıyla, hem Peygamber-i Hatem'in (s.a.a) ve hem onun hak halifesi İmam Ali'nin (a.s) ve hem de diğer İmamların özellik ve erdemlerinin kutsal kitaplarda dile getirildiğini belirtmek gerekir. Yüce Allah Kur'ân'da şöyle buyuruyor:

“Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (Peygamberi) oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Böyle iken içlerinden birtakımı bile bile gerçeği gizlerler.”¹

Bu ayet önemli bir hakikati gün yüzüne çıkarmaktadır ve bu şudur: Hz. Muhammed'in (s.a.a) ruhî, cismanî sıfatları ve diğer özellikleri önceki kitaplarda açık ve şeffaf bir şekilde belirtilmiş ve onun kâmil portresi bu kitaplar ile haşır neşir olan kimselerin zihninde yer edinmiştir.

Bir rivayette nakledildiğine göre Yahudi bir fert İmam Ali'ye (a.s) “Senin amcaoglun Muhammed'in, senin ve evlatlarının Tevrat'taki adı nedir” diye sorar. İmam Ali (a.s) şöyle cevap verir: “Tevrat'ta Muhammed'in adı 'Tab Tab', benim adım 'İlya' ve evlatlarımların adı da 'Şübber ve Şebir'dir.” Yahudi bu cevabı duyunca hemen Müslüman olur. Allah'ın birliği ve Peygamber'in (s.a.a) elçiliğine şahadet ettikten sonra İmam Ali'nin (a.s) vasililiği ve velayetine şahadet eder.²

Bu rivayetten istifade edildiği üzere İmam Ali (a.s), Peygamber'in (s.a.a) halifesi ve vasisi sıfatıyla açık ve net bir şekilde Tevrat'ta geçmektedir. Eğer böyle olmasaydı, Yahudi İmam Ali'nin (a.s) sözlerini hemen kabul etmezdi. Aynı şekilde Ehl-i Beyt İmamları'nın (a.s) tümünün mübarek isimlerinin Tevrat'ta geçtiği ve İbranicede şöyle olduğu nakledilmiştir: “Mizmiz (Mustafa), İlya (Ali Mürteza), Kayzur (Hasan Mücteba), İrytil (Şehid Hüseyin), Meşfur (Zeynelabidin), Meshur (Muhammed Bakır), Meşmut (Cafer Sâdık), Zumera (Musa Kazım), Hazad (Ali Rıza), Teymura (Muhammed Taki), Nestur (Ali Naki), Nukaş (Hasan Askeri), Kadimunya (Muhammed b. Hasan) Zahibu'z-Zaman (a.c).”³

¹ Bakara, 146.

² Tusî, Hamza, *es-Sekaf fi Menakıb*, c. 2, s. 147, Kum, Ensariyan, 2. baskı, h.k. 1412.

³ Saduk, *Uyun-u Ahbari'r-Rıza*, c. 2, s. 147, Beyrut, Müessesese-i İlmî Matbuati, h.k. 1404.

Ama Yahudiler ve Hristiyanların elinde mevcut olan kutsal kitaplar değiştirilmiş ve tahrif edilmiştir. Bu yüzden rivayetlerde işaret edilen birçok konu mevcut Ahitler’de bulunmamaktadır. Bununla birlikte mevcut Tevrat’ta rivayetlerin muhtevasını onaylayan hususlar bulunmaktadır. Tevrat’ın Yaratılış Seferi’nde şöyle belirtilmiştir:

“Ey İbrahim senin İsmail hakkındaki duanı duydum. Şimdi onu bereketlendirecek, verimli kılacak ve yüce bir makama yükselteceğim. Onun evlatlarından on iki önder çıkacaktır.”⁴

On iki önderin Ehl-i Beyt İmamlar’ından (a.s) başka bir şeye uyarlanmadığı apaçıktır ve bu konuda bulunan rivayetlere bakıldığında kastedilen kesinlikle bu yüce şahsiyetler olduğu söylenebilir. Hristiyanların resmi İncil’lerinde İmam Ali (a.s) hakkında özel bir konuya rastlanmamaktadır. Elbette böyle bir beklenti içinde de olunmamalıdır; zira gerçek ve hakikî İncil elde mevcut değildir ve mevcut İncil’ler gerçekte bazı havarilerin görüşleri olup İsa’nın (a.s) göğe yükselmesinden yıllarca sonra toplanmış ve düzenlenmiştir. Bu yüzden İncil’lerde birçok çelişki ve ihtilaf göze çarpmaktadır. Bu nedenle güvenilir değildirler. Bununla birlikte, “Ahitlerin Müjdeleri” kitabının yazarının söylediğine göre Barnabas İncil’inde, İmam Ali (a.s) her türlü yetkinliğe layık biri sıfatıyla anılmıştır.⁵ Ama sorulmak istenen husus, dinler ve mezheplerin önemli ve muteber şahsiyet ve yazarlarının

İmamlar (a.s) hakkındaki görüşünün ne olduğuysa, bu durumda genel olarak İmamların ve özel olarak da İmam Ali’nin (a.s) şahsiyetinin diğer dinlerin ileri gelenleri ve düşünürleri için bilinmez olmadığını belirtmek gerekir. Hristiyanların en büyük yazarlarından sayılan George Jordac şöyle demektedir: “Ezel gibi bir geçmişi ve de ebediyet ve engin bir derinlik gibi baki geleceği olan insanî hakikati, insan akıl ve bilinciyle tanıstırarak Ali gibi yüce bir insan tanıyor musun?”

Hristiyanların büyük şahsiyetlerinden ve güçlü yazarlarından ve düşünürlerinden bir olan Cibran Halil Cibran şöyle demektedir: “Ben, Ebu Talib’in evladının külli ruh ile ilişki kuran ilk Arap olduğuna inanıyorum. O, külli ruhun namerlerini daha önce bunu hiç duymamış bir halkın

⁴ Tevrat, Yaratılış babı, 17/20, s. 14.

⁵ Sadıkî, Muhammed, *Beşaretu’l-Ahdeyn*, s. 213, Tahran, Daru’l-Kutubi’l-İslamiye, h.ş. 1362.

kulağına okuyan ilk Arap şahsiyeti. O, misyonunu dünyalılara ulaştırma-
madan bu dünyadan göçtü. O, peygamberleri kavrama kapasitesi bulun-
mayan ve peygamberlere layık olmayan toplumlara gelen peygamberler
gibi bu dünyadan gitti. Allah'ın bu işten kendisinin daha iyi bildiği bir
hikmeti vardır.” Hristiyan düşünür Mihail Nuayme şöyle demektedir:
“Her ne kadar üstün bir deha ve yeteneğe sahip olsa da hiçbir tarihçi ve
yazar bin sayfalık bir külliyatta olsa bile Ali (a.s) gibi büyük bir insanın
kâmil portresini betimleyemez.”¹

Hz. Peygamber'in Şehadeti

Soru

Peygamber Efendimiz şehit mi oldu yoksa eceliyle mi vefat etti?

Kısa Cevap

Şia ve Ehl-i Sünnet'in hadis ve tarih kaynaklarında Peygamber'in
(s.a.a), zehirlendiğinden dolayı şehit olduğunu teyit eden birçok delil var-
dır. Ama şu noktaya da dikkat etmek gerekir ki eğer şehitliği Kur'an'ın
tarif ettiği gibi, yani Allah ve Resulü yolunda öldürülmek şeklinde tarif
edersek açıktır ki Peygamber'in şahsiyeti ve makamı, tabii bir yolla vefat
etse bile şehitlerin, yani Allah'a itaat etme yolunda öldürülenlerin maka-
mından mertebelerce üstün olacaktır.

Ayrıntılı Cevap

Konunun iki perspektiften değerlendirilmesi mümkün:

1- Acaba Ehl-i Sünnet ve Şia kitaplarında Peygamber'in şehit oldu-
ğuna işaret edecek güvenilir delil bulunabilinir mi? Ve bunun yanı sıra
onun şahadeti nasıl gerçekleşmiştir?

2- Acaba “Peygamber şehit olmadı” görüşü kabul görürse Allah ka-
tında Peygamber'in (s.a.a) sahip olduğu makamdan ve O'na olan yakın-
lığından bir şey eksilir mi?

¹ Caferî, Muhammed Taki, *Şerh-i Nehcü'l-Belağa*, c. 1, s. 173, Tahran, Defter-i Neşr-i
İslâmî, 4. baskı, h.ş. 1380.

Bu nedenle konuyu bu iki perspektiften ele alıp incelemeye çalışacağız.

1- Birinci perspektif bağlamında şunu söylemek lazım: Peygamber'in (s.a.a) zehirlendiğinden dolayı şehit olduğunu teyit eden birçok delil var. Bu deliller ve rivayetler manevî tevatüre sahiptirler. Yani bu rivayetlerin sahip olduğu lafızlar ve vasıflar tamamen birbirine benzer olmasa bile, bir bütün olarak bu konuyu ispatlayabilir vaziyetler. Şimdi her iki fırkanın kitaplarına dayanarak bu rivayetlerin bir kısmına işaret ediyoruz:

a) Şia Kitapları:

Birinci rivayet: İmam Sâdık (a.s) şöyle buyuruyor:

“Peygamber (s.a.a) koyunun ön ayağını (n üzerindeki eti) seviyordu. Yahudi bir kadın bunu iştince Peygamber'i onunla zehirledi.” ²

Bu rivayette Peygamber'in (s.a.a) zehirlendiğine tasrih edilmiş, ancak bu zehirin etkisinden dolayı şehit olduğuna değinilmemiştir.

İkinci rivayet: İmam Sâdık (a.s) şöyle buyurmuşlardır:

“Peygamber (s.a.a) hayber savaşında zehirlendi. Vefatı esnasında şöyle buyurdu: 'O gün hayberde yediğim lokma şimdi bedenimin organlarını yok etmiş durumda. Hiç bir peygamber ve peygamber halifesi şehit olmadan dünyadan gitmez.'” ³

Bu rivayette Peygamber'in zehirlendiğine ve bu zehirin göstermiş olduğu tesirden dolayı vefat ettiğini göstermekle birlikte, genel bir kurala işaret edilmektedir. O da şudur: Bütün Peygamber (s.a.a) ve onların vasi-leri şehadet ile dünyadan göçecektir. Yani bunların tabii ölümle ölmeyeceği vurgulanılıyor. Bu genel kaideyi destekleyen⁴ başka rivayetler de vardır. Şia'nın birçok düşünürü, bu genel asla dayanarak her bir Masum'un vefatının nasıl gerçekleştiğini bir araştırma gereği hissetmemişlerdir.⁵

² Kuleynî, Muhammed b. Yakup, *el-Kâfi*, Tahran, Daru'l-Kutubi'l-İslamiyye, h.ş. 1365, c. 6, s. 315, hadis no: 3.

³ Saffar, Muhammed b. Hüseyin b. Furu, *Besairu'd-Derecat*, Kum, Kitaphane-i Ayetullah Meraşi, c. 1, s. 503.

⁴ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, Beyrut, Müessesetu'l-Vefa, h.k. 1404, c. 27, s. 216, hadis no: 18, c. 44, s. 271 hadis no: 4.

⁵ a.g.e, c. 27, s. 209, hadis no: 7.

Buna binaen Peygamber'in (s.a.a) şehit olduğuna kesin bir delil olmasa bile onun vefatının tabii olmadığına inanabiliriz.

b) Ehl-i Sünnet Kitapları:

Peygamber'in (s.a.a) şehit olduğuna inananlar sadece Şialar değildir. Ehl-i Sünnet'in sihah ve diğer kaynakları da bu konuyu teyit eden birçok rivayet içermektedir. Örnek olarak bir kaçına işaret ediyoruz:

Birinci rivayet: Ehl-i Sünnet'in en muteber kitabında şöyle nakledilmiştir: Peygamber (s.a.a), vefatıyla sonuçlanan hastalık esnasında hanımı Aişe'ye hitaben şöyle buyuruyor:

“Hayber’de yediğim zehirli yemekten kaynaklanan acıyı bedenimde sürekli hissediyordum. Herhalde şimdi onun tesiriyle öleceğim zaman gelmiştir.”¹

Bu konunun aynısı Sünen-i Daremî’de de beyan edilmiştir. Bu kitapta bunun yanı sıra Peygamber'in (s.a.a) bazı sahabelerinin de bu yemeğin zehiriyle şehit olduğuna işaret edilmiştir.²

İkinci Rivayet: Ahmet b. Hanbel Müsned’inde şöyle anlatıyor: “Oğlu Peygamber (s.a.a) ile birlikte zehirli yemekten yediğinden dolayı şehit olan Ümmü Mübbeşir adında bir kadın Peygamber'in hastalığında ziyaretine geldi ve şöyle dedi: Büyük ihtimalle senin hastalığının nedeni, benim oğlumun da şahadetine neden olan o zehirli yemektir. Peygamber (s.a.a) cevaben şöyle buyuruyor:

“Bende hastalığıma neden olan şeyin bu olduğunu düşünüyorum. Başka bir şey ihtimal vermiyorum. Sanki beni öldüreceği zaman gelmiştir.”³

Merhum Meclisî de yaklaşık buna benzer bir rivayeti beyan etmiştir. Bu nedenden dolayıdır ki, Müslümanlar Peygamber’e hediye edilen nübüvvet faziletinin yanı sıra şehadet gibi bir nimete de nail olduğuna inanırlar.⁴

¹ Buharî, *Sahihu'l-Buharî*, Beyrut, Daru'l-Fikr, h.k. 1401, c. 5, s. 137.

² *Sünenu'd-Daremî*, Dimeşk, Mektebetu'l-İtidal, c. 1, s. 33.

³ Ahmet b. Hanbel, *Müsne'd*, Beyrut, Daru's-Sadr, c. 6, s. 18.

⁴ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Envar*, Beyrut, Müessesetu'l-Vefa, h.k. 1404, c. 21, s. 7.

Üçüncü Rivayet: Müslümanların en eski tarihçilerinden olan Muhammed b. Sad Peygamber'in (s.a.a) zehirlenme olayını şöyle naklediyor:

"Peygamber (s.a.a) Hayberi fethedip durum normale döndükten sonra, savaşta öldürülen Marhab'ın kardeşinin kızı Zeyneb, insanlara Peygamber (s.a.a) koyunun neresini seviyor diye soruyor. Koyunun ön ayağının üzerindeki eti seviyor diye cevap veriyorlar. Bu cevabı aldıktan sonra gidip bir koyunu alıp kesiyor, parçalıyor ve zehirlerin çeşitleri hakkında Yahudilerle meşveret ediyor. Herkesin kabul ettiği öldürücü dozu koyunun etinin her tarafına, ama özellikle Peygamber'in sevdiği kısma sürüyor. Peygamber (s.a.a) güneş battıktan sonra akşam namazını cemaatle kılıyor ve artık dönmek üzere iken o Yahudi kadının yolunun üzerinde oturup beklediğini görüyor. Burada oturmasının nedenini soruyor? Kadın, size bir hediye getirmişim diye cevap veriyor. Peygamber (s.a.a) hediyeyi kabul edip ashabıyla koyunu yemeye koyuluyorlar. Peygamber (s.a.a) az bir zaman sonra ashabına seslenerek ellerini koyundan çekmelerini, koyunun zehirli olduğunu söylüyor." Kitabın yazarı olayı naklettikten sonra Peygamber'in (s.a.a) şahadetine neden olan şeyin bu zehir olduğu neticesine varıyor.⁵

Bu konuda Şia ve Ehl-i Sünnet kitaplarında nakledilen rivayetlerin bütününden, Peygamber'in (s.a.a) şahadetine neden olan şeyin bu zehirlenme olayı olduğu iddia edilebilir ve bu görüşü güçlendirmek mümkündür. İttifaka yakın olan bu rivayetlerde, Peygamber'in (s.a.a) Hayber savaşında Yahudi bir kadın tarafından zehirlendiği beyan edilmiştir.

Elbette zayıf olan başka rivayetler de vardır; Peygamber'in (s.a.a) şahadetini başka bir şekilde olduğunu söylemektedirler. Ancak bu türden olan rivayetler muteber kitaplarda bulunmamaktadır. Bu nedenle bunlara istinat edilemez.

2- Ama bütün bunlara rağmen şu noktayı bilmek gerekir ki, Peygamber'in (s.a.a) şehadet konusu usul-i din veya dinin gerekliliğinden değildir. Dolayısıyla ona inanmak vacip değil ve onun inkârı da insanın küfrüne neden olmaz. Bu nedenle azda olsa bir kısım Müslümanlar Peygamber'in (s.a.a) şehit olduğunda şek etmiş ve vefatını tabii nedenlere

⁵ Muhammed b. Sad, *et-Tabakatu'l-Kubra*, Beyrut, Daru's-Sadr, c. 2, s. 201-202.

bağlamışlardır. Zatu'l-cenb (göğüs yanı) hastalığı veya şiddetli ateş ve baş ağrısı gibi hastalıkların tesiriyle vefat ettiğini söyleyenler de vardır.¹ Oysa Peygamber'in (s.a.a) kendisi bu tür hastalıklardan hiçbirine müptela olmayacağını buyurmuştu.²

Ama her halükarda ilahi ve yüce olan bu Peygamber, ister şehadet nimetine nail olmuş olsun, ister tabii ve doğal nedenlerden dolayı dünyadan göçmüş olsun bilmeliyiz ki onun makamı şehitlerin makamından çok çok üstündür. Zira Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'in Nisa Suresinin 69. ayetinde peygamberlerin makamının şehitlerin makamından daha üstün olduğunu beyan etmektedir:

“Kim Allah’a ve Peygamber’e itaat ederse, işte onlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle ve iyi kimselele birlikte dirler. Bunlar ne güzel arkadaştr.”

Ayrıca şehitler Allah’ın ve Resulü’nün yoluna tabi oldukları için canlarını feda etmişlerdir. Eğer Yüce Allah şehitlerin sonsuz sevap ve rahmete layık olmalarını, peygamberleri takip edip onlara tabi olmalarına bağlamışsa çok açıktır ki uğrunda canlarını vermiş olan peygamberlerin makamı onlarınkinden çok çok daha üstündür. Buna binaen Peygamber’imizin (s.a.a) çok çok daha yüce ve yüksek makamlara sahip olduğu kesindir.

Hz. Yusuf (a.s) Kıssası

Soru

Lütfen Hz. Yusuf (a.s) kıssasındaki önemli noktaları açıklayınız.

Kısa Cevap

Kur'an'daki en güzel kıssa olarak nitelendirilen Hz. Yusuf (a.s) kıssası ders, ibret ve şahsi, ahlakî, içtimai ve ailevî erdemleri içermektedir. Bu erdemlerden bazıları şunlardır:

¹ İbn Ebu'l-Hadid, *Şerh-i Nehcül-Belağa*, Kum, Kitaphane-i Ayetullah Maraşı, h.k. 1404, c. 10, s. 266.

² a.g.e, c. 13, s. 31; Kuleynî, Muhammed b. Yakup, *el-Kafi*, c. 8, s. 193, hadis no: 229.

1. İnsanları Allah'a doğru çağırma yolunda Peygamberlerin ifa ettikleri rolü ve çektikleri sıkıntıyı tanımak.

2. Hayattaki kötü zan ve kıskançlık tehlikesine dikkat çekmek.

3. İnsanın geleceğindeki yeni, aceleci ve tepkisel tutumların tehlikesi.

4. Aileyi dağılmaktan korumada ve çocuklara nasıl davranılması hususunda ailede babanın rolü.

5. Günahkâr olmayan masum birine günah yükleme tehlikesine dikkat etmek.

6. Olabildiğince cinayet işlemeyi azaltmak.

7. Dost ve arkadaşların komplolarından uzak durmak.

8. Allah'a ümit beslemek ve O'nun rahmetinden meysus olmamak.

9. Özel meseleleri gizli bir şekilde halletmek.

10. Yalan ağlamaya kanmamak.

11. Büyük zorluk ve meşakkatlerle karşılaşmada sabretmek ve tahammül göstermek.

12. İffet ve namus.

13. Kâfir olsa da size iyilik yapan birinin haysiyetini korumak.

14. Günaha düşme tehlikesi karşısında zindanı tercih etmek.

15. Uygun olmayan yerde ve sorunların bulunmasına rağmen kulları Allah'a doğru yöneltmek.

16. Asılsız iftira karşısında kendi haysiyetini korumak.

17. Günahsızlığı ispat etmek için çabalamak.

18. Halka hizmet etmenin ve onların maslahatlarının gerektirdiği yerde ilmi salahiyyet ve meslek uzmanlığını gösterip açıklamak.

19. Güçlü ve galip olduğunda bağışlamak.

20. Başkalarının daha önce bulaştığı fiilleri temizlemek için çalışmak.

21. Geçmiş günah ve hatayı hatırlatmamak ve eski kinleri anımsamamak.

22. Hepsinden daha önemlisi güçlüyken ve zayıfken Allah'ın lütuf ve nimetini unutmamak.

Ayrıntılı Cevap

Kur'an'daki en güzel kıssa olarak nitelendirilen Hz. Yusuf (a.s) kıssası¹ ders, ibret ve şahsi, ahlakî, içtimâî ve ailevî erdemleri içermektedir. Tüm ders ve ibretleri detaylıca açıklamak uzun bir beyanı gerektirdiğinden ve bu da bu yanıtta hedefimizle bağdaşmadığından ötürü, belirli noktalar çerçevesinde bazı hususlara işaret etmemiz gerekmektedir:

1. Peygamber ve Elçilerin Çektikleri Acı ve Zorluklar:

Yusuf Sûresi, peygamberlerin yaşamlarında tahammül ettikleri değişik acı ve zorluklara işaret etmektedir. Bu sûre Hz. Yusufun peygamber şahsiyetini oluşturan zorluklardan detaylıca söz etmektedir.²

2. Yaşamda Hatta Bir Aile İçindeki Yanlış Yorumlama ve Asılsız Kötü Zan:

Bu mesele Yusuf ve Bünyamin'in babaları yanındaki başarılarına dair Yusufun kardeşlerinin söyledikleri sözlerden açıkça belli olmaktadır:

“Yusuf ve kardeşi (Bünyamin) babamızın yanında bizden daha sevimlidir. Oysaki güçlü bir grubuz.”³

Bu, Yusufun (a.s) kardeşlerinin birçok hata ve günaha düşmesine neden olan ve onları büyük bir zillet, ziyan ve ümitsizliğe yönelten husustu.

3. Tepkisel ve Ham Reflekslerin Tehlikesi:

Akıllı bir insanın amel ve davranışlarını ölçülmüş ve ussal bir tahlil esasınca yapması ve aklı olmayan tahliller esasınca bir harekete girişmesi gerekir. Yusufun (a.s) kardeşleri hikmet ve akıl ile sorunu çözmek ve normal yollardan babalarına yaklaşmak yerine başka bir yola başvurdular. Sonunda ise bu yol onları rezalete, cismanî ve ruhî azaba ve de zillet ve alçalmaya yöneltti. Zira kıskançlık ve kin ateşi meseleyi tüm yönleriyle

¹ Yusuf, 3.

² Müderrisî, *Tefsir-i min Huda el-Kur'an*, c. 5, s. 155.

³ Yusuf, 8.

düşünmelerine ve Yakub'un Yusuf ve Bünyamin'e yönelik gösterdiği ilginin nedenlerini anlamalarına engel oldu. Zira herkesin bireysel menfaatleri kendisi ve aklı arasında bir engeldir.⁴

4. Babanın Aile Müessesesini Korumadaki Rolü:

Bu mesele, çocuklarının yanlışından sonra Hz. Yakub'un gösterdiği tutum ile aydınlanmaktadır. O, çocuklarının yalan söylediklerini bilmesine rağmen aile müessesesini korumak ve onun dağılıp çözülmemesi için çabalamış ve şu sözleri söylemekle yetinmiştir:

“Nefsanî hevesleriniz bu işi size güzel göstermiştir ve ben söyledikleriniz karşısında güzel bir sabır (değerbilmezlikten yoksun bir sabır) gösterecek ve Allah'tan yardım dileyeceğim.”⁵

Bu, bütün babaların öğrenmesi ve uygulaması gereken büyük bir derstir. Aynı şekilde Hz. Yakup (a.s) kıssası, onun evlatlarının istek ve taleplerinden haberdar olduğunu göstermektedir. Aile bireylerinin istek ve arzularından haberdar olmaları yönünde babaların ibret alması gereken bir başka derstir bu. Böylece onların yaptığı davranışlar karşısında hikmet ve düşünce ile tam bir hazırlık içinde olmaları gerekir. Nitekim Yakup da böyle yapmıştır. Zira nefsanî arzular her insanda mevcuttur ve şeytan bunu körüklemektedir.⁶

5. Çocuk ve Gençlere Ciddi Davranılmalıdır:

Yusuf (a.s) rüya öyküsünü babasına söylediğinde babası ona ciddi davrandı. Çocuk olması veya buna benzer gerekçeler ile rüyasını reddetmeksizin rüyasını tabir etti ve gelecekte Allah tarafından peygamberliğe seçileceksin ve bundan önce salihlere tamamladığı gibi düşmanlarına galip gelerek sana da Allah nimetini tamamlayacak ve kâmil kılacak⁷, diye onu yorumladı. Bu davranış babalar için bir ders olabilir.

⁴ Mekarim Şirazî, Nâsır, *Tefsir-i Numûne*, c. 9, s. 322.

⁵ Yusuf, 18.

⁶ Müderrisî, *Tefsir-i min Huda el-Kur'ân*, c. 5, s. 155.

⁷ a.g.e, s. 163, Yusuf, 6.

6. Günahsız Günahtan Yüklememek:

Bu kıssanın ibretlerinden biri de günahsız bir günah yüklemememizdir. Yusuf'un (a.s) kardeşleri kendisi hakkında müstahak olmadığı bir hataya mürtekip oldular. Bu, işlerde hikmetin kullanılmayışı, yersiz taassup ve de güç mantığının akla galebe etmesinden kaynaklanmaktaydı. “Yusuf'u öldürün veya onu bir yere atın ki babanız sadece size yönelsin. Ondan sonra (tövbe edip) salih kimseler olursunuz”¹ diye söylediler.

Burada önemli bir nokta vardır ve o da şudur: Hz. Yusuf'un kardeşlerinin sayısı çok ve yaşlarının büyük olmasına rağmen babalarını yeterli ve iyi bir şekilde tanımamaktaydılar. Onlar din ve dünyayı, hak ve batılı bir araya getirmek istediler. Sonuçta ise kıskançlık yaptılar ve taassupları onları günahsız kardeşlerini öldürmeye itti. Öte taraftan da gelecekte salih insanlara dönüşmeyi düşlediler.² Nitekim belirtilen âyetten istifade edildiği üzere kendilerini tövbe etmeyle ümitlendirmişlerdi. Burada Numûne Tefsiri yazarı “günah işlemeyen önce tevbeden söz etmek” başlığıyla şöyle demektedir: Suç işlemeyen önce tevbeden söz etmek, gerçekte vicdanı aldatmak ve günaha yol açmak içindir. Hiçbir şekilde de pişmanlık ve hayıflanmanın göstergesi değildir.³ Bu mesele özü itibariyle bizim için hem ders ve hem de ibrettir.

7. Cinayeti Edebildiğince Azaltmak:

Bu kıssadan aldığımız bir başka ders de insanın kötülük ve günaha doğru çekildiği ve de radikallerin baskısı ve asi bir topluluğun komposu altında kaldığı zaman olabildiğince günah ve suçu azaltması gereğidir. Bu mesele, bir ölçüye kadar Yusuf'u seven ve ona şefkat duyan kardeşinin “Yusuf'u öldürmeyin, onu bir kuyunun dibine bırakın ki geçen kervanlardan biri onu bulup alsın eğer yaparsanız böyle yapın”⁴ sözünden müşahade edilmektedir.

¹ Yusuf, 9.

² Müderrisi, *Tefsir-i min Huda el-Kur'an*, c. 5, s. 166; *Tefsir-i Numûne*, c. 9, s. 23.

³ Mekarim Şirazi, Nâsir, *Tefsir-i Numûne*, c. 9, s. 323.

⁴ Yusuf, 10.

8. Evlatların Hepsine Sevgi Beslemek ve Sevgi Göstermede Aşırılığa Kaçmamak:

Baba ve anne, bazı evlatlarına sevgi gösterirken diğer evlatlarını da gözetmelidir ve mevcut kıssadan bu dersi almak mümkündür. Her ne kadar Yakup bu hususta bir hata yapmamış olsa da ve Yusuf ve Bünyamin'e gösterdiği sevgi bir nedenden kaynaklanmışsa da bu macera insanın olağanüstü bir dikkat ve itina göstermesi gerektiğini yansıtmaktadır. Zira bazen bir evlada yönelik gösterilen sevgi, bir başka evladın kalbinde kendisini her işe yöneltebilecek, şahsiyetini dağılmış gösterecek ve kardeşinin şahsiyetini yok etmek için hiçbir sınır ve had tanımayacak bir kin yaratabilmektedir.⁵

9. Dost ve Yakınların Komplolarından Uzak Durmak:

İnsanın karşılaşabileceği en tehlikeli komplolar, dost kılığındaki düşman komplolarıdır. Yeminli düşmanlardan bu nahiyeden yediğimiz ağır ve sert darbeler az değildir. Bazen ekonomik yardımlar adıyla, bazen kültürel ilişkiler sıfatıyla, bazen insan hakları ve bazen de savunma anlaşmaları ismiyle bu gerçekleşmiştir.⁶

10. Allah'a ve Rahmetine Ümit Beslemek:

Bu mesele açık bir şekilde Yakub'un (a.s) sözünden anlaşılmaktadır. Şöyle demiştir:

“Ben söyledikleriniz karşısında güzel bir sabır (değerbilmezlikten yoksun bir sabır) gösterecek ve Allah'tan yardım dileyeceğim.”⁷

Aynı şekilde şöyle buyurmuştur:

“Ey oğullarım! Gidin Yusufu ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.”⁸

⁵ Mekarim Şirazî, Nâsır, *Tefsir-i Numûne*, c. 9, s. 328.

⁶ Mekarim Şirazî, Nâsır, *Tefsir-i Numûne*, c. 9, s. 333.

⁷ Yusuf, 18.

⁸ Yusuf, 87.

11. Özel Meselelerin Gizlice Halledilmesi:

Bu kıssadan aldığımız bir başka ders de özel meseleleri başkalarının gözünden uzak ve gizli bir şekilde halletmemizdir. Kur'an Yusuf'un (as) kardeşleri hakkında şöyle buyurmaktadır:

“Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler...”¹

12. Yalan Ağlamaya Kanmamak:

Yalan ağlamaya kanmamak ve duyguların tesiri altında kalmamak da bu kıssanın derslerindendir ve bu, Allah'ın sözünden anlaşılmaktadır:

“(Yusufun kardeşleri) gece ağlayarak babalarının yanına geldiler.”²

13. Güzel Sabır:

Zor hadiseler ve de bela ve musibetler karşısında güzel bir sabır göstermeliyiz. Nitekim Yakup şöyle buyurmuştur:

“Ben söyledikleriniz karşısında güzel bir sabır (değerbilmezlikten yoksun bir sabır) gösterecek ve Allah'tan yardım dileyeceğim”³

14. İffet ve Namus:

Bu ders, Hz. Yusuf (a.s) kıssasının en açık derslerindendir. Zira o Mısır hükümdarının eşi ve diğer kadınların tahrikleri karşısında durdu ve haram bir fiil işlemek ve de Mısır hükümdarının eşi ve diğer kadınların davetini kabul etme yerine zindan ve meşakkati tercih etti. Kur'an şöyle nakletmektedir:

“Yusuf, “Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni davet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum” dedi.”⁴

¹ Yusuf, 80.

² Yusuf, 16.

³ Yusuf, 18.

⁴ Yusuf, 33.

Bu yüzden âyet, kadınların Yusuf'un ayağını kaydırmak, ona diz çöktürmek ve onu nefsin tuzağına düşürmek için yaptıkları hile ve desiselerin düzeyini betimlemektedir. Aynı şekilde Yusuf'un (a.s) kendi sabit ve payidar yolu için gösterdiği direniş ve karşı duruş seviyesini de tasvir etmektedir.

15. Sana İyilik Eden Kimsenin Saygınlığını Korumak:

Yusuf (a.s) kıssasındaki ders ve ibretlerden biri de, “O (kocan) benim efendimdir, bana iyi baktı, (ona ihanet etmem mümkün olabilir mi)”⁵ âyet-i kerimesindeki “o” zamiri Mısır hükümdarına döndürülür ve doğru olanı da budur. (Nitekim Numûne Tefsiri yazarı⁶ ve diğer bazı müfessirler bu şıkkı tercih etmiştir.) Bu önemli ders başkalarına vefa göstermek, onlara güzel davranmak ve kâfir dahi olsalar mal, haysiyet ve kendileri için mühim olan şeyler hususunda onlara ihanet etmemizdir. İhanet etmemizi isteyen kimse aile bireylerinden biri olsa da bunu yapmamamız gerekir. Nitekim Mısır hükümdarının eşi böyle bir teklifte bulunmuştu.

16. Zindanı Günaha Bulaşmaya Tercih Etmek:

Yusuf (a.s) zindan ve meşakkate katlanmayı maneviyatının zedelenmesine ve günah tuzağına düşüp alçalmaya tercih etti.

“Yusuf, “Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni davet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum” dedi.”⁷

17. Allah Yolunda Kulları İrşat Etmek İçin Fırsatlardan Yararlanmak:

Her ne kadar Yusuf (a.s) birçok acı ve sorunla uğraşsa da asla zindanda bile tebliğden el çekmedi. O, zindan arkadaşlarına gerçek özgürlüğün tevhit ve bir olan Allah'a kul olma şemsiyesi altındaki özgürlük

⁵ Yusuf, 23.

⁶ Mekarim Şirazi, Nâsır, *Tefsir-i Numûne*, c. 9, s. 369 ve 380.

⁷ Yusuf, 33.

olduğunu öğretti. Yusuf (a.s) onları bir olan Allah'a yöneltti ve sahte ilahları reddetti.

“Ey zindan arkadaşlarım! Ayrı ayrı ilâhlar mı daha iyidir, yoksa mutlak hâkimiyet sahibi olan tek Allah mı?”¹

18. İftiralar Karşısında İnsanın Kendisini Savunması:

Yusuf (a.s), insanın gerçek dışı bir iftira ile karşılaştığında savunma hakkının olduğunu ve kendini savunması gerektiğini öğretmektedir. Nitekim Allah ondan şöyle nakletmektedir: “Yusuf, o beni kendine çağırdı, dedi.”²

19. Günahsız Olunduğunu İspat Etmek İçin Düşmandan İtiraf Almak ve Çabalamak:

Yusuf (a.s) kıssasından aldığımız derslerden biri de şudur: O, zindanda kalmayı tercih etmekle ve Mısır hükümdarının affını reddetmekle kalmayıp serbest bırakılmadan önce hükümdarın eşi ve diğer kadınlardan kendisinin günahsız ve masum olduğuna dair itiraf almak için ısrar etti. Kur'an şöyle buyuruyor:

“Kral, “Onu bana getirin” dedi. Elçi, Yusuf'a gelince (Yusuf) dedi ki: “Efendine dön de, ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor. Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir.”³

İsteği ulaştıktan ve herkes masum ve günahsız oluşunu itiraf ettikten sonra Kur'an şöyle devam etmektedir:

“Kral, kadınlara, “Yusuftan murat almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?” dedi. Kadınlara, “Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz” dediler. Aziz'in karısı ise, “Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murat almak istedim. Şüphesiz Yusuf doğru söyleyenlerdendir” dedi.”⁴

¹ Yusuf, 39.

² Yusuf, 26.

³ Yusuf, 50.

⁴ Yusuf, 51.

O zaman zindandan çıktı. Zira itham ve günah parmağı üzerindeki zindandan çıkması iyi değildi. O, herkesin kendisinin hakkaniyet, haysiyet, temizlik, takva, günahsızlık ve de masumiyetini itiraf etmesinden sonra serbest bırakılmayı istedi.

20. İlmî Salahiyet ve Meslek Uzmanlığını Tanıtmak ve Açıklamak:

Yusuf (a.s) kıssasından aldığımız derslerden biri de insanın halka hizmet ve yarar vermek için kendisini övebileceği, halka ilmî liyakat ve salahiyetini ve de meslek uzmanlığını tanıtılabileceğidir.

“Yusuf, “Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim” dedi.”⁵⁶

21. Güçlü ve Galip Olduğunda Bağışlamak:

Bu ders Yusuf'un (a.s) kardeşlerine karşı davranışından elde edilmektedir. Her şey açıklığa kavuştuğu, perde arkasında ve inkâr etmek için bir şey kalmadığı zaman Yusuf (a.s) kardeşlerine hitap ederek şöyle dedi:

“Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir.”⁷

Yani bugün hiçbir ceza, sitem ve intikam yoktur, ben sizin kusurunuzla bakmıyorum ve pek yakında Allah sizi bağışlayacaktır.

22. İnsanları Suçsuz Kılmak, Geçmiş Günah ve Hatayı Hatırlatmamak ve Eski Kinleri Anımsamamak:

Yusuf (a.s) kıssasındaki mevcut büyük derslerden biri de onun karanlık geçmişi diriltmemesi ve de kardeşlerinin kötü davranışları ve onlar yüzünden çektiği acı ve meşakkatleri unutmaya çalışmasıdır. O, bunun tersine kardeşlerini görmekten mutlu olmakta, bu günahı şeytanın boynuna atmakta ve şeytanı kınamaktaydı:

⁵ Yusuf, 55.

⁶ Mekarim Şirazi, Nâsir, *Tefsir-i Numûne*, c. 10, s. 12.

⁷ Yusuf, 92.

“Bugün size knama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir.”¹

Bir başka yerde ise şöyle buyuruyordu:

“Rabbim beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek bana çok iyilikte bulundu. Şüphesiz Rabbim, dilediği şeyde nice incelikler sergileyendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”²

23. Güçlüyken ve Zayıfken Allah’ın Lütuf ve Nimetini Unutmamak:

Bu ders açık olarak Yusuf kıssasında mevcuttur. O, ister karanlık kuyuda ve ister Mısır hükümdarının sarayında veya devlet ve bakanlık makamında olsun, hiçbir durumda Allah’ın lütuf ve nimetini unutmadı. Yüce Allah onun dilinden şöyle buyuruyor:

“Rabbim, dilediği şeyde nice incelikler sergileyendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”³

Bunlar, kısa olarak açıklayıp detaylarına girmedığımız takdim edilen bazı güzel yönlerdir.

Hz. Zehra’nın (s.a) Şahsiyeti

Soru

Dünyanın en üstün kadını Hz. Zehra’nın (a.s) şahsiyet ve üstünlük yönlerini beyan eder misiniz?

Kısa Cevap

Sadece irdeleme ve derin düşünme aracılığıyla engin boyutlarına ulaşmanın mümkün olduğu Hz. Zehra’nın (a.s) yüce şahsiyetinin yönleri çok geniş ve engindir. O yüce şahsiyetin manevî ve ilahî, ilim ve marifet, siyasal ve toplumsal mücadele yönleri hakkında okumak ve araştırmak bize

¹ a.g.e.

² Yusuf, 100.

³ a.g.e.

hedefimize ulaşmada yardımcı olacaktır. Kadınların efendisinin muhtelif Şia ve Sünnî kitaplarının tanıklığıyla belirgin bazı ahlakî ve insanî özellikleri şunlardır:

1- En yüksek imkânlardan yararlanabilme durumunda az bir servet ve naçiz imkânlar ile kanaat etmek ve yetinmek.

2- Temayül ve ihtiyacı olduğu eşyalarda birçok defa infak ve fedakârlıkta bulunmak.

3- Yüce Allah'ın huzurunda içtenlikle çok ibadet ve münacatta bulunmak.

4- Hayâ ve iffetin sembolü olmak.

5- İslâmî örtünme ve hicabın mükemmel örneği olmak.

6- Bir kısmı, değerli "Fâtıma'nın Mushafı" kitabının içeriğini bilmek olan dünya kadınları hanımefendisinin engin ilim ve marifeti.

7- Hz. Ali'nin (a.s) velayet makamını korumak için –Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra- onun siyasal ve toplumsal mücadelesi.

Ayrıntılı Cevap

Fâtıma Zehra'nın (a.s) varlıksal şahsiyeti ve manevî makamı hakkında birçok kitap yazılmış ve çok sözler söylenmiştir. Ama bunun bin katı bile insanlığın zihin ve düşüncesinden akıp söz ve yazı suretine bürünse, o yüce şahsiyetin engin okyanus mesabesindeki erdemlerinin ancak bir damlası olabilir.⁴ Biz bu söyleşide bu mecaldeki güçsüzlüğümüzü itiraf ederek, sadece o engin denizin bir damlasını ele alacağız; çünkü şöyle söylemişlerdir:

Mümkün olmasa bile deniz suyunu içmek
Susuzluk miktarınca onu yudumlamak gerek.

Hz. Zehra'nın (a.s) marifet semasında, insanlığın en üstün düşünceleri mütehayyir ve en mahir akıllar şaşkıncırlar. Onun marifet denizinin sahiline ulaşmak için Masumların (a.s) hadislerine başvurmak gerekir. Pak İmamlardan (a.s) gelen sayılı ve muteber rivayetlere göre, Fâtıma Zehra'nın (a.s) mukaddes varlığı Leyletü'l-Kadr'in (Kadir Gecesi) hakikati

⁴ Misbah Yezdi, Muhammed Taki, *Cami ez Zülâl-i Kevser*, s. 21.

olarak tefsir edilmiştir. Çünkü Leyletü'l-Kadr suskun Kur'an'ın nüzul zarfı ve Fatuma (a.s) ise on bir konuşan Kur'an ve tekâmül etmiş ve mükemmelleşmiş insanın, yani pak İmamların (a.s) nüzul zarfıdır.¹

Hız. Sıddıka Kübra'nın (a.s) makamı o kadar yüksektir ki onun rıza ve öfkesi yüce Hız. Muhammed'in (s.a.a) rıza ve öfkesinin ölçüsü karar kılınmıştır. Nitekim bir hadiste Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

“Fâtuma (a.s) benim tenimin parçasıdır. Onu mutlu eden beni mutlu etmiş ve beni mutlu eden de Allah'ı mutlu etmiştir. Hakeza ona eziyet eden bana eziyet etmiş ve bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiştir.”

Aynı şekilde Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

“Fâtuma (a.s) benim yanımda insanlar arasındaki en değerli kimsedir.”²

Yüce İslâm Peygamberi (s.a.a) bir başka hadiste ise şöyle buyurmuştur:

“Meryem kendi zamanındaki kadınların hanımefendisiydi ama kızım Fâtuma (a.s) baştan sona dek tüm dünya kadınlarının hanımefendisidir.”³

Diğer bir hadiste de şöyle buyurmuştur:

“Yanıma bir melek geldi ve bana Fâtuma (a.s) tüm cennet kadınlarının hanımefendisi ve tüm hanımların öncüsüdür, diye müjde verdi.”⁴

Böylece Fâtuma'nın (a.s) Meryem ve Asiye gibi diğer salih kadınlardan daha faziletli ve üstün oluşu ispatlanmaktadır. Evet, Zehra Merziye'nin (a.s) makam ve derecesi Asiye ve Meryem'den üstün olmakla kalmayıp, Hız. Fâtuma'ya hamile kaldığı zaman onların Hız. Hatice Kübra'ya (a.s) hizmet etmeyi başarmaları kendilerinin övünç kaynağıdır.⁵

Hız. Zehra'nın (a.s) üstünlük yönleri bağlamında en yüksek imkânlardan yararlanabilme durumunda az bir servet ve naçiz imkânlar ile kanaat etme ve yetinme hususuna işaret edilebilir. Çünkü o, Hız. Muhammed'in (s.a.a) kızıydı ve Hız. Peygamber (s.a.a) “Fedek” gibi geliri iyi olan değerli bir

¹ a.g.e, s. 17.

² Şeyh Tusi, *Emali*, c. 1, s. 24.

³ *Biharu'l-Envar*, c. 43, s. 24, 20. Rivayet.

⁴ *Emali*, c. 1, s. 457; *Delailu'l-İmame*, s. 8; *Gayetu'l-Meram*, s. 177; *Biharu'l-Envar*, c. 43, s. 2.

⁵ A.g.e.

arsayı kendisine bağışlamıştı.⁶ Aynı şekilde kocası Hz. Ali'nin (a.s) iş ve çalışma yerinden elde ettiği önemli bir geliri vardı ve Hz. Ali (a.s) kendi, eşi ve çocukları için müreffeh bir yaşam hazırlayabiliirdi. Ama onlar tüm gelirlerini ihtiyaç sahiplerine harcıyor ve çok zor ve meşakkatli bir yaşam ile yetiniyorlardı. Onun şahsiyetinin diğer bir yönü, infak ve fedakârlık yönüdür. Gelinlik elbisesini özellikle de düğün gecesinde bağışlaması oldukça meşhurdur. İhtiyaç duyduğu halde yemeğini ardı ardınca üç gece boyunca mahrum, yetim ve esire bağışlaması, Kur'ân-ı Kerim'in Dehr (İnsan) Sûresinde yer almıştır.

Hz. Zehra'nın (a.s) diğer bir üstünlük yönü, onun ibadetleridir. Fâtüma'nın ibadetleri, nicelik açısından onun hayatının her anında görünecek ve duyumsanacak kadar çoktu. Onun davranışları, konuşmaları, bakışı, çalışması ve gece ile gündüzün her anında nefes alması ibadetti.⁷ O, her gece çocukları yatırdıktan ve eve ait diğer işlerden ayrıldıktan sonra seccade üzerinde mübarek ayakları şişene kadar namaz kılardı.⁸ Onun ibadetleri, Allah'a yakın meleklerin parıldayan nurundan hayret etmesine ve lezzet almasına neden olacak kadar eşsizdi. Öyleki Allah'a yakın yetmiş bin meleğin hepsi kendisine selam gönderir ve esenlik dileğinde bulunurdu.⁹

Sahife-i Fâtüma, Şia'nın iftiharlarından biridir. Şia, bu değerli kitabın Yüce Allah tarafından Zehra Merziye'ye ilham edildiğine inanmaktadır.¹⁰

Hz. Zehra'nın (a.s) *iffet, hayâ ve hicabı*: Hicap ve iffeti hakkında hayatımızda eş ve çocuklarımızın öncelikli ödevi olması gereken Fâtüma Zehra'nın (a.s) davranış ve sözlerinden çok güzel ve görünmeye değer hususlar aktarılmıştır. Bir gün Peygameber-i Ekrem (s.a.a) mescitte hazır

⁶ *el-Kâfi*, c. 1, s. 537, "Babu'l-Elfeyî ve Tefsiru'l-Hums ve Hududihi ve ma Yecibu Fihi."

⁷ *İhkaku'l-Hak*, c. 4, s. 481.

⁸ *Biharu'l-Envar*, c. 42, s. 117.

⁹ a.g.e, c. 43, s. 12, 6. Rivayet.

¹⁰ İmam Humeyni'nin ilahî siyasi vasiyetnamesinden, *Sahife-i Nur*, c. 31, s. 171. Biz iftihar ediyoruz ki "Yükselen Kur'an" olarak adlandırılan hayat bahşedici dualar masum imamlarımızdandır. Biz, imamların "Şabaniye Münacaatı", Hüseyin b. Ali'nin (a.s) "Arefe Duası", Muhammed ailesinin Zebur'u "Sahife-i Saccadiye" ve yüce Allah tarafından Zehra Merziye'ye ilham edilen "Fâtüma Mushafı"nın bizden olmasından kıvanç duyuyoruz.

olan Müslüman topluluğuna şu soruyu yöneltti: “Hanımların yaşamı için hangi tarz ve yöntem daha iyidir?” Hz. Zehra (a.s), bu soruya cevap vermekte kendini yetersiz gören ve bu nedenle kendisinin evine gelen Selman vasıtasıyla şöyle yanıt verdi:

“Kadınlar için iyi olan namahrem erkekleri görmemeleri ve namahrem erkeklerin de onları görmemeleridir.”¹

Son olarak Fâtıma Zehra'ya (a.s) uyulması gereken zorunlu alanlardan birine işaret etmeliyiz. Bu, imamet ve velayetin kutsiyetini savunma alanıdır. Çünkü o, Allah Resulü'nün (s.a.a) hicranından sonraki hayatının kısa döneminde velayetin kutsiyetini muhafaza etmenin en güzel örneğini tablolastırmıştır.² Fâtıma (a.s) kendi zamanındaki insanları iyi tanıyordu ve sözlerinden onların ibret almayacaklarını ve kendisiyle birlikte kıyam etme cesareti taşımadıklarını iyi biliyordu ama gelecektekiler için dalaleti rüsva etmek, hakikati açıklamak ve hücceti tamamlamak istiyordu. Nitekim şöyle buyurmuştur:

“Ama biliyorum zelil ve acizliğin pençesinde çaresiz olduğunuzu. Yardım etmemek varlığını kuşatmış ve vefasızlık bulutu kalbinizi sarmıştır. Ne yapayım ki gönlüm kan ağlamakta ve şikâyet dilini kontrol etmek ise taktin dışında.”³

Fâtıma (a.s) kültür saldırganları karşısında susmanın kabul edilir olmadığını tarih boyunca tüm Müslümanlara kavratmak için, haması kültürel kıyamında bir an olsun hidayet edici açıklama ve aydınlatmalarından el çekmedi. Hz. Zehra (a.s) bid'at ve İslâm'ın tahrifi karşısında sakin oturmayıp ayağa kalktı, hiddetlenip celalleşti ve ifşa edip aydınlattı. Çünkü o ilahî ilham ve Cebrail'in sözleri vasıtasıyla gelecekte haberdardı ve bu aydınlatmaların layık gönüllerde yer edineceğini ve imamet-i işlevselliği ve yaratılış hedefinin gerçekleşmesinde eşsiz bir rol alacağını biliyordu.⁴

¹ Vesailü's-Şia, c. 14, s. 43 ve 172; Biharü'l-Envar, c. 43, s. 54.

² Cami Ez Zülal-i Kevser, s. 145.

³ Keşfu'l-Gumme, c. 1, s. 491; el-İhticac, s. 112; Delailu'l-İmame, s. 37.

⁴ Cami Ez Zülal-i Kevser, s. 149.

Hz. Zeynep (s.a)

Soru

Peygamber Efendimizin (s.a.a) hep Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile ilgili anları, onlara duyduğu sevgisi, muhabbeti, yataarken, otururken, namaz kılarken, camideyken vb. anlatılır. Ancak Hz. Zeyneb ile ilgili buna benzer bir hadis duymadım. Onu okşaması, sevmesi, vb gibi olaylar anlatılmamaktadır. Hz. Zeynep (s.a) Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra mı dünyaya gelmiştir? Neden onunla ilgili böyle anılar anlatılmamaktadır?

Kısa Cevap

Hz. Zeynep (s.a), hicretin beşinci veya altıncı yılında, Medine-i Münevvere'de dünyaya gelmiştir. Peygamber Efendimizin (s.a.a) Hz. Zeynep (s.a) hakkında buyurduğu güvenilir bir rivayet elimizde bulunmasa da Hz. Fatıma (s.a) hakkında buyurduğu birçok güvenilir rivayet vardır ve bu rivayetler Hz. Zeyneb'i (s.a) de kapsamaktadır. Hz. Zeynep (s.a) iman, takva, sabır, zulümle mücadele, kıyam, İslâm dinini, imameti ve velayeti savunma, fedakârlık, fesahat ve belagat derslerini değerli anne ve babasından almıştır. Hz. Zeyneb'in (s.a) yüce şahsiyetini bilmek için tarihi Kerbela olayındaki yani Âşura vakiasındaki etkili rolüne ve bu vakıadan sonra meydana gelen Ehl-i Bey'tin esir düşme olayına ve dönemin zalimlerine karşı olan tavrına bakmak gerekir. Tarih bize bunlardan bazı kesitleri aktarmış bulunmaktadır.

Ayrıntılı Cevap

Hz. Zeynep (s.a) hicretin beşinci veya altıncı yılında, Medine-i Münevvere'de dünyaya gelmiştir. O yüce hanıma isim koymayı Peygamber Efendimize (s.a.a) bırakmışlar ve Resulullah (s.a.a) de ilahî emir üzere ona Zeynep ismini koymuştur. Zeynep kelimesi, güzel görünüşlü ağaç veya “zeyn” ve “eb” olmak üzere iki kelimeden oluşan babasının ziyneti anlamına gelmektedir.

Bu yüce hanım, insanlık örneği olan iki yüce şahsiyetin ilim deryasından faydalanmış ve acı ve çileler içinde sağlam, dayanıklı ve yıkılmaz bir şahsiyete ulaşmıştır.

Peygamber Efendimizin (s.a.a) Hz. Zeynep (s.a) hakkında buyurduğu güvenilir bir rivayet elimizde bulunmasa da Hz. Fatıma (s.a) hakkında buyurduğu birçok güvenilir rivayet vardır ve bu rivayetler Hz. Zeyneb'i (s.a) de kapsamaktadır.

Bir rivayette birisi İmam Cafer Sâdık'a (a.s.) Peygamber Efendimizin (s.a.a) "Fatıma pakdır ve Yüce Allah, onun soyunu da cehennem ateşine haram kılmıştır." diye buyurup buyurmadığını sorduğunda o hazret şöyle buyurmuştur: "Evet Peygamber'in (s.a.a) maksadı, Hasan, Hüseyin, Zeynep ve Ümmü Gülsüm'dür."¹

Aynı şekilde İmam Seccad (a.s.) da Hz. Zeyneb'e (s.a) hitaben şöyle buyurmuştur: "Siz elhamdülillah ilim öğrenimi görmeden âlim ve anlatılmadan anlayansınız."²

Peygamber Efendimizin (s.a.a), İmam Hasan ve İmam Hüseyin'in (a.s.) faziletleri hakkında buyurduğu rivayetlerin çok olması ve Hz. Ali'nin (a.s.) diğer evlatları hakkında bu türden hadislerin olmamasının sebebinin, bu iki yüce şahsiyetin imamet makamına sahip olmalarından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Ama şu noktayı vurgulamak gerekir ki Hz. Zeynep (s.a), iman, takva, sabır, zulümle mücadele, kıyam, İslâm dinini, imameti ve velayeti savunma, fedakârlık, fesahat ve belagat derslerini değerli anne ve babasından almıştır. Burada o yüce kahraman hanımın bazı özelliklerine değineceğiz:

1. Hz. Zeynep'in (s.a) Güçlü İmanı:

Hz. Zeyneb'in (s.a) en önemli özelliklerinden biri, Allah'a olan iman ve muhabbetidir. Onun, Allah'a olan iman derecesini anlamak için, Allah'ın rızası için katlandığı bütün musibetlerin, sadece O'ndan olduğu için güzel gördüğünü söylemesi yeterlidir. Küfe şehrinde İbn Ziyad ona "Allah'ın kardeşine yaptığını nasıl görüyorsun" diye sorduğunda şöyle cevap vermiştir: "Güzellikten başka bir şey görmedim."³ İmam Hüseyin'in (a.s) kıyam ve hareketi, hak yolundaydı ve bu yüzden kardeşinin kılıçlarla par-

¹ Allâme Meclisi, *Biharu'l-Envar*, c. 43, s. 231, el-Vefa Kurumu, Beyrut, hicri 1404.

² *Biharu'l-Envar*, c. 45, s. 164.

³ *Biharu'l-Envar*, c. 45, s. 116.

çalanmış bedenini Kerbela'da gördüğü zaman huşulu bir şekilde Allah'a şöyle demiştir: "Allah'ım bizim bu kurbanımızı kabul eyle."⁴

Hız. Zeyneb'in (s.a) ibadeti öylesine bir noktadadır ki, İmam Hüseyin (a.s.) onunla vedalaşırken O'na şöyle buyurur:

"Kardeşim, gece namazlarında beni hatırla!"⁵

yine İmam Seccad'dan (a.s.) şöyle nakledilmiştir:

"Halam Zeynep, Kufe'den Şam'a olan esaret yolculuğunda, hem farz ve hem nafilelerini yerine getirmiş, onlardan gafıl olmamıştır. Sadece konakladıkları yerlerden birisinde, aşırı halsizlik ve açlık yüzünden, namazını oturarak kılmıştır ve daha sonra üç gün boyunca yemek yemediği anlaşılmıştır. Zira her esire günde bir parça ekmek veriliyordu ancak halam kendi payını çoğu zaman çocuklara veriyordu."⁶

2. Hz. Zeyneb'in (s.a) İlmî:

Hız. Zeyneb-i Kübra (s.a) ilim ve fazilet hanımıdır. O ilmini, vahye bağlı olan değerli dedesi, babası, annesi ve kardeşlerinden almıştır. Hız. Zeyneb'in (s.a), kadınlara tefsir dersi verdiğini yazmışlardır.⁷ Yine İbn Abbas ondan şöyle söz etmektedir: "Biz Haşim oğullarının bilgisi (akıl ve bilgi madeni) Hız. Zeynep (s.a)..."⁸ Hız. Zeyneb'in Benî Haşim kabilesinde "akile" yani bilge olarak tanınması, onun ilmini açıklamaya yetmektedir.

Hız. Zeyneb'in (s.a) Kerbela, Kûfe ve Şam seferleri boyunca söylediği sözler ve dönemin zalimleri, tağutlarına ve genel halka karşı yaptığı konuşmalar ve verdiği hutbeler, bu azametli hanımın ilim ve kemalinin, eğitim ve öğretim yoluyla olmadığını, tam aksine ilahî bir hibe ve olağanüstü bir durum olduğunu açıkça göstermektedir. Bu konunun şahidi, Hız. Zeyneb'in (s.a) Kûfe'deki hutbesinden sonra İmam Seccad'ın (a.s.) ona buyurduğu sözlerdir:

⁴ Allâme Seyyid Abdurrezzak Mukarrem, *Maktele'l-Hüseyin*, s. 379.

⁵ *Zeyneb-i Kübra*, s. 62-63.

⁶ *Reyhini's-Şerie*, c. 3, s. 62.

⁷ Bkz. *Didar-ı Aşina* dergisi, sayı: 25, Seyyid Sadık Seyitnejat.

⁸ *Sefinetu'l-Bihar*, c. 1, s. 558.

“Halacığım, sakın ol ve sükût etmeyi tercih et. Siz elhamdülillah ilim öğrenimi görmeden âlim ve anlatılmadan anlayansınız.”¹

3. Benî Haşim'in Akilesinin (Bilgesinin) Fedakârlığı:

Hız. Zeyneb'in (s.a) şahsiyetini tanıyabilmenin en iyi yolu, onun tarihi Kerbela yolculuğunu, Âşura hadisesindeki etkili rolünü, o yüce hanımın özgürlüğe anlam veren esaretini ve zamanın zalimlerine olan tavırını incelemektir.

Hız. Zeynep (s.a), dinsizlere karşı Allah'ın dinini savunmanın zaruretini, bu yolda mal, mülk, eş, yaşantı ve çocuklarından geçmesi gerektiğini, hatta yeri geldiğinde canından bile geçmesi gerektiğini hissettiği zaman, tam bir fedakârlık ve cesaretle, evinden, eşinden ve bütün hayatından el çekerek, Kerbela sahnesinde hazır bulunmuştur. Kendi çocuklarını da kurban etmek için, Kerbela kurbanlığına getirmiş ve onları hiç çekinmeden Allah yolunda mücadele için meydana göndermiş ve şahadetlerini müşahede etmiştir. Kerbela kıyamı boyunca her yerde, bu kıyamın yüce lideri, kardeşi Hız. Hüseyin (a.s.) yardımcısı olmuştur. Âşura günü Allah'ın hücceti şehit edildiğinde, ortada kalan Ehl-i Beyt ailesini esaret döneminde koruyup savunmak gibi ağır bir sorumluluk, bu yüce hanımın omuzlarına binmiş ve o da çelik bir dağ gibi sapıtmış düşmanlar karşısına dikilerek bu görevi büyük bir kahramanlıkla yerine getirmiştir.² Bu dönemde Hız. Zeyneb'in kendisinden gösterdiği şecaat olmasaydı ve Kerbela mesajını esir olarak götürüldüğü her yerde güçlü bir sesle insanlara aktarmasaydı elbette Kerbela'da Ehl-i Beyt tarafından dinî savunmak için yapılan eşsiz kıyam gereken sonucu vermez ve halkın uyanmasına vesile olmazdı.

Hız. Zeyneb'in (s.a) bu önemli rolünün anıları, bugün, aradan asırlar geçmesine rağmen, yine eşsiz bir örnek olarak yaşatılmalıdır. Bu yüzden İslâm camiasında fedakârlık hissini canlı tutmak için bu yüce hanımın doğum ve vefat gününü anmak gerekir.

¹ Biharu'l-Envar, c. 45, s. 164.

² Bkz. Didar-ı Aşina, sayı: 117, Leyla Zulfekari.

Hz. Zeyneb'in (s.a) Kabri

Soru

Hz. Zeyneb'in (s.a) pak kabrinin Suriye'de değil, Mısır'da olduğu söylenmektedir. O halde Hz Zeyneb'in (s.a) Suriye'deki haremi nedir?

Kısa Cevap

Hz Zeyneb'in (s.a) pak kabrinin mekânı hakkında üç ihtimal mevcuttur: Medine, Şam ve Kahire. Bu üç ihtimalden her birinin taraftarları mevcuttur ve onlar kendi görüşlerini ispatlamak için bir takım deliller getirmişlerdir. Kesin bir şekilde Hz. Zeyneb'in (s.a) kabrinin nerede olduğu belli olmasa bile, bu büyük şahsiyete isnat edilen ziyaret ve mekânların zikir, Allah'a yönelme, insan yetiştirme ve şehitlerin Ehl-i Beyt ile bağlılık kurduğu yerler olduğu söylenebilir. Ehl-i Beyt'in defnedildiği yer neresi olursa olsun onların anı ve hatıraları diridir ve onlar kendilerine aşk duyan halkın kalbinde yer alır.

Ayrıntılı Cevap

Hz. Zeyneb'in (s.a) temiz kabrinin nerede olduğu hususunda üç ihtimal mevcuttur: Medine, Şam ve Kahire. Siyer yazarlarının geneli bu büyük hanımın kabrinin Kahire ve Şam olduğunu belirtmişlerdir. Yahya b. Hasan Hüseyinî *Zeyneplerin Haberleri* kitabında ve bir gurup siyer yazarı şöyle demiştir: Hz. Zeynep (s.a) Mısır'da vefat etti.³ *Zeynep (s.a)* kitabında Hasaneyn Sabikî ile bazı başka yazarlar, Hz. Zeyneb'in (s.a) kabrinin Şam'da olduğunu yazmışlardır.⁴

Dr. Şehidî gibi bazı yazarlar, *Hz Fatımatü'z-Zehra'nın (s.a) Hayatı* kitabında bu büyük İslâm kadınının mezarının Medine, Şam ve Mısır şehirlerinden birinde olduğunu kuşkuyla dile getirmişlerdir.⁵

Hz. Zeyneb'in (s.a) kabrinin Mısır'da olduğunu söyleyenler şu bilgiyi aktarmışlardır: Kerbela hadisesinden geriye kalan kervan Şam'dan Medine'ye dönerken Medine'nin genel atmosferi bozuldu. Medine valisi

³ Abidilî, Nisabe, *Ahbar-u Zeynebat*, s. 115-122.

⁴ Sabıgî, Şeyh Muhammed Hasaneyn, *Markad-ı Agiye-i Zeynep (s.a)*, Şeyh Muhammed Hasaneyn, s. 45.

⁵ Şehidî, Seyyid Cafer, *Zendeganiyi Hz. Fatımatü'z-Zehra (s.a)*, s. 161 ve 162.

Yezid'e bir mektup yolladı. Medine'de meydana gelen durumu ve Hz. Zeyneb'in (s.a) halkın uyanması ve direnmesindeki rolünü Yezid'e açıkladı. Yezit cevap olarak Hz. Zeyneb'i (s.a) Medine'den çıkarmasını söyledi. Medine valisi Hz. Zeyneb'in (s.a) Medine'den çıkarılması hususunda kararlıydı. Neticede Hz. Zeynep (s.a) Medine'den Mısır'a hicret etti ve Mısır valisi ile Mısır halkından büyük bir gurup tarafından karşılandı. Hz. Zeynep (s.a) yaklaşık bir yıl geçtikten sonra hicri 63. yılının 15 Recebinde akşam vakti vefat etti.¹

Hz. Zeyneb'in (s.a) kabrinin Şam'da olduğunu söyleyenler ise Medine valisinin Hz. Zeyneb'i (s.a) Medine'den çıkarmaya ve onu sürgüne göndermeye teşebbüs ettiğini, neticede Hz. Zeyneb'in (s.a) Şam'a gittiğini naklederek başka bir hususu aktarmışlardır. Yezit taraftarlarınca hicri 62. yılda Medine'de Hürre hadisesi gerçekleşince ve Medine halkı yağmalanıp öldürölünce, Abdullah b. Cafer eşi Hz. Zeyneb'in (s.a) rahatsızlığının yeniden başlamaması, gam ve hüznünün bir miktar azalması için ve Medine'de yaygınlaşmış veba hastalığından güvende olmak için Hz. Zeynep (s.a) ile Şam'da bulunan bir bölgeye gittiler ve oraya yerleştiler. Hz. Zeynep (s.a) hastalanıncaya ve o diyarda dünyada göçünceye kadar orada kaldılar. Zeyneb-i Kübra'dan (s.a) sonra Hz. Ali'nin (a.s) Hz Fatıma'dan (s.a) olmayan ve adı Zeyneb-i Suğra olan Ümmü Gülsüm adındaki kızı Zeyneb-i Kübra olarak meşhur oldu ve Mısır'a gitti.²

Eğer kesin bir şekilde Hz. Zeyneb'in (s.a) kabrinin nerede olduğu belli olmasa bile, bu büyük şahsiyete isnat edilen ziyaret ve mekânların tümü "Allah'ın, yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde"³ âyet-i kerimesinin örneklerindendirler.

Bu ev ve ziyaretler ona isnat edilme merhalesinde kalsa bile, Allah'ı zikretme ve ona yönelme, insan yetiştirme ve şehitlerin Ehl-i Beyt ile birlikte olduğu mekânlardır. Ehl-i Beyt'in defnedildiği mekânlar nerede olursa olsun, onların anı ve hatıraları diridir ve onlar kendilerine aşk duyan insanların kalbinde yer almaktadırlar.

¹ Abidilî, Nisabe, *Ahbar'u Zeynebat*, s. 115-122.

² Seyh Cafer Nakdî, *Zeyneb-i Kübra*, c. 2, s. 183-184.

³ Nur, 36.

İbn Meysem Bahranî

Soru

İbn Meysem Bahranî'nin kişiliği ve yaşamı hakkında bilgi verebilir misiniz?

Kısa Cevap

H.k. 697-699'da vefat eden ve İbn Meysem diye meşhur olan Kemaleddin Meysem bin Ali bin Meysem Bahranî, 7. yüzyılın başlarında Bahreyn'de dünyaya gelmiştir. İlim ve fakihliğin beşiğinde, köklü ve meşhur bir ailede yetişmiştir.

İlim tahsiline kendi ülkesinde başladı. Sonra daha yüksek tahsil için Bağdat'a gitti. İbn Meysem orada Ebu's-Saadat Es'ad b. Abdulkahir b. Es'ad İsfahanî, Ali b. Süleyman Bahranî ve daha başka âlimlerden ders almıştır. Sonra ülkesi Bahreyn'e geri döndü ve ilim hayatının bir kısmını inzivaya çekilerek geçirdi. Ama Irak âlimleri, onun Irak'a dönmesi ve ilim öğrenmek isteyenlerin ondan faydalanması için ısrar edince tekrar Irak'a döndü ve ilim havzalarına ışık saçmaya başladı. Bu dönem (Irak'ta olduğu dönem) İbn Meysem'in yaşamının en önemli dönemi olup en değerli ilmi eserlerini bu dönemde yazmıştır.

O, ömrünün sonuna doğru yeniden Bahreyn'e döndü ve h.k. 697-699 yılları arasında vefat etti. Orada da toprağa verildi.

Ayrıntılı Cevap

İbn Meysem, uzlete çekilen ve dünya şöhretinden uzak durarak manevî ve ilmi makamlar kazanma peşinde olan âlimler sınıfındadır. O, kitap yazmakla, teşeyyü ve Ehl-i Beyt'in (a.s) öğretilerinin temellerini sağlamlaştırmak için seçkin öğrenciler yetiştirmekle meşguldü.⁴

Kemaleddin Meysem b. Ali b. Meysem Bahranî, takvalı, dünya malından yoksun ama ilim, ahlâk, maneviyat ve irfan bakımından zengin bir âlimdi. Bu yöntem (inzivaya çekilme) genelde birçok âlimin yaptığı iş olmasa da ve Irak âlimleri onu bu konuda eleştirmiş olsalar da, o bu şekilde ilim ve maneviyatını çoğaltıyor, manevî mertebeleri katediyordu.

⁴ Bkz. Bir grup araştırmacı, *Name-i Danişveran*, c. 3, s. 284, Daru'l-Fikr, Kum.

İlahi inayetler ve seyr-u sülukun yardımıyla başta Şerh-i Nehcû'l-Belağa, Kavaidu'l-Meram, en-Necat olmak üzere birçok kıymetli eser yazmış ve Şia âlemine bu ilmî ve manevî sermayeleri bırakmıştır.

İbn Meysem'in kişiliğini çeşitli yönlerden ele almak mümkündür. Müslüman düşünür ve yazarların çoğu onun fıkıh, kelam, felsefe, hadis ve edebiyat gibi İslami ilimlerin çeşitli alanlarında uzman ve kendine özgü bir üslubunun olduğuna itiraf etmişlerdir. İbn Meysem ilim, ahlâk ve irfanda yazdığı eserlerle İslâm dünyasında özellikle Irak ve Bahreyn'de önemli etkiler bırakmıştır.

Nhecû'l-Belağa'ya yazdığı tefsir, onun derin müfessirliğine en büyük delildir. İtikadî, irfanî, ilmî ve tarihî bir tefsir olan bu tefsir kendi alanında eşsiz bir eserdir. Bu özellikler, onu Nhecû'l-Belağa'ya yazılan diğer tefsirlerden ve şerhlerden daha ayrıcalıklı hale getirmiştir. O, kelam, felsefe, irfan vs. ilimlere dayanarak yazdığı bu tefsiriyle bu ilimlere olan derin bilgisini de ortaya koymuştur. Tevhit ve ilahi sıfatlar için getirdiği geniş kelimî ve felsefî deliller bu iddiayı ispatlamaktadır. Özellikle birinci hutbedeki Hz. Âdem'in (a.s), göklerin, yerin, yıldızların yaratılışı hakkındaki görüşleri onun hicri 7. asırdaki ilimlerde ve astronomide ne kadar derin olduğunu göstermektedir.

Kelamcılığı ve filozofluğu bu rabbani âlimin dikkat çeken en önemli özelliğidir. O, bütün şartları taşıyan bir fakih olmasının yanı sıra Şia bir filozof ve kelamcı olarak da teşeyyünün akide ve kelam temellerini, özellikle imameti açıklamak için büyük çaba sarf etmiştir. *Kavaidu'l-Meram fi İlmi'l-Kelam, en-Necatu fi'l-Kiyame fi Tahkiki Emri'l-İmamet, Şerh-i Hadis-i Menzilet, Şerh ve Tefsir-i Nhecû'l-Belağa* vs. birçok kıymetli eseri, Şia'nın ilim ve kültürüne bıraktığı ihlâslı çalışmalarıdır.

İrfan ve ahlak, İbn Meysem'in bir başka özelliğidir. Tevhit, Allah'ın mukaddes zat ve sıfatı hakkındaki görüşleri onun irfandaki makamını gösterir. Sade yaşamı ve inzivaya çekilmesi İbn Meysem'in irfanî yönüne bir başka delildir. Onun biyografisini yazanlar, hakkında yeterli bilgi olmadığını söylemekte. Bunun nedeni belki de inzivaya çekilmesinden dolayıdır. Bu yüzden biyografi yazanlar fazla bilgiye sahip değillerdir.

Onun bu inzivası hem manevî seyr-u süluka zaman ayırmasına hem de önemli ve değerli eserler yazarak On iki imam Şiasının ilmi temellerini

sağlamlaştırmasına ve teşeyyü âleminin geçmişiyile iftihar etmesine neden olmuştur.¹

İbn Meysem, Sünnî ve Şia herkesin faydalandığı kitaplar ve risaleler yazan bir âlimdir. Birçok âlim ve düşünür onun eserlerinden faydalanmıştır. Özellikle Şerh-i Nehcû'l-Belağa ve Kavaidu'l-Meram gibi eserleri ilim havzalarında ders kitabı olarak okutulmuştur. Şia'nın büyük fakihî şehit-i Sani şöyle yazmaktadır: "Kerek-i Nuh'a gittiğimde Merhum Seyyid Hasan bin es-Seyyid Cafer'in yanında öğrenci iken ve ondan çeşitli ilimleri öğrendiğimde İbn Meysem Bahranî'nin Kavaidu'l-Meram kitabını da bana okutuyordu."²

İmam Hasan'ın (a.s) Evlilikleri

Soru

İmam Hasan Mücteba (a.s) çok evlenen ve çok boşanan biri miydi?

Kısa Cevap

Maalesef İslâm hadis kaynaklarına yönelmiş büyük afetlerden biri de sahih hadisler arasına garezli ve uşak kimseler tarafından uydurulmuş ve yalan hadislerin yerleştirilmesidir. İkinci masum imam olan İmam Hasan Mücteba (a.s), maalesef hadis uydurucuları ve yalancıların hadis ve rivayet kalıbında kendisine layık olmadığı iftiraların atıldığı şahsiyetlerdendir. Uydurmuş oldukları rivayet konularından biri de çok evlenme ve çok boşamadır. Maalesef, bu rivayetleri hem Şia'nın hadis ve tarih kaynaklarına ve hem de Ehl-i Sünnet'in tarih kitaplarına sokmuşlardır. Ama Allah'tan bunların uydurulduğunu ispatlayan birçok tarihî ve itikadi veri elde mevcuttur.

¹ İbn Meysem Bahranî'nin ilmi yönü hakkında daha fazla bilgi için bkz. Bahranî, Yusuf, *Keşkül (es-Selaftü'l-Behiyye)* ; Biladî, Ali, *Envaru'l-Bedreyn*; Şuşterî, Kadı Nurullah, *Mecalisu'l-Müminin*; Âmulî, Seyyid Haydar, *Camiu'l-Esrar ve Menbeu'l-Envar*; Nime, Abdullah, *Felasefetü's-Şia Hayatuhum Arauhum*; Devanî, Ali, *Mefahiru'l-İslâm*; Efendi, Abdullah, *Riyazi'l-Ulema ve Hiyazu'l-Fuzela...*

² Zeynuddin el-Âmulî, Ali b. Muhammed b. el-Hasan (Şehit-i Sani), *ed-Durru'l-Mansur*, c. 2, s. 159, Kitaphane-i Ayetullah Maraşi Necefi, Kum.

Ayrıntılı Cevap

Maalesef İslâm hadis kaynaklarına yönelmiş büyük ve yıkıcı afetlerden biri de hadis uydurmak ve onları sahih hadislerin arasına yerleştirmektir. Bu, siyasal ve mezhepsel dürtülerle, bazen Emevî ve Abbâsî hükümdarlarının menfur ve kirli şahsiyetlerini temizlemek hedefiyle ve bazen de değerli şahsiyetleri tahrip etmek ve onlara darbe vurmak için gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle sahih hadisleri uydurma hadislerden ayırmak çok önemli ve zordur. İmam Hasan Mücteba (a.s) zehirli uydurulmuş hadisler dalgasının hedefine maruz kalmış şahsiyetlerdendir. Ama Allah'tan, ahmak düşmanlar bu defa onu birçok defa evlenme ve çok boşanmayla itham etmişlerdir. İmam Hasan Mücteba (a.s) gibi bir şahsiyet hakkındaki bu ithamın asılsız oluşu yeterince açıktır. Bu rivayetlerin bazılarında şöyle yer almaktadır:

İmam Ali (a.s) kendisine Hasan, Hüseyin ve Abdullah b. Cafer'in kızını istediklerini söyleyerek danışan bir şahsa şöyle buyurur: "Hasan'ın çok kadın boşadığını bil. Kızını Hüseyin ile evlendir. Zira kızın için daha iyidir."¹

Bir başka rivayette ise İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu yer almıştır: "Hasan b. Ali (a.s) elli kadını boşamıştır. Bunun neticesinde Hz. Ali (a.s) Kûfe'de ayağa kalkıp ey Kûfe halkı Hasan'a kız vermeyin zira o çok kadın boşamaktadır diye buyurur. Bir adam ayağa kalkar ve şöyle der: Allah'a yemin ederim ki böyle yapacağım. O Allah Resulü'nün (s.a.a) ve Fatuma'nın (a.s) evladıdır. İsterse eşiyle birlikte yaşar ve istemezse boşar."²

Bir başka rivayette de İmam Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur: Ali (a.s) Kûfelileri muhatap karar kılıp şöyle buyurmuştur: "Hasan'a kız vermeyin zira o çok kadın boşamaktadır."³ Ensabu'l-Eşraf⁴, Kutu'l-Kulüb⁵, İhyau'l-Ulum⁶, İbn Ebî'l-Hadid'in Nehcü'l-Belağası⁷ gibi Ehl-i Sünnet'in tarihî ki-

¹ el-Berkî, Mehasin, c. 2, s. 601.

² el-Kâfi, c. 6, s. 56, h. 4 ve 5.

³ Deaimu'l-İslâm, c. 2, s. 257, h. 980.

⁴ Ensabu'l-Eşraf, c. 3, s. 25.

⁵ Kutu'l-Kulub, c. 2, s. 246.

⁶ Muhaccebetu'l-Beyza, c. 3, s. 69.

⁷ Şerh-i Nehcü'l-Belağa, c. 4, s. 8. (Dört ciltlik)

taplarında da bu konu tekrar edilmiştir. Yalan ne kadar büyük olursa kabul etmesi daha kolaydır sözüne binaen bazı uydurmalarda İmam Hasan'ın (a.s) boşamış olduğu eşlerinin sayısını üç yüz kişiye ulaştırmışlardır.⁸ Bunların tümü pespaye ve değersiz olup akıl ve mantıktan uzaktır. Bu nakillerin doğru olmadığına delalet eden elde birçok tarihî ve itikadî delil mevcuttur:

1- İmam Mücteba (a.s) hicrî ikinci veya üçüncü yılda Ramazan ayının ortasında dünyaya gelmiş ve hicrî 28 Sefer 49. yılda dünyadan göçmüştür. Kendisinin ömrü 46 veya 47 yıldan fazla olmamıştır. Eğer Hz. Hasan'ın (a.s) ilk evliliği 20 yaşında gerçekleşmişse, babasının şehadetine, yani hicrî 40. yıla kadar, 17 veya 18 yıllık bir süre zarfında bunca evlilik ve boşanmanın gerçekleşmiş olması lazımdır. İmam Hasan (a.s) babasının hâkimiyeti dönemindeki beş yılda Nehrevan, Cemel ve Sıffin savaşlarının tümüne katılmıştır. Kendisi yirmi defa yaya olarak Medine'den Hacca gitmiş ve Haccetmiştir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, bu kadar evlilik için yeterli vakit ayırmış olması nasıl mümkündür? Bundan dolayı böyle hadislerin kabul edilmesi akıl dışı bir husustur.

2- Hadis kitaplarında yer alan hadislerin çoğu İmam Sadık'tan (a.s) nakledilmiştir. Yani bu konu İmam Mücteba'dan (a.s) bir asır sonra gündeme gelmiştir. Çünkü İmam Sâdık (a.s) hicri 147. yılda vefat etmiş ve İmam Mücteba'nın (a.s) şehadeti ise hicri 49. yılda gerçekleşmiştir. Eğer gerçekten bu rivayetler İmam Sadık'tan (a.s) ise İmam bunları bir asır sonra söylemek ile ne hedef gütmüştür? Kendisi, İmam Hasan'ın (a.s) ailevî buhranını beyan ve ifşa etme gayesi mi gütmüştür? Bu sözün tam o sırada İmamların (a.s) iflah olmaz düşmanı Mansur Devanikî tarafından dile getirilmesi düşündürücüdür.

Mesudî, Mansur'un Horasanlıların topluluğundaki konuşmasını şöyle nakletmektedir: "Allah'a yemin olsun ki Ebu Talip oğullarını hilafet ile baş başa bıraktık ve hiçbir şekilde onlara itirazda bulunmadık. Böylece Ali b. Ebu Talip hilafeti ele aldı. Yönetimde başarılı olamayınca hakemliğe teslim oldu. Halk ihtilaf etti ve görüşleri farklılaştı. Neticede bir gurup kendisine hücum etti ve onu öldürdü. Ondan sonra Hasan b. Ali ayağa kalktı. O, kendisine bir takım mallar sunulduğunda alacak bir kimse değildi. Muaviye hileyle onu kendisine veliaht yaptı ve sonra da azletti. O,

⁸ Bkz. *Kutu'l-Kulub*, Ebu Talib Mekkî.

kadınlara yöneldi. Evlenmediği ve boşanmadığı bir gün yoktu. Neticede yatakta dünyadan göçtü.”¹

3- Eğer böyle bir şey gerçekleşmiş olsaydı, kendisinin elbise rengi ve kalitesi gibi en küçük hususlarına itiraz eden yeminli düşmanları ve bahane peşinde koşanlar, onun hayatı zamanında bu meseleyi kendisi aleyhine kullanır ve Hz. Hasan (a.s) ile yaptıkları tartışmalarda ve ona yönelttikleri eleştirilerde bu noktayı –doğru olması durumunda büyük bir zaaf noktası sayılırdı- vurgularlardı. Lâkin o dönemden böyle bir husus aktarılmamıştır.

4- Tarih kitaplarında İmam Hasan’ın (a.s) eşleri, çocukları ve damatlarının sayısına dair aktarılanlar, bu rakamlar ile uyuşmamaktadır. Çocuklarının sayısı hakkında en fazla 22 ve en az 12 rakamını vermişlerdir. Kendisinin eşi sıfatıyla sadece 13 isim zikredilmiştir. Bunlardan üçü dışında diğerlerinin yaşam öyküsü hakkında elde bir bilgi mevcut değildir. Aynı şekilde tarih kitaplarında o büyük şahsiyetin sadece üç damadından söz edilmiştir.²

5- Boşanmanın çirkin bir şey olduğuna delalet eden birçok rivayet vardır. Bu rivayetler Şia ve Ehl-i Sünnet’in hadis kitaplarında mükerrer bir şekilde nakledilmiştir. Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

“Allah nezdinde en nefret edilen helal boşanmadır.”³

İmam Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

“Evlenin ama boşanmayın. Zira boşanmak Allah’ın arşını titretir.”⁴

Aynı şekilde İmam Sâdık (a.s) babasından şöyle aktarmaktadır:

“Allah, çok boşanan ve cinsel zevk değişiklikleri ardında koşan kimseyi düşman sayar.”⁵

Böyleyken masum bir İmam’ın mükerrer bir şekilde böyle bir fiili işlediğini, bu fiilin bir açıklaması olmadığını ve bu yüzden de babasının onu engelleme girişiminde bulunduğunu söylemek mümkün müdür?

¹ Murucu’z-Zeheb, c. 3, s. 300.

² Hayatu’l-İmam el-Hüseyn (a.s), c. 2, s. 463-469 ve 457.

³ Sünen-i Ebi Davud, c. 2, s. 232, h. 2178.

⁴ Vesailu’s-Şia, c. 15, s. 268; Mekarimu’l-Ahlak, s. 225.

⁵ Vesailu’s-Şia, c. 15, s. 268, h. 3.

6- İmam Mücteba (a.s) kendi zamanının en abid ve zahit insanıydı.⁶ Sürekli şöyle yakınırdı:

“O’nun evine doğru yaya olarak gitmediğim müddetçe Rabbim ile mülakat etmekten hayâ ederim.”⁷

O, yirmi defa Medine’den Hacca gidip haccetmiştir. Böyle amelleri işlemesi nasıl mümkün olabilir?

7- “Çok boşayan” sıfatı, cahiliye döneminde de kötüydü. Hatice (a.s) amcaoğlu Varaka’yla kendisini isteyenler hakkında konuştuğunda ve hancisine olumlu cevap vermesi ile ilgili olarak kendisine danıştığında, Varaka şöyle cevap verir: “Şibe çok kötümserdir, Ukbe yaşlıdır, Ebu Cehil, kibirli ve cimri bir erkektir ve Silet çok boşayan bir erkektir.” Bunu üzerine Hz. Hatice (a.s) şöyle der: “Allah’ın laneti bunların üzerine olsun. Ama bir başka erkeğin de beni istediğini biliyor musun?”

Bu, cahiliye döneminde kınanan ve yerilen bir haslet olmasına ve o dönemdeki halkın bu haslete sahip (çok boşanan) kimseye kız vermeye yanaşmamasına rağmen, Hz. Ali (a.s) kendi zahit ve takvalı evladını nasıl böyle niteleyebilir?! Allah’ın menfur gördüğü böyle beğenilmeyen bir haslete masum bir imam nasıl bulaşabilir? Burası düşündürücüdür. Bunlar, bu nakillerin yalan ve asılsız olduğunu kanıtlayan delillerin bir kısmıdır. Bundan dolayı değerli Hz. Muhammed’in (s.a.a) dilinden aktarılan birçok rivayette övülen ve methedilen bir şahıs hakkında⁸ bu pespaye anlamları ve yanlış nakilleri kabul etmek mümkün değildir.

İmam Hasan’ın (a.s) Evlilikleri 2

Soru

Detaylı ve dikkatle verdiğiniz cevabınız hakkında sizin sıralamanıza göre değinip görüşünüzü isteyeceğim bazı noktalar var:

⁶ Fevaidu’l-Samtin, c. 2, s. 68; Biharu’l-Envar, c. 16, s. 60.

⁷ Biharu’l-Envar, c. 43, s. 399.

⁸ Mehdi Mehri, Teemül-i der Ahadis-i Kesret-i Talak, Mecelle-i Peyam-ı Zen, Tir 77, no: 76’dan az bir değişiklik ile iktibas edilmiştir.

1- Her şeyden önce İmam'ın (a.s) ilk evlilik yaşı neye göre 20 olarak farz edilmiştir? İkincisi bunun doğru olduğunu kabul etsek bile İmam Ali'nin (a.s) beş yıllık halifelik ve savaşlar dönemine baktığımızda hata yaptığımızı görmüş olacağız. İmam Hasan (a.s) Kûfe'ye geldiğinde yaklaşık 33 yaşında idi. Onun (a.s) evliliklerinin başlangıcından itibaren -o zamanın örfü dikkate alındığında- yılların geçmesi lazım ki evlilikler ve boşanmalar için yeterli zaman olsun. Aynı zamanda her evliliğin süresinin ne kadar olduğunu bilmediğimizden evlilikle boşanma arasındaki süreyi de hesaplayamayız. Yukarıdaki açıklamada bunu bilmeye yardımcı olmayacaktır.

2- Ehl-i Sünnet'in rivayetlerini, bu cümleden Vakıdî'nin Ali b. Hüseyin'den (a.s) naklettiği rivayetleri bir kenara bıraksak bile, Şia muhad-dislerden Kadı Numan, kendi kitabı olan Daaimu'l-İslâm'ın c.2, s.258'de İmam Bâkır'dan (a.s) rivayet nakletmiştir. İmam'ın (a.s) şahadetinin ise h.114 yılında ve Mansur'dan veya Muhammed b. Abdullah b. Hasan b. Hasan'ın (a.s) kıyamından önce olduğunu biliyoruz: "Ebu Cafer Muham-med b. Ali buyurdu ki: Ali (a.s) şöyle buyuruyordu: "Hasan'ı evlendir-meyin, çünkü o çok talak veriyor."

Ayrıca fıkıh kaynaklarından sayılan Şia hadislerin çoğu İmam Sadık'tan (a.s) rivayet edilmiştir. Onun (a.s) Peygamber'den (s.a.a) ve İmam Ali'den (a.s) (h.11 ve 40'ta dünyadan göçmüşlerdir) naklettiği rivayetler önceki kitaplarda yoktur. O zaman onlardan şüphe mi etmek gerekir?

Mansur'a dayandırdığımız şey hakkında şu noktalara dikkat çekmek istiyorum:

a) Mesud'un dediğine göre İmam'ın (a.s) sulhundan (Muaviye'yle yaptığı sulh) sonraki döneme aittir. Hâlbuki Şia kitaplarındaki hadisler gösteriyor ki, boşanmalar Emiru'l-Muminin'in döneminde gerçekleşmiştir.

b) İki ciltlik Murucu'z-Zeheb'in 482. sayfasında Abbasî halifelerinden Mansur'un h. 145 yılında Hasanî seyyidlerinin kıyamından sonra Haşimiye'de Horasanlılar'a yaptığı hutbesinde şöyle dediğini nakleder: "Ondan sonra Hasan b. Ali (r.a) başa geçti. Vallahi kendisine mal verildiğinde kabul edecek biri değildi. Muaviye hile yaparak ona, "Seni veliyy-i ahdim ediyorum" dedi. Sonra onu azletti, O'nu bulunduğu durumdan

çıkardı. Oda teslim etti ve kadınlara yöneldi, evlenip boşanmadığı gün yoktu. Yatağında ölünceye kadar bu böyle devam etti...”

Bu haber yalnızca Mesudî'ye (ö. 346 h.) aittir. Tabakat-u İbn Saad (ö. 230 h.) 7/535, Tarih-i Yakubî (h.292'de hayattaydı) 2/376 ve Ebu'l-Ferec'in (h.284-356), Mekatilu't-Talibin (bu olay 157'den 201. sayfaya kadar genişçe ele alınmasına rağmen) gibi tarih kitaplarında bu hutbe yoktur.

Öte yandan Tarih-i Taberî (7/570) gibi diğer eski kaynaklarda Mansur'un sözlerini halka yaptığı hutbe olarak değil, gerçekte Muhammed b. Abdullah b. el-Hasan Nefsi'z-Zekiyye'nin (ki kendisini Mehdi biliyordu) mektubuna cevap olarak gönderdiğini görüyoruz. Ayrıca bu mektupta boşanmalar olayına en küçük bir işaret göze çarpmamaktadır: “Sonra Hasan, birçok hırka ve dirhem karşılığında Muaviye'ye biat etti ve Hicaz'a gitti. Şialarını Muaviye'nin eline teslim etti. Ve işi ehli olmayana bıraktı.”

İbn Cevzî (h. 597) (el-Muntazam fi Tarihi'l-Müluk ve'l-Ümem (8/66)), İbn Esir (h.630) (el-Kâmil fi't-Tarih (5/154)), İbn Kesir (h.710-774) (el-Bidaye ve'n-Nihaye (13/361)) gibi sonradan gelen tarihçilerde Mansur'un yazısını yukarıda zikredildiği şekilde rivayet etmişlerdir. Hatta Şia'nın görüşüne göre tarih yazan Hacı Şeyh Abbas Kummi'nin “Munteha'l-Amal” kitabında da bu mektuplaşma meselesi şöyle rivayet ediliyor: “Ebu Cafer Mansur, Muhammed'e güvence vermek için barış mektubu yolladı. Muhammed, ona kesin cevap verdi... İkincisi Ebu Cafer ona mektup yazdı ve bazıları hasep ve nesep yoluyla mücadeleye koyuldu. Bu kısa kitapta bu yazışmaları getirmeye imkân yoktur. İsteyenler Tezkiret-i Sibt'a vs. başvurabilirler.”

Tarihçilerin bu konudaki icmasına göre böyle bir hutbenin olduğuna yakın edilemez. Şia'nın Berkîy, Kuleynî gibi muteber muhaddisleri, rivayetlerini Mesudî'nin Murucu'z-Zeheb gibi haber-i vahidinden alabilirler mi? Hâlbuki Benî Abbas'ın nüfuzunun etkisinde kalan Taberî vb. gibi tarihçiler bu haberi getirmemişlerdir.

3- Talak helal fiildir. Tathir âyetiyle çelişecek bir günah değil ki Allah'ı rencide etsin. Hadislerde hatta onun doğru olarak yerine getirilmesi için “Kılıç ve kırbaç” konusu söz konusu edilmiştir. (Kâfi, 6/56ve 57)

Hadislerde yasaklanan şey “kötülük olmadan verilen talak” veya “ilişkiye girilmiş kadının talak” ıdır. Kınanan talak “cinsel zevke düşkünlük talak” ıdır. (Kâfi, 6/54 ve 55, Bâb-ı Kerahet-i Talak-ı Zevcetu'l-Muvafakat) Tarihe baktığımızda Resulullah'ın (s.a.a) kendisinin de 17 eşinden 5'ine (yaklaşık üçte biri) talak verdiğini göreceğiz. (Belamî'ye ait olduğu söylenen Tarih-i Taberî'nin tercümesi, (1/308-311)) Başka kaynaklar da (Tarih-i Taberî 6 yerde, İbn Esir 5 yerde vs.) Peygamber'in (s.a.a) talaklarını yazmışlardır. Ayrıca kadınlara düşkünlük özellikle o zamanlarda yaygın bir şey olduğundan İlahi insanların beğenilmiş özellikleriyle, Allah'ın karşısında ibadet etmeleriyle veya insanların işleriyle uğraşmalarıyla tezada düşmezdi. Bu yüzden bahanecilerin dayanabilecekleri bir şey değildir.

Peygamber (s.a.a) namaz ve ıtırın yanında kadınları da her şeyden çok sevmiş, gözünün nurunun namazda ve lezzetinin de kadınlarda olduğunu buyurmuştur. (Kâfi, 5/321, 6,7 ve 9. hadisler) Şeyh Saduk ve Kuleynî'nin İmam Rıza'dan (a.s) naklettikleri rivayetlere göre “çok cinsel ilişkide bulunmak” Peygamberlerin sünnetlerindendir ve Onların Allah'ın ve halkın karşısındaki görevlerine engel değildir. (Tehzibu'l-Ahkam, 7/403 ve 404, hadis:1611; Kâfi, 5/320, hadis: 3) İmam Bâkır (a.s) buyuruyor: “Ben kadınları seven bir erkeğim ve onlar için kendime bakım yaparım (kına yakarım).” (Kâfi, 6/480, Bâbu'l-Hizab,hadis: 3) Yine İmam Sadık'tan (a.s) “kadınları sevmek” nin Peygamberlerin (a.s) ahlâkından olduğu (Tehzib, 7/403, hadis:1610; Kâfi, 5/320, hadis:1) ve onlarla cinsel ilişkinin en lezzetli şey olduğu nakledilmiştir. (Kâfi, 5/321, hadis:8 ve 10) Hatta iman artmasının kadınları sevmeye bağlı olduğunu belirtmişlerdir. (Kâfi, 5/320-321, hadis:2 ve 5) Yukarıdaki söylenenler dikkate alındığında ne kadınlara düşkünlük ayıp sayılmaktadır, ne de delilli talak. Öyleyse düşmanlar neye göre İmam'ın (a.s) boşanmalarını eleştiriyorlar?

4- Çocukların sayısı eşlerin sayısı için kesin bir gösterge değildir. Bunun için verebileceğimiz en güzel örnek belki de Resulullah'ın (s.a.a) kendisidir. Belamî'ye ait olduğu söylenen Tarih-i Taberî'nin tercümesine (1/308-311) göre Resulullah'ın (s.a.a) tüm yaşamı boyunca 17 eşi ve 2 cariyesinden (toplam 19 kadın) yalnızca 9 çocuğu vardı. Hâlbuki İmam Hüseyin'in (a.s) 5 eşinden (dedesinin eşlerinin sayısının dörtte biri) bu sayıda (8-9) çocuğu vardı. Veya Hz. Ali'nin (a.s) Ensab kitaplarına göre

9 ya da 10 tane eşinden (Peygamberimizin eşlerinin sayısının yarısı kadar) 33 tane çocuğu vardı. (Peygamberimizin çocuklarının sayısının üç katı kadar.)

Bu kadar çocuk sayısı ile eşlerin sayısı anlaşılabilir mi? Tarih kitaplarında kişilerin eş ve cariyelerinin hepsi yazılmamıştır. Aksine genellikle eğer çocukları varsa, isimleri söylenir. Çocukların isimleri söylendiği zaman annelerinin isimleri de söylenir. Cariyelerde ise genel olarak “Ummu'l-Veled” tabiriyle yetinilirdi. Hz. Ali'nin (a.s) Nehcü'l-Belağ'a'da (23/3) zikrettiği isimler hakkında bilgimiz var mı? Bu yüzden çocukların azlığı dikkate alındığında İmam Hasan'ın (a.s) eşlerinin isimleri hakkında fazla bir beklentimiz olmamalıdır.

5- Evvela bu rivayetin kaynağının söylenmesi gerekir. İkincisi Hz. Hatice'nin (s.a) evliliğine ait rivayet senet yönünden sahih olsa bile zikredilen karinelere baktığımızda kınanan şey yine zevk boşanmasıdır. Son olarak söylemeliyim ki, hadisleri incelerken Ehl-i Sünnet'in rivayetlerini dikkate almasak bile Şia'nın eski kitaplarında 4 tane hadis vardır. (el-Mehasin, 2/601; el-Kâfi, 6/56 (iki hadis) ; Daaimu'l-İslâm, 2/257) Şeyh Hür-ü Âmulî, Meclisî, Şeyh Ali Nemazî, Şeyh Yusuf el-Bahrânî vs. âlimlerde bu hadisleri nakletmişlerdi. Bütün dikkatlere ve titizliklere rağmen onlardan ikisini Şeyh Ali Nemazî Müstedreku'l-Sefinetu'l-Bihar'da (6/60), Şeyh Yusuf el-Bahrânî Hadaiku'l-Nazire'de (25/148) ve Meclisî Mir'atu'l-Ukul'da (21/96) onaylamışlardır. Teşekkürler.

Kısa Cevap

İmam Hasan'ın (a.s) mutallak olması konusunda Kâfi'de iki rivayet, Daaimu'l-İslâm ve Berkî'nin Mehasin'inde birer rivayet vardır.

Mehasin, Şia'nın birinci derecede kitaplarından, Berkî de birinci derecedeki muhaddislerinden değildir. Necaşî onun hakkında şöyle diyor: “O güvenilir birisidir. Ama zayıflardan naklediyor ve mürsel hadislerle güveniyor” Daaimu'l-İslâm'ın rivayeti, kitabın zayıf olmasının dışında mürseldir.

Kâfi'nin rivayetlerinden birisini nakledenlerin içinde Yahya b. Ebi Âla vardır. O meçhul biri olup Muhammed Bâkır Meclisî (Mir'atu'l-Ukul'da)

gibi âlimler bu rivayete meçhul rivayet demişlerdir. Diğer rivayet Vakıfıyye rivayetlerinden olup Şeyh Tusî ve Şeyh Saduk gibi âlimler tarafından reddedilmiştir. Dolayısıyla İmam Hasan'dan (a.s) olduğu söylenen şeyler bu rivayetlerle ispat edilemez. Ayrıca bu durum Onun (a.s) imamet ve ismet makamıyla uyuşmamaktadır.

Ayrıntılı Cevap

Soru ve eleştiriniz birkaç bölümden oluşmaktadır:

- 1- Onun bazı bölümleri yalnızca konudan uzaklaşmaktır.
- 2- Bazıları, araştırmacıların verdikleri cevaptır ki insafla ele alınacaktır.
- 3- Bazı sözleriniz mitlak (çok talak veren) olmayı teyit etmektedir. Bunlarda incelendikten sonra kendi çözümümüzü sunacağız:

1. Bölüm

20 yaşında evlilik tahmininde bulunmak her ne kadar yalnızca bir varsayım ve sizin eleştirinizde yalnızca konudan uzaklaşmak olsa da mantıklı ve normal bir şeydir. Öte yandan bu ihtimali güçlendiren şey şudur: Bu rivayetlerin ifadelerinin akışından (eğer sahih olsalar) bütün bu uyarıları Hz. Ali'nin (a.s) Kûfe'de yaptığı anlaşılmaktadır. Zira bir rivayette şöyle buyurmaktadır: "Ali Kûfe'de kalktı..."¹ Bir başka rivayette buyuruyor: "Ali minberde şöyle buyurdu..."²

Hz. Ali'nin (a.s) minberlerinin Kûfe'de ya da halifeliği döneminde olduğunu biliyoruz. Buna ek olarak rivayetlerin birinde şöyle gelmiştir: Hz. Ali (a.s) Kûfelilere bu konuyu söylemiştir. Biri dedi ki: "Ben Hasan'a (a.s) kız vereceğim, zira o Peygamber'in ve Emiru'l-Muminin'in evladıdır."³ Kûfe'deki zâhirî halifeliğinden sonra Ona bu lakapla herkesin içinde hitap edilmiştir. Öyleyse bu evlilik ve boşanmaların hepsinin Kûfe'de olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

¹ Muhammed b. Hasan Hürr Âmulî, *Vesailu's-Sia*, c. 15, s. 268, 2. hadis.

² a.g.e, s. 271, 1. hadis.

³ a.g.e, s. 271.

İmam Hasan'ın (a.s), o kadar savaş ve diğer devlet işlerinin yanında evlenme ve boşanmalar yapması pek de mantıklı gelmiyor.

2. Bölüm

a) Sizin yaptığınız “Bu konu İmam Sadık'ın (a.s) zamanında, yani İmam Mücteba'dan (a.s) yaklaşık bir asır sonra yayılmıştır” eleştirinize biz de katılıyoruz. Çünkü sizinde dediğiniz gibi rivayetlerimizin çoğu İmam Sâdık'tandır. Ve esas itibarıyla Masum İmamlar (a.s) hakkında tarihin uzaklık ve yakınlığı konusu asla söz konusu değildir.

b) İncelemenin başka bir bölümünde, araştırmacı verdiği cevapta İmam Hasan'ın (a.s) mitlak olmasını, düşmanların, Hasanî seyyidleri kınamak için ellerinde bir bahane olduğunu zikretmiştir. Bunlar Ehl-i Bey'tin (a.s) düşmanlarının sözlerinde gelmiştir.⁴ Araştırmacı bununla yalnızca “mitlakın kabih olduğunu” ispat etmeye çalışmıştır. Sizinde belirttiğiniz gibi bu nakil yalnızca Mesudî'nin kitabında gelmiştir. Ama bu asıl konudan uzaklaştırmıyor.

c) Hatırlatmak gerekir ki, bu nispet sadece Mesudî'nin kitabında gelmemiştir. Tam ve birkaç rivayet halinde, ondan yaklaşık bir asır önce yaşayan İbn Saad'ın Tabakat'ında da gelmiştir.⁵

d) Merhum Berkî⁶ ve Kuleynî'de⁷ Mesudî'den (ö. 346) önce yaşadıklarından, ondan rivayet nakletmelerinin manası yoktur. Buna göre “Berkî ve Kuleynî gibi Şia'nın muteber muhaddislerinin rivayetleri Mesudî'nin Murucu'z-Zeheb'indeki haber-i vahidden kaynaklanması kabul edilebilir mi?” eleştirisi yersizdir. Ayrıca araştırmacının böyle bir iddiası yoktur. Evet, sizinde dediğiniz gibi çocukların sayısı, eşlerin sayısının bir göstergesi olamaz.

⁴ Ali b. Hüseyin Mesudî, *Murucu'z-Zeheb*, c. 3, s. 300, Daru'l-Hicret, Kum, 2. Baskı, h.1409.

⁵ İbn Saad, *Tabakatu'l-Kübra*, c. 1, s. 301, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 5. Baskı, h.1410.

⁶ Necaşî, *Rical-i Necaşî*, s. 77, Ahmed b. Muhammed b. Halid el-Berki bölümü. H.274 veya 280 vefat ettiği yazılmıştır.

⁷ Cafer Subhanî, *Mevsuat-u Tabakatu'l-Fukaha*, c. 4, s. 478, H.239'da vefat ettiği yazılmıştır.

3. Bölüm

Asıl eleştiri, bazı rivayetlerde İmam Hasan Mücteba'ya (a.s) neden mutallak nisbeti verildiğidir. Siz bu eleştirinin cevabında birkaç noktaya işaret etmişsiniz:

1- Çok talak vermek, başka bir deyişle mitlak olmak imamet ve ismet makamıyla hiç bir şekilde çelişmemektedir.

2- Rivayetlerde yasaklanan şey “mitlak -ı zevvak” tır. Yani insan zevkine kadınlarla evlenir, sonrada boşar. İmam Hasan (a.s) hakkında böyle bir şey söylenmemiştir.

3- İslâm Peygamberi de eşlerinden beş ya da altısını boşamıştır.

Cevabınızın birinci bölümü hakkında diyoruz ki: Boşama şer'i yünden beğenilen bir şey değildir. İmam Sâdık (a.s) buyuruyor:

“Allah katında boşanmaktan daha nefret edilen bir şey yoktur.”¹

Çok talak vermenin Allah'ın yanında ne kadar kötü olduğu bilinmektedir.

Bizim inancımıza göre Masum İmam gibi birisi hiçbir mekruhu işlemez, hatta mekruh olmayan ama halkın hoşuna gitmeyen bir şeyi de yapmaz.

Talak, kadın geçimsiz olduğu zaman mekruhtur diyebilirsiniz. Bu doğru bir sözdür, ancak bu rivayetlerde İmam'a (a.s) nispet verilen en az elli evlilikten² bir tanesi bile geçimsizlikten değil midir? Şiilerden gelmeyen rivayetlere baktığımızda, böyle bir iftirayı İmam'a (a.s) nasılda ustaca attıklarını göreceğiz. İbn Kesir Bidaye ve Nihaye'de Vakıdî'den, o da kendi senet silsilesiyle Ali b. Hüseyin'den şöyle rivayet eder: “İmam Hasan mutallaktı; kendisini seven kadından başkasını boşamazdı.”³ Yani İmam'ın talak verdiği bütün kadınlar uyumlu idiler! Veya en azından onlardan çoğu için bu ihtimal yersiz değildir. Bu rivayetler 4. İmam'dan ve bu şekilde İmamiye kitaplarında asla yoktur. Çünkü gerçek olmadığı için

¹ Vesailü's-Şia, c. 15, s. 267, Ebvab-u Mukaddimat-ı Talak, 1. Bâb, 2. hadis.

² a.g.e, s. 268, 2. hadis.

³ İsmail b. Ömer İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 38, Daru'l-Fikr, Beyrut, h.k. 1407; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 1, s. 302.

çeşitli sebeplerden dolayı onu nakletmemişlerdir. Ama maalesef bu iftiraların izi -her ne kadar sınırlı ve düzenlenmiş olsalar da- Şia kitaplarında da görülmektedir.

“Mitlak olmak ve esas itibarıyla talak vermek haram değil ki İmamların (a.s) makamlarıyla çelişsin” sözünüze karşılık diyoruz ki: Evet ama bütün bu rivayetlerin akışından, böyle bir özelliğin kınanmış olduğu anlaşılmaktadır. Öyleki Vesailü’ş-Şia bu rivayetlerden birini “*Meşveret İstennen Kimsenin Hakikati Söylemesinin Farz Oluşu*” bâbında getirmiştir.⁴ Bu kitabın bir başka bölümünde iki rivayeti “*Mitlak Erkeğin İsteğinin Kabul Edilmesi*” bâbında getirmiştir.⁵ *Hadaik* kitabında da İmam’ın (a.s) mutalak olduğu hadisinin açıklamasında diyor ki: “Hasan (a.s) o kadar talak verdi ki, Ali (a.s) Kûfe minberinde onu azarladı.”⁶

Biharu’l-Envar’ın İbn Şehraşub’un Menakıb’ından aktardığı şey, açıkça bu özelliğin İmam Hasan (a.s) konusunda kınanmış olduğunu ortaya koymaktadır: Hasan (a.s), 250 veya 300 kadın almıştır! Hz. Ali (a.s) de onun bu işinden çok rahatsız olduğu için hutbelerinde “Hasan’a kız veremeyin, çünkü o çok talak verendir.” demiştir.⁷

2. bölüme cevap olarak şunları söyleyebiliriz: Daha öncede belirtildiği gibi birincisi, Ehl-i Sünnet’in rivayetlerinde İmam Hasan’ın (a.s) mitlak olduğu zikredildikten sonra bir cümle var ki, uydurmacıların niyetini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Onlar da “mitlak-ı zevvak” ın mukaddes şeriatla lanetlendiğini bildikleri için İmam’ın (a.s) talaklarını söyledikten sonra şu cümleyi eklemişlerdir: “Boşadığı her kadın uyumlu idi ve İmam’ı (a.s) seviyordu.”⁸

İkincisi, talakın mukaddematı bâblarının rivayetleri incelendiğinde dikkat çekici bir rivayetle karşılaşyoruz; konumuz için önemli olduğundan rivayetin kendisini getiriyoruz: İmam Sâdık (a.s) buyuruyor: “Allah

⁴ *Vesailü’ş-Şia*, c. 12, s. 43.

⁵ a.g.e, c. 15, s. 268.

⁶ Yusuf b. Ahmed Bahrani, *el-Hadaiku’n-Nazira*, c. 25, s. 148, Camia-yı Müderrisin-i Havza-yı İlmiyye-i Kum yayınları, h.k. 1405.

⁷ Muhammed Bâkır Meclîşi, *Biharu’l-Envar*, c. 44, s. 158, Daru’l-Vefa, Beyrut.

⁸ *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, c. 8, s. 38, Daru’l-Fikr, Beyrut, h.k. 1407; *et-Tabakatu’l-Kubra*, c. 1, s. 302.

her mitlak ve zevkine düşkünün düşmanı bilir.”¹ Bu rivayetlerde zevke düşkünlük mitlaka atfedilmiştir. Diğer hadislerde ise zevke düşkünlük mitlakın sıfatı iken burada ayrıca gelmiştir. Mitlak olmak, zevke düşkün olmanın dışında da kötüdür.

Üçüncüsü, bir rivayette cinsel zevke düşkünlük, mitlakın sıfatı getirilmiş olsa da geçimsiz kadının Allah katında hiç kabahati olmadığı manasına gelmez. Öyleyse Ehl-i Beyt'in (a.s) rivayetlerinde neden geçimsiz kadınlarla geçinme bu kadar tavsiye edilmiştir?²

Üçüncü bölüme cevap olarak da şunları söyleyebiliriz: Diyorsunuz ki, Peygamberimiz (s.a.a) de 17 eşinden beşini (yaklaşık üçte birini) boşamıştır. Bu konu doğru olsa bile yanlış bir nispet ve batıl bir kıyastır. Çünkü örfte 17 kadından beşini boşayana mitlak demezler. Varsayın ki bir ya da iki karısı olan kimse ikisini de boşuyor. Onun boşamaları eşlerine göre %100'dür. Çünkü onun bir ya da iki eşi var ve her ikisini de boşamıştır. Ama kimse ona mitlak demiyor. Bu sayıda talak nere, İmam'a nispet verilen elli veya üç yüz talak nere?

Son Söz

Menakıb'da zikredilen konuyu rivayetlerden çıkarırsak (ki hak da budur), dört rivayete ulaşırsınız. İki rivayet Kâfi'de, bir rivayet Daaimu'l-İslâm'da, bir rivayet de Berkî'nin Mehasin'inde gelmiştir.

Ne Mehasin Şia'nın birinci derece kitaplarındandır, ne de Berkî üst düzey muhaddislerden. Necaşi onu şöyle anlatıyor: “O güvenilir birisidir. Ama zayıflardan naklediyor ve mürsel hadislerle güveniyor.”³ Mehasin, Kuleynî, Saduk ve Şeyh Tusî'nin elinde olmasına rağmen onların üçü de bu rivayeti getirmemişlerdir. Daaimu'l-İslâm'ın rivayeti, kitabın zayıf olmasının dışında mürseldir ve Kuleynî, Saduk ve Şeyh Tusî gibi büyükler ona itina etmemişlerdir.

¹ Vesailu's-Şia, c. 15, s. 267, Ebvab-u Mukaddimat-ı Talak, 3. hadis.

² Muhammed b. Ali Ebu Cafer Saduk, *Men La Yahduruhu'l-Fakih*, c. 3, s. 440, Bab-u Hakku'l-Mer'e Al'ez Zevc.

³ *Rical-i Necaşi*, s. 76.

Kâfi'deki İki Rivayet

1- Hamid b. Ziyad: Bu rivayet Vakıfiye mirasındandır. Hamid b. Ziyad ve İbn Sema'e Vakıfiye'nin ileri gelenlerindendir. İbn Sema'e hakkında: "O vakfta inatçı ve mutaassıp idi." denilmiştir.⁴ Bu grubun rivayetleri İmamlara (a.s) sunulduğunda bunları temizlemişlerdir. Şeyh Saduk ve Şeyh Tusî gibi büyüklerde bu rivayeti getirmemişlerdir.

Bu bâbda sınırlı rivayet, bir kere ve yalnızca bu kitapta gelmiştir. Öyleyse bu konudan kaynaklanan birçok eleştiriyi ona dayanarak göz ardı edemeyiz.

2- Yahya b. Ebi'l-Âla: Rical ve teracim kitaplarımızda meçhul biridir. Hakkında hiçbir bilgi yoktur.⁵ Belki de bu sebepten dolayı (sizin iddianızın aksine) Merhum Meclisî onu Mir'atu'l-Ukul'da bu rivayetin meçhul olduğunu söylemiştir.⁶ Hadaik kitabının yazarı da bu rivayetleri (yine sizin iddianızın aksine) kabul etmiyor. Herhangi bir cevabı olmadığından kendi deyimiyle edep gereği onun hakkında herhangi bir şey yazmamıştır.⁷ Yukarıdaki eleştiriler bu rivayetlerin muteber olmama tarafını güçlendirmektedir.

İmam Hasan'ın (a.s) Kıyam Etmeme Sebebi

Soru

İmam Hasan (a.s) Emevîlerin aleyhine kıyam edebileceği halde bunu yapmadı ama İmam Hüseyin (a.s) kıyam etti. Bunun nedeni nedir?

Kısa Cevap

Her tarihi olayı, vuku bulduğu dönemin siyasi durum ve şartlarını göz önüne alarak incelemek gerekir.

İmam Hasan (a.s) İmam Ali'nin (a.s) şehit olmasını müteakip halife olduktan sonra, Muaviye tarafından gelecek tehlike ve saldırıyı önlemek

⁴ a.g.e, s. 40.

⁵ Ebu'l-Kasım Hoî, *Mu'cem-i Ricali'l-Hadis*, c. 20, s. 25.

⁶ Muhammed Bâkır Meclisî, *Mir'atu'l-Ukul fi Şerh-i Ahbari'r-Resul*, c. 21, s. 96, Daru'l-Kutubi'l-İslamiyye, Tahran, h.k. 1404.

⁷ *el-Hadaiku'n-Nazira*, c. 25, s. 148.

için bir ordu hazırlama girişiminde bulundu. Ancak toplumun içinde bulunduğu şartları, İslâm dünyasının iç ve dış sorunlarını ve girilecek savaşın beraberinde getireceği sonuçları göz önünde bulundurarak savaşa devam etmenin bir faydası olmayacağından savaştan vazgeçip barış yaptı. Tarihi belgeler gösteriyor ki:

1- İmam Hasan (a.s), ihlâslı ve sadık asker ve kumandanları olduğundan Muaviye'ye karşı askerî bir zafer elde edemezdi.

2- O şartlar altında Muaviye'yle savaşmak, gerçek İslâm olan Ehl-i Beyt mektebi için uzun vadede zararlı olurdu.

3- İmam Hasan'ın (a.s), Muaviye'yle savaşması ve kendisinin Muaviye'nin eliyle öldürülmesi gerçek yol olan Ehl-i Beyt (a.s) yolunun tanınmasına bir yarar sağlamayacağı gibi, bu halk arasında bir uyanmaya da sebep olmazdı. Çünkü halk Emevîlerin gerçek yüzünü tanımış değildi.

Oysa İmam Hüseyin'in (a.s) içinde bulunduğu dönemin şartları tamamen farklıydı. Zira halk, Emevîlerin uzun süre yönetimde bulunmaları sonucu onların İslâm'a tamamen aykırı olan gerçek mahiyetlerini tanımış ve onlardan çok haksızlık ve zulüm görmüştü. Halk içinde genel bir uyanma oluşmuştu. Öte yandan İmam Hüseyin'in (a.s) karşısında olan şahıs Yezid idi. Yezid, hiç bir İslâmî hüküm ve edebe uymayan biriydi. İmam'ın (a.s) onunla biat etmesi demek, böyle birini resmîyetle tanımak, onun zulüm ve fesatlarına boyun eğmek, neticede İslâm'ın da yok olmasına razı olmak demektir.

Dolayısıyla, İmam Hasan'ın (a.s) sulhu ve İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamı iki ayrı tarihi vakıa olduğundan her birinin vuku buldukları siyasi ve toplumsal şartların göz önüne alınarak incelenmesi ve analiz yapılması gerekir. Yoksa aslında Hz. Hasan (a.s) ve Hz. Hüseyin'in (a.s) her ikisi de masum imam olduklarından, her birisi kendi bulunduğu şartlar içinde Allah'ın rızasına uygun olanı yapmışlardır. Eğer İmam Hüseyin (a.s), Hz. Ali'den (a.s) sonra imamet makamına gelseydi, kardeşi İmam Hasan'ın (a.s) yaptığıının aynısını yapardı.

Ayrıntılı Cevap

İslâm dini, rahmet, barış ve sefa dinidir. İslâm tarihi, Resul-i Ekrem (s.a.a) ve Masum İmamlar'ın (a.s) hayatları bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bazı yerlerde Peygamber (s.a.a) ve Masum İmamlar (a.s) mecbur kalıp savaşımlarsa bunu savunma amaçlı yapmışlardı. İmam Hasan (a.s) halife olduğunda, Muaviye'nin muhalefetiyle karşı karşıya geldi. O da (a.s) savunma amaçlı olarak bir ordu hazırladı. Ama şartlar öyle bir yere geldi ki İmam (a.s), İslam'ı savaşıla değil, daha farkı bir metot kullanarak savunmak zorunda kaldı.¹

İmam Hasan'ın (a.s) barış yapmasının ve İmam Hüseyin'in (a.s) kıyam etmesinin nedenlerine gelince, bunların her biri kendi zamanlarının toplumsal ve siyasi şartlarının gerektirdiği şekilde yapılan iki tarihi olaydır. Bu iki olay incelenirken, o zamanki durumlar göz önüne alınmalıdır.

Bize göre Hz. Hasan (a.s) ve Hz. Hüseyin'in (a.s) ikisi de imam olup hata ve günah işlemezler. Birinin barış, diğerrinin kıyam etmesinin sırrı, yaşadıkları dönemin toplumsal ve siyasi şartlarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Aşağıda bu farklılıkların bazılarına değinıyoruz:

1- Tarih, Muaviye'nin hilekâr biri olduğunu kesin olarak ortaya koymuştur. O, İslâmî hükümlere görünürde de olsa biraz riayet eden biriydi. Oysa Yezid, İslam'la olan düşmanlığını -babasının aksine- içinde gizlemez onu açığa da vururdu. O, İslâm'ın hiç bir değerine bağlı değildi.² Bu yüzden İmam Hüseyin (a.s), Muaviye'nin zamanında Iraklılar'dan kıyam için davet gelmesine rağmen bunu kabul etmedi. İmam (a.s) bu konuda şöyle buyuruyordu:

“Bugün kıyam günü değildir. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun. Muaviye yaşadığı sürece bir şey yapmayın ve evlerinizde oturun.”³

2- Haricilerin ortaya çıkması, ihlâslı asker ve fedakâr kumandanlarının olmayışı⁴ ve içteki zaaf, İmam Hasan'ın (a.s) gücünü azaltmıştı. Böylece halkın, Muaviye'yle savaşılmaya yanaşmaması da⁵ İmam'ı (a.s) barışa zorlayan nedenlerdendi. Kendisi bu konuda şöyle buyuruyor:

¹ Ali Asker Rızvanî, *Âşura Vakıası Şüphelerine Cevap*, s. 35.

² a.g.e, s. 319.

³ el-Mecmeu'l-Âlemi li-Ehli'l-Beyt (a.s), *A'lamu'l-Hidaye*, İmam Hüseyin (a.s), s. 147.

⁴ İmam'ın (a.s) ordusunun başına getirdiği dört kumandan, Muaviye'den rüşvet alarak onun safına geçtiler. (Ali Asker Rızvanî, *Âşura Vakıası Şüphelerine Cevap*, s. 316)

⁵ İmam Ali'nin (a.s) halifeliği döneminde meydana gelen Cemel, Siffin ve Nehrevan savaşları halkı yormuş, İmam Hasan'ın (a.s) dostları arasında kötümserliğe yol açmıştı.

“Baktım ki halk, savaştan bıkmış ve barış istiyor, ben de onları istemedikleri şeye zorlamak istemedim. Bu yüzden -az sayıdaki- Şiilerimin canını korumak için barış yaptım.”¹

3- İmam Hasan (a.s), halifelik makamında olduğu için, Muaviye'yle savaşıp onun eliyle öldürülmesi, hak yolun takipçilerinin lideri olan gerçek İmam'ın öldürülmesi ve Müslümanların halifelik merkezinin darbe alması demektir. Dolayısıyla, bu şartlar altında savaş yapılamazdı. Sulh, Müslümanların durumunu düzeltmek ve İslâmî devletin temelini sağlamlaştırmak için önemli bir taktikti.

Bizim inancımız şudur: İmam Hüseyin (a.s), İmam Hasan'ın (a.s) yerinde olsaydı aynı şeyi yapardı. Çünkü İmam Hasan (a.s) barış yaptıktan sonra, bir gurup İmam Hüseyin'in (a.s) yanına gelerek, bu barışı kabul etmediklerini ve kendisiyle biat etmek istediklerini söyleyince İmam Hüseyin (a.s) şöyle buyurdu: “Kardeşim Hasan ne yaptıysa ben ona tabiyim.”²

Bütün bunları göz önüne aldığımızda İmam Hüseyin'in (a.s) içinde bulunduğu şartların, İmam Hasan'ın (a.s) bulunduğu şartlardan tamamen farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Aşağıda bu şartlara göz atacağız:

1- İmam Hüseyin'in (a.s) şartlarıyla -bu aynı zamanda İmam'ı (a.s) kıyama iten neden idi- İmam Hasan'ın (a.s) şartları arasındaki ilk önemli fark, Yezid'in İmam'dan (a.s) biat istemesiydi. İmam Hüseyin'in (a.s), Yezid gibi hiçbir İslâmî ahkâma uymayan birine biat etmesi demek, onun zulüm, fesat ve haksızlıklarına boyun eğmesi demektir. Bu da İslâm'ın yok olması anlamına geliyordu. Ama Muaviye, İmam Hasan'dan (a.s) biat talep etmemiştir. Barış antlaşmasındaki şartlardan biri buydu.

2- İmam Hasan'ın (a.s) zamanında Muaviye'yle savaşa yanaşmayan halk³, Muaviye'nin yirmi yıllık saltanatı boyunca Emevîlerden gördükleri zulümden dolayı dize gelmişlerdi. Bundan dolayı Kûfe'de, İmam

¹ el-Mecmeu'l-Âlemi li-Ehli'l-Beyt (a.s), A'lamu'l-Hidaye, İmam Hüseyin (a.s), s. 147.

² Murtaza Mutahharî, Masum İmamlar'ın (a.s) Siyerinde Bir Gezinti, s. 96.

³ İmam Hasan (a.s) son hutbelerinin birinde, halka savaşa devam edip etmeme konusunu sorunca, hepsi birden “Biz savaş istemiyoruz, yaşamak istiyoruz” diye feryat etmişlerdi. (Ali Asker Rızvanî, Âşura Vakıası Şüphelerine Cevap, s. 316)

Hüseyin'in (a.s) kıyam etmesi için toplumsal destek vardı. Bu, İmam (a.s) için bir hüccetti ve onu değerlendirmesi gerekiyordu.⁴

3- İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamının en büyük nedeni iyiliğe emir, kötülükten sakındırma hükmüne amel etmekte.

Muaviye, yirmi yıllık saltanatı boyunca zulümler yapmış, İslâmî hükümleri değiştirmiş, beytûlmali savurmuş, haksız yere kanlar dökmüş, barış antlaşmasının şartlarına uymamış, Allah'ın kitabı ve Peygamber'in sünnetine amel etmemişti. Ayrıca şarap içen, köpeklerle oynayan oğlu Yezid'i kendi yerine atamıştı. Bu ve benzeri birçok şey, İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamına, iyiliğe emir ve kötülükten sakındırma hükmüne amel etmesine zemin hazırlamıştı. Halk, Muaviye'nin bu durumunu İmam Hasan'ın (a.s) zamanında görememişti. Bu yüzden "İmam Hasan'ın (a.s) barışı, İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamına ortam hazırladı" denmektedir. Yani İmam Hasan'ın (a.s) antlaşmaya koyduğu şartlar, Muaviye'nin her türlü hile ve aldatma yolunu kapatmıştı. Muaviye, bu şartların hiç birine amel etmedi. Bu da onun İslâm toplumunda rezil olmasına ve İmam Hüseyin'in (a.s) Yezid'in aleyhine kıyam etmesine ortam hazırladı.

İmam Hasan'ın (a.s) barışının bazı şartları şunlardır:

1- Muaviye, Allah'ın kitabına ve Peygamberin sünnetine amel edecektir.

2- Halifelik, Muaviye'den sonra İmam Hasan'a (a.s) geçecektir. Eğer herhangi bir sebepten dolayı bu gerçekleşmezse İmam Hüseyin (a.s) halife olacaktır.

3- Minber ve namazlarda Hz. Ali'ye (a.s) küfür edilmeyecektir.

4- Beş milyon dirhem olan Küfe'nin beytûlmali alınmayacaktır.

5- Müslümanlar ve Şiiler güvende olacaklardır.

Antlaşmanın bu maddeleri gösteriyor ki İmam Hasan (a.s) hiç bir zaman, Muaviye'nin halifeliğini sağlamlaştırma amacında olmamış, aksine İslâm ve Müslümanların menfaati için ve İslâmî toplumun şartları gereği böyle bir antlaşma yapmak zorunda kalmıştı. İmam Hasan (a.s) kendi döneminde İslâm toplumuna hâkim olan şartlar ve kendisinin halife

⁴ Murtaza Mutahharî, *Masum İmamlar'ın (a.s) Siyerinde Bir Gezinti*, s. 81.

olması hasebiyle Muaviye'yle barış yaptı. Şartlar farklı olduğundan İmam Hasan'ın (a.s) zamanı barış yapmayı, İmam Hüseyin'in (a.s) zamanı da kıyam etmeyi gerektiriyordu.

İslam ve Medeniyet

Soru

İslam'ın beşer medeniyetinin ilerlemesindeki rolü nedir?

Kısa Cevap

Medeniyet her milletin yücelişi ve ilerlediğinin göstergesidir. İslami ülkelerdeki medeniyetin icat edilme geçmişi, Müslümanların fikir, düşünce, servet, sermaye ve hakeza kudret üretmiş olmalarıdır. Eğer böyle bir durum olmamış olsaydı hiç bir medeniyet şekillenmezdi.

Medeniyet şu anlamdadır: Şehirleşmeyi, düzen ve kanunu, diğer sosyal durumların gerekliliklerini ve toplumun fertlerinin birbirleriyle yardımlaşmalarını kabul etmektir. Bir medeniyetin şekillenmesi için birçok unsur gereklidir. Bu unsurlar şunlardan ibarettir: Bilgi, düzen, emniyet, yardımlaşma, işbirlikçilik vd. İslâm dininde ister asıl kaynağı olan Kur'an'da olsun, ister Kur'an'ın tefsiri konumunda olan sünnet ve Masumların (a.s) siyerinde olsun, hepsinde medeniyeti şekillendiren unsurlara tekit edilmiştir. Gerçek irtibatıyla şunu diyebiliriz: İslâm dini medeniyet şekillendiren bir dindir. Dünyada hali hazırda var olan medeniyet, tarih boyunca milletlerin sarf etmiş oldukları çabanın ürünüdür. Bu arada İslâm dininin de bu medeniyetin şekillenmesindeki rolü de çok büyüktür. Zira İslâm dini bilgi ve teknoloji üretiminin yanı sıra bilgi ve teknolojiyi Batı'ya da intikal ettirmiştir. Bu intikal üç yolla gerçekleşmiştir:

Bir: Hıristiyanlarla irtibat kurarak ve onlarla alışverişte bulunarak.

İki: Müslüman düşünürlerin ilmi eserlerini Avrupa milletlerinin diline çevirerek.

Üç: Avrupalıların ilmi merkezlerinde ders verilerek.

Ayrıntılı Cevap

Her milletin medeniyeti o milletin ekonomik, sosyal ve kültürel yüceliğinin nişanesi ve o milletin bütün alanlardaki kalkınması ve ilerlediğinin göstergesidir. Her milletin iftihar tarihini değişik bölümlerinde sahip olduğu farklı medeniyetleriyle. Düzenli ve aralıksız bir şekilde medeniyetin şekillenmesi üç alanda üretime bağlıdır:

- 1- Servet oluşturmak için ekonomik alanda üretim.
- 2- Düşünce üretmek için kültürel alanda üretim.
- 3- Kudret ve güç olarak anılan siyaset alanında üretim.

Çok önem arz eden noktalardan birisi şudur ki emniyet olmaksızın hiçbir alanda; ne siyasette ne yeni kültürel ve ne ekonomik alanda yeni üretim gerçekleşemez. Bu nedenle bu alanlarda üretimlerin gerçekleşebilmesi için bir miktar da olsa emniyet gereklidir.

İslami ülkelerdeki medeniyetin icat edilmesinin geçmişi, Müslümanların fikir, düşünce, servet, sermaye ve hakeza kudret üretmelerine dayanır. Eğer böyle bir durum olmamış olsaydı hiçbir medeniyet şekillenmezdi. Medeniyetin icat edilmesi de şiddetli bir şekilde emniyete bağlıdır. Bilgiye bağlı olan emniyet, emniyet önermelerinden ve düşüncelerinden şekillenmiştir. Dinî, felsefî, irfanî ve benzer şeyler var olmadığı sürece, tabii olarak emniyet teorileri şekillenmemiş olur ve dolayısıyla medeniyeti oluşturan yürütme kurumları ve kuruluşları da meydana gelmez. Bu açıklamadan sonra medeniyetin tanımına geçiyoruz. Medeniyet nedir ve ne gibi tanımları vardır?

Medeniyet Arapça köklü olan “temeddün”den gelmektedir. Temeddün kelimesi ise “mudun” kökünden gelmektedir. Bu kökün anlamı şehirleşme, şehirdekilerin huyunu, âdâbını ve ahlâkını almaktır. Kanunu, düzeni ve sosyal hayatın diğer haletlerini, sosyal, siyasi, kültürel ve diğer konularda toplumun fertlerinin birbiriyle işbirliğini kapsamaktadır.¹ Başka bir kitapta temeddün şöyle tanımlanmıştır: Şehirde yaşayanların ahlâkını ve huyunu alıp cehalet ve bilgisizlikten şehirleşmeye ve insanlığa yönelmek şeklinde değişmektir.²

¹ *Lugatnameha; Deh Huda, Ferheng Muin, Ferheng Amid*, madde: “m-d-n” .

² *Ferheng Ebcadi, Arabi-farisi*, s. 258. Madde: “m-d-n” .

Fransalı büyük düşünür olan Will Dourant medeniyeti şöyle tanımlıyor: “Genel anlamda medeniyet, varlığı neticesinde kültürel üretim olanığının doğup ilerlemesi ortamını sağlayan sosyal bir düzendir. Medeniyette üç temel unsur vardır. Bu unsurlar şundan ibarettirler: Ekonomik, siyasi ve ahlaki kurallar bağlamındaki işlerde ihtiyatlı ve öngörülü (sonradan gerçekleşecekleri önceden kestirmek) olmak ve bilgi ve sanatı genişletmek için çabalamaktır. Medeniyetin meydana gelişi karmaşanın ve emniyetsizliğin bittiği yerde mümkün olur. Zira korku ve tedirginliklerin yok edildiği yerlerde merak başlar ve üretime ihtiyaç hâsıl olur. Bu durumda insan kendini, onun yaşamını rahatlatacak araçları hazırlamasına ve ilim ve bilgi kesp etmeye sürükleyen yetiye teslim olur.”¹

Medeniyeti Şekillendiren Unsurlar

Bir medeniyetin şekillenmesinde birçok unsur etkilidir. Burada önemli olan unsurlara değineceğiz:

İlim ve bilgi: Medeniyetin bir tabakası ve en önemli temellerinden olan rükün ilimdir. İslâm’da ilmin çok önemli bir yeri vardır. Kur’ân-ı Kerim’de ilme çok tekit edilmiştir. “**Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu**”² şeklinde soru sorarak ilmin ne kadar yüce olduğunu belirtir. Bir anlamda dolaylı bir şekilde bu ikisinin birbiriyle mukayese edilmesinin yanlış olduğunu vurgular. Bu konuya tekit eden birçok rivayet görülmektedir: İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

“Ey insanlar biliniz ki, ilim öğrenip amel edildiğinde ancak din kâmil ve doğru olur. Biliniz ki ilmi tahsil etmek malı tahsil etmekten daha vaciptir.”³

Düzen: Düzendeki maksat cüzler arasında uyum ve irtibatla her şeyin kendi yerli yerine koyulup dizilerek bir bütün olarak bir hedefe doğru hareket ettirilmesi anlamındadır. İnsanın yeryüzüne gelmesiyle ilk Peygamber’den tutun, son Peygamber olan Hz. Muhammed’e (Allahın selamı hepsinin üzerine olsun) kadar sosyal düzenin şekillenmesi

¹ Will Dourant, *Tarih-i Temeddün*, tercüme: Ahmet Aram, 4. baskı, İntişarat-ı İnkılab-ı İslami, 1372, c. 1, s. 3.

² Zümer, 9.

³ Kuleynî, *Usul-i Kâfi*, c. 1, 1. bâb, hadis no: 4.

için bireysel ve toplumsal birçok kanun beyan etmişlerdir. İnsan bireylerinin birbirine karşı davranış biçimi hakkında, aile fertlerinin birbirine karşı vazifeleri, toplumun bireylerine, insanın içinde yaşadığı çevreye ve hâkimlere karşı vazifelerinin neler olduğu noktasında açıklayıcı kanunları beyan etmişlerdir. Bu konu medeniyeti şekillendirmede çok önemlilik arz etmektedir.

Emniyet: Hükümet, devlet, düzen ve kanun çerçevesinde hissedilen rahatlık ve huzur anlamındadır. Bu unsur gerçekleşmediği müddetçe medeniyetin şekillenmesi mümkün olamaz. İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de ekonomi, mal, can bağlamında güvenceyi sağlayacak kanunları açıklayan birçok âyetler vardır. Örneğin kıyas, hırsızlık ve Müminlerin ırzının, namusunun, haysiyetinin korunmasını sağlayan hükümler bağlamında açıklamalar yapan âyetler ve bu bağlamda koymuş olduğu katı kanunlar, sosyal hayat bağlamında güvence ve emniyeti sağlama hedefi güder.

Birlik, Yardımlaşma ve İşbirliği: Bu unsurun medeniyetin ilerlemesi bağlamında üstlenmiş olduğu rol çok büyüktür. Öyleki eğer insanların yardımlaşma ve işbirliği göz ardı edilirse toplumlar dağınık ve bedevi bir yaşama maruz kalırlar. Medeniyet, toplumun kanunlara bağlı kaldığı toplumsal bir hayatın gölgesinde tahakkuk bulur. Tefrika ve dağınıklık bedeviliktir. Kur'an-ı Kerim açık bir şekilde birlikteliğe, vahdete, gönül birliğine ve ilahi hâkimlere itaat etmeye davet ediyor. Böylece insanları dağınıklık-tan, parçalanmaktan ve tefrikadan menediyor ve böylelikle ilerlemenin ve yüceliğin sağlanmasını istiyor. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

“Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sınımsız sarılın. Parçalanıp bölünmeyin.” ⁴⁵

Yukarıda zikredilen unsurların yanı sıra medeniyetin şekillenmesinde etkili olabilen başka etkenlere de işaret edebiliriz. Göreceli ve nispi refah, milliyetçiliği açan bir düşünce şekli, ahlâk, sabır, hilim ve benzer etkenlerin medeniyetin şekillenmesi üzerinde etkileri vardır. Yukarıdaki unsurları dikkate alarak bu unsurlar olmaksızın bir medeniyetin şekillenmesinin

⁴ Âl- i İmran, 103.

⁵ Mehremî, Gulam Hüseyin, “Nakş-ı Enbiya der Temeddün-i Beşer”, www.tebyan-zn.ir.

mümkün olamayacağını söylemek mümkündür. İslâm dinini mütalaa eden bir kimse, İslâm dinini şekillendiren Kur’ân’daki âyetlerin, rivayetlerin, hadislerin, Masumların (a.s) siyerinde, kısacası her alanda bütün bu unsurlara azami derecede tekit edildiğini müşahade edecektir. Öyleki hiçbir dinde bu unsurlara İslâm dinindeki kadar tekit edildiği görülemez.

“Çok genel bir şekilde İslâm düşüncesine kaynaklık yapan Kur’ân-ı Kerim, Resulullah ve Ehlibeyt İmamlarının (Allah’ın selamı hepsinin üzerine olsun) siyerine bakıldığında Allah ve Allah’ın velililerinin aralıksız kâfirler, müşrikler, diğer dinlerin takipçileri ve müminler olmak üzere bütün insanları tefekküre, düşünmeye davet ettiği görülecektir. Bu bağlamda o kadar ileri gidilmiştir ki müminlerden bile imanlarını taklit üzere bina etmelerini kabul etmiyor. Dinin temelini oluşturan tevhit anlayışının bile tefekkür ve ilme bina edilmesini istiyor.”¹

Günümüz dünyasındaki medeniyet birçok muhtelif milletlerin tarih süresi içinde göstermiş oldukları çaba neticesinde şekillenmiştir. Bu yeni medeniyetin şekillenmesinde İslâm dininin büyük payı olmuştur. Zira İslâm dini bilgi ve teknolojiyi üretiyor olmasının yanı sıra Batı dünyasına da intikal ettirmiştir. İslâm tarafından bilgi ve medeniyetin Batı dünyasına intikal etmesini sağlayan üç yol olduğunu söylemek mümkündür:

1- İspanya, İtalya, Seyçel (el-Cezair) ve Haçlı savaşlarında Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında gerçekleşen ilişkiler ve İslâm’ın diğer dünya bölgelerinde İslâm kültürü ve medeniyetiyle tanışmaları ve İslâm dünyasının diğer ülkelerle olan komşulukları yoluyla.

2- Tercüme hareketi olarak adlandırılan Arapça diliyle yazılmış olan kitapların Latin diline çevrilmesi yoluyla ki bu hareket de beş ile yedinci asırlar arasında gerçekleşti.

3- Müslüman düşünürler tarafından yazılmış veya tercüme edilmiş olan kitapların Batı dünyasının ilmi merkezlerinde tedris edilmesiyle.

4- Hristiyanlar evlilik ve sosyal ilişkiler yoluyla ve Hristiyanların giyim, adap ve gelenekler bağlamında Müslümanları taklit etmesiyle.²

¹ Velayeti, Ali Ekber, *Puyayi Ferheng ve Temeddün-i İslâm ve İran*, Tahran, Merkez-i Çap ve İntişarat-ı Vezaret-i Umur-i Harice, 1382, c. 1.

² A.g.e.

1. Müslümanlar İslâm'ın asıl unsurlarından ve kendisinden daha önce şekillenmiş medeniyetlerden ilham alarak Yunan, Mısır, Rum, İran, Hindistan, iki nehir arasında, Çin ve dünyanın diğer bölgelerindeki medeniyetlerden yararlanarak İslâm medeniyetinin temelini şekillendirdiler. Daha sonra bu konuda sarf ettikleri ciddiyet ve çaba neticesinde sekiz asır boyunca milletlerin fikirsel rehberliğini omuzlarında taşıdılar. Bu uzun dönemde Müslümanlar iki yönlü bir rol üstlendiler. Bir taraftan diğer milletlerin yazmış oldukları değerli eserlerini İslâm dünyasına taşıyarak onları hem yok olmaktan hem gaflette kalmaktan kurtardı ve o milletlerin yazmış oldukları kitaplarını tercüme ederek Arapça diline kazandırdılar. O kitaplarda bulunan düşünce noksanlıklarını giderdiler, onları tashih ettiler ve birçoğunu kâmil ettiler. Diğer taraftan bazı yeni ilimleri, örneğin kimya, yeni fizik, cebir, üçgenler, jeoloji, biyoloji, sosyoloji ve tarih felsefesini insanlık âlemine kazandırdılar. Cabir b. Hayyân ve Zekeriya Razi kimya ilmini eski kavramsallıktan laboratuarlara taşıdılar. İbn Heysem fizik ilminde nur bölümünün temelini attı. Harezmi cebir ilmini ibda ederek isminin ebedileşmesi bir yana, insanlığa büyük bir hizmet yapmış oldu. İbn Haldun tarihsel konuların tahlili ve incelenmesinde yeni bir yöntem geliştirdi. Gerçek itibarıyla tarihi ve sosyolojiyi meydana getirdi. İşte bunun ardından İslâm kültürü ve İslâm medeniyeti Avrupa ve onun diğer bölgelerinde etkili ve o milletlerin uyanışına neden oldu.³

Zikredilen konular dışında da birçok muhtelif ilim Müslümanlar tarafından ilerletilmiş ve bazen de kendileri icat etmişlerdir ki Avrupa'nın bugünkü medeniyetinde etkin olmuştur. Özellikle tıp ilminde Müslümanlar hem onun şekillenmesinde çok etkili olmuşlardır, hem kalkınmasında. Göz bağlamındaki tıpta, ameliyat, psikolojik konularda gelişen ilerleme de Müslümanların etkin bir şekilde etkili oldukları konulardandır. Tıpta Müslümanların yazmış oldukları kitaplar yüzlerce sene Avrupalıların Üniversitelerinde tedris ediliyordu. Onlar kendi doktorlarını yetiştirmek için İbn Sina gibi düşünürlerimizin eserlerinden yararlanıyorlardı. Müslüman olan İbn Sina ile iftihar ediyorlardı.

³ Muhammedî, Zikrullah, *Nakş-ı Enbiya der Temeddün-i İslam ve İran*, İntişarat-ı Danışgah Beynelmillel-i İmam Humeyni, 1373.

Kimya ve fizik ilimlerinde de Batı dünyası İslâm medeniyetine borçludur. Hali hazırda bile Cabir b. Hayyân, İbn Heysem, Zekeriya Razi gibi düşünürleri ilim fezasında parlamaktadırlar.

Dikkate şayandır, bugün İslâm medeniyeti unvanıyla bilinen birçok şeyler gerçeklikte Müslümanların medeniyetidir. İslâm dininin genel öğretilerinden alınmıştır. Buna binaen bütün bunlara genel anlamda İslâm medeniyeti diyerek takaddüs veremeyiz.

İslam'da Savaş

Soru

Kur'an-ı Kerim'de bir canlının canını almanın günah olduğu belirtilmiştir. Lâkin İslâm kılıçlar, savaşlar ve insanların canını almayla yayılmıştır. Ne zaman bu soruyu sorsam “Bu bir hedef doğrultusunda” cevabını almışımdır. Acaba bu cevap mantık dışı bir cevap değil midir? Kur'an-ı Kerim'de belirtildiği gibi kılıç yerine iyi davranış ve hareketlerde bulunarak mesele çözülemez miydi? Biz Türkler de kılıç yoluyla Müslüman olduk. Bu konuyu tatmin edici biçimde açıklamanızı rica ediyorum.

Kısa Cevap

Hız. Peygamber'in (s.a.a) hayat tarzını incelediğimizde onun İslâm dininin yayılması için gösterdiği çoğu teşebbüsün kültürel olduğunu kavrarız. İslami konular uzmanı tarihçiler ve analistler yüce İslâm dininin Arap yarımadasında ve sonra da diğer ülkelerde hızlı bir şekilde yayılması hakkında bazı etkenleri dile getirmişlerdir:

1. İslâm dininin muhtevasının zengin olması, insancıl bir kültür taşıması, ayrımcılık karşıtı olması ve adalet ekseninde yer alması.
2. Hz. Resulullah'ın (s.a.a) büyük sahabelerinin savaş ve fetihlerde yer alması ve değişik bölgelerde komutanlık görevini üstlenmeleri.
3. Gayrimüslimlerin İslâm toplumu ile irtibat kurmaları ve bu sayede aristokrasisiz bir devlet ve sınıfsız bir toplum yapısıyla tanışmaları.

Yanı sıra Hz. Peygamber (s.a.a) hiç kimseye herhangi bir yere saldırma ve fetih emri vermemiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.a) savaşları savunma eksenliydi ve belirtilen fetihler Hz. Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra gerçekleşmiştir.

Ayrıntılı Cevap

1. İslâm salt insanların canını değil, hayvanların canını bile değerli saymış ve onların nedensiz bir şekilde öldürülmesini yasaklamıştır. Bununla birlikte İslâm eziyet verici hayvanların ortadan kaldırılmasını caiz görmektedir. İnsana zarar verecek olan bir yılan ve akrebin ortadan kaldırılması bu kabildendir. Aynı şekilde İslâm bireylerin can, namus veya inançlarına saldıran insanların ortadan kaldırılmasını da caiz bilir.

2. Kuşkusuz yüce İslâm dininin Arap yarımadası ve ardından da diğer ülkelerde hızlı bir şekilde yayılmasının nedeni, bir sebebe özgü değildir. Bilakis İslami konular üzerine araştırma yapan tarihçiler ve analistler bu hususta işaret edeceğimiz bir takım etkenleri dile getirmişlerdir. Lâkin Kur'an-ı Kerim insanların Hz. Peygamber'e (s.a.a) yönelmesi ve ardından da İslâm'ı kabul etmelerinin nedenlerinden biri olarak Hz. Peygamber'in (s.a.a) güzel ahlâkını dile getirmekte ve şöyle buyurmaktadır:

“Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.”¹

Dolayısıyla Hz. Peygamber'in (s.a.a) hayat tarzı incelendiği vakit, İslâm dininin yayılması için onun yaptığı birçok teşebbüsün (sınırlı askeri ve savunmaya ait durumlar hariç) kültürel girişimler olduğunu kavrarız.² Diğer ülkeler bağlamında da Hz. Peygamber'in (s.a.a) davra-

¹ Âl-i İmran, 159.

² İbn Hişam, *Siyretu'n-Nebeviye*, s. 358, Tahran, Neşr-i İslamiye, 4. baskı, h.ş. 1368; Yakubî, *Tarih*, Tercüme Âyeti, c. 1, s. 442, Tahran, İntişarat-ı İlmi ve Ferhengi, 7. baskı, h.ş. 1374; Âyeti, *Tarih-i Peygamber-i İslâm*, Tahran, İntişarat-ı Danişgah, 6. baskı, 2. baskı, h.ş. 1382. Hz. Peygamber (s.a.a) Medine'de dinî azınlıklar ve esir müşrikleri cizye verme ile İslâm'ı kabul etmeyi seçme arasında serbest bırakırdı.

nış, kendisinin evrensel misyonu¹ ve onları mektuplar aracılığıyla İslâm'a çağırma çerçevesinde şekillenmiş idi. Bu mektupların muhtevası, Hz. Peygamber'in (s.a.a) programlarında kültürel işlerin ekseninde yer aldığının göstergesidir.² Bu şekilde Hz. Peygamber (s.a.a) kısa bir müddet zarfında cahiliye toplumunda³ kültürel devrim ile İslâm'ın yayılması yolunda özveride bulunan ve manevî yüce derecelere nail olan bireyler yetiştirebilmiştir.

3. Hz. Peygamber'in (s.a.a) vefat etmesinden sonra Müslümanlar İslâm'ı korumak ve dünyaya İslâm kültürünü yaymak için İslâm kültür ve öğretilerine engel teşkil eden coğrafi sınırları ortadan kaldırdılar ve diğer ülkelerde İslâm'ın yayılmasının altyapısını oluşturdular. Bu husus, söz konusu ülke halklarının tedricen İslâm'a yönelmesine neden oldu. Elbette ilgili ülkelerde İslâm din ve inancının kabul edilmesi, kılıç yoluyla gerçekleşmedi. Bunun başka nedenleri vardı ve bu yazıda fırsat el verdiğince bu nedenlerin bazılarına işaret edilecektir:

a) İslâm dininin muhtevasının zengin olması, insancıl bir kültür taşıması, ayrımcılık karşıtı olması ve insan fıtratıyla bağdaşan adaleti eksen alması belirtilen nedenlerden sayılır. Örneğin İran'ın fethedilmesinden sonra bir Arap komutan, bir cemaat İmam'ı ve müezzininin kırbaçlanması emrini verdi. Bunun nedeni onların Zerdüşt dini mabetlerinden birini yıkmaları ve onun taşlarını mescit yapımında kullanmaları idi. İran'ın fethedilmesinden yüzyıllarca sonra ateş tapınaklarının varlığı bu iddianın başka bir delilidir. Öyle ki Zerdüşt dini mensuplarının ateş tapınakları onuncu yüzyılda, yani İran fethedildikten üç asır sonra Irak, Fars, Kirman, Sistan ve tüm İran'da yerinde durmaktaydı.⁴ Zerdüşt dini takipçileri tedrici olarak ve kendi seçimleri ile İslâm dinine yöneldiler. Zerdüşt dini takipçilerinin içinde bulunduğumuz yüzyıla kadar İran'da bulunması ve

Bunlar, Hz. Peygamber'in İslâm dinini kabul ettirmek için zora başvurmadağının en açık delilidir.

¹ A'raf, 158; Sebe, 28; Kalem, 52.

² Ahmedi Meyanicî, Ali, *Mekatibu'r-Resul (s.a.a)*, c. 2, s. 315-705, Daru'l-Hadis, Kum, 1. baskı, h.k. 1419.

³ *Nehcu'l-Belaga*, 2. Hutbe, 93, 95 ve 192.

⁴ Mesudî, Ebu'l-Hasan Ali b. el-Hüseyin, *Murucu'z-Zeheb ve Meadini'i-Cuher*, c. 2, s. 242-257, Tahkik Dagır, Esad, Daru'l-Hicret, 2. baskı, Kum, h.k. 1409.

dinsel merasimleri uygulamada taşıdıkları özgürlük, İslâm dinini kabul etmede dayatma ve zorlamanın olmadığına en açık delilidir.⁵

b) Hz. Peygamber'in (s.a.a) büyük sahabelerinin savaş ve fetihlerde yer alması ve değişik bölgelerde yöneticilik sorumluluğunu üstlenmeleri de İslâm'ın yayılmasında etkili olan önemli etkenlerdendir. Örneğin Selman-ı Farisi halife tarafından Medain'in yöneticiliğini üstlenmek üzere gönderildiği vakit, bölge halkı onun özel protokoller ile şehre gireceğini beklemekteydi. Lâkin Selman bölge halkının işlerini idare etmek için çıplak bir merkep üzerinde bu şehre girdi ve halka değerli hizmetlerde bulundu. Bizzat bu husus bu bölgede İslâm'ın yayılmasının en önemli etkenlerinden biri oldu.⁶

c) Ülkelerin sınırlarının açılmasından sonra halkların Müslümanlar ile ilişkileri sıkılaştı. Bu ilişki İslâm dininin yayılmasında etkili oldu. Onlar, Müslüman toplumu yakından gözlemlediler ve Müslümanların eski aristokrat devlet ve sınıfsal toplum ile farklılık taşıdığını gördüler.⁷ Örneğin İranlılar asırlar boyunca Sasanî şahlarının aristokrat yaşamına tanıklık etmişti, toplumun mahrum sınıfları çok az imkânlarla yaşam sürmekteydi. Onlar İslâm halifelerinin, bu cümleden olmak üzere Müminlerin Önderi'nin (a.s) ve onların en yoksul sınıfların yaşadığı İran şehirlerine gönderdikleri valilerinin sade yaşamlarını gözlemleyince, İslâm dinini kabul etmeye eğilim kaydettiler.⁸

4. Her ne kadar saldırı cihadı (savunma eksenli olmayan cihat) İslâm'ın kesin hükümlerinden olsa da saldırı cihadının mahiyeti inancı dayatmak için savaşmak değildir. Esasen İslâm'da inanç dayatılır bir husus değildir. Tarih boyunca da ne Hz. Peygamber'in (s.a.a) ve ne de ondan sonraki halifelerin savaşlarında bireyler İslâm'ı kabul etmeye mecbur kılınmamıştır.

⁵ Zerrinkub, Abdu'l-Hüseyn, *Tarih-i Merdumu İran pes ez İslâm*, s. 535, İntişarat-ı Emir Kebir, Tahran, 3. baskı, h.ş. 1371.

⁶ Muhaddis Nuri, *Nefsi'r-Rahman fi Fazileti's-Salman*, s. 551, İntişarat-ı Afak, Tahran, 1. baskı, h.ş. 1369.

⁷ Zerrinkub, Abdu'l-Hüseyn, *Bamdad-ı İslâm*, s. 87, İntişarat-ı Emir Kebir, Tahran, 6. baskı, h.ş. 1369; Will Durant, *Tarih-i Temeddün*, c. 4, s. 169-181, İntişarat-ı İlmî Ferhengi, Tahran, 4. baskı, tarihsiz; Christian San, Arthur, *İran der Zaman-ı Sasanian*, Tercüme: Reşit Yasimi, s. 138 ve 638-666, Tahran, Dünyayı Kitap, 9. baskı, h.ş. 1374.

⁸ İbrahim, Hasan, *Tarih-i Siyasiyi İslâm*, s. 269, Dünyayı Kitap, 6. baskı, h.ş. 1378.

Esasen saldırı cihadı şiddet ve zorbalık karşısında hakkın sesinin ve halka tavsiye etmenin önünde engel olan diktatör ve bozguncu düzenlerle mücadele etme gayesiyle yapılan kurtuluş savaşıdır. Başka bir ifadeyle saldırı cihadı bir tür savunmadır, ancak bu savunma bir şahsın veya milletin haklarını savunmak değil, insaniyetin haklarını savunmaktır. Saldırı cihadı araştırma özgürlüğünü, hakikati öğrenmeyi ve hakkın sesinin insanlara ulaşmasını engelleyen etmenleri kaldırmayı savunur. Bu nedenle Allâme Tabatabâî cihat âyetlerini inceledikten sonra şöyle söylemektedir: “Savaş ister İslâm ve Müslümanları savunma yolunda ve ister saldırı cihadı şeklinde olsun gerçekte insaniyet hakikatini savunmak içindir.”¹

5. Son olarak Hz. Peygamber’in (s.a.a) kendi döneminde bir yere saldırması ve fetihle bulunması için hiç kimseye bir emirde bulunmadığını hatırlatmalıyız. Hz. Peygamber’in (s.a.a) savaşları savunma eksenli idi ve belirtilen fetihler Hz. Peygamber’in (s.a.a) vefatından sonra gerçekleşmiştir. O halde Müslümanların savaşları sırasında bir yerde herhangi bir zulüm ve adaletsizlik gerçekleştiği varsayılsa bile, Müslüman hâkim ve komutanların davranış ve hareketleri İslâm’ın hesabına yazılamaz. Bu hâkimler arasında değişik hileler ile komutanlığa ulaşan veya hilafet el-bisesini giyen, İslâm’ın zahirine uyararak ve hükümlerin zahirini icra ederek kendi makam, taç ve tahtlarını korumak için çabalayan zalim bireyler de var olmuştur. Bazı Emevi ve Abbasi halifelerine bu tür hâkimlerin birer örneği sıfatıyla işaret edilebilir.

İslâm’ın Tebliğ Yöntemi

Soru

İslâm’ın tebliğ yöntemi nasıldı?

Kısa Cevap

Tebliğ, mesaj iletmek anlamındadır. Tüm ilahî peygamberlerin ve özellikle de yüce Hz. Muhammed’in misyonu insanları karanlıklardan

¹ Tabatabâî, Seyyid Muhammed Hüseyin, *el-Mizan fî Tefsiri’l-Kur’ân*, c. 2, s. 68, Defter-i İntişarat-ı İslami, 5. baskı, Kum, h.k. 1417

nura yöneltmek olduğundan, İslâm'da tebliğ Allah'ın mesajını kullarına ulaştıran bir vesile olarak çok önemlidir. İslâm'da tebliğ yöntemleri sözlü, yazılı ve amelî olarak üç kısma ayrılabilir. Bu her üç kısmın da değişik türleri vardır. Sözlü yöntem konuşma, matem, münazara, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak gibi türleri içerir. Yazılı yöntem mektup, davetname, vb. türleri kapsar. Amelî yöntem ise ayrıntılı cevapta değinilecek olan bir takım türlere sahiptir.

Ayrıntılı Cevap

Tebliğ, uygun ve etkili araçlardan istifade ederek mesaj ulaştırmaya denir. Tarih boyunca kendi mesajını başka insanlara ulaştırmak isteyen tüm ekoller ve bireyler değişik yöntem ve araçlardan faydalanmışlardır. Bugünkü dünyada da insanlara muhtelif fikir ve inançlar kazandırmak için kapsamlı propagandalar yapılmaktadır. Ekollerin müntesipleri uygun bir tebliğden istifade ederek insanları sahip oldukları düşünce, fikir ve inançlarına aşına kılmak ve kendi takipçileri yapmak istemektedir. En son ve en kâmil din sıfatıyla İslâm, ebedî ve evrensel bir misyon taşıdığı için insanlara bu dini tebliğ etmek, onları ilahi hüküm ve öğretilerle tanıştırmak ve yanı sıra müjdeleyip uyarmak çok önemlidir. Çünkü İslâm hidayet dinidir ve hidayeti çok kıymetli saymıştır. İnsanlar, İslâm öğretileri ve inançlarına aşına olmadıkları sürece hidayete ermeleri mümkün değildir. Tebliğ yöntemleri sözlü, yazılı ve amelî olarak üç kısma ayrılabilir.

1- Sözlü Tebliğ:

Bu yöntemin değişik türleri olup konuşma, hutbeler, ezan, dualar, Kur'an-ı Kerim'in nurlu âyetlerini tilavet etmek, bayramlarda sevindirici merasimler ve gam ve hüzn günlerinde de matem merasimleri düzenlemek, münazara, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak gibi hususları içerir.

2- Yazılı Tebliğ

a) Kur'an Âyetleri Aracılığıyla.

Her zaman yazılı bir eser sıfatıyla tüm insanların yanında olan nurlu Kur'an âyetleri, insanları hidayete erdirmede önemli değere sahiptir. Onun

zamanımızda bile hidayet edici olduğu hususunda hiçbir şüphe yoktur. Nitekim şöyle buyuruyor:

“İşte size Allah’tan bir nur ve apaçık bir kitap (Kur’ân) gelmiştir. Allah, onunla rızası peşinde olanları selâmet yollarına iletir ve onları ziya ile, karanlıklardan aydınlığa çıkarıp kendilerini dosdoğru bir yola iletir.”¹

b) Peygamber (s.a.a) ve İmamlardan Gelen Değerli Hadisler.

c) Mektup Göndermek.

Mektup göndermek, çağrısının başladığı ilk günlerden itibaren Hz. Peygamber (s.a.a) tarafından önemsenmiştir. Hz. Peygamber’in (s.a.a) Habeşistan kralı Neccasî’ye gönderdiği mektup bunun bir numunesidir. Hudeybiye barışından ve müşriklerin saldırılarının durmasından emin olunduktan sonra, Hz. Peygamber (s.a.a) Hicaz dışına tebliğ etme düşüncesini hayata geçirdi. Elçi yollayarak ve mektup göndererek herkesi tek ilaha tapmaya ve İslâm dinini kabul etmeye davet etti. Bu kapsamlı çağrı, kendisi dünyadan göçünceye dek devam etti. Büyük krallar, Hristiyanlığın dinî yöneticileri ve meşhur kabile reisleri bu mektupların asıl muhataplarıydı.²

3- Amelî Tebliğ:

İslâm bu yönetime çok önem vermiştir. Kur’ân şöyle buyurmaktadır:

“Siz Kitab’ı (Tevrat’ı) okuyup durduğunuz hâlde, kendinizi unutup başkalarına iyiliği mi emrediyorsunuz?”³

Bir başka yerde ise şöyle buyuruyor:

“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?”⁴

¹ Maide, 15-16.

² Taberî, İbn Cerid, *Tarih-i Taberî*, c. 2, s. 882, tahkik: Nuhbetü’n-mine’l-Ulema’l-Ecilla, Muessese-i Elem-i Beyrut.

³ Bakara, 44.

⁴ Saf, 2; Muhsin Kiraatî, *Kur’ân ve Tebliğ*, İntişarat-ı Dershayî ez Kur’ân’dan iktibas edilmiştir.

İmam Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

“İnsanları söz dışında başka bir şeyle Allah'ın dinine davet edin.” ⁵

İslâm Peygamberi ve Pak İmamlar (a.s) İslâm yolunda bu yöntemden çok yararlanmışlardır. Zira söylenenlerin etki etmesinin şartı, mübelliğin söylediği şey ile amel etmesidir. Aynı şekilde Hz. Peygamber (s.a.a) ve İmamların (a.s) yapabildiği ve diğer insanların yapmaktan aciz kaldığı mucize ve kerametler de bir tür amelî tebliğdir ve halkın İslâm'a yönelmesinde çok etkili olmuştur. Buna ek olarak İslam tebliğde zarif nokta ve değişik şartları gözetmiştir. Bunlara riayet etmek tebliğ faaliyetlerinin eser bırakmasında, mahsul vermesinde ve neticede İslâm'ın ilerlemesinde çok etkili olmuştur. Bu bağlamda aşağıdaki hususlara işaret edilebilir:

1. Tebliğ Mekânının Önemi:

Uygun mekânlarda dinî meseleleri tebliğ etmek ve ilahi buyrukları kullara ulaştırmak daha çok etki bırakacaktır. Resulullah (s.a.a) Allah'ın mesajını ve İslâm'ın çağrısını Hac günlerinde halka ulaştırmaktaydı. İmam Hüseyin (a.s) Kerbela'ya hareket etmeden önce hacıların gelmesi ve de kendi misyonunu ve Yezid'in cinayetlerini Allah'ın evini ziyarete gelen kimselere anlatmak için Mekke'de kaldı ve onlardan her birinin bu mesajı kendi bölge halkına ulaştırmasını hedefledi. İmam Sâdık (a.s) Arafat çölünde hacılar topluluğu arasında durur, dört tarafına bakar ve her tarafta üç defa şöyle buyururdu:

“Ey insanlar sizin önderiniz Peygamber (s.a.a), ondan sonra Ali b. Ebu Talib (a.s), ondan sonra Hasan ve Hüseyin, onlardan sonra Ali b. Hüseyin, ondan sonra Muhammed b. Ali idi ve şimdi ise benim.” ⁶

Mekke ve cami gibi yerler tebliğ için uygun yerlerdir. Tarih boyunca cami ve minber yan yana olmuşlardır. Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

⁵ *Biharu'l-Envar*, c. 5, s. 197.

⁶ Kuleynî, Muhammed b. Yakub, *Furu-i Kâfi*, c. 4, s. 466, Daru'l-Kutubi'l-İslamiye, Tahran.

“Allah’ın mescitlerinin birinde oturan, Allah’ın kitabını okuyan ve kendi aralarında onu inceleyen hiçbir topluluk yoktur ki kendilerine sükûnet inmesin ve kendilerini rahmet kuşatmasın.”¹

2. Tebliğ Zamanı:

Tebliğ için uygun zamanı seçmek mübelliğin başarılı olmasında etkili amillerdendir. Kur’ân âyetleri ve Ehlibeyt İmamlarının dualarına bir göz atılmasıyla işlerde ve özellikle de tebliğ hareketlerinde zamanın rolü kavranabilir. Yüce Allah Kur’ân’ı Kadir gecesi nazil etmiştir.²Kur’ân’ın indirilmesi için bu zamanın seçilmesi, onun önemini artırmaktadır. Zira Kadir gecesi de en güzel zamanda, yani mübarek Ramazan ayında yer almaktadır. Allah Resulü’nün (s.a.a) gönderilmesinden üç yıl sonra şu âyet nazil olmuştur:

“Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emr olunanı açıkça ortaya koy ve Allah’a ortak koşanlara aldırış etme.”³

Bu âyetin üç yıl sonra nazil olması, ondan önce Allah’ın dinini aşikâr olarak ilan etmek ve de müşrik ve kâfirlerden uzak olmak için altyapı ve şartların hazır olmadığını göstermektedir. Kureyş inkârcıları, Allah Resulü’nün tebliğini engellemek istedikleri zaman, Hz. Peygamber (s.a.a) haram aylardan istifade etmekte, Ukaz, Micne ve Zilmecaz gibi pazarlara gitmekte, yüksek bir yere çıkmakta ve halkı İslâm dinine davet etmekteydi.⁴ Çünkü inkârcıların inancına göre bu aylarda savaş ve kan akıtmak haram idi ve bu yüzden Hz. Peygamber’e (s.a.a) bir zarar gelmiyordu.

3. Allah’ın Adıyla Başlamak:

Her işte gerçek müessir Allah olduğundan ve her amelin başarılı olması tam olarak O’nun isteğine bağlı bulunduğundan, söz O’nun adıyla başlamalıdır. Bu şekilde söz ilahî bir dayanak bulacak ve halka direkt etki

¹ Nuri Tabersî, Hacı Mirza Hüseyin, *Mustedreku’l-Vesail*, c. 3, s. 363, Çaphane-i İslamiye, Tahran

² Kadir, 1.

³ Hicr, 94.

⁴ Hz. Ayetullah Subhanî, Cafer, *Furuğ-ı Ebediyet*, c. 1, s. 326, h.ş. 1360.

edecektir. Hz. Peygamber'in (s.a.a) Allah tarafından aldığı ilk emir mesajı ve sözüne Allah'ın adıyla başlamasıydı.

“Yaratan Rabbinin adıyla oku!”⁵

4. İlahî Vahiy ile İletişimde Olmak:

İlahi vahiy ile iletişimde olma dışında insan sözü hiçbir zaman hatadan yoksun değildir. Mübelliğ, Allah Tebarek ve Teâlâ'nın yüce elçisine vahyettiği şeylere sarılmalıdır. Bu doğru yoldur. Aksi takdirde sapma tehlikesi vardır:

“Öyle ise sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen doğru bir yol üzeresin.”⁶

Vahiy kaynağıyla iletişim içinde olan Peygamber'in (s.a.a) söz ve tebliği arzu ve hevesten uzaktır.

“O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu) Kur’ân ancak kendisine bildirilen bir vahiydir.”⁷

Bu onun etkili olmasının sırlarından biridir.

5. Delilli ve Mantıklı Konulardan Yararlanmak ve Çürük, Payesiz ve Edep ile İnsaniyete Aykırı Konulardan Uzak Durmak:

Kur’ân-ı Kerim değişik âyetlerde konularını burhan ve delille beyan etmiş, takipçilerine kâfirlerle en güzel şekilde tartışmalarını emretmiş⁸ ve şöyle buyurmuştur:

“Onların, Allah’ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah’a söverler.”⁹

Kur’ân hatta kendi muhaliflerinden bile iddiaları için delil getirmelerini istemekte ve şöyle buyurmaktadır:

⁵ Alak, 1.

⁶ Zuhruf, 43.

⁷ Necm, 3-4.

⁸ Nahl, 125.

⁹ En’am, 108.

“Eğer doğru söyleyenler iseniz (iddianızı ispat edecek) delilinizi getirin.”¹

“(Kâfirlere) “Kesin delilinizi getirin” deriz. Onlar da gerçeğin Allah’a ait olduğunu bilirler ve (Allah’a ortak diye) uydurdıkları şeyler kendilerini yüzüstü bırakıp kaybolup gitmişlerdir.”²

6. Müjde ve Teşvik:

Kur’ân-ı Kerim insanları infak etmeye davet için birçok müjde vermiştir:

“Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah, dilediğine kat kat verir. Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir.”³

Bir başka yerde insanları salih amele ve namaz kılmaya teşvik etmek için şöyle buyuruyor:

“Şüphesiz iman edip salih ameller işleyen, namazı dosdoğru kılan ve zekâtı verenlerin mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır.”⁴

7. Uyarı:

Kur’ân insanları iyi amele teşvik eder ve kötü amelden sakındırır. Hz. Peygamber’in (s.a.a) en belirgin yönlendiriciliklerinden biri insanları her türlü arzu pereselikten sakındırmasıydı. Birçok âyette şiddetli azap vaadi verilerek kâfir ve günahkârlar uyarılmış ve şöyle buyrulmuştur:

“Şüphesiz, Allah’ın âyetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir.”⁵

8. Dinî Öğretileri Tebliğ Ederken Korkmamak:

Kur’ân-ı Kerim tebliğ işinde Allah’tan başka kimseden korkmayan doğru mübelliğleri övmüş ve şöyle buyurmuştur:

¹ Bakara, 111.

² Kasas, 75.

³ Bakara, 261.

⁴ Bakara, 277.

⁵ Âl-i İmran, 4.

“Daha önce gelip geçen o peygamberler, Allah’ın vahiylerini tebliğ eden, Allah’tan korkan, başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Allah, hesap görücü olarak yeter.”⁶

Bu zarif noktalara dikkat edilmesi ve masum önderler ile onların gerçek taraftarları tarafından bunların uygulanması, İslâm’ın hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamıştır.

Kufelilerin Hz. Hüseyin’e İhaneti

Soru

İmam Hüseyin’i (a.s) öylesine coşku, istek ve bağlılıkla davet eden Kufeliler, ne oldu da birden İmam’ı yalnız bıraktılar hatta İmam’a karşı savaşa giriştiler?

Cevap

Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle iki soruya cevap vermemiz gerekmektedir:

1. Kufelilerin mektuplar yazarak İmam’ı davet etmelerinin nedeni ne idi?
2. Ubeydullah b. Ziyad, Kufe kıyamını bastırmak için hangi yollara başvurdu?

Kufelilerin İmam’ı Davet Nedeni

Kufelilerin İmam’a (a.s) mektup yazmaları, İmam’ın Mekke’ye yerleşmesiyle başladı (h. 60, Ramazan) ve o kadar çok mektup gönderilmişti ki tarihte bir benzeri görülmemiştir. Bazen bir günde altı yüz mektup geliyordu. Mektupların toplamı on iki bini bulmuştu.⁷

Günümüze kadar ulaşan mektupları, gönderen ve imzalayanları incelediğimizde, değişik grupların farklı amaçlarla bu mektupları gönderdiklerini anlamaktayız.

⁶ Ahzab, 39.

⁷ Biharul-Envar, c. 44. s. 344.

Mektupları gönderenlerden bir grubu, Hz. Hüseyin'i (a.s) gerçekten İmam kabul eden Süleyman b. Sured Huzai, Rufae b. Şidad ve Habip b. Mezahir gibi özel Şialardır.¹

Bunlara karşın diğer bir grupsa, aslında Emevi taraftarları olanların gönderdikleri mektuplardır. İmam için savaşıacak ordunun hazır olduğunu yazanlar da bunlardı. Onlardan bazıları şunlardır: sonradan İmam Hüseyin'in öldürülmesine şükür niyetiyle cami yaptıran Şebis b. Rebi.² Aşura gününde düşmanın ordu komutanlarından biri olan ve İmam'a mektup gönderdiğini inkâr eden Heccar b. Ebcer. Yezid b. Hari (bu şahıs da Aşura günü, İmam'a mektup gönderdiğini inkâr etmiştir). Uzret b. Haris (ordunun süvari komutanıydı). Amr b. Haccac-i Zübeydi (Aşura günü beş yüz kişiyle İmam'ın Fırat suyuna ulaşmasını engelleyendir). İşte bu gibi kimseler, İmam'a en heyecanlı ve istekli mektupları yazan, ama sonrasında ona kılıç çekenlerdir.

İmam Hüseyin'e (a.s) mektup yazan üçüncü bir grupsa maddi hedefler peşinde olan halkın çoğunluydu. Bunlar rüzgârdaki çöp misali, menfaatleri ne tarafaysa o yöne doğru giden kimselerdi. Bu gibi bilinçsiz insanların her ne kadar güçleri olmasa da sayıca fazla olduklarından hedef için kullanılabilirlerdi.

Müslim'e biat eden on sekiz bin kişinin çoğu da bunlardan ibaretti. Bunlar menfaatlerini tehlikede gördüklerinden (Ubeydullah b. Ziyad'ın siyasetiyle) Müslim'i sokakta tek başına yalnız bırakmışlardı.

Bunlar doğal olarak da İbn Ziyad'ın maddi vaatleriyle onun ordusuna katılmış ve Aşura günü her ne kadar İmam Hüseyin'i (a.s) Peygamber'in torunu, Hz. Ali'nin (a.s) evlâdı olduğu için sevseler de İmam'ın karşısına dikilmişlerdi.

Önceleri Mecme b. Abdullah, İmam'a bunları kastederek şöyle demişti: "Halkın genelinin gönülleri seninle ama kılıçları sana karşıdır."³

Bu açıklamadan sonra İmam Hüseyin'e (a.s) mektup yazanların hepsinin tek amacı ve hedefi olduğunu söyleyemeyiz. Herkes kendine özgü

¹ Vak'atu't-Tif, s. 90/91.

² Tarih-i Taberi, c. 6, s. 22.

³ Tarih-i Taberi, c. 4, s. 306.

değişik sebep ve beklentilerden dolayı mektup yazarak, İmam'ı davet etmişti. O sebepleri şöyle sıralıyabiliriz:

1- Habip b. Mezahir gibi bir grup gerçek Şialar, devlet kurup yönetme hakkının sadece İmamlara özel olduğunu ve Emevi saltanatının yıkılması gereken zalim bir rejim olduğunu bildiklerinden, hakkı sahibine vermek için mektup yazmışlardı. Bu bilinçle mektup yazanlar çok azdı.

2- Özellikle orta yaşlılar ve ihtiyarlar, Hz. Ali'nin (a.s) adalet hükümetini ve ondan sonra yirmi yıl boyunca da Emevilerin zulüm dolu saltanatını görmüşlerdi. Bunlar yeniden Hz. Ali'nin (a.s) evlâdıyla eski günlere dönmek, adaletli bir devletin kurulmasıyla, Emeviler zulmünden kurtulmak için İmam'a mektup yazdılar.

3- Bazıları da, Kufe'nin Şam yerine başkent olması için bir önder peşindeydiler. Bunlara göre hem Kufelilerin sevgisine sahip ve hem de Şam hükümetini meşru bilmeyen sadece Hz. Hüseyin idi, bu yüzden İmam'ı Kufeye davet ettiler.

4- Bazı kabile reisleri de, kendi makamlarını korumak peşindeydiler. Herkesin İmam'a mektuplar yazıp onu davet ettiklerini gördüklerinde, yakın bir zamanda Hz. Hüseyin'in devleti kuracağına kesin gözüyle bakıyorlardı. İmam'ın hükümetinde de, kendi makam ve etkinliklerini kaybetmemek için bunlar da mektup yazdı.

6- Halkın çoğu ise herkesin heyecanla mektup yazdığını görünce, toplumun akışına uymak için bilinçsizce onlar da mektup yazdılar.

Kufe Halkının Bastırılışı

Kufelilerin İmam'a ihanet ediş nedenini bilmemiz için, ikinci olarak İbn Ziyad'ın Kufe kıyamını nasıl bastırdığını bilmemiz gerek. İbn Ziyad'ın Kufe'ye vali olarak gelmesiyle kabile reisleri ve Emevi taraftarları hemen yanına giderek durumu tüm ayrıntılarıyla anlatmaya başladılar.

Zaten İbn Ziyad, gelir gelmez Kufelilerin İmam Hüseyin'i ne kadar çok sevip, ona destek olmak için hazır olduklarını görmüştü. Çünkü şehre girerken siyah bir emmameyle, yüzü örtülü olarak geldi. Halk da onu İmam Hüseyin (a.s) zannedip coşkuyla etrafına toplandı. Halkın bu

coşkusu gördüğünden, bir an önce esaslı tedbirler almaya başladı. Kendi siyasî tecrübelerini ve yandaşlarının görüşleriyle, ne pahasına olursa olsun bu hareketi bastırmalıydı. Bunun için psikolojik, sosyolojik ve ekonomik yollara başvurdu.

1. Psikolojik Tedbirler

İbn Ziyad, Kufe'ye gelir gelmez bu tedbiri uygulamaya başladı, bu tedbir tehdit ve teşvik etrafında dönüyordu. Kufelilere hitaben camide yaptığı ilk konuşmada emrine uyanlara karşı şefkatli bir baba gibi davranacağını söyledi, kendisine itaat etmeyenlere de kılıcını ve kırbacını gösterdi.¹

Özellikle de halka, Şam'dan büyük bir ordunun onları bastırmak için yola çıktığı haberini yayması, kalplere büyük bir korku saldı. Kufeliler en son İmam Hasan'ın (a.s) döneminde Şamlılarla savaşmışlardı ve o zamandan beri onlardan çok korkmaktaydılar. Gözlerinde çok büyüttükleri Şam ordusuna karşı, hiçbir şekilde direnme güçleri yoktu. Bu haber kadınlar arasında da yayıldı. Kadınlar gelerek eşlerini, kardeşlerini ve akrabalarını Müslim'in etrafından alarak evlerine götürüyorlardı.

Sonuçta İbn Ziyad'ın bu psikolojik siyaseti çok etkili oldu. Öyle ki Müslim, gündüz dört bin askeriyle İbn Ziyad'ın sarayını basmıştı ve neredeyse şehri tamamen ele geçirecekti, ama akşam olunca bu haberlerin yayılması nedeniyle etrafında bir kişi dahi kalmamıştı. Daha sabah binlerce insanın biat ettiği, söz verdiği insan akşam olunca sokakta yalnız başınaydı, bir kişi bile onu evine almamıştı.²

2. Sosyolojik Tedbirler

O dönemde kabilecilik sistemi Kufe'de önemini korumaktaydı ve kabile reisleri toplumsal meselelerde, siyasî olaylarda en fazla etkin faktörlerdi. Önceden de belirttiğimiz gibi kabile reisleri ve kabilenin ileri gelenleri İmam Hüseyin'e mektup yazarak davet etmiş, Müslim gelince de ona biat etmişlerdi.

¹ Vak'atu't-Tif, s. 110. "Emrime itaat edenlere bir baba gibi davranacağım, ama sözümünden çıkıp, bana karşı gelenlere de kılıcım ve kırbacımla..."

² Vak'atu't-Tif, s. 125/126.

İbn Ziyad bunları nasıl ele geçireceğini çok iyi biliyordu. Bunlar da makam ve mevkilerini korumak için hemen Müslim'den ayrılıp, İbn Ziyad'a bağlandılar. Ayrıca yapmış olduğu tehditler ve vermiş olduğu büyük miktarda rüşvetler kabile reislerinin, İmam'a düşman olup, kendisine katılmasına yetti.

Kufe'den yeni gelip İmam Hüseyin'e ulaşan ve Kufe'nin durumunu çok iyi bilen Mücteme b. Abdullah, İmam'a şöyle haber vermişti: "Kufe'nin ileri gelenlerine büyük paralar verildi, ambarları arpa ve buğdayla dolduruldu, onlarda artık seni istememekte ve arkanda durmamaktalar, hepsi sana karşı cephe almış durumdalar."³

Toplumda etkili olan ikinci grupsa "urefa" denilen devletle halka arasındaki memurlardı, İbn Ziyad bunlardan da istediği gibi faydalandı. Bunların görevi kontrolleri altındaki aileleri fertleriyle birlikte isimleri yazmak, yeni doğanları kaydedip, ölenleri silmekti, sonrasında belli bir maaş verilmekteydi. Bunların elinin altında bazen yirmi bazen de yüzden fazla kişi bulunmaktaydı. Bunların konumu normal durumlarda fazla önemli değildi ama olağanüstü durumlarda devlet veya vali bunlardan ayaklananların isimlerini alabilmekteydi.⁴

İbn Ziyad Kufe'ye gelir gelmez hemen bu güçten de yararlanmaya başladı. Bunu da büyük ihtimalle Kufe eski valisi olan babasından öğrenmişti. O camide yaptığı konuşmadan sonra saraya gelerek hemen urefanın huzurunda toplanmasını emretti ve onlara şöyle dedi: "Sizler dosyalarınızda bulunan ve Emirü'l-Müminin Yezid'e karşı gelip, baş kaldıranların isimlerini çıkarıp bana bildirin. Toplumda kargaşa çıkarmak isteyen herkesin isimlerini istiyorum. Bu emrime itaat edenlerle işim olmaz ama uymayanlar dosyalarındaki isimlerden sorumludurlar. Biri bulunursa, ona hiçbir güven kalmayacaktır, malı da, kanı da bize helâldir artık. Kim Emirü'l-Müminin'e (Yezid) karşıysa o evinin kapısına asılacaktır."⁵

Uygulanan bu tedbir ve siyaset Müslim'in Kufe'de yalnız kalmasının ve herkesin kıyamdan vazgeçmesinin en büyük nedenlerinden biriydi.

³ Vak'atu't-Tif, s. 174.

⁴ el-Hayatu'l-İctimaiyye ve'l-İktisdiye fi'l-Kufe, s. 49.

⁵ Tarih-i Taberi, c. 4, s. 267.

Zira bu memurlar İbn Ziyad'ın tehditlerini ciddiye alarak hemen kendi listesindekileri kontrol etmeye başladılar.

3. Ekonomik Tedbirler

O zamanda halkın en önemli geliri, devletten aldıkları maaş ve erzak yardımıydı. Bu ise sadece İran'la savaş başladığı zaman, savaşmayı tahhüt edenlere verilmekteydi. Bu yüzden Arap halkı çok tembel alışmışlardı, hiçbir iş yapmadan oturmaktaydılar, çok az kimse çiftçilik, ticaret ve zanaatla uğraşmaktaydı. Öyle ki Araplar bir iş yapmayı kendi gururlarına yediremiyorlardı.

Belli olduğu gibi bu ekonomik düzen halkı tamamen devlete bağımlı yapmıştı, baskıcı hükümetler de bundan istedikleri gibi yararlanmakta idiler. İbn Ziyad tüm muhaliflere, yapılan yardımların kesileceğini hatta akrabalarına bile bundan sonra devletten hiçbir ödenek verilmeyeceğini ilân etti. Bu yüzden herkes muhalif olanları da vazgeçirmeye başladı.

İbn Ziyad Kufe'ye yeni geldiğinde, Müslim kendisine biat edenlerle sarayı muhasara etmişti. O esnada İbn Ziyad konuşma yaparak dağılmaları halinde devlet yardımlarını kat kat arttıracağını, aksi takdirde kimseye bir şey vermeyeceği tehdidinde bulundu, bu da anında etkisini gösterdi.

İbn Ziyad bu ekonomik siyasetiyle; düne kadar İmam'ı çağırıp ona biat eden halkı bir anda İmam'a karşı silahlandırdı. Halka orduya katılması halinde büyük mükâfatlar vereceğini söyledi, herkes de icabet etti. Öyle ki Kufe'den gönülde İmam'ı seven ama para için onunla savaşmak üzere otuz bin asker toplandı.¹

İmam Hüseyin, (a.s) dün kendisini davet edenlerin bugün karşısında savaşmak için durmalarının nedeni olarak bu sebebi buyurmuştur, Aşura gününde onlara şöyle buyurdu:

“Haram malları aldınız, karınlarınızı haramla doldurdunuz ve böylece kalpleriniz mühürlendi, şimdi de benimle savaşmaya gelmişsiniz, sözümü dinlemiyorsunuz bile...”²

¹ Hayatu'l-İmami'l-Huseyn, c. 2, s. 453.

² Biharul-Envar, c. 45, s. 8.

Kur'ân ve Rivayetlerde Hz. Hızır (a.s)

Soru

Kur'ân ve rivayetlerde Hz. Hızır (a.s) hakkında herhangi bir bilgi var mı?

Kısa Cevap

Kur'ân-ı Kerim'de, Hz. Hızır'ın adı açıkça gelmemiş, ondan "...kullarımızdan bir kul... ki biz, katımızdan ona rahmet ihsan etmiştik ve katımızdan ilim belletmiştik."³ diye söz edilerek onun ubudiyetine ve sahip olduğu özel ilmî makama işaret edilmiş ve Hz. Musa b. İmran'ın öğretmeni olarak zikredilmiştir. Çeşitli rivayetlerde bu âlim kişinin adının "Hızır" olduğu söylenmiştir.

O ilahi bir bilgin olup Allah'ın özel rahmetine mazhar olmuş, bâtın ve âlemdeki tekvin nizamında görevli, bazı sırları bilen biriydi ve Musa b. İmran bazı yönlerden ondan öncelikli olsa da bir yönden onun öğretmeni idi.

Bazı rivayetlerden ve kimi âyetlerin zahirinden Onun nübüvvet makamına sahip olduğu, tevhide, enbiyayı ikrara ve semavî kitaplara davet etmesi için Allah'ın kendi kavmine gönderdiği mürsellerden olduğu çıkmaktadır. İsteddiği zaman Allah'ın izniyle kuru ağacı yeşertmesi veya çorak toprağı verimli etmesi ve bunların hemen gerçekleşmesi onun mucizesi idi. Bu yüzden ona "Hızır" (a.s) denmiştir. Hızır onun lakabıdır. Asıl adı "Taliya b. Melikan b. Abir b. Erfahşad b. Sam b. Nuh" dur.

Kur'ân, Hz. Hızır ve Hz. Musa'nın hikâyesini şöyle anlatıyor:

"Derken kullarımızdan bir kulu buldular ki biz, katımızdan ona rahmet ihsan etmiştik ve katımızdan ilim belletmiştik. Musa, ona, sana öğretilen gerçek bilgiden bana da öğretmen şartıyla sana uyayım mı dedi. O, sen dedi, benimle beraber bulunmaya dayanamazsın. İç yüzünü kavramana imkân olmayan bir şeye nasıl sabredebilirsin ki? Musa, Allah dilerse dedi, görürsün, sabredeceğim ve hiçbir hususta sana isyan etmeyeceğim. O, bana uyarasan dedi, sana ona ait bir söz söyleyinceye dek hiçbir şey sorma bana.

³ Kehf, 65.

Derken kalkıp yola düştüler, nihayet bir gemiye bindiler, o zat, gemiyi deldi. Musa, içindekileri boğmak için mi gemiyi deldin dedi, andolsun ki pek kötü bir iş yaptın. O zat, demedim mi dedi, gerçekten de sen, benimle beraber bulunmaya dayanamazsın. Musa, unuttum dedi, bu yüzden azarlama beni ve şu arkadaşlığımızda ağır bir yük yükleme bana. Gene yola düştüler, derken bir erkek çocuğa rastladılar, o zat, çocuğu öldürdü. Musa, bir cana kıymamışken tuttun tertemiz birisini öldürdün, andolsun ki pek kötü ve menedilmiş bir şey yaptın sen, dedi. O, demedim miydi sana dedi, gerçekten de sen, benimle beraber bulunmaya dayanamazsın. Musa, bundan sonra dedi, sana bir şey sorarsam benimle arkadaş olma artık, bir daha bir şey sorarsam benden ayrılmada gerçekten de mazursun. Gene yola düştüler. Bir şehre geldiler, oranın halkından yemek istedilerse de onları konuklayıp doyuran bir tek kişi bile çıkmadı. Orada bir duvar buldular, yıkılmak üzereydi. O zat, duvarı doğrulttu. Musa, dileyseydin dedi, bu hizmete karşılık bir ücret alırdın. O zat, işte dedi, seninle benim aramda artık ayrılık bu.

Sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereyim sana. Gemi, denizde çalışan yoksul kimselerini, onu kusurlu bir hale getirmek istedim, çünkü ilerde bir padişah var, bütün gemileri zapt etmede. Çocuğa gelince: Anası, babası inanmış kimseler. Bu çocuğun, onları azgınlığa ve kâfirliğe sevk etmesinden korktuk da öldürdük. Rablerinin onlara, bu çocuğun yerine temizlikte daha ileri, merhametçe daha duygulu bir çocuğu vermesini diledik. Duvarsa, şehirdeki iki yetim çocuğundu ve altında, onlara ait bir define vardı, babaları da temiz bir adamdı. Rabbin, onların ergenlik çağına gelmelerini ve definelerini çıkarıp elde etmelerini diledi. Bunları kendiliğimden yapmadım. İşte sabredemediğin şeylerin iç yüzü.”

Ayrıntılı Cevap

Kur’ân-ı Kerim’de, Hz. Hızır’ın adı açıkça gelmemiş, ondan “...kullarımızdan bir kul... ki biz, katımızdan ona rahmet ihsan etmiştik ve katımızdan ilim belletmiştik.”¹ diye söz edilerek onun ubudiyetine ve özel ilmi makamına işaret edilmiş ve Hz. Musa b. İmran’ın öğretmeni

¹ Kehf, 65-82.

olarak zikredilmiştir. Çeşitli rivayetlerde bu âlim kişinin adının “Hızır” olduğu söylenmiştir.

O ilahi bir bilgin olup Allah'ın özel rahmetine mazhar olmuş, bâtın ve âlemdeki tekvin nizamında görevli, bazı sırları bilen biriydi ve Musa b. İmran kimi yönlerden ondan öncelikli olsa da bir yönden Onun öğretmeni idi.

Bazı âyet ve rivayetlerin zahirinden Onun nübüvvet makamına sahip olduğu, tevhide, enbiyayı ikrara ve semavî kitaplara davet etmesi için Allah'ın kendi kavmine gönderdiği mürsellerden olduğu çıkmaktadır. İsteddiği zaman Allah'ın izniyle kuru ağacı yeşertmesi veya çorak toprağı verimli hale getirmesi ve bunların hemen gerçekleşmesi onun mucizesiydi. Bu yüzden ona “Hızır” (a.s) demişlerdir. Hızır onun lakabıdır. Asıl adı “Taliya b. Melikan b. Abir b. Erfahşed b. Sam b. Nuh”dur.²

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Hızır hakkında, Hz. Musa'nın “Mecmau'l-Bahreyn” e gitmesinden başka bir şey gelmemiş ve özelliklerinden bir şey anlatılmamış, yalnızca: “Derken kullarımızdan bir kulu buldular ki biz, katımızdan ona rahmet ihsan etmiştik ve katımızdan ilim belletmiştik.” diye söz edilmiştir.³

İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah salih kulu Hızır'ın ömrünü risaleti için, kitap nazil ettiği için veya onun ve şeriatının vasıtasıyla önceki peygamberlerin şeriatını nesnetmek için, kulları ona iktida etmesi veya Allah ona itaati farz kıldığı için uzatmadı. Aksine âlemlerin yaratıcısı olan Allah, Kaim'in (a.s) mübarek ömrünü gaybet döneminde çok uzatmak için böyle yaptı. Kulların Onun ömrünün uzun oluşuna itiraz edeceklerini bildiği için salih kulunun (Hızır) ömrünü delil olması ve Kaim'in (a.s) ömrüne benzermesi için uzatmıştır. Bu şekilde düşmanların ve kötü düşüncelilerin itirazı boşa çıkacaktı.”⁴

Şüphesiz o yaşıyor ve ömr-ü şerifinden altı bin yıl geçmektedir.⁵

² el-Mizan (Farsça tercümesi), c. 13, s. 584.

³ a.g.e.

⁴ Kemalu'd-Din, c. 3, s. 357; Biharu'l-Envar, c. 51, s. 222.

⁵ Yevmu'l-Hilas, s. 157.

Hızır'ın yaşamı ve Zulumat denizine gidip âb-ı hayat içmesi tarih ve hadis kitaplarında genişçe anlatılan konulardandır. Bu konu için geniş hadis kitaplarına başvurabilirsiniz.¹

Hızır'ın Gadir-i Hum'da, Allah Resulü'nün (s.a.a) vefatında ve Hz. Ali'nin (a.s) şahadet merasimlerinde bulunduğu hadis kitaplarında yer almıştır.

İmam Rıza (a.s) şöyle buyuruyor:

“Hz. Hızır, âb-ı hayat içti; o yaşıyor ve sur üfleninceye kadar dünyada kalacaktır. O bizim yanımıza geliyor ve bize selam veriyor. Biz sesini duyuyoruz ama kendisini görmüyoruz.² Hac merasimine katılır, bütün menasikleri yerine getirir, arefe günü Arafat'ta vakfe eder ve müminlerin duasına âmin der. Allah, gaybet döneminde onun vesilesiyle Kaim'in yalnızlığını giderir ve Onun üzüntüsünü ünsiyete çevirir.”³

Bu hadisten Hz. Hızır'ın (a.s) İmam Mehdi'nin (a.s) hep yanında olan otuz kişiden biri olduğu ve Onun (a.s) emriyle işlerin halledilmesi için görevlendirildiği anlaşılmaktadır.⁴

Kur'ân'da Hz. Hızır

Musa (a.s) bu ilahi âlim kişinin⁵ peşine düştü. Biraz gittikten sonra bir gemiye bindiler. O âlim kişi gemiyi deldi! Hz. Musa ise hem büyük bir peygamber olduğu için insanların mal ve canını korumak amacıyla emri maruf ve nehyi münker yapmak zorundaydı, hem de insani vicdanı böyle bir işin karşısında susmasına izin vermediğinden itiraz edip şöyle buyurdu:

“İçindekileri boğmak için mi gemiyi deldin, andolsun ki pek kötü bir iş yaptın.”

¹ Biharu'l-Envar, c. 12, s. 172-215, c. 13, s. 278-322.

² Bazı rivayetlerde de Masum İmamların Hz. Hızır'ı gördükleri belirtilmektedir: “Resulullah'ın (s.a.a) ruhu kabzedildiğinde Hızır geldi ve evin kapısının önünde oturdu. Evde ise Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (aleyhim-us selam) vardı.” (Kemalu'd-Din, c. 2, s. 90; Biharu'l-Envar, c. 13, s. 299)

³ Kemalu'd-Din, c. 2, s. 390; Biharu'l-Envar, c. 13, s. 299.

⁴ Gaybet-i Numanî, s. 99; Biharu'l-Envar, c. 52, s. 158.

⁵ Bu makalede ne zaman “âlim kişi” veya “âlim adam” dersek Hz. Hızır'ı kastetmekteyiz.

Şüphesiz âlim kişinin hedefi gemiyi batırmak değildi. Ama bu işin sonucu gemiyi batırmaktan başka bir şey olmadığından Musa (a.s) da hedefi anlatmak için “Lam-ı Gayet” le söylüyordu.

Bazı rivayetlerde şöyle gelmiştir: Gemidekiler tehlikenin farkına vardıklarında, ortaya çıkan yarığı geçici olarak kapattılar ama gemi artık sağlam gemi değildi. Âlim adam (Hz. Hızır) kendine has metaneti ile Hz. Musa'ya dönerek:

“Demedim mi dedi, gerçekten de sen, benimle beraber bulunmaya dayanamazsın.”

Hz. Musa olayın öneminden dolayı hemen pişman oldu ve verdiği taahhüt aklına geldi, özür diledi, Hızır'a:

“Unuttum dedi, bu yüzden azarlama beni ve şu arkadaşlığımızda ağır bir yük yükleme bana.”

Yani bir hata oldu ve bitti, sen büyüklüğünle bu hatayı görmezlikten gel, demek istiyordu. Deniz seferi bittikten sonra gemiden indiler:

“Gene yola düştüler, derken bir erkek çocuğa rastladılar, o zat, çocuğu öldürdü.”

Burada Musa (a.s) yine itiraz ederek şöyle dedi:

“Bir cana kıymamışken tuttun, tertemiz birisini öldürdün, andolsun ki pek kötü ve menedilmiş bir şey yaptın sen.”

O değerli âlimde yine kendine has serinkanlılığıyla önceki cümleyi tekrarlayarak şöyle dedi:

“Demedim miydi sana, gerçekten de sen, benimle beraber bulunmaya dayanamazsın.”

Musa'nın (a.s) aklına utanarak verdiği sözü geldi. Zira unutmuş olsa da iki kez sözünden dönmüştü ve artık yavaş yavaş üstadının sözünün doğru olabileceği hissine kapıldı. Onun yaptığı işler Musa (a.s) için başlangıçta tahammülü güç bir şeydi. Bu yüzden yine özür dileyerek şöyle dedi:

“Bundan sonra sana bir şey sorarsam benimle arkadaş olma artık, bir daha bir şey sorarsam benden ayrılmada gerçekten de mazursun.”

Musa'nın (a.s) üstadıyla bu konuşması ve yeniden taahhüt vermesinden sonra yola koyuldular. Bir köye geldiler ve o köyün halkından yiyecek bir şey istediler, ama köylüler bu misafirlere bir şey ikram etmediler. Şüphesiz Hz. Musa ve Hz. Hızır onlara yük olma niyetinde değillerdi. Galiba yiyeceklerini yolda ya kaybetmiş ya da bitirmişlerdi. Bu yüzden onlara misafir olmak istemişlerdi (Âlim adam, Hz. Musa'ya yeni bir ders olması için onlara bilerek böyle bir öneride bulunmuş da olabilir.) Daha sonra Kur'an şöyle buyuruyor:

“Orada bir duvar buldular, yıkılmak üzereydi. O zat, duvarı doğrulttu.” ve yıkılmasına engel oldu.

Hz. Musa o zaman doğal olarak aç ve yorgundu, hepsinden önemlisi bir taraftan kendisi ve üstadının yüce onurunun köylülerin münasebet-siz hareketlerinden dolayı zedelendiğini görürken, diğer taraftan da Hz. Hızır'ın bu saygısızlığa karşı yıkılmak üzere olan duvarı tamir etmeye koyulduğunu görüyordu. Galiba yaptıkları kötülüğün ücretini vermek istiyordu onlara. Üstadı hiç olmazsa bu işin karşılığında yemek alabilmeleri için onlardan bir ücret alabilirdi.

Bu yüzden verdiği taahhüdü tümüyle yine unutmuştu. Dolayısıyla yeniden itiraz etti ama öncekilere göre daha yumuşak bir şekilde **“Dileseydin bu hizmete karşılık bir ücret alırdın.”** dedi.

İşte burada âlim kişi Hz. Musa'ya son sözünü söyledi. Çünkü geçmiş olaylardan, Hz. Musa'nın Onun yaptıklarına tahammülünün olmadığını anladı ve şöyle buyurdu:

“İşte seninle benim aramdaki ayrılık bu artık. Sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereyim sana.”

Böyle bir kılavuzdan ayrılmak çok acıydı, ama gerçekler acı olduğundan Hz. Musa bu acıyı kabullenmek zorundaydı.

Meşhur müfessir Ebu'l-Futuh Râzi, şöyle diyor: “Hz. Musa'ya (a.s), yaşamının en zor anlarını sorduklarında buyurdu ki: “Çok zorluklar gördüm (Firavun'un dönemdeki zorluklar, Benî İsrail'in dönemindeki çetinliklere işarettir) ama hiçbirisi Hızır'ın benden ayrılacağını söylemesi kadar kalbimde etki etmedi.”¹

¹ Tefsir-i Ebu'l-Futuh Râzi, söz konusu âyetin tefsiri.

Hızır'ın ayrılmalari kesinleştikten sonra, bu ilahi üstadın Hz. Musa'nın tahammül edemediği işlerin sırrını açıklaması gerekiyordu. Gerçekte Hz. Musa'nın onunla yaptığı arkadaşlıktan elde ettiği şey birçok meselenin anahtarı ve birçok soruya cevap olacak bu ilginç üç olayın sırrını anlamış olmasıdır.

Olayların İcyüzü

Önce geminin sırrıyla başladı:

“Gemi, denizde çalışan yoksul kimselerindi, onu kusurlu bir hale getirmek istedim, çünkü ilerde bir padişah var, bütün gemileri zapt etmede.”

Yani görünüşte geminin delinmesi her ne kadar rahatsızlık verici olsa da, perde arkasında gasıp bir padişahın pençesinden kurtulmak vardı. Çünkü padişah hasarlı gemilere el koymayı kendisine yedirmiyor, onları gasp etmiyordu. Kısacası bu iş bir gurup fakirin menfaatini korumak içindi ve yapılması gerekiyordu.

Sonra genç çocuğu öldürme olayının perde arkasını açıkladı:

“Çocuğa gelince: Anası, babası inanmış kimselerdi. Bu çocuğun, onları azgınlığa ve kâfirliğe sevk etmesinden korktuk da öldürdük.”

O âlim kişi, o genci öldürmesine neden olarak, eğer yaşıyasdı imanlı anne- babasının başlarına gelecekte getireceği kötü neticeyi delil olarak getiriyordu.

Rivayetlerde şöyle buyrulmaktadır:

“Allah, o oğlanın yerine bir kız verdi ki, onun neslinden yetmiş peygamber dünyaya geldi.”²

Âlim kişi üçüncü olayın yani duvarın tamirinin arkasındaki sırrı şöyle açıklıyordu:

“Duvarsa, şehirdeki iki yetim çocuğundu ve altında, onlara ait bir defin vardı, babaları da temiz bir adamdı. Rabbin, onların ergenlik çağına gelmelerini ve definelerini çıkarıp elde etmelerini diledi.”

² Nuru's-Sakaleyn, c. 3, s. 286-287.

Bu rablerinden onlara rahmetti. Ben, o iki yetimin iyiliksever anne ve babalarının hatırına, o duvarın yıkılıp da define ortaya çıkmasın ve tehlikeye düşmesin diye yaptım.

Son olarak Hz. Musa şüphede kalmasın ve bütün bunların belli bir plan ve görev üzerine olduğunu bilsin diye şöyle dedi:

“Bunları kendiliğimden yapmadım. Rabbimin emriyle yaptım. İşte sabredemediğin şeylerin iç yüzü.”

Uydurma Efsaneler

Hz. Musa’yla Hz. Hızır’ın macerasının aslı Kur’ân’da geldiği şekliyle böyledir. Ama maalesef onun hakkında öyle efsaneler uydurdular ki onları bu maceraya eklersek hurafeye dönüşür. Diğer hikâyelerde olduğu gibi bu hikâyede böyle bir yazgıya uğramıştır.

Gerçekleri anlayabilmek için Kur’ân’ın¹ ölçü alınması gerekir. Hatta hadisler, eğer Kur’ân’a uyarırsa kabul edilebilirler, uymazlarsa kesinlikle kabul edilmezler.²

Makam-ı İbrahim

Soru

Makam-ı İbrahim nedir?

Kısa Cevap

Mekke’deki belirgin işaretlerden birisi, Makam-ı İbrahim’dir; zira orası İbrahim’in (a.s) durduğu bir makamdır. Makam-ı İbrahim’in tefsir ve manası hakkında bazıları tüm haccın aslında Makam-ı İbrahim olduğu görüşündedir. Bir gurup Makam-ı İbrahim’in “Arafe”, “Meş’aru’l-Haram” ve “üçlü cemerat” olduğuna inanmaktadır. Bazıları da tüm Mekke haremının Makam-ı İbrahim sayıldığı görüşünü taşımaktadır. Ama mevcut delillerden ve ilgili âyetin zahirinden, bilinen Makam-ı İbrahim’in

¹ Kehf, 65-82.

² Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 486 ve sonrası; el-Mizan, c. 14, söz konusu âyet.

kastedildiği ve onun Kâbe yakınında bulunan bir nokta olduğu anlaşılmaktadır. Hz. İbrahim'in ayak izinin üzerinde bulunduğu özel bir taş orada yer almaktadır ve hacılar tavaf yaptıktan sonra onun arkasına gidip tavaf namazı kılmaktadır.

Nakledildiği üzere Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (a.s) Kâbe'yi inşa ederken Hz. İbrahim elinin ulaşmadığı yere yetişmek için ayağının altına bir taş koyar ve taşın üzerine çıkınca bastığı yerde ayak izi oluşur. Yahut İbrahim, İsmail'i görmeye gidince İsmail'in eşi İbrahim'e şöyle der: "Baş ve yüzündeki tozu toprağı yıkamam için başını aşağı ey. İbrahim sağ ayağını bir taşın üzerine koyup eğilince ayak izi o taşın üzerinde kalır. Elbette açık olduğu üzere, bu iz her ne şekilde oluşursa oluşsun, Hz. İbrahim'in mucizelerinden biridir.

Ayrıntılı Cevap

Mekke ve Mescidü'l-Haram çevresinde Allah'a tapma, tevhit ve maneviyat göstergeleri göze çarpmaktadır. Bu göstergelerin, tarih boyunca bunları yıkmak isteyen güçlü düşmanlar karşısında bekasını koruması bir mucize sayılmaktadır. İbrahim (a.s) gibi büyük bir Peygamber'den zemzem, safa, merve, rükün, hatim, hacrû'l-esved ve hicr-i İsmail gibi eserler kalmıştır ve bunların her biri geçmiş asır ve çağların tarihi bir tecessümüdür. Bu açık göstergelerden birisi, Makam-ı İbrahim'dir. Makam, iki ayağın bastığı yere denir.³ Kâbe'nin inşası veya hac merasiminin yapılması yahut halkı bu büyük merasimi yapmaya davet etmek için İbrahim'in durduğu yer olması nedeniyle, ona Makam-ı İbrahim denmiştir.⁴ Makam-ı İbrahim'in tefsir ve manası hakkında tek bir görüş bulunmamaktadır. Aksine farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerin bazılarına işaret ediyoruz.

1. Bazıları baştan sona (amelleriyle) tüm haccın, Makam-ı İbrahim olduğu görüşündedir.

2. Bazıları, Makam-ı İbrahim'in haccın tümü olmadığı, sadece Arafe, maş'aru'l-haram ve üç cemerattan ibaret olduğu görüşündedir.

³ İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, c. 12, s. 498.

⁴ Mekarim Şirazi, Nasır, *Tefsir-i Numune*, c. 3, s. 15, Daru'l-Kütübî'l-İslamiye, Tahran, şemsi 1374, 1. baskı.

3. Bazıları, tüm Mekke haremının Makam-ı İbrahim sayıldığı görüşündedir.

4. Her ne kadar zikredilen tüm bu hususlar Hz. İbrahim'in (a.s) fedakârlıklarını hatırlatsa da sunduğumuz bu deliller ve âyetin zahirini göz önünde bulundurduğumuzda, Makam-ı İbrahim'in, Hz. İbrahim'in bilinen makamı olduğu anlaşılmaktadır. Orası Kâbe yakınlarında bulunan ve şimdi Hz. İbrahim'in ayak izinin belirgin olduğu özel bir taşır. Hacılar tavaf yaptıktan sonra oranın yakınına gitmekte ve tavaf namazı kılmaktadır.¹

Muteber kitaplarda Masum İmam'lardan (a.s) nakledilen rivayetler, son görüşe işaret etmektedir. Burada bu rivayetlerden bazılarına işaret ediyoruz. *el-Kâfi*'de İmam Sadık (a.s) “Onda apaçık âyetler vardır” âyetinin tefsiri hakkında şöyle buyurmuştur:

Bir şahıs bu apaçık âyetler nedir diye sorar. İmam şöyle buyurur:

“Birisi, İbrahim'in üzerinde durduğu ve ayak izinin taşta çıktığı makam, diğeri hacetü'l-esved ve üçüncüsü ise hicr-i İsmail'dir.”²

İbrahim Teyimî şöyle demektedir: İmam Sadık bana yaslandı ve şöyle buyurdu:

“Ey İbrahim! Tavafin ecrini bilmek ister misin?” Sana feda olayım evet diye cevap verdim. Buyurdu ki: “Herkim Allah'ın evine marifetle gelir, yedi defa tavaf eder ve Makam-ı İbrahim'de iki rekât namaz kılsa, Yüce Allah ona on bin iyilik verir ve onu on bin derece yükseltir...”³

Bu iki rivayete dikkat edildiği takdirde Makam-ı İbrahim'den kastedilen yerin hacıların tavaf ettikten sonra arkasında durduğu ve iki rekât tavaf namazı kıldığı meşhur makam olduğu anlaşılabacaktır. Fahr-i Razi bu konuyu ispatlama doğrultusunda bir takım deliller öne sürmüştür ve biz onların bazılarını işaret ediyoruz.

¹ Razi, Ebu Abdullah, Fahraddin Muhammed b. Ömer, *Meftahu'l-Gayb*, c. 4, s. 44, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, kameri 1420, 3. baskı; Mekarim Şirazi, Nasir, *Tefsir-i Numûne*, c. 1, s. 448, bazı eklemeler ve değişiklikler ile.

² Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 4, s. 223, Daru'l-Kutubi'l-İslamiye, Tahran, şemsi 1365.

³ Hillî, İbn. Fahd, *İddetu'd-Dai*, s. 192, Daru'l-Kütübî'l-İslamiye, kameri 1407.

1. Rivayet edildiği üzere Cabir tavafını tamamladıktan sonra makam tarafına doğru gitmiş ve **“Siz de Makam-ı İbrahim’de kendinize bir namaz yeri edinin”** ayet-i şerifesini okumuştur. Bu, Makam-ı İbrahim’in bilinen meşhur makam olduğuna delalet etmektedir.⁴

2. Bu ad halkın örfünde belirtilen mekâna özgü bir addır. Bunun delili de şudur: Eğer Mekke ehlinen bir kimseye Makam-ı İbrahim sorulsa, bu yeri göstermektedir.

3. Hz. İbrahim’in ayağının bir taşa iz bırakması, Allah’ın birliği ve İbrahim’in mucizesinin en açık delillerindendir. Bu esas uyarınca, eğer bu taşı İbrahim’e ait kılacak olursak (Makam-ı İbrahim olarak değerlendirsek), başka bir mekânı İbrahim’e ait bilmemizden daha iyidir.

4. Yüce Allah şöyle buyuruyor: **“Siz de Makam-ı İbrahim’de kendinize bir namaz yeri edinin.”** Harem’in hiçbir yerinde (makam olarak bilinen yer dışında) ibadete özgü bir yer bulunmamaktadır. O halde bu mekânı Makam-ı İbrahim olarak kabul etmeliyiz.

5. Makam-ı İbrahim, onun kalktığı yerdir ve rivayetler ile ispatlandığı üzere kendisi (bir görüşe göre) ayağını yıkarken bu taş üzerinde durmuştur. Lakin kendisinin başka bir yerde durduğu ispat edilmemiştir.⁵

Bundan dolayı, Makam-ı İbrahim, Hz. İbrahim’in (a.s) ayak izinin çıktığı taştır. Birçok rivayetin işaret ettiği üzere, Kâbe’nin duvarını yükseletmek için Hz. İbrahim’in üzerinde durduğu taş, şimdi makam olarak adlandırılan yerin altına defnedilmiştir ve Makam-ı İbrahim tavaf yerinin kenarında yer almaktadır.⁶

⁴ Meclisî, Muhammed Bâkır, *Biharu’l-Envar*, c. 21, 403, Müessesetü’l-Vefa, Beyrut-Lübnan, kameri 1404; *Sahih-i Müslim* (Hac 147. Hadis), İbn. Kesir Dimeşki’den naklen, İsmail b. Ömer, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*, c. 1, s. 293, Daru’l-Kütübü’l-İlmiye, Menşurat-ı Muhammed Ali Beyzun, Beyrut, kameri 1419.

⁵ Razi, Ebu Abdullah Fahrud-din Muhammed b. Ömer, *Meftahu’l-Gayb*, c. 4, s. 44.

⁶ Tabatabâi, Muhammed Hüseyin, *Tercüme-i el-Mizan*, c. 3, s. 546, mütercim: Musevi Hamedanî, Seyyid Muhammed Bâkır, Naşir: Defter-i İntişarat-ı İslâmîyi Camia-i Müderrisin-i Havza-i İlmiyye-i Kum, Kum, şemsi 1374, 5. baskı.

Mekke'de Putperestlik Başlangıcı

Soru

Mekke'de putperestlik ne zaman ve kim tarafından başlatıldı?

Kısa Cevap

Huzâa kabilesi Allah'ın evinin yöneticiliğini üstlendikten sonra onlardan Amr bin Luhey bu sorumluluğu alan ilk kişi oldu. Luhey'in adı Haris bin Amir'di. Amr, İbrahim'in (a.s) dinini değiştirdi ve halkı putlara tapmaya tahrik etti. Bir rivayete göre, o Şam'a gittiğinde orada bir grubun putlara tapındığını gördü. Onlar Amr'a, Kâbe'ye koyması için bir put verdiler. O Kâbe'nin etrafına birçok put dikti. Putperestlik Araplar'da yaygınlaştı ve hanif din (geriye kalan çok az takipçisinin dışında) tümüyle değişti.

Ayrıntılı Cevap

Putperestliğin Geçmişi

Putperest padişahlardan olan Nemrud bin Kenan bin Kuş, puta tapınmak konusunda çok zalim ve çok sıkı birisiydi. O, Tahmures'in dönemindeki ilk putperestti. Birisi öldüğünde onun ağaçtan putunu yapar ve ona taparlardı.¹

Tabakat-ı Nasırî de şöyle yazar: Nemrud bin Kenan bin Kuş bin Ham bin Nuh, tufandan (Nuh Tufanı) sonra zorbalık yaparak taç giydi. Babil'i işgal eden o idi. Arap ve Acem'i aldı. Puthane yaptı. Putlara tapardı. Altundan ve gümüşten putlar yaptı. Hepsini mücevherlerle süsledi. Put yapan Azer'i, hazinelerin, putların ve onların aletlerinin sorumlusu yaptı. Yıldız bilimine uyardı. Büyük ihtimalle putları yıldız şeklinde yapar ve onlara taparlardı.²

Mekke'de Putperestliğin Başlaması

Amr bin Luhey'in Hübel putunu Şam'dan Mekke'ye Getirmesi ve Mekkelileri Ona Tapınmaya zorlaması:

¹ *Mecmel-ut Tevarih ve'l Kısas*, s. 189-190, (520 yılında yazılmıştır), Bahar Melik-uş Şuera'nın araştırması, Tahran, Kelale Haver.

² *Tabakat-ı Nasırî, Tarih-i İran ve İslâm, Minhac-u Sıraç*, (M.S. 658), c. 1, s. 138, Abdulhay Habibi'nin çalışması, Tahran, Dünya-yı Kitap, 1. Baskı, h.ş.1363.

Cürhüm (Kabilesi), Harem'de (Mekke'de) isyana başladı ve bu isyan Sebe'nin dağılması ve Benî Harise bin Salebe bin Amr bin Amir'in Mekke'ye gelmelerine denk gelmişti. Onlar Cürhüm'le beraber yaşamak istiyorlardı. Ama Cürhüm bunu kabul etmedi ve aralarında savaş çıktı. Söylentiye göre Huzâa'dan olduğu söylenen Benî Harise onları yendi ve Kâbe'yi ele geçirdi. O sırada onların reisi Amr bin Luhey'di. O, Cürhüm'den geriye kalanları da oradan çıkardı. İbn Luhey, Rabia b. Haris b. Salebe b. Amr Muzikya b. Amir idi. Bir hadiste Peygamberimiz (s.a.a) şöyle buyuruyor:

“Amr bin Luhey'i ateşin içinde bağırsaklarını çekerken gördüm.”

Çünkü o, bahira, saibe ve ham³ bidatını çıkardı, İsmail'in dinini değiştirdi ve putperestliği getirdi.⁴

Bazı tarihçiler şöyle yazarlar: Amr bin Luhey, bir iş için Mekke'den Şam'a gitti. Belka mevkiindeki Meab şehrine geldiğinde Amalika kabilesi ve Amilak -veya Amalak- bin Lavez bin Sam bin Nuh'un evlatlarının putlara tapıtığını gördü. Onlara “Bu tapındığınız şeyler nedir?” diye sordukunda dediler ki: “Bunlar putlardır; ne zaman yağmur yağmasının istesek onlar bize yağmur yağdırırlar. Ne zaman yardıma ihtiyacımız olsa onlar bizlere yardım ederler.” Amr b. Luhey dedi ki: “Onlardan birini bana verebilir misiniz, ben onu Arabistan'a götürüyüm, orasında halkı sizin gibi tapınsınlar.” Amalikahılar, Hübel putunu ona verdiler. Amr onu Mekke'ye getirdi ve halkı ona tapınmaya ve tazim etmeye mecbur etti.⁵

Mesudî şöyle yazıyor: Amr bin Amir ve evlatları Mearib'ten çıkarıldıktan sonra Benî Rabia ayrıldı ve Tehame'ye yerleşti. Bu ayrılıklarından dolayı onlara Huzâa adını verdiler... Huzâa, Kâbe'nin yöneticiliğini üzerine aldı. Onlardan Amr bin Luhey bunu ilk üstlenen kişi oldu. Onun adı Harise b. Amir idi. İbrahim'in dinini tamamen değiştirdi ve halkı putlara

³ “Allah bahira, saibe, vasile ve ham (cahiliyet döneminde çeşitli nedenlerle haram edilen dört tür evcil hayvan; İslâm bu bidatları kaldırmıştır) diye bir şey (meşru) kılmamıştır. Fakat kâfirler, yalan yere Allah'a iftira etmektedirler ve onların çoğunun da kafaları çalışmaz.” (Maide/103)

⁴ *el-İber Tarih-i İbn Haldun*, Abdu'l-Muhammed Âyeti'nin çevirisi (Farsça), c. 1, s. 379, Müessese-i Mutaliat ve Tahkikat-ı Ferhengi, 1. Baskı, h.ş.1363, tercüme, metin.

⁵ İbn Hişam (Ö. h.k.218), *Zendegani-i Muhammed Peyamberi İslâm*, (Farsça çeviri: Seyyid Haşim Resulî) c. 1, s. 52, Tahran, İntişarat-ı Kitapçı, 5. Baskı, h.ş.1375.

tapınmaya mecbur etti. Bir rivayete göre o, Şam'a gitti, orada bir grubun putlara tapındığını gördü. Onlar Amr'a Kâbe'ye dikmesi için bir put verdiler. Huzâa kavmi güçlendiği için Amr b. Luhey herkese zulmetmeye başladı. Cürhümlülerden, hanif dininden olan biri bu konuda ona dedi ki: "Ey Amr! Mekke'de zulüm yapma ki, orası haram şehirdir. Ad'lara ne oldu? Orada develeri olan Benî Amalika neredeler? İnsanlar bu şekilde yok oluyorlar." Amr bin Luhey Kâbe'nin etrafına birçok put dikti. Putperestlik Araplar'da yaygınlaştı ve hanif din (geriye kalan çok az takipçisinin dışında) tümüyle değişti.

Cürhüm kabilesinden Şahne b. Halef bu konuda ona şöyle dedi: "Ey Amr! Mekke'ye ve Kâbe'nin etrafına ilahlar yerleştirdin. Buranın hep bir Allah'ı vardı. Ama sen Kâbe için halkın içine birçok ilahlar soktun. Bil ki Allah gelecekte evi için sizin dışınızda perdeciler getirecektir." Amr b. Luhey'in 354 yıl yaşadığı söylenmektedir.¹

Mikdad bin Esved

Soru

Mikdad b. Esved hakkında bilgi sahibi olmak istiyorum, biyografisi ve hayatı hakkında bilgi verebilir misiniz?

Kısa Cevap

Mikdad, Fil yılının 16'sında dünyaya geldi ve Mikdad b. Esved Keldi olarak tanındı. Babasının ismi Amr'dır. Mikdad, Allah Resulü'ne (s.a.a) iman eden on üçüncü Müslüman ve Müslümanlığını açıklayan ilk yedi kişiden biridir. Dolayısıyla sabıkînden kabul edilmektedir. O iki defa hicret etmiştir bu yüzden "Haceru'l-Hicreteyn" olarak adlandırılmıştı. Peygamber'in (s.a.a) emri ile gerçekleşen birinci hicreti Habeşistan'a, ikinci hicreti ise Medine'ye idi.

¹ Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin Mesudî (Ö. h.k.346), *Murucu'z-Zeheb ve Maadini'l-Cevher*, c. 1, s. 418 ve 419, (Farsça çeviri: Ebu'l-Kasım Payende), Tahran, İntişarat-ı İlmi ve Ferhengi, 5. Baskı, h.ş.1374.

Resulullah (s.a.a) amcasının kızı olan Zubaa binti Zubeyr b. Abdulmuttalib'i, Mikdad ile evlendirdi ve bu mübarek evlilikten Mabel adında bir erkek ve Kerime adında bir kız çocuğu dünyaya geldi.

Mikdad, Peygamber Efendimizin döneminde birçok savaşa katılmıştır ve Uhud Savaşı'nda, savaştan kaçmayarak Peygamber'i (s.a.a) yalnız bırakmayan ve O'nu savunmaya devam eden sayılı kimselerden biri idi.

Peygamber'in vefatından sonra da onun varisi Hz. Ali (a.s) ve vilâyetin önde gelen savunucularından olmuştur. Mikdad hakkında birçok rivayet nakledilmiştir ve bu rivayetlerde hakkı seven, cennete âşık, sağlam iman sahibi olarak tanıtılmıştır. Hicri 33. yılda, yetmiş yaşında Cerf denilen bölgede Hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Ayrıntılı Cevap

Mikdad, Fil yılının 16'sında yani Peygamber Efendimizin (s.a.a) risaletinden 24 yıl önce dünyaya gelmiştir. Babası Yemen bölgesinde yaşayan, Kende taifesinden Amr adında bir şahsiyetti, bu yüzden Mikdad, Kendi olarak meşhurdu.²

Mikdad, Allah Resulü'ne (s.a.a) ilk iman getiren ve imanını ilk açıklayan kimselerden idi. İslâm'ın ilk dönemlerinde birçok zahmet ve zorluğa katlanmıştı. Öyleki ilk olarak Allah Resulü (s.a.a) tarafından Habeşistan'a hicret etmesi söylendi. Mikdad, Habeşistan'a hicret eden üçüncü gurup Müslümanlar ile bir süre orada yaşadı, daha sonra Mekke'ye geri döndü. Burada Resulullah'ın (s.a.a) hizmetinde bulundu. Allah Resulü'nün Mekke'den Medine'ye hicret etmesinden sonra, Mikdad da Peygamber'in peşi sıra Medine'ye hicret etti fakat ne zaman hicret ettiği tam olarak bilinmemektedir ama büyük bir ihtimalle hicretin birinci yılının Şevval ayında Ebu Ubeyde'nin seriyesine katılarak Medine'ye hicret etti. Mikdad bu şekilde iki defa hicret ettiği için ona "Haceru'l-Hicreteyn" denilmekteydi.³

Mikdad'ın Evliliği

Ebu Hayyan İmam Rıza'dan (a.s) şöyle rivayet etmiştir:

² Muhammed Muhammedî, *Sima-i Mikdad*, s. 13-23.

³ Abdullah Mamakanî, *Kamusu'r-Rical*, c. 9, s. 114.

“Cebrail Peygamber’in huzuruna vararak şöyle arz etti: “Ey Muhammed! Allah sana selam ediyor ve şöyle diyor: “Genç kızlar ağaç meyveleri gibidir. Meyve yetişince onu toplamaktan başka çare yoktur. Aksi takdirde güneş ve rüzgâr onu yok eder. Genç kızlar da buluşa erişince onları evlendirme dışında bir çare yoktur. Aksi takdirde fitneye düşmesi muhtemeldir.” Peygamber (s.a.a) ardından minbere çıktı, konuşma yaptı ve Allah’ın emrini tebliğ etti. Halk, “Kime kocaya verelim?” diye sordu. Peygamber, “Onların dengi olan kimselere” diye buyurdu. Halk, “Kimler denk sayılır?” diye sorunca da Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: “Müminler birbirinin dengidir.” Daha sonra orada minberin üzerinde Zübeyr bin Abdulmuttalib’in kızı Zubaa’yı Mikdad bin Esved ile evlendirdi.”

Zubaa örnek kadınlardan, ilk Müslüman olanlardan ve diğer Müslümanlarla Medine’ye hicret edenlerden idi. O Peygamber Efendimizden (s.a.a) on bir hadis nakletmiştir. Zubaa, taife ve aile yönünden o zamanki toplumun en önde gelenlerinden birisi idi, yine de Resulullah (s.a.a) onu Mikdad ile evlendirdi ve sonrasında şöyle buyurdu:

“Ey insanlar! Amcam kızı Zubaa’yı Mikdad ile evlendirdim ki evlilik işi kolaylaşsın ve mümin olan kimselere kızlarını versinler, evlilikte ailevi yönden üstünlüğü göz önünde bulundurmasınlar.”¹

Mikdad ile Zubaa’nın evliliğinden iki çocukları oldu. Biri Kerime adında kız çocuğuydu. Babasından rivayet nakletmiştir ama Mabel adında erkek olan diğer çocuğu Cemel Savaşı’nda Ayşe’nin yanında savaşmış ve o savaşta da öldürülmüştü.²

Mikdad, Allah Resulünün (s.a.a) döneminde gerçekleşen bütün savaşlara katılmıştı. En önde savaşarak Allah, Resulü (s.a.a) ve İslâm için canını ortaya koyuyordu. Onun Bedir ve Uhud Savaşı’nda göstermiş olduğu kahramanlıklar tarih sayfalarında parlamaktadır. O Müslümanların ilk süvarilerindendi. Bedir Savaşı’nda atlı olarak savaşan iki kişi bulunmaktaydı; biri Mikdad diğeri de Zübeyr’di.³

Uhud Savaşı’nda da çok önemli sorumlulukları yerine getirmiş ve canını ortaya koyarak biran olsun Resulullah’ı (s.a.a) terk etmemişti. Öyle ki Müslümanlar yenilgiye uğramaya başladıklarında herkes Peygamber’i

¹ Allâme Meclisi, *Biharu’l-Envar*, c. 6, s. 779.

² Şeyh Abbas Kummî, *Muntehu’l-Amal*, s. 161.

³ Allâme Eminî, *el-Gadir*, c. 9, s. 116.

(s.a.a) savaşın ortasında yalnız bırakarak kaçmıştı. Savaşta kaçmayan ve Peygamber'i (s.a.a) koruyanlar sadece şu kimselerdi: Hz. İmam Ali (a.s), Talha, Zubeyr, Ebu Ducane, Abdullah b. Mesud ve Mikdad.⁴

Mikdad, Allah Resulünün (s.a.a) vefatından sonra, Resulullah'ın (s.a.a) vasiyetine vefalı kalan, hakkı, hakikati ve Hz. Ali'nin (a.s) vilayetini savunan sayılı kimselerin başında gelmektedir. Peygamber'in vefatından sonra yaşanan o üzücü olaylar ve hak İmam Ali'yi (a.s) yalnız bırakmaları Mikdad'ın imanında zayıflık oluşturmamış. Bu önemli anda Mikdad, Selman ve Ebuzer Hz. Ali'yi (a.s) bırakmadılar ve imamlarını savunmaya, yanında yer almaya devam ettiler. Bu yüzden İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmaktadır:

“İnsanlar Allah Resulünün (s.a.a) vefatından sonra, Peygamber'in (s.a.a) yolundan ve yönteminden döndüler, dönmeyen sadece üç kimse idi: Selman, Ebuzer ve Mikdad.”⁵

Faziletiyle İlgili Hadisler

Mikdad'ın fazileti ve üstün ahlâkî kemalleri hakkında geniş konular işlenmiş ve bu hususta birçok rivayet nakledilmiştir. Şimdi onlardan bazılarına değinelim:

1. Peygamber'den (s.a.a) şöyle nakledilmektedir:

“Yüce Allah bana dört kişiyi sevmemi emretti.” “Onlar kimlerdir?” diye sordular. Resulullah üç defa buyurdu: “Ali (a.s) onların ilkidir, diğer üçü ise Ebuzer, Selman ve Mikdad'dır.”⁶

2. İmam Sâdık (a.s) şöyle buyurdu:

“Peygamber'den sonra yoldan çıkmayanları sevmek her Müslüman'a farzdır. Onlardan bir kaç Selman, Ebuzer ve Mikdad'dır.”⁷

3. Enes b. Malik Allah Resulünün (s.a.a) şöyle buyurduğunu naklediyor:

⁴ Tabakat-ı İbn Sad, c. 3, s. 114. Bkz. Muhammed Muhammedî, *Sima-i Mikdad*, s. 37.

⁵ Şeyh Abbas Kummî, *Muntehu'l-Amal*, s. 160.

⁶ Şeyh Abbas Kummî, *Muntehu'l-Amal*, s. 160.

⁷ Allâme Meclîsî, *Biharu'l-Envar*, c. 6, s. 779.

“Cennet ümmetinden üç kişiye müştaktır.” Hz. Ali (a.s) kimler olduğunu sorunca, buyurdu: “Allah’a yeminler olsun ki onların ilki sensin ve diğer üçü Selman, Ebuzer ve Mikdad’dır.”¹

4. İmam Sadık’tan (a.s) şöyle nakledilmiştir:

“İmanın on derecesi bulunmaktadır; Mikdad sekizinci, Ebuzer dokuzuncu ve Selman da onuncu derecededir.”²

5. Müslüman hadis bilimcileri arasında kullanılan önemli kavramlardan biri de “Erkân-ı Erbaa” tabiridir. Ki bu dört rükün; Selman, Ebuzer, Mikdad ve Ammar’dan oluşmaktadır. Hadis ve tarih âlimleri Ehlibeyt İmamlarından sonra en fazla övülen ve haklarında değişik hadislerde faziletleri bildirilen başlıca kimselerin bunlar olduğunu gördükten sonra, dinin sağlam temelleri olarak kabul edip bu dört şahsiyet için “Erkân-ı Erbaa” tabirini kullanmışlardır.³

6. Şia kelimesi Peygamber’den (s.a.a) sonra kullanılmaya başlanan bir kavram değildir, bilakis Peygamberimizin (s.a.a) döneminde kullanılmıştır ve ilk defa Şia olarak tanınan kimseler: Selman, Ebuzer, Mikdad ve Ammar Yasir’dir.⁴

7. Kur’ân’da Resulullah’ın (s.a.a) risaleti karşılığında istenilen tek şey onun Ehl-i Beyt’ini sevmektir. İşte Mikdad bunu gerçekleştirmeyi başaran ve meveddet âyetine vefalı kalan kimsedir. Yüce Allah Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyurmaktadır:

“De ki: Ben, buna karşılık sizden, yakın akrabamı/Ehlibeytimi sevmeniz dışında bir ücret istemiyorum.”⁵

Birçok Ehl-i Sünnet ve Şia âlimi bu âyetin tefsirinde Peygamber’in (s.a.a) çekmiş oldukları karşılığında Ehl-i Beyt’inin sevilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

İmam Sâdık (a.s) buyuruyor:

¹ Şeyh Abbas Kummî, *Muntehu’l-Amal*, s. 160.

² *Hayatu’l-Kulub*, c. 2, s. 883. Bkz. Muhammed Muhammedî, *Sima-i Mikdad*, s. 60.

³ Muhammed Muhammedî, *Sima-i Mikdad*, s. 90-91; Şeyh Abbas Kummî, *Muntehu’l-Amal*, s. 160.

⁴ Muhammed Muhammedî, *Sima-i Mikdad*, s. 91.

⁵ Şura, 23.

“Bu âyet nazil olduğu zaman Resulullah (s.a.a) halka şöyle buyurdu: “Yüce Allah benim için sizlere bir hak bırakmıştır, acaba onu yerine getirecek misiniz?” Hiç kimse cevap vermedi. Ertesi gün Allah Resulü (s.a.a) aynı soruyu tekrarladı yine cevap vermediler, üçüncü gün de sordu yine halktan bir cevap alamadı. Sonra buyurdu: “Benim üzerinizde olan hakkım; altın, gümüş gibi maddî şeyler değildir.” Dediler: “Peki, öyleyse nedir?” Resulullah (s.a.a) meveddet âyetini okudu ve “Bu Allah tarafından nazil olmuştur” diye buyurdu. Halk: “Biz de kabul ediyoruz” dediler.”

Hadisin devamında İmam Sâdık (a.s) şöyle buyuruyor:

“Allah’a yeminler olsun hiç kimse bu âyete vefa etmedi, ümmet içerisinde sadece yedi kişi vefa etti ki şunlardan ibarettir: Selman, Ebuzer, Mikdad, Ammar, Cabir b. Abdullah Ensârî, Resulullah’ın (s.a.a) evinde bulunan kölelerden biri ve Zeyd b. Erkam. İşte bu yedi kişi Peygamber’in (s.a.a) Ehl-i Beyt’ine tamamen vefalı oldular, onları sevdiler ve böylece risaletin ücretini en iyi şekilde ödemiş oldular.”⁶

8. Mikdad, Peygamber’den (s.a.a) sonra defalarca hâkim olan rejimin karşısında durmuş, halifelerin hilafetine karşı gelmiş ve Ehl-i Beyt’in hakkını savunmuştur.⁷

Peygamber’in (s.a.a) bu vefalı sahabesi ve Hz. Ali’nin (a.s) hakkının savunucusu nihayetinde hicri 33. yılda, yetmiş yaşında Cerf denilen bölgede hakkın rahmetine kavuşmuştur.⁸

Muaviye’nin Hz. Ali’ye (a.s) Muhalefet Nedeni

Soru

Muaviye, Hz. Ali’ye (a.s) neden muhalefet etmiştir?

Kısa Cevap

Muaviye’nin Hz. Ali’ye (a.s) muhalefet etmesini, iki kültür ve düşünce şeklinin birbirine muhalefet etmesi ve birbirine aykırı olması şeklinde görmeliyiz. Bunun nedenini de tarafların özelliklerinde aramak

⁶ Muhammed Muhammedî, *Sima-i Mikdad*, s. 96.

⁷ Muhammed Muhammedî, *Sima-i Mikdad*, s. 122.

⁸ Muhammed Muhammedî, *Sima-i Mikdad*, s. 123.

gerekir. İmam Ali (a.s) ilim, imanda geçmişisi olmak, cesaret, mertlik, fedakârlık ve adalet gibi sıfat ve özelliklere sahipti. Bu değerli sıfat ve özelliklerin neticesinde Yüce Allah onun sevgisini halkın kalbine yerleştirmiş ve bu da imansız bireylerin ona kıskançlık ve düşmanlık duymasına neden olmuştur.

Ayrıntılı Cevap

Muaviye'nin Hz. Ali'ye olan muhalefeti, bir şahsın başka bir şahsa olan muhalefeti gibi değildir. Bilakis iki kültür ve düşünce tarzının birbirine muhalefet etmesi ve aykırı olmasıdır. İmam Ali'ye (a.s) muhalefet etmenin, düşmanlık ve kin beslemenin nedenini kendisinin sıfat ve özelliklerinde, başkalarıyla olan ilişki ve iletişimindeki ölçülerde ve de Muaviye'nin özellik ve sıfatlarında aramak gerekir. İmam Ali (a.s) dostların sevinmesine ve düşmanların da kıskançlık ve kinine sebep olan bir takım sıfat ve özellikler taşımaktaydı. Bu sıfat ve özelliklerden bazıları şunlardır:

1. İmam Ali'nin (a.s) İlmi: Aziz İslâm Peygamberi'nden (s.a.a) sonra, Ali (a.s) İslâm hüküm ve buyruklarını ve de evren ve yaratılış âleminin incelik ve sırlarını en iyi bilen şahıs idi. Öyle ki dost ve düşmanlar sorun ve problemlerinde ona müracaat etmekteydi.

2. İmanda Geçmişisi Olmak: İmam Ali (a.s), İslâm Peygamberi'ne (s.a.a) iman eden ilk erkekti ve aziz Peygamber (s.a.a) onu kendi halife ve vasisi sıfatıyla atadı ve halka tanıttı.

3. Savaş Meydanında Cesaret ve Korkusuzluk: Hz. Ali'nin (a.s) cesareti o kadar çoktu ki savaşlarda en zor ve tehlikeli durumları ona verirlerdi ve o da fedakârlıkla düşmanı alt ederdi.

4. Mertlik ve Bağışta Bulunmak: Hz. Ali (a.s) şahsî malından çok bağışta bulunurdu. Hatta kuyu açma, kanal kazma ve hurma bağları oluşturmada gösterdiği onca çaba ve çalışmaya rağmen bunlardan hiçbirisini kendisine almamış ve Allah yolunda hepsini vakfetmiştir.

5. Fedakârlık: İmam Ali (a.s) mal bağışlamanın yanında, birçok yerde kendisi ve ailesinin çok ihtiyaç duyduğu şeyleri bile yoksul insanlara vermektedir. Bunlardan bir örneği Kur'an beyan etmiş ve övmüştür.¹

¹ İnsan, 8 ila 10.

6. Adalet: İmam Ali'nin adalet ve insafı, onu tüm adil yöneticilerin idolü haline getiren en belirgin sıfattır. O bu hususta şöyle buyuruyor:

“Allah’a yemin ederim ki bir karıncanın ağzından bir arpa kabuğunu almam için bana yedi göğü her şeyiyle birlikte verseler, bu işi yapmam.”²

7. Allah’a Kulluk Etmek ve Heveslerine Muhalefet Etmek: İmam Ali (a.s) hiçbir zaman nefsanî heveslere uyarak bir adım atmadı ve Allah için tüm meyil ve heveslerini ayaklar altına aldı. Sadece halisçe Allah’a kulluk etmek ve O’nun için amel etmek peşinde koştu. Amr b. Abdüved ile çarpışması bu ihlâsın bir örneğidir.

Bu değerli sıfat ve özellikler neticesinde ve “İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır.”³ âyeti hükümünce Yüce Allah onun sevgisini halkın kalbine yerleştirdi. O halk nezdinde en değerli kimseydi; zira iman ve üstünlük iddiası taşıyan kimseler bu sıfatlarda onun eline su dökemiyordu. Ama düşmanlıkları ve özellikle de Muaviye’nin düşmanlığını körüklemeye diğerlerinden daha çok etkili olan sıfat, Hz. Ali’nin (a.s) adaletiydi. Hz. Ali (a.s) hilafeti kabul ettikten sonra Medine mescidinde yaptığı ilk konuşmasında şeffaf bir şekilde tüm programını ilan etti. Adaleti yayma, zulümle mücadele etme ve liyakate önem vermeden ibaret olan kendi devletinin asıl çizgisinden net olarak söz etti. Mevcut durumu altüst edeceğini, geri kalmış liyakatli kimseleri öne çıkaracağını ve öne çıkmış liyakatsiz kimseleri de geriye iteceğini ilan etti.⁴ Kadınların mehiri ve cariyelerin parası olarak harcanmış olsa bile yağma edilmiş malları beytülmale geri döndüreceğini bildirdi. Çünkü adalette ferahlık olduğunu ve adalet bir şahsı sıkıyorsa zulmün onu daha fazla sıkacağını belirtti.⁵

Öte taraftan Muaviye başkanlık sevdasında olan bir şahıs idi ve güce ulaşmak için hiçbir işten geri kalmıyordu. Tarihte nakledildiği üzere Muaviye, İmam Hasan (a.s) ile barış yaptıktan sonra bir gün bayram namazında kendi maksat ve hedeflerini ifşa etti ve şöyle dedi: “Ben oruç tutmak, namaz kılmak, hac etmek veya zekât vermek için sizin ile savaş-

² Muhaddis Nuri, *Müstedreku'l-Vesail*, c. 13, s. 211.

³ Meryem, 96.

⁴ *Nehcü'l-Belağa*, 16. hutbe, s. 57.

⁵ *Nehcü'l-Belağa*, 15. hutbe, s. 57.

madım! Çünkü ben sizin bunları yapacağınızı biliyordum. Ben başınıza geçmek için savaştım. Allah sizi yönetmeyi bana vermiş idi ama sizler istemiyordunuz.”¹ Bu nedenle tüm çalışma ve çabası reislik, saltanat ve halka hükmetmek olan bir düşünme şeklinin İmam Ali'nin değerli devletine tahammül edemeyeceği çok açıktır. Ayrıca, İslâm'ın ilk yıllarındaki savaşlarda Muaviye'nin müşrik ata ve akrabalarının öldürülmesi, onun kalbindeki İslâm ve İslâm Peygamberi'nden (s.a.a) intikam alma ateşini körüklemişti ve bu da İslâm'ın sembolü ve Peygamber'e (s.a.a) en yakın kimse sıfatıyla İmam Ali'ye (a.s) muhalefet etmek için başka bir dürtüyü.

Nitekim onun evladı olan Yezid, İmam Hüseyin'i (a.s) şehit ettikten sonra onun kesilmiş mübarek başı karşısında kinini dışarı vurmuş ve alenen şu şiiri okumuştur: “Keşke Bedir savaşında ölen atalarım Hazreç kabilesinin içine düştüğü bu zillet ve onursuzluğu görseydiler...” Bu şiiri Uhud savaşında Müslümanların yenilmesinden ve Peygamber'in yarenlerinin şahadete ermesinden sonra İbn Züberi okumuştur.² Şimdi de Yezid bu şiiri İmam Hüseyin'i şahadete erdirdikten sonra okuyor, bu iki hadiseyi birbirine benzetiyor ve müşrik atalarının hazır bulunup kendisinin Peygamber (s.a.a) ailesinden intikamını nasıl aldığını görmelerini arzuluyordu. Bu nedenle, Muaviye ve kabilesinin İmam Ali'nin (a.s) hükümetine ve evlatlarına muhalefet etmesinin asıl nedeni, İslâm'ın aslına ve aziz İslâm Peygamber'in attığı temele karşı olmasıydı.

Muhammed bin Hanefiye

Soru

Neden Muhammed bin Hanefiye Kerbela kıyamında İmam Hüseyin'e (a.s) yardım etmedi? Acaba onun hakkındaki “O imamet iddiasında bulundu” iddiası doğru mudur?

¹ Ebu'l-Feda İsmail b. Ömer b. Kesir ed-Dimeşkî, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 131, Neşr-i Daru'l-Fikir, Beyrut, 1407/1986.

² *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 204.

Kısa Cevap

Muhammed bin Hanefiye'nin imanî ve ahlâkî faziletleri ve şahsiyeti hakkında hüküm vermek -tarih boyunca bu şahsiyetin kişiliği ve konumu hakkında yapılan tahrifleri dikkate aldığımızda- gerçekten çok zordur. Ama araştırmalar yaparak tarihî kaynaklarda dağınık halde olan şahit ve karine-lerden yararlanarak bu şahsın tarihteki yaşantısının sahip olduğu boyutlar-
dan bir köşesini açmak ve anlatmak mümkündür. İmam Ali'nin (a.s) oğlu olan bu şahsiyet hakkında söylenmesi mümkün olan şeylerden bir kısmı özetle şunlardır: O çok arınmış bir insandır. İmam Ali, İmam Hasan ve Hüseyin'in alaka ve ilgi gösterdikleri bir şahsiyettir. O bu imamların imam olduklarına inanmış ve o kesinlikle imamlık iddiasında bulunmamıştır. O çok fedakâr bir asker gibi her üç İmam'ın (a.s) hizmetinde çalışmıştır.

Kerbela kıyamına şirket etmemesinin nedeni hakkında şunlar söyle-
nebilir: Öncelikle İmam Hüseyin'in kıyama şahadetle sonuçlanmıştır. Bu hedefin tahakkuku için imamlarla birlikte olanlar yeterli gelmiştir. Dolayısıyla imam tüm yarenlerinin şahadetiyle sonuçlanan savaşta imamet evi-
nin tüm erkek çocuklarının o savaşa katılmasını salah bulmamış ve bu nedenle Muhammed'in bu savaşa katılmasını istememiş olabilir. İkinci ola-
rak kendisi hasta olduğu için bu savaşa katılmamış olabilir. Üçüncü olarak İmam Hüseyin'in giyabında Medine'de kalmasını istemiş ve orada olanları kendisine bildirmesi için onu Medine'de görevlendirmiş olabilir.

Ayrıntılı Cevap

Muhammed bin Hanefiye'nin şahsiyetini daha fazla tanımak için aşağıdaki konuları incelemek zaruridir:

İlkin muhaliflerin tarih boyunca İmamet hanedanının erkek şahsi-
yetlerini baltaladıklarına ilişkin bir mukaddime sunmalı, sonra:

1. Muhammed b. Hanefiye'nin değerli babası İmam Ali'yle (a.s) bir-
birlerine duydukları karşılıklı muhabbet;
2. İmam Hasan'la (a.s) birbirlerine duydukları karşılıklı muhabbet;
3. İmam Hüseyin'le (a.s) birbirlerine duydukları karşılıklı muhabbet;
4. Muhammed b. Hanefiye'nin kıyama ve İmamların (a.s) kanını is-
teyen kimselere karşı beslediği muhabbet;

5. İmam Seccad'a (a.s) karşı beslediği muhabbet.

Bu konuları inceleyip açıklayarak İmam Ali'nin (a.s) oğlu olan Muhammed b. Hanefiye'nin şahsiyetini tanıyabiliriz inşallah.

Tarihin İmam Ali Hanedanına Karşı Sergilediği Tavrı

Şüphesiz bu hakikati açıklamak için tarihteki tüm karineleri ve şahitleri incelemek için daha çok zamana ihtiyaç vardır ki bu kısa makaleye sığmaz. Bu nedenle bu bağlamda var olan gerçeklerin bir kısmıyla yetineceğiz.

a) Tarihi kitapların, hâkim ve sultanların istekleri doğrultusunda hiçbir şekilde onların duygularına ve hükümetlerinin çehresine dokunmayacak şekilde yazıldığı meşhurdur. Bu nedenle İbn Hişam, İbn İshak'ın siyerini kendi yöntemiyle kısaltmak ve özetlemek istediğinde şöyle diyor: "Ben İbn İshak'ın bu kitapta yazdıklarının bir kısmını zikretmeyeceğim. Allah'ın resulünden hiçbir eser olmayan şeylerden, haklarında Kur'an'da hiçbir şahit veya tefsir olmayan... aynı şekilde şairlerin nezdinde tanınmayan şiirleri de burada getirmeyeceğim. Bazı insanların kendisinden rahatsız olduğu şeyleri de nakletmeyeceğim." ¹ Şüphesiz İbn Hişam'ın "bazı insanları rahatsız eden şeyler" şeklindeki ifadesinden maksat hâkimler ve sultanlardır. Aksi takdirde tarih hakkında yapmış olduğu bu tahrifin sebebinin bazı sıradan insanların duygularını rahatsız edecek şeyler olduğunu söylemek asla mantıklı gelmez.

b) Tarih mütalaa edildiğinde bazı tarihçilerin İbn Hişam'ın yöntemini izlemediği ama birçok etken nedeniyle hâkimlerin istekleri doğrultusunda tarihi yazdıkları görülüyor. Örneğin tarihçiler, İmam Hüseyin'in (a.s) ilk günden beri Yezid'in halifeliğine muhalif olduğunu, ona biat etmediğini ve Medine hâkimi Velid'e şöyle buyurduğunu biliyorlar:

"Biz nübüvvetin Ehl-i Bey'ti, risaletin madeniyiz, meleklerin inip kalktıkları yerleriz ve... Yezit fasit, fasık, içki içen, günahsız insanların katili açığa fıski bulaşmış ve... bir kimsedir. Benim gibi bir kimse Yezit gibi bir kimseye biat etmez."²

¹ İbn Hişam, Abdülmelik, b. Hişam el-Humeyri el-Meafiri, *es-Siretu'n-Nebeviye*, Tahkik; Mustafa es-Seka, İbrahim el-Ebyari ve Abdülhafiz, Şelebi, Beyrut: Daru'l-Marife, baskı tarihi yok, c. 1, s. 4.

² İbn Asem, Ebu Muhammed, Ahmet el-Kufi, *Kitabu'l-Futuh*, tahkik: Ali Şiri, 1. baskı, Beyrut: Daru'l-Edva, h.k. 1411, miladi. 1991, c. 5, s. 14.

İmam'ın bu çok açık sözünü tahrif ederek Hz. Hüseyin'in (a.s) Velid'e "beni Yezid'in yanına götür" dediğini iddia ediyorlar. Açık olan bu tahrifin hâkim ve halifenin zevkine ve isteğine uygun yapıldığı çok açıktır. Buna binaen eğer tarihçiler İmam Hüseyin'in çok açık olan tarihini bu şekilde tahrif eder ve olayı tersine çevirirlerse ise başkalarının vazifesi de çok açıktır!

c) Bazı tarihçiler ve raviler sulta ve hâkimlerin gücünden ve zulmünden korktukları için İmam Ali'nin (a.s) faziletlerini inkâr etmişler ve bunun yerine sultanlar için faziletler sıralamış ve konumlarını yüceltmelere çalışmışlar.³ Bu nedenle yakinen şunu söylemek mümkündür ki tarih, Ehl-i Beyt (a.s) hakkında, özellikle İmam Ali'nin evlatları bağlamında in-saftan çok uzak bir şekilde tavır takınmıştır. Onun için Muhammed bin Hanefiye'nin şahsiyetini tanımak için tarih kitaplarında çok dağınık olan şahit ve karinelerden yararlanmak gerekir. Bu karineler şunlardır:

1. Muhammed b. Hanefiye'nin Değerli Babası İmam Ali'yle (a.s) Birbirlerine Duydukları Karşılıklı Muhabbet

Bu konuyu incelemeye tabi tutan bir kimse Şia ve Sünnî kaynak kitaplarında dağınık bir şekilde bulunan rivayetleri –imamlar hakkındaki konuların sansür edilmesinden dolayı- incelerse bu konuyu fark edecektir ki İmam Ali (a.s) kendi çocuğuna çok ilgi ve alaka duymaktadır. Öyle ki bazı sözlerinde şöyle buyuruyor:

"Dünyada ve ahirette bana iyilik yapmak isteyen bir kimse oğlum Muhammed'e iyilik yapsın." ⁴

el-İthaf kitabının yazarı, İmam'ın (a.s) vasiyetini şöyle nakletmiştir:

"Sonra Muhammed b. Hanefiye'ye baktı şöyle buyurdu: "Kardeşlerine tavsiye ettiğimi aklında tuttu mu?" "Evet" dedi. Buyurdu: "Öyle ise aynısını sana da tavsiye ediyorum. Kardeşlerinin değerini bil. Senden büyük olduğundan dolayı üzerinde hakları vardır. Onların düsturlarına itaat et. Onlarla istişare etmeden hiçbir şeyi kesinleştirme." Sonra buyurdu: "Siz Hasaneyn'e

³ Bu konuda Allâme Eminî'nin *Guluv der Fezail* adlı kitabında getirmiş olduğu onlarca örneklere bakmak yeterlidir.

⁴ Kuleynî, Muhammed b. Yakup, *el-Kâfi*, Tahran, Daru'l-Kutubu'l-İslamiye, h.ş 1365, c. 1, s. 300; Meclisî, *Biharu'l-Envar*, Beyrut, Müessesetu'l-Vefa, h.k. 1404, c. 44, s. 174.

(Hasan ve Hüseyin) onun (İbn Hanefiye) hakkında tavsiye ediyorum, ona sizler hakkında tavsiye ettiğimi. Zira o kardeşiniz¹ ve babanızın oğludur ve biliyorsunuzdur ki babanız onu seviyor.”²

İmam'ın vasiyetinin bu kısmı İmam'ın Muhammed bin Hanefiye'ye duyduğu alakasının ve muhabbetin ne kadar şiddetli olduğunu gösteriyor olmakla birlikte onunla kardeşlerinin arasındaki bağı muhkem kılmaya çalıştığını göstermektedir. Bu arada fırsatı ganimet bilip burada Şeyh Saduk'un İmam Ali'den (a.s) nakletmiş olduğu uzun tavsiyesini burada açıklamak tam yerinde olacaktır. Ancak bu vasiyet çok uzun olduğu için kısaca burada zikredeceğiz. “Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Muhammed b. Hanefiye'ye yapmış olduğu bir vasiyette şöyle buyuruyor:

“Ey oğlum! Dünyaya bağlı olan arzulara güvenmekten sakın. Zira arzular... eğer dünya ve ahiretin hayrını elde etmek ve kazanmak istiyorsan insanların elindekilere göz dikme.”³

Bu vasiyet İmam'ın (a.s) son vasiyetlerindendir ve açık bir şekilde imam Ali'nin (a.s) oğlu Muhammed bin Hanefiye'ye olan alakasını ve ona şahsiyet ve kişilik kazandırmak için ne kadar uğraştığını, Ehl-i Beyt'e doğru yönlendirmeye nasıl istekli olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. İmam kendisinin içinde bulunduğu bütün sorun ve müşkülere rağmen bu uzun vasiyetnameyi yazmayı boş vermemiştir.

2. İmam Hasan'la (a.s) Birbirlerine Duydukları Karşılıklı Muhabbet

Bunu destekleyecek şahitler ve karineler çoktur. Burada bazı örnekleri beyan edeceğiz.

a) İmam Ali'nin Hasaneyn'in (Hasan ve Hüseyin) canını korumaya çok dikkat ettiği meşhurdur. Zira bir taraftan imametın devamı, diğer

¹ Futuh-i İbn Asem'de şu ibareyle gelmiştir: “Sizin kardeşinizi size tavsiye ederim, onu da size tavsiye ederim.” c. 4, s. 28.

² Taberî, Ebu Cafer, Muhammed b. Cerir, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Müluk*, Tahkik: Muhammed Ebulfazl İbrahim, 1. Baskı, Beyrut, Daru't-Turas, h.k. 1387, miladi. 1967, c. 5, s. 147.

³ Şeyh Saduk, Ebu Cafer, *Men la Yahduru'l-Fakih*, Kum, Camiatu'l-Müderresin, h.k. 1413, c. 4, s. 284-292.

tarafından Peygamber'in (s.a.a) neslinin devam etmesi bu iki kişinin baki kalmasına bağlıydı. Bu nedenle İmam (a.s) tehlikeli görevlere Muhammed b. Hanefiye'yi gönderirdi. Bu nedenle bazıları Muhammed b. Hanefiye ile kardeşlerinin arasında ihtilaf çıkarmak için bunu suiistimal etmeye çalışırdı. Onlar hakkında kötümser düşünmeyecek olursak İmam Ali'nin onunla kardeşlerinin arasında yapmış olduğu bu ayrımcılığın nedenini Muhammed b. Hanefiye'ye şöyle sorarlardı: "Nasıl oluyor baban hep tehlikeli görevlere seni gönderiyor ama kardeşlerin Hasan'ın'ı göndermiyor?" İbn Hanefiye'nin bu tefrikacı sözlerle karşı sergilediği tavır, onun o iki değerli kardeşlerine ve babasının kendisi hakkındaki kararlarına karşı ne kadar duyarlı olduğunu ortaya koyar. Onların sormuş olduğu soruya karşı verdiği cevap şöyledir:

"O iki kardeşim babamın gözleridirler. Kendi elleriyle kendi gözlerini koruyor." ⁴

b) İmam Hasan (a.s) ölüm haletine (ihtizar) girdiğinde Kanber'i çağırır ve ona "Git Muhammed b. Hanefiye'yi çağır" diye buyurur. Kanber "Ben ona İmam seni çağırıyor, dediğimde hemen "Acaba bir olay mı oldu?" diye sordu. İmam Hasan'ın (a.s) yanına git, dedim. Aceleyle beraber hazretin huzuruna vardık. Selam verdikten sonra İmam Hasan ona şöyle buyurdu: "Otur! ... Ey Ali'nin oğlu ben senin hakkındaki hesadetlerden korkmam. Zaten Allah kâfirleri bu vasıfla nitelendirmiştir. Şeytanın sana nüfuz edebileceği bir kapı sende bırakmadı." ... Sonra Muhammed b. Hanefiye, kendi kardeşini muhatap alarak şöyle dedi: "Sen beni Peygamber'e götüren benim imamım ve serverimsin. Allah'a yemin ederim senden bu sözü işitmeden önce ölümün bana gelmesini isterdim."⁵

Bu söz İbn Hanefiye'nin kardeşinin imametine olan itikadının ve imanının mertebesinin ne kadar yüksek olduğunu beyan etmektedir.⁶ İmam Hasan'ın (a.s) sözü de Muhammed b. Hanefiye'nin hesadetten uzak olduğuna, şeytanın kendisine nüfuz edebilecek bir kişi olmadığına ve onun

⁴ İbnü'l-Ummad el-Hanbelî, Şehabuddin, Ebul-Fellah ed-Dimeşkî, *Şuzuratu'z-Zehab fi Ahbari Men Zehab*, Tahkik: el-Ernaut, 1. baskı, Dimeşk, Beyrut, Dar-u İbn Kesir, h.k. 1406, miladi. 1986, c. 1, s. 331.

⁵ *Biharu'l-Envar*, c. 44, s. 176-177; *Kâfi*, c. 1, s. 300.

⁶ Başka bir rivayette İmam Hüseyin'in imametine işaret ediyor. Biz uzatmamak için zikretmiyoruz.

Allah'ın “Azgınlardan sana uyanlar dışında, kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin yoktur.”¹ sözünün reel örneği olduğuna dair şahittir. Aynı zamanda bu şahsiyetin büyüklüğüne dair açık delildir.

c) İmam Hasan (a.s) şahadete ulaştığında Muhammed b. Hanefiye onun matemine çok derin duygularla ve hüznle dolu sözler söyleyerek o hazreti övüyordu. Yakubî bu bağlamda şöyle diyor: “İmam Hasan'ın bedenini kefene sardıklarında Muhammed b. Hanefiye şöyle dedi: “Ey Eba Muhammed! Allah sana rahmet etsin. Allah'a yemin ederim ki senin yaşamaman izzet kaynağı ve vefatın hidayet kaynağıydı. Ne güzel ruh bedeninde yerleştirilmiştir. Kefene sarılmış olan senin bedeninin neden böyle olması. Oysaki sen hidayet sülalesinden, takva ehlinin sözleşmişlerindensin. İman kaynağından süt emmişsin, pak yaşamışsın. Pak dünyadan gittin. Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun...”²

Eğer bir kimse Muhammed b. Hanefiye'nin kardeşinin mateminde kardeşini öven çok kısa ama çok anlamlı bu sözlerle dikkat ederse, sözlerinin en güzel ayrıcalıklara ve fazilet içerikli anlamlara haiz olduğunu görecektir. Bu güzel sözlerle kardeşinin hakkını eda ediyor. Rihlet eden İmam'a (a.s) İbn Hanefiye'den daha aşına kim olabilir?³

3. İmam Hüseyin'le (a.s) Birbirlerine Duydukları Karşılıklı Muhabbet

Bu alakanın iki taraflı olduğuna delalet eden deliller konunun devamında geliyor:

a) İmam Bâkır'dan (a.s) şöyle nakledilmiştir: “İmam Hüseyin, İmam Hasan'ın hatırı için onun meclisinde konuşmuyordu. Muhammed b. Hanefiye de İmam Hüseyin'e karşı böyle idi.”⁴

b) Sibt b. Cevzi *Tezkiretü'l-Havas* adlı eserinde şöyle naklediyor: “Muhammed b. Hanefiye İmam Hüseyin'in (a.s) yolculuğa çıktığından haber-

¹ Hicr, 42.

² Yakubî, Ahmet b. Ebi Yakup b. Cafer, *Tarih-i Yakubî*, Beyrut, Daru's-Sadr, tarihsiz, c. 2, s. 225.

³ Necefî, Ali b. Hüseyin, el-Haşemî, *Muhammed b. Hanefiye*, 1. baskı, Tahkik: el Müesesetu'l-İslamiye li'l-Buhusi ve el-Malumat, Daru'l-Huda, h.k. 1424, s. 94.

⁴ *Biharu'l-Envar*, c. 43, s. 319.

dar olduğunda abdestli halde çok ağladı.”⁵ “Kardeşim sen banim katımda en sevimli ve herkesten en çok azizimsin” vb. derdi.”⁶

Beyan edilenlerden Muhammed b. Hanefiye’nin İmam Ali’nin ve kardeşlerinin yanındaki yeri ve konumu ve onların da onun yanındaki yeri ve konumu açıklanmış oldu. Ama şu soru halen yerini korumaktadır ki neden Muhammed b. Hanefiye Kerbela yolculuğunda Hz. Hüseyin’le beraber değildi?

Muhammed b. Hanefiye’nin Kerbela’da Bulunmamasının Sırrı:

Bu çok sorulan bir sorudur. Bu sorunun cevabının açıklığa kavuşması için bu konuyu birkaç açıdan incelememiz gerekmektedir.

1. İmam Hüseyin’in (a.s) kıyâmı şahadetle sonuçlanmıştır. İmam’ın o büyük hedefi onunla beraber olan o sayıyla tahakkuk bulurdu. Bu nedenle İmam, neticesi tüm arkadaşlarının şehitlik derecesine ulaşacağı bir savaşa ailenin tüm erkeklerinin katılmasını uygun görmemiştir. Bu bakışı ve görüşü Muhammed b. Hanefiye’nin “Onun tüm arkadaşlarının ve balarının isimleri bizim yanımızda yazılmıştır.”⁷ sözleri teyit ediyor.

2. Başka bir görüş şöyledir: O İmam’ın hicreti döneminde hasta idi. Dolayısıyla bu kıyama katılamamıştır. Ama hastalığının türü hakkında ihtilaflar vardır.⁸

3. Üçüncü görüş ki kabul edilmesi daha mantıklıdır şudur: İmam kardeşini kendisinin bulunmadığı bir dönemde önemli bir görev için Medine’de bıraktı. Bu görüşün birkaç şahidi vardır:

⁵ *Tezkiretu’l-Havas*, s. 217. Alıntı: Nefefi, Ali b. El-Hüseyin, el-Haşemi, *Muhammed b. Hanefiye*, 1. baskı, Tahkik: el-Müsesetul-İslamiye li’l-Buhusi ve el-Malumat, Daru’l-huda, h.k. 1424, s. 100.

⁶ Taberî, Ebu Cafer, Muhammed b. Cerir, *Tarihu’l-Ümem ve el-Mülûk*, Tahkik: Muhammed Ebulfazl İbrahim, 1. Baskı, Beyrut, Daru’t-Turas, h.k. 1387, miladi. 1967, c. 5, s. 341.

⁷ *Biharu’l-Envar*, c. 44, s. 186; İbn Şehri Aşub, *el-Munakabat*, Kum, İntişarat-ı Allâme, h.k. 1379, c. 4, s. 53.

⁸ Bkz. *Muhammed b. Hanefiye*, s. 109-112; Alıntı: Şeyh Cafer en-Nakdi, *es-Seyidetu Zeynebu’l-kubra*, s. 9, Mehna b. Sina da *Ricali Allame Lahici* adlı kitabın hatla yazılmış nüshasından alıntı yapmıştır, s. 119.

Birinci Delil: Allâme Meclisî ve Allâme Muhsin Eminî şöyle diyorlar: İmam kendi kardeşini, düşmanların Medine'deki faaliyetlerinden haberdar etmesi için Medine'de görevli bıraktı.

“Ama sen Medine’de kalmayacaksın, kalıyorsan Medine’de benim gözüm olarak kalacaksın. Onların faaliyetlerinden hiçbir şeyi benden gizli bırakmayacaksın.”¹

İmam'ın, İslâm bölgelerinin en önemli şehirlerinden birinde, yani Medine’de olup biteceklerden habersiz kalmamak için kendi güçlerinden birilerini oraya yerleştirmesi doğaldır.

İkinci Delil: İmam'ın Muhammed b. Hanefiye'ye yazmış olduğu son mektuptur. Tarihçiler şöyle yazarlar: İmam'ın en son yazdığı mektup, kardeşi Muhammed b. Hanefiye'ye yazmış olduğu mektuptur. İbn Kavlîye İmam Bâkır'dan (a.s) şöyle naklediyor: İmam Hüseyin (a.s) Kerbela'dan Muhammed b. Hanefiye'ye şöyle yazdı:

“Bismillahirrahmanirrahim, Kerbela'dan Hüseyin b. Ali'den Muhammed b. Ali'ye... Dünya sanki olmamıştır, ahiret ise hiçbir zaman aradan gitmeyecektir.”²

Buna binaen eğer İmam kendi kardeşinden –Kerbela kıyamına katılmadığından dolayı- rahatsız olsaydı en son mektubunu ona yazmazdı.

Üçüncü Delil: İbn Hanefiye'nin İmam Hüseyin'in intikamının alınması için gerçekleştirilen hareket ve kıyamlara yönelik göstermiş olduğu gayret ve sarf ettiği ciddiyet ve çabadır. Eğer o, İmam Hüseyin'in kıyamında kusurlu olmuş olsaydı ona neden kardeşin İmam'a yardım etmedin, şeklinde kendisine itiraz edilmesi gerekirdi. Oysa Muhammed b. Hanefiye, Muhtar'dan, Ömer b. Sad'ı öldürmeyi geciktirdiği için yakınıyor. Ayetullah Hoî (r.a) bu bağlamda şöyle yazıyor: “Muhammed b. Hanefiye bir toplantıda Şiilerle oturuyordu. Muhtar'dan Ömer b. Sad'ı öldürmeyi geciktirdiği için şikâyetle diyordu. Sözü daha tamamlanmadan iki kişinin başını onun yanına getirdiler. O da hemen secdeye kapıldı ve ellerini havaya kaldırdı, dua etti ve şöyle dedi: “Allah'ım bu günü Muhtar

¹ Bkz. *Biharu'l-Envar*, c. 44, s. 329; *Ayanu's-Şia*, Beyrut, Daru't-Tearuf li'l-Matbuat, c. 1, s. 588.

² Kummî, İbn Kevlevîye, *Kamilu'z-Ziyarat*, Necef, İntişarat-ı Murtezeviye, h.k. 1356, s. 75.

için unutmama, ona Muhammed'in (s.a.a) Ehl-i Bey'tinden (a.s) en güzel mükâfat ver. Allah'a yemin ederim bundan sonra Muhtar'dan şikâyetçi olmayacağım.”³

Dördüncü Delil: Tarihi incelediğimizde, İmam Seccad'ın (a.s) yapılan kıyamalarda kıyam edenlere yardımcı olması ve onlarla fikir alışverişiinde bulunması için amcasını kendi yerine vekil tayin ettiğine dair naslar vardır. İmam Seccad'ın (a.s) mektubu şöyledir:

“Ey amcam! Eğer biz ehlibeyte bağlı olma noktasında mutaassıp bir köle varsa, insanların ona yardım etmeleri vaciptir. Gerçekten ben seni bu iş için mesul olarak tayin ediyorum. Nasıl uygun ve selah buluyorsan o şekilde amel et.”⁴

Kıyam işleri bağlamındaki sorumluluğun İmam Seccad tarafından amcası olan Muhammed b. Hanefiye'ye verilmesi en güzel ve en iyi yöntemdir; Zira hâkimler, Muhammed'in kendi hükümetlerine karşı savaş içinde olduğunu düşünmüyorlardı. Düşmanlarda suizan oluşturacak bir şeyi de yoktu. Zira o kendi imameti peşinde değildi. İmam Seccad ise hükümet tarafından gözetim altında idi. Zira o Kerbela'da şehit olanların intikamını almakla mükellef idi ve imamet makamına layık bir kimse idi. Zira o ilim, takva ve şeref sahibi idi. Şiilerden bir kısmının imam oluşuna dair inançları olduğu hükümet casusları tarafından biliniyordu. İmam, Emevi hanedanı tarafından canına yönelik tehditlerden canını koruyarak adil bir hükümetin başa gelmesi, dini ihya etme ortamının oluşması ve Ehl-i Bey't'in intikamını almak için çok uğraştı. Bir lahza bile sakin durmadı ve bu doğrultuda vaktini esirgemedi.⁵ Dikkatli düşünen bir kimse bütün bu işlerin yapılmasının Muhammed b. Hanefiye olmaksızın gerçekleştirilmesinin çok zor olduğunu anlar.

İmamet İddiasında Bulunma İddiası

Beyan edilen konulardan Muhammed b. Hanefiye'nin bireysel ve toplumsal hüviyeti ve tarihteki yeri ve konumu açıklandı. Kendisi için

³ Hoî, Seyyid Ebul Kasım, *Mucmu'r-Ricali'l-Hadis*, c. 18, s. 100. Alıntı: *Biharu'l-Envar*, Bâb-ı Ahvali'l-Muhtar, c. 45.

⁴ *Biharu'l-Envar*, c. 45, s. 365.

⁵ Hüseyinî, Celâlî, Seyyid Muhammed Rıza, *Cihad-ı İmam Seccad*, 2. baskı, h.k. 1417, s. 236-237.

zikredilen bütün bu niteliklere rağmen onun hatadan ve yanlıştan masum olduğuna inanmıyoruz. Rical ilminde uzman ve çok derin olan Ayetullah Hoî (r.a) şöyle diyor. Muhammed b. Hanefiye'nin imanını ve inancını zedeleyecek hiçbir şey bulamadım. Hatta onun imamet iddiasında bulunduğu hakkında zikredilen rivayet sahih bir rivayettir ama yinede onun imanını soru altında bırakmaz. O şöyle diyor: Rivayet senet bakımından sahihtir ve Muhammed Hanefiye'nin İmam Seccad'ın (a.s) imametine inandığına delalet ediyor.¹

Bize göre Ayetullah Hoî'nin görüşü doğrudur. Zira bu rivayete dikkat edilirse, rivayetin ilk kısmında Muhammed b. Hanefiye'nin İmam Seccad (a.s) için saygılı ibareler ve güzel kelimeler kullandığını, rivayetin sonunda da çok açık bir şekilde sonuçta ayağının kaydığının farkına varmış olduğunu ve İmam Seccad'ın imametini kabul ettiğini görür. "Sonra Muhammed b. Hanefiye geri döndü ve Ali b. Hüseyin'in velayetini kabul etti."²

Namazda Hz. Ali'nin Ayağından Çıkarılan Ok

Soru

Namaz esnasında Hz. Ali'nin ayağından kırılmış mızrak parçasını çıkarma hikâyesi doğru mudur?

Kısa Cevap

Mubidî'nin *Keşfu'l-Esrar* tefsirinden alıntılanmış aşağıdaki metin bazı insanların kafasında soru işareti oluşturabilir. Metin şudur: "...Kitaplarda şöyle nakletmektedirler: Ali'ye (a.s) savaşta bir ok isabet etmiş ve ok kemiğe saplanmıştır. Çok çabalamalarına rağmen oku çıkaramazlar. Et ve deriyi yarmayana ve kemiği kırmayana dek bu ok çıkmaz derler. Evlatları, bunun için onun namaza durmasını beklemek gerek; zira namazda onun sanki bu dünyadan hiçbir haberi yokmuş gibi görüldüğünü belirtirler. Farzları ve sünnetleri bitirmesini beklerler ve sonra o nafilelere

¹ *Mucmu'r-Ricali'l-Hadis*, c. 16, s. 50.

² Bkz. *el-Kâfi*, Kitabu Hücce, c. 4, s. 81, hadis no. 5.

başlar. Tedavi eden şahıs gelir ve deriyi yarar, kemiği kırar ve oku çıkarır. Ali henüz namazda kendi halindedir. Namaz selamını verince sanki benim acım azaldı der. Ona, sana şöyle şöyle yapıldı ve senin haberin bile olmadı derler. O da, ben Allah ile münacat ettiğim zaman eğer dünya alt üst olsa veya bana kılıç ve kalkanla vursalar, Allah ile münacattan aldığım lezzetten dolayı benim acıdan bir haberim olmaz, der. Sonra bu olayı, Yusuf ile Mısır kadınlarının olayı ve onların meyve yerine kendi ellerini kesmesiyle mukayese eder.” Bu olay edebiyat bölümünün ortaokul üçüncü sınıfındaki bir kitapta yer almaktadır. Bu olay insanların kafasında şüphe oluşturabilir. Bu şüphenin giderilmesi için konuya değinmekte fayda vardır.

Bu hikâye birçok hadis kaynaklarında değişik nakiller ile aktarılmıştır. Elbette bu hikâyeyi aktaran kaynak ve kitaplar birinci el kaynaklar değildir. Lakin birincisi, bu hikâye Şia ve Ehli Sünnet’in değişik kaynaklarında yer almaktadır. İkincisi, bu kitapların müellifleri ve hikâyenin aktarıcıları tanınmış ve meşhur âlimlerdendir. Üçüncüsü, bu hikâyenin muhtevası akıl ve nakle aykırı değildir; bilakis akıl ve nakil böyle bir hadisenin vaki olabileceğini onaylamaktadır. Bu nedenle ilmî ölçüler esassınca bu hikâyenin aslını nakil ve beyan etmenin bir sakıncası bulunmamaktadır.

Ayrıntılı Cevap

Bu hikâye birçok hadis kaynaklarında değişik nakiller ile aktarılmıştır. Elbette bu hikâyeyi nakleden kaynak ve kitaplar birinci el kaynaklar değildir. Ama birincisi, bu hikâye Deylemî’nin İrşadu’l-Kulub’ünde ve Envaru’n-Numaniye, el-Menakibu’l-Murtezeviye, Hilyetü’l-Ebrar, Muntaha’l-Âmal, Mehcetü’l-Beyza gibi Şia ve Ehli Sünnet’in değişik kaynakları ve aynı şekilde Urvetu’l-Vuska gibi fıkıh kitaplarında yer almaktadır.³ İkincisi, bu kitapların müellifleri ve hikâyenin aktarıcıları tanınmış ve meş-

³ Deylemî, *İrşadu’l-Kulub*, c. 2, s. 26, İntişarat-ı Nasır, Kum, 1. baskı, 1376; Cezayirî, Seyyid Nimetullah, *el-Envaru’l-Numaniye*, c. 2, s. 371, Tebriz baskısı, Keşfi Hanefti, Muhammed Salih, *el-Menakibu’l-Murtezeviye*, s. 364; Behranî, *Hilyetü’l-Ebrar*, c. 2, s. 180; Kummî, Şeyh Abbas, *Munteha’l-Amal*, s. 181, Ahmedî baskıevi, 9. baskı, 1377; Feyz-i Kaşanî, *Mehcetü’l-Beyza*, c. 1, s. 397 ve 398, Beyrut; *Envaru’l-Numaniye*, s. 342; aynı şekilde *Urvetu’l-Vuska*, Muhammed Kazım Yezdî, İbadet konusu, Babu’s-Salât gibi fikhî kitaplar.

hur âlimlerdendir. Üçüncüsü, bu hikâyenin muhtevası akıl ve nakle aykırı değildir, bilakis akıl ve nakil böyle bir hadisenin vaki olabileceğini onaylamaktadır. Bu nedenle ilmî ölçüler esasınca bu hikâyenin aslını nakil ve beyan etmenin bir sakıncası bulunmamaktadır. Bu meselenin akli açıklaması bağlamında iki delil öne sürülebilir:

1. İmam Ali'nin (a.s) önemli özelliklerinden birisi ibadete aşk duygusudur. Öyle ki Mutezile'ye mensup İbn Ebi'l-Hadid Nehcül-Belağa şerhinde şöyle yazmaktadır: "Hz. Ali (a.s) insanlar arasında en çok ibadet edendi. Namazı ve orucu herkesten fazlaydı ve halk gece namazına ve de zikir ve müstehaplara özen göstermeyi ondan öğrendi."¹

Hz. Ali (a.s) huşuyla ibadet eder ve tüm varlığıyla Allah'a yönelirdi; öyle ki Sıffin savaşında kendisinin ayağına bir ok isabet eder ve onu çıkaramazlar. Sonra kendisi namaz kılarken secde halindeyken onu çıkarırlar. Ali (a.s) namazı bitirince okun çıktığını fark eder ve okun çıktığını asla hissetmediğine yemin eder.² Çünkü dinin direği olan namaz miraç ve münacat çadırının sütunudur ve namaz kılan insan mabuda yükselmekte ve O'nun ile münacat etmektedir. Bu nedenle onun göz, kulak, el ve ayağı kendi elinde değil, mabudun elindedir. Ali b. Ebi Talib'in (a.s) imanı gerçek bilgi esasınca idi. Ali (a.s), Allah'a ibadet etmeyi O'nu ziyaret etmek olarak değerlendirdiğinden, namazı ilahî şühud addettiğinden ve Allah'ı mutlak güzellik bildiğinden, asla kendisini görmez, özgürce Allah'a tapar ve rengine bürünen her şeyden bağımsız kalırdı.³

2. Peygamberlerin, imamların ve Allah'ın velilerinin namazda girdikleri hal, her zaman bir hal ve minval üzere değildir. Bazen kalp huzurunu korumakla birlikte, kesret âlemi ve maddî mazharlara da dikkat etmekte, onlardan gafil kalmamakta ve bir mesele meydana geldiğinde gerekirse reaksiyon göstermektedirler. Bazen de melekût âlemine odaklanırlar ve Kibriya'nın temiz zatından başka bir şey görmez ve kendi çevrelerinde olup bitene hiç dikkat etmezler. Hatta bedenlerinden gafil olurlar. Zahirî duyu sistemleri aşk cezbesi ve rabbani irfan esnasında adeta

¹ Abdülhamid, İbn Ebi'l-Hadid, *Şerh-i Nehcül-Belağa*, c. 1, s. 27, Daru İhyai'l-Kutubi'l-Arabiye.

² Habibullah, Hoî, *Şerh-i Nehcül-Belağa*, c. 8, s. 152; Cevad Âmulî, Abdullah, *Hayat-ı Arifane-i İmam Ali (a.s)*, s. 63 ve 64. Merkez-i Neşri İsrâ, 4. baskı, 1385.

³ Cevad Âmulî, Abdullah, *Hayat-ı Arifane-i İmam Ali (a.s)*, s. 62-64.

faaliyetini durdurur ve bedenlerine bağlı olan şeyleri duyumsamaz hale gelirler. Namaz esnasında secdedeyken İmam Ali'nin (a.s) ayağından okun çekilmesi bu kabildendir.⁴

Bu vakiyla ilgili değişik ve farklı nakiller yapılmıştır ve görüldüğü kadarıyla bazılarında aşırılık ve mübalağa hissedilmektedir. Ama bu, hikâyenin aslına bir hanel getirmez. Bize göre hikâye, Nehcü'l-Belağa Şerhi ve İmam Ali'nin Arifane Hayatı adlı kitaplarından alıntılanarak birinci açıklama bölümünde belirttiğimiz şekliyledir. Bu vakiya İmam Ali'nin (a.s) makam ve şanına bir zarar gelmesine neden teşkil etmez, bilakis onun yüceltilmesi ve övülmesine vurgu yapar; zira Mısır kadınları Hz. Yusuf'un cemalini görünce nasıl kendilerini kaybetmiş, kontrollerini yitirmiş ve meyve yerine ellerini kesmişlerse, Hz. Ali de sadece mutlak güzelliği görmesi ve tüm beden azaları Yüce Allah'ın ve gerçek mabut ve maşukun kontrolünde olması nedeniyle, artık kendini görmemiş ve maddi olgulara dikkat etmemiştir. Bu hal üzere, secde esnasında onun ayağından oku çekmişlerdir ve kendisi bunu hissetmemiştir.

Peygamber'den Sonra Hz. Fatıma

Soru

Ehl-i Sünnet kaynaklarında Peygamber'in vefatından sonra Hz. Fatıma'nın evine saldırı düzenlendiği konusu var mıdır? Kaynaklarıyla beraber açıklayınız.

Kısa Cevap

Tarihsel olan bu gerçek canlı bir şekilde tarih ve hadis kitaplarında tüm baskılara rağmen nakledilmiştir. İbn Ebu Şeybe, Belazurî, İbn Kuteybe gibi Ehl-i Sünnet'in büyük şahsiyetleri bu konuyu teyit etmişlerdir.

Ayrıntılı Cevap

Konuyla ilgili Ehlişünnet kaynaklarda nakledilenlerden bazı örnekler vererek kararı sizin hür vicdanınıza bırakıyoruz:

⁴ Hayat-ı Arifane-i İmam Ali (a.s), s. 62 ve 63; Mutahharî, Murtaza, İmamet ve Rehberiyet, 180 ve 181, Kum, Sadra, 4. baskı, 1365.

Sahih-i Buhari'de üç yerde ve diğer birçok muteber bilinen kaynakta cüzî farklarla Ümm-ül Mu'minin Âişe'den şöyle nakletmektedir: "Resulullah'ın (s.a.a) kızı Fâtıma, Resulullah'ın vefatından sonra Ebu Bekir'e gelerek Medine'de kendisine verilenleri, Fedek'i ve Hayber humsundan geri kalanı istedi; Ebu Bekir de bundan çekinerek Resullah'ın şöyle buyurduğunu iddia etti: "Biz miras bırakmayız; bizim bıraktığımız sadakadır." Bunun üzerine Hz. Fâtıma öfkelenerek Ebu Bekir'e küstü ve ölünceye dek bir daha onunla konuşmadı."¹

Sahih-i Tirmizi'de ise şöyle nakletmektedir: "Fâtıma Ebu Bekir ve Ömer'in yanına gelerek Resulullah'tan kalan mirasını istedi; Onlar da 'Biz Resulullah'ın "Ben miras bırakmam" hadisini duyduk' dediler; bunun üzerine Fâtıma "Vallahi asla sizinle konuşmam artık" dedi ve ölünceye dek bir daha onlarla konuşmadı. Fâtıma Resulullah'tan sonra altı ay yaşadı ve vefat ettiğinde ise eşi Ali onu geceleyin defnetti namazını da kendisi kıldırdı ve Ebu Bekir'e izin vermedi."²

Ehl-i Sünnet âlimlerinden İbn-i Kuteybe "El-İmâmet-u Ves-Siyâse" kitabının "Ali'nin Biatının Keyfiyeti" bölümünde şu bilgilere yer vermiştir: "Ebu Bekir bir ara biatten kaçınıp Ali'nin evine toplananları aradı ve Ömer'i onların peşine gönderdi. Ömer Ali'nin kapısına gelerek onlara seslendi; dışarıya çıkmaktan çekinince odun getirmelerini istedi ve onlara şöyle bağırdı: 'Ömer'in canını elinde tutana (Allah'a) andolsun ki dışarıya çıkar-sınız ya da evi içindekilerle birlikte yakacağım.' 'Ey Ebâ Hafs (Ömer) bu evin içerisinde Fâtıma vardır' dediklerinde 'Farketmez' diye cevap verdi..."³

Yine aynı bölümün bir diğer yerinde şöyle nakletmektedir: "Ömer Ebu Bekir'e Şöyle dedi: 'Hadi kalk Fâtıma'ya gidelim; biz onu gazaplandırdık.' Birlikte Fâtıma'ya gelip görüşmek için izin istediler; fakat Hz. Fâtıma izin vermedi; bu sefer Hz. Ali'ye geldiler; o da onları Fâtıma'nın yanına

¹ Sahih-i Buhârî'de şu üç yerde nakledilmiştir: Humus konusu, 2. Hadis, Bed-ül Halq kitabı, Hayber gazvesi babı, El-Ferâiz Kitabı, "Biz miras bırakmayız..." hadisi babı. Aynı rivayet cüzî farklarla Sahih-i Müslim'de, Cihâd kitabında, Müsned-i Ahmed'de, C.1, S.6, Sünen-i Beyhaki'de, C.6, S.300 ve diğer bir çok kaynakta nakledilmiştir.

² Sahih-i Tirmizi, C.1, Resulullah'ın bıraktıkları babı.

³ Bu olayı diğer bir çok Sünnî kaynağı da nakletmiştir; örneğin şu kaynaklara bakılabilir: Kenz-ül Ummâl, C.3, S.139, Er-Riyâz-ün Nazire, C.1. S.218, Tarih-ül Hamis, C.2, S.169, Ensâb-ül Eşrâf, C.1, S.586, Tarih-i Yakubî, C.2, S.126, Müruc-üz Zeheb, C.2, S.100, Şerh-i Nehc-ül Belâğa İbn-i Eb-il Hadid), C.1, S.134.

götürdü; yanında oturduklarında Hz. Fâtıma yüzünü duvara doğru çevirdi; selam verdiler; cevaplarını vermedi...Sonra Hz. Fâtıma onlara hitap ederek şöyle konuştu: ‘Size Resulullah’tan bir hadis nakledersem tasdik eder misiniz?’ Evet dediler; şöyle devam etti: ‘Sizi Allah’a ant verdiriyorum, Peygamber’den benim hakkımda ‘Fâtıma’nın rızası benim rızamdır; Fâtıma’nın gazabı benim gazabımdır; kim benim kızımı severse beni sevmiştir; kim Fâtıma’yı hoşnut ederse beni hoşnut etmiştir; kim onu gazaplandırırsa beni gazaplandırmış olur’ buyurduğunu duydunuz mu? Onlar da evet duyduk cevabını verince Hz. Fâtıma şöyle dedi: ‘Allah ve melekleri şahid olsunlar ki siz ikiniz beni gazaplandırdınız ve hoşnut etmediniz. Peygamber’in yanına vardığımda mutlaka sizi şikayet edeceğim.’ Bunun üzerine Ebu Bekir ağlayarak ‘Allah’ın ve senin gazabından Allah’a sığınırım’ deyince, Hz. Fâtıma şu cevabı verdi: ‘Allah’a andolsun ki kıldığım her namazın ardından sana beddua edeceğim...’

Ömer b. Hattab der ki:”Allah Teâlâ Resulünü kendine davet ettikten sonra (Resulullah’ın vefatından sonra) Ali, Zübeyr ve beraberindekilerin bizden ayrıldıklarını, bize muhalif olarak Fâtıma’nın (s.a) evinde toplandıklarını bildirdiler.”⁴

Tarihçiler, Ebubekr’e biatten sakınarak Ali ve Zübeyr’le birlikte Hz. Fâtıma’nın (s.a) evinde toplananları şöyle kaydederler:”Abbas b. Abdulmuttalib, Utbe b. Ebuleheb, Selman-i Farsi, Ebuzer-i Gıffari, Ammar b. Yasir, Mikta b. Esved, Berra b.Azib, Ubey b. Ka’b, (S.a.a)’d b. Ebi Vakkas, Talha b. Abdullah, Haşımoğulları, Ensar’la Muhacirlerden bir grubu.”⁵

Ali ve beraberindekilerin Ebubekr’e biat etmekten sakınarak Hz. Fâtıma’nın evinde toplanmaları konusu tarih kitaplarında, Sahihlerde ve

⁴ Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c.1, s.55; Tarih-i Taberi, c.2, s.566 ve Avrupa basımı, c.1, s.1822; İbn-i Esir, c.2, s.124; İbn-i Kesir, c.5, s.246; Safvet-us Sefve, c.1, s.97; Şerh-u Nehc-il Belâğ-e İbn-i Ebi-l Hadid, c.1, s.123; Tarih-i Suyuti, “Biat-ı Ebubekr” bölümü, s.45; İbn-i Hişam, c.4, s.338; Teysir-ul Vusul, c.2, s.41.

⁵ Bunun dışında bunların hepsinin Ebubekr’e biat etmekten sakınarak Hz. Fâtıma’nın (s.a) evinde toplandıklarını gösteren diğer kaynaklar da vardır. Bu kaynaklar arasında bunlardan bazılarının isimleri geçmiş ve bu kişilerin “Ali”ye biat etmeye geldikleri eklenmiştir. Bkz. er-Riyaz-un Nedare, c.1, s.167; Tarih-u Hamis, c.1, s.188; İbn-i Abdurabbih, c.3, s.64; Tarih-u Ebu-l Feda, c.1, s.156; İbn-i Şuhne el-Kamil’in haşiyesinde, s.112; Cuheri İbn-i Ebi-l Hadid’in rivayetine göre, s.2, s.130-134; el-Halebiyye, c.3, s.394 ve 397.

Müsnetlerde, kalam, rical ve diğer kitaplarda tevatür haddinde nakledilmiş ve bunun doğruluğunda hiç bir şüpheye yer verilmemiştir. Fakat bu kitapların yazarları, istemeyerek kalemlerinin işlediği miktar dışında, Hz. Fâtıma'nın (s.a) evine sığınanlarla hakim gücün aralarında vuku bulan bütün olayları beyan etmekten hoşlanmadıkları için açıklamamışlardır. Bu önemli tarihî olay hakkında Belazurî'nin kısa olarak kaydetmiş olduğu sözleri şöyledir:

“Ali Ebubekr’e biat etmekten sakınınca Ebubekir zorla da olsa onu kendi yanına getirmesi için Ömer’i görevlendirdi! Ömer de Ebubekr’in emrini yerine getirmek istediğinde Ali’yle aralarında bir tartışma geçti. Bunun üzerine Ali Ömer’e şöyle dedi:

“Sütü iyi sağ; çünkü onun yarısı da senin olacak! Vallahi bugün onun hilafeti için harcadığın çabalar, yarın seni diğerlerinden öne geçirip hilafeti sana teslim etmesi içindir.”¹

Ebubekir ölüm yatağında diyordu ki:”Dünyada üç şey dışında hiç bir şeye üzülmedim; keşke bu üçünü yapmasaydım: ... Keşke bana karşı savaş için kapanmış da olsaydı Fâtıma’nın evinin kapısını açmasaydım...”

Yakubi Ebubekr’in bu alandaki sözünü *Tarih*’inde şöyle kaydeder:”Keşke ben Resulullah’ın kızı Fâtıma’nın kapısını -gerçi bana karşı savaşa hazırlanmak kapanmış- açıp adamları içeri salmasaydım.”²

HZ. FÂTİMA’NIN (S.A) EVİNE SALDIRI

Meşhur tarihçiler Ebubekr’in emriyle Hz. Fâtıma’nın (s.a) evine saldıranların şunlar olduğunu kaydederler:Ömer b. Hattab, Halid b. Velid,

¹ Ensab-ul Eşraf -Belazuri-, c.1, s.587.

² Tarih-i Yakubi, c.2, s.619 ve Avrupa basımı, c.1, s.2140 Ebubekr’in ölümünden bahsederken; Muruc-uz Zeheb-i Mesudî, c.1, s.414; İbn-i Abdurabbih, c.3, s.69, Ömer’in Ebubekr’den sonra hilafete geçirilmek istenmesinden bahsederken; Kenz-ul Ummal, c.3, s.135; Muntahab-u Kenz, c.2, s.171; el-İmamet-u ves Siyase, c.1, s.18; Kamil-u Muberrid İbn-i Ebi-l Hadid’in Şerh-u Nehc-il Belağa’sının nakine göre, c.1, s.130-131; Sakife-i Cevheri, Nehc-ul Belağa’nın rivayetine göre, c.9, s.130; Lisan-ul Mizan, c.4, s.189; Tarih-i İbn-i Asakir Ebubekr’in hayatı bölümünde; Mirat-uz Zaman-i Sıbt- ibn-i Cevzî; Tarih-i Zehebî, c.1, s.388; Emali-i Ebu Ubeyde, s.131, bu kitapta Ebubekr’in sözleri şöyle geçer: Yapmamam gerektiği halde yaptığım üç şey falan ve filan şeydir.” Falan ve filan işin ne olduğunu söylememiştir!

Abdurrahman b. Avf, Sabit b. Kays-i Şemmas, Ziyad b. Lübeyd, Muhammed b. Müslime, Zeyd b. Sabit, Seleme b. Selamet b. Vakş, Seleme b. Esem, Useyd b. Huzeir.³

Tarih ve siyer sahipleri bu şahısların Hz. Fâtıma-i Zehra'nın (s.a) evine saldırıp nasıl içeri girdiklerini ve oraya sığınanlara nasıl davrandıklarını şöyle kaydederler:Başta Ali b. Ebutalib ve Zübeyr olmak üzere Ebubekr'e biat etmekten sakınan Muhacirlerden bir grubu silahlı oldukları halde öfkeyle Fâtıma'nın (s.a) evine girdiler.⁴

Ensar ve Muhacirlerden bir grubunun Resulullah'ın (s.a.a) kızı Fâtıma'nın evine sığınıp Ali b. Ebutalib'in etrafında toplandıklarını Ebubekir ve Ömer'e haber verdiler.⁵Onlara, Fâtıma'nın evinde toplananların hilafet konusunda Ali b. Ebutalib'e biat etmek istediklerini söylediler.⁶Bunun üzerine Ebubekir Ömer b. Hattab'a Fâtıma'nın evine giderek onları oradan dışarı çıkararak topluluklarını dağıtmasını ve direnecek olurlarsa, onlarla savaşmasını emretti.

Ebubekr'in bu emri üzerine Ömer eline bir meşale olarak Fâtıma'nın evine doğru yola koyuldu; Fâtıma'nın evini içindekilerle birlikte yakmak istiyordu. Hz. Fâtıma (s.a) Ömer'in karşısına çıkarak ona hitaben:"Ey Hattab'ın oğlu! Bizim evimizi mi yakmaya geldin?!" dedi. Ömer, "Evet!" dedi, "ya da ümmetin kabul ettiğini kabul edersiniz (Ebubekire biat edersiniz)."⁷

Belazuri bunu şöyle nakleder:"Ey Hattab'ın oğlu! Beni evimin içinde yakmaya mı geldin?!" dedi. Ömer, "Evet!..." dedi.⁸

³ Tarih-i Taberi, c.2, s.443 ve 444; Sakife-i Ebubekir-i Cevheri İbn-i Ebi-l Hadid'in Şerh-u Nehc-il Belâğ'e'sinin nakline göre, c.1, s.130-134 ve c.2, s.819..

⁴ er-Riyaz-un Nedare, c.1, s.218; Sakife-i Ebubekr-i Cevheri, İbn-i Ebu-l Hadid'in Şerh-u Nehc-il Belâğ'e'sinden naklen, c.1, s.132 ve c.6, s.293; Tarih-u Hamis, c.2, s.169.

⁵ Tarih-i Yakubi, c.2, s.126.

⁶ Şerh-u Nehc-il Belâğ'e-i İbn-i Ebi-l Hadid, c.1, s.134; İbn-i Şühne Haşiye-i el-Kamil'de, c.11, s.113.

⁷ İbn-i Abdurabbih, c.3, s.64; el-Feda, c.1, s.156.

⁸ Ensab-ul Eşraf,-i Belazuri, c.1, s.586; Kenz-ul Ummal, c.3, s.140; er-Riyaz-un Nedare, c.1, s.167; Sakife-i Cevheri, Şerh-u Nehc-il Belâğ'e-i İbn-i Ebi-l Hadid'den naklen, c.1, s.132, 134 ve c.6, s.2; Tarih-u Hamis, c.1, s.178; Tarih-i İbn-i Şühne, s.113, Haşiye-i Kamil-i Muberrid, c.11, s.113.

Bu olaydan yıllar sonra Abdullah b. Zübeyr kendi hükümetine teslim olmaları için Mekke'de Haşimoğulları'na baskı uyguladı. Haşimoğulları bunu kabul etmeyince onları bir dağın arasında toplayıp odun getirerek hepsini ateşte yakmalarını emretti!

Abdullah b. Zübeyr'in kardeşi Urve b. Zübeyr kardeşinin bu hareketine geçerlilik kazandırmak için Ebubekir'e biat olayında Ömer'in Hz. Fâtûma'nın evini yakmak için görevlendirilmesini delil göstererek şöyle dedi: "Kardeşimin bu hareketi sadece bir tehditti; nitekim geçmişte de biat etmeyen Haşimoğulları'nı odun toplayarak yakmayla tehdit ettiler!"¹

Urve'nin "geçmiş"ten maksadı Haşimoğulları'nın Ebubekir'e biat etmekten sakındıkları için Fâtûma'nın evinin etrafında odun toplayarak evi içindekilerle birlikte yakmaya kalkışmaları olayıdır.

Yakubî kendi *Tarih*'inde şöyle kaydeder: "Onlar bir grupla Ali'nin evine saldırdılar... bu arada Ali'nin kılıcı kırılınca, saldıranlar Ali'nin evine girme cüreti buldular!"²

Taberi de *Tarih*'inde şöyle yazar: "Ömer, Talha ve Zübeyr'le muhacirlerden bir grubunun sığınmış olduğu Ali'nin evine saldırdı. Zübeyr kılıcını çekerek ona karşı koymak istedi. Fakat tam o sırada ayağı kayarak kılıç elinden yere düştü. Bunun üzerine eve saldıranlar toplanarak onu tutukladılar..."³

Ebubekir-i Cevheri ise şöyle nakleder: Ali, "Ben Allah'ın kulu ve Resulullah'ın (s.a.a) kardeşiyim dedi! Nihayet onu Ebubekir'in yanına götürerek Ebubekir'e biat etmesini istediler. Bunun üzerine Ali şöyle dedi: "Ben hükümet ve hilafete sizlerden daha layığım. Ben size biat etmem; aksine sizin bana biat etmeniz gerekiyor. Siz hilafeti Resulullah'ın akrabaları ve yakınları olmanız bahanesiyle Ensar'dan aldınız; onlar da sizin bu deliliniz gereğince onu size bıraktılar. Ben de sizin Ensar'a getirmiş olduğu-

¹ Muruc-uz Zeheb, c.2, s. 100; Şerh-u Nehc-il Belağ-e-i İbn-i Ebi-l Hadid, c.20, s.481, İmam Ali'nin "mâ zale-z Züneyr minna hatta neşee ibnuhu" sözünün şerhinde.

² Tarih-i Yakubi, c.2, s.126.

³ Tarih-i Taberi, c.2, s.443 ve 446 ve Avrupa basımı, c.1, s.1818, 1820 ve 1822; Abkeriyye-i Akkad, s.173. Aşağıdaki kaynaklarda Zübeyr'in kılıcının kırıldığı geçer: er-Riyaz-un Nedare, s.168; Tarih-i Hamis, c.1, s.188; Şerh-u Nehc-il Belağ-e-i İbn-i Ebi-l Hadid, c.2, s.58, 122, 132, 134 ve c.6, s.2; Kenz-ul Ummal, c.3, s.128.

nuz delili getiriyorum. O halde eğer nefsani heveslerinize uymuyorsanız ve eğer Allah'tan korkuyorsanız bizim hakkımızda insafla hakemlik edin; Ensar'ın size hak verdiği gibi beni resmen tanıyın; aksi durumda bile bile bize karşı yaptığımız bu zulmün vebalı sizin üzerinizdir.”

Ömer, “Biat etmeden kurtulamazsın” dedi. Ali ise, “Ey Ömer!” dedi, “Sağdığın bu sütün yarısı sana ulaşacaktır. Ebubekir'in hükümetinin temellerini bugün sağlamlaştırdı ki yarın onu sana bıraksın. Vallahi ne seni dinlerim ve ne de ona uyarım.” Ebubekir ise, “Bana biat etmezsen seni mecbur etmem” dedi. Ebu Ubeyde-i Cerrah da şöyle devam etti: “Ya Ebe-l Hasan! Sen gençsin; bunlar ise Kureys'ten ve senin yaşlı akrabalarıdır! Sen ne onların tecrübesine sahipsın ve ne de işleri onlar kadar bilirsin! Bence böyle önemli bir sorumluluğu üzerine alması için Ebubekir senden daha güçlü, sabırlı ve işbilirdir! O halde sen de ona uyarak hükümeti ona bırak. Ömrün yeter de uzun bir zaman yaşarsan hem fazilet açısında, hem Resulullah'a yakın olman açısından ve hem de İslam'da önceliğin, dini sağlamlaştırmak konusunda çabaların açısından bu makama geçmeğe herkesten daha layık olursun!”

Ali, “Ey Muhacirler!” dedi, “Allah'tan çekinin; hükümet ve hilafeti Muhammed'in (s.a.a) evinden çıkarıp kendi evlerinize, kendi mahalleniz ve kendi kabilelerinize götürmeyin; onun ailesini halkın arasındaki makamlarından düşürmeyin ve haklarını ayaklar altında çiğnemeyin. Ey muhacirler; vallahi aramızda Kur'an okuyan, din işlerini bilen, Resulullah'ın (s.a.a) sünnetinden haberdar olan ve yönetim işinden anlayan biri olduğu müddetçe bu ümmetin işlerini üstlenmeye biz Ehl-i Beyt sizlerden daha layığız. Vallahi bütün bunlar bizde vardır. O halde nefsi heveslerinize uymayın; aksi durumda haktan adım adım uzaklaşırsınız.”

İmam Ali'nin bu sözlerini duyan Buşr b. Sa'd ona şöyle dedi: “Ensar Ebubekir'e biat etmeden önce senin bu sözlerini duysaydı senin hükümet ve önderliğini kabul etmede hatta iki kişi bile birbiriyle ihtilaf etmezlerdi; ama iş işten geçti ve onlar Ebubekir'e biat ettiler!!” Böylece Ali orada Ebubekir'e biat etmeden eve döndü.⁴

⁴ Sakife-i Cevheri, İbn-i Ebi-l Hadid'in Şerh-u Nehc-il Belağ'e'sından naklen, c.2, s.2-5.

Yine Ebubekir-i Cevheri şöyle der: "Fâtüma, Ali ve Zübeyr'e nasıl davranıldığını görünce evinin kapısında durarak Ebubekir'e şöyle dedi: Ey Ebubekir! Ne kadar çabuk Resulullah'ın (s.a.a) ailesine karşı hile yapmaya başladın! Vallahi hayatta olduğum müddetçe Ömer'le konuşmayacağım."¹

Diğer bir rivayette ise şöyle geçer: "Fâtüma hıçkırıklar içinde evden dışarı çıktı, halkı iterek evden uzaklaştırmaya başladı..."²

Yakubî de kendi *Tarih*'inde şöyle kaydeder: "Fâtüma dışarı çıkarak evini işgal edenlere şöyle hitap etti: "Evimden dışarı çıkın; aksi durumda vallahi başımı açarak Allah'a şikayette bulunurum." Fâtüma'nın evine saldıranlar bu tehdidi duyunca dışarı çıkarak oradan uzaklaştılar."³

Mes'udî kendi *Tarih*'inde şöyle yazar: "Sakife'de Ebubekr'e biat edilmesinin peşinden Salı günü biat edenler mescidde biatlerini yeniledikten sonra Ali (a.s) evden çıkarak Ebubekir'e şöyle hitap etti: "Müslümanların işlerini bozdun, bizimle hiç danışmadın ve hakkımızı görmezlikten geldin." Ebubekir ise, "Doğru söylüyorsun; ama ben fitne çıkmasından korktum" dedi."⁴

Yakubî yine şöyle kaydeder: "Bir grup Ali'nin etrafında toplanarak ona biat etmek istediler. Ali (a.s) onlara, "Yarın sabah başlarınızı tıraş ederek burada hazır olun" dedi, ama yarın onlardan üç kişi dışında kimse gelmedi!"⁵

Bu olaydan sonra Ali (a.s) geceleyin Fâtüma'yı bir bineğe bindirerek bir bir Ensarın kapısına götürüyor, hakkını geri alması için onlardan kendisine yardım etmelerini istiyordu. Fâtüma (s.a) da onlardan Ali'ye (a.s) yardım etmelerini istiyordu. Fakat Ensar diyordu ki: "Ey Resulullah'ın kızı! Biz bu adama (Ebubekir'e) biat ettik ve iş işten geçti!! Amcan oğlu Ali hilafete geçmek için Ebubekir'den önce davranmış olsaydı, elbette ki biz ondan başkasını kabul etmezdik."

¹ Sakife-i Cevheri, İbn-i Ebi-l Hadid'in Şerh-u Nehc-il Belâğ'e'sından naklen, c.1, s.134 ve c.2, s.2-5.

² Sakife-i Cevheri, İbn-i Ebi-l Hadid'in Şerh-u Nehc-il Belâğ'e'sından naklen, c.1, s.134.

³ Tarih-i Yakubî, c.2, s.126.

⁴ Muruc-uz Zeheb-i Mesudî, c.1, s.12-14, biraz farkla.

⁵ Tarih-i Yakubî, c.2, s.126; Şerh-u Nehc-il Belâğ-i İbn-i Ebi-l Hadid, c.2, s.4.

“Ali (a.s) ise “Ben Resulullah’ın (s.a.a) cenazesini gusül vermeden ve kefen etmeden evinde bırakarak hilafeti ele geçirmek için halkla savaşıp mı gerekiyordu?” diyordu.”

Fâtıma (s.a) da şöyle ekliyordu:”Ebu-l Hasan yapılması yakışanı yaptı. Onlar öyle bir iş yaptılar ki onun hesabını Allah soracaktır ve buna cevap vermek zorundadırlar.”⁶

Muaviye, Ali’ye (a.s) yazdığı mektupta Yakubî’den naklettiğimiz bu konuya şöyle değinmektedir: “Hatırlıyorum ki, dün insanlar Ebubekir-i Sıddık’a biat edince, evindeki mahremine (Hz. Zehra’yı) bir eşeğe bindirerek Hasan’la Hüseyin’in ellerini tutup sana yardım etmeleri için Bedir’dekilerin ve İslam’ın öncülerinin hepsinin kapılarını çaldın. Eşinle onların kapısına gittin, iki oğlunu iki senet olarak gösterip Resulullah’ın (mağaradaki) arkadaşına karşı onları tahrik ettin! Ama dört-beş kişiden başka hiç kimse sana olumlu cevap vermedi. Vallahi eğer sen haklı olsaydın şüphesiz hepsi sana yönelir, davetini kabul ederlerdi. Ama sen yersiz bir iddiada bulundun, hiç kimsenin inanmadığı bir söz söylüyordun ve olmayacak bir şey yapmak istiyordun.

Ne kadar da unutkan olsam, seni kıyama teşvik eden Ebusüfyan’a “Emrimde iradeli ve sebatlı kırk kişi olsaydı onlara karşı kıyam ederdim...” diye cevabını verdiğini çok iyi hatırlıyorum.”⁷

Muammer, Zuhri’den, o da Ümm-ül Müminin Aişe’den naklettiği rivayette, Resulullah’ın (s.a.a) mirası konusunda Fâtıma’yla (s.a) Ebubekir arasında geçen tartışmalara işaret edilmiştir. Aişe bu hadisin sonunda şöyle diyor:”Fâtıma yüzünü Ebubekir’den çevirdi ve hayatta olduğu müddetçe onunla konuşmadı. Fâtıma Resulullah’tan (s.a.a) sonra altı ay yaşadı. Ölümünden sonra da eşi Ali Ebubekir’e haber vermeden gizlice ona namaz kılıp topırağa verdi.

Hz. Zehra’nın varlığı Hz. Ali’ye saygı duyulmasına sebep oluyordu. Fâtıma hayatta olduğu müddetçe halk Ali’ye saygı gösteriyordu. Ama Fâtıma ölür-ölmez halk ondan yüz çevirdi. Fâtıma Resulullah’tan (s.a.a) sonra sadece altı ay yaşadı.”

⁶ Sakife-i Cevheri, İbn-i Ebi-l Hadid’in Şerh-u Nehc-il Belâğ’e’sından naklen, c.6, s.25-28; İbn-i Kuteybe, c.1, s.12.

⁷ Şerh-u Nehc-il Belâğ-e-i İbn-i Ebi-l Hadid, c.2, s.67; Siffin-i Nas-i Muzahim, s.182.

Muammer der ki: O sırada bir Zuhri'ye, "Bu altı ay içinde Ali Ebubekir'e biat etti mi?" diye sorunca şöyle cevap verdi: "Hayır; bu müddet içerisinde Ali ve Haşimoğulları'ndan hiç kimse Ebubekir'e biat etmedi."¹ Ancak Ali biat ettikten sonra diğerleri de biat ettiler. Ali, Fâtûma'nın ölümünden sonra halkı kendisine karşı ilgisiz bulunca, Ebubekir'e biat etmek zorunda kaldı..."²

Bunlar, en meşhur Sünni kaynaklarda bu konuda nakledilen bazı belgeler. Tabi işin daha ileri boyutları, yani Hz. Fâtûma'nın evinin kapısının yakılması, bu olayda aldığı darbeye bebeğini düşürmesi gibi rivayetleri bu kaynakların çoğu nakletmemiştir. Ancak nadir ve işaretten de olsa bunu teyid eden bazı kayıtlara rastlamak da mümkündür. Burada bunlardan bir iki örnekle yetinmek istiyoruz:

Tarihlerin yazdığına göre, Bedir savaşında müşriklerden esir alınan kimselerden birisi de Resulullah'ın kızı (veya daha doğrusu üvey evlatlığı olan) Zeyneb'in kocası idi. Allah Resulü onu azad ederken, Zeyneb'i Medine'ye gelmesi için serbest bırakmasını şart koştu; o da kabul etti. Bir ay sonra Allah Resulü Sahabeden iki kişiyi Zeyneb'i getirmeleri için Mekke'ye gönderdi. Onlar Mekkeye geldiklerinde Kocası gündüz vakti Zeyneb'i söz konusu sahabilere teslim etmek için onu dışarıya çıkardı. Ancak Kureyşliler onun bu hareketini kendilerine yediremeyip arkalarından onları aramaya koyuldular ve Zi-Tuvâ denilen yerde onlara ulaştılar. Aralarından Hebâr İbn-ül Esved isimli birisi elindeki mızrakla Zeyneb'i

¹ Tesyir-ul Vusul, c.2, s.46'da şöyle geçer: Vallahi ne o ve ne de Haşimoğulları'ndan hiç kimse ...

² Bu hadisi özet olarak şu kaynaklardan naklettik: Tarih-i Taberi, c.2, s.448 ve Avrupa basımı, c.1, s.1825; Sahih-i Buharî, Kitab-u Meğazi, Gazve-i Hayber, c.3, s.38; Sahih-i Müslim, c.1, s.72 ve c.5, s.153, Resulullah'ın "nehnu la nures, Müsned-i Ahmed b. Hanbel, terekna sadakatun" buyruğu babı, Tarih-i İbn-i Kesir, c.5, s.285-286; İbn-i Abdurabbih, c.3, s.64; Tarih-i İbn-i Esir, c.2, s.126 -özet olarak kaydetmiştir-; Kitayet-ut Talib-i Genci, s.225-226; Şerh-u Nehc-il Belage-i İbn-i Ebi-l Hadid, c.1, s.122; Muruc-uz Zeheb, c.2, s.414; et-Tenbih-u vel İşraf, s.250, bu kitapta şöyle geçer: "Fâtûma hayatta olduğu müddetçe Ali biat etmedi"; Sevaik, c.1, s.12; Tarih-u Hamis, c.1, s.193; el-İmamet-u ves Siyase, c.1, s.14, bu kitapta şöyle geçer: "Ali Fâtûma'nın vefatından sonra biat etti. Fâtûma babasından sonra 75 gün yaşadı"; İstiab, c.2, s.244; Ebu-l Feda, c.2, s.222, Ebubekir'in hayatı bölümünde, o şöyle yazar: "O altı ay sonra biat etti ve bu daha doğrudur"; Tarih-i Yakubî, c.2, s.105, o şöyle yazar: "Ali altı ay sonra biat etti"; el-Gadir-i Emîni, c.3, s.102; İbn-i Hazm'ın el-Fisel adlı kitabından naklen, s.96-97, bu kitapta da Ali'nin altı ay sonra biat ettiği geçer.

korkutmaya başladı. Bunun üzerine hamile olan Zeyneb, kanama geçirdi ve Medine'ye döndüğünde çocuğunu düşürdü... Sonradan Allah Resulü (s.a.a) bu acı olayın müsebbibi olan Hebâr İbn-ül Esved'in kanını heder olarak ilan etti. Yani bulunduğu yerde öldürülmesini emretti.

İbn-i Eb-il Hadid-i Mutezili bu olaydan bahsederken diyor ki: "Ben bu haberi Üstadım Ebu Cafer Nakib'e okuduğumda o şöyle demişti: "Resulullah'ın Zeyneb'i korkutup da çocuğunu düşürmesine vesile olan kimsenin kanını mübâh sayıyorsa, bundan anlıyoruz ki eğer diri olsaydı, Fâtıma'yı korkutup da çocuğunu düşürmesine vesile olan kimsenin de kanını mübâh sayardı!!" Ben dedim ki "O zaman Fâtıma'yı korkuttukları için Muhsin'i düşürdüğü rivayetini senden (başkalarına) nakledeyim mi?" O "Hayır dedi, benden bunun ne doğruluğunu, ne de yanlışlığını, hiç birisini nakletme. Zira ben bu konuda çekimserim. Çünkü bu konudaki rivayetler benim yanımda çelişkilidir!!"³ Ne dersiniz? Üstad Ebu Cafer neden önce kendisi bu iki olay arasında böyle bir bağlantı kuruyor. Fakat hemen ardından toparlanıp çekimser hal alıyor?! Nedir çekiyor acaba? Sonra onun "Yanımda olan" diye bahsettiği o çelişkili rivayetler bugün neden gözüküyor Sünni kaynaklarda?!"

Bu tür rivayetlerin başına getirilenlere bir nazire olsun diye bir başka ilginç olaydan bahsedeyim size: "Bakın iki âlimin kitabında (ki bunlardan birisi Şii, diğeri ise Sünnidir; Yani Şia alimi İbn-i Şehraşub'un Menakıb-u Âl-i Ebi Tâlip kitabında ve Sünni alimlerden Kencî-i Şâfiî'nin Kifâyet-ut Tâlip kitabında) deniliyor ki: "İbn-i Kuteybe'nin "El-Meârif" isimli kitabında şöyle yazmaktadır: "Fâtıma'nın evlatları, Hasan, Hüseyin, Zeynep ve Ümm-ü Külsüm'dür. Muhsin isimli çocuğu ise Kunfuz Advî'nin (Ömer'in kölesi) darbesiyle (annesinin karnında) öldürüldü."⁴ Ancak iki meşhur alimin kitabında geçen kayıt, bugün baktığımızda İbn-i Kuteybe'nin "El-Meârif" kitabında gözüküyor. Bugünkü baskılarda şöyle yazılmıştır: "... Muhsin isimli çocuğu ise küçük yaşta vefat etmiştir!"

Büyük Sünni alimlerden Şehristani ise "El-Milel-u Ven-Nihel" kitabında bu rivayeti kendi adına nakletmeğe cesaret edememiş ve Mutezile alimlerinden Nezzam'ın görüşü olarak nakletmiştir! Evet Şehristani

³ Şerh-i İbn-i Eb-il Hadid, C.4, S. 193.

⁴ Menakıb-ı Âl-i Ebi Tâlip, C.3, S. 358, Kifâyet-ut Tâlip, S.413.

diyor ki, Nezzam Şöyle diyordu: “Ömer, biat gününde Fâtıma’nın karnına vurdu. O da bunun etkisiyle karnındaki çocuğunu düşürdü!”¹

Hatip Bağdadî ise Nezzam’ın görüşünü naklederken “Ömer, Fâtıma’nın karnına vurdu” bölümünü nakletmiş; ama “Karnındaki çocuğunu düşürdü” kısmını nakletmekten vazgeçmiştir!²

Bu naklettiklerimizi, Hz. Fâtıma hakkında Resulullah’ın (s.a.a) “Fâtıma benim vücudumun bir parçasıdır; onu inciten beni incitir, beni inciten Allah’ı incitir” Veya “Fatma’nın rızası Allah’ın rızasıdır; Onun gazabı Allah’ın gazabıdır” ve benzer onlarca buyruğunun yanına koyup değerlendirin ve ortaya çıkan korkunç ve ibret verici tabloyu kendiniz tahmin edin!

Peygamber’in (s.a.a) Güç Kazanınca Değişmesi

Soru

Neden Peygamber’in şahsiyeti güç kazandığında değişmektedir?

Kısa Cevap

Her ne kadar bu iddiaya yönelik bir delil belirtilmemişse de her davranış değişikliğinin şahsiyet değişiminin göstergesi olmadığını bilmemiz gerekmektedir. Resulullah (s.a.a) değişik durumlarda, içinde bulunduğu zaman, mekân ve konum gereği zahirde farklı davranışlarda bulunmuş olabilir ama bunların hiçbirini onun şahsiyetindeki farklılığa isnat edemeyiz.

Ayrıntılı Cevap

Bu soru daha dikkatli bir bakışla iki bölümde incelenebilir:

1. Her davranış değişikliği olumsuz sayılır mı ve Peygamber’in şahsiyetinin değiştiğinin delili addedilir mi?
2. Zâhirî gücü arttıktan sonra yüce Hz. Muhammed’in şahsiyetinde olumsuz değişiklikler meydana gelmiş midir?

¹ El-Milel-u Ven-Nihel, C.1, S.57.

² El-Fark-u Beynel Firak, S.147-148.

Birinci bölüm hakkında, her davranış değişikliğini şahsiyet değişikliğinin göstergesi olarak değerlendiremeyeceğimizi ve onu olumsuz bir husus sayamayacağımızı söylememiz gerekir. Örnek olarak akıl ve din perspektifinde negatif olmayan bir takım değişikliklere işaret ediyoruz.

a) Bazen insan başkalarıyla samimi bir ilişki içinde bulunur ve yaşamının birçok vaktini onlar için ayırır ama sonraları kendi iş konumunda bir takım değişiklikler meydana gelir ve bu da imkânlarının sınırlanmasına neden olur. Bu yüzden geçmişte olduğu gibi arkadaşlarının tümünü görmeye gidemez ve bundan ötürü ilişkilerini telefonla sürdürür. Böyle bir davranış değişikliği onun şahsiyetinde meydana gelen bir dönüşüm olarak değerlendirilemez ve kendisi yerilemez. Lâkin aynı şahıs belirli bir konuma geldikten sonra dostlarının selamına cevap vermezse veya onlarla olan eski tanışıklığını temelden inkâr ederse, onun şahsiyetinin negatif cihette değiştiği neticesi alınabilir! Bu durumun bir benzerini yeni bir evlatları olduktan sonra anne ve babanın önceki evlatlarına yönelik davranışlarında da gözlemlemek mümkündür.

b) Eğer bir şahsa dindar ve tevazu sahibi olduğu için özel bir saygı gösteriyorsak ama sonra kendisi dünyevî bir makama ulaşınca mütekebbir ve dinsiz bir insana dönüşürse, kesinlikle bizim ona karşı davranışımız da değişecektir. Böyle bir davranış değişikliğinin nedeni bizim şahsiyetimiz değildir, karşı tarafın şahsiyetindeki dönüşümdür!

c) Eğer davrandığımız insan Müslümanlar ile savaşa kalkışmış kâfir ve dinsiz bir şahıssa, savaşırken ona karşı alacağımız tavır sert ve şiddetli olacaktır.³ Ama aynı şahıs İslâm dini hakkında bir araştırma yapma kararı alırsa, Allah'ın buyruğu esasınca onun için azami güvenli bir ortam oluşturmakla yükümlü oluruz.⁴ Hatta böyle bir kararı olmasa bile yanı başımızda komşumuz veya misafirimiz olursa, dinî öğretiler ona karşı saygılı bir şekilde davranmamızı gerektirir.⁵

Aklî ve dinî açıklaması da olan bu gibi davranış değişikliklerine birçok örnek verilebilir. Bu anlamda, mevcut sebeplerden ötürü veya benzer durumlar nedeniyle Peygamber-i Ekrem'de de önceki davranışından

³ Fetih, 29; Tevbe, 73.

⁴ Tevbe, 6.

⁵ eş-Şairi, Tacuddin, *Camiu'l-Ahbar*, s. 84, Daru'r-Razi lil-Neşr, Kum, h.k. 1405.

farklı gözükken bir davranış gözlemlememiz muhtemeldir ve bu husus sorunuzun ikinci bölümünü teşkil etmektedir. Örneğin nakledildiği üzere Peygamber (s.a.a) bir gün misafirle dolu olan evine gelir ve Cerir adındaki yarenlerinden biri de evin içinde yer olmadığından evin dışında oturmuştur. Peygamber (s.a.a) onu görünce kendi elbisesinin bir parçasını katlar, ona verir, onu yere ser ve üzerinde otur diye buyurur! Bu sahabe Allah Resulü'nden (s.a.a) böyle bir saygı görünce, elbiseyi yere sermek yerine onu öper ve yüzüne sürer!¹

Dikkat edin: Peygamber (s.a.a) böyle bir davranışı sayılı yarenlerine yapabilme imkânına sahipti ama Allah Resulü'nün takipçileri yüz binlere varsaydı ve hepsi de onunla görüşmek ve oturmak isteseydi, böyle bir davranışın sürmesi onun şahsî ve toplumsal hayatını sekteye uğratmaz mıydı?! Bu nedenle Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Ey iman edenler! Yemek için çağrılmaksızın ve yemeğin pişmesini beklemeksizin (vakitli vakitsiz) Peygamber'in evlerine girmeyin, çağrıldığınız zaman girin. Yemeği yiyince de hemen dağılın. Sohbet için beklemeyin. Çünkü bu davranışınız Peygamber'i rahatsız etmekte, fakat o sizden de çekinmektedir. Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez...”²

Bundan dolayı bu iki tarihsel vakıayı kıyaslayarak Peygamber'in (s.a.a) şahsiyetinin değiştiği ve kendisinin takipçilerine eskisi gibi davranmadığı neticesini alamayız. Aksine değişen şartlar insan için bu şekilde davranmayı zorlaştırmış, hatta imkânsız kılmıştır. Peygamber'in davranışının değiştiği başka örneklerle rastlamamız durumunda da onları detaylıca incelemeli ve delillerini öğrenmeliyiz. Yoksa kendisinin şahsiyeti güce ulaştıktan sonra değişmiştir diye hızlı bir şekilde netice almamalıyız! Siz sorunuzda bu iddiaya dönük bir örnek aktarmadığınızdan zihninizde olan şey hakkında tam bir tahlilde bulunmamız olanaksızdır. Allah'ın yardımıyla bu husustaki şüphelerinizi bertaraf edebilmemiz için arzu etmeniz halinde onları tek tek ve belirgin bir şekilde bize yollayabilirsiniz. Ama kesin olan husus şudur: Peygamber (s.a.a)

¹ Meclisî, Muhammed Bakır, *Biharu'l-Envar*, c. 16, s. 235, Müessesesi-i el-Vefa, Beyrut, 1404 h.k.

² Ahzab, 53

hayatı boyunca şahsiyetinde istikrar taşımıştır ve bizzat kendisi yeni konumlara gelebilmek için şahsiyet sarsılmasına duçar olan bireylere itiraz etmiş ve onları eleştirmiştir. Bu doğrultuda İmam Ali'ye (a.s) hitaben şöyle buyurmaktadır:

“Benim için elimi dirseklerime kadar zehirli bir yılanın ağzına koymam, sonradan görmüş kimselerden bir istekte bulunmaktan daha kolaydır!”³

Bu konuyla ilgili başka birçok tarihsel delil daha mevcuttur ve biz iki örneğe işaret edeceğiz:

1. İmam Bâkır (a.s), Peygamber'den (s.a.a) şöyle aktarmaktadır:

“Ben beş işi ölünceye dek terk etmeyeceğim ve onlar köleler ile birlikte yerde ve sofa olmadan yemek yemek, bir süsü olmayan bineğe binmek, elimle keçi sütü sağlamak, yün elbise giymek ve çocuklara selam vermekten ibarettir. Bütün bunları başkalarının da benim gibi davranması için yapmaktayım.”⁴

Biz de kendisinin ahdine vefa gösterdiğine ve bu tarzı mübarek ömrünün sonuna dek sürdürdüğüne tanıklık etmekteyiz.

2. Sahabelerden biri Peygamber'in (s.a.a) yanına gelir, bedeninde hasır izinin kaldığını görür ve keşke daha iyi bir yatak seçseydiniz deyiverir! Peygamber (s.a.a) şöyle cevap verir:

“Benim dünyayla ne işim var? Ben dünyadan istifade etmede sıcak bir yaz günü bir ağacın gölgesinde bir süre istirahat eden ve sonra yola koyulan bir misafir gibi davranmaktayım!”⁵

Evet, tüm dünya ve içindekileri helak olmuş ve sadece Allah'ı baki ve daim bilen⁶ yüce şahsiyetler, dünyevî hayatlarındaki değişiklikler ile kendilerini kaybetmekten, kibirli davranmaktan ve Allah'ın buyruğundan başka şeyler yapmaktan öteye bir şahsiyet taşırlar. Biz de Peygamberimizin bu çizgisinin takipçisi olmayı ümit ediyoruz. Elbette belirtildiği gibi tüm insanlar ve bu cümleden olmak üzere Peygamber (s.a.a) kendi

³ Hürr Amulî, Muhammed b. el-Hasan, *Vesailu's-Şia*, c. 9, s. 440, rivayet. 12439, Müessese-i Alû'l-Beyt, Kum, 1409 hicri kameri.

⁴ Meclisî, Muhammed Bakır, *Biharu'l-Envar*, c. 16, s. 214, rivayet, 2.

⁵ Meclisî, Muhammed Bakır, *Biharu'l-Envar*, c. 16, s. 249.

⁶ Kasas, 88.

hayatında değişik konumlar sebebiyle değişik davranışlar sergileyebilir ama bu onların şahsiyetinin değiştiğine delil teşkil etmez.

Peygamberlerin Kabirleri

Soru

1. Hz. Şuayb, Lut, Yusuf, Yunus, Âdem, Musa, İsrail, İshak, İbrahim, Harun, Davut, Süleyman, İdris, İsa, Yahya, Zekeriya ve Nuh'un kabri nerededir?

2. Nasıl vefat etmişlerdir?

3. Acaba her birinin kabir ve türbeleri var mıdır? Lütfen bu soruları yanıtlayınız.

Kısa Cevap

Tarihçiler arasında, büyük kimseler ve şahsiyetler, özellikle ilahi peygamberler olmak üzere, az bir kısmının dışında büyük çoğunluğunun nasıl yaşadıkları, nasıl vefat ettikleri ve nerede yaşayıp defnedildikleri hakkında tarihi kaynaklarda dakik bilgiler bulunmamakta ve rastlanmamaktadır. Birçok tarihi mesele ve konu hakkında farklı görüşler vardır.

Bununla birlikte tarih kaynaklarında peygamberlerin yaşantıları hakkında –İslâm Peygamberi (s.a.a) dışında- dağınık bir şekilde var olan bilgiler şöyledir: Hz. İbrahim (a.s), işgal edilmiş Filistin'in "El-Halil" şehrinde defnedilmiş olup kabri ve türbesi kubbeli şekliyle mevcuttur. Hz. Nuh (a.s) ve Âdem (a.s), Irak'ta Necef-i Eşref'te İmam Ali'nin (a.s) kabrinin bulunduğu yerde toprağa verilmiştir. Hz. Musa (a.s) ve Harun (a.s) "Tiye" çölünde, Danyal Peygamber (a.s) Huzistan Eyaletine bağlı Şuş şehrinde ve Kaydar Nebi de (a.s) Zencan Eyaletinde defnedilmiştir.

Ayrıntılı Cevap

Bu soru konusunda aşağıda zikredilecek birkaç noktaya dikkat edilmesi zorunludur:

1. Temel itibarıyla tarihi birçok mesele ve konu; büyük şahsiyetler, yaşamları, ömürleri, doğum yerleri vb. hakkında tarihçiler arasında görüş ayrılıkları vardır. Özellikle az bir kısmının dışında ilahi peygamberlerin yaşam tarzları, ölüm ve defin edildikleri yerler hakkında tarihi kaynaklarda dakik tarihi bilgilere rastlanmaz. Bunun nedeni de şudur: Nebilerin tarihi geçmişleri insanın yaratılış tarihine tekabül ediyor. Tarihi olayların ve hakeza diğer meselelerin yazılıp kaydedilmesinin geçmişi ise beşerin yer küresinde yaşadığı ömrünün en fazla dörtte birine tekabül ediyor. Bu nedenle tarihte gerçekleşen hadiseler ve olayların tarihi kaynaklık yapan kitaplarda yazılmaması çok tabiidir. Hatta yazılmış olsalar bile tarih boyunca birçok nedenlerden dolayı kaybolup yok olmuş olabilirler. Tarihte gerçekleşen sel, deprem gibi tabii olaylar ve yine gerçekleşen savaşlar, yabancıların saldırısına uğrayan şehirlerin tarihi eserleri, kültürel faaliyetlerinin saldırganlar tarafından yok edilmesi bu nedenlerden birkaçıdır.

2. Tarihte ilahi mesaj getiren kimseler hakkında var olan bilgiler şunlardır: Allah tarafından peygamberlikle görevlendirilen kimseler toplam olarak yüz yirmi dört bin (124000) kişidir. Bu peygamberler, insanları Allah'a yönlendirip hidayet etmek için Allah tarafından vazifelendirilmişlerdir. Ama bunlardan birçoğunun ismi, tarihi, yaşayıp öldüğü veya şehit edilip nerelere defnedildikleri hakkında doğru ve dakik bir bilgi söz konusu değildir.

3. Bununla birlikte tarih kaynaklarında peygamberlerin yaşantıları hakkında –İslâm Peygamberi (s.a.a) dışında- dağınık bir şekilde var olan bilgiler şöyledir: Hz. İbrahim (a.s), işgal edilmiş Filistin'in "El-Halil" şehrinde defnedilmiş olup kabri ve türbesi kubbeli şekliyle mevcuttur. Hz. Nuh (a.s) ve Âdem (a.s), Irak'ta Necef-i Eşrefte İmam Ali'nin (a.s) kabrinin bulunduğu yerde toprağa verilmiştir. Hz. Musa (a.s) ve Harun (a.s) "Tiye"¹ çölünde, Danyal Peygamber (a.s) Huzistan Eyaletine bağlı Şuş şehrinde, Kaydar Nebi (a.s) Zencan Eyaletinde, Haykuk (a.s) Tuyserkan'da,

¹ "Tiye" denilen yerin dakik bir şekilde nerede olduğu konusunda muhaddis ve müfessirler arasında görüş farklılığı vardır. Bazıları Beytu'l-Mukaddes'in yakınlarında olan "Sina" sahrasının kendisi veya "Eriha" şehridir, bazıları Filistin ile Mısır arasındadır, bazıları da Filistin, İyil ve Ürdün arasında olup altı fersah mesafesinde olan bir sahradır diyorlar. (Maide Süresinin 26. âyetinin tefsirlerine müracaat ediniz.)

Zülkifl (a.s) Irak'ta kendi ismiyle anılan yerde defnedilmişlerdir. Söz konusu bu ilahi peygamberlere nispet verilen kabirlerin doğruluğunun ispatlanması için daha fazla araştırma yapılması gerekir.¹

4. Ayrıca söylememiz gerekir ki her Müslümanın ilahi peygamberlerle alakalı mükellef olduğu şey, onların peygamberliğine iman etmesidir. Ama peygamberlerin doğum tarihi, nasıl vefat ettikleri, nereye defnedildikleri ve benzeri konuların bilinmesi zaruri değildir. Bununla birlikte Kur'an'ın buyruğu esasınca, bu cüzi bilgilerin o anlamda bize bir faydası yoktur.² Bizim için önemli olan, onların öğretileridir ki bu öğretilerin kâmil ve anlaşılır olanı, İslâm Peygamberi'nde (s.a.a) mevcuttur.

Elbette hepimizin bildiği gibi ilahi peygamberlerin yaşam zorluklarını ve küfür ve şirk önderlerinin karşısında ilahi mesajı hangi zorluklarla halka ulaştırdıklarının bilinmesi kayda değer bir iştir ve onların yaşamları bizim için oldukça öğreticidir.³

Sıffin ve Nehrevan Savaşları

Soru

Sıffin ve Nehrevan Savaşlarına sebep olan etkenler nelerdi?

Kısa Cevap

Muaviye'nin, Hz. Ali'nin (a.s) Osman'ın öldürülmesine neden olan eyleme katıldığını bahane ederek Hz. Ali'ye biat etmekten kaçınıp ona başkaldırması, Sıffin Savaşını çıkaran en önemli nedendir. Müminlerin

¹ İbrahim (a.s), Musa (a.s), Harun (a.s), İsa (a.s), Nuh (a.s) ve Âdem (a.s) peygamber için Allâme Meclîsî, *Hayatu'l-Kulub*, *Tarih-i Enbiya*, Seyyid Haşim Resuli Mahallatî'nin kaleme aldığı kitaplara bakınız.

² Kur'an-ı Kerim'in Ashab-ı Kehf'in kaç kişi olduğuna dair vermiş olduğu bilgi tarzı, bizim bu söylediğimiz sözü teyit eder. Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: "(Ey Muhammed!) Bazıları bilmedikleri şey hakkında atıp tutarak: "Onlar üç kişidirler, dördüncüleri köpekleridir" diyecekler. Yine, "Beş kişidir, altıncıları köpekleridir" diyecekler. Şöyle de diyecekler: "Yedi kişidirler, sekizincileri köpekleridir. Deki:" Onların sayılarını Rabbim daha iyi bilir. Zaten onları pek az kimse bilir. O halde, onlar hakkında (Kur'an'daki) apaçık tartışma(yı aktarmak)dan başka tartışmaya girme ve bunlar hakkında onlardan hiçbirine bir şey sorma." (Kehf/22)

³ "Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır." (Yûsuf/111)

Emiri Hz. Ali, kâmil surette zaferi kazanma eşiğine geldiği sırada, savaş Amr bin As'ın kurduğu hileyle sonuçlandı. Hakemeyn olayı ile birlikte, İmam Ali zaruret ve dayatma sonucunda bazı isteklerinden geçici olarak vazgeçti. İmam Ali'nin (a.s) ordusundan bir grup (Hariciler), ki savaşın durmasının İmam'a dayatılmasında önemli bir rolleri olmuştu, sonradan hata yaptıklarının farkına vararak İmam Ali'den (a.s) Muaviye ile yaptığı antlaşmayı bozmasını istediler. Bu isteğin İmam tarafından kabul edilmeyişi Nehrevan Savaşının vuku bulmasına yol açtı.

Ayrıntılı Cevap

İmam Ali'nin hilafeti beş sene sürmüştü. Bu kısa müddet içinde üç gurupla savaşa girdi. Cemel Savaşı olarak bilinen ilk savaş lehine bitmiş olsa da bu zafer onun için daimi bir rahatlığa dönüşmedi. Karşısında Şam'da ikinci halifenin döneminden beri hükümranlığını sürdüren, uzun zamandan beri oranın hâkimi olmaya göz diken ve ömrünün sonuna dek orada hükümrانlık etmek isteyen Muaviye bin Ebi Süfyan gibi iddialı bir rakip vardı. Bu yüzden, İslâm toplumunu inhıraftan koruma gibi ağır bir vazifeyi omuzlarında taşıyan İmam Ali, Kasıtın sıfatıyla ünlü olan bu hilekâr rakibin ve ona uyanların fitnesini yok etmeye mecbur kaldı.

Hz. Ali (a.s) Medine'de halife seçildikten sonra Şamlıların çıkardığı fitneyi söndürmekle İslâm toplumunun birliğini ve düzenini sağlamaya kalkıştığı sırada, Basra'da Cemel fitnesiyle karşılaşmıştı. Basra'da biatini bozanlar, İmam'ın valisini oradan dışarı kovarak isyan etmeye başlamışlardı. İmam, bu nedenle önceki kararını geçici olarak askıya alıp Basra yoluna koyulmuştu. İmam'ın Şama doğru hareket etme kararı almasındaki temel neden, Muaviye'nin, İmam'ın gönderdiği mektuba cevaben yazdığı mektupta, biat etmeye yanaşması bir tarafa, Cemel olayını çıkaranlar gibi onun da İmam Ali'yi (a) Osman'ın katli ile itham etmesi ve Osman'ın katillerinin bulunmasını isteyerek ve kan davası güderek bu olayı kendi emellerine ulaştırmak için bir bahane ve araca çevirmesiydi.⁴

⁴ İbn Ebi'l-Hadid, *Şerh-i Nehcü'l-Belağa*, İran, Kum, Kitabhane-i Ayetullah Maraşi, h.k. 1404, c. 3, s. 88.

Dikkat edilmesi gereken konu, Osman'ın öldürülmesi olayı o günlerde fitne çıkarmak isteyen her zalim için bir bahane ve koz haline gelmiş olmasıdır. Şaşırtıcıdır ki Osman'ı katledenlerin kendisi onun kan davasını gütmeye kalkışmıştır. Bu olayda suçlamaya çalıştıkları kimsenin Osman'ın katlinde bir dehaleti olmadığı gibi aksine hayırseverliğinden ona nasihat etmiş ve evi muhasara altındayken susuzluk sıkıntısını gidermek amacıyla İmam Hasan (a.s) aracılığıyla evine su bile göndermişti!¹

Hûlasa, Hz. Ali (a) Muaviye'nin mektubuna cevaben şunları yazmıştı:

“Bana edilen biat genel bir biattır; biat esnasında Medine’de hazır olan kimseler dâhil olmak üzere Basra’da, Şam’da ve diğer şehirlerde olan bütün Müslümanların bireylerini kapsar. Beni Osman’ın katli ile itham ederek bana biat etmekten kaçabileceğini sanıyorsun. Herkes biliyor ki onu ben öldürmedim ki kısasa maruz kalayım. Osman’ın varislerinin onun kan davasını gütmeleri, senin gütmenden daha uygundur. Hâlbuki sen kendin ona muhalefet edenlerden idin ve senden yardım istediği sırada yardımına gitmedin, böylece öldürüldü.”²

Hz. Ali (a) birçok yerde Muaviye'nin yalanlarını ifşa ederek halkı aydınlatmaya çalışmıştır.

Daha çok bilgi edinmek için, *Nehcü'l-Belağa* şerhlerine ve bu alanda yazılmış kitaplara müracaat edebilirsiniz.

Hz. Ali'nin kendileriyle savaştığı üçüncü gurup haricilerdir. Bunlar İmam'ın taraftarları arasındaydı. Sıffin Savaşı sırasında ortaya çıkan hakem olayı üzerinde, İmam'la ihtilafa düştükleri için yollarını ayırıp ona karşı huruc (biatinden çıktılar) ettiler. Bu yüzden onlara Marikînde denmiştir.

¹ Mufid, Muhammed b. Muhammed, *el-Fusulu'l-Muhtara*, İran, Kum, Kongreyi Şeyh Mufid, h.k. 1413, s. 228.

² *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c. 3, s. 89.

Sıla-i Rahim

Soru

Hız. Peygamber (s.a.a), Ebu Leheb'e karşı da sıla-i rahim sünnetini uyguluyor muydu?

Kısa Cevap

Sıla-i rahim, akrabalar ile irtibatı sağlayan amele denir. Bunun İslâm açısından önemi, kâfir akrabalar ile dahi irtibatın kesilmesinin yasaklanmış olması derecesindedir. Elbette kâfir akrabalar inatçı olur ve İslâm'a darbe vurma niyeti taşırsa, İslâm onlara sıla-i rahimde bulunmayı yasaklamıştır. Bu yüzden Tebbet Sûresi, Ebu Leheb ve eşi hakkında nazil olmuş ve Hız. Peygamber (s.a.a) onunla ilişkisini kesmiştir.

Ayrıntılı Cevap

Sıla, ilişki ve irtibat manasında ve rahim de yakınlar ve akrabalar anlamındadır. Sıla-i rahim, akrabalar ile ilişkiyi sağlayan amele denir. İslâm'da sıla-i rahimin özel bir önemi vardır. İmam Sâdık (a.s)³, kendisine "Bazı akrabalarım benim din ve düşüncemden ayrı bir din ve düşünceye sahiptir, onların benim üzerimde bir hakları var mıdır?" diye soran bir şahsa şöyle buyurur:

"Evet, yakınlık ve akrabalık hakkını bir şey kesmez. Eğer seninle hemfikir ve ortak inanca sahip olurlarsa, o zaman biri akrabalık hakkı ve diğeri de İslâm ve Müslümanlık hakkı olmak üzere senin üzerinde iki hakları olur."

Bir başka rivayette de şöyle buyurmuştur:

"Sizler yakınlarınıza sıla-i rahim veya iyilikte bulunun, onlar sizinle ilişkilerini kesse de siz onlarla ilişkinizi kesmeyin."

Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

"Sizinle ilişkilerini kesseler de siz akrabalarınızla ilişki kurun."⁴

Ama soru şudur: İslâm karşıtı ve düşmanı olan kâfir ve müşrik akrabalara da sıla-i rahimde bulunmayı İslâm tavsiye etmiş midir? Örne-

³ Reyşehrî, Muhammed Mehdi, *Mizanul-Hikmet*, c. 4, s. 83.

⁴ *Vesailu's-Şia*, c. 11, s. 175.

ğin Hz. Peygamber (s.a.a), maalesef müşrik olan, şirkte çok inat eden, kendisi ve diğer Müslümanlara inkâr edilmeyen düşmanlıklar, cinayetler ve zulümler yapan Ebu Leheb'e sıla-i rahimde bulunuyor muydu? İki delille cevabın hayır olduğunu söylemeliyiz.

1. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra, -yakınları da olsalar- Allah’a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygamber’e yaraşır, ne de müminlere.”¹

Çok açık olduğu üzere af dilemek, istiğfar etmek ve dua etmek sıla-i rahim kategorisinden sayılmaktadır. Rivayetlerde sıla-i rahim için minimum ölçüler belirtilmiştir. Selam vermek² veya bir miktar su içirmek³ bu kabildendir. Yani onlara selam vermek veya bir miktar su vermek ile sıla-i rahim gerçekleşmektedir. Aynı şekilde rivayetlerde eğer yakınlarınıza ulaşamıyorsanız hayır duası ve kendileri için istiğfar dileyerek onlar ile sıla-i rahimde bulunun diye buyrulmuştur. Âyetten istifade edildiği üzere, ehl-i hidayet olmadığı ve inatçı olduğu anlaşıldıktan sonra Ebu Leheb gibi müşrikler için Hz. Peygamber’in (s.a.a) istiğfar etmemesi gerekmektedir.

2. Kur’ân şöyle buyuruyor:

“İbrahim’in, babası (amcası Azer) için af dilemesi, sadece ona verdiği bir söz yüzündendi. Onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrahim, çok içli, yumuşak huylu bir kişiydi.”⁴

Bu âyette İbrahim’in (a.s) amcası için istiğfar ettiği, sıla-i rahimin bir örneğini sergilediği ama onun Allah’ın düşmanı olduğunu anladıktan sonra ondan uzaklaştığı ve ilişkisini kestiği beyan edilmiştir. Aziz İslâm Peygamberi (s.a.a), peygamberliğin üçüncü yılında yakınlarına çağrıda bulununca Ebu Leheb ona düşmanlık etti ama Hz. Peygamber o zaman ondan uzak olduğunu ilan etmedi. Bir sonraki merhalede Ebu Leheb düşmanlığını artırdı ve aşikâr kılınca ve Hz. Peygamber’e ve mesajına

¹ Tevbe, 113; bkz. Tabatabâi, Muhammed Hüseyin, *el-Mizan*, c. 9 ve 10, s. 282, Menşurat-ı Zevî'l-Kurba, Yersiz, Tarihsiz.

² *Biharul-Envar*, c. 71, s. 104.

³ *Biharul-Envar*, c. 74, s. 117.

⁴ Tevbe, 114; Mümtehone, 4.

karşı savaş açınca ve de Ebu Leheb ve eşi hakkında Tebbet Sûresi nazil olunca Allah Resulü (s.a.a) onunla ilişkisini kesti.

3. İmam Seccad (a.s), Allah Resulü'ne salâvat gönderirken şöyle buyurmaktadır:

“Sana davet etme yolunda yakınlarına düşmanlık etti. Senin hoşnut olman için kabilesiyle savaştı. Senin dinini diriltmek için yakınlarından uzaklaştı. Seni inkâr eden yakınlarını kendisinden uzaklaştırdı. Senin dinini kabul eden yabancıları kendisine yakın kıldı. Senin için en uzak kimseler ile dost oldu ve en yakın kimselere de düşmanlık yaptı.”⁵

Merhum Seyyid Ali Han, Sahife'nin şerhinde şöyle demektedir: İlişkisini kesin olarak kesti ve onlardan uzaklaştı. Onlardan ayrıldı ve daha iyi bir tabirle onlarla dostluğunu bitirdi. Onlara iyilik ve hayır yapmayı sona erdirdi. Allah Resulü'nün kavmi ve aşiretine ve de Kureyş, Benî Muttalib ve Benî Haşim'e karşı olan tavrı, kendisiyle savaşan, kendisini yalancı sayan ve Allah'ın nurunu söndürmek isteyenlerle savaşması ve onlardan birçoğunu Bedir ve Uhud'da öldürmesi, esir alması ve Allah için kendilerine acıma ve şefkat göstermemesinden ibaretti.⁶ Ebu Leheb'in de bu fertlerden olduğu hususunda bir şüphe bulunmamaktadır. Bu nedenle, İslâm'ın akrabamız olsa bile inatçı kâfir ve müşriklerle hiçbir ilişkiyi tasvip etmediği neticesini almaktayız.

Suheyb-i Rumî

Soru

Suheyb-i Rumî'nin kişiliği hakkında bilgi verir misiniz? Bu zat Ehl-i Beyt'in dostlarından mıdır? Hz. Ali'nin imametini kabul etmiş midir?

Kısa Cevap

Suheyb b. Sinan, Irak asıllı ve Dicle'nin kıyılarında Musul şehrinin yakınlarında yaşayan kabilelere mensuptur. Babası ve amcası Kesra

⁵ Sahife-i Seccadiye (a.s), s. 48, tercüme: Mühendis Yasir Arap, 1. baskı, 1370, İntişarat-ı Guli.

⁶ Hüseyinî, Medeni Şirazi, Seyyid Ali Han, Riyazu's-Salikin, c. 1, s. 365 ve 366, 6. baskı, İcmaat-ul-Müderresin.

tarafından Ebelle şehrinin yönetimini üstlenmişler, İran ve Rum arasında cereyan eden savaşlardan birinde Rumlulara esir düşmüş, onu Roma'ya götürmüşler ve orada büyümüştür. Bu yüzden Suheyb-i Rumî diye anılır. Bundan dolayı dili peltek idi, ne tam Arap'tı, ne de tam Avrupalı. Kelb kabilesinin bazı büyükleri onu diğer bir kısım kölelerle birlikte Roma'dan satın aldılar ve Mekke'de Abdullah b. Ce'dan'a sattılar. Abdullah da onu azat etti.¹

Suheyb ve Ammar Yasir otuz küsur kişiden sonra Müslüman olmuşlardır. Peygamber (s.a.a) ve ashabından bir gurup Erkam'ın evinde gizlendikleri bir sırada Ammar kapıda giriş için izin verilmesini beklerken Suheyb de oraya gelmiş, Ammar ona "Buraya niçin geldin?" diye sorunca o da: "Peki sen ne için geldin?" diye karşılık vermiş. Ammar, "Peygamber'in huzuruna çıkmak ve sözlerini duymak için geldim" demiştir. Suheyb "Benim maksadım aynı şeydir" demiştir. Bunun üzerine ikisi de içeri girerler, İslâm Peygamberi onlara İslâm dinini sunar ve onlar da Müslüman olurlar.²

Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra Suheyb de Medine'ye doğru hareket eder. Kureyşli kâfirler onu takip etmeye koyulurlar. Şecaatli biri olan Suheyb yayına bir ok koyar ve şöyle der: "Hepiniz beni iyi tanıyorsunuz, ok atmada tam bir maharete sahibim. Eğer beni bırakmazsanız bütün oklarımı size doğru atar, sonra kılıçla sizinle savaşırım. Üstelik benim size bir yararım da yoktur. Ama beni bırakırsanız ben mallarımın yerini size söylerim, siz onları kendinize alırsınız." Onlar bu anlamaya razı oldular ve geri döndüler. Suheyb de yoluna devam edip Kuba'da Peygamber'e ulaştı.³

Suheyb Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katılmıştır.⁴

Suheyb ikinci halifeye özel bir ilgi duyardı. Bazı kitaplarda kaydedildiğine göre Suheyb ikinci halife yaralanıp yatakta olduğu sırada onun için ağlar ve ağıt söylerdi. Ölümünden sonra da onun cenaze namazını kıldı. İkinci halife de ona karşı özel bir muhabbet beslerdi. Yatakta yattığı sıra-

¹ İbn Abdu'l-Birr, İzzeddin, *Usdu'l-Gabe*, c. 2, s. 418.

² İbn Abdu'l-Birr, Ebu Ömer Yusuf, *el-İstiab fi Marifetu's-Sahabe*, c. 2, s. 728.

³ a.g.e, 732.

⁴ İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakatu'l-Kubra*, c. 3, s. 172.

larda Suheyb'in halka namaz kıldırmasını emretmişti. O da bu emir üzere hilafet şurası işi tamamlayıncaya kadar halka imamlık yapmıştır.⁵

Her halükârda tarihi kaynaklarda onun Hz. Ali'nin imamlığını kabul ettiğini veya Ehl-i Bey'te karşı muhabbet beslediğini gösteren bir şey bulunmamıştır.

Hatta bazı rivayetlere göre Suheyb yaptığı bazı kötü işlerinden dolayı Ehl-i Bey tarafından azarlanmış ve kınanmıştır.⁶

Suheyb, Şevval ayının 28'inde yetmiş yaşında vefat etmiş ve Baki mezarlığında toprağa verilmiştir.⁷

Şeyh Tûsi'nin Siyasi Görüşleri

Soru

Şeyh Tûsi'nin siyasi düşüncesinin devrî boyutlarını açıklayabilir misiniz?

Kısa Cevap

Şeyh Tûsi'nin devlet hakkındaki siyasi düşüncesinin değişik boyutları vardır:

1- İslâm Devletinin Hedefleri: Şeyh Tûsi İslâm devletinin nihai hedeflerinin şunlar olduğuna inanmaktadır:

1- 1- Toplumda düzen ve emniyetin sağlanması. Bunların olmaması durumunda kaos hâkim olacaktır.

1- 2- Toplumsal adaletin sağlanması. Adaletli ve halkın onayını almış bir devlet ve lider iş başına gelirse, zalimlerden mazlumların hakkını alacak ve adalet sağlayacaktır.

1- 3- Müslümanların bağımsızlık ve izzetinin sağlanması. Fakihlerin "nefi-i sebil" diye adlandırdıkları kaideden esinlenen Şeyh Tûsi bunu daha kapsamlı hale getirmiş, değişik fıkıh konularında uygulamış ve bu yolla Müslümanların bağımsızlık ve izzetini dile getirmiştir.

⁵ a.g.e, 173.

⁶ Meclisî, *Biḥarü'l-Envar*, c. 22, s. 142.

⁷ *Tabakat*, c. 3, s. 173; *el-İstiab fî Marifetu's-Sahabe*, c. 2, s. 733.

2- İslâm Devletinin Alanı: Şeyh Tûsi'nin bakışında bir takım hususlar İslâm devletinin alanına girmektedir. Bu hususlar aşağıdaki başlıkları kapsamaktadır:

- 2- 1- Hüküm ve dinî öğretileri açıklamak.
- 2- 2- Toplumda yargıya dikkat etmek.
- 2- 3- Siyaset belirleme ve halkın işlerini düzenlemek.

Şeyh Tûsi kitaplarında yukarıdaki hususlara olumlu bakmış ve onları onaylamıştır.

3- Halk ve Devlet: Bu hususta Şey Tûsi halk ve devletin karşılıklı ilişkisini değerlendirmiştir. Halkın rolü ve halk ile önderliğin iki yönlü nezaretini işlemiştir.

Ayrıntılı Cevap

Şeyh Tûsi'nin devlet hakkındaki siyasi düşüncesinin değişik boyutları vardır:

1- İslâm Devletinin Nihâî Hedefleri:

Dinî ve ilahî bir devlette bir takım hedef ve gayeler idealdir. Bazılarına işaret ediyoruz:

a) Toplumda Düzen ve Emniyetin Sağlanması: Düzen ve emniyet çok önemli iki konu olup her bölge halkının öncelikli ihtiyaçlarındandır. Bunların olmaması durumunda toplum yok ve zeval olmaya yönelir. Şeyh Tûsi bazı kitaplarında; halkın düzensizlik ve emniyetsizlikten kaynaklanan bozgunculuk ve anarşi girdabından kurtulması için bir devletin varlığıyla sağlanan düzen ve emniyeti önemseyici bir takım cümleler sarf etmiştir.¹

b) Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

“Andolsun, biz elçilerimizi açık mucizelerle gönderdik ve beraberlerinde kitabı ve mizanı (ölçüyü) indirdik ki, insanlar adaleti yerine getirsinler.”²

¹ Şeyh Tûsi, *el-İktisadu'l-Hadi*, s. 183.

² Hadid, 25.

Bundan dolayı peygamber ve ilahî önderlerin önemli hedeflerinden biri de onların programlarının başında yer alan toplumsal adaleti yaymak ve sağlamaktır. Adalet konusu toplumda çok önemli bir husus olması nedeniyle Allah Resulü (s.a.a) meşhur bir hadiste şöyle buyurmuştur:

“Devlet ve hâkimiyet küfür ile baki kalabilir ama zulüm ile baki kalmaz.”³

Şeyh Tûsi adaletli ve halkın onayını almış bir devlet ve liderin iş başına gelmesi durumunda bunun en önemli getirisinin mazlumların hakkının zalimlerden alınacağı olduğuna inanmaktadır. Zira bu hususun tahakkuk etmesiyle söz konusu toplumda yaşayan yurttaşlar mutluluk ve esenliğe ulaşacak, kötülük ve bozulmadan uzak kalacaktır. Eğer adaletli bir devlet iş başında olmazsa, kötülük her yeri kapsayacak ve yaşamda kaos çıkacaktır.⁴

c) Müslümanların Bağımsızlık ve İzzeti: Büyük Şia fakihlerinin dile getirdiği konulardan biri de fıkıh bahislerindeki “nefy-i sebil kaidesi” dir. Onlar bir taraftan diğer semavî dinlerin mensuplarına yönelik İslâm’ın saygısını hatırlatarak şöyle demektedir: Diğer semavî dinlerin mensuplarının da Müslümanlar gibi bir takım hakları vardır. Öte taraftan da şu önemli hususu vurgulamaktadırlar: İslâm toplumu ve İslâm’dan ilham alan İslâm devleti zalim olmadığı ve bir kimse veya bir topluma zulüm etmediği ve zulmü hoş görmediği gibi küfrün egemenliğini de kabul etmemelidir. Bu kaidenin bir Kur’ân âyetinden alındığı kanısındadırlar. Âyet şöyle buyuruyor:

“Allah, müminlerin aleyhine kâfirlere hiçbir yol vermeyecektir.”⁵

Şeyh Tûsi de fıkıh konuları bağlamında değişik yerlerde bu âyete isnatta bulunmuş ve âyeti teyit ederek şöyle demiştir: Özel bir delilin müstesna kıldığı durumlar hariç bu kaide kuşatıcıdır ve tüm hükümleri kapsar.⁶

³ Şeyh Mufid, *Emali*, s. 310.

⁴ *el-İktisadu'l-Hadi*, s. 183.

⁵ Nisa, 141.

⁶ Şeyh Tûsi, *el-Mebsut*, c. 2, s. 167, *el-Hilaf*, c. 3, s. 188.

2- İslâm Devletinin Alanı:

Her devletin yetki alanı uzman ve yetkililerinin düşüncesi esasınca şekillenir. İslâm da kendine ait makbul devlet ve dindar yöneticiler için devletin yetki alanlarını açıklamıştır. Şeyh Tûsi de büyük bir fakih olarak İslâm perspektifinden devletin yetkilerini dile getirmiş ve açıklamıştır. Belirtilenlerden anlaşıldığı üzere Şeyh Tûsi açısından devlet Allah'ın hâkimiyeti esasınca tahakkuk etmelidir. Bu önemli rol ilk olarak bir takım özellikler taşıyan, İslâm toplumunu geliştirmeye ve kalkındırmaya ve dinî ülkülere doğru yöneltebilmeye kadir olan peygamber ve imamlara (a.s) düşmektedir. Gıybet asrında bu önderlik yine sürer, Şia fakihleri bir takım yetkiler taşır ve bazı vazifeler üstlenir. Bunların bir bölümüne işaret ediyoruz:

a) Hüküm ve Dinî Öğretileri Açıklamak: Bu vazife ilk başta ilahî peygamberlerin uhdesindeydi. Onlardan sonra da vasi ve halifeler bunu sürdürmüşlerdir. Gaybet zamanında ise İslâm uzmanları ve büyük fakihlerin sorumluluğuna bırakılmıştır. Şeyh Tûsi bu hususta şöyle buyurmaktadır: Bizim (Şiiler) yanımızda belli olduğu üzere hükümlerin açıklanması ve fetva verme görevini gaybet zamanında siyasal ve toplumsal hadiseler hakkında hüküm verme ve karar almanın kendilerine bırakıldığı kimseler uygulayacaktır. Onlar (âlim ve fakihler) Şii'dir ve bu makam ve rütbeye layık kimselerdir.¹

b) Toplumda Yargıya Dikkat Etmek: Yargı ve adalet her zaman İslâm ve ilahî peygamberlerin öğretilerinde öneme sahip olmuştur. İhtilaflar ve bireyler arasındaki çekişmelerin çözümü için yargı zorunlu bir unsurdur. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

“Ey Davud! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver.”²

Bir toplumda adil bir yargı sisteminin varlığıyla mazlumlar himaye edilecek ve zalimlerin önü kesilecektir. Dolayısıyla İslâm dininde önemli ve iş bitiren hususlardan biri; özel şartlar ile gerçekleşen, siyasal düzen ve İslâm devletinde birçok etkisi olan yargı ve yargıçlık konusudur. Şeyh

¹ Telhisu's-Şafi, c. 1, s. 131.

² Sad, 26.

Tûsi yargıyı gerekli şartları taşıyan bir gurup bireyin üstlenmesi ve amelî kılması gereken farzlardan bilmekte ve şöyle demektedir: “Halk arasında hüküm vermek ve birbiriyle ihtilaflı bireyler arasında yargıda bulunmak, sadece meşru bir başkanın izin verdiği kimseye aittir. Bu görevi Masum (a.s), (imamların toplumda bulunmadıkları zaman) Şia fakihlere bırakmıştır. Bundan dolayı yapabilen herkes yargıçlık yapmalıdır...”³

c) Siyaset Belirleme ve Halkın İşlerini Düzenlemek: Başkanın vazifelerindeki asıl ve mihversel nokta, önceki konuları da kapsayan siyaset belirleme ve halkın işlerini düzenlemektir. Örneğin yargı ve yargıçlık için bireyler tayin etmek siyaset belirlemenin örneklerindendir. Had ve ilahî buyrukları uygulamak da başka örnekleridir. Zira bir toplumda had ve cezalar uygulanmazsa bozguncu ve isyancılar toplumu keşme-keşe sürükler. Ama kanun ve hadlerin uygulanmasıyla topluma sükûnet hâkim olacaktır. Cihat ve düşmanlar ile savaşmak işlerin düzenlenmesinin mihver ve örneklerindendir.

Şeyh Tûsi bu hususta şöyle demektedir: Düşmanlar ile mücadele etmek ve yurttaşları savunmak İmam'ın (a.s) vazifelerinden biridir.⁴ Saldırgan bir düşman İslâm topraklarına hücum ettiği zaman savunma yapmak herkesin görevidir ve İmam'ın (a.s) hazır olması şart değildir.⁵ Siyasal düzen için ekonomi ve mali sistemin yapılandırılması da siyaset belirlemenin bir başka örneğidir. Zira mali kaynaklar ve onların dağıtılması her düzen ve devletin temel meselelerindendir. Şia fıkhiinde zekât, humus, cizye ve ganimet gibi hususlardan malî kaynaklar olarak söz edilmiştir. İslâm toplumunun önder ve başkanı, bunların toplanması ve uygun yerlere dağıtılması konusunda girişimde bulunmalıdır.

3- Halk ve Devlet:

Temeli semavî ve ilahî öğretiler üzerine kurulan ve din buyruklarının uygulanması gereken dinî bir devlette halkın rolü ve halk ile önderliğin iki yönlü nezareti dikkate değer bir husustur. Bir taraftan önderlik toplum işleriyle ilgili karar almada halka danışıp sonra karar alırken, öte

³ Şeyh Tûsi, *en-Nihaye*, s. 301.

⁴ *er-Resailu'l-Aşer*, s. 112.

⁵ *el-Mebsut*, c. 2, s. 8.

tarafından da toplumdaki bireyler devlet işlerine nezaret edip yapıcı öneri ve eleştiriler sunmaktan kaçınmaz. Şeyh Tûsi “Telhisu’s-Şafi” adlı kelim kitabında ilkönce ümmetin imam ve önderin varlığı sayesinde elde ettiğı menfaatleri belirtmiş ve sonra da halkın vazifesini açıklamıştır.

Şeyh şöyle demektedir: “Halkın imamdaki faydalanması üç kısımdan ibarettir: İlk kısmı ilahî fiiledir. Diğer kısmı imam yerine getirir. Üçüncü kısmı ise halk gerçekleştirir. İlahî fiil ve vazife; Allah’ın imamı yaratması, onu bilgi ve ilimler ile donatması, bu rolü gerçekleştirme imkânları ve yüce konumu kendisine vermesi ve sonuçta ise bu ağır sorumluluğı üstlenmeye onu görevli kılmasıdır. İmam tarafından gerçekleştirilen diğer kısım, bu vazifeyi kabul etmek ve böyle bir görevi yerine getirmek için kendini hazırlamak ve gerekli altyapıyı oluşturmaktır. Üçüncü kısım ise bu alanda halkın konumunu belirlemektedir. Şeyh Tûsi bununla birlikte imamın işleri yürütebilmesi için onu güçlendirmenin ve kendisinin siyasal kudretinin istikrara kavuşması için gerekli altyapıları oluşturma halkın görevi olduğu kanısındadır.¹ Bu temelde Şeyh Tûsi’nin görüşleri ekseninde iyiliğı emretme ve kötülükten sakındırma konusu gündeme getirilebilir ama cevabın kısa olmasına özen göstererek ondan vazgeçiyoruz.

Şeyh Tûsi’nin İktisat Risalesi

Soru

Şeyh Tûsi’nin (r.a) iktisat risalesi hangi konuları içermektedir? Bu risale hakkında bize bir açıklamada bulunmanız mümkün müdür?

Kısa Cevap

Şeyh Tûsi olarak meşhur olan İmamiye Şia’sının değerli fıkıh usul, tefsir, kelim ve hadis âlimi Şeyh Ebu Cafer b. Hasan Tûsi (r.a), İran ve İslâm kültürünün iftiharlarındandır ve kendisi muhtelif ilmî alanlarda kitaplar yazmıştır. Bu ilimlerden bir tanesi de kelim ilmidir. Kendisi bu alanda on altı kitap yazmıştır. *el-İktisadu’l-Hadi İla Tarihi’r-Reşad* belirtilen

¹ *Endişe-i Siyasiyi Şeyh Tûsi*, s. 96, *Telhisu’s-Şafi*, c. 1, s. 106’dan nakledilmiştir.

kitaplardan biridir. Şeyh onu iki bölüm halinde tanzim etmiştir. Birinci bölüm inançlar ve kelim ilmi, ikinci bölüm ise fıkıhın taharet, namaz, oruç, zekât, hac ve cihat konularını içermektedir. Birinci bölümde daha çok akli delillerden istifade edilmiş, nakli delillerden ise minimum ölçüde ihtiyaç dâhilinde yararlanılmıştır. Ama ikinci bölümde daha çok nakli delillerden istifade edilmiştir. Bu kitap özet halinde yazılmıştır. Lâkin tevhit, adalet, nübüvvet, imamet ve ahiret ile ilgili önemli konuları içermesi nedeniyle birçok nüshası mevcuttur ve defalarca basılmıştır.

Ayrıntılı Cevap

Şeyh Tûsi olarak meşhur olan İmamiye Şia'sının değerli fıkıh, usul, tefsir, kelim ve hadis âlimi Şeyh Ebu Cafer b. Hasan Tûsi (r.a), İran ve İslâm kültürünün iftiharlarından biridir. Allâme Hillî (r.a) onu şöyle tanıtmaktadır: “Muhammed b. Hasan Tûsi bilginlerin öncüsü ve önderidir. Büyük bir yer ve azametli bir makama sahiptir. Şeyh başarılı bir bilgin ve güvenilir bir üstadır. Hadis, rical, fıkıh, usul, kelim ve edebî ilimlerde maharetlidir. Tüm erdemler ona aittir. İslâm ilimlerinin tümünde kitap yazmış, Şia inancını esaslar ve usullerde pekiştirmiş ve nefsanî melekeleri ilim ve amelde kendinde toplamıştır.”² Şeyh Tûsi (r.a) muhtelif ilmi alanlarda maharet sahibi olup değerli kitaplar telif etmiştir.

Bu cümleden olmak üzere kelim ilminde on altı kitap yazmıştır. Kendisinin bu kelim kitaplarından bir tanesi de *el-İktisadu'l-Hadi İla Tariki'r-Reşad* kitabıdır. Merhum Allâme Şeyh Ağa Bozorg Tahrani bu kitabı şöyle tanıtmaktadır: Bu kitap Şeyh Tûsi'nin eserleri içinde gözde bir yapıttır ve kısa hacmiyle birlikte tevhit, adalet, nübüvvet, imamet ve ahiret gibi kelim ilminin birçok önemli konusuna ve taharet, namaz, zekât, hac ve cihat gibi fıkıhın birçok fer'i meselesine değinmiştir.³ Şeyh Tûsi (r.a) bu kitabı kendi zamanındaki âlimlerden birinin isteği üzerine yazmış⁴ ve onu iki bölüm halinde tanzim etmiştir. Birinci bölümünde kelim ilmine ait konulara ve ikinci bölümünde ise taharet bâbından cihat bâbına kadar bazı fıkıh bâblarına değinilmiştir. Her iki bölümde de Şeyh özlü yazmayı hedeflemiştir. Kelim ilmiyle ilgili konuları zikrettikten

² Hezare-i Şeyh Tûsi, hazırlayan, çeviren ve düzenleyen: Ali Divanî, s. 27.

³ a.g.e, s. 69.

⁴ *el-İktisadu'l-Hadi İla Tariki'r-Reşad*, s. 15, Kelimetu'l-Musahhih.

sonra kendisi şöyle demektedir: Biz *Telhisu's-Şafi* kitabında bu husustan yeterince bahsetmişizdir... Şeyh birinci bölümde tevhit bahsinde aşağıdaki konulara değinmiştir:

1. Yaraticının varlığını ispatlamak: Kendisi bu hususta şöyle demektedir: Tabiat hadiselerinin değişik ve farklı oluşu ve varlıkların çeşitliliği, evrenin cisimler haricinde bir yaratıcısı olduğunu göstermektedir. Zira işlerin çeşitliliği ve fiillerin neticelerinin muhtelif oluşu, gerçek yaratıcının cisimleri âlimane ve bilgece yarattığının ve her işi kendine uygun şekilde yerine getirdiğinin delilidir. Buna göre tabiat ve onunla ilişkili hususlar eşyanın varlık nedeni değildir. Zira tabiatın zatî özelliği eserin tekdüze olmasıdır.¹

2. Evrenin hadis oluşu: Şeyh (r.a) şöyle demektedir: Diri, kadir ve nedensellik kanunundan uzak olan evrenin yaratıcısının varlığı başlangıçsız ve hadsizdir. Ama onun dışındaki her şeyin varlığının bir başlangıcı vardır. Zira evren bir irade ile yaratılmış ve iradî bir fiilin neticesi fiili yerine getirdikten sonra hâsıl olur ve fiil de fiili işleyenin varlığından sonra başlar. Dolayısıyla Tanrının fiili olan evren kadim değil, hadistir.²

3. Bir kaidesinin iptali: O, bir kaidesini (bir nedenden sadece bir sonuç çıkar) iptal etmiş ve şöyle demiştir: Allah mutlak olarak kadir olduğundan, O'ndan birçok sonucun türemesinin bir engeli yoktur ve bir kaidesi Allah hakkında uygulanmaz.³

4. Yüce yaratıcının fiilinde cebri inkâr etmek: Şeyh (r.a) şöyle demektedir: Cebir kaidesi yaratma makamında geçerli değildir. Zira cebir tabiat ile ilgilidir. Cansız bir cismin eserini yerde bırakması mümkün değildir ve eser her zaman müessir ile beraberdir. Lâkin güçlü diri bir varlığın fiilinde hiçbir cebir olmaz, belirli bir fiili yapabilir veya terk edebilir.⁴

Aynı şekilde adalet bahsinde aşağıdaki konulara değinmiştir:

¹ *el-İktisadu'l-Hadi*, s. 24.

² a.g.e, s. 20-24.

³ a.g.e, s. 34.

⁴ a.g.e, s. 32-34.

1. Fiilleri işlemede insanın irade, güç ve kudreti: Şeyh Tûsi'nin bahşında insanın kadir oluşu ve fiillerin onun tarafından yapıldığı konusu apaçık bir aksiyondur.⁵

2. Sorumluluk: Kendisi teklif bahsinde sorumluluk, sorumlu ve sorumluluk nesnesinin özellikleri ve de sorumluluğun hedefine değinmektedir.⁶

3. Lütuf kaidesi: Şeyh Tûsi (r.a) lütuf kaidesini tümüyle kabullenmiş ve birçok temel konuyu bu kaide esasınca tanzim etmiştir. Kendisi lütuf kaidesi bâbında birkaç hususa işaret etmiştir:

a) Lütuf, sorumluyu farzı yapmaya teşvik eden ve çirkin bir eylemde bulunmaktan sakındıran bir olgudur.

b) İmanın gereklilik delilinin bu kaide olduğuna kanaat getirmiş ve şöyle demiştir: Başkanlık ve imamet aklî farzlardan bir lütuf olması hasbiyle farzdır.

c) Elem ve şer meselesi: O, şerleri güzel ve çirkin diye iki kısma taksim ederek şöyle demiştir: Çirkin şerlerin üç nedeni vardır: 1. Zulüm olduğu için çirkindir. 2. Bozgunculuk olduğu için çirkindir. 3. Abes olduğu için çirkindir. Eğer bu üç kısım dışında olursa çirkin değil aksine güzeldir. Yüce Allah zulüm, abes ve bozgunculuk olan elem ve şerri meydana getirmez. İlahî elem ve şer görünüşte şer suretindedir ama gerçekte birçok faydası vardır ve Yüce Allah'ın bela sıfatıyla kullarına yolladığı hediyeler ve kurbanlıklar mesabesindedir.

Adalet bahsinin devamında şer'î farzlar, ecel, erzak, vaat ve tehdit, iman ve inkâr, sorumluların berzah ve kıyametteki hükümleri ve iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak ile ilgili konulara temas etmiştir. Nübüvvet bahsinde peygamberi tanıma, peygamberlerin Allah tarafından gönderilişi, peygamberlerin gönderilme gerekliliği, peygamberlerin mucize yoluyla tanınması, peygamberin fiilinin mucize olma şartları, Resulullah'ın (s.a.a) mucizesi ve Kur'an-ı Kerim'in mucize boyutlarıyla ilgili konuklara değinmiştir.⁷ İmamet bahsinde de imametın lüzum ve gerekliliği, imamın sıfatı, Hz. Ali'nin (a.s) imametine dair Kur'an ve rivayet kaynaklı deliller ve on iki imamın imametini ispatlayan deliller ile ilgili

⁵ a.g.e, s. 32-34.

⁶ a.g.e, s. 61.

⁷ a.g.e, s. 151-182.

meseleleri işlemiştir.¹ İkinci bölümde ise kısa bir şekilde fıkıh konularına değinmiştir. Bu kitap defalarca basılmış ve onun birçok nüshası mevcuttur. Bu nüshalardan bazıları şunlardır:

1. Mektebet-i Cami Çehleston el-Amme Tahran Nüshası, Abdülme-cid b. Muzaffer b. Hasan... Tubeli Kuri.

2. Mektebetu'l-Allame el-Hücce el-Muhakkik es-Seyyid Muham-med Ali Revzati Basbeyan nüshası. Seyyid Muhammed b. Zeynelabidin b. Musa'nın kitap serisi ile birlikte basılmıştır ve her iki nüshada da bir-çok sayfa hatası mevcuttur.²

3. Mektebetu'l-İmami'l-Hekim Fi'n-Necef nüshası.

4. Mektebetu'l-İmam Emiru'l-Müminin Necef nüshası. Nüsha sahibi ve baskı tarihi belli değildir.

5. Mektebetu'l-Hücce eş-Şeyh Ali Âl-i Kaşifu'l-Gıta nüshası. Nüsha sahibi ve baskı tarihi belli değildir.

6. Mektebetu'l-İmami'r-Rıza (a.s) Meşhed nüshası.

7. 143, 2969, 920 rakamlarıyla Tahran merkez kütüphanesindeki birçok nüsha.

8. Daru'l-Kutubi'l-Mısriye'de bulunan nüsha. Bu nüsha sadece iba-detler bölümünü içermektedir.³

9. Ravzetü'l-Cenan müellifinin kardeşi Merhum Hacı Seyid Muham-med Hansari Çar Sovki'nin hattına ait nüsha.⁴

10. Şeyh Muhammed Hüseyin b. Muhammed Kasım Kumşehi Necefi'nin kütüphanesine ait nüsha.

11. Şeyh Hadi Âl-i Kaşifu'l-Gıta nüshası. Bu nüshada inançlar mese-lesinin başlarından salâvatın sayılarına kadar olan bölüm zikredilmiştir.

¹ a.g.e, s. 183-231.

² el-Iktisadu'l-Hadi, s. 15, Matbau'l-Hayyam, Kum, h.k. 1400.

³ eş-Şeyh Tüsi Ebu Cafer Muhammed b. el-Hüseyin, Telif: Hüseyin İsa el-Hekim, Matbatu'l-Adabi'n-Necefi'l-Eşref, et-Taba'l-Evla, h.k. 1395, s. 579-580.

⁴ Yadname-i Şeyh Tüsi (r.a), Muhammed Vaizzade Horasanî, c. 3, s. 682.

12. Ayetullah Tabatabâî'nin torunu olan Seyyid Muhammed Bâkır'ın nüshası. Bu nüsha da sadece ibadetler bölümünü içermektedir.⁵

Tarihte Şia'nın Kazanımları

Soru

Mescidu'l-Aksa Ömer'in zamanında azat edildi ve daha sonra Sünnî mezhepli olan Selahattin Eyyübî gibi bir rehber döneminde azat edildi. (Bunlar Sünnilerin İslâm'a kazandırdıkları kazanımlardır.) Şia'nın tarih boyunca İslâm'a ne gibi kazanımları olmuştur? Acaba bir karış toprak fet-hedebilmişler mi? Acaba İslâm ve Müslümanların düşmanlarından herhangi bir düşmanı geri çevirebilmişler mi?

Ayrıntılı Cevap

Soru sahibi iki kişiyi; birisi seleften olan Ömer İbn Hattab'ı, diğeri haleften olan Selahattin Eyyübî'yi tanıtmıştır. Cevabımızın bu soruyla uyumlu olması için bizde Şia'nın hem selef döneminde, hem de halef döneminde yapmış oldukları cihatları hatırlatmaya çalışacağız.

Selef döneminde Şiaların yapmış oldukları cihatla alakalı olarak, peygamber döneminde Hz. Ali'nin yapmış olduğu cihadı hatırlatıyoruz. Peygamber döneminde gerçekleştirilen cihatların en ağır yükü Hz. Ali'nin (a.s.) omuzlarındaydı. “Yiğit ancak ve ancak Ali'dir, kılıç ancak ve ancak Zülfikâr'dır” şeklindeki söz Ali'nin hakkında söylenmiştir. Hendek Savaşı'nda Peygamber'in (s.a.a) söylemiş olduğu “Bütün İslâm veya bütün iman, bütün şirkin karşısında yer aldı”⁶ sözü yine Ali bin Ebu Talip içindir. Peygamber (s.a.a) yukarıdaki sözü söylediği aynı günde (Hendek Savaşı'nın gerçekleştiği günde), Ebu Talib'in oğlu Hz. Ali (a.s.), Arapların o meşhur cesuru olan Abduvedd'i öldürmek ve İslâm'ı savunmak için göstermiş olduğu cesaret ve ihlâs nedeniyle Ali hakkında şöyle buyuruyor:

⁵ Şeyh Ağa Bozorg Tahranî, *ez-Zaria İla Tesanifi's-Şia*, Matbaatu'l-Gara fi'n-Necef, h.ş. 1355, s. 269-270.

⁶ “Keşfu'l-Gumme”, c. 1, 205; “Yenabi'u'l-Mevedde”, s. 94-95; “Alamu'l-Veda”, s 149; “Şerhu'l-Nehcu'l-Balaga”, ibn. Ebu'l-Hadid, c. 13, s. 261, 285, c. 19, s. 61; “Macmeu'l-Beyan”, Tabrisi, c. 8, s. 343.

“Ali'nin Amr b. Abduvedd ile yaptığı savaş ve dövüş insin ve cinin yapmış oldukları ibadetten veya ümmetimin kıyamet gününe kadar yapacağı ibadetten daha hayırlıdır.”¹

Görüldüğü üzere Ali b. Ebu Talib'in (a.s.) İslam'ı savunmak noktasında gerçekleştirdiği tek bir eylem, kıyamet gününe kadar Peygamber'in (s.a.a) ümmetinin yapacağı tüm amellerinden daha faziletlidir. Halife ve halifelerin takipçilerinin gerçekleştirdikleri fetihler de kendi yerinde değerlidir.

Hayber Savaşı'nda Peygamber (s.a.a) onun hakkında şöyle buyuruyor:

“Kerrarun gayru ferrar-un. (Yani ardı ardına düşmana hamle edendir, savaş meydanını terk edip kaçan bir kimse değildir.)”

Peygamber (s.a.a) bu sözü, ondan önce savaş için çıkıp savaş meydanını bırakıp kaçan iki kişiye karşı söylüyor.

Hız. Ali (a.s) müşriklerle savaşmanın yanı sıra üç gurupla; ahitle-rini bozanlar, zalimler ve itaatsizlik ederek bozgunculuk yapanlara karşı da savaştı.² Gerçekleştirilen bu savaşlar Şiaların imamlarına aittir. Şiaların kendilerine ait olan savaşlar hakkında ise şunu söylemek yeterlidir: Fetih türünden olan savaşlara Hız. Ali'nin (a.s.) Şiaları kâmil bir şekilde katılmışlardı. Kende, Hemdan ve diğer birçok kabilelerden oluşan Yemenlilerin hepsi Hız. Ali'nin (a.s.) Şiası idiler. Bunlardan bir kısmı İslâmî fetihlere katılmak için Yemen'den hicret edip Irak'a yerleştiler. Şam'ı, Diyarbakır'ı ve Anadolu (küçük Asya) bölgelerini fetih eden fatih, yani Peygamber'e (s.a.a) ev sahipliği yapan Ebu Eyyüb el-Ensârî, Ali'nin halis Şia'sı idi. Onun kabri hâlihazırda İstanbul'da toplumun ziyaretgâhı durumundadır. Ruhsal ve düşünsel olarak Hız. Ali'nin oğlu olan Muhammed b. Ebu Bekir Hız. Ali tarafından İslâm'ın yayılması için Mısır'a gönderildi ve bu hedef doğrultusunda şahadete nail oldu. Ondan sonra Malik Eşter

¹ *Mustedreku'l-Hakem*, c. 3, s. 32; *Menakıb-i Harezmi*, s. 59; *Şerhu'l-Mevakıf*, c. 8, s. 371; *Fevaidu'l-Mestin*, c. 1, s. 256; *Tarih-i Bağdad*, c. 13, s. 19; *Şevahidu't-Tenzil*, c. 2, s. 14; *Tefsir-i Kebir*, Fahr-i Râzi, c. 32, s. 31; Taftazanî, *Şerhu'l-Mekasid*, c. 5, s. 298; *Mecmeu'l-Beyan*, c. 8, s. 343.

² Cemel Savaşı'nı çıkaranlar, tarihte ahdine vefasızlık yapanlar, Siffin Savaşı'nı çıkaranlar, tarihte zalimler, hakem olayından sonra Hız. Ali'den (a.s) ayrılıp kendisine karşı savaşanlar da tarihte Hariciler olarak bilinmektedirler.

aynı görevi devam ettirmek için Mısır'a gönderildi. Ne yazık ki yolun yarısında Muaviye tarafından yapılan hileyle zehirlendi ve hâlihazırda onun kabri de bir ziyaretgâhtır.

Halifeler döneminde Şia ile Sünniler arasında var olan fasıla, günümüzde olduğu denli fazla değildi. O dönemde var olan farklı görüşlere rağmen herkes fetihler doğuran savaflara katılıyordu.

Anlatılanların hepsi selef ile alakalı idi. Ama halef ile alakalı olarak şunu bilmek yeterlidir ki Müslümanların en önemli ve en büyük vazifesinden sayılan, sınırları koruma görevidir. Bu görev, genellikle Şia devletleri vesilesiyle yerine getiriliyordu.

Hamdaniler Devleti Şam'da, Fatımiler devleti Afrika'nın kuzeyinde ve Aleviyan (Aleviler) devleti de Taberistan, Deylem ve Geylan'da İslâm'ın muhafızlarıydılar. Şia devletleri Hindistan'da putperestliğe karşı ve İslâm devletini kurmak için yaptıkları mücadele kendi başına geniş bir serüvendir. Hindistan'da "Ekber abad" bölgesi Şia devletlerinin merkezi idi. Şiilerin savaş içerikli cihadından haberdar olmak isteyen kimseler Dr. Semure Muhtar el-Leysi'nin "Cihadu's-Şia" adında yazdığı ve Daru'l-Ceyl'in bastığı kitaba müracaat edebilirler.

Safevîlerin İran'ın güneyinde Portekiz'le ve İran'ın güney ve kuzeyinde Rusya ve İngiltere'yle yaptığı savaflar, Şia'nın kâfirlerle yapmış olduğu cihat, cihadın yaldızlı sayfalarındandır. Portekizler, Bender Abbas eyaletini işgal edip ismini değiştirip Bender-i Gomberun yaptıkları dönemde Safevî Padişahı Şah Abbas, Şiilerin iman gücüyle geri alıp tekrar ismini Bender-i Abbas koydu. Nadir Şah'ın putperest olan Hintlilere karşı yaptığı cihat, İslami cihat tarihinin putperestlerle cihadının en büyük sayfalarıdır.

Bu asırda (14.) İngilizler Irak'ı işgal ettiklerinde Şia mercii, yani Ayetullah Muhammed Taki Şirazî yirminci kıyam (sevretu'l-işrin) adıyla bilinen ayaklanmayı gerçekleştirerek İslamî bir ülke olan Irak'ı, 1920 senesinde sülûk sıfatlı İngilizlerden temizledi ve bu ülkeyi tekrar bağımsızlığına kavuşturabildi.

Bu son senelerde en büyük darbeyi Lübnan Şiaları İsrail'e vurdular. Lübnan'ın İslami direnişi, Lübnan'ın başkentine kadar giden işgalci İsrail'i

birkaç defa zelil düşürerek geri teptirdi ve onlara öyle bir gözdağı verdiler ki şimdiye kadar hiçbir Arap ülkesinden bunu görmemiştir. İran Şiileri de İran'da gerçekleştirdikleri İslâm inkılâbıyla sömürgeci Batı ülkelerini bu ülkeden kovdular. Günümüzde İran ve İran milleti orta doğuda; belki bütün dünyada Batı sömürgecilere karşı savaş bayrağını elinde tutmuş ve şimdiye kadar birçok ülke bu bağlamda İran'ı örnek almıştır. Lübnan, Filistin, Irak ve... Sudan milletleri bu milletlerden bir kaçıdır.

Biz burada Şiaların ordusal cihadını, detaya girmeden çok kısa bir şekilde hatırlattık. Fakat gerçek şudur ki, bu soruları bir araya getiren kişi tek askeri savaşın söz konusu olduğunu sanmış ve bilimsel ve kültürel savaşlardan gaflet etmiştir. Kalem ile yapılan cihat olmamış olsaydı kesinlikle fedakâr ve canlarından geçmiş olan askerler savaş meydanlarında bu fedakârlıkları göstermezlerdi. Ehl-i Beyt imamları Peygamber'den (s.a.a) şöyle nakletmişlerdir:

“Perdeleri yırtıp Allah'a ulaşan üç şey vardır: 1- Âlimlerin kalemi, 2- Mücahitlerin ayak sesleri, 3- Eğirmeci kadınların eğirme sesi.”¹

Hakeza şöyle buyurmuştur:

“En büyük cihat, zalim sultanın karşısında söylenen hak sözdür.”²

Şiilerin masum imamları eğer zalimlerin zulmüyle veya zalimlerin kılıcıyla şahadet şerbetini içmiş ve vefat etmişlerse zalim sultanlara karşı hak sözü söylediklerinden dolayıdır. Oysa kaale alınmayacak kadar az kişiler hariç diğer guruplar Emevî ve Abbasîlerin halifeleriyle karşılaşmış ve onlarla bir şekilde anlaşmışlardı. İnsan cihat meydanının askerlerin güzergâhı olduğunu sanıyor. Oysa tarih bunun tersine şahitlik ediyor. Şiilerin âlimleri ve düşünürleri, yaptıkları kültürel savaşları ve öz Muhammedî İslâm'ı yaymak için yapmış oldukları cihat nedeniyle şehit edildiler. Bu şahadetler kılıçla, zehirle bazen de âlimlerin bedenleri yakılarak gerçekleştiriliyordu.³

¹ eş-Şehabü fi'l-Hükm-i ve'l-Adab, s. 22, Taberî'den alıntı: Muhammed, *Pasuh-i Cevanan-i Şii*, s. 134.

² *Avali el-Lali*, c. 1, s. 432, h. no: 131.

³ Eminî, *Şuhedau'l-Fazile*, Taberî'den alıntı: Muhammed, *Pasuh-i Cevanan-i Şii*, s. 135.

Şia ve Sünnî âlimleri bunu itiraf etmektedirler ki; yaklaşık bütün İslami ilimlerin Şiilerin imamları ve takipçileri tarafından temeli atılmış ve ikinci asırdan beşinci asra kadar gerçekleşen İslâm'ın büyük medeniyeti, Şia imamları ve öğrencilerinin bu bağlamda sarf etmiş oldukları çabaların neticesi ve semeresidir.

Arapça gramerinin (nahiv ilmi) Ehl-i Beyt İmamları (a.s.) tarafından meydana geldiğini, her iki ekolün âlimleri ittifakla kabul etmişlerdir. Müslüman toplumlar Kur'an'ı, Peygamber'in sünnetini ve diğer Arapça kitapları bu ilmin gölgesinde doğru bir şekilde mana edebilsinler diye Hz. Ali bu ilmi meydana getirdi. Hz. Ali bu ilimle ilgili fûruatların da onun güdümünde tedvin edilmesi için bu ilmi kendi öğrencisi olan Ebu'l-Esved-i Düeylî'ye devretti. Ebu'l-Esved-i Düeylî de nahiv ilminin fûruatlarını yazdı ve ondan sonra nahiv ilminden yararlanarak ilk defa Kur'an-ı Kerim'in kelimeleri üzerine alametler (irab) konuldu. Yani Kur'an-ı Kerim irablandırıldı. Bir asırdan sonra Hz. Ali b. Ebu Talib'in, Halil b. Ahmet Farahidî adındaki bir başka öğrencisi (ki bazı İslami ilimleri meydana getirmiş) Kur'an-ı Kerim'in irabını tamamladı. Şimdi elimizde bulunan Kur'an-ı Kerim o dönemde bu haline sokulmuş Kur'an-ı Kerim'dir.

Buna binaen İslâm'ın ilk döneminden günümüze kadar yapılan bu çalışmadan dolayı, Kur'an'ı doğru okuyabilen tüm Müslüman toplumlar, Şii'siyle Sünnî'siyle hepsi Hz. Ali (a.s.) ve öğrencileri tarafından yapılan bu çalışma ve zahmetler vesilesiyledir ki hepsi yapılan bu zahmetlerin semeresidir. Her halükârda Şialar yapmış oldukları kültürel cihat neticesinde, Kur'an'la denk olan Ehl-i Beyt öğretilerinde tecelli bulan öz Muhammedî İslam düşüncesini dünyaya tanıttıkları için iftihar ediyor.⁴

Bunun yanı sıra fertlerin değeri, hâkim oldukları coğrafyanın genişliği oranında olursa, ilk iki halifenin Peygamber'den (s.a.a) de daha üstün olmaları gerekir. Zira Peygamber (s.a.a) döneminde İslâm'ın sahip olduğu güç, zikredilen iki halife dönemine oranla çok daha azdı. Eğer gerçekten hâkim olunan coğrafyanın genişliği, değer ölçüsü olarak kabul görülürse, Harun Reşid döneminde İslâm güneşi her zamankinden daha fazla parlamıştı. Dolayısıyla Harun Reşit herkesten, hatta Peygamber (s.a.a) ve halifelerden de daha üstün olmalıdır.

⁴ Taberî, Muhammed, *Pasuh-i Cevan-i Şii*, s. 131-135.

Kıldan daha ince olan nokta şudur: İslâm alanının genişlemesi bu iki kişiye borçlu değil, bilakis İslâm'ın can verici öğretilerine borçludur. Nitekim kalpler onu kabul ediyordu ve toplumlar kendi zalim olan hükümetlerinden artık yorulmuşlardı.

Lailaheillallah adalet ve eşitlik sesiyle birlikte insanlar arasında öyle bir cazibeye sahipti ki toplumların dikkatini İslâm'a yöneltiyordu. Elbette bunun yanı sıra İslâm'ın getirmiş olduğu cihat ve şahadet kültürünün İslâm'ın yayılmasındaki etkisi de göz ardı edilmelidir.

İmam Ali'nin dönemindeki ikilik ve ihtilaflar daha önceki halifelerin özellikle üçüncü halifenin yapmış oldukları hükümet yönteminin neticesiydi. Adaletçi ve insan sever olma anlayışı bu dönemlerde servet edinme ve kabilecilik taassubuna dönüşmüştü. İmam Ali, dünyevileşmeyi ve servet toplama anlayışını silip insanları tekrar Peygamber'in (s.a.a) dönemine götürmek istedi. Ne yazık ki dünyevileşmiş kimseler böyle bir hükümete muhalefet ettiler. Daha önce toplamış oldukları servetlerle Ali ile savaşmak için bir ordu hazırlamışlardı. İmam Ali (a.s.) de Peygamber'in ve Kur'an'daki âyetlerin açık emirleriyle onlarla savaştı.¹

Buna binaen Ali'nin dönemindeki ihtilaflar Ali'nin kurmuş olduğu hükümetin sonuçları değildi, bilakis daha önceki hükümetlerin yapmış oldukları yanlış eğitimin sonucuydu ki, bu eğitim insanları adalete dayalı hükümeti kabullenebilir duruma getirememiştir.²

Ubey bin Ka'b'ın

Soru

Ubey bin Ka'b'ın hakkında bilgi verir misiniz?

Kısa Cevap

Ubey bin Ka'b, Hz. Peygamber'in (s.a.a) en meşhur sahabelerinden biridir. Bütün Müslümanların yanında saygıya sahiptir. Şii kaynaklarında

¹ Sahih İbn Habban, c. 15, s. 285, h. no: 6937; Mustedrek-i Hakem", c. 3. s. 122; "Müsned-i Ahmet", c. 17, s. 360, h. no 11258; taberiden alıntı: Muhammed, "pasuh-i cevan-i şii", s. 106-107.

² Muhammed, "pasuh-i cevan-i şii", s. 105-107.

ondan sınırlı sayıda rivayet nakledilmiştir. Rical bilginleri, onu Allah Resulü'nün sahabelerinden ve vahiy kâtiplerinden saymışlardır. Kendisinden nakledilen rivayetler göz önünde bulundurulduğunda, onun Ehl-i Beyt'e (a.s) ve özellikle de İmam Ali'ye (a.s) yönelik sevgi ve muhabbeti kavranabilir.

Ayrıntılı Cevap

Ubey bin Ka'b, Hz. Peygamber'in (s.a.a) en meşhur sahabelerinden, Kur'an karilerinden ve kıraat ilmi uzmanlarından biridir.³ Kendisi Şia ve Ehli Sünnet'i içeren tüm Müslümanlar nezdinde saygıya sahiptir.⁴ Rical bilginleri, onu Allah Resulü'nün sahabelerinden ve vahiy kâtiplerinden saymışlardır.⁵ Kendisinden nakledilen rivayetler göz önünde bulundurulduğunda, onun Ehl-i Beyt'e (a.s) ve özellikle de İmam Ali'ye (a.s) yönelik sevgi ve muhabbeti kavranabilir. Şia kaynaklarında kendisinden gelen rivayetlerinden birisi, Hz. Muhammed'in halifesiyle ilgili hadiselerdendir. O, örnek bir kararlılıkla Gadir Hum hadisesi ve hilafet hakkında Hz. Peygamber'in hadislerini halka nakletmiş ve onlarla hilafeti gasp edenlere karşı mücadele etmiştir.

Tabersî "İhticac" kitabında Ubey bin Ka'b'ın mücadelesini detaylıca nakletmiştir ve biz kısa olması için sadece onun bazı bölümlerine işaret ediyoruz: Ebubekir'in Ramazan ayının birinci Cuma günündeki hutbesinin ardından Ubey bin Ka'b ayağı kalkmış ve şöyle konuşmuştur:

"Ey Allah'ın hoşnutluğunu göz önünde bulunduran ve Kur'an'da ilahi övgüye mazhar olan Muhacirler ve ey iman şehrinde sakin olan ve bu yüzden Allah'ın Kur'an'da övdüğü siz Ensar, unuttunuz mu yoksa kendinizi unutkanlığa mı vuruyorsunuz, ahdinizi mi bozdunuz yoksa dininizi mi değiştirdiniz, alçaklığı mı seçtiniz yoksa aciz mi oldunuz? Allah Resulü'nün (s.a.a) (Gadir günü) aramızda ayağa kalkıp Ali'yi karşımıza koyarak "*Ben kimin velisi isem Ali onun velisidir ve ben kimin nebisi isem Ali onun reisidir*" diye buyurduğunu unuttunuz mu? Allah Resulü'nün

³ İbn Abdulbir, *el-İstıab fi Marifeti'l-Ashab*, c. 1, s. 65, Daru'l-celil, Beyrut, h.k. 1412.

⁴ Örneğin Ehl-i Sünnet kaynaklarında nakledildiği üzere ikinci halife ona "Müslümanların efendisi" lakabını vermiştir. Bkz. İbn Esir, *Esedü'l-Gaye*, c. 1, s. 61, Daru'l-Fikr, Beyrut, h.k. 1409.

⁵ Allâme Hillî, *Kitab-ı Rical*, s. 22, Daru'z-Zahair, Kum, h.k. 1411.

ona şöyle buyurduğunu hatırlamıyor musunuz: “Ey Ali senin benim yanımdaki konumun Harun’un Musa’nın yanındaki konumudur, sadece benden sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir. Benden sonra ümmetin sana itaat etmesi, tıpkı onların ben hayattayken bana itaat etmesi gibi farzdır.” Hz. Peygamber’in “Her ne zaman sizin aranızda olmadığım Ali’yi size halife kıldıysam, kendim gibi bir ferdi size atamışım” diye buyurduğunu unuttunuz mu?

Hz. Peygamber’in (s.a.a) vefat etmeden önce bizi Fatıma’nın evinde topladığını ve şöyle buyurduğunu unuttunuz mu: “Yüce Allah Musa’ya *“Ehlinden bir kardeş seç, onu nebi karar kıl ve onun ailesini evlat edin ta ki onları her afetten koruyayım ve her şek ve şüpheden temizleyeyim”* diye vahyetti. Musa, Harun’u kardeşliğe seçti ve onun evlatlarını kendisinden sonra İsrail oğullarının önderleri karar kıldı. Şimdi de Yüce Allah *“Sen de Ali’yi kardeşliğe seç ve onun evlatlarını kendi evlatların say (ümmetin imamları kıl) ki ben onları tıpkı Harun’un evlatları gibi temizledim ve bil ki ben nübüvveti senin ile sona erdirdim ve senden sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir”* diye vahyetti.”

İşte o evlatlar hidayet bulmuş imamlardır. Allah’a yemin olsun ki siz Peygamber’in vefatından sonra onun ahdine vefa göstermediniz ve onun itreti hakkında ihtilafa düştünüz. Diğerleri de bu meselede kendi görüş ve düşüncelerine başvurdu.”¹ Bütün bu hususlar Ubey bin Ka’b’in velayete, Hz. Peygamber’in (s.a.a) İmam Ali (a.s) hakkındaki buyruğuna bağlılığını ve bu hususu yaydığını göstermektedir. Ubey bin Ka’b, Hz. Peygamber’in vefatından birkaç yıl sonra dünyadan göçmüştür.

Kendisinin vefatı hakkında ihtilaf vardır. Bir grup onun Osman döneminde vefat ettiğini belirtmektedir. İbn Hacer’in “el-Esabe” kitabında öne sürdüğü görüşe göre ise kendisi Ömer’in hilafeti döneminde ve Hicri 22 yılında vefat etmiştir.² Son olarak Şia kaynaklarında Ubey bin Ka’b’dan pek rivayet bulunmadığını ve bu yüzden kendisinin rivayetleri hakkında Ehl-i Beyt’in (a.s) bir görüşüne rastlanmadığını hatırlatırız.

¹ Tabersî, Fazl b. Hasan, *İhticac*, tercüme: Mazenderanî, c. 1, s. 254-260, İntişarat-ı İslamiye, Tahran, h.ş. 1381.

² Askalanî, İbn Hacer, *el-Esabe*, c. 1, s. 181, Daru’l-Kutubi’l-İlmiye, Beyrut, h.k. 1415.

Usame'nin Ordu Komutanı Seçilmesi

Soru

Neden Allah Resulü (s.a.a) Usame adındaki bir genci İslâm ordusunun komutanlığına seçti? Bazılarının muhalefetine rağmen neden komutanı değiştirmede?

Kısa Cevap

Bazılarının Usame'nin komutanlığına muhalefet etmesi bahaneydi. Zira o şartlarda Medine'yi terk etmek istemiyorlardı. Usame dışında başka her kim seçilseydi de yine muhalefet edeceklerdi. İmam Ali (a.s) de bu makama seçilmedi. Zira Resulullah (s.a.a) bazıları olmadan Hz. Ali'nin (a.s) Medine'de kalmasını ve hilafeti üstlenmesini istemekteydi. Usame'nin komutanlığa seçilmesinin nedenleri olarak aşağıdaki ihtimaller dile getirilebilir:

1. Usame'nin ordu komutanlığı için liyakat ve salahiyet taşıması. (Peygamber böyle buyurmuştu.)
2. Ondan başka her kim komutanlığa seçilseydi, Peygamber'den (s.a.a) sonra kendi kabilesinin desteğiyle hilafet iddiasında bulunma ihtimali vardı. Usame bir kölenin oğlu olduğu için hiçbir kabilenin desteğini taşııyordu.
3. Ordunun liderliğinin bir takım iddialar taşıyan diğer şahıslara devredilmesi halinde askerî bir topluluk ellerinde olmasından ötürü onlar bundan kötü bir şekilde istifade edebilirlerdi. Çok açık olduğu üzere onların komutan olması durumunda Peygamber'in (s.a.a) emrinden çıkmaları ve orduyu hareket ettirmemeleri daha kolay olacaktı.
4. Allah Resulü (s.a.a) toplumsal makam ve mevkilerin liyakat ve uzmanlıktan başka bir şey istemediğini ve hiç bir zaman ömür ve yaşa bakmadığını halka kavratmak istiyordu.
5. Allah Resulü'nün (s.a.a) bu girişimiyle bazı sahabeler test edildi. İslâm iddiasında bulunan bazılarının gerçek çehresi ve Allah Resulü'nün (s.a.a) emirlerine uymada kendilerinin bağlılık dereceleri herkes için aydınlanmış oldu.

Ayrıntılı Cevap

Usame, Zeyd b. Harise'nin oğludur. Zeyd cahiliyet zamanında esir oldu. Hekim b. Hizan onu Akkaz pazarında satın aldı ve Hz. Hatice'ye (a.s) hediye etti. Hatice de onu Allah Resulü'ne (s.a.a) bağışladı. Bu yüzden Zeyd b. Harise Resulullah'ın yanında büyüdü ve Allah Resulü'ne yönelik büyük bir ilgi ve bağlılığı oluştu. Allah Resulü de onu evlatlık edindi. Kendisi Mute Savaşı'nda şehit oluncaya dek Peygamber'in (s.a.a) yanında kaldı.¹ Resulullah (s.a.a) Veda Haccından döndükten sonra içinde Ebu-bekir, Ömer, Ebu Ubeyde ve Saad b. Ebu Vakkas gibi tanınmış şahısların bulunduğu Ensar ve Muhacirlerden oluşan bir ordu oluşturdu. Kendi eliyle Usame'ye bir sancak verdi ve ona şöyle buyurdu:

“Allah'ın adıyla ve Allah yolunda savaş.”²

O günden sonraki günde Hz. Resulullah hastalanıp yatağa düştü. Hasta vaziyetteyken ordunun karargâhtan hareket etmesi hususunda bir takım engellemeler ile karşılaştığı duyumunu aldı. Bu olaydan ötürü çok üzüldü. Omzuna bir havlu atmış ve başına bir mendil bağlamış vaziyette minbere çıktı ve şöyle buyurdu:

“Ey insanlar ben ordunun hareketinin gecikmesinden rahatsızım. Öyle görünüyor ki Usame'nin komutanlığı sizden bazılarına ağır geldi ve eleştirmeye başladınız ama sizin itaatsizliğiniz yeni değildir. Bundan önce de onun babasının komutanlığını eleştiriyordunuz. Allah'a yemin olsun ki hem onun babası bu makama layık idi ve hem de evladı bu makama layıktır...”³

O halde değerli soru sahibinin ima ettiği gibi Usame asla acemi bir genç değildi. Bilakis Peygamber'in (s.a.a) sözlerine göre o ordunun komutanlığı için liyakatli ve salâhiyetli bir şahıs idi. Bu itaatsizlik de sadece bahane aramaktan ibaretti. Bundan dolayı Allah Resulü (s.a.a) kendi ziyaretine gelen sahabelerin büyüklerine sürekli tavsiyede bulunmakta ve şöyle buyurmaktaydı:

¹ Bkz. Kummî, Şeyh Abbas, *Muntehu'l-Amal*, c. 1, s. 166, 4. baskı, Nesim-i Hayat, Kum, h.k. 1387.

² İbn Ebî'l-Hadid Mutezilî, Abdülhamid, Şerh-i Nehcû'l-Belağa, c. 1, s. 159, Kütüphan-e-i Ayetullah Maraşî Necefî, Kum, h.k. 1404.

³ Tabersî, Ahmed b. Ali, *İhticac*, c. 1, s. 71, Neşr-i Murtaza, Meşhed, h.k. 1403.

“Usame’nin ordusunu harekete geçirin. Onun ordusundan ayrılmak isteyen kimselere Allah lanet etsin.”⁴

Peygamber’in (s.a.a) hali daha vahimleştğinde bahane arayan ve ordunun hareketini on altı gün geciktiren bazıları bu sefer Allah Resulü’nün vahim halini bahane ettiler ve Medine’ye döndüler. Eğer bu fertler Hz. Resulullah için kaygılıydysalar, nefsanî hevesler ve makam peşinde değıldiyseler, neden Resulullah vefat ettikten sonra onun kefenlenme ve defnedilme merasimine katılmadılar? Usame dışında başka her kim komutanlığa seçilseydi, yine bahane getirecek, olayları temayül ve istekleri doğrultusunda yönlendirmek ve Resulullah (s.a.a) sonrası hilafetin akıbetini belirlemek için Medine’yi terk etmeyeceklerdi. Medine’yi bu durumda terk etmemek muhaliflerin hedefi olduğu için, hiç bir durumda İslâm ordusuna katılmaya ve cihada gitmeye niyetleri yoktu.

Usame’nin Seçilmesi ve Değıştirilmemesinin Sebepleri:

1. Usame’nin ordu komutanlığı için liyakat ve salahiyet taşıması. (Peygamber böyle buyurmuştu.)

2. Allah Resulü (s.a.a) yaklaşık yirmi yaşında olan Usame’yi İslâm ordusunun komutanlığına seçmede sağduyu ve basiret gösterdi. Zira ondan başka her kimi seçseydi, Peygamber’den (s.a.a) sonra hilafet iddiasında bulunma ihtimali vardı. Ama Usame köle evladı olduğu için kabile desteğı bulunmuyordu. Bu yüzden bu ihtimal kendisi hakkında uzak görünüyordu. Eğer iddia etseydi bile kimse onu desteklemezdi. Öte taraftan kendisi Zeyd’in evladıydı ve Peygamber’in (s.a.a) emirlerinden çıkması uzaktı. Hz. Ali (a.s) de ordunun komutanlığına atanmadı. Zira onun Medine’de kalması ve hilafeti üstlenmesi gerekiyordu.

3. Ordunun liderliğinin bir takım iddialar taşıyan diğerk şahıslara devredilmesi halinde askerî bir topluluk ellerinde olmasından ötürü onlar bundan kötü bir şekilde istifade edebilirlerdi. Çok açık olduğu üzere onların komutan olması durumunda Peygamber’in (s.a.a) emrinden çıkmaları ve orduyu hareket ettirmemeleri daha kolay olacaktı.

⁴ Temimî, Numan b. Muhammed, *Deaimu’l-İslâm*, c. 1, s. 40, Daru’l-Maarif, Mısır, h.k. 1385.

4. Allah Resulü (s.a.a) toplumsal makam ve mevkilerin liyakat ve uzmanlıktan başka bir şey istemediğini ve hiç bir zaman ömür ve yaşa bakmadığını halka kavratmak istiyordu. O halde Peygamber'in bu işi bir taraftan Hz. Ali'nin (a.s) muhaliflerini uzaklaştırmak ve öte taraftan da gücü (orduda ve Medine'de) onlara vermemek için uyguladığı en güzel yöntemdi. Ama bilahare başka meseleleri düşünen bir gurup Peygamber'in buyruğundan dışarı çıktı.

5. Allah Resulü'nün (s.a.a) bu girişimiyle bazı sahabeler test edildi. İslâm iddiasında bulunan bazılarının gerçek çehresi ve Allah Resulü'nün (s.a.a) emirlerine uymada kendilerinin bağlılık dereceleri herkes için aydınlanmış oldu. Bu da bunun bir başka hikmetiydi. Müslümanlar Kur'an'ın açık emriyle Peygamber'e uymakla yükümlüdür, Allah Resulü'nün halka uyması diye bir şey söz konusu olamaz. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Peygamber size ne veriyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir.”¹

Resulullah'ın (s.a.a) tüm söz ve davranışları herkes için hüccettir, Peygamber başkalarının mantıklı olmayan istekleri karşısında teslim olmaz ve bu doğru da değildir.

Ümmü Eymen

Soru

Ümmü Eymen kimdir?

Cevap

Mümine ve örnek kadınlardan biri de; Peygamber efendimizin dadası, Ona ilk iman eden ve yıllarca O hazretin (s.a.a) hizmetinde bulunan Ümmü Eymen'dir (Ümmü Eymen, yani Eymen'in annesi).

Asıl ismi Bereket olan Ümmü Eymen, Habeşistanlı Salebe b. Amr'ın kızıdır. Resulullah'ın babası Hz. Abdullah'ın hizmetçisiydi, O vefat edince

¹ Haşr, 7.

Peygamber'in tüm işlerini ve dadılığını kendisi üstlendi. Özellikle Hz. Aminen'in vefatından sonra Hz. Resulullah'a (s.a.a) çok büyük yardımları dokundu, marifet, yakın ve üstün ahlaki özelliklere sahipti. Allah resulü (s.a.a) Hz. Hatice ile evlendiğinde onu azad etti ve Ubeyd b. Zeyd ile evlendirdi, bu evliliklerinden Eymen adında bir çocukları dünyaya geldi.

Daha sonraları Allah Resulü, peygamberliğe erişince ev halkına tebliğde bulundu, kadınlardan önce Hz. Hatice ve sonrada Ümmü Eymen Resulullah'a ilk iman edenlerden olma şerefine nail oldu.

Ümmü Eymen'in kocası Hüneyn savaşında, diğer bir nakle göre de Hayber savaşında şehit olunca, Resulullah (s.a.a) Onu evlatlığı Zeyd b. Harise ile evlendirdi. Zeyd'den de Usame adında bir çocukları dünyaya geldi. Allah resulü, vefatına çok az bir zaman kala Hz. Ali (a.s) dışında herkesin Usamen'in komutasında savaşa gitmelerini emretti. Fakat Usame daha on sekiz yaşında bir genç olduğu için Onun komutasını kabul etmediler ve çokları bu orduya katılmadı, Allah resulü de ordudan ayrılanları lanetledi. Ordu hadisesi tarihte "Usame ordusu" olarak anılmaktadır.

Peygamber efendimiz (s.a.a) Ümmü Eymen'i çok severdi, defalarca şöyle buyurmuştur:

"Amine'den sonra benim annem, Ümmü Eymen'dir, O benim ailemden kalan yadigârdır."

Ümmü Eymen'in İlk eşi vefat ettikten sonra da şöyle buyurdu:

"Kim cennetlik bir kadınla evlenmek isterse, Ümmü Eymen ile evlensin."

Bunun üzerine Zeyd b.Harise onunla evlenmeğe talip oldu.

Her halükarda Ümmü Eymen Allah Resulü'ne büyük bir muhabbet besliyordu, Resulullah da onu çok seviyordu ve evlendikten sonra da sürekli evine Onun ziyaretine gidiyordu. Dolayısıyla iman ettikten sonra da hiçbir zaman Resulullah'ın ve nübüvvet hanedanının yanından ayrılmamış ve onlara hizmet etmekte kusur göstermemiştir. Bundan dolayı da defalarca Resulullah'ın (s.a.a) sevgi ve övgülerine mazhar olmuştur.

Ümmü Eymen savaşlara da katılarak, Resulullah'ın ve diğer sahabe-lerin yardımına koşuyordu. Mücahitlere su dağıtıyor, onların yaralarına pansuman yapıp, sarıyordu. Hatta Uhut savaşında Hz. Ali (a.s) ve birkaç

sahabenin dışında herkes peygamberi yalnız koyup kaçarken, onların yüzüne toprak serpip, engellemeye çalışarak şöyle haykırıyordu: “Yazıklar olsun size; sizler kadından farksızsınız; geçin şu kirmenlerin başına da yün eğirin bari!”

Ümmü Eymen, Hz. Fatıma’nın (s.a) da en yakın sır arkadaşlarından. Ehlibeyt’ten nakledilen hadislerde Hz. Fatıma’ya (s.a) cennetten nazil olan yemekten Ehlibeyt’le birlikte Ümmü Eymen’in de yediği nakledilmiştir! İmam Cafer-i Sadık’tan (a.s) şöyle nakledilmiştir: “Bir gün Ümmü Eymen’in komşuları Resulullah’ın (s.a.a) yanına gelerek “Ya Resulullah, dediler Ümmü Eymen sabaha kadar yatmayıp ağlamıştır.” Allah Resulü, onu çağırıp “Ey Ümmü Eymen, Allah gözlerini ağlatmasın, komşuların sabaha kadar uyumayıp ağladığını söylediler; nedir bunun sebebi? Ümmü Eymen, gördüğü korkunç bir rüyayı bunun sebebi olarak zikredip, Allah Resulü’nün isteği üzerine rüyasını korku içerisinde ve titrediği halde şöyle tarif etti: “Ya Resulullah, dün gece rüyamda sizin vücudunuzun bir parçasının benim evime düştüğü gördüm?” Allah Resulü, “Üzülme ey Ümmü Eymen, hayırlı bir rüya görmüşsün. Yakında kızım Fatıma bir evlat doğuracaktır ve sen onu alıp evine götüreceksin ve kucağında Ona bakacaksın; işte o zaman benim vücudumun bir parçası senin evinde olacaktır!” buyurdu. Gerçekten de çok geçmeden Hz. Fatıma Hz. Hüseyin’i dünyaya getirdi. Yedinci gün olduğunda başını tıraş edip saçının ağırlığına gümüş sadaka verdi ve kurban kesti. Ardından Ümmü Eymen, onu Resulullah’ın (s.a.a) bir abasına büküp huzuruna getirdi. Bunu gören Allah Resulü “Merhabalar olsun hem taşıyana, hem de taşınana; ey Ümmü Eymen, işte gördüğün rüyanın tabiri budur!” buyurdu.

Allah Resulü’nün irtihali özellikle manevî açıdan tabii olarak Ümmü Eymen’i vafedilmeyecek derecede üzmüştü. Bu elemli olayın ardından Onun üzüntü ve gözyaşlarını görenler, “Neden ağlıyorsun?” diye sorduklarında, şu cevabı veriyordu: “Ben Resulullah’ın gidişiyle semavî haberlerin (vahyin) kesilişine ağlıyorum!”

Ümmü emenin üzüntüsü ve kederini artıran bir diğer şey de; Resulullah’tan sonra ümmetin düştüğü haller, Hz. Ali (a.s) ve Hz. Zehra’nın (s.a) başına gelenlerdi. O sonuna kadar ehlibeyti savundu, her

yerde peygamberden sonra onların etrafına toplanılması gerektiğini haykırdı. Hz. Ali'yi (a.s) savunurken hakaretlere uğrayıp, çokça aşağılandı, fakat Ümmü Eymen gene de vazgeçmedi. Yine halife tarafından “Fedek” bağları Hz. Fatuma'nın (s.a) elinden alındığında Hz. Ali (a.s) ile birlikte o bağların Resulullah tarafından Hz. Fatuma'ya hibe edildiğine dair şahitlik ettiyse de “O acem bir kadındır” diyerek kabul etmediler.

Hz. Fatuma'nın (s.a) son anlarında da yine Onun başucundaydı. Bir ara durumu fenalaşınca Hz. Fatuma onu Hz. Ali'nin yanına gönderip çağdırttırmıştır. Nakillere göre Hz. Fatuma dünyadan göçtükten sonra da Ümmü Eymen Medine'de kalmamaya karar verdi. Zira “Hz. Fatuma'nın (s.a) bulunduğu yerlere bakamıyorum” diyordu; nitekim Medine'yi bırakıp Mekke'ye gitti.

Bütün dünya kadınlarına örnek olacak bu büyük şahsiyet, peygamberden birçok ilim öğrenmiştir, örneğin Resulullah'tan(s.a.a) şu hadisi nakletmektedir:

“Eğer seni ateşle yaksalar bile Allah'a ortak koşma. Her ne şartta olursa olsun (günah olan şeyler hariç) anne-babana itaat et. Hiçbir zaman namazını terk etme; zira kim sebepsiz yere (uyku, baygınlık durumları gibi) namazı terk ederse, Allah ile kendi arasındaki bağı koparmıştır. Hiçbir zaman şarap içme; zira o bütün kötülüklerin anasıdır. Hiçbir zaman günah işleme; zira Allah'ın gazabına uğrarsın.”

Allah ve Resulü'nün sevgi ve rızasına mazhar olan bu yüce ve cennetlik kadın, seksen yıllık ömrünün takriben altmış yılını Allah Resulü'nün hizmetinde geçirdi. Takriben seksen yaşlarında da, vefat etti ve Resulullah'ın kendisine vaat ettiği cennete ve bir ömür hizmet ettiği Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna kavuştu.

Ehlibeyt İmamlarından nakledilen rivayetlere göre Ümmü Eymen, Hz. Mehdi'nin (a.s) zuhurunda Allah'ın izniyle yeniden dünyaya dönecek on iki kadından birisidir. Onlar kâfirlere karşı savaştan İslam askerlerinin tedavilerini üstleneceklerdir.

Ümmü Ammâre /Nesibe

Soru

Ümmü Ammare kimdir?

Cevap

İslam'ın ilk günlerinde güçlenip yayılmasının en büyük nedenlerinden biride kadınlardı. Hz. Ali'nin (a.s) dışında daha hiçbir erkek iman etmemişken Hz. Hatice (s.a) iman etmiş ve Müslümanlığı seçmişti ve daha sonraları müşriklerin ambargosunda tüm malını Allah yolunda harcayarak, İslam'ın yok olmasının önünü almıştı. Yahut Sümeyye canını bu kutsal yolda feda ederek kaniyla İslam'ı korumuştı.

Sadr-ı İslam'da kadın, savaş ve cihad meydanlarında hazır bulunuyor ve İslam ile amel etme yolundaki kahramanlığı ile kendi insanlığının esaslarını ortaya koyuyordu. İslam'ın ona teslim ettiği ve de kendi hakkı olan risaletle İslam'ı savunma yolunda işlerlik kazandırıyor.

Müslümanlar güçlenip, Medine de devlet kurduktan sonra da kadınlar savaş meydanlarında yaralı mücahitlerle ilgilenip, onlara su verip, yaralarını sarıyorlardı. Fakat erkeklerin korkup kaçtığı yerde Nesibe gibi kadınlar Resulullah'ın (s.a.a) yardımına koşuyorlardı.

Nesibe'nin Uhut savaşındaki mücadelesinde, hedefi için her şeyden vazgeçme azmi ve Resulullah (s.a.a) için savaşında, günümüz kadınları için büyük bir ibret vardır. Nesibe çok değerli, himmetli, kalbi güçlü ve inkılâp ruhuna sahip biriydi.

Kendisi Ka'b b. Ömer-i Ensari'nin kızıdır. Oğlunun adı Ammare olduğu için Ümm-ü Ammâre diye tanınıyordu. Nesibe İslam güneşinin doğduğu ilk anlarda İslam'ı kabul edenlerden idi. Kocası Gazye b. Amr ve oğulları "Habib" ve "Abdullah" ile birlikte Uhud savaşında Peygamber'in yanında hazır bulunmuş ve eşsiz fedakârlıklar göstermişlerdi.

Yüzü önce düşman ordusunun yenilgiye uğramasıyla güldü, fakat fazla bir zaman geçmeden peygamberin ordusundaki bazı askerlerin gafletinden dolayı düşman ordularının yeniden saldırdığını ve Müslümanların kaçtığını gördü. İşte bu sırada Nesibe kılıcını, ok ve yayını alarak İslam ordusuna katıldı ve Peygamberin yanında savaşmaya başladı.

Peygamberin etrafında kimse kalmamıştı, Hz. Ali (a.s) Resulullah'ı (s.a.a) ok, mızrak ve kılıç darbelerinden koruyordu, kaçmayan bir grup müminde şehit edildi. Bu sefer herkes peygamberi öldürmek için yönelmişti, “Muhammed nerede, Muhammed nerede!” diye bağıyorlardı. Nesibe yerden bir kılıç ve kalkan alarak bağıranlardan birine doğru yöneldi ve ona, birkaç darbe indirdi. Adam üstüne iki zırh giymiş olduğundan, Nesibe'nin vurduğu onca darbe etkisiz kaldı. Buna karşılık adam Nesibe'nin savunmasız omzuna öyle bir darbe indirdi ki, Nesibe ağır yaralandı tedavisi bir sene sürdü.

Resulullah (s.a.a), Nesibe'nin omzundan fışkıran kanları görünce Nesibe'nin oğullarından birine seslendi ve “Çabuk annenin yarasını sar” diye buyurdu. O da annesinin yarasını sardı. Nesibe ağır yaralı olmasına aldırmadan tekrar düşmanla savaşmak için doğrulmuştu.

Tam o esnada oğlunun kanlar içinde yere düştüğünü gördü, hemen yanında ki sargı bezlerini açarak oğlunun yaralarını sardı ve sonra ona “hadi kalk ve savaş, Resulullah'ı koru” dedi. Bu söz, henüz Nesibe'nin ağzındaydı ki, Resul-i Ekrem (s.a.a), Nesibe'ye bir müşriki göstererek, “Oğlunu vuran budur” dedi. Nesibe, o adama bir aslan gibi saldırdı, kılıçla onun baldırına, öyle bir vurdu ki, adam yere düştü. Resulullah (s.a.a): “İntikamını iyi aldın. Allah'a şükür ki sana zaferi bağışladı ve gözünü aydınlattı.” buyurdu.

Ümmü Ammare bu savaşta tam on üç yerinden yaralanmıştı. Daha sonraları Resulullah (s.a.a) bunu şöyle dile getirmişti: “Uhud savaşında sağıma, soluma nereye bakıyordumsa hep Nesibe'yi görüyordum. Nesibe benim yanımdaydı ve İslam için savaşıyordu.”

Nesibe bu olayları daha sonraki nesillere şöyle anlatıyordu:

Savaş meydanında Müslümanlar Peygamber'in (s.a.a) etrafından dağılmıştı. Peygamber'in yanında kalıp mukavemette bulunanlar on kişiyi geçmiyordu. Müslümanlar gruplar halinde kaçıyor. Ben, kocam ve çocuklarım Peygamberin yanında hazır bulunuyorduk. Var gücümüzle Hazreti korumaya çalışıyorduk. Bu esnada Peygamber benim savaştığımı ama ok ve yayımın olmadığını görünce ok ve yayı olan askerlerden birine “okunu yere at da hiç olmazsa savaşanlardan birisi kullansın” dedi. Ben de ok ve yayı alarak Resulullah'ı düşmanlardan korumaya çalıştım.

Günün birinde Nesibe, Peygamber'in huzuruna gelerek şöyle dedi: "Bizim duyduğumuz ve gördüğümüz her şey erkekler hakkında, kadınlar hakkında bir şey denilmiyor." İşte bu münasebetle şu ayet nazil oldu:

"Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, taata devam eden erkekler ve taata devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."¹

Evet, savaş meydanlarında Nesibe'nin asıl görevi bir kadın olarak su-suzlara su vermek, hastaları tedavi ve yaralıları pansuman etmektir. Ama yeri geldiğinde de eline kılıcı alıyor ve kahramanca düşmana karşı savaşıyordu. Nesibe, İslam'ın yaşamın tüm aşamalarında kadına hak tanıdığına, insani düzeyde kadın ile erkeği eşit bildiğine ve insanlık esası üzere olan kahramanlığın yol ve adabını kadın için de benimsemiş olmasaydı, bu savunmaları ve büyük fedakârlıkları asla gösteremezdi.

Nesibe onca cihad ve telaşıyla Allah ve Resulü (s.a.a) indinde büyük bir makam elde etmiş, iyiler ve mücahitler safına katılmıştı. İşte bu İslam Peygamberinin Müslüman kadına gösterdiği ilgi ve Müslüman kadının İslam ve Peygamber karşısındaki tavrı...

Çağdaş Müslüman kadının yaşamı da, İslam'ın ilk dönemlerindeki Nesibe gibi kadınların yaşamı gibi olmalı ve sadr-ı İslam'daki anneler gibi İslam'a davet, himayet, sorumluluk ve Kuran-î değerleri koruma temelleri üzere şekillenmeli.

Yaratılış Zamanı

Soru

İnsanların babası Hz. Âdem'in (a.s) yaratılışından bugüne kadar geçen süre ne kadardır?

¹ Ahzab,35

Kısa Cevap

Kur'an-ı Kerim'de bu konuda açık bir şey yoktur. Tarihi kaynaklarda ise Hz. Âdem'in (a.s) bundan altı ya da yedi bin yıl önce yaratıldığı söylenmektedir. Fakat bilim insanları, insan ömrünün milyonlarca yıl öncesine dayandığını söylemektedirler. Yani Hz. Âdem'den önce de binlerce insan nesli gelmiş ve soyu tükenmiş olabilir. Böyle bir inanç Kur'an-ı Kerim ve rivayetlerle de uyusmaktadır.

Ayrıntılı Cevap

İnsan türünün yeryüzünde yaratılışından bu yana kaç yıl geçtiği konusu hakkında Kur'an'da açık bir şey yoktur. Allâme Tabatabâi, el-Mizan'da şöyle diyor:

“Yahudi tarihinde, insan türü yeryüzünde yaratıldığı günden bu yana yedi bin yıldan çok geçtiği yazılıdır. Bu tarih akla da yatkındır. Çünkü her yüz yıl, iki kişiyi türeme yoluyla bin kişi yapar... Bu hesabı yedi bin yıla vurduğumuzda yani yetmiş asır bu şekilde devam edersek insan nüfusu iki buçuk milyara ulaşır. Bu sayı günümüzdeki insan sayısı kadardır. Uluslararası istatistiklikler de bunu göstermektedir.

Tarihin bu söylediğini akılda kabul etmektedir. Ama jeologlar, insanın geçmişinin milyonlarca yıl öncesine dayandığını söylemektedirler. Buna delil olarak insan fosillerini ve eski insanların taşlaşmış iskeletlerini gösteriyorlar. Bilimsel hesaplara göre yapılan tahminler onların her birinin ömrünün beş yüz binden fazla olduğunu göstermektedir.

Bu onların görüşüdür. Ancak delilleri ikna edici değildir. Zira bu fosillerin günümüzdeki insanların atalarına ait olduğunu ispat edememektedirler. Yine bu taşlaşmış iskeletlerin yeryüzünde yaşayan çeşitli dönemlere ait insanlara ait olduğu ihtimalini de reddetmemektedir. Çünkü böyle bir şeyde mümkündür ve bizim dönemimizdeki insanlar, söz konusu fosillerin dönemine bağlanmayabilir. Hz. Âdem (a.s) yaratılmadan önce yeryüzünde başka insanlar yaşamış ve soyları tükenmiş olabilir. Belki de bu yaratılma ve tükenme günümüzdeki nesle gelinceye kadar tekrar edilmiştir.”²

² Muhammed Hüseyin Tabatabâi, *el-Mizan* (Farsça tercümesi), c. 4, s. 222.

Bunlar, Hz. Âdem'in (a.s) yaratılış zamanının yeni beşer neslinin ortaya çıkış dönemine ait olduğu, Ondan (a.s) ve şimdiki nesilden önce yeryüzünde başka Âdemler, âlemler ve başka insan nesillerinin yaşayıp yok olabileceği görüşünü takviye etmektedir. Jeologların bulguları ve keşfedilen fosiller milyonlarca yıl öncesine ait ve on beş bin yıllık ömürlü olan önceki nesillerin insanlarına aittir. Bu iddia Kur'ân¹ ve rivayetlerle de² uyushmaktadır.

Yezid'in Tövbesi

Soru

Yezid tüm bu yaptıklarından sonra tövbe etti mi? Tövbe etse bile, acaba böyle birinin tövbesi kabul edilir mi?

¹ O (r.a) şöyle diyor: İnsanın yeryüzünde ortaya çıkışı acaba yeryüzünde şu anda içinde bulunduğumuz devrenin insanlarıyla mı sınırlıdır yoksa çeşitli devreler olmuş ve bizim devremiz o devrelerin sonuncusu mudur, konusu Kur'ân-ı Kerim'de açık bir şekilde ele alınmamıştır. Ancak bazı âyetlerden Hz. Âdem (a.s) ve nesli yaratılmadan önce dünyada insanların yaşadığı anlaşılabılır. Örneğin Kur'ân buyuruyor: "Hani Rabbin meleklerle, ben yeryüzünde mutlaka bir halife yaratacağım demişti. Demişlerdi ki: Orada bozgunculuk edecek ve kan dökecek birini mi yaratacağsın?" Bu âyetten Hz. Âdem yaratılmadan önce insaniyetin üzerinden başka bir devrenin geçtiği anlaşılmaktadır. Ehl-i Bey'ten (a.s) gelen bazı rivayetlerde şimdiki devreden önce birçok devrelerin olduğunu ortaya koymuştur. (el-Mizan, Farsça tercümesi, c. 4, s. 223)

² İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Siz, Allah Teâlâ'nın sizden başka insanı yaratmadığını zannedebilirsiniz; hayır öyle değil. Aksine binlerce Âdem yaratıldı ve sizler onların sonuncusunuz." (Tevhid, s. 277, h. 2); İbn Meysem de Nehcü'l-Belağ'a yazdığı şerhinde bu manada bir hadisi İmam Bâkır'dan (a.s) rivayet ediyor. (İbn Meysem, Şerh-i Nehcü'l-Belağ, c. 1, s. 173) ; Saduk da aynıısını Hisal'de getirmiştir. (Hisal, c. 2, s. 652, h. 54) Hisal'de İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Allah Azze ve Celle, 12 bin âlem yaratmıştır ve o âlemlerin her biri yedi gök ve yedi yerden daha büyüktür. Bir âlemde olanların aklına, Allah Teâlâ'nın başka bir âlem yarattığı gelmiyor." (Hisal, c. 2, s. 639, h. 14) Aynı kitapta İmam Bâkır'ın (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: "Allah Azze ve Celle, bu dünyanın kendisinde onu yarattığı günden itibaren yedi âlem yaratmıştır (sonra onları yok etmiştir). Onların hiçbirisi Âdem'in neslinden değillerdi. Allah Teâlâ onların hepsini yer kabuğundan yaratmıştır. Bir nesli başka bir nesilden sonra yaratmış ve her biri için bir âlemden sonra başka bir âlem yaratmıştır. Sonunda Âdem'i yaratmış ve neslini kendisinden çoğaltmıştır." (Hisal, c. 2, s. 358, h. 45)

Cevap

Bu soru iki kısımdan oluşmaktadır. birincisi tarihi bölüm, ikincisi kelami bölüm. İkinci bölüm şu soruları peşi sıra getirmektedir; bu kadar büyük bir cinayet sonrası böyle bir kimse tövbe etme tevfiği bulabilir mi, tövbesi gönülden mi yoksa zahiri mi, her tövbe edenin tövbesinin kabul olacağını bildiren ayet ve hadislerin istisnası var mı? Fakat bu sorular, tövbe edip etmediğine dair tarihi bir araştırmadan sonra, eğer etmişse konu edilir. Ancak etmemişse bu sorulara sıra gelmez.

Tarih boyunca bütün âlimler, tarihçiler ve düşünürler Yezid'in yapmış olduğu büyük kötülükleri, özellikle de Kerbela faciasını yaratmasını sert bir dille kınamışlardır. Buna rağmen, Gazali gibi biri *İhyau Ulumi'd-Din* kitabında Yezid'e lânet okunmaması gerektiğini, çünkü tövbe etme ihtimalinin bulunduğunu söylemektedir!

Gazali, her ne kadar Ehlisünnet camiasında ileri gelen, sözü kabul edilen bir âlim olsa da bu görüşü kabul görmemiş, birçok âlim tarafından eleştirilmiştir. Hatta İbn Cevzi, Gazali'nin bu görüşüne cevap olarak *el-Red ale'l-Mutaassibi'l-Anid* adlı kitabı kaleme almıştır.

Fakat ondan sonra yine bazıları özellikle de Lamense gibi oryantalistler bu düşüncüyü tekrarlamışlardır. Son zamanlarda yine bilinçli olarak, hiçbir aklî ve nakli delile dayanmadan inatla, bu sözler yenileniyor. Bu yüzden Yezid'in tövbesi hakkında, gerçekleri aktarmamız gerekmektedir. Tarih kitaplarında Yezid'in tövbesi hakkında yazılanlar şöyledir:

1- İbn Kuteybe *el-İmametü ve's-Siyaset* adlı kitabında şunları yazmakta: “Bu olaylar olduktan sonra Yezid öylesine ağladı ki, ruhu beninden çıkacak gibiydi.”

2- Kesik başlar ve esirler, Yezid'in sarayına getirildiğinde o çok etkilendi ve bu korkunç cinayetleri İbn Ziyad'a bağladı. Sonra şöyle dedi: “Allah Mercane'nin (Ubeydullah b. Ziyad) oğluna lânet etsin, beni Müslümanların gözünde kötü biri olarak tanıttı ve kalplerine nefretimi yerleştirdi!”³

³ Tezkiretu'l-Havas, s. 256.

Yezid, iddialara göre kendisini halim biri olarak tanıtmakta ve Hz. Hüseyin'in (a.s) Peygamber'le (s.a.a) olan yakınlığından dolayı asla öldürmek istemediğini fakat bunu İbn Ziyad'ın yaptığını söylemektedir.¹

3- Yezid, Şam'a esir olarak getirilen Kerbela kervanını Medine'ye doğru gönderirken, İmam Seccad'a şöyle demiştir: "Allah Mercane'nin oğluna lânet etsin! Yemin ederim ki, eğer ben orada İmam Hüseyin'in (a.s) karşısında olsaydım, ne isterse yapardım. Hatta kendi çocuklarım ölseydi bile bir şekilde onun ölmemesini sağlardım."²

Bu iddiaların senedlerini incelemeyen ve diğer eleştirileri yapmadan, bunları kabul ettiğimizi farz edelim, o zaman şu sonuçlar çıkacaktır:

Bir: Hz. Hüseyin'in (a.s) öldürülmesinde suçlu İbn Ziyad'dır ve Yezid hiçbir şekilde İmam'ın öldürülmesi emrini vermemiştir!

İki: Yezid, İbn Ziyad'ın yaptığı bu kötü işten dolayı sinirlenerek onu lânetlemiştir!

Üç: Yezid İmam Hüseyin'in (a.s) öldürülmesinden büyük bir üzüntü duymuştur!

Birincisinin ne kadar büyük bir yalan olduğu tarihi belgelerden anlaşılmaktadır. Çünkü tarihte kesin olarak kaydedilenlere göre Yezid hükümete geçer geçmez, babası Muaviye'nin sakındırmasına rağmen, hemen Medine valisine mektup yazarak, şunları emrediyor:

"Mektubum sana ulaşır ulaşmaz hemen Hüseyin'i ve İbn Zübeyr'i yanına çağır, onlardan benim için biat al. Eğer bana biat etmezlerse hemen başlarını kesip bana gönder."³

Başka kaynaklarda şunlar da naklediliyor: İmam Hüseyin (a.s) Mekke'deyken, Yezid özel bir timi Mekke'ye göndererek, hac esnasında İmam'ı öldürmelerini emretmişti.⁴ Nitekim İbn Abbas Yezid'e yazdığı mektupta bu noktaya da değinmektedir.⁵ İmam'ın Mekke'den Irak'a doğru ayrıldığı haberini alan Yezid, hemen İbn Ziyad'a bir mektup yazarak İmam'ın

¹ el-Kamil fi't-Tarih, c. 2, s. 578.

² A.g.e.

³ Tarih-i Yakubi, c. 2, s. 241.

⁴ Luhuf, s. 82.

⁵ Tezkiretu'l-Havas, s. 278 (Adamlarını Mekke'ye göndererek Hüseyin'i öldürmek istedin...).Tarih-i Taberi, c. 2, s. 249.

önünü kesmesini, en sert bir şekilde karşısında durmasını ve onu öldürmesini emretmiştir.⁶ Sonraları da İbn Ziyad, İmam Hüseyin'i öldürmek için Yezid'den emir aldığını kendi ağzıyla söylemiştir.⁷

İbn Abbas da açıkça Yezid'i İmam Hüseyin'in (a.s) ve Abdulmuttalib gençlerinin katili olduğunu söyleyip, onu şöyle azarlamaktadır: "Sen Ali'nin oğlu Hüseyin'i öldürdün. Hüseyin'i ve Abdulmüttalip gençlerini öldürmenle benim utanacağımı asla sanma."⁸

O zamanlar Yezid'in, İmam Hüseyin'i öldürdüğü gün gibi aşikârdı. Öyle ki kendi oğlu Muaviye b. Yezid bile minbere çıkarak şöyle demişti: "...ve şüphesiz Peygamber'in itretini öldürdü..."⁹

Özetle tarih, Yezid'in İmam Hüseyin'i öldürdüğüne dair kesin birçok delille doludur, elbette görmek isteyen insaflı kimseler için.

İkincisinin de (Yezid'in İbn Ziyad'ın cinayetlerinden dolayı ona sinirlenmesinin de) doğru olmadığı sabittir. Tarihte yazıldığına göre Yezid, İmam'ın öldürüldüğü haberini aldığı zaman çok sevindi ve İbn Ziyad'ı yaptığı bu iş için takdir etti. Sibt İbn Cevzi, Yezid'in İbn Ziyad'ı Hüseyin'i öldürdüğü için çok övdüğünü, ona çok kıymetli hediyeler gönderdiğini, bazı geceler onunla oturup şarap içip eğlendiğini ve bu yaptıklarından sonra İbn Ziyad'ı ailesinden biri gibi gördüğünü nakletmektedir.¹⁰

Bununla beraber Yezid, eğer İbn Ziyad'ın yaptığını doğru bulmuyordu ise, niçin onu görevinden azletmedi. Hiçbir yerde Yezid'in İbn Ziyad'ı valilikten aldığı geçmemektedir. Aksine Kerbela kıyamından üç yıl sonra İbn Zübeyr'in ayaklanmasını bastırmak için yine İbn Ziyad'a görev vermiştir.¹¹

Demek ki, Yezid'in İbn Ziyad'a sinirlenip, onaylamaması, sadece göstermelik bir davranıştı. Çünkü Hz. Zeyneb (s.a) ve İmam Zeynelabidin'in (a.s) Şam'da yaptıkları büyük konuşma, herkesi derinden etkileyip üzmüştü. Halkın tepkisiyle karşı karşıya kalan Yezid, ortalığı yatıştırmak

⁶ Tarihu'l-Hulefa, Suyuti, s. 165.

⁷ Tecaribu'l-Umem, c. 2, s. 77.

⁸ Tarih-i Yakubi, c. 2, s. 248.

⁹ Tarih-i Yakubi, s. c. 2, 254.

¹⁰ Tezkiretu'l-Havas, s. 29.

¹¹ Tecaribu'l-Umem, c. 2, s. 77.

için suçu İbn Ziyad'ın üstüne atarak, böyle bir şey olmasını istemediği yalanını söylemiştir.

Üçüncü anlaşılan da (yani Yezid'in, İmam Hüseyin öldürülmesine üzülmesi de) büyük bir yalandır. Birçok tarih kaynağı, İmam Hüseyin öldürüldü diye Yezid'in sevinip, içkili eğlenceler düzenlediğini yazmıştır. Şehitlerin kesik başları Şam'a geldiğinde o, mutluluktan içki içmeye başlamış ve daha da iğrençleşip elinde ki ağaçla İmam'ın mübarek ağzına ve dişlerine vurmıştır.¹

Ümeyyeoğullarının, Haşimoğullarından intikamını aldığı için neşe içerisinde şiirler okuyor ve şiirlerinde Bedir savaşında Haşimoğulları tarafından öldürülen dedesi Utbe, dayısı Velid ve diğer akrabalarının intikamını aldığını anlatıyordu.

Bu şiirlerin birinde Resulullah'ı (s.a.a) ve vahyi inkâr etmiştir. Ona göre Resulullah'ın peygamberliği sadece devlet kurmak için bir bahaneydi.

Devlet için oyun oynadı Haşimoğulları
Yoksa ne bir vahiy geldi ne de bir haber

Bu konunun sonunda iki noktaya dikkat çekmek gerek:

Bir: Yezid'in hiçbir sözünden, hatta ilk başta getirdiğimiz göstermelik üzüntülerin hiçbirinden onun tövbe ettiği, istiğfar ederek, yapmış olduğu büyük günahtan dolayı Allah'tan af istediği görülmemektedir. Önce onun tövbe ettiği ispatlansın, sonrasında ona lânet okumanın caiz olup olmadığı tartışılır.

İki: Yezid'in tövbe ettiğini kabul etmek ve bunda ne kadar gerçekçi olduğunu anlamak için, onun daha sonra yaptıklarına bakmalıyız. Gerçekten kendisini düzeltmiş midir, yoksa yine kötülük ve cinayetlerine devam mı etmiştir?

Tarih Yezid'in ölene kadar ne kadar canı olduğunu göstermektedir. O Kerbela faciasından sonra, iki yıllık hükümeti boyunca iki büyük faciaya imza atmıştır.

1- İmam Hüseyin'e (a.s) yaptıklarından sonra İslâm âlemi uyanmaya başlamıştır. Uyanan toplumlardan biri de Medine halkıydı. Medineliler

¹ Tarih-i Yakubi,c. 2, s. 245.

Yezid'in fasık rejimini kabul etmediklerini ve onu halife olarak tanımadıklarını ilân ettiler. Bunun üzerine Yezid, donanımlı bir ordu göndererek tarihte Hirre Vakası olarak bilinen felâketi gerçekleştirdi. Yezid'in ordusu Medinelileri ve onlarca Peygamber sahabesini öldürdü. Yezid, üç gün boyunca askerlerine Medinelilerin mallarını, canlarını ve namuslarını mubah kıldı.²

2- Yezid, ordusuna Mekke'ye saldırma emrini vermiştir. Yezid'in ordusu kan dökmenin haram kılındığı Kâbe'ye saldırıp Allah'ın evinin kut-sallığını çiğnemiş, mancınıklara ateş doldurup fırlatmış ve Kâbe'yi yerle bir edip, ateşe vermişlerdir.³

Demek ki, tarihin bize gösterdiğine göre Yezid tövbe etmemekle kalmamış, yapmış olduğu kötü işlerine her geçen gün yenisini eklemiştir. Öyleyse, Yezid'e lânet okunmalıdır ve bu yaptıklarından dolayı ona lanet okumak Müslümanların genelinin ortak inancıdır.

Zülfikar

Soru

İmam Ali'nin Zülfikar'ı şimdi nerededir?

Kısa Cevap

Zülfikar, Allah Resulü'nün (s.a.a) kılıcının adıdır.⁴ Bu kılıcın bununla adlandırılması hakkında şöyle demişlerdir: "Kılıcın arkasında insanın bel-kemiği gibi kısa ve uzun çıkıntılar bulunmaktaydı."⁵

Zülfikar'ın olayı İslâm'ın ilk yıllarındaki savaşlardan birinden kaynaklanmaktadır. Uhud savaşı İslâm'ın ilk dönemindeki en zor savaşlardan biridir. Bu tehlikeli savaşta herkesten daha çok fedakârlık yapan ve düşman tarafından Peygamber'e yapılan her saldırıyı püskürten Ali b. Ebi Talib idi. Ali (a.s) büyük bir kahramanlık göstererek savaşıyordu ve sonra kılıcı kırıldı. Peygamber (s.a.a), Zülfikar adlı kılıcını İmam Ali'ye

² el-Kamil, İbn Esir, c. 2, s. 593.

³ A.g.e. s. 602.

⁴ Mecmeu'l-Bahreyn, c. 3, s. 443, İntişarat-ı Murtezevi, Tahran, 1353.

⁵ Şeyh Saduk, İlelû's-Şerayi', c. 1, s. 160, Mektebetü'd-Daveri, Kum.

(a.s) verdi. Sonra Peygamber (s.a.a) bir yerde siper aldı ve İmam Ali (a.s) onu savunmaya devam etti. Böylece bazı tarihçilerin naklettiği üzere kendisinin baş, yüz ve bedenine atmıştan fazla darbe geldi. Bu esnada vahiy elçisi Peygamber'e "Ey Muhammed yardımlaşmanın manası işte budur" diye buyurdu. Peygamber (s.a.a) ise şöyle buyurdu: "Ali (a.s) benden ve ben Ali'denim." Cebrail de "Ben de her ikinizdenim." dedi.¹

Anlaşıldığı kadarıyla Zülfikar, Peygamber'den diğer İmamlara sırasıyla miras kalan özel eşyalardandır. Eğer böyleyse, bugün bu bereketli kılıç zamanın İmamı'nın (a.f) elindedir. Bazı rivayetlerden böyle anlaşılmaktadır. İmam Sâdık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

"Peygamber'in ruhunun alınması vakti geldiğinde kendisi ilim ve silahını Ali'ye verdi."

Bir başka hadiste şöyle buyurmaktadır:

"Benim yanımda Allah Resulü'nün (s.a.a) yüzük, zırh, kılıç ve bayrağı bulunmaktadır."²

İmam Rıza (a.s) Zülfikar hakkında şöyle buyurmaktadır:

"Zülfikar şimdi benim yanımdadır."³

Bir başka rivayette İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmiştir:

"(Mehdi) zuhur ettiğinde kılıcı, Peygamber'in kılıcı olan Zülfikar'dır."⁴

Rivayetlerden istifade edildiği üzere, Zülfikar Peygamber'den diğer İmamlara sırasıyla miras kalan özel eşyalardandır ve bugün bu bereketli kılıç zamanın İmamı'nın (a.f) elindedir.

Zülkarneyn

Soru

Zülkarneyn kimdir? O bir peygamber miydi?

¹ Mekarim Şirazi, Nâsir, *Tefsir-i Numûne*, c. 3, s. 75, Daru'l-Kutubi'l-İslamiyye, Tahran, 1374.

² Allâme Meclisi, *Biharu'l-Envar*, c. 26, s. 208, Müessesetu'l-Vefa, Beyrut, 1404.

³ Muhaddis Nuri, *Müstedreku'l-Vesail*, c. 3, s. 309, Müessesese-i Âlu'l-Beyt, Kum, 1408.

⁴ Şeyh Tusî, *el-Gaybe*, c. 307, h. 2.

Kısa Cevap

Zülkarneyn'in ismi Kehf Sûresinde geçmektedir. Zülkarneyn'in tarih açısından kim olduğu ve tarihin hangi meşhur şahsiyetine tekabül ettiği konusunda müfessirler ve tarihçiler arasında görüş ayrılıkları ve tartışmalar mevcuttur. Kur'ân'da belirtilen özellikler ve tarihçilerin görüşleri dikkate alındığında Zülkarneyn, Kuruş'un kendisidir. Müfessirlerin çoğu, onun insan türünden olduğuna inanmaktadır. Birçok rivayette de onun peygamber olmadığı ve sadece salih bir kul olduğu belirtilmiştir. Hz. İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmaktadır:

“Zülkarneyn peygamber değildi, lakin Allah'ın sevdiği salih bir kuldu.”

Ayrıntılı Cevap

Zülkarneyn'in ismi Kehf Sûresinde geçmiş ve onun “Yecüc ve Mecüc” ile ilgili macerası beyan edilmiştir. Zülkarneyn'in tarih açısından kim olduğu ve tarihin hangi meşhur şahsiyeti olduğu konusunda müfessirler ve tarihçiler arasında büyük görüş ayrılıkları ve tartışmalar mevcuttur. Görüldüğü kadarıyla ilkönce Zülkarneyn'in kişisel özellikleri aydınlatılmalı ve sonra tarihin hangi meşhur şahsiyeti olduğuna bakılmalıdır. Zülkarneyn'in özellikleri hakkında en iyi kaynak Kur'ân-ı Kerim'dir ve ayetlerden istifa edildiği üzere Zülkarneyn üstün sıfatlar taşımaktadır:

1. Yüce Allah galibiyet vesilelerini ona verdi:

“Biz onu yeryüzünde kudret sahibi kıldık ve kendisine her konuda (amacına ulaşabileceği) bir yol verdik.”⁵

2. O üç askerî akın gerçekleştirdi: İlkönce batıya, sonra doğuya ve en son da dağlık bir boğazın olduğu bölgeye yöneldi. Bu akınların her birinde kavimlerle karşılaştı.⁶

3. O mümin, muvahhit ve şefkatli bir adamdı. Adalet ve hakkaniyetten sapmıyordu ve bu nedenden ötürü Allah'ın özel lütfüne mazhar

⁵ Kehf, 84.

⁶ Mekarim Şirazi, Nâsir, *Tefsir-i Numûne*, c. 12, s. 544, Daru'l-Kutubi'l-İslamiye, Hurşid Basımevi, 4. baskı, 1363. (Âyetler: 86, 90 ve 94).

oldu. O hayırseverlerin yardımcısı ve zalim ve zorbaların da düşmanıydı. Dünya mal ve servetine bir ilgisi yoktu.¹

4. O hem Allah'a ve hem de diriliş gününe inanmaktaydı.²

5. O en önemli ve güçlü setlerden birini yapandır. Bu sette tuğla ve taş yerine demir ve bakırdan istifade edilmiş ve bu set Yecüc ve Mecüc kavminin zulüm ve sitemi karşısında bir gurup mustazafa yardım etmek hedefiyle inşa edilmiştir.³

6. O, Kur'an nazil olmadan önce halktan bir gurup arasında ismi meşhur olan biriydi ve bu yüzden Kureyş veya Yahudiler onun hakkında Peygamber'e (s.a.a) soru sordular.⁴ Nitekim Kur'an şöyle buyuruyor:

“Sana Zülkarneyn hakkında soru soruyorlar.”

Kur'an-ı Kerim'de zikredilen özellikleri esasınca Zülkarneyn tarihin hangi fatihine tekabül etmektedir? Bu hususta bir takım görüşler vardır ve en önemlileri aşağıdaki üç görüştür:

1. Makedonyalı İskender: Bazıları onu İskender Zülkarneyn olarak anmaktadır. Kendisi otuz altı yıldan çok yaşamamıştır. Cesedini İskenderiye'ye götürmüş ve orada defnetmişlerdir.⁵ Ama bu görüş geçersizdir; zira İskender müşrik ve putperest bir şahıstı ve hatta son dönemlerinde Hahamenişyan'a karşı zafer elde edince tanrılık iddiasında bulundu. Bu, Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiş hususlar ile çelişmektedir.⁶

2. Bir gurup tarihçi Zülkarneyn'in Yemen padişahlarından biri olduğuna inanmaktadır. Bu görüşe göre, Zülkarneyn'in yaptığı set, meşhur “Merb” setidir.⁷ Bu görüş de sorunludur; zira birincisi, Yemen'deki Merb seti, Kur'an'ın Zülkarneyn'in seti hakkında belirttiği özelliklerin hiçbirine uymamaktadır. Zülkarneyn'in seti Kur'an'ın belirttiğine göre vahşi kavimlerin saldırılarını engellemek için demir ve bakırdan yapılmıştır. Oysaki Merb seti genel malzemelerden ve suyu toplamak ve de seli önlemek

¹ Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 544 (Âyetler: 88, 95 ve 98).

² Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 544 (Âyet: 98).

³ Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 545 (Âyetler: 94 ila 96).

⁴ Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 545.

⁵ Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 542.

⁶ Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 543.

⁷ Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 542.

için inşa edilmiştir.⁸ İkincisi, Yemen’de Zülkarneyn olarak birkaç padişah meşhur idi ve onların mümin olup olmadıkları belli değildir.⁹

3. Büyük Kuruş: Bu, yeni bir görüş olup meşhur İslâm bilimci “Ebu’l-Kelam Azad” tarafından öne sürülmüştür. Daha çok bu görüş üzerine odaklanmışlardır.¹⁰ Kuruş İranlıydı ve Hahameniş döneminde miladi. Ö 6. yüzyılda İran’da yaşamıştır. O, Zülkarneyn gibi ilahi bir şahsiyet edinebilme kabiliyet ve altyapısını taşımaktaydı. Bu arada Kuruş’un tevhide dayalı din ve kültürü, o dönem platosu ve batı ve doğu İranlılarda çok rastlanan tevhide dayalı asil İran dini ve tahrif edilmemiş Mazda tapıcık-tan ibaretti.

Zülkarneyn’in Kuruş’a Tekabül Ettiğinin Delilleri

1. Kuruş mümin, Allah’a inanan ve muvahhit bir adamdı.
2. O adil, çevresindekilerle ilgilenen ve de şefkat ve ihsan sahibi bir padişahı.
3. Zalim ve düşmanlara karşı siyasetçi ve taviz vermeyen bir şahıstı.
4. Allah ona her şey hakkında vesile vermişti.
5. Din, akıl, ahlakî erdemler, servet ve şevket onda bir araya gelmişti.
6. Kuruş batıya saldırdı ve “Lidya” ve etrafına hâkim oldu.
7. Kuruş bir defa da doğuya hareket etti ve güneşin doğduğu yere ulaştı ve orada sahra ehli ve vahşi bir erkekle görüştü.
8. Aynı şekilde Kuruş bir set inşa etti ve bu set Kafkas dağları arasında ve Tiflis şehri yakınlarındaki “Daryal” boğazında yer almaktadır.¹¹

⁸ *Tefsir-i Numûne*, c. 12, s. 543.

⁹ Tabatabâi, Seyyid Muhammed Hüseyin, *Tefsiru’l-Mizan*, tercüme: Musevi Hemedanî, Muhammed Bâkır, c. 13, *Tefsir-i Sure-i Kehf*, ilgili âyetler hakkındaki rivayet bahsi, Merkez-i Neşr-i Ferhengi Reca.

¹⁰ *Tefsir-i Numûne*, c. 12, s. 534; *Tefsiru’l-Mizan*, c. 13, *Tefsir-i Sure-i Kehf*, ilgili âyet hakkındaki rivayet bahsi.

¹¹ *Tefsiru’l-Mizan*, c. 13, *Tefsir-i Sure-i Kehf*, ilgili âyet hakkındaki rivayet bahsi; *Tefsir-i Numûne*, c. 2, s. 549.

Zülkarneyn adının hem Tevrat ve hem de Kur'an-ı Kerim'de geçtiğini belirtmek gerekir. Bu iki kaynağın Zülkarneyn hakkında irtibatlı olmasının nedeni şudur: Zülkarneyn hakkında nazil olan ayetlerin iniş sebebi bağlamında nakledilen rivayetlere göre, soru soranlar ya Yahudiler ya da Yahudilerin kıskırtmasıyla Kureyş idi. Onlar bu soruyu Peygamber'e (s.a.a) sormuş, Peygamber (s.a.a) soru karşısında bir problemle karşı karşıya getirilmek istenmişti. Bu yolla Peygamber'i mağlup etmek ve peygamberlik iddiasını sarsmak istemişlerdir. Bu nedenle, Kur'an-ı Kerim'de geçen Zülkarneyn, Tevrat'ta geçen Zülkarneyn'in kendisidir ve kendisinin özellikleri Kur'an-ı Kerim ve Tevrat'ta bellidir. Tevrat'ta Zülkarneyn'in kim olduğu açıktır; Pars padişahı Kuruş'tur. Çünkü o Danyal'ın rüyasında bir boynuzuyla doğuya ve diğer boynuzuyla da batıya vurur vaziyette iki boynuzlu bir koç olarak belirivermiştir. Bu, onun doğu ve batıyı alacağı anlamına gelmektedir. Aynı şekilde Kuruş, Eşiya'nın öngördüğü üzere "doğu kartal" yani Tizçeng'in hâkimi olacak ve doğuya saldıracaktır.¹ Hindistanlı Ebu'l-Kelam Azad şöyle demektedir: "Danyal'ın rüyası, uydurulmuş bir hikâye olabilir; ama Kur'an'da belirtilenler ise gerçek ve hakikattir. Çağdaş tarihçiler, Kuruş'un yüce, adil, erdemli şahsiyetine tanıklık etmiştir."²

Kuruş ile İki Boynuzun İrtibatı

19. yüzyılda Morğab nehri kenarındaki bir havuzda Kuruş'un yaklaşıp bir insan boyunda olan bir heykeli bulundu. Bu heykelde Kuruş'un iki tarafında kartal kanadı gibi iki kanat bulunmakta ve başında bir taç ve tacın üzerinde de koçun başı üzerinde bulunan boynuzlar gibi iki boynuz bulunmaktadır. Kadim taş sanatının çok değerli bir örneği olan bu heykel, araştırmacıların çok dikkatini çekti ve hatta bir gurup Alman araştırmacı sadece bu heykeli görmek için İran'a geldi. Kutsal kitaptaki bilgiler ile bu heykelin özelliklerinin birbiriyle uyuşması, Kuruş'un Zülkarneyn

¹ *Tefsir-i Numûne*, c. 12, s. 546 ve 547; Tevrat, Kitab-ı Danyal, 8. fasıl, Kitab-ı Eşiya, 46. fasıl, No: 11; Kitab-ı İrmiya, Kitab-ı Uzra, 2. Kitap, Tevarih-i Eyyam, Kitab-ı Nehmiya.

² Ebu'l-Kelam Azad, *Kurûş-i Kebir (Zülkarneyn)*, tercüme: Dr. Bastanî Parizî, s. 192; Mecelle-i Beşaret, Ferverdin ve Ordibeheşt, 1384, No: 46; Hüseyin Deştî, Seyyid Mustafa, Maarif ve Maariif (Danistenihay-i İslâmî), z harfi.

(iki boynuz sahibi) olarak adlandırılmasının kökeninin ne olabileceği ve Kuruş'un taş heykelinin neden kartal kanadı gibi kanatlar taşıdığı hususunda araştırmacıların düşüncesini tamamıyla güçlendirdi ve bu şekilde bir gurup araştırmacı için Zülkarneyn'in tarihsel şahsiyeti bu yolla tamamıyla aşikâr olmuştur.³

Tarihçiler de Kuruş için ahlakî özellikler nakletmişlerdir. Örneğin Yunanistanlı Harudet şöyle yazmaktadır: “Kuruş cömert, çok mülayim ve şefkatli bir padişahı ve diğer padişahlar gibi mal biriktirme hırsı taşımamaktaydı.”⁴ Aynı şekilde “Zinofen” şöyle demektedir: “Kuruş akıllı ve şefkatli bir padişahı, meliklerin büyüklüğü ve bilgelerin erdemleri onda toplanmıştı. O üstün bir himmete ve güçlü bir ruha sahipti. Sloganı, insana hizmet etmeyi ve ahlakı adaleti yaymaktı. Varlığındaki tevazu ve alçakgönüllülük kibir ve kendini beğenmişliğin yerini almıştı.”⁵ Belirtilenler esasınca Zülkarneyn'in Hahameneşli Kuruş olduğu hususunda bir kuşku kalmamaktadır. Bugün birçok araştırmacı ve müfessirimiz de bu neticeye ulaşmış ve de Kur'an-ı Kerim'deki Zülkarneyn'in Tevrat'taki Zülkarenyn ile bir olduğu ve onun da kuşkusuz olarak Kuruş olduğu görüşünü desteklemektedir.

Peygamber miydi?

Müfessirler değişik görüşler ileri sürmüştür. Allame Tabatabaî'nin görüşüne göre bazı rivayetlerde o insan türünden biri olarak⁶ ve bazı rivayetlerde de semavî bir melek olarak tanıtılmıştır.⁷ Müfessirlerin çoğu, onun insan türünden olduğuna inanmaktadır. Birçok rivayette de onun peygamber olmadığı ve sadece salih bir kul olduğu belirtilmiştir. Hz. İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmaktadır:

“Zülkarneyn peygamber değildi, lakin Allah'ın sevdiği salih bir adamdı.”⁸

³ Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 547.

⁴ Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 547 ve 548.

⁵ Tefsir-i Numûne, c. 12, s. 548.

⁶ Tefsiru'l-Mizan, c. 13, Tefsir-i Sure-i Kehf, ilgili âyet hakkındaki rivayet bahsi.

⁷ Suyutî, Tefsir-i Durru'l-Mensur, c. 4, s. 265 ve İbn Kesir, Bidaye ve Nihaye, c. 2, s. 103.

⁸ Tefsir-i Nuru's-Sakaleyn, c. 3, s. 294 ve 295.

Zürare

Soru

İmamlar nezdinde Zürare'nin yeri ve şahsiyeti neydi? Onun tüm rivayetleri kabul edilebilir mi?

Kısa Cevap

Zürare İmamların (a.s) yarenlerinden olup onların nezdinde büyük bir yer ve makama sahipti. Kendisi icma ashabından sayılmaktadır. İmamların yarenleri nezdinde kendisinin güvenilirliği ve doğru sözlülüğü hakkında icma ve görüş birliği vardır. Her ne kadar kendisini yeren bir takım rivayetler nakledilmişse de rivayetlerin bir arada değerlendirilmesiyle son tahlilde onun gerçek anlamda İmamların en büyük sahabelelerinden bir olduğu neticesine ulaşılabilir.

Ayrıntılı Cevap

Zürare bin A'yan Şeybanî İmam Bâkır (a.s) ve İmam Sadık'ın (a.s) en büyük sahabelerinden biridir ve bu iki İmam'dan rivayet nakletmiştir.¹ Zürare'nin ailesinin soyu Rum diyarlarına uzanmaktadır. Babası Rum ahalisinden olup Benî Şeyban'da köle olarak yaşamaktaydı ve Kur'an'ı öğrendiği için onlar tarafından özgür bırakılmıştır.² Şeyh Tusî'nin belirttiği üzere A'yan ailesi Şia'nın meşhur ailelerinden sayılıp arkasında birçok rivayet, kitap ve usul bırakmıştır.³

Necaşî, Zürare'nin özellikleri hakkında şöyle yazmaktadır: "Kendi zamanında imamların sahabelerinin önde geleni ve büyüğü idi. O büyük bir kari, fakih, mütekellim, şair ve edip idi ve tüm iyi sıfatlar kendisinde toplanmıştı. Zürare'nin söylediği ve naklettiği her şey doğru ve sahihtir."⁴ Kendisi icma ashabından sayılmaktadır ve imamların sahabe-

¹ Tusî, Muhammed b. Hasan, *Rical-i Tusî*, s. 337, İntişarat-ı Hayderiye, Neced, h.k. 1381.

² Amili, Muhsin Emin, *A'yanu's-Şia*, c. 7, s. 46, Daru't-Taaruf, Beyrut, h.k. 1406.

³ Tusî, Muhammed b. Hasan, *Fihrist-i Tusî*, s. 209, el-Mektebetu'l-Mürtezeviye, Neced, Tarihsiz.

⁴ Necaşî, Ahmed b. Ali, *Rical-i Necaşî*, s. 175, İntişarat-ı İslâmî, Kum, h.k. 1407.

leri nezdinde kendisinin güvenilirliği ve doğru sözlülüğü hakkında icma ve görüş birliği vardır.⁵

“Keşşî” kitabında İbn Kulûye’den ve onun da İmam Kazım’dan (a.s) naklettiği bir hadise yer vermektedir: “Kıyamet gününde Muhammed bin Abdullah’ın (s.a.a) ahdine vefa gösteren ve onu çiğnemeyen sahabeleri nerededir diye bir ilanda bulunulacaktır. Selman, Mikdad ve Ebuzer ayağa kalkacaktır. Ardından İmam Bâkır (a.s) ve İmam Sâdık’a (a.s) kadar olan imamların ismini sayar ve İmam Bâkır (a.s) ve İmam Sadık’ın (a.s) ahdine vefa gösteren ve onu çiğnemeyen sahabeleri nerededir diye buyurur. İşte o zaman bir gurup ayağa kalkar ve Zûrare de onların içinde yer alır.”⁶ Ama bazı rivayetlerde Zûrare hakkında bir takım hususlar zikredilmiş, İmam (a.s) onu yermiş ve kendisinden uzak ve rahatsız olduğunu belirtmiştir. Ebu Basir, İmam Sâdık’a “**İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.**”⁷ âyeti hakkında sorar. İmam “Ey Ebu Basir ben ve sen bu zulümden Allah’a sığınmalıyız, bu âyetin örneği Zûrare, Ebu Hanife ve arkadaşlarıdır.”⁸ buyurur.

İmam Sadık’ın (a.s) Zûrare hakkındaki bu görüşü sonraları kendisi tarafından temelden inkâr edildi ve kendisinin Zûrare’yi yediği rivayetlerin onun canını korumak için olduğunu gösterdi. Abdullah bin Zûrare’nin İmam Sadık’tan naklettiği üzere İmam kendisine şöyle buyurur:

“Babana (Zûrare) selam söyle ve de ki benim kendisine yönelttiğim eleştiriler gerçekte onu korumak içindir. Zira düşmanlarımız kendisini övdüğümüz ve methettiğimiz her şahsa saldırmakta, eziyet etmekte ve hatta muhtemelen onu öldürmektedir. Kendisinin bize olan mensubiyeti sebebiyle halk ve Ehl-i Beyt düşmanları tarafından rahatsız edilmemesi için ben onu yerdim. Allah’a yemin olsun ki Zûrare benim en üstün ashabım ve babamın en üstün ashablarından.”⁹

Zûrare hakkında nakledilen övücü ve yeric rivayetlerin arasındaki tezatı gideren bu tür rivayetler nedeniyle, tüm âlim ve fakihler Zûrare’yi

⁵ Keşşî, Muhammed b. Ömer, *Rical-i Keşşî*, s. 238, Danışgah-ı Meşhed, h.ş. 1348.

⁶ *Rical-i Keşşî*, s. 9, hadisün özet.

⁷ Enam, 82.

⁸ *Rical-i Keşşî*, s. 146.

⁹ *Rical-i Keşşî*, s. 138.

büyük saymış ve onu imamların en büyük (a.s) ashaplarından saymışlardır. Allâme Hillî bu iki gurup rivayeti bir araya getirerek şöyle demiştir: Keşşî'nin naklettiği yerici rivayetlere rağmen (övücü rivayetlerin onlarla birleştirilmesiyle) bu şahsın rivayetleri benim için makbuldür.”¹

Allâme Muhsin Emin de her iki gurup rivayete dikkatle Zürare'yi büyük sayan ve şahsiyetini öven birçok âlimin ismini kitabında zikretmektedir.² Son olarak her ne kadar Zürare güvenilir şahsiyetlerden ve imamların büyük ashaplarından olsa da bir rivayetin kabulünün değişik hususlara bağlı olduğunu hatırlatırız. Örneğin eğer bir rivayet makbul olacaksa metin ve rivayetin söylenmiş olmasıyla ilgili meselelere ek olarak, senette mevcut olan tüm fertler güvenilir ve mutemet olma derecesinde olmalıdır. Senette salt bir güvenilir şahsın olmasıyla onun doğruluğuna hükmedilemez. Yalancı ve sahtekâr bir şahsın kendi haberini Zürare gibi şahsiyetlere isnat etmesi muhtemeldir. Dolayısıyla senetteki bireylerden biri sıfatıyla Zürare'nin güvenilir olmasını temel alarak söz konusu rivayet veya rivayetleri kabul etmek kesinlikle mümkün değildir.

¹ Hillî, Hasan b. Mazhar, *el-Hulase*, s. 76, Daru'z-Zahair, Kum, h.k. 1411.

² A'yanu's-Şia, c. 7, s. 51.

Sorular ve Cevaplar

CİLT 3 | HADİS&TARİH

Elimize ulaşan ve cevabını verdiğimiz binlerce soru içerisinde, toplumumuzun ihtiyaç duyduğu soru ve cevapları seçerek bir araya getirmeye çalıştık. Bunun neticesinde 3 ciltlik kitap ortaya çıkmış oldu.

Kitabımızın birinci cildi, kelam, akait ve felsefe alanında çokça karşılaşılan inançla alakalı 150 soruyu ve bu sorulara verilen daha çok akli cevapları içermektedir.

İkinci cilt ise, Kur'an, Kur'an ilimleri, tefsir ve ahlak, irfan, tasavvuf alanında bizlere ulaşan soruların cevabıdır.

Kitabımızın üçüncü cildi hadis ve tarih başlıklarıyla iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde elli ve ikinci bölümde yetmiş soruya cevap vererek, siz değerli okuyucularımızın aklına takılan şüpheleri gidermeye çalıştık. Böylece toplamda dört yüzden fazla sorunun cevabını verme gayreti içerisinde olduk.

